JAAN KÄRNER

Soodoma kroonika

JAAN KÄRNER

Soodoma kroonika

Pidu lõpeb

ROMAAN KAHES OSAS

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

TALLINN 1955

Kunstiliselt kujundanud

A. Koemets

SOODOMA KROONIKA

1

Tammus ühel juulikuu varahommikul kesk tolmust maanteed Soodoma linna lähedal imelik mees. Tuikus aina ühel kohal, harkjalu ja palja päi, sassis juuste lipendades õletuustina, mõlema käega laiali hoides kuuehõlmu, nagu koguks ta neisse tuult lendutõusmiseks. Ei tõusnud aga lendu ega saanud minekule: tegi sammu edasi, teise kohe tagasi. Oli ees nagu mingi nägematu tõke, mida ta ei jaksanud ületada. Kirus endamisi, saatis kellegi aadressil kuuldavale raskeid vandesõnu. Otsis seda kedagi oma klaasistunud silmadega, mis piidlesid jäigalt ning elutult tursunud kriimulisest näost. Võttis jälle hoogu, tõugates ülakeha järsult ette, käte ikka veel hoides kuuehõlmu, — vaibus see hoovõtt sinnasamasse.

Väsis viimaks oma asjatuist jõupingutusist. Äkki ta lõuapärad hakkasid tegema ebamääraseid võnkeid, suu kiskus laiali, nagu tahtes hakata oksendama. Ei hakanud aga siiski, ainult haigutas, pikka ning valjusti, silmad kippusid vägisi kinni. Kogu ta keha lõtvus, et anda järele pealetikkuva une võimule.

Kindlasti ta oleks kukkunudki magama maantee äärde, kui mitte samal hetkel teekäänu tagant ei oleks kostnud auto signaal. Teravana ta kuulmeisse lõikudes pani see ta vaistuliselt kõrvale pöörduma. Mees tuikus teelt ära just masina kohale jõudes.

See oli uhke tõldauto, mis ühe hilise joomaseltskonna oli viinud maale ja nüüd tühjana koju tagasi sõitis. Autojuht, rõõmus heast teenistusest, peatas sõiduki,

et selle eksinud vennaga, nagu ta mõtles, pisut nalja teha. Märgates aga, et mees on talle tuttav ning pealegi küllalt tähtis isik, ta palus teda lahkesti sisse astuda.

Mees uuris puhuti vaenulikult sõidukit ja selle juhti, ligines siis talle ja hakkas kuraasitama:

„Mis sa hirmutad siin ... rahulikke teekäijaid ... oma „Singeri" masinaga ... Sõida ta'ga põrgusse ... kui tahad, aga mina ... sinuga kaasa ei tule ... Mis? ... Ah et ma olen purjus või? ... Lori! Pole ma purjus ... kedagi ... olen ainult — natukese saanud ... he-hehee ... Sa ei usu ... Noh, tahad, tule proovi ... Maadelda, sõrme vedada — kõike võin ... Ah, ikka ei usu? ... No kuramus, siis ma ... viskan su kraavi ... tükkis su masinaloksuga ..."

Ja juba asuski mees rinnutsi auto kallale, hakkas seda uljasti kangutama ja muserdama. Sikutas esimest ratast kodaraist, ähkides, kõigest jõust, — ei jaksanud seda küünevõrdki maast lahti kangutada. Askeldas tükk aega tagumise ratta kallal, autojuhi irvitavalt pealt vaadates, — ei andnud seegi järele. Haaras siis vihaga ukse käepidemest, tõmbas seda ägedasti. Uks avanes järsku ja mees, saades tugeva hoobi kõhtu, lendas prantsatades pikali.

Nüüd astus autojuht oma istmelt välja. Takseeris muheldes maaslamajat, kes kurjasti kirudes ning vandudes katset tegi jalule saada. Võttis tal kahe käega turjast kinni, aitas üles ja lükkas autosse.

„On parem, kui rutem koju sõidame. Inimesed võivad näha."

Ja mees ei puigelnudki enam vastu. Langes istmele küljeli kägarasse nagu jahukott ja näis kohe uinuvat. Ei olnud tal aga kuigi mugav lamada nii kägaras. Mühakas ülakeha vajus sõidu raputusest ikka enam rinnuli, lõug põrus ettepoole, ähvardades kõri kinni pigistada. Tuli puudus õhust ja elust, hakkasid seda korraga kramplikult ahmima kõik tema loidunud jäsemed. Silmade põledes peas, lõua närviliselt värisedes kargas ta püsti ja haaras autojuhil õlast võika karjatusega kinni.

„Viina ... anna viina!"

Juht peatas sõiduki, otsis põuetaskust poolenijoodud pudeli ja ulatas küsijale:

„Peaparanduseks! Ega sihukest kallist pead või lasta raisku minna."

Veidral muhelusel haaras mees kähku pudeli, nagu kartes seda jälle käest libisevat.

„Just nii. Pea on hea ... teist niisugust pead ... ei tehtagi enam."

Ja asetades pahema käe pöidla pudelile — märgiks, et tuleb juua sinnamaale, mitte kriipsugi vähem ega rohkem, ta kummutas pudeli suule ning jõi ühe sõõmuga, kulinal.

„Näed sa!" hüüatas ta varjamatu heameelega, joomise lõpetanud. „Kus on ikka mehel pea ... Joob just nii palju kui tahab ... ja mitte tilkagi rohkem ... Katsu järele teha ... kui oskad ... Ei oska, ütlen ma ... Sul ka mõne ... pea ... Sul on ... „Singeri" masin, aga ... pead sul ei ole ... Selle sa pead laenama ... minu käest ... Kõik peavad laenama minu käest ... kel endal ei ole ... Ja mina võtan selle eest raha ... Ja raha eest ... ma joon ... Just niipalju ... kui tahan. Näed sa? ..."

Ja parema käega pudeli pihta nipsu lastes ulatas ta selle autojuhile tagasi. Juht võttis pudeli, vaatas seda korra vastu valget, proovis omakorda elustavat märjukest. Pani sõiduki jälle käima ja lausus elutargalt:

„Minu arvates on ükskõik, millega keegi raha teenib: kas peaga või masinaga. Peaasi on raha. Ja on seda puru minulgi — he-he-hee!"

„Sinu asi, vennas," tuli polstrilt unine vastus, „ei ole päris ... õige. Sa, tead ... petad ja nöörid vaeseid ristiinimesi ... Teeni ise, oma peaga raha ... mis sa masinaga jukerdad ... Jumal, tead ... on inimesele andnud ... ainult pea ... aga masinad — need on ... puha kuradist ... Need on puugid, pisuhännad ... need riisuvad inimesi ... ja omanikelt nad riisuvad ... hingeõnnistuse ..."

„Aga mina ütlen," väitles autojuht lõbusatujuliselt, „põle teile vajagi hingeõnnistust, kui teil põle raha. Kui mul on raha, lasen papil oma haua peal palvet teha, ja mu hing läheb taeva mis tirinal. Aga kui mul raha põle,

mis kuradi jaoks mulle siis hingeõnnistus? Pean teises maailmas niisama orjama kui siin. Saan taeva, — kaugemale kui Peetruse saapaviksijaks ikka ei pääse. Lähen põrgu, pean tassima hagu ja tegema tuld katla alla, kus praetakse rikkaid, kes ei ihna oma hinge välja osta. Vaat nii on see asi."

Märgates, et teda enam ei kuulata, katkestas autojuht oma innuka kõnevoolu. Vajunud tagasi küljeli, oli sõitja uinunud joobnud inimese raskesse unne. Juht muhatas korra, jättis ta rahulikult lebama ja lisas sõidukile kiirust.

Oli imelik kerge tunne kihutada nii juulihommikuses karastavas jaheduses ja vaikuses, ainult lindude siristades lehestikus ja tuule lennates masinaga võidu. Mis muud hingeõnnistust on veel inimesele vaja, kui tunda kogu oma kehas rõõmu olemasolevast reipast tõelikkusest! Teada, et hoiad kindlalt peos tüüriratast, mis toob sulle raha ja aina lisab võrratut üleolu- ning peremehetunnet! Põrgu sõitku see purjus mees oma rumalate targutustega!

Põrgu? Ei, auto peatus linnakese peatänaval ühe mitmekordse kivist majamüraka ukse ees. Oli uhke maja, ainult arstide ja advokaatide sildid ilutsesid uksel ja selle kõrval, ei ühtegi kingsepa ega rätsepa oma.

„Nüüd ruttu üles!" raputas autojuht magajat õlast, kui oli sõiduki peatanud. „Algab turuaeg, inimesi hakkab juba liikuma."

Magaja avas kohkunult silmad. Teadmata mis ajel hüppas ta järsku üles ja sööstis, enne kui autojuht suutis avada, peaga vastu klaasi. Põrkas sellest ühel hoobil läbi, jäi tekkinud auku kaelapidi kinni. Vahtis sealt välja nagu kriimuline kurat, nägu üleni marraskil, mõlemast põsest ja kõrvast tilkudes verd, sassis juuksedki verised. Ei julgenud esimese valuga ennast liigutada, ainult vandus koriseva kurguhäälega:

„Kur-rat!"

Autojuht peaaegu oleks valjusti naerma pahvatanud, sest pilt oli tõepoolest rohkem veider kui kurb. Sai siiski õigel ajal naeru tagasi hoida, et suurt härrat mitte solvata. Astus talle koguni appi, hakkas ettevaatlikult kõrvaldama klaasikilde ta kõri alt.

Sündmusekohale oli aga juba kogunenud uudishimulikke, kes õnnetu aadressil seda kibedamaid märkusi lendu lasksid. Peatusid ühes teistega kummalist lugu vaatama ka kohtusekretär Aleksander Karneol ja kooliõpetaja Eduard Veskimets, kes olid minemas turule. Nähes tuttavat meest sellises olekus, ei saanud nad jätta oma tarka sõna lausumata.

„Tahtsid proovida oma pea või autoklaasi kõvadust?" irvitas Veskimets.

„Klaas oli muidugi kõvem," naeris Karneol omakorda. „See ju enne teada, mis sa sest enam proovid!"

„Käige kuradile kõik!" möirgas vihane mees, astudes üleni verisena ning haletsemisväärsena autost tänavale. „Muud te ei oska teha kui inimese õnnetuse üle irvitada!"

„See tühi asi. Naine paneb plaastri peale, ja terve ongi," ilkus Karneol vastu, tõmmates kaaslast käisest. Ja mõlemad jätkasid oma teekonda, lõbusasti naerdes, nagu poleks midagi juhtunud.

„Küll ma teile alles panen plaastri, oodake!" karjus vihane mees neile järele. „Ja sina — mis sina siin veel vahid?" hakkas siis autojuhti kiruma. „Roni masinasse ja ära näita mulle enam oma nägu!"

„Oh, härra, ärge siis kohe nii kurjasti!" rahustas autojuht. „Ega õnnetus käi kive ja kände mööda, ta otsib ikka inimesi."

„Ja pidi su kuradi „Singer" just mulle teele juhtuma," sülitas mees tulivihaselt ja tormas taarudes uksest sisse.

„Vihasta, kui tahad, — purustatud klaasi maksad ikka välja," pomises autojuht talle järele ja keeras masina käima.

„Kuradi konnapojad! Neetud pudulojused niisugused!" manas mees, isegi teadmata keda, kõrgest trepist vaevaliselt üles komberdades.

Jõudis viimaks oma korteri ukseni, vajutas sõrme ägedasti kellanupule. Tema abikaasa, kes teda öö läbi oli oodanud, ruttas kohe avama.

Nähes enda ees tugevasti kriimustatud verist meest, lõi ta kohkudes kaks kätt kokku. Koguni nutuläiget ilmus ta unetusest punaseisse silmadesse.

„Kus on ta küll selle öö hulkunud!" ahastas ta endamisi. „Tal pole ju enam inimese nägugi peas. Nagu läbi hakkmasina lastud, otsekui marukoerte puretud — verine, ilane, mudane! Kas ma ei ütelnud talle õhtul, kas ei keelanud jumalakeeli, et ärgu mingu? Mu süda oli nii valu täis, ma aimasin nagu ette, et midagi tuleb. Ja nüüd on see käes. Oh seda meeletut meest küll! Oh mind, õnnetut vaest naist, kuidas ma temaga hädas olen!"

Ahastas niiviisi naine, aga ei teinud sellest kuuldavaks kõige vähematki. Talutas mehe tuppa, asetas ilusasti voodisse pikali ja jooksis kohe arsti järele. Ja kui arst, dr. Tõruke, tuli, oli naine talle abiks kogu oskuse ning innuga nagu vilunud, oma kutset armastav õde. Ei tundnud enam mingit kibedust oma mehe vastu, ainult tahtis teda aidata, tema kannatust kergendada. Pani ilmse õrnusega käe ta õlale, päris hoolitsevalt tema enesetunde järele.

Arst tegi oma tööd piinliku asjalikkusega, aegamööda. Pesi haavad, puhastas need piirituse ja joodiga, pani plaastrid vähemaile ja sidus vati ja marliga suuremad ning tõsisemad. Pidi ühe kõrva juba kokku õmblema, kuid loobus sellest naise palvel, kes kartis, et see teeb haavatule liialt valu.

Õnnetu, kes nüüd juba oli kainestunud, ainult ümises endamisi ja saatis vahel sekka kuuldavale tasase oige. Kui tohterdustöö oli lõpul, oli ta sidemeis ja mähiseis silmnägu tundmatuseni moondunud, kühmuline ja kriimuline. „Nagu paigatud pastal!" torkas naise pähe veider mõte, ja ta pidi oma pea kõrvale pöörama, et mitte naerma puhkeda ja meest sellega solvata.

Pesnud piiritusega käed, vaatas arst veel kord oma töö üle — oli tõepoolest tehtud eeskujulikult! — ja alles siis küsis, kuidas see kõik ometi juhtus.

„Kuidas see juhtus?" kordas mees pool-vastumeelselt. „Autost välja astudes komistasin ja põrkasin peaga vastu klaasi — üsna lihtne."

„Olite muidugi pisut pidulikus meeleolus, mis?" püüdis arst juttu jätkata.

„Olin väsinud — ööd otsa magamata," pomises haavatu, surudes arstile pihku ta honorari kahekordses suuruses.

Dr. Tõruke mõistis. Ta juhtis kõneluse erapooletule pinnale, tegi veel mõned korraldused haavade suhtes ja lahkus.

Mõni minut hiljem lamas õnnetu mees juba sügavas unes, selili, suu lahti, käed ja jalad laiali, tasakesi norsates.

See oli Soodoma kuulsaim advokaat Armin Porovardja.

2

Üle linna levis suveõhtune sinine hämarus. Valitses tuulevaikus, milles lõhnasid teravalt ning imalalt jasmiin, suvilevkoi ja ubinhein. Sumises tänavail ebamäärane rauge häältesegu: töölt kojuruttavate meeste ja naiste jutuvada, sekka naerukiljatusi, metsast tulevate punnismaoliste lehmade möögimist, rattapõrinat ja autode signaale.

Tuli ühes teistega ehitustöölt päevatööline Peeter Aruhein. Viskas tänavanurgal kaaslastele mokaotsast: „Head õhtut!" ja kiirustas samme oma osmiku suunas, mis asus just aguli serval, vastu linnaheinamaad. Ta süda oli imelikult raske, liikmeis unnekiskuv rammetus, pea täis kahtlusi ning kaksipidimõtteid maailma ja iseenese elu otstarbest.

„Ei ole sel mõtet, ei ole sel mingit mõtet!" kumisesid ta kõrvus äsja ehitusel kuuldud sõnad nagu tüütav sääsepirin.

Avas vastumeelselt osmiku ukse, kust talle vastu lõi kopitanud jahedust, pesemata sööginõude lehka ja kiunuvat lapsekisa.

Lapsi oli tal kaks: vanem, tütar, kaheksa-, noorem, poeg, kaheaastane. Oli viimasel niisiis hoidja omast käest, aga ei too hoidnud ühti korralikult. Jooksis aina naaberõuedele teiste omaealiste seltsi, jättis oma hoolealuse üksi kinnisesse kambrisse põrandal püherdama ja koerakutsikana kiunuma. Nii tuli ta nüüdki isale vastu: märgades pükstes, nägu määrdunud, nina kasimata, haledalt itkevana.

„Hulgused nihukesed! Jätavad väikese üksi. Pea siin ei või õnnetus juhtuda."

Ja isa tõstis hoolitseva hellusega oma pojukese maast üles, asendas tal märjad nartsud kuivadega, haris ta silmnägu ja nina. Mõtles endamisi kibedusega, et see ei ole küll tema töö, aga mis seal parata, kui ei ole kedagi teist, kes seda teeks. Naine jookseb linna mööda — ei tea, kas on viimati hakanud liiderdama? — ja tütar, see ka ei seisa kuidagi kodus. Eh, see vaese inimese elu!

Kui viimaks tütar tagasi tuli, pöördus isa tema poole pahase manitsusega:

„Mis mood see on last nõnda ula jätta! Kas sina, könn, vastutad, kui ta endal kaelaluu murrab või enda eluajaks sandiks kukub? Olen sind tuhat korda keelanud ära joosta, kui ema kodus ei ole, aga kas sa sellest hoolid! Käsi või keela — nagu hane selga vesi. Oled suur tüdruk küllalt, mõtle kord ise järele, mis sa teed! On mul veel muret vähe, et nüüd ka väikest pean hoidma ja kasima? Häbi sul ei ole ometi! Ja kus on ema — tead sa?"

„Ei mina tea emast midagi," vastas tüdruk sõjakalt. „Läks ennist välja, aga ei tema ütle kunagi, kuhu ta läheb. Käskis tule pliidi alla teha ja õhtuks koorega kartuleid keeta. Räimed ja leib olevat kapis."

„Soo!" ümises isa vihaselt, mõtles hetke endamisi ja käratas siis: „No hakka's juba tuld tegema — mis sa veel vahid!"

Tütar, kes ei olnud harjunud isa nägema nii pahurana, ruttas kohe hirmunult käsku täitma. Varsti pragises tuli rõõmsalt pliidi all. Vesi pajas hakkas sulisema. Väikesesse jahedasse tuppa levis meeldivat sooja auru.

Isa istus vaikides voodiserval, poiss süles. Ta mõtles edasi oma tusaseid mõtteid, nägu sünge ning jäik nagu kivikujul.

Samal ajal talitas tema naine Liisbeth Aruhein kodukana ning õnnelikuna kaupmees Kusta Sikulokutaja mugavas poissmehe-korteris. Kattis laua mehe juhatuse järgi rikkalikult mitmekesiste külmtoitude ja peente viinadega. Otsis köögist praeahjust lõunase alles sooja prae ja asetas sellegi teiste toitude juurde. Lõi siis käe õrnutsevalt kaupmehe tüseda piha ümber ja talutas ta lauda.

Pärast väsitavat õhtupoolikut söödi põhjalikult, isukalt, suu magusasti matsutades. Aeg-ajalt niisutati kurku mõne napsiga, et suutäis libedamini alla läheks.

Liisbeth hoolitses oma rikka liigmehe eest täna erakordse lahkusega. Pakkus aina uusi toite ja jooke, manitses ette võtma seda ja teist, sest see olevat väga hea ja teine veelgi parem. Püüdes silmist lugeda tema soove, vaatas talle armunult otsa nagu äsja tanu alla saanud neitsi.

Ei jaksanud aga Kusta Sikulokutajagi süüa rohkem kui tal kõhtu mahtus. Pidi viimaks vastu tahtmist järele jätma, et mitte liiga teha oma kallile tervisele.

„Noh, kas said ka ilusasti kõhu täis?" küsis Liisbeth Aruhein talt hoolitsevalt. „Ei taha enam midagi?"

„Jah, sain küll. Ei taha enam midagi," vastas kaupmees.

Tõepoolest oli ta küllastunud kõigest. Nainegi oma liigse õrnusega hakkas muutuma vastumeelseks. Mees oleks olnud rõõmus, kui ta oleks kiiremini minema läinud. Perekond tal niikuinii ootab kodus. Kusta Sikulokutaja ei ole ometi mingi harimatu mats, et ta ei saa aru teise perekondlikest kohustusist. Tulgu, kui tal on aega, ja mingu jälle, kui ta peab minema. Igal asjal ikka oma aeg.

Aga ei läinud veel Liisbeth Aruhein. Hakka või ajama, mõtles Sikulokutaja. Et sel inimesel endal ka ei ole vähematki taipu! Ise laste ema, aga lapsed tal nähtavasti ei tule meeldegi. Kui aga tema ise saaks lõbutseda! Niisuguse ema peaks küll pika puuga uksest välja kihutama.

Ei hakanud Kusta Sikulokutaja teda siiski ajama ega kihutama. Hakkas koguni urgitsema oma hambaid tikuotsaga, mille enne vastse käänispeaga noaga oli ilusasti teravaks voolinud. Tegi sedagi kaua ning põhjalikult, aeg-ajalt tikku vastu valget laudlina puhtaks pühkides. Oli juba niisugune mees, et tegi kõike põhjalikult.

Ja kuna ta seal niiviisi oma hammaste kallal tegeles, oli Liisbeth Aruheinal aega teda imetleda ja järele mõtelda oma armusuhete üle temaga.

Oli imelik mees Kusta Sikulokutaja, täitsa imelik mees. Kange viinavõtja ning naiste lemmik, millist Soo-

domas teist ei olegi. Liisbeth Aruhein vabises, kui tal meelde tuli oma esimene pattulangemine temaga.

Ei olnud Liisbeth Aruheina abielu õnnelik juba algusest saadik. Mõne aasta järel oli ta sellest lõplikult tüdinud. Kannatas tõsiselt mehe kinnise iseloomu, aga veel rohkem ta väikese teenistuse tõttu. Oli jõuka käsitöölise lapsena harjunud teatud mugavusega, nüüd aga vaevalt sai kõhu täis ja mõne riidehilbu ümber, muud ta ei võinud endale enam lubada kõige vähematki.

Tegi mehele alati etteheiteid, et see on nii saamatu ega suuda oma perekonna eest väärikalt hoolitseda. „Kuidas teised saavad kõik ja sina ei saa mitte midagi!" oli tal selleks vankumatuks tõenduseks, millele ta sõnavahetuses mehega toetus nagu kaljule. Ei jaksanud mees seda kaljut puruks peksta: oli vaid mehike, mitte mees tema meelest. Ja siis ta hakkas ise, omamoodi otsima väljapääsu sellest vaesuse ning viletsuse nõiaringist, mis neid ümbritses.

Niipalju kui aga leidis mahti, jooksis ta kodunt eemale, et anduda linnas kergesti kättesaadavaile lõbudele: pidudel, kinos, teinekord ka restorani kabinetis. Ei saanud tema mees sellest kunagi teada, kuidas tal tekkis juhuslikke sidemeid võõraste meesterahvastega, põgusaid, möödaminevaid, üheõhtusi. Ei rahuldanud need aga teda ennastki. Ainult paisutasid temas tugevamaks igatsust kestva õnne ja heaolu järele. Ta tundis end olevat täiesti üksi ja kannatas selle tõttu veel enam.

Aastaid hiljem, kui ta noorem laps pääses juba mähkmeist, tutvus ta kaupmees Kusta Sikulokutajaga. Laskis end ühelt pidult saata — tema koju, ja sealt see algas. Ei tundnud enam igavust ja muutus mehegi vastu lahkemaks. Oli tal algul küll päris tõsiselt hirm, mis saab siis, kui tema keelatud armulugu avalikuks tuleb. Ometi ei mõtelnudki ta seda katkestada ega teinud endale ka mingeid etteheiteid. Lohutas ning õigustas ennast teadmisega, et nii elavad kõik, ja harjus aegamööda ise ka sellise eluga.

Ja nüüd, kui see armulugu oli kestnud juba üle aasta, ilma et mees sellest oleks teada saanud, ei kartnud ta enam midagi. Teadis, eided sosistavad sellest küll, aga

kui mees saab kuulda — võib ta kõik ilusasti maha salata. Tulgu ja toogu tõendeid! Ja kes tuleks meelsasti tunnistajaks abielurahva omavahelisis asjus! Sosistavad küll, aga tunnistama ei tule. Ja kõik see, mida ei saa tõestada, on sama hea kui olemata.

Liisbeth Aruhein oli enesega täiesti rahul. Ei ta tundnud mingit südametunnistuse-piina. Ei tal olnud vähimatki soovi kuidagi muuta seda, mis ta praegu läbi elab. Ainult siis, kui tal tuli meelde, et aeg on jälle pöörduda koju, hakkas tal pisut kahju, et peab lahkuma nii ruttu.

Ta tõusis kergesti ohates ja andis kaupmehele märku, et see vaataks järele, kas õhk on puhas — äraminekuks.

Õhk osutuski näiliselt puhtaks (sest Soodomas oldi osav piiluma läbi võtmeaugu ja ümber nurga), ja Liisbeth Aruhein lahkus.

Heas tujus, kuid erutatuna astus ta pool tundi hiljem üle koduläve. Jagas heldesti maiustusi lastele, kes talle õhinal vastu tulid. Ei olnud neid ometi päriselt unustanud, ja kaupmehel oli ju kõike külluses, annab jätta endale ja kinkida teistele.

Ootas ärevil Liisbeth Aruhein, kunas mees temaga hakkab praalima ja pärima, kus ta nii kaua on hulkunud. Ei pärinud aga poole sõnagagi Peeter Aruhein. Ja siis hakkas ta abikaasa ise osavasti luiskama, kus ta sel ja teisel kellaajal olnud ja mida kõike näinud ja teinud. Lõõritas nagu lõoke, keksides kergejalgselt köögi ja kambri vahet, tehes viimaseid õhtusi talitusi.

Mees ei vastanud midagi, ainult urises vihaselt omaette. Pidi küll korra käratama, et pea ometi suu, näen ju läbi, kuidas sa valetad, — aga ei käratanud ühti. Lapsed nosisid nii magusasti küpsiseid ja kompvekke, mis ema kaasa oli toonud, et võtsid isal viimse kui halva sõna suust. Ja head — mis head sa ikka oskad ütelda sellises olukorras!

Hajus nii Liisbeth Aruheina ärevus. Jäi järele ainult õnnetunne, mõteldes Kusta Sikulokutajaga veedetud ilusast õhtust.

Ei olnud aga enam täiesti õnnelik Kusta Sikulokutaja. Lebades diivanil pärast Liisbeth Aruheina lahku-

mist, tundis ta esmakordselt, et hakkab sellest lihtsast töölisnaisest küllastuma. Ja siis ta hakkas arutama võimalusi, kuidas temast vaikselt, ilma tülita lahti saada. Oligi teine jäänud kauemaks külge rippuma — oleks viimane aeg ta hüljata.

Kusta Sikulokutaja oli harjunud naisi saama kerge vaevaga, mõtles sageli koguni kibedusega nende kergeusklikkusest. Tüdiski selle tõttu neist kiiresti. Kartis koguni kestvamat sidet kui tülikat ettevõtet, riski, mis ei tasu ning võib lõppeda õnnetult. Vaatas kõigele kaupmehe seisukohast: mida suurem vahekasu, seda parem, mida rohkem naisi, seda mõnusam. Ei maksa kunagi naist siduda kauemaks, kuna sa ometi tead, et temast ükskord ei ole mingit kasu ega mõnu, vaid ainult pahandust ja südamevalu. Ei naitunudki sellepärast ja vahetas armukesi nagu kaelasidemeid tujude järgi.

Võib-olla kunagi ta oli naise pärast õnnetu. See oli siis, kui ta oma lelle õpipoisina tampis selle linnakese tänavaid ning rahapuudus ja nooruki vilumatus teda takistasid oma armsale tüdrukule lähenemast. Ja see oli ka siis, kui ta oma käe peal asutas poe ja naise kaasavara selle täienduseks oleks marjaks ära kulunud, tema rikas väljavalitu aga andis talle häbistava korvi. Nüüd ta enam ei saanud aega õnnetu olla. Nüüd ta niisugusel korral oma „arenenud vaadete" kohaselt leidis kiiret lohutust viinaklaasist ja uue naise juurest.

Milleks kitsenduda ja keelduda, kui meie aastate arv niikuinii on piiratud? Milleks leinata ja nukrutseda, kui kõik paratamatult mööda läheb? Jood ja armatsed — sured, ei joo ega armatse — sured samuti. Tähendab: joo ja naudi armastust, siis vähemalt oled midagi saanud.

Selline lihtne ning sirgjooneline oli Kusta Sikulokutaja ellusuhtumine.

Ja nii ta selgi õhtul tõusis poole tunni pärast diivanilt, tõmbas uued rõivad selga ja astus vilistades uksest välja.

Sumedana ning salapärasena laskus algav öö Soodoma majadele ja tänavaile, aedadele ja väljakuile. Sügavsinisena seisis taevas linna kohal. Üksteise järel

süttisid selles kauges sinas heledad kaunid suvetähed. Langes nende virvendav valgus käärima paneva pärmina maal tihenevasse sooja hämarustaignasse. Lõhnasid selles teravalt ning magusalt öökannikesed koos jasmiinide ja levkoidega. Rebis erutavalt öist vaikust rattapõrin ja sammude kaja, koerte kauge nukrutsev haukumine.

Kepp kõvasti käes, käis Kusta Sikulokutaja oma lühikesel tatsuval sammul ringi nagu saaki luurav isakass. Jõudis käidavamasse linnajakku, kus reipalt kees ja kihas une-eelne elu. Inimesi liikus tänavail rohkesti, sõelus niisama otstarbeta üksteisest mööda või läks paarikaupa, lõbusasti vesteldes. Avatud akendest kandus välja tüdrukute ja poiste kilkeid, mandoliinide ja kitarride värisevaid helisid, kuivama pandud jalatsite ja lapsemähkmete vänget lehka.

Kõik see kummaline esemete, kujude, häälte ja lõhnade segu, kogu see suveöine Soodom aina erutas ning õhutas Kusta Sikulokutaja ahnet eluhimu ja meelast seikluslusti. Inimene elab maailmas ainult ühe korra, sellepärast peab ta kasutama iga silmapilku, mis talle on antud.

Ei olnud aga Kusta Sikulokutajast seekord suurt seiklejat ega silmapilgu kasutajat. Vaim oli küll valmis, aga liha osutus nõdraks: silmaõnged ei suutnud haakida kedagi, ei abielunaist ega vallalist. Pöördus varsti väsinuna tagasi koju.

Pagan võtaks seda Liisbeth Aruheina! Nagu kahju teisest lahkuda, aga lahkuma peab.

3

Mõni päev hiljem õhtuselt jalutuskäigult koju tulles kohtas Kusta Sikulokutaja just „Linnusilma" restorani ees oma võistlejat äriala ja naiste suhtes — Juhkam Mangelmanni. Ei sallinud, isegi vihkas südames seda valgepäist sitsikaupmeest, nagu ta teda nimetas, aga nüüd kuidagi ei pääsenud temast mööda. Sööstis just rinnutsi vastu, peaaegu et oleks Sikulokutaja pikali jooksnud.

„Kuhu sa's nüüd tormad nii hirmsa kiiruga?" küsis Sikulokutaja imestuses. „Kas on kuskil tuli lahti või?"

„Ajad, armas Sikulokutaja!" ohkas Mangelmann. „Õige ärimees peab praegu aina jooksus ja lennus olema, et edasi saada."

„Mina jälle arvan, et see jooksmine ja lendamine ei aita ka midagi," vaidles Sikulokutaja. „Parem ikka tasahiljukesi . . ."

Sai aru küll Kusta Sikulokutaja, mis teisel südamel kibeleb. Mõni uus naine kindlasti. Mangelmann on ju nende peale maias nagu kärbes meele. Ja Sikulokutaja tahtis teda meelega kauemini kinni pidada. Mõtles endamisi, et võib-olla õnnestub tal koguni tema romaan nurja ajada. Ootab, ootab naine, ja kui oodatu ikka ei tule, lööb käega ja laseb jalga ega tule ise ka iialgi enam, kole vihane, et teda on ninapidi veetud. See viimane võimalus valmistas Sikulokutajale juba ette kihelevat lõbu. Ta aina muheles kahjurõõmust, nähes Mangelmanni piinlikku seisukorda.

Mangelmanni enesetunne ei olnud tõesti mitte kadestamisväärne. Nii väga kui ta otsiski naistega seiklusi, kartis ta ometi nagu tuld nende avalikukstulekut. Üsna õieti otsustades, et Sikulokutaja tema kavatsusi aimab, võib-olla on koguni valmis teda jälgima ja — jumal hoidku selle eest — reetma, seisis ta tükk aega kahevahel. Ei leidnud ega leidnud sõnu, millega tülitajast lahti saada.

Viimaks siiski tuli tal hea mõte: tirida naaber kõrtsi, tellida viinad ja suupisted lauale ja ise tähelepanematult kaduda. Või ka lihtsalt ütelda, et läheb hetkeks välja üsna inimlikel põhjusil, ja siis mitte enam tagasi tulla.

„Ah et ikka tasahiljukesi — arvad sa?" tegi ta kavalalt juttu. „Võib-olla sul ongi õigus." Ja võttes naabril teeseldud sõbralikkusega käe alt kinni, lisandas: „Kui õige läheksime kõrtsi, mis? Teen omalt poolt sajalise viina ja suupiste."

„Läki!" oli Sikulokutaja kohe nõus. „Ega minagi ole koi, kui asi nõuab. Panen omalt poolt sama palju vastu."

Ja nad läksid. Soovisid erakabinetti, aga et kõik seesugused juhtusid kinni olema, siis istusid üldtuppa ühe vaba nurgalaua juurde.

Kõrtsis valitses harukordne elevus. Kalli konjakiga tuju tõstes vaidlesid linna suurärimehed ja suvitajad ägedasti poliitiliste päevaküsimuste üle. Tüsedad talumehed, põrutades rusikaga vastu lauda, siunasid valitsust, manasid selle majanduspoliitikat. Sõimlesid vastastikku turukaupmehed ja lihunikud, kirusid kitsast aega ja teenistuse vähesust. Norutasid niisama ebamääraste elukutsetega isikud ning muud issanda päevavargad. Kuulatasid teravasti ühe kõrvaga, et parajal ajal sekka visata mõne soolase sõna või laia naerupahvatusega avaldada heakskiitu naabrite kõnele, kelle klaasist salaja lootsid omalegi keelele karastust. Kaks ehitustöölist aga seisid süngeina ning asjalikena leti juures, tühjendades pikkamisi oma õllekanne. Nad panid teadlikult ning kainelt tähele kõike, mis nende ümber näha ja kuulda. Olid kõrtsirahva vastu umbusklikud, ei lasknud endid kergesti kõnetada ega kõnetanud ka ise teisi. Kui midagi ütlesid, siis oli see asjalik ning lühike vastus, millele enam ärgu oodatagu järge.

Juhkam Mangelmann ja Kusta Sikulokutaja, olles kiiresti ära joonud esimese sajalise, vaatasid küsivalt teineteisele otsa.

„Kas tõuseme?" lausus viimaks Mangelmann.

„Mis sa õige arvad?" vastas Sikulokutaja norivalt. „Et mina sulle oma osa võlgu jään? Nii et sul pärast oleks põhjust praalida: kaupmees Sikulokutaja on koi, tikub aina teiste kulul jooma. Ei, seda lõbu ma sulle küll ei tee. Hei, kelner! Veel viina ja sedasama suupistet!"

„Ma ei mõtelnud seda nii," püüdis Mangelmann ennast vabandada. „Mul lihtsalt ei ole aega — pean minema."

Sikulokutaja muheles kavalalt:

„Kuhu — minema? Naise juurde? No ega naine selle mõne minutiga eest ära jookse."

„Ah, mul hoopis äriasjad," tõrjus Mangelmann pahuralt.

„Oled rumal, Mangelmann," noris Sikulokutaja, „kui

sa naisele järele jooksed — nagu Paidesse või kuhu sa olevat sõitnud."

„Puha vananaiste lora. Pole ma sõitnud kuhugi."

„Ei maksa kunagi naist taga ajada, kui ta eest ära jookseb. Ainult suured kulud ja südamevalu."

Mangelmannil oli sellest jutust piinlik. Ta ei vastanud enam midagi, vaid aina varitses juhust, kuidas minema saada.

Kõrtsis aga kestis järjest ägenev vaidlus, kisa, kära, lõõpimine, toores sõim, mida saatis hirnuv naer, pudelikorkide paukumine, klaaside kõlin. Õhk oli tubakasuitsust ja alkoholilehkadest nii paks, et lõika või noaga.

Õhetasid näod, vilkusid silmist vihased, kirest tumestatud pilgud. Salk turukaupmehi ja lihunikke oli istmeilt tõusnud. Juba oldi valmis käsitsi kokku minema.

„Näita kuradile!"

„Tõmba, Jüri!"

„Vala pudeliga otse lagipähe!"

Pöörde tõi uue külalise ilmumine, tõmmates kõigi tähelepanu pinevalt enesele. Tulija oli roimarliku välimusega laadalihunik Mats Kantsvei, Soodoma esimene joomar ning kakleja. Ta tuli just arestimajast, kus oli viimase mürgli pärast istunud seitse päeva. Põles nüüd sama suurest vimmast kui janust, sest tema enda arvates oli talle tehtud verist ülekohut. Hakkas kohe laialt lõõpima, lubas kõigil oma vaenlasil mao maha lasta. Kirus kõrtsimeest, kes talle kohe viina ei andnud. Käratas viimaks Sikulokutajale, kes talle juhtus otsa vaatama:

„Mis sa, Kristuse kindavaras, vahid? Tahad, et panen sulle siinsamas ühe lataka? Käi koju, Aruheina naine ootab, mis sa tolgendad siin ristiinimeste silma all!"

„Õige, Kantsvei!"

„Näita talle, kuidas Luukas õlut teeb!"

„Viruta sihverplaat segamini!"

„Et naised enam ei näeks kuradi kellaaega!"

Tõusis kõrtsis seepeale kirjeldamatu ilkumine ja hirnumine. Kümned joobnud pilgud pöördusid põlevas kahjurõõmus ning parastamises Sikulokutajale.

Seisis Kusta Sikulokutaja, silmis abitu küsimus ja

hirm, mõistmata, mis neil võõrail inimesil äkki on tegemist temaga ja tema eluga. Vahtis hajameelselt enda ümber, nagu kelleltki abi otsides.

Kantsvei, saades kõrtsirahva ergutusest aina uut hoogu, ligines talle ähvardavalt, keerutades uljasti oma rasket rusikat:

„Tule, ma tõmban sul selle suure nina peast ja löön seina — saab paras riidenagi."

Uus mürisev naer kostis seepeale. Aga juba olid kelnerid platsis, tüse ahvenaturjaga kõrtsimees Ants Adamson kargas leti tagant esile. Ähvardati tuua politsei ja Kantsvei uuesti pokri pista.

Kantsvei taganes, laskis rusikal langeda:

„Ei taha su tühja pärast käsi määrida. Küll leiad isegi teenitud palga. Ega see kuhugi jää."

Sikulokutaja hingas kergendatult. Tahtis edasi juua — või's niisugust asja maksab tähele panna —, kuid märgates, et Mangelmann on kadunud — oskas aga parajal ajal jalga lasta! —, tundis tuju jälle langevat. Võttis veel kiiresti ühe pitsi, siis tegi temagi minekut. Sai järele hulga mõnitusi nagu laengu valutekitavaid haavleid selga. Talus kõike aralt vaikides, astus oma harilikul lühikesel tatsuval sammul uksest välja.

Käänas trepilt otseteed „Linnusilma" parki, tahtis seal õhtuhämaruses ning sügavas vaikuses oma pakitavat südant lahutada. Oli tõsiselt solvatud, veel rohkem aga pahane Mangelmannile, kes ta kiusas siia neetud kõrtsi, kus pidi saama rahva naeruks. Ometi oleks õhtu võinud lõppeda nii ilusasti: mõne uue erutava seiklusega. Tema meelepaha Mangelmanni vastu aina tõusis, mida rohkem ta sellest raiskuläinud õhtust mõtles. On aga vemmal küll see Mangelmann! Vedas naabri sisse, aga ise, niisugune sikk ja naistekütt, oskas pääseda üsna ilma kriimustamata. Ja võib-olla lõbutseb praegu mõne kauni naise seltsis nagu õige mees kunagi.

Mõtles sellest pingutatult Kusta Sikulokutaja, kuhu küll võis minna Juhkam Mangelmann. Tahtis teada saada tema asukohta, maksku see või kuldraha.

Jõudis pargi lõppu just sama maja kohal, kus kauples tema lellepoeg Mikk Sikulokutaja. Mõtles minna

Mikku vaatamagi, kuid äkki tuli meelde, et lellepoeg on ju äriasjus ära sõitnud. Hakkas siis niisama ajaviiteks ümbrust vaatama ja uurima.

Ei tarvitsenud tal kaua uuridagi, kui märkas seal mingit veidrat sisseseadet. Ühel pool otsapidi aia najale tõstetud pikk tüse laud, teisel pool püsti asetatud kõrge pakk-kast — moodustas see ühtlasi silla ja trepi, mille kaudu oli kerge pääseda üle aia. Ja näe, kui kavalasti see kõik on seatud! Isegi käsipuud on olemas, looduslikud käsipuud: saledad noored männid, neist on lauda mööda käies hea kinni võtta. Kas tõesti selle trepi on teinud Mikk, et salamahti, rahvale nägemata pääseda kõrtsi ja sealt tagasi? Ei või olla, sest Mikk peaaegu üldse ei käi kõrtsis.

Tõusis lauda mööda üles Kusta Sikulokutaja, jäi uudishimulikult vahtima lellepoja magamistoa aknasse. Sealt, halvasti kokkutõmmatud eesriiete vahelt, paistis heledat valgust, selles värisevas valguses kaks veidrat inimkuju.

Hakkas valjusti põksuma Kusta Sikulokutaja süda. Ta haaras kõvemini lähedasest männist kinni, et mitte kaelapidi alla kukkuda.

„Nii on need naised!" sülitas ta vihaselt. „Mees on vaevalt paariks päevaks ära sõitnud, ja juba naine laseb teisega. Ja kellega? Ikka selle võltshammastega sitsikaupmehe Mangelmanniga. Mangelmanniga, kurat! Seal siis on selle mehe äri, mille järele ta peab jooksma ja lendama. Ptüi!"

Tekkis Kusta Sikulokutajal tugev tahe tuppa tormata, Mangelmann koerana välja peksta ja Agathe Sikulokutaja, lellepoja naine, tublisti läbi sõimata. Kuid siis tal tulid meelde omad seiklused, tuli meelde seegi, et lellepoeg ei laenanud talle raha, kui tal seda nii väga vaja oli. Ja lõpuks torkas ta pähe koguni patune mõte, et kes teab kuidas ta nähtut veel võib ära kasutada — Juhkam Mangelmanni või koguni Agathe Sikulokutaja suhtes. Ikka tasahiljukesi! Milleks teha skandaali? Elu on juba niisugune, et võta, kust saad. Ja võtta saab ikka rohkem vaikselt kui suure käraga.

Aga see masuurikas Mangelmann, oodaku ta!

Ja Kusta Sikulokutaja hüppas laualt alla, haaras selle

ühe ropsuga sülle, tassis pargi kõige kaugemasse nurka ja viskas seal prantsatades maha. Mõtles, et võiks veel pakk-kasti alla panna dünamiiti või püroksüliini, aga ei ole seda kohe käepärast võtta. Ja kui olekski, lase ühes Mangelmanniga viimati kogu lellepoja pood ja perekondki õhku — kus siis selle kahju ots!

Astus sisse „Hõimukõrtsi" Kusta Sikulokutaja, tegi leti ees paar tublit kärakat ja läks enam-vähem rahustununa koju. Oli aga lõplikult karastatud ta otsus mitte kunagi naist võtta, sest naised on kõik kurjast. Ei neid või uskuda ega usaldada silmapilkugi. Kui lähed sina ühest uksest, juba su naise armuke kõnnib sisse teisest uksest nagu Napoleon.

4

Aksel Porovardjal, advokaadi vennal, on suur talu Soodoma lähikonnas. Kakskümmend lüpsilehma, kuus hobust, pudulojuseid arvutu hulk, ilus viljapuuaed, mesila. Aga Aksel Porovardjal on ka palju õdesid-vendi, kes kõik nõuavad talust oma osa. Ja nende kõigiga loodab toime tulla Aksel Porovardja, kes ei ole mitte üksnes põllumees, vaid ka rahvamees ja seltskonnategelane. Ta armastab nädalas seitse päeva veeta Soodomas, kus ta on tegev ühe tarvitajateühingu ja teise ühispanga juhatuses. Ka ärilisi kalduvusi on tal, ja poliitikaski lööb ta jõudumööda kaasa. Oma õigust ta ajab taga ikka ja alati. Ühe kahemõttelise sõna pärast on ta valmis vaidlema ning protsessima kas või nui pooleks. Ühe paberise sajamargase pärast võib ta käia kohut kas või senatini. Osutub igat kanti põliste vallavanemate ja küla suurnike väärikaks järeltulijaks. Ei lepi aga veel sellega, mis käes, vaid rühib aina edasi.

Käib päevast päeva kodu ja Soodoma vahet (jalgsi, hobusega või jalgrattal, nii kuidas on ilm ja tuju), kujutledes oma väärtuse ja kaalu kasvu linnarahva silmis. Näeb end juba tõusvat kõrgele üle teiste — selle õnne ja hiilguse õhkkonda, mida loob kõikide lugupidamine ja kuulsus. Ta on esimene nii linnas kui maal, kogu maakonnas, võib-olla pääseb lõpuks koguni esi-

meste sekka riigis. Tal on raha ning vara, tahet ja visadust, ta on üle kõigi aus ning õiglane — mis võiks küll takistada tema kiiret tõusu, tõepoolest?

Ning Aksel Porovardja sammub jälle Soodoma tänavail, pea püsti, rind ees, näol iseteadlik naeratus. Kõigest tundub, et ta tahaks igale vastutulijale ütelda: mis teie, könnid, ka olete minu kõrval? — aga hoiab end viisakuse pärast tagasi. On siiski haritud inimene, ei taha olla pealetikkuv.

Astub sisse tarvitajateühingusse, kus turupäeva tõttu käib kibe äritegevus. Laseb poes ringi käia peremehelikul pilgul, ei lausu aga kellelegi sõna, siirdub tähtsana ning väärikana poe kõrval asuvasse juhatusetuppa. Istub pehmesse nahaga kaetud tooli kirjutuslaua ette ja hüüab paokilejäänud ukse vahelt:

„Semiskar, tulge siia!"

Tuleb Semiskar, eesnimega Tiit, vanem poesell, ümmargune nägu kavalate silmadega hõredajuukselise lauba all, süüdlaselt naeratades. Jääb sirgena seisma nagu sõdur ülemuse ette.

Koksib pliiatsiotsaga vastu rohelise paberiga kaetud lauda Aksel Porovardja, vahib ainiti uurivalt Semiskari.

„Kus kurat see Sollman's nüüd ringi ajab?!" võtab siis pahase tooni. „Juba kolmat päeva otsin teda, aga mees on kadunud nagu tina tuhka. Ma tahaksin õieti teada, kes on siin kelle teenistuses: kas mina tema või tema minu?"

Semiskar naeratab, kuid teeb samas kohe tõsise näo, tundes, et naer ei ole praegu kohane. Praegu on mängus tema tulevik, võib-olla kogu ta eluõnn. Võib naise võtta, kui ta teenistuses tõuseb, võib sisustada korteri sama rikkalikult kui Sollman. Aksel Porovardja kasvav rahulolematus Sollmani suhtes annab talle lootusi. Ei tohi neid ise rumala naeruga hävitada, kuigi naeraks nii meelsasti.

„Ma ei tahaks küll kellegi peale kaevata," seletab ta tõsiselt, sulgenud poodi viiva ukse, „aga mulle paistab, et Sollman ei hooligi enam teenistusest. Ta asjaajamine ei ole vist korras."

„Ei ole korras?" hüüatab Aksel Porovardja hämmastuses. „Millest te seda arvate?"

„Sollman elab uhkemalt kui lubab tema palk. Olen seda ammu märganud."

„Mida te olete märganud? Kõnelge!"

„Juba siis, kui mees tegi üliuhked pulmad, muretses kalli mööbli, hakkasin ma kahtlema. Ja sellest saadik pidu aina kestab: alatised sõidud pealinna — ikka esimeses klassis, joomingud kõige peenemates restoranides. Ka autoga tehakse alalõpmata pikki tuure. Ja viimati Tallinnas käies olevat koos naisega sõidetud koguni lennukil. See kõik maksab palju raha. Mina küll ei usu, et mehe palk niisuguse elu juures vastu lööb."

Talitas osavasti Semiskar, sellest seletades. Niisugune siiras näost, selline usaldustäratav toon, et taha või ära taha, aga pead uskuma: ta kõneleb tõtt.

„Te arvate siis," tõmbusid Aksel Porovardja kulmud kortsu, „et ta võtab kassast? Aga meil on ometi revisjonikomisjon!"

„On," kehitas Semiskar õlgu. Endamisi ta aga mõtles, et olete kõik ühesugused rumalad ning kergeusklikud. Teil varasta või silmad peast — ei teie märka midagi.

„No kurat, see oleks alles tükk!" viskas Porovardja korraga pliiatsi vastu lauda. „Ja teie — miks ei rääkinud te sellest varemalt? Oleksite pidanud rääkima."

„Ei rääkinud sellepärast, et . . . arvasin, tal võib endal varandust olla, — las laristab seda, kui tahab."

„Ja nüüd?"

„Nüüd ma tean, et mees oli paljas nagu püksinööp, kui ta siia tuli. Ja see paneb mind mõtlema. Ka meie endine ärijuht Esko ei olnud rikas mees. Aga praegu, vaadake — suur äri teisel kõige käidavamas tänavas."

„Kurat!" vandus seepeale uuesti Porovardja, toolilt üles karates. „Seda asja ma tahan ise järele uurida. Ja kui ta näpud puhtad ei ole, siis hoidku ennast! Kinni panen ta, sunnitööle saadan varganäo. Ja teie, Semiskar, vaadake ka ette!"

„Mina?" kohkus Semiskar sellisest äkilisest pöördest. „Ma ei ole mõtelnudki midagi halba teha. Olen õnnelik, et võin endale ausal viisil leiba teenida."

„Käige põrgu oma aususega!" vihastas Porovardja veel enam. „Ma alles vaatan — teid kõiki!"

Süüdlasena kadus Semiskar toast, aga muhatas kohe kavalalt, kui oli enda järel ukse sulgenud. Oli siiski jõudnud oma sihile lähemale. Ei teadnud kindlasti, kui suur on Sollmani süü, aga teadis küll, et midagi seal on, oli ise märganud mõnesugust sohki kassaorderitega. Ja nüüd see asi uuritakse põhjalikult järele, selles pole enam mingit kahtlust. Liiga palju on Aksel Porovardjal kaotada, et see asi niisama jätta. Sollman lendab, ja siis — kust nad ikka võtavad talle parema asemiku kui tema, Semiskar? Võiks peaaegu laulda ja vilistada seepeale.

Jäänud üksi, võttis Aksel Porovardja ühe äriraamatu teise järel kätte, soris neid kaua ning põhjalikult. Kuid ei ta saanud kuidagi tolku, kust otsast oma uurimistööd alustada, et avastada kuritarvitused, milles ta nüüd oli enam kui kindel. Ainult niivõrd jõudis ta selgusele, et silmapilgul on olemas terveni neljasaja tuhande eest neid ühingu lunastamata veksleid, millele ta on alla kirjutanud vastutajana. Kui avastuvad puudujäägid ja ühing läheb pankrotti, tulevad need vekslid kõik muidugi tema kraesse. Vaat see oleks alles lops!

Sülitas uuesti Aksel Porovardja, sülitas nii, nagu tahaks ta endast välja sülitada kõik asjatud kahtlustused. Ei suutnud kuidagi uskuda, et asi oleks nii halb ja lõpeks veelgi halvemini. Võib-olla Semiskari jutt on tingitud ainult inimlikust kadedusest, kättemaksuhimust? Või kui sel ongi põhja, võib-olla saab veel päästa, kui hakata tegutsema kiiresti? Peab tingimata oma advokaadist vennalt nõu küsima. Ja tuleb talitada äärmise ettevaatusega, targalt ning kavalalt, et asjaosalistel ei oleks mahti jälgi segada. Tuleb tingimata enda poole võita Semiskar. Ta ehk teab midagi kindlat, ei taha aga kohe ütelda.

Ja Aksel Porovardja kutsus uuesti Semiskari ning kinnitas talle käskivalt, kuid sõbralikult:

„See, mis siin kõneldud, jääb kõik meie kahe vahele. Mõistate?"

Semiskar kummardas alandlikult:

„Mõistan. Mõtlesin sellest juba ise."

„Me ei tea veel, mis seal on, ja kui sellest enne-

aegu hakatakse rääkima, toob see ärile kahju. Ja äri edust oleneb teie leib ning edasisaamine, seda te teate."

„Oo, ma olen teile väga tänulik," kummardas Semiskar veel sügavamini.

„Kes teab," jätkas Porovardja, Semiskarile uurivalt näkku vaadates, „ehk võime teid koguni Sollmani asemele panna, — kui talle peame andma hundipassi. Nii et see on ka teie enda huvides, kui aitate meil tõe päevavalgele tuua."

„Seisan teie teenistuses," vastas Semiskar varjamatu heameelega, „ja loodan, et saan teile kasulik olla. Olen märganud mõndagi . . ."

„Nüüd võite minna," lõpetas Porovardja lühidalt. „Pärast kõneleme edasi."

Ja kuna Semiskar rõõmsana lahkus ühest, väljus Aksel Porovardja äärmiselt tõsisena ning mõttes teisest uksest. Ta siirdus oma advokaadist venna juurde ja seletas talle asjaloo põhjalikult ära. Olgu nüüd advokaat nii kena ja leidku nõu, kuidas see rahulikult lahendada. Ei ole lõbus lasta tekkida skandaalil asutuse ümber, millega on seotud Aksel Porovardja aus nimi. Ei ole nii lihtne kanda kahjusid, mis võivad sellest tekkida.

„Kahjusid?" tähendas advokaat viimaks naerdes, kui oli kogu asja vaikides ära kuulanud. „Sa räägid siin aina kahjudest, aga ise veel ei teagi, kas neid on või kui suured need on. Enne peab ikka selgusele jõudma, siis vaatame, mis saab."

Tuldi siis koos tagasi ühingu ruumesse, võeti Semiskar appi, ja asi hakkas hargnema. Teadis Semiskar, kust otsast alata, ei olnud ka advokaat eile sündinud.

Samal ajal istus ühingu ärijuht Karl Sollman paha aimamata sõpradega naaberlinnas ühe peenema restorani kabinetis.

Maitsnud kõiki saadaolevaid alkoholisorte ja küllastunud kõigist võimalikest suupisteist, jõudis ta viimaks jälle valge viina juurde. Suupisteks aga tellis portsjoni hakitud toorliha kange pipra ja sinepiga, millist segu ise nimetas röövlipraeks. Viskas viina õlleklaasist ja sõi seda veritoorest ning mürkmõru järelrooga lusikaga peale, ei teinud seejuures kibedat nägugi.

„Kuradi vahva toit," kiitis ise, pühkides peoga tilkuvat lõuga. „Kui ikka portsjoni kinni pistad, siis tead, et teist enam ei taha."

Kinnitasid sedasama tema joomakaaslased, kuigi neil sellest suu kiskus viltu ja silmad hakkasid tilkuma vett. Ei sobinud neil, priijoodikuil, vastu kõnelda rikkale piduperemehele ning heldele arvemaksjale.

„Toit on hea. Pole midagi ütelda."

„Kes siis veel oskab suupisteid valida, kui mitte härra Sollman."

„Tal on raha ja tal on maitset."

„Elagu härra Sollman!"

Sõnast haarati kohe kinni ja varsti rõkkas restorani kitsas kabinet nelja joobnud kõri möirgavast elagulaulust, nii et lubi lendas laest.

Sollman ise, juhmilt kaasa tõmmatud sellest veidralt meelitavast poolehoiu-avaldusest, hüppas toolile püsti ja hakkas käte ja jalgadega ägedasti takti vehkima. Vehkles nagu hull, tõmmu, viinast tursunud näo tehes virilaid moonutusi, kogu tüseda keha raiudes kaasa, nii et rappusid aina rohkem sassi juuksed ja aru.

„Ta elagu-u, ta elagu-uu . . ."

Keerlesid väntadena taktimehe jäsemed, üha meeletumalt ja hoogsamini otsis enesele teed joobnu sisemine pinge ning uljus. Higi tuli ta laubale, tilkus üle põskede alla, nagu pritsiks seda pintslina tõrvmust juuksetuust.

Ei olnud see enam laul, mis neist suudest kostis, vaid mingi meeleheitlik karjumine ja kisa, ulgumine ja hammaste kirin.

„Vait! Seis!"

Langes lõdvana Karl Sollmani tarmukalt tõstetud käsi, ise ta astus tasahiljukesi toolilt maha. Hirm jooksis üle ta näo, tardus sinna tumeda maskina. Nagu iseenesest oli vaikinud laul.

Politseinikud alustasid kõigi toasviibijate ametlikku ülekuulamist.

„Seaduse nimel, Karl Sollman, ma kuulutan teid vangistatuks."

Ja viidigi ära Karl Sollman, Soodoma tarvitajateühingu ärijuht, rikkalikult kaetud pidulauast ja lõbusate sõprade seltskonnast.

Sigines silmapilguks kabinetti rusuv vaikus. Oli kuulda ainult porikärbse pirisevat lendu vastu akent. Mahajäänute näod olid muutunud tõsiseks ning ilmselt kainemaks. Nad vaatasid arusaamatuses üksteisele otsa.

„Eks ma ütelnud," ohkas viimaks kaupmees Kanava, julgustuseks uuesti klaasi tõstes. „Eks ma, jah, ütelnud: mees lendab kõrgemale kui tiivad kannavad."

„Võiksid parem viisakusest vaikida," lõikas ta sõna läbi raudteeametnik Olup. „Surma ja vangimaja eest ei ole keegi kindlustatud."

5

Soodoma linnavolikogu koosolekut peeti kuuma ilma tõttu lahtiste akende juures. Ning sellepärast kogunes uudishimulikke pealtkuulajaid rohkem akende alla kui umbsesse kitsavõitu saali. Sealt nad siis avaldasid oma seisukohta iga päevakorrapunkti puhul teravate, lopsakate vahemärkustega ja laia, hirnuva naeruga. Õhutasid sellega aina ägedamini sõna võtma linnanõunik August Madjakut.

August Madjak oli oma kõrgele kohale pääsenud töörahva esindajana. Ta oli sellele uhke ega unustanud kunagi seda meelde tuletamast. Vaatas nüüdki aknast välja ning, nähes seal hulka tuttavaid tahmanägusid, otsustas neile oma sõnadega anda tõendusi, et ta seisab vankumata valvel nende huvide eest. Rääkiski siis pikalt ning laialt iga küsimuse puhul ja, lugedes pealtkuulajate nägudelt ja omavahelisest lõõpimisest aina heakskiitu ning poolehoidu enesele, sattus järjest rohkem hoogu. Ning ühes selle hooga kasvas ka tema enesetunne. Kui ta viimaks higi pühkides pingile istus, oli ta endaga ülimal määral rahul. Jäi vaikselt puhkama ning järele mõtlema, et järgmise punkti puhul esineda sama targalt või veel targemini.

Olid teisedki volinikud sel päeval erakordses jututujus. Nii jõuti alles kahe tunni pärast päevakorra tähtsaima küsimuse — linna turu teisele platsile ületoomise juurde.

Oli selle üle vaieldud juba kolm koosolekut läbi,

puhkesid sel puhul nüüdki ägedad vaidlused. Põrkasid vastamisi kaks kindlat erakonda: vana ja uue turu pooldajad. Esimeste hulka kuulusid ilma erandita need, kes elasid vana turuplatsi lähikonnas, teiste kilda need, kellele oli lähemal kavatsetav uus turuplats. Oleks viimastel olnud ammu ülekaal, kui kaks nende volinikku ei oleks kõikunud kahevahel. Tööstur ning suurkaupmees Kristjuhan Sarapik, kelle äri asus just vana turu ääres, nii-ütelda rahval jalus, oli käima pannud kõik rattad, et need kaks kõhklejat enda poole võita.

Teadis seda volikogu juhataja Sass Peebuleedu, kindel uuenduserakondlane, ja kartis sellepärast, et asi täna otsustatakse tema ja tema erakonna kahjuks. Ei tahtnud aga omalt poolt avaldada mingit mõju ega survet avalikul koosolekul. Iseasi, kui ta saaks nende meestega rääkida nelja silma all.

Nii pidaski piinlikku erapooletust Peebuleedu, istudes tähtsana ning tõsisena nagu raidkuju juhatuselaua taga. Laskis kõigil volinikel järgemööda suu tühjaks rääkida. Kärkis ainult akna taga asetvõtnud pealtkuulajatega, kui need liialt tormikalt kippusid meelt avaldama.

„Ei meie ole ühti teie käsutada," ilguti talle väljast vastu.

„Seisame jumala lageda taeva all — siia sinu võim ei ulata."

„Peame ise oma koosolekut. Pole meil teiega asja."

„Härrad ja teie, saunikud ja meie — nii see käib."

Pärast selliseid hüüdeid käskis volikogu juhataja aknad sulgeda, ja linnanõunik Madjak jätkas oma kõnet.

„Ja ütle mia teile niisedäviisi," seletas ta oma põriseva õllebassiga, iga lauset rõhutades raske käeliigutusega, „et turgu om iks rohkem vaja vaestele ku rikastele inemistele. Rikas võip minnä puuti ja osta, mes tä egänes tahap, sest täl om raha. Vaene inemine aga piäp egät kopkat kümme kõrda peon ringi veeritämä, enne ku ta selle vällä annap. Ja selleperäst om iks väegä oluline, et turg temäl oless lähikesen, sest turuld ta saap iks kõike odavambald osta ku poodist. Miu ku tüüliste esitäjä kohus om saista selle iist ja mia tahass

ka teile süäme pääle panna, et turg tulep meil iks üle tuvva — ja medä varemb, sedä paremb. Sarapik tiip küll janti ja katsup mõjutada..."

„Ma palun asja juurde!" püüdis juhataja teda katkestada, kuid ta ei lasknud end segada ning jätkas:

„Ei massa meil siin üttegi pimmetsikku mängi. Soodoma rahval om jo puha teedä, mesperäst üits om üte asja puult ja tõine jälle selle vasta. Ja mia ütle teile, Sarapik, teil ei massas siin küll vasta olla. Teil om tiinjä iin ja takan, teil om sii üitskõik, kon turg om, kas praegutsel kottal või muial. Meie siinpuul aga oleme ütimehe, me ei saa omal pidädä tiinjit, ja meie naastel om sii väegä tähtis..."

„Teil endil naine igal pool, kuhu ööseks jääte," hüüdis talle maa- ja majadeomanik Kurt Tuisk alalhoidlaste ridadest. „Mis te vaidlete!"

„Nisukeste juttega minge kõrtsi!" pahvatas Madjak ägedalt, kuid tõusev müra summutas ta hääle. Sadas nagu rahet läbisegamini vahelehüüdeid:

„Kes veel rohkem kõrtsis käib kui te ise!"

„Oled seal hommikul esimene ja õhtul viimane."

„Kõrtsis te linna asju ajate ja omale poolehoidu sahkerdate."

„Pidäge paremb oma suu, ku te midägi ei tiiä!" hüüatas Madjak kasvavas ärrituses, kuid tal ei lastud enam edasi kõnelda. Tõusid püsti alalhoidlaste erakonna volinikud. Käed tõmbusid rusikasse, silmad pildusid tuld, lendasid aina rasvasemad märkused Madjaku aadressil. Uuenduserakondlased omakorda püüdsid teistest üle karjuda, kolistasid toole, mõnitasid ja ilkusid vastu. Juhataja kõlistas meeleheitlikult, vahetpidamata, punase näo hõõgudes ja higipiiskade tekkides laubale.

Kui müra pisut alanes, kostsid hüüded:

„Oleme küllalt kuulnud teie suupruukimist!"

„Hääletada!"

„Hääletada jah!"

„Õigus!"

Asutigi hääletamisele, ja tulemuseks osutus, et turu ümberpaigutamise poolt oli sedapuhku kolmehäälne enamus.

Linnanõunik Madjak naeratas võidurõõmsalt. Ta oli

sooritanud selle asja salakavalalt, temale omase osavusega, nagu ta ise mõtles. Vastased olid löödud relvaga, mida nad ei võinud aimatagi, mida teadis ja oskas käsitseda ainult tema, Madjak. Tema nägu venis aina laiemale naerule, selle üle levis mõnus enesega rahulolek nagu soe päikesepaiste. Heitis koosolekule ainsa pilgu: mina-võin-seda, ja lahkus.

Sammus Madjak läbi peatänava, süda kerge nagu kunagi inimesel, kes on täitnud oma kohuse, taskus värske tuhat marka, mis oli võetud enne koosolekut linnakassast avansina.

Jõudnud „Linnusilma" kõrtsini, kuulis ta sealt tuttavaid hääli. Ahaa, Kusta ja Kristjuhan on minust ette jõudnud, mõtles ta ja pöördus otsustavalt sisse. Istus kutse peale nende lauda, tellis pudeli õlut. Oli väga kokkuhoidlik ostmisega — omaostetud viin nagu ei maitse hästi, naljatas harilikult. Sirutas jalad laua all välja, süütas paberossi, mis Sarapik talle pakkus, vaikis tähtsalt.

„Olliva iks va kenä mihe, kes nüüd üten meiega häälelivä," lausus siis. „Mudu me ei oless jälle edesi saanu. Inemine piäp iks mõtlema kah üldhuvidele . . ."

„No ega see asi veel sellega jäänud ole," naeris Kristjuhan Sarapik vastu, kallates uuesti viina klaasidesse. „Kohtusse läheme niikuinii. Ja allkirju kogume kah niipalju kui kulub."

„Õige jah," kinnitas ka Kusta Sikulokutaja. „Juba jonni pärast me ei jäta. Ei jää me küll vaesemaks, kui turg ära viiakse, aga —"

„Sina, Kusta, muidugi võid ütelda, et sa ei jää vaesemaks," vaidles Sarapik. „Sul kroonuviin sees, mis sul viga? Sind vii või maailma äärde, joodikud tulevad ikka järele. Aga mulle toob turu üleviimine ikka kahju küll."

„Tule esi kah üle!" kiusas Madjak. „Anname sulle maad, kost sa aga tahat."

„Ei ole see maagi teil veel käes, on alles riigi maa," vastas Sarapik. „Sellega on veel peamurdmist küllalt."

„No kos ta's päsep," hooples Madjak, „ku mia esi asju a'a. Mia ütle sulle," jätkas ta, Sarapikule isalikult

õlale patsutades, „ku mia joba midägi tii, siss lähäp sii nii, nigu ta piäp minemä."
„No ega lähe küll," noris Sikulokutaja. Vihkas Madjakut salajas sestsaadik, kui see tema asemele oli saanud linnanõunikuks. Nüüd purjus päi paiskus see viha lausa esile.
„Olge teie vaiki!" sähvas Madjak vastu. „Teie ei tiiä midägi. Mia esi tiiä, kudas sii asi om. Sarapik piäp oma krundi saama, ja asi klaar."
„Aga kui volikogu ei luba, mis siis?" võttis Sikulokutaja uuesti südant.
„Mia ütli joba, et lubap," ägestus Madjak. „Ja kui mia midägi ütle, siss nii sii kah jääp."
„Kõtt!" ärritus Sikulokutaja. „Peale teie on veel teisi, kellel siin sõna on kaasa ütelda."
„Kas sa's minu asja ei toeta, oleme ju sõbrad mehed," kavatses ütelda Sarapik, kuid Madjak ennetas teda, lausudes teravalt:
"Teie, Sikulokutaja, minge vahtke tõiste naisi!"
Ei lasknud Sikulokutaja tal lõpetada, hüüatas vihaselt ning ähvardavalt:
„Kuulge, Madjak, jätke oma lori! Mis on teil tegemist teiste asjadega?"
„Ja mes om teil tegemist meie asjuga?" tõstis Madjak omakorda tooni. „Me Sarapikuga a'ame asju, ja teie tulete oma nõna vahele pistmä. Niisedäviisi ei saaki enämb asju a'ada."
„No ärge, mädanud, sellepärast tülli minge!" manitses Sarapik muheldes. „Vaidleme avalikult, aga omavahel oleme ikka ilusti. Kelner, üks soe õlu!"
„Mia ole iks alati ilusti," muutus Madjak jälle leplikumaks. „Aga teie esi — katekesi — punnite, kon vaja ei oless punni. "No mes teil sest turust siss nii om?"
„Turg jääb meile," naeris Sarapik.
„Jääb meile jah," kinnitas Sikulokutaja.
„Ei jää aga," jätkas Madjak hooplemist. „Ku mia joba ütle, et niisedäviisi sii asi saap tettüs, siss ei avita sääl enämb ussi- ega püssirohi."
„Lepime!" sirutas Sarapik käe.
„Lepime!" vastas Madjak ja haaras teise väljasirutatud käe tugevasti oma laia kämblasse.

„Mille peale?" küsis Sarapik.
„Las lähäp korvi õlle pääle. Sii ju sul omast käest."
„Olgu!"
Ning lepiti nii.
„Ükskõik kes meist nüüd kaotab," jätkas Sarapik, „aga kui te, Madjak, minu krundiasja läbi viite, siis teen mina omalt poolt korraliku priistüki."
„Tettü," pigistas Madjak uuesti Sarapiku kätt. „Mia joba ütli kõrd, ja serände miis mia ei ole, et mia oma sõna murra. Niisedäviisi. Ja nüüd teeme õge üte kõrraligu napsi."
Ning Madjak täitis jälle klaasid, lõi lõkendavi põsi kokku Sarapikuga, rahul enesega ja oma hea ettevõttega.
Sikulokutaja kadus tähelepanemata.

6

Jaamaametnik Aadu Saareserva aialapil, kroonu maal, mitte kaugel raudteemajast, mis pakkus elukorterit jaamateenijaile, kasvasid lopsakalt kartulid, kaalikad, porgandid, kurgid, kuna nende kohal kõrged päevalilled uhkesti oma kroone kõigutasid. Vaatles jaamaametnik Saareserva proua, nimega Liidia, seda lopsakat taimekasvu, vaatles teatud perenaiseliku mõnutundega, aga ometi igavuse pärast.
Oli rammestav õhtupoolik. Klaasselgest pilvitust taevast viskus alla päikeseleili nagu punaseks köetud keriselt. Ei tulnud kuskilt vähematki jahutavat tuulehingust. Puulehed olid vajunud longu, rohi närbumas janust.
Proua Liidia ohkas ja laskus pingile, mis asus ta viljade juures, sirelipõõsaste varjus. Siit oli hea vaadata piki raudteerööpaid, mis kahe terasest ussina roomasid lõunasse ja põhja sinendavate männimetsade vahel. Hakkas tugevasti põksuma proua Liidia süda, kui ta mõtles, kunas ta viimati oli sõitnud neid rööpaid mööda. Oli nagu igavik kulunud sellest, mil ta viimati oli saanud naaberlinna, kuhu nii kippus ta õnnetu süda. Võis toda linna Soodomaga võrreldes nimetada suur-

linnaks. Olid seal olemas toredad kohvikud, kinod, teater, nii palju võimalusi uuteks ning huvitavateks elamusteks.

Ei olnud proua Liidial võimalik sõita sinna sagedamini sel lihtsal põhjusel, et mees oli kole armukade ega lubanud teda naljalt üksi kodunt välja minna. Puutus mees ise küll tihti sinna ametisõitudel piletite kontrollijana, aga siis ei armastanud proua Liidia kaasa sõita, sest siis ei olnud seal põrmugi huvitav. Ei viinud mees teda kunagi mingisse lõbustuskohta, ja istuda niisama tuttavate pool või käia, silmad pärani, tänavail — mis lõbu see pakub?

Viibis see armukade mees tänagi ühel sellisel ametisõidul, ja proua Liidia, nimetatud lühidalt Li'ks, tundis igavust. Oli hommikupoolikul käinud tütrega supelrannas, aga pärast lõunat, kui tütar jälle sinna ruttas, ei tahtnud enam ühes minna. Ei tea, mis sealgi alati tolgendada, targemat sellest niikuinii ei tule, lase ennast ainult kadedail silmil vahtida ja kiivail keelil tõugata.

Ning istus nii Li, jaamaametniku abikaasa, oma sirelilehtlas ja tundis igavust. Ta palged õhetasid palavusest ning sisemisest rahutusest. Süda lõi kiirete tugevate löökidega, nagu oleks tal kitsas selles õrnas, hapras rinnakorvis ja nagu tahaks ta sealt välja hüpata — vabasse õhku ning avarusse. Ei hüpanud aga kuhugi, ainult rabeles ning põksus äraräägimata nukruses ja pakitsevas valus.

Langes kaselt üksik kollane leht proua Li jalgade ette. Kuiv muld lõhnas päikeselõõsas teravalt nagu pargitud tubakas. Kostis taamalt, semafori tagant veduri huige, rebides laisalt ning pikka õhtupooliku rammestavat vaikust. Oli muidu elutu südasuvine vaikus, kestis looduse mahlade kuivamine küpsetavas põuakuumas.

Mõtles proua Li korra oma mehele, kuid teadis, et ta veel ei tule — tuleb alles hilisõhtul —, ja haigutas. Enesehaletsus kippus südamesse. Ta hakkas mõtlema oma ühetoonilisest rõõmutust elust, võrdlema ennast teiste prouadega, kes elavad nagu linnud oksal, muretult, hoolimatult. Peab ta kõik oma elupäevad mööda

saatma selles pesas, kus kasvatatakse kartuleid ja kapsaid, juuakse, pekstakse keelt ja oodatakse — oodatakse paremaid päevi, mis ometi ei tule kunagi? Kas ta ei oleks siiski võinud saada tublima mehe, kes oleks talle võimaldanud rohkem, kes vähemalt oleks ta viinud suuremasse linna, mitte siia neetud Soodomasse? Ei ole tal siin midagi näha peale raudteejaama ja metsa, ja metsaski kasvab ainult sammal, kanarbik ja sügisel mõni seen.

Valutas proua Li süda, valutas imelikult vaikses, pakitsevas igatsuses. Teistel temataolistel prouadel on suviti vähemalt romantilisi seiklusi, temal ei ole midagi, mitte kõige vähematki.

Tuli sel hetkel „Linnusilma“ kõrtsist kaupmees Kusta Sikulokutaja, põsed punased joodud alkoholist, aga süda täis kibedust Madjaku ja teiste vastu, kes arvavad endil olevat õiguse segada tema eraellu. Mis, pagan võtaks, on neil sellega tegemist? Tema on ometi vaba mees ning ta südametunnistus on puhas. Öeldakse, ta rikkuvat abielu, aga ta ometi ei ole ju abielus. Mida on tal siis rikkuda? Mis aga puutub teiste naistesse, siis need langevad talle ise sülle nagu küpsed õunad. On tema selles süüdi? Ei, mitte sugugi. Ta oleks koguni rumal, kui ta selliseid looduse häid ande vastu ei võtaks.

Märkas Kusta Sikulokutaja eemalt proua Li'd, kelle ümber ta oli lipitsenud juba mõnda aega, ilma et oleks julgenud otsustavalt läheneda. Peatus nüüd, ülendatud meeleolus, sirelilehtla ees, teretas viisakalt ja tegi juttu. Et nii ilus jumala ilm täna ja proua istub nii üksi — see päris patuasi kohe. Tulgu ta ometi jalutama, tulgu seltsiks Sikulokutajale, kes ongi kavatsenud ette võtta jalutuskäigu linnast välja. Või kui proua ei taha käia jalgsi, siis nad võiksid teha väikese autotuuri. Siin, Soodomas, saab kükitada küllalt, vaadaku nad vahel ka kaugemale, kuidas seal elatakse ja ollakse. Kauaks seda suve meil, ja kauaks seda elugi! Peab aega kasutama, kuni see võimalik.

Ei läinud jalutama proua Li, ei nõustunud ka autosõiduga. Aga juttu ta vestis meelsasti ning lahkemini kui kunagi varem tema, Sikulokutajaga. Naeris seejuu-

res nii, et paljastusid tema ilusad valged hambad ja punapõsisse tekkisid meeldivad lohukesed.

„Naine nagu värske sai," mõtles Sikulokutaja kasvava iharusega. „Ei saa kohe teisiti, kui pead proovima."

Ning jätkas vilunud naistevõrgutaja. Hakkas mängima proua Li südamekeelil nagu osav mängija kandlel. Olevat tema proua Liidia elu juba ammu kõrvalt vaadanud ja tundvat talle südamest kaasa. Niisugune kena proua nagu Liidia olevat ometi väärt paremat kui see ühetooniline olelus selles näruses Soodomas. Teeskles seda seletades nii hästi siirust, et proua Li süda hakkas veel rohkem valutama.

„Tõesti? Teie arvate?" küsis ta mehele sügavi silmi otsa vaadates.

Aga muidugi, seletas kaupmees, ei ole Soodomas teist niisugust naist nagu proua Liidia. Paljud suured ning tähtsadki mehed aina ihalevad teda, oleksid valmis kogu oma vara ja elu panema tema jalgade ette, et võita tema tähelepanu ja lahkust. Aga proua Liidia elab nagu nunn kloostris, ei vaatagi teistele meestele peale Saareserva. See oleks ju kena küll, kui proua seejuures oleks õnnelik. Aga tema, Sikulokutaja, kahtleb selles väga. Ta näeb küll, kuidas proual on igav ja kuidas ta seetõttu kannatab. Ning niisugune asi ei ole enam hea. See on ülekohus mehe poolt, et oma naisest nii vähe hoolib. Tema, Sikulokutaja, igatahes talitaks teisiti. Tema ei laseks nii kenal naisel kunagi jääda üksi ega tunda igavust. Aga — hea küll, kui mees ei märka seda, kuidas ta naine kannatab. Ütelgu proua ometi, miks ta siis ennast ise piinab. Vaadaku proua kord, kuidas elavad teised naised Soodomas. Isegi tema lellepoja naine, pealtnäha nii vaikne, on osanud endale leida armukese. Ah kelle või? No eks ikka selle sitsikaupmehe Mangelmanni.

Ning jätkas Kusta Sikulokutaja senikaua oma juttu, kuni proua Li kiusatusest nõrkes, hakkas nõtkuvi jalu toa poole minema.

Ei läinud aga Sikulokutaja talle järele. Ei julgenud minna. Otsustas jääda varitsema soodsamat hetke.

Oli kiretu vaikne põlemine proua Liidia Saareserva

abielu. Kusta Sikulokutaja äkiline rünnak mõjus sesse nagu tuulehoog, mis paneb vabisema seni rahulikult küdenud leegi.

„Tahate olla truu ühele mehele," kuulis proua Liidia kogu aja kõrvus Sikulokutaja sõnu. „Aga võite te nii kindlasti teada, et teie mees on teile truu? Ja kui ta seda ei ole, mis mõte siis on teil seda olla? Kohustused olgu ikka kahepoolsed."

„Tõepoolest, kust mina seda tean, kas mu mees on mulle truu või ei ole," mõtles proua Liidia ega osanudki enam mõtelda muud. Märkas vaid, et on halvatud ta tahtejõud, et ta ei suuda enam käskida oma liikmeid, et ta ei ole enam valitseja oma keha üle. See äratundmine tegi talle valu, kuid ainult pisut, sest üha tugevamini kiusas teda see ennetundmatu ning ahvatav elamus, mida ta ootas iga hetk, kõigest hoolimata.

Päev kaldus õhtule. Üle tänava langesid puude ja majade pikad varjud. Pilverünkad idataevas lõid kumendama imelikult läbipaistvas sinises ja vahajas valguses. Iga hetkega muutus see valgus õhulisemaks ning kaunimaks. Sellest langes alla mingi ebamäärane hõõguv kuma, andes igale esemele otsekui unenäolise jume.

Vaatles proua Li põgusalt läbi akna seda loodasjade kummalist kiirgamist, kuulis nagu kuskilt kaugelt mingit salapärast kutsuvat kuminat. Vaatles ning kuulas seda, kuni sulges silmad mingis senitundmatus õnnekas ära-kaduda-tahtmise-meeleolus.

Tema laulatatud abikaasa Aadu Saareserv aga jalutas erutatult naaberlinna raudteejaamas, oodates rongi, millega koju sõita. Lühike ning kõhetu, vaevatud mitmest uneta ööst, terav lõug närviliselt värisev, nägi ta välja üsna armetu ning haletsemisväärne.

Ootesaali tagumises nurgas, samba varjus sosistas Soodoma postiametniku Pillikse abikaasa Melanie Pillikse kohaliku ringkonnavalitseja Paulopriit Aguraiujaga. Nad olid tulnud järjekordselt armuseikluselt, mida käisid harrastamas selles võõras linnas korra või kaks nädalas. Kodus muidugi seletasid teisiti: naine, et vajab kestvat ravi kuulsa eriarsti juures, mees, et teda kutsuvad riiklikud huvid ja ametiasjad.

Küllastunud ning õnnelikud, sädistasid nad nagu

linnupaar kevadel, harutades minevikust esile intiimseid ühismälestusi. Ei olnud Aguraiujal õnne oma seadusliku naisega, sest sellel oli oma minevik, mida mees ei suuda unustada. Ei olnud proua Melanie Pilliksel õnne oma seadusliku mehega, sest see oli haiglane ning seetõttu liigsete ühiskondlike huvidega, mis naise kõrvale tõrjuvad. Ja nii leidsid need kaks õnnetut abieluinimest teineteise juures oma uue õnne.

Üle aasta olid nad juba oma romaani soodomlaste kadedate pilkude eest varjanud, lootsid varjata veelgi. Oleksid katkestanud oma senised sidemed ja uuesti abiellunud teineteisega, aga kummalgi olid lapsed. Jah, lapsed, kui raskeks te mõnikord oma olemasoluga teete vanemate elu!

Tegi valu ja tuska Aadu Saareservale selle armatseva, kudrutava paari nägemine. Piilus neid salamahti nurga tagant, püüdis kuulatada nende kõnelust, ja ta valutavas truu abielumehe südames aina kasvas kibedus ning kõlbeline meelepaha.

„Raisku on läinud maailm tänapäev, nii raisku, et ära parem räägigi," mõtles ta endamisi, ja sealsamas kiskus mõte vägisi oma koju, oma naise juurde. Kust võib ta teada, et naine on talle truu, kuidas olla kindel, et veel täna, mil ta siin on ametikohuste täitmisel, tema kodus ei rikuta abielu?

Raske, raske oli Saareserva süda. Ei tahtnud mitte näha ega kuuldagi neid kaht patust, jumalavallatut armastajat. Käis aina nurgast nurka nagu hambavalus.

Kui ta viimaks istus rongis, näis talle, et see nagu tema kiuste täna sõidab kole aeglaselt. Venib nagu tigu, mõtles ta meelepahaga ja aina kihutas, sundis teda mõttes tagant, muutudes ise järjest rahutumaks. Rong aga venis endiselt, peatus iga veerandtunni järel mõnes suvituskohas, kus jaamaesisel voorisid (ikka jälle!) armatsevad paarid ja kostis muretut juttu ning lõkerdamist. Kui keegi ometi mõistaks, kuidas äraräägimata valutab Soodoma jaamaametniku Saareserva kõlbeline süda!

Kodus vaatas Saareserv küsivalt ning uurivalt naisele, kes käis lõkendavana köögi ja toa vahet, kandis lauale auravaid toite, pakkus seda ja pakkus teist,

sädistades ise ööbikuna. Ei maitsnud mingipärast mehele isegi mitte tema lemmikroad munapuder ja singipirukas, ei läinud kohe kuidagi kurgust alla.

Vaikis süngena ja hiljem voodis keeras naisele selja. „Jumalale tänu!" õhkas proua Li ja uinus kohe sügavasse unne.

Hommikul Aadu Saareserv ometi jutustas naisele, mis ta naaberlinnas näinud, peatudes lõpuks hukkamõistvalt proua Pillikse ja Aguraiuja keelatud armusuhetel. Ei aimanud mees, et ta naine sugugi ei saa aru tema kõlbelisest meelepahast, vaid tunneb koguni eneses nagu kergendust, et jälle üks paar on hakanud elama nii nagu teisedki.

Hiljem seletas proua Li politseinik Sillaku abikaasale avameelselt kõik, mis ta oli kuulnud oma mehelt ja Kusta Sikulokutajalt. Proua Sillak kandis selle kiiresti edasi, ja varsti teadis kogu Soodom uuemaid uudiseid Juhkam Mangelmannist ja Agathe Sikulokutajast, Paulopriit Aguraiujast ja Melanie Pilliksest, aga ka — Kusta Sikulokutajast ja Liidia Saareservast. Oli, nagu oleks need paarid kõikide üllatuseks kolmat korda kirikukantslist maha kuulutatud.

Ei kuulnud sellest ainult need, kes oleksid pidanud olema kõige rohkem huvitatud.

7

Tõusid tellingud Soodoma keskväljakul, maantee ääres, kerkisid müürid veripunastena ning uhketena ehitusel, millest valmis uus koolimaja, vastne haridustempel Soodoma rahva järeltulevatele põlvedele. Töömehed lahtistes takusärkides, mõned ainult pükste väel, ülakeha päikesest ja tuulest pruuniks kõrbenud, askeldasid väsimatult ehituse kallal, sagides läbisegamini nagu mesilased ümber taru. Kanti üles lupja ja telliseid, vinnati aampalke ja lae- ning põrandalaudu, kärutati liiva ja veeretati tsemenditünne. Kolin, mürin, kirve- ja haamrilöökide kaja, lubjalabidate laksatused, ergutushüüded, jutusumin, lõõpimine ja lai naer

sulasid ühte rütmiliseks töömuusikaks, mis veeres ning voogas reipa lainena sügissuvises tuuletus vaikuses.

Maanteest lääne pool laotusid avarad põllud, mis olid välja renditud linnarahvale, kes seal kasvatas kartuleid ning muud aia- ja põlluvilja. Kiirgasid päikeses kartuli violetsed õied, sinendas lokkav kaer, pleekis valkjas küpsev oder. Oli seda värvilist, kaunist välja hea vaadata töömeeste silmil, peatusid seal järjest nende paitavad, hellitlevad pilgud. Tõotas rikkalikku saaki anda kevadine higi ja vaev.

Tuli ühel päeval, põuasinisel ning selgel, nende põldude vahelt lüheldane paks mees vesihallis suveülikonnas, astus pikka ja tatsuval sammul, tõsisena ning mõttes. Märkas esimesena teda tööline Aadam Karindosk, rõugearmilise näoga hiiglane, suur vigurivänt ning hambamees. Peatas käru liivakoormaga, jäi võõrast üksisilmi vahtima, põlastav irve suunurgis. Ajas siis koorma määratud kohale, kallas kummuli, sülitas korra laias kaares ja hüüatas võimalikult kõvasti:

„Hõi, Aruhein!" ja kui see ei kuulnud, veel kõvemini: „Oled sa kurt, Aruhein?"

Aruhein, kes parajasti oli ametis lubjasegamisega, katkestas töö ja vaatas küsivalt Karindoski poole.

„Kas tunned, kes sealt tuleb?" osutas Karindosk väljakutsuvalt irvitades põllurajale, kust lähenes võõras mees vesihallis suveülikonnas. „Tunned oma kälimeest, eh?"

Aruheina nägu tõmbus süngeks, ta põrnitses nagu vihane härg enese ette, higipiiskade valgudes üle otsaesise ja põskede. Hüppas siis paari sammuga Karindoski juurde, jäi sellele otsa vahtima ähvardavana, ikka veel vaikivana. Korraga välgatasid ta silmad madala lauba all, käsi tõmbus kerkides rusikasse. Viskas raskena nagu kivi teisele näkku:

„Tahad, et virutan sulle ühe!"

„Viruta, kui julged!" taandus Karindosk, sellisest pöördest üllatatud, ja lisandas juba eemalt: „Aga seda ma sulle ütlen — Sikulokutajat ja oma naist võiksid küll rohkem silmas pidada. Mees nagu pull ja muud tal polegi teha kui teiste naisi taga ajada."

„Tõsi, Karindosk, pulli eest tuleb hoida naisi ja lapsi."

„Ei midagi, vanapoissi tuleks pisut pigistada — parajast kohast."

„Tärpentini ja soola, ütlen ma. Küll siis jätab järele."

„Rõngas ninna ja Tartu väljanäitusele. Teeb Soodomale setugi au."

„No esimese auhinna toob ikka ära, see on sihker."

Sadas neid märkusi nagu rahet töömees Aruheina lagipähe, vihises tinakuulidena mööda kõrvust, pirises vapsikutena kõrva ääres. Oli halb olla Aruheinal. Ei osanud midagi vastata, vaikis ja hakkas kohmitsema kaugemal, et seda vastikut pirinat mitte kuulda. Aga kuulis ometi, kuidas tööline Kivikiisk teistele tähtsalt seletas:

„Ei-noh, kus sa sellega! Või tööinimese naine tohib prouat mängida! Mis sa tast siis endale kaela võtad? Siis parem osta põrsas. Söötma pead mõlemaid, aga tüli ja pahandust on põrsaga vähem. Nuumad põrsast — saad liha ja rasva, nuumad naist — hakkab üleaisa lööma. Nii on see asi, vennad. Ei, jah, töömees tohi oma naisel lasta vedelda. Muudkui tõmba käest: las teeb tööd. Siis ei ole aega teisi mehi vahtida."

Mõjusid need sõnad Aruheinasse nagu raske etteheide. Tundis ennast süüdlasena, et oli naist „nuumanud" ja lasknud tal tööta aeleda. Kuid polnud tal mahti kaua mõtiskleda. Paraku, see naine oli tal olemas, ja kaks last olid tal olemas, ja see tähendas seda, et ta peab õhtuks oma päevapalga välja teenima. Segas lupja raske südamega edasi, pigistas kõrvad töökaaslaste kestvaile rasvaseile ning mürgiseile juttudele hoopis kinni. Ja tüdisid lõpuks needki ning jätkasid endiselt oma tööd.

„Üks, kaks, kolm — korraga!" komandas Karindosk aampalki üles vinnates. „Üks, kaks, kolm — korraga!" kordasid tema abilised.

Aga hiljem, kui tööaeg juba lõpul ja päike punase kuulina vajus läänes siniste metsade taha, tõmbas Aruhein Karindoski käistpidi kõrvale ja küsis:

„Oli see tõsi või ainult nali, mis sa ennist ütlesid?"

„Ma ei tea," vastas Karindosk kõhklevalt, õlgu kehi-

tades. „Kuulsin sellest „Linnusilma" kõrtsis tögatavat. Pole sa ise midagi kuulnud?"

„Ei. Kes mehele kõneleb — sihukest asja." Ja vähese vaikimise järel: „Aga kui see tõsi on, siis ma nad tapan — mõlemad."

„Pole sest, kulla Aruhein, abi midagi," hakkas nüüd Karindosk kasvava õhinaga seletama, silmade aina rohkem välkuma lüües. „Pole sest, jah, abi, kui sa ühe söödiku maha lööd. Tuhat uut tuleb asemele. Aga vaat, kõik see — sugu hävitada. Siduda kõik sihukesed ühte puntrasse ja siis naksti! kael kahekorra. Inimesed peaksid võtma eeskuju mesilastest, nii arvan mina oma rumala peaga. Ei sallita mesipuus mingeid söödikuid, seda näeme leskede hävitamisest. Oled täitnud oma otstarbe, oled lõbutsenud ja sugutanud — sure, pole sind enam kellelegi vaja. Aga mis puutub meie härradesse, siis ei ole neid vaja ka sugutamiseks. Oskame meiegi, töömehed, sellega toime tulla. Nüüd on teised ajad, pole meil enam esimese öö õigust. Nii on need lood, nii arvan mina oma rumala peaga. Aga Sikulokutaja, tühi — lase olla pealegi. Küll ta saab kunagi niikuinii oma teenitud palga. Seda ma ütlen sulle, nii see asi enam kaua ei lähe. Meie tänaval tuleb ka kord prasnik."

„Mis juttu sa ajad, Karindosk?" tegi Aruhein imestunud näo.

„Ajan seda juttu," jätkas Karindosk tähtsal toonil, „et asjad on praegu nihukesed, et meie võtame ohjad päris oma kätte ja rakendame härrad kord ka tõlla ette. Vaadaku, kui kerge see on."

„Sa hoopled, Karindosk, või on sul mõni kruvi logisema hakanud."

„Minu kruvid on kõik koha peal, kulla mees Aruhein. Ja kui sa mind ei usu, siis küllap ükskord sa näed oma silmaga, kuidas asjad kõik ilusasti rihti seatakse. Kes praegu on maoli maas, need astuvad siis püsti päi, ja kes praegu istuvad meie kukil, püherdavad siis põrmus me jalge ees. Nii on need asjad, vennas. Ja selle hariduseempli seinale tuleb ilus viisnurk, — maalin selle ise oma käega, seda ma ütlen sulle."

„Ei mina seda usu, et vaene valitsema lastakse. Läki

parem kõrtsi ja võtame topka viina. See on ainus asi, milleks meil peale päevatööd jaksu on."

„Peame endid organiseerima, Aruhein," seletas Karindosk. „Sa nägid, kuidas me raske palgi üles vinnasime: üks, kaks, kolm — korraga! Nii peame ka endid üles vinnama — sellest neetud orjusest: üks, kaks, kolm — korraga! Ja kui sa nüüd meie seltsi ei tule, siis oled sa äraandja. Siis oled sa saja- ja tuhandekordselt süüdi, kui palk sulle endale ja meile kõigile pähe langeb."

„Ma ei tea, Karindosk," kõhkles Aruhein, tammudes ühelt jalalt teisele. „Vahest oleks mul siiski parem ära oodata, mis sest asjast välja tuleb. Sina oled üksi, sul pole midagi. Aga — mul on naine ja lapsed, kes küsivad süüa."

„Siis oota, kuni sa halliks lähed!" ägenes Karindosk. „Sa ei ole mees, vaid memm. Ootad, kuni teised sulle küpse kartuli tulisest tuhast välja koogivad. Aga eksid, vennas. Kes ise enese eest ei seisa, sellele sülitavad ka teised. Ptüi!"

Ning sülitas tõepoolest Karindosk ja läks minema, kiirete, järskude sammudega, pisut ettepoole lookas hiiglasekeha kõikudes õhtuse hämarduva taeva taustal ähvardava koletisena.

Aruhein tundis end lööduna. Uus raskus, ebamäärane, arusaamatu hüljatusetunne langes ta õlgadele ja südamele, riisus talt hetkeks liikumis- ja mõtlemisvõime. Ent siis tulid tal meelde lapsed, kes kodus võib-olla aelevad omapead, naine, kes talle võib-olla tõesti ei ole truu, kaupmees Sikulokutaja . . . Heitis viletsa leivakoti ühe ropsuga üle õla, võttis kirve silmapidi kätte, hakkas kiiresti minema, pea täis tumedaid mõtteid, süda — kibedat vimma ning kättemaksuhimu, teadmata ise, kelle vastu.

Kodus ta kukkus märatsema nagu vihane härg. Sõimas ja tuuseldas naist, lahmis teda, puskles nagu sarvenukkidega, üheainsa sõnaga: Sikulokutaja. Pinnis, et naine pihiks, et ta tunnistaks üles, sest salata ei maksvat enam midagi. Kõik olevat päevselge, kogu Soodom juba rääkivat sellest.

Aga ei pihtinud naine. Töinas, et talle tehtavat ülekohut, vandus jumalakeeli, et tal ei ole midagi ees selle

Sikulokutajaga. Ja õigus tal omamoodi oli: tal ei olnud enam suhteid Sikulokutajaga. Võis vanduda vabalt ning ilma südametunnistuse-piinata: ei ole. Ning ei taibanud ka mees küsida, et kas kunagi varemalt oli.

Vaibus varsti Peeter Aruheina viha. Hirmunud, haledalt nutvad lapsed lahendasid selle. Haaras noorema sülle, istus pingile akna alla, jäigi sinna istuma. Häälitses isaliku hellusega poissi, kuivatas ta märgi silmi ja põski — vaata et endalgi pisarad silma ei tule.

Samal ajal kaupmees Kusta Sikulokutaja, tehes tüütavat rahalaenamisrännakut, jõudis järjega tuttava kutsevenna Robert Nopassoni juurde. Seisis see vanapoole paljaspäine ärimees oma poe väraval, vaatles, prillid ninal, vaibuvat tänavaelu ning ootas hiliseid kaubatarvitajaid, kes töölt tulles on harjunud käima tagauksest. Tervitas Sikulokutaja teda lahkesti, tegi sissejuhatuseks juttu ilmast ja ilusast õhtust:

„Ilus soe õhtu täna — päris paras käia kuueväel. Aga seab vist küll vihmale. Näe, päike vajus pilvedesse nagu lausa vette."

„Küllap vist tuleb vihma jah," vastas Nopasson väärikalt ning elutargalt nagu kohane temaealisele ärimehele, tuletõrje pealikule ja mitme seltsi ning ühingu juhatuseliikmele.

„Kauplesid täna ka tublisti?" jätkas Sikulokutaja ääriveeri, ette valmistades otsustavat küsimust. „Oli täna ju korralik turupäev, maarahvast palju liikumas."

„Kauplesin mis kauplesin, aga ega see kauplemine ole tänapäev enam see, mis oli varemalt. Veel aasta tagasi, kui oli turupäev, siis õhtul andis ikka raha lugeda, aga nüüd vaata: ainult mõned tuhanded ja peoga peenikest puru. Sul kroonuviin sees, sul muidugi läheb paremini. Oleks mul ka viinamüük, küllap ma siis juba kaupleksin."

„Pole selle viinaga üksi kes teab mis ära teha," astus Sikulokutaja asjale lähemale. „Teist kaupa peab ikka ka minema, kui tahad vähegi inimese moodi elada. See on tõsi, et nüüd mul ju äri läheb. Aga kui nad turu meilt ära viivad, siis võtab see minu läbikäigust palju tagasi. Viina ei osta igaüks, aga muud kaupa läheb vaja igale. Siis muidugi on jälle sinul rohkem lõikust."

Mõtles oma salajast mõtet Robert Nopasson, piiludes võistlejat vargsi üle prillide. Oli ammugi tahtnud enda kätte kroonuviinamüüki, oli kadestanud turuäärseid kaupmehi nende käidavuse ja läbimüügi pärast, kuigi ka endal põhjust ei olnud väga nuriseda. Aga õige ärimees on juba niisuguse verega, et kui üks miljon saab täis, siis tahetakse ruttu juurde teist. Linnavolikogu viimane otsus turu ümberpaigutamise asjus oli suuresti tõstnud Nopassoni väljavaateid teise miljoni kohta. Puudus veel viin, aga — kes teab kui kauaks seegi Kusta Sikulokutaja kätte jääb? Rahva seas on kuulda nurisemist tema asjaajamise üle. Aeleb naistega — tema, Nopassonigi naise järele jooksis kord nagu poolhullu — ja raiskab neile palju raha. Äris on aina puudus kord sellest, kord teisest. Piiritustki kuuldi juba möödunud aastal toovat mitte enam vaadiviisi, vaid korvpudeliga, kaenla all. On see mõni asjaajamine? See on seisuse ja sehvti rikkumine, mitte midagi muud. Ja kahjurõõmsalt endamisi muheldes tähendas Nopasson Sikulokutaja pika jutu peale lühidalt:

„Paljukese nüüd minule seda lõikust vaja. Niipalju kui naisega kahekesi tarvitame, teenin ka nüüd."

„Seda n'd küll, sul ju ka äri käidava koha peal," kinnitas Sikulokutaja meelitavalt. „Aga eks turg too siiapoole kanti veelgi rohkem liikumist. Elusoon tuleb ikka üle, mis seal rääkida. Ja mõtlesingi ma sellepärast, et kuni see veel pole sündinud, peab aega kasutama. Tuleb osta minevamat kaupa, millelt saab rohkem teenida."

„Võid ju osta, aga ega see sind enam päästa," mõtles Nopasson, lausudes seejuures:

„Eks igaüks katsugu, niipalju kui ta jaksab. See on üsna minu arvamine."

Jah, muidugi, ta katsub, seletas Sikulokutaja, aga see kõik nõuab suuremat kapitali. Ja käesoleval juhul on asi niisugune, et tal sellest kapitalist kipub tulema kätte nappus. Ta on usaldanud inimesi ja andnud palju kaupa võlgu, aga keegi ei mõtlegi tasuda. On laenanud puhast rahagi, aga ükski ei too tagasi. Nii see asi läheb, kui inimesel on hea süda. Ja nii ta nüüd peab ise kuulama, kellelt saaks mõnikümmend tuhat laenata. Mui-

dugi annab ta nõudmised kohtusse oma võlgnike vastu ja kohus juba mõistab need välja, seal pole mingit kahtlust. Aga seni... pole midagi teha, peab ise laenama. Pangast praegu ei saa mingi hinna eest — ei anta kohe kellelegi. Ministri käsk niisugune. Sellepärast... kas vahest Nopassonil ei leiduks see summa, mõnikümmend tuhat, suur see ei ole — muidugi ainult lühikese aja peale ja korraliku protsendiga. Harilik pangaprotsent on praegu küll kole kõrge, vist üle kahekümne, aga mis seal teha — hädaga peab maksma sedagi.

„Ei minul ole niisuguseid tagavarasid," venitas Nopasson vaikselt, aga kindlalt. „Mis on, see on kõik äri all."

„Ega siis midagi," lõpetab Sikulokutaja jutu ja jätab jumalaga."

„Ega midagi jah," kordab Nopasson ja astub väravast sisse.

Mõni minut hiljem tuleb ta uuesti välja, kübar peas ja palitu õlul, et siirduda linnanõunik Madjaku poole läbirääkimistele — kroonuviinamüügi asjus. Kuuldavasti (Nopasson on elutark kaupmees, ta peab kõik kuulma ja nägema) on Madjaku ja Sikulokutaja vahelt läbi jooksnud must kass, tülitsenud teised „Linnusilma" kõrtsis, ja seda peab kasutama. Milles see elu siis on?

8

„Tõhud niisugused!" kirus advokaat Armin Porovardja, heites lauale oma tuliuue kollasest nahast portfelli. „Või nemad tulevad mulle ninale kirjutama, kuidas ma pean ennast seltskonnas üleval pidama. Minu käest tulgu seda õppima, pesemata matsid sihukesed..."

Ei saanud aga lõpuni välja valada oma viha tavalise enda ette kirumisega advokaat Porovardja. Teatas teenijatüdruk klientide ilmumisest, kes soovivad kiires korras „ahvukaadi-härra" jutule pääseda.

Võttis need vastu: linnavolikogu juhataja Sass Peebuleedu ühes kolme Pilpaküla kodanikuga.

Pidas ennast tähtsamaks meheks Soodomas Peebuleedu. Vene ajal urjadnik, iseseisvuse algul kriminaalametnik, siis poliitilise politsei agent, nõudis nüüd haiguse tõttu pensioni, aga tundis ennast ometi küllalt kõbusa olevat omavalitsuse asju ajama. Majaomanikuna oli ta pääsenud linnavolikokku ja koguni selle juhatajaks, kuid ei leidnud sellest veel küllalt rahuldust. Tahtis saada kui mitte otsekohe linnapeaks, siis vähemalt linnanõunikuks. Nägi Madjakus võistlejat, kes tema arvates teenimatult on pääsenud kõrgele kohale, tahtis teda kõrvaldada, maksku mis maksab. Aja jooksul muutus tal Madjakust lahtisaamine nagu mingiks kinnismõtteks, muud mõtet tal enam ei olnudki. Oleks peaaegu hääletanud ka turu ületoomise vastu sellepärast, et Madjak nii väga sõdis selle kasuks. Ei hääletanud vastu ainult selle tõttu, et uus turg asub just ta ukse all.

Tuli nüüd advokaadi juurde kolme Pilpaküla mehega, kes tema kui volikogu (rahvaesinduse!) juhataja poole olid pöördunud kaebusega, et neile ei anta ehituskrunte. Seletas pikalt ning väga targalt, et Madjak, kes ennast nimetab vaeserahva esindajaks, ei tee vaeseist enam väljagi. Aina torutab kõrtsides linna ärimeestega ja teiste rikastega — mis te arvate: mis omavalitsuse asjad tal seal on ajada? Ja küsitagu, kas ta seal ka penni maksab. Ei maksa midagi, vaid kõik makstakse tema eest ja antakse veel raha pealegi. Aga mis eest seda tehakse? Kas ainult tema ilusate silmade eest?

Ja naerdes ise enda arvates tabava ütluse üle, jätkas Peebuleedu seletamist. Ei anta ega maksta midagi ilusate silmade eest, vaid selle eest, et Madjak aitaks linnavalitsuses läbi viia seda, mis kellelegi on meele järgi. Kes soovib maksude alandamist, kes viinamüügi- või trahteriluba, kes jälle ehituskrunti. Näe, purjutanud teine mõne päeva eest kaupmees Nopassoniga, ja täna juba suurustab Nopasson talle, Peebuleedule, et võtab nüüd kroonuviina Sikulokutaja käest ära.

Ei või tema, Peebuleedu, kui aus inimene lihtsalt kannatada seda sõbramehelikku asjaajamist. Näiteks see ehituskruntide asi. Tahaksid vaesed inimesed lapikest maad, kuhu ehitaksid oma hüti ja asutaksid keeduvilja-

aia, aga ei saa. Ei saa sellepärast, et nad ei taha ega jõua anda altkäemaksu ja meelehead. Aga rikkad kaupmehed ja teised, kes jõuavad Madjakut ja ta sõpru joota, need saavad, neile ei keela keegi.

See ei ole õigus, selle vastu peab protesteerima ja võitlusse astuma. Tema, Peebuleedu, on seda Madjakule ütelnud suu sisse, aga või see mees endaga laseb rääkida. Uhke teine, et ei näe enam oma ninaotsagi. Ei tea, kas oma nime oskab kirjutada, aga ennast täis nagu mõni krahv või parun: sina ära mine ligigi. Ja linnapea Priidu Kumalane, ega temagi parem ole. Üks rumal mees on saanud nii kõrgele kohale, ja nüüd ei tea, mis ära teeks. Ei ole küll nii ninakas kui Madjak, aga selle eest veel rumalam ja ahnem. On hädasti vaja, et tulevikus linnavalitsusse pääseks tublimaid mehi. Ajaks temagi, Peebuleedu, asju kümme korda paremini, kui need oleksid tema ajada.

Kuulas advokaat Porovardja rahulikult selle pika jutu ära, pani kõik kõrva taha, tegi mõned tähendused märkmikku (võib-olla tuleb vaja), küsitles kordamööda kõiki kolme meest, mis neil omalt poolt on asja kohta ütelda. Lubas astuda tarvilikud sammud, et meeste kruntide asi hakkaks liikuma, aga Madjaku vastutuselevõtmisest arvas, et sellest ei tule midagi välja. Kuni puuduvad tõendid, et ta meelehead võtab, ei saaks kohuski talle midagi teha. Palja rahvajutu peale ei saa kedagi süüdi mõista. Aga kui Peebuleedu on kaval mees, siis ta võib ju Madjaku nii-ütelda teo pealt kinni püüda. Saatku paar usaldatavat isikut tolle linnaisa juurde, need pakkugu meelehead (kõige lihtsam — viina, sest see on kõige harilikum, ei tekita kahtlust), ja kui ta selle vastu võtab, siis ta ongi sees. Aga seda asja tuleb osavasti teha, muidu võib ise narriks jääda.

See ettepanek meeldis Peebuleedule väga. Ta maksis advokaadile kakssada marka (vähe küll hea nõu eest, mõtles advokaat, kuid ei lausunud midagi, vaid pistis raha taskusse) ja lahkus ühes kaaslastega. Oodaku aga Madjak, küll ta tema kord kinni püüab!

Üksi jäänud, hakkas Armin Porovardja tundma igavust. Kui läheks õige tagasi kõrtsi, mõtles ta, ja ütleks

neile midagi vägevat, midagi niisugust, mis nende suu paneks lukku mitmeks päevaks. Mis need närused sitsikaupmehed — Mangelmann ja Esko — endist õieti arvavad, et nad tulevad hurjutama teda, ülikoolilinna kuulsaima korporatsiooni vilistlast ja Soodoma otsituimat advokaati!

Võttis teenitud kahesajale margale sahtlist lisaks ühe tuhande (homme panen tagasi, mõtles) ja siirdus tänavale. Peatus jälle „Hõimukõrtsi" ees, mida peeti parimaks joogikohaks kogu linnas, viivitas silmapilgu sisseminekuga. Vaatas ringi, kas ei ole mõnd tuttavat teda jälgimas. Ei märganud aga kedagi ja käänas otsustavalt uksest sisse.

Olid ära läinud Esko ja Mangelmann. Leidis nende asemel kabinetist jaoskonnaülem Lui Simasteli, kohtusekretär Karneoli ja linnanõunik Madjaku. Istusid kolmekesi ühes lauas, jõid valget viina ja sõid kanapraadi kurgisalatiga.

„Tulge siia, Porovardja!" hüüdis Simastel advokaati silmates. „Juristi meil just oligi vaja."

Porovardja teretas kogu laudkonda kättpidi, tähtsalt ning tõsiselt, pärides seejuures:

„Ah nii, juristi oli teil vaja? Milles seisab küsimus?"

„Küsimus saisap sellen," ruttas Madjak oma sügava, pisut kähiseva õllebassiga seletama, „et härrä jaoskonnaülemb tahap miu kinni panna, a'a mia jälle vaidle vasta, et temä võim iks ei nakaki miu pihta."

„Küll ta hakkab, kui te olete kelmust teinud," torkas Simastel ootamatu teravusega. Oli vana vimm tal Madjaku vastu sellepärast, et Madjak tahtis temast üle olla; nüüd, viina võttes, tikkus see tahtmata esile.

„Kurat võtass! Te valitsege ommi sõnnu!" kargas Madjak vihaselt püsti. „Mia kelmust tennu!"

„Ma ütlesin: kui te olete — vot mis!" vastas Simastel külmalt. „Ütelgu nüüd jurist, kas see on haavamine või mitte."

„Ei ole siin mingit haavamist," otsustas advokaat küsimuse järsult. Võttis kähku pitsi viina ja lisandas siis Madjakule paljutähendava muigega: „Kuidas on lugu nende Pilpaküla meeste kruntidega? Praegu Peebuleedu käis mulle kaebamas."

„Peebuleedu koristagu enne oma ussealune,“ ägetses Madjak välkuvi silmi, „ja siss tulgu tõiste ussealutsit nuhkma ... Mia kelmust tennu? Mulle üteldäss niisedäviisi näkku, ja sii ei ollev auhaavamine. Tohoo kurat, mihuke sii auhaavamine siss viil om? Eh?“

„Ärge lärmitsege!“ noris Simastel tahtlikult edasi. „Lasete enda kohe kinni panna, vot mis!“

Kelner oli vahepeal Porovardja tellimisel toonud konjakit ja sidrunit suhkruga. Kõik asusid jooma, kummutades klaasi maitsva sisu ühekorraga suhu, ainult Madjak ei joonud. Ei mahtunud see kuidagi tema hinge, et jaoskonnaülem tahtis temast kui rahvaesindajast kangem olla. Talle oli arusaamatu, kuidas võib isegi advokaat protesteerimata sallida, et tema kui rahvaesindajaga niiviisi alandavalt ümber käiakse. Irvitas ise vihaselt, üha kasvava ägedusega:

„No mia tahass nätä sedä miist, kes miu kinni panep. Nihukest miist ei ole viil luudu ...“

„Mina olen see mees, vot mis!“ kargas nüüd Simastel püsti, Madjakule otsa vaadates. „Mis te tükite igale poole, kuhu teid pole kutsutud.“

„Mia tüki?“ naeris Madjak imelikku vihast ning imekspanust põrisevat naeru. „Esi kutsute, ja nüüd — mia tüki?“

„Mitte tänasest korrast ei ole jutt, vaid üldse.“

Surus seepeale käed püksitaskuisse Madjak, astus jaoskonnaülema ette, põrutas talle purjus inimese viha ning üleolekuga:

„No tiiäte, mia ole iks rahva puult valitu miis siin liinan ja või minnä egäle puule, kohe ma esi taha. Teie ei ole mitte miu kiiljä. Mõistate?“

„Mina olen jah teie keelaja,“ ütles Simastel nüüd juba rahulikus, ametlikus toonis, „kui te ennast ise ei oska valitseda, vot mis.“

Süttis aina enam põlema Madjak. Karjus metsikuna, ilkus ning ähvardas ärritusest kähiseval häälel:

„No kurat, ku te niisedäviisi tulete miuga ümbre käimä, siss mia ütle ... serätsit mehi om siist enneki lennänu ...“

„Teie ähvardate — mind?“ lõi Simastelil veri näkku.

„Olete lihtne riigitiinjä,“ müristas Madjak endiselt,

„ja vahtke iks enne mehele näkku, kellega te räägite. Mia ole kõrgemb võim siin kohapääl."

„Minu pärast olge või vanajumal ise," hüüdis Simastel teravalt, „aga seadust ja korda peate austama. Kui te seda ei tee, saadan teid tsemendi peale, vot mis."

„Just nii!" kinnitas kohtusekretär Karneol, kes lõpuks oli jõudnud selgusele selles, kelle poole on praegu kasulikum hoida.

„Tõsi jah!" kordas ka advokaat Porovardja. „Haridust on igale inimesele vaja. Ja ega seda Madjakulgi liiga ole."

„Teie tahate sellega üteldä?" põrutas Madjak rusikaga vastu lauda, nii et klaasid klirisesid ja kallist konjakit loksus laudlinale.

Kargas nüüd Simastel uuesti püsti ja haaras Madjakul tugevasti käest.

„Mis te lõhute siin, avalikus kohas?"

„Kurat! Ärge a'age kässi külge! ... Mia ole iks rahva esitäjä," karjus Madjak vastu, silmade põledes alkoholiuimases näos, ennast asjata püüdes lahti rabelda.

„Välja!" käratas Simastel, lükates teda ukse poole.

Ei pannud nüüd enam vastu Madjak. Oli korraga nagu löödud. Laskis endaga talitada, nagu sooviti, ainult mõmises joobnuna:

„Kõik mia uneta, kõik anna andiss, aga sedä ... et miu, rahva esitäjä ... aetass vällä ... No kurat, sii lähäp teil ... kalliss massma!"

Läks see lugu aga esmajoones kalliks Madjakule endale. Sai ühest küljest rahukohtuniku poolt kolm tuhat marka trahvi, rahva poolt aga igaveseks „kõrgema võimu" nime.

Soodomas ei unustata midagi.

9

See sügis oli pikaline, logises nagu puutelgedega vanker porisel, põhjatul külavaheteel: ei saa ega saa edasi. Kestsid varesekarva hallid ilmad, ei õiget vihma ega kuiva, mingi sondene rõske hämarus, mis ei lah-

kunud keskpäevalgi Soodomat ümbritsevate metsade kohalt.

Vallutas soodomlaste meeled tusk ja igavus. Ei nad osanud oma unise eluga midagi peale hakata, rabelesid nagu kalad vastu jääd madalas vees, milles kipub kätte õhupuudus. Naised pidasid lõpmatuid jututunde, pekstes keeled villi linnakese pisisündmusi arutades ja naabrite patukesi taga rääkides. Mehed istusid kõrtsides, loputasid viinaga oma tuska alla, õiendasid räusates ja praalides omavahelisi arveid või kaklesid kodus naiste ja lastega, valades neile välja oma meelekibedust ja pettumust kuidagi viltuvedanud elust.

Elas Soodom, nagu ta oli elanud juba maailma algusest: jõi, peksis keelt, rikkus abielu, heitles tüki leiva ja pitsi viina pärast, sigitas lapsi ja palus jumalalt neile kergemat elu, kui oli osaks saanud nende vanemaile. Jäi kängu vaim nagu taim, mis on kasvanud keldriõhus, ei ulatunud kohviaurus ja alkoholiuimas silm nägema maailma, kus kestis väsimata võitlus ja töö, elati tõelist elu ning kannatati tõelisi kannatusi.

Oli ometi Soodomaski veel inimesi, kes ei olnud lõplikult laskunud lihtlabasesse loomalikku olelusse, kes pingutasid visalt oma mõtlemisvõimet, et leida sellest mingit pääsu. Ametliku, paistelise Soodoma kõrval oli veel teine Soodom, varjatud ning silmale tähelepanematu, kes elas oma erilist elu, tegutses ja töötas omaette, ei unustanud ega hüljanud oma ideelisi püüdlusi.

Sai katuse alla Soodoma uus haridustempel, õnnistati pidulikult ühel novembrikuu pühapäeval. Nagu tööline Karindosk oli lubanud, nii ta ka oli teinud: koolimaja peasissekäigu kohal seinal ilutses korralik punane viisnurk. Märkasid seda enne pidu algust ehituse ülevaatajad, kaebasid politseiülem Simastelile, teatasid salapärasel sosinal kõigile pidule tulnud tähtsaile tegelastele. Laskis politseiülem Simastel viisnurga kohe kõrvaldada ja käskis oma abil alata juurdlust süüdlase kindlakstegemiseks ning vastutuselevõtmiseks. Kiriku- ning kooliõpetaja Valentin Teppor aga sai sellest asjast aine oma õnnistamisjutlusele.

„Jumala sõna on see kilp ja mõõk," seletas ta, „mis kaitseb meid ja meie koda. Oleme selle maja, mida täna

pühitseme, ehitanud selleks, et siin oma lastele õpetada jumala sõna ja jumala vaimu, Kristuse õpetuse ja vennaarmastuse vaimu. Aga vaadake, nüüd on tulnud võõra vaimu jüngrid, võõra riigi äraostetud teenrid, et seda maja märkida oma vaimu märgiga, viisnurga märgiga. Mis on see viisnurk, mis need äraandlikud inimesed on meie haridustempli ukse kohta teinud? See on kõigi koduta ja isamaata hulguste embleem, patu ning jumalavallatuse sümbol. Ma küsin teilt, lastevanemad, kes te täna siia olete kokku tulnud, kas tahate teie, et teie lastele siin majas hakataks õpetama seda võõrast vaimu, kurjuse ja vennavihkamise vaimu, saadana õpetust? Ei, teie ei taha seda mitte. Teie ei taha mitte, et teie lastesse istutataks seda mürki, mis õõnestab meie rahva tervet organismi, saadana seemet, mis viib hukatusse meie riigi. Tulise rauaga peame selle vaimu välja põletama kõigist südameist ja meeltest, mida ta veel eksitab ning pimestab. Jumala sõna mõõgaga peame hävitama selle seemne, mida meile salakaubana püütakse sisse tuua. Valvake ja seiske kindlad usus, sest teie vaenlane ei maga."

Ning voolas vulinal edasi õpetaja jutlus nagu vahutav juga. Pidulikult valgus kullatud kroonlühtreist saali heledat elektrivalgust, mis oli uudiseks kogu Soodomale. Pühalikult kostsid kõrge lae all kõneleja pateetilised sõnad. Tõsiselt ning asjalikult köhatasid auküla-lised, kelle kurgule oli mõjunud sügisene niiskus või siis kauane pidusöögi ja -joogi ootamine. Oli väga tähendusrikas ning meelivaldav see hetk, võrdne peaaegu maailma loomisega, mil tehti vahe vee ja vee vahele. Sest ka nüüd tehti vahe — selge vahe vaimu ja vaimu vahele, mis peab valitsema Soodoma uues haridustemplis.

Õhtupoolikul algas uue haridustempli väärikas niisutamine, mida tehti nii, kuidas kellegi jaks ja tasku lubas. Niisutas ka jaoskonnaülem Lui Simastel.

Sellal kui ta magas juba õndsalikku und pärast hilisööni kestnud pidutsemist „Hõimukõrtsis" ärimeeste Pohlaku, Sarapiku ja Mangelmanni seltsis, hakkas tema kantseleis, mis asus eluruumide kõrval, ägedasti helisema telefon. Esimesena kuulis seda proua Eveliine

Simastel, kes ehmus unest üles hüüdega: „Tulekahi!"
Süda täis hirmu, pöördus ta valjusti norskava mehe poole ja hakkas teda õlast raputama:

„Lui! Lui! Tõuse üles!"

Mees algul ainult mõmises vastu, keeras teise külje ja magas edasi. Kui aga naine järele ei jätnud, avas ta siiski silmad ja küsis pahase üllatusega:

„Noh, mis sa rebid? Lase mul magada!"

Kuulis siis telefoni vihast helinat, hüppas kohe voodist ja sööstis niisama, aluspükste väel, kantseleisse. Võttis telefonitoru, jäi üha kasvavas hämmastuses kuulama karme sõnu, mida raiuti järsult, nagu kirvega:

„Äsja — Tallinnas toimunud pahempoolse riigipöörde katse. Valitsusetruu politsei ja sõjaväe abil loodetakse mäss varsti maha suruda. Kohapeal tarvitusele võtta kõik ettevaatus-abinõud. Teadaolevad kommunistid ja muud kahtlased isikud vangistada. Toimida kiiresti ja suurima ettevaatusega. Olete isiklikult vastutav teie jaoskonnas juhtuvate segaduste puhul. Lõpp."

Jooksis Simastel tagasi magamistuppa ja, hüüdes ärevalt ootavale naisele: „Mäss! Mäss on lahti!", hakkas robinal pükse jalga kiskuma. Ei vastanud enam naise hädaldavaile pärimisile, riietus, varustas end kahe revolvri ning hulga padrunitega ja läks.

Paarikümne minutiga oli kogu linnakese välis- ja salapolitsei jalul, ja rünnak algas.

See kestis kogu öö ja järgmise päeva ülemuselt üha korratud ning täiendatud juhtnööride järgi. Ning kui sügisene öö uuesti langes üle Soodoma ja kohalikud tööstus- ning kaubandustuusad „Hõimukõrtsi" kokku tulid möödunud ärevate sündmuste üle mõtteid vahetama ja sel puhul väikesi liike tegema, olid linnakese ainsas vanglas samuti koos kõik kohalikud punased tegelased: Karindosk, Aruhein ja hulk teisi. Kaks maailma, teineteisele vaenulikku, jätkasid oma erisugust elu: üks sunnitud, alles läbielatud hirmust varjatud lõbususega, viinauimade piitsutatud kuraasiga, teine sünges tõsiduses, mures ning teadmatuses homse päeva pärast. Soodom lõbutses, peksis keelt, sigitas lapsi ja rikkus abielu. Soodom nuttis ja ahas-

tas ning kiristas vihas hambaid nagu puuri pandud ori. Kõik toimus endiselt, ja tähedki süttisid tuulest aetud pilvede vahel, külmad ning kauged oma igaveses, segamatus rahus.

Sel hilisel tunnil astus „Linnusilma" kõrtsi politseinik Gottfried Sillak, tüse mehekolask vormipalitus, revolver puusal. Vaatas ringi, märkas nurgas viina juures üksi konutavat kohtusekretäri Aleksander Karneoli ja istus raskesti ohates tema lauda.

„Sai aga eilsest ööst saadik jooksu. Ära tahtis hinge seest võtta."

„Mis sa's nii jooksid?" noris Karneol. „Kas kommunistid kippusid naha vahele?"

Sillak kallas õlleklaasi viina täis, tegi ristimärgi peale, tühjendas klaasi ühe sõõmuga (kadus nagu turbaauku, mõtles Karneol) ja asus kiiresti suupiste kallale. Toppides sülti noaga suhu, suurustas ise:

„Mis sa's arvad? Et see naljaasi on?"

„Mis asi?" lõikas Karneol vahele. „See jooksmine või?"

„Jooksmine! Sa, Karneol, naerad sellepärast, et sa, ütleme, ei tea. Ega palju puudunud, et sul endal oleks olnud kell kümme."

„No-noh?!"

„Ei midagi no-noh! Neil olid puha nimekirjad kokku seatud, keda, ütleme, kohalikest elanikest maha tappa. Ja kust sa tead, et sinugi nimi seal sees ei olnud? Täna meid, et veel eluga pääsesid."

„Suur tänu siis jah elupäästmise eest!" ilkus Karneol.

„Ära naera, kas kuuled!" püüdis Sillak vihastada, kuid see kukkus väga nigelalt välja. Nagu isegi seda taibates kallas ta uuesti viina õlleklaasi ja alustas teist juttu:

„Võtame parem tilk, teine!"

Tegi viinale jälle ristimärgi, tõstis klaasi suu juurde, jõi ühe sõõmuga. Põletav märjuke voolas klugisedes ning kõrisõlme suurtes tõmmetes kurgust alla.

Pühkinud huuled peoga kuivaks, hakkas mees uuesti noaga sülti sööma. Kui taldrik oli ilusasti puhtaks kaabitud, hakkas ta kehas tundma meeldivat surisevat väsimust. Sirutas jalad pikalt välja, kobas teise käega

teist palitutaskut ja, sealt midagi leidmata, küsis põgusalt, nagu muu seas:
„Kuule, anna üks pabeross!"
„Osta ise!" noris Karneol vastu, kuid pani siiski paberossikarbi ja tikutoosi lauale.
„Tänan!" lausus Sillak omameheliku naljatleva viisakusega. Süütas paberossi, puhus suitsu suurte rõngastena õhku (täna saab veel viina, mõtles ise, vaadeldes neid keerlevaid siniseid rõngaid) ja mõnules.
„Mõtle ometi," hakkas siis uuesti seletama, „oleksin peaaegu surma saanud. Lähen parajasti ümber vaksali nurga — oli käsk jaamahoone valve alla võtta, sest punased, kuradid, kavatsesid seda õhku lasta. Lähen, lähen, kui äkki, ütleme, kuulen kahtlast klõbinat. Tead küll, mul on jõhv nägemine ja jõhv kuulmine — näen ja kuulen kõik, mis Soodomas sünnib. Kuulen klõbinat — tõmbas kurivaim kuuli rauda — ja enne, kui ma, ütleme, oma revolvri saan haarata, hüppab pimedusest mu ette keegi mees, mütsilott ninale tõmmatud, et ma ära ei tunneks, ja käratab vihaselt: „Seisa! Käed üles!" Noh, mõtlen, nii kergesti ma juba alla ei anna. Olgu elu või surm, aga siin tuleb tegutseda. Nagu mõtlesin, nii ka tegin. Ühe hüppega olin mehel selja taga, ja kui siis keerasin, ütleme, tal käest kinni, noh, siis kukkus kohe verest ära, vaata, et ei pista töinama. Ja tead, kes see mees oli? Aruhein — noh, seesama Aruhein, kelle naine kaupmees Sikulokutajaga armukest elas."
„Aruheina naine — Sikulokutajaga? Tõesti?"
„Kas sa's seda veel ei tea?"
„Ei."
„Siis küsi minult! Elan tsentraalis."
Karneol naeris.
„No on sel Sikulokutajal aga nina. Kõik kenamad naised nuhib välja."
„Mis seda kõnelda! Näe, praegu lipitseb juba Saareserva proua ümber."
„Mis sa räägid?!"
„Ega ma valeta küll. Proua ise on minu eidele kõnelnud."
„Kurat ja põrgu!" kirus Karneol seepeale. „Vana-

poissi tuleks kuidagi õpetada." Aga vähe aja pärast ta lisandas: „Kuule, osta õige pudel õlut!"
„Osta ise!"
„Mul nagu rumal osta, kui rikkaid mehi lauas on."
„Ah, mis rikas mina olen. Lõikan kodus nööriga leiba, vaat mis."
„Aga kaks karjamõisat ja politseiniku palk?"
„Mis karjamõisad?" tõrjus Sillak tõsinedes. „Kaks popsikohta, ja teist, ütleme, tahetakse käest ära võtta. Kõik, mis teenin, kulub protsessimise peale."
„Mis sa, narr, siis protsessid?" nöökas Karneol heatujuliselt. „Jäta teine koht õele — tema tahab ka elada."
„Jätaks küll, aga süda nagu ei luba. See ju, ütleme, minu sünnikoht, ja kuidas sa jätad selle võõrale inimesele."
„Õde on sulle võõras inimene?"
„Mitte õde, vaid õemees."
Karneol puhkes valjusti naerma.
„No pagan sinust aru saab, mis mees sa ise oled."
Sillak ei vastanud enam. Viin oli otsas, ja uut osta ei tahtnud kumbki, ei tema ise ega Karneol. Vaatas sellepärast kella, tõusis ja tegi minekut, vabandades viisakalt ajapuudusega.
„Postirong tuleb iga minut sisse — pean jaama minema," seletas ta.
„Jõudu tööle!" hüüdis Karneol talle järele ja tellis veel viiekümnelise viina. Maitses nüüd ise oma-ostetud viina, sõi peale tüki soolast heeringat, tundis kogu oleku muutuvat heaks ja hämaraks.
Ärkas aegamööda temas mehe süda ja veri, hakkas mõtlema naisest, kelle juurde võiks minna oma joobumust lohutama.
Oli tal neid olnud terve rida, kuid keegi ei sidunud kauemaks, kõik tüütasid varsti. Ja nüüd äkki ta leidis, et tal ei olegi enam kedagi. See tegi ta meele lõpuks pisut kurvakski. Aga ta lohutas ennast varsti, et küllap leiab jälle mõne. Tema näolapp on ju päris kenake, ja suuvärk on tal ka parajal paigal. Kui leiaks mõne rikka tüdruku, võiks koguni naituda — oleks lihtsam ning kondile kergem.

Ja ta mõtted rändasid Mulgimaa pealinna, kus teadis olevat ühe sellise sobiva tüdruku. Armastab ta seda tüdrukut, et viimasel ajal nii tihti temast mõtleb? Võib-olla armastabki, aga mis sellest? See armastus on mitmekümne kilomeetri taga — ta võib temale kirjutada homme, aga täna ta istub siin, Soodomas, „Linnusilma" kõrtsis, ning ta süda ja veri on rahutu.

Ei läinud aga kohtusekretär Karneol sel õhtul kuhugi. Kõrtsi tuli veel tuttavaid, kellega jooming jätkus kuni järgmise hommikuni.

Läks alles kahe päeva pärast, kui oli kõik mõttes ilusasti valmis kavatsenud.

Istus Liisbeth Aruhein räbalase tekiga kaetud voodi serval, poolunised silmad nutust punased, väike laps süles. Oli see oma sasipeakese tugevasti surunud vastu ema rinda nagu millegi eest kaitset otsides.

„Vabandust!" pomises Karneol, pisut häiritud sellest inimliku viletsuse pildist. „Te muidugi tunnete mind? Olen kohtusekretär — täiesti õige. Aga peale selle olen ma veel ajakirjanik. Peab kuidagi oma väikesele ametnikupalgale lisa teenima. Ja sellepärast ma teen ridu ajalehtedele. Olin juhuslikult siit mööda minemas, ja siis tuli mul meelde, et teie mees . . . Tahtsin teilt tema suhtes mõnda küsida. Oli ta tõesti veendunud kommunist?"

„Ah, mis kommunist nüüd tema!" vastas naine vastu tahtmist.

„Tema juures midagi kahtlast ei märganud? Ei käinud õhtuti väljas? Teie kui abikaasa peaksite teadma."

„Ei ole teda kunagi valvanud. Aga minu arvates ta käis ainult kõrtsis — vahetevahel."

„Teie sallisite seda?"

„Ah, mis mina nüüd!"

„Olite õnnetu? Kannatasite?" tüüris Karneol oma sihile lähemale. „Ma saan aru, selline kena noor naine."

„Pole ma nii kena ega noor midagi," tõrjus Liisbeth Aruhein, kuid ta olekusse ilmus silmanähtavalt elavust. Oli noormehe meelitusest puudutatud, lisandas nagu vabanduseks: „Mured teevad ruttu vanaks."

„Teid nad teevad veel huvitavamaks," jätkas Karneol osavasti ning kavalalt. „Aga siiski — kaua see nii

ei või kesta. Teie meest võib oodata mitmeaastane sunnitöö — ah, rahustuge, proua, ärge võtke nii südamesse. Ma ei ütle, et teie mees oleks nii raskesti süüdi, aga aeg, teate, ja pealekaebajad . . ."

Sekretär vaikis hetke nagu järele mõteldes ja lõpetas siis tähtsalt ning rabavalt:

„Olen kuulnud, et üks suuremaid pealekäijaid olevat kaupmees Sikulokutaja."

Naise palgeisse lõi verd. Ta süda kihvatas vihast ning valust. Ah siis Sikulokutaja, kes tema nii häbematult on hüljanud? Mis see mees temast õieti tahab? Teda ja ta lapsi nälga jätta, lõplikult hävitada? Ah, kui ilge ta ometi on!

Sekretär märkas hästi naise kitsikust, nautis seda endamisi, naeratas kavalalt.

„Olite temaga üksvahe head sõbrad!"

„Teie teate?" tuli nagu kogemata üle naise huulte. Sealsamas ta taipas isegi, et on enese reetnud, ja punastas tugevasti.

„Pole midagi iseäralikku," vastas Karneol. „Ta ise hoopleb sellega."

„Mis?"

„Mulle ta igatahes seletas, et teie vahel olnud intiimne vahekord," valetas sekretär jultunult.

Liisbeth Aruhein võitles pisaratega. Surus last pahema käega vastu rinda, pühkis parema käega silmi, luksus õnnetuna:

„Ah seda häbematut inimest! Ah seda igavest petist! Teotab mind, vaest kaitsetut naisterahvast. Mis pean ma õnnetu tegema? Ütelge, mis pean ma tegema?"

Astus kohtusekretär Karneol nutva naise juurde, tõmbas käega põgusalt üle tema juuste, lausus teeseldud kaastundmusega:

„Rahustuge! Ärge nutke enam! Igas hädas leidub abi."

Tundis naine kehast läbi käivat kerget värinat noormehe käe puudutusest. See lohutas teda imelikult (on ükski inimene, kes talle kaasa tunneb!); ta küsis juba pehmemalt:

„Aga ütelge, mis pean ma tegema?"

Vastas Karneol targasti ning veenvalt (tema teab, ega ta asjata ole kohtusekretär):

„Võite temalt nõuda kahjutasu. Päris korraliku summa võite nõuda — uskuge mind. Ja kui teil selleks on vaja abi, võite tulla minu poole. Te teate, kus ma elan?"

Naine vaikis tükk aega. Mõtles, et see oleks hea küll, kui ta saaks nõuda kahjutasu, sest sellega ta võiks midagi ette võtta. Oma laste eest peab ta ju nüüd hoolitsema. Ega talle selle eest, et mees kinni istub, pensioni anta.

Mõtles nii Liisbeth Aruhein, tõstis siis julgesti silmad, lausus kindlalt ning otsustavalt:

„Jah, seda ma teen — tõepoolest. Niisugune nurjatu inimene! Ja teile, härra Karneol, suur tänu hea nõu eest."

Tundis Karneol, et tema misjonitöö on lõpul. Sai alles nüüd mahti toas terasemalt ringi vaadata. Vaesus, viletsus, armetus. Määrdunud seinad, prussakad, must lapsepesu nurgas, kopitanud lehk.

Hakkas pisut piinlik sekretär Karneolil. „See ei ole siiski see," mõtles ta. „Kui tuleb — tulgu, kui ei — kurat temaga. Siia ma oma jalga enam ei too."

Tuli sisse Aruheinte vanem laps, katkises kleidis, määrdunud, kriimulise näoga. Vaatas Karneoli uudistavalt, koguni nagu vaenulikult ja küsis avameelselt, mis see võõras onu tahab.

„Rumal laps, ei onu taha midagi," rahustas ema. „Onu tuli meid niisama, hea inimese poolest, vaatama."

Hea inimese poolest, he-he-hee, kas kuuled, Karneol? Oli see südametunnistus, mis hakkas ärkama Karneolis, kes oli harjunud iga päev elu nägema selle kõige alatumast, omakasupüüdlikumast, julmemast küljest, kes ka ise selle tõttu aja jooksul oli panetunud? Head õhtut soovides lahkus ta kiiresti, nagu põgenedes sellest viletsusepesast.

Väljas, värskes, karges sügiseõhus muutus ta jälle karmiks ning üleolevaks. Oli siiski rahul, et saab pisut peavalu teha kaupmees Sikulokutajale, keda salajas kadestas tema menu pärast naiste juures.

„Elu on võitlus," mõtles ta ja sammus vilistades „Linnusilma" kõrtsi suunas.

10

Uus aasta algas Soodomas ärevalt ning endeliselt. Teisel jaanuaril, hommikul vara, läks üle linna raske äikesehoog, mis põhjustas elanikkonnas paanilist hirmu. Äike südatalvel, kes on seda enne kuulnud? Seda ei mäletanud isegi kõige vanemad Soodoma elanikud.

„Jumala sõrm, mis muud!" ohkasid ebausklikud eided ning otsisid välja piibli ja lauluraamatu, et lugedes ja lauldes oma patust hingekest pühitseda viimse kohtupäeva vastu, mille endeid nad uskusid kõuehääli pilvist kõnelevat. Noomisid nutuselt lapsi, kes ei hoolinud suuremat taevataadi tõrelemisest ja kippusid käratsema. „Nii on need nüüdse aja noored," haletsesid endamisi. „Ei nad karda enam jumalat ega kedagi. Nende patt — nende patt see on, mille pärast vägede Jehoova on muutunud vihaseks ja võtab karistada kõike liha."

Aga mitte üksnes ebausklikele eitedele, vaid ka teistele ristiinimestele tuli meelde jumal, kui taevas sülitas tuld ja õhk lakkamata kõmises nagu linnale läheneva vaenlase kahurite mürinast. Abielurikkujad naised, joomarid isad, kaupmehed, kes tüssanud ostjaid kaaludega ja riiki tulude varjamisega, kõik jumala kümne käsu vastu eksijad muutusid hetkeks headeks ning ausateks, tõotasid tulevikus loobuda kõigist pattudest ja pahedest. Annaks aga jumal veel elupäevakesi, lakkaks seekord veel tema surmav viha!

Vaatasid „Hõimukõrtsis" teineteise otsa Soodoma suurtöösturid ning -ärimehed Juhan Pohlak ja Kristjuhan Sarapik. Arusaamatus ning salahirm kajastusid nende pooluniseis silmis. Ei leidnud kumbki sõnu, mis sel hetkel oleksid kohased lausuda. Õnneks tuli samal ajal sisse advokaat Armin Porovardja, hoolimatu ning kuraasikas nagu alati, päästis sõbrad piinlikust seisukorrast.

„Mis te konutate siin tühja laua juures!" hõikas ta juba eemalt. „Kas te ei näe ega kuule, et viimnepäev on ligi tulnud. Võtke veel viinakest, kuni oma silmad lahti on. Ega pärast surma enam saa. Hei, oober, üks konjak kahe kutsikaga!"

„On aga ilm!" ohkas Kristjuhan kergendatult, advokaadile teretuseks kätt andes.

„Tõepoolest nagu viimsepäeva laupäeval," sai ka Juhan pisut julgemaks.

Puhvetis askeldas kohkunud näoga kõrtsimees Väisänen. Vaatles konjakipudeleid vastu valget, valis neist ühe, lõikas sidruni viiludeks, kallas toosi värsket suhkrut. Tegi seda pikka ning viivitades, nagu ootaks ta veel mõnda võõrast, enne kui kõik lasta lauale viia.

„Pihtige nüüd ilusti oma patud ära!" jätkas Porovardja lõõpimist. „Olen advokaat maapealsetes kohtutes ja võin seda osa täita ka jumala kohtu ees."

„Ärge hoobelge ühti!" manitses tõsiselt Pohlak, kes peale kõige oli tegelane kirikunõukogus. „Ei teie oma tarkusega või teada, mis meid pärast surma ootab."

„Tõsi jah," kinnitas omakorda Sarapik, kui pilvist kostis uus tugev raksatus, nii et elektrivalgus toas tuhmus ja aknaklaasid põrisesid. „Ei meie oma rumala peaga või teada midagi."

„Mis seal teada või olla," suurustas advokaat endiselt. „Kui toss väljas, siis on kõik otsas. Võtame!"

„Võtame!" kordas Sarapik.

„Minugi poolest!" oli ka Pohlak nõus.

Ja algas võtmine, mis kestis vahetpidamata kogu selle päeva ja järgmise öö. Ühed lahkusid laudkonnast, teisi tuli juurde, vaheldusid näod ja jutud, aga advokaat askeldas ikka sama erksana ning aktiivsena. Ta püsis selles joobumusejärgus, mil erutatud meeled võtavad välismuljeid vastu erakordse teravusega ja vaim neile reageerib haruldase kerguse ning sädelusega. Ja ta vaimurikatses, pildus paradokse, piitsutas maad ja ilma, nöökis kõiki juuresolijaid. Ei halastanud endalegi, kui mõni lauakaaslane ta nöökeile ei osanud tabavalt vastata ja haavununa tagasi tõmbus. Algatas vaidlusi poliitiliste päevaküsimuste üle, õhutas kirgi, ässitas tülisid ja lahendas need jälle mõne teravmeelse sõna või žestiga.

Ent järgmisel hommikul jäi ta äkki vait. Vajus toolil kokku nagu kott ja uinus kohe magama.

Kui ta jälle ärkas, lõõpis kohtusekretär Karneol:

„Mis sa kipud jooma, kui pea ei kanna. Vaevalt päeva ja öö võtnud, ja juba täis."

„Ära lora! Ma magasin. Olin väsinud."

„Magasid!" pilkas sekretär. „Kas nägid und, sest larisesid, nagu oleksid penidega purelnud?"

„Mis? Penidega? Ei!" naeris advokaat ja vangutas pead. Ning siis järsku läksid ta silmad imelikult suureks, ta näo üle libises vari, nagu oleks tal midagi õudset meelde tulnud.

„Jah, ma nägin," hakkas ta väga tõsiselt seletama, „nägin, et taevas oli lahti, ja issand istus oma kuldsel aujärjel, inglite koorid pilvedel ümberringi, ja mina olin põrmus maas issanda jalge ees. Siis hakkasid pilvedes sähvima välgud ja kõmisema kõu, nii et kogu taevas ja maa värises ja inglidki lendasid hirmunult laiali. Ja kõuehääli ütles issand mulle needsamad sõnad: „Tõuse üles, advokaat Porovardja, sest olen su valinud oma saadikuks. Tõuse üles ja mine kuuluta kõigile, kellel kõrvad on kuulda, et viimnepäev on ligi tulnud. 4. märtsil — nii ütles issand —, siis tahan ma tulla ja kohut mõista kõigi elavate ja surnute üle!""

Ning äkki hüppas advokaat üles, silmis metsik hirm. Vaatas korra enese ümber, nagu ei saaks ta aru, kus ta on. Sööstis siis nii, nagu ta oli, palja päi, palituhõlmad laiali, uksest välja.

„Hulluks läinud!" ohkas sekretär ning lisandas naljatoonis: „Võtame selle peale!"

„Võtame!" kordasid teised.

Ei olnud aga advokaat Porovardja midagi hulluks läinud ega näinud ka mingit ilmutust. Pohmeluses olid tal meelde tulnud ajalehest loetud viimsepäevajutud. Otsustas neid edasi arendada — saab näha, mis sellest välja tuleb —, luuletas selleks loo issanda ilmumisest, määras tähtpäevagi, mil peab algama viimne kohtumõistmine.

Jutt advokaat Porovardja nägemusest aga levis Soodomas kulutulena. Levis ning süvenes hirmuline, ebausklik unenägude nägemise ja seletamise meeleolu. Näis, nagu oleks edasi kestnud äikeseilm, ikka madalamale vajunud Soodoma kohale rasked, tumedad pilved. Ei olnud õiget talve, ei tulnud kevadet. Udutas niisama

peent külma niiskust. Mustade, pesemata räbalatena lipendasid päevad linna ja ümbritsevate metsade peal.

Inimesed alistusid üha enam nukrusele ning tumedameelsusele. Ei leidnud joomarid enam lohutust viinastki. „Maailm on hukas! Maailm on hukas!" ohkasid usklikud eided, käies päevast päeva üksteise juures hädaldamas ja palvemajades troosti otsimas. Kasvasid adventistide, baptistide, metodistide ja eriliste viimsepäeva ootajate kogudused. Kõhuli maas palvetati ning uluti halastust.

Viirastus kõikjal endelisi märke ning hoiatavaid hääli. Talvine niiske hämarus oli täis nägemusi ja ilmutusi. Ilmutamise raamatu ratsanikud kihutasid öises tuules pilvedena üle taeva. Unenäod olid rõhuvad, täis sonimisi, oigeid, painajaid ning tondikujusid. Raske nagu hobuse higi oli õhkki linna kohal.

„Kas oled juba kuulnud?" küsis iga ärkaja hommikul esimeselt, kellega ta kokku puutus. Ja kuulnud oli igaüks väga palju, või kui ta ei olnudki kuulnud, siis luuletas küsija haiglane ettekujutus lugusid, mida ta hakkas uskuma ise ja seletas nii veenvalt teisele, et hakkas uskuma seegi. Kuskil oli emis sünnitanud kümme musta põrsast vanapagana saba ja sõrgadega. Kuskil oli kolm ööd järgemööda kuuldud kodukäijat, ja kedagi oli sama palju öid vaevanud luupainaja. Siku Märt oli ühel õhtul kalmistult tulles kuulnud kadunud Põimu vana häält ja Alaotsa Juhaniga juhtunud kõrtsist koju sõidul veel hullem äpardus. Vanakuri ise päästnud tal hobuse aiste vahelt lahti ja jätnud mehe teele uperdama, kust naabrid ta teisel hommikul leidnud.

Naerdi mis naerdi niisuguste juttude üle, aga usuhullustus Soodomas aina kasvas. Olid ajad, mil jumal ja kurat üteldi kõrvu rändavat Soodoma tänavail ja metsade vahel ja teineteise võidu kimbutavat ning hirmutavat inimesi. Õpetaja Teppor küll piitsutas Johannese koguduse kantslist igal pühapäeval valeusku ja valeprohveteid, hoiatas inimesi nende võrku langemast, manitses sõgedaid patust pöörduma, oma igapäevast tööd jätkama ning rahulikult elama jumala meelepärast elu. Sest meie ei tea mitte, millal tuleb issanda

päev, ja keel jäägu kinni suulakke neil, kes ütlevad seda teadvat. Kuid õpetaja Teppori sõna ähvardas jääda hüüdjaks hääleks kõrbes. Needsamad kõrvad, kellele ta oli jutlustanud, kippusid juba samal päeval kuulma, kas ikka tõesti jääb keel suulakke neil, kes kuulutavad viimsepäeva tulekut. Ei jäänud aga midagi, ja valeprohvetite kuulsus aina kasvas, kuna Teppori nimi järjest rohkem oma sära kaotas.

Istus see aeg nagu hea kuub igasugustel ärimeestel, kes, jumalasõna huulil, otsisid juhuseid heaks ostuks ja hiljem müües pistsid taskusse rasvaseid kasusid, kärises ning rebenes igast õmblusest vaesrahval. „Kui tuleb viimnepäev," seletas harilikult ülesostja, „ei siis ole enam kellelgi vaja maist vara: ei minul raha ega teil oma majahütti, mööblit ega pudulojuseid. Kui tahate, andke selle hinna eest ära. Ei ole mul mingit lusti seda osta, aga kauplemine on juba nagu veres ja midagi peab ometi tegema, et igavus enne surma ära ei tapaks." Ning leidus palju neid, kes oma varanatukese odava hinna eest ära andsid, sest ega hauda saa kaasa võtta midagi.

Kuulis neid viimsepäevajutte ka lihunik Mats Kantsvei, kui ta oma järjekordset kahenädalast arestikambris istumist pühitses põhjaliku joominguga „Linnusilma" kõrtsis. Nimetas neid rumaluseks ning vananaiste loraks. Vihastas ja lubas maha tappa kõik, kes talle tulevad seletama, et maailm läheb hukka. Äratasid need jutud temas metsalise, kes kukkus märatsema ning lõhkuma, kuraasitama ja ennast näitama hoolimatuna ning vahvana. Ei olnud ta elu läinud nii, nagu oleks soovinud, — kibedust ja sappi oli kogunenud palju südamesse. Maadles alalõpmata seaduse ja politseiga, teotas jumalat ja tema käske, ei saanud neist üle kuidagi — eh, kuidas see põletas hinge! Ja nüüd murdis kogu see sisemine tuli end ürgjõulise pahvanguga esile.

„Või viimnepäev, kurat! Ma teile näitan, mis tähendab viimnepäev!"

Möirgas kõrtsis kuni õhtuni Kantsvei, siis, purujoobnuna, läks koju.

Tundis naine Alma tema märatsemistuju. Ei vastanud midagi ta norivale tervitusele, istus nurgas vait

nagu sukk. Endal süda värises sees, oleks meelsasti jooksnud kuhugi ära, kas või jõkke, et pääseda sellest koeraelust, kus rohkem saab tappa kui süüa. Aga lapsed, kaks väetikest, rippusid takjaina seelikusabas, ei lasknud minna kuhugi, sundisid edasi elama, saagu mis saab.

Kannatas laste pärast vaikselt kõik alandamised. Ei väljendanud millegagi oma valu ning vastikustunnet, kui mees teda toorelt sõimas lehmaks ja libuks, süüdistas laiskuses ja pillamises. „Oh, issand, issand!" ohkas vaid endamisi, kui mees ei lakanud märatsemast, vaid pildus toole ja tagus puruks ettejuhtuvaid sööginõusid. „Iga päev ikka üks ja sama laul, kuidas see inimese ära tüütab!" Toppis kõrvad kinni, et mitte kuulda, hoidis silmad rüpes, et mitte näha.

Süttis sellest aina enam Kantsvei. Ah või nii? Või naine ei tee temast väljagi?

Oli lugenud pühast kirjast, et mees on naise pea. Ei pidanud muidu piiblist suurt lugu, aga see tarkus talle meeldis. Mõistis ning seletas seda omamoodi, sõnasõnalt. Kui mees on pea, siis naine, tähendab, peab olema midagi muud. Peas on mõistus, mujal seda ei ole. Ja ilma mõistuseta inimene — naine teadagi — läheb raisku, nagu läheb raisku liha ilma soolata. Sellepärast tarvis ikka oma paras portsjon soola anda.

„Ah nii! Et sa ei võta vaevaks täna oma mehega rääkidagi? No, kurat, siis ma sind kohe õpetan. Marss üles!"

Ja Kantsvei peatus oma naise ees, vihane nagu pusklev härg, käed ähvardavalt rusikas.

Tõusis sõnakuulelikult naine, silmis ahastav hirm.

„Jookse ümber laua!" komandas mees käskivalt. „Üks, kaks, kolm."

Ning hakkas naine jooksma ümber laua. Ikka kiiremini ja kiiremini jooksis ta, tuiskas ja tiirutas ringi noore hobusena, keda köie otsas kinni hoitakse ja aina piitsahoopidega tagant sunnitakse. Tagus kaht kätt taktis kokku purjus mees, punased silmad jõllis, viril nägu jõhkral naerul, muudkui möirgas sundida:

„Juurde! . . . Juurde! . . . Hoogu-u! . . . Veel . . . ikka veel!"

„Isa! Isa!“ karjusid lapsed, lõdisedes hirmust, silmad segased hämmastusest. „Isa-a!“

„Vait, põrnikad!“ käratas isa neile. „Kantsiku tõmban, kui te siit jalamaid ei kao.“

Ja lapsed taandusid tagasi nurka, nütsid ning ahastasid seal, vaadates õudusega seda neile arusaamatut vaatemängu.

„Hei, naine!“ ilkus jälle kuratliku lõbuga Kantsvei. „Jookse! Õpi! Siis teinekord . . . oskad mehele vastu tulla.“

Ning jooksis naine, metsikuna, nagu oleks teda ennastki haaranud mingi hullumeelne hoog. Tiirutas ja tuiskas lõõtsutades, juuste lipendades hobulakana, higi ja pisarate ojana üle põskede voolates. Pea käis-ringi nagu palavikus, ta oli mahakukkumiseni väsinud, süda kiskus kokku valust, häbist ja vihast. Ei andnud alla, pigistas hambad risti — jooksis.

Äkki tõmbus mehe nägu jubedalt süngeks. Ta sülitas laias kaares, põrutas jalga vastu maad, nagu põrutas sealt välja sõna:

„Stopp!“

Tuikudes ning valusalt õhku ahmides naine seisatas. Oli nii täis ahastavat valu ja piina ta kurnatud nägu, üleni märg higist ja pisaraist, nagu oleksid sinna koondunud kogu naissoo kannatused ja alandused.

Vaatas õudses hirmus ning anuvalt mehele, kes tal käest kinni haaras. Mees oli nagu hullunud. Osutas peaviipega lakke, kus lamp rohelise paberist varju all kergesti kõikus. Vahtis sinna üksisilmi, näo moondudes võikalt irvitavaks.

„Näed sa,“ lällutas sonivalt, nagu nähes viirastusi, „jumala ingleid . . . lehvivat seal — lae all . . . Ei näe, mis? . . . No, kurat, seal nad . . . ju on . . . Vahi aga ilusasti . . . aja silmaluugid hästi pärani! . . . Inglid, mis? . . . Tulid mind kutsuma — viimsele kohtupäevale . . . ära viima paradiisi, eh? . . . Aga mis siis . . . kui ma ei tahagi paradiisi . . . kui mul endalgi juba on . . . paradiis . . . siin kalli naisukese juures . . . Ilus paradiis — he-he-hee! . . . Naine ei tunnegi oma meest . . . ei räägi mehega . . . Aga küll ma juba õpetan . . . Tead sa . . . kes on naise pea? . . . Mees on — naise pea . . .

Piibliski seisab nii . . . Ja inglid, kurat . . . ütlevad . . . et see on nii . . . Näed sa — ingleid?"

Pigistas Kantsvei seejuures nii tugevasti naise kätt, et naine karjatas valu pärast.

„Pöörane oled, hull oled!" julges ta nüüd vastu hakata. „Ei näe ma ühtegi inglit."

„Ahaa, sina ei näe . . . ingleid!" venitas mees ähvardava rõhuga, valge vahu ilmudes suunurkadesse. Ja laksatades käis hoop vastu naise nägu, teine, kolmas. Hakkas naist meeletult peksma. Peksis pähe, näkku, selga, õlgadele, hoides teda kinni pahema käega nagu tangidega.

Joobus sellest peksmisest, sattus ikka enam hoogu, kisendas ning möirgas:

„Ah, sina ei näe . . . ingleid! . . . Oma meest ei näe . . . issanda ingleid ei näe . . . Mis sa siis veel . . . näed? . . . Võõraid mehi . . . selli Joakimi . . . kraavihalli? . . . Säh sulle . . . säh!"

Karjusid meeleheitlikult lapsed. Värisesid linnupoegadena, visklesid ja väänlesid ahastuses, tantsisid nagu hullunud tantsu ümber isa. Ekslesid nende pilgud, hirmulised ning anuvad, abiotsivalt toas ringi. Ei olnud aga abi kuskilt leida. Nutsid lapsed, aina nutsid haledalt ning abitult nende väikestele peakestele mõistmatu julmuse ees.

„Ai, ära tapa, ära tapa-a!" oigas naine valus ja piinas, hambaid kokku surudes. „Mõtle — laste peale — metslane!"

Rabeles kõigest jõust, püüdis end hullunud mehe käte vahelt lahti kiskuda. Ei jaksanud seda enam. Oli väsinud jooksust ja rusikahoopidest, süda ähvardas nõrkeda. Vere pursates suust ja ninast langes põrandale nagu murtud puu.

Oli juba tunginud õue kiljuv lastenutt, peksuhoopide madin, lihuniku toores sõim. Kogunesid naabrid, pistsid sosistades pead kokku, piilusid akende ja uste tagant.

„No, kurat, ega hullul lihunikul või lasta naist ja lapsi surnuks koksida."

Lausus nõnda kaupmees Mangelmann, kes elas samas majas, ajas uljasti rinna ette ja läks vaatama, mis seal õieti lahti on.

Kantsvei astus talle vastu nagu vihane härg.
„Sulle, kuradile . . . mis oleks läinud?"
Osutas Mangelmann käega siniseks pekstud, verisele naisele:
„See ei ole mehe mood — kätt naisele külge panna."
Kantsvei tursunud silmad venisid vihasest imestusest pärani.
„Tohoo kurat!" irvitas ta jubedalt. „Mina ei või . . . oma korteris. . . . klobida . . . oma naist!"
„Ei või. Ja pealegi — te rikute sellega naabrite rahu."
Läks põlema Kantsvei, turtsus ning sülitas.
„Põrgu sõida tükkis . . . oma naabritega!" möirgas ta. „Kasi välja . . . kao mu silmist . . . siin olen peremees mina . . . Kantsvei . . . ja küllalt! . . . Ah ei lähe? . . . No vaat . . . kui ma aevastan kord . . . ja oledki väljas . . . Sülitan su . . . lakke kinni . . . katsu siis . . . kuidas lahti saad . . . Marss välja . . . ja küllalt!"
Ei saanud aga Kantsvei jätkata oma märatsemist. Juba oli kellegi poolt kutsutud politseinik kohale jõudnud.
„Jaoskonda!" komandas ta. „Saate jälle oma paar nädalat."
Püüdis vastu panna Kantsvei. Rabeles ning sõimas, haaras hammastega politseinikul randmest. Kuid miski ei aidanud. Mangelmanni abiga seoti tal käed kinni. Tuletati meelde karmi karistust, mis ähvardab vastuhakkamise eest. Ning surutud vimmas järgnes ta politseinikule.
Jäi segipaisatud tuppa rippuma rusuv vaikus. Vaikselt nuuksusid lapsed ema põlle küljes. Sõnatu hellusega silitas ema nende rappuvaid peakesi. Ta muhkudes ja vorpides kannatajanägu vaatas tummalt ning kaebuseta.
Tulid kikivarbail naabrieided, hakkasid hädaldades ning haletsedes välja laduma oma lohutussõnu.
„Jah, see viin, see viin. Kui palju perekondi ta õnnetuks teeb. Istud sa siin praegu nagu vaene lesk kahe lapsega. Mis abi on sul mehest? Kui ta ei ole kartsas, siis on ta kõrtsis, ja kui tulebki vahel koju, siis teeb sihukest skandaali, et häbi kohe kuulata. Ei-noh, oled sina küll saadanaga kokku juhtunud."

Torkisid ning osatasid samas toonis kõik kaastundlikud naabrieided.

Kuid vaikis õnnetu naine kangekaelselt ning trotsliku uhkusega. Ei hakanud ühes halisema, kandis vahvalt ning väärikalt oma saatust. Mõtles nüüd mehest kui õnnetust inimesest, oli temast pisut kahjugi. Kui lärmas ning peksis, siis oli valus ning viha tahtis kurku kinni nöörida. Kui oli ära, mõtles: tulgu parem tagasi, ehk õnnestub kuidagi edasi elada. On ikkagi laste isa ja perekonna toitja, nii hea või halb kui ta on.

11

Ei tulnud Soodomale sedapuhku viimnepäev. Tuli kevad soojade ilmade ja lõokeste lauluga.

Usklikud olid rõõmsad. Nägid, et nende palveid on kuulda võetud. Said hinge tagasi tõmmata igavesest issanda poole õhkamisest ja ulgumisest. Maailm tundus jälle elamisväärne. Soodomaski kihutasid sündmused nagu ratsahobusega: hoia aga silmad ja kõrvad lahti, et sind ennast alla ei aeta. Sai pulmi ja ristseid, leeripidusid ja matuseid. Juhtus joominguid ja lööminguid, perekondlikke skandaale ja avalikke rahurikkumisi. See kõik andis jutule ainet ning olemisele mõtet. Ei olnud enam igav inimesil. Tusk kadus ühes talviste ududega.

Tuli ühel varahommikul öiselt valvekorralt jaamaametnik Aadu Saareserv. Lausus tusaselt naisele, et tahab temaga pikemalt rääkida.

Proua Liidia süda hakkas järsku kõvasti põksuma. Ta põlved lõid nõrgaks. Jäsemeist kadus jõud.

Teab ta mees juba midagi? On talle keegi tühja juttu puhunud? Kes? Sillak? Proua Sillak? Kumb neist? Keegi teine see ei või olla.

Heitis Aadu Saareserv kuue ja särgi seljast, hõõrus käsivarsi, tegi hingamisharjutusi. Läks siis kööki ja hakkas end kraani all külma veega pesema.

Läks talle järele proua Liidia. Nagu mingi salajõud kiskus teda meest esimesena kõnetama. Ei leidnud aga

kuidagi parajat sõna. Suu oli nagu lukku pandud. Piinles ning tuskles endamisi.

Vaatles mehe teravaid rangluid, väljaulatuvaid roideid, soonilist kaela, kõhna, kahvatut nägu. Võrdles seda kõike oma sileda, parajalt ümara, pehme valge kehaga. Ajas talle värina peale mõte, et see ei ole mitte see mees, keda ta on ihaldanud oma nooruses. Ei teadnud enam isegi, kuidas see võis juhtuda, et ta sai tema naiseks.

Saareserv pesi ennast kaua ning põhjalikult. Valgete vatitompudena langes seebivahtu köögi puhtale põrandale. Mees ise ähkis ning puristas nagu suplev hobune.

Tulid proua Liidial ühekorraga meelde haigla ja jõgi. See hämmastas ja ahistas teda. Leidis selle olevat ebakohase ning sündsusetu. Kust küll tekivad inimesel sellised rumalad mõtted!

„On siiski elatud juba üle kümne aasta," mõtles ta siis nukras alistuses. „Laps kasvab. Ise lähed vanemaks. Ei siit pääse enam kuhugi. Tuleb pihtida, paluda andestust."

Ning mõttes naine pihtiski siiralt ja südamest. Tunnistas oma kergemeelsust, et laskis end tookord kõnetada sirelilehtlas ja hiljem mujalgi. Olgu nüüd, jumal tulgu tunnistajaks, rist tehtud kõigele, mis kunagi on olnud.

„Ma tean, millest sa tahad minuga rääkida," lausus ta siis mehele. „Tahad rääkida sellest, mis sa oled kuulnud minust räägitavat. Aga mina võin sulle ütelda kohe . . . praegu on minu südametunnistus puhas."

„Tõesti, Liidia?" Ning mehe märg, vahust valge pea pöördus rõõmsas üllatuses naise poole.

„Jah, nii kui ma siin seisan . . . Olen sulle pihtinud, mis on olnud."

„Siis on ju kõik hea."

Ja mees pesi ennast rahulikult edasi.

Oli korraga imekerge proua Liidial. Ta süda oleks tahtnud leevikesena lendu tõusta, vastu uuele ning puhtale elule. Ohkas kergendatult, täiest rinnast, ja haarates korvi käe otsa, lipsas tasa uksest välja.

„Kas olete juba kuulnud?" tuli talle turul vastu proua Rita Sillak.

„Mida?" tegi proua Liidia imestusest suured silmad.
„Ah, kas tõesti? Teie ei ole seda veel kuulnud?" imestas küsija omakorda. Oli pisut nagu halegi teisest, et ta pole veel kuulnud.

„Jumala eest, ei ole," kinnitas proua Saareserv, põledes uudishimust.

„Imelik, et teie sellest pole kuulnud. Sellest räägib ju kogu Soodom."

„Kas viimati minust?" sai proua Saareserv kärsituks.

„Ei, ikka sellest proua Simasteli ja kirjutaja Kruusamäe loost."

„Ah soo, või sellest! No eks ma ütelnud juba ammu. Aga rääkige, kuidas see juhtus."

„Kuidas see juhtus?" seletas proua Sillak tähtsalt. Eks ikka nii, et käis proua Simastel ühel õhtul hämarikus Kruusamäega metsas amiseerimas — teate küll, seal õhkamisealleel, kus ikka harilikult käiakse. Lähevad kahekesi kaelastikku, kudrutavad nagu tuikesed, ja korraga — mõtelge, mis? Korraga kerkib nende ette nagu maa alt härra Simastel ise kogu oma elusuuruses. Haarab revolvri, tahab mõlemad sealsamas maha kõmmutada. Aga proua kohe: ah! ja oh! mehel kaelast kinni, palub ja nutab: anna andeks, armas meheke, ega ma teinekord enam tule üksinda jalutama. Ning mõtelge ometi, valetab sealsamas mehele suu-silmad täis, et ta jalutanud üksi metsas, kui tulnud Kruusamägi ja vägisi temaga seltsinud. No mis te ütlete selle kohta?"

„Häbematu!" ohkas proua Saareserv. „Ise laste ema. Aga millega see asi lõppes?"

„Lõppes sellega, et jõudis ikka mehele augu pähe rääkida. Leppisid ära. Aga Kruusamäele, vaesele, tehakse küll sõit sisse."

„Kas sa kuuled! Või Kruusamägi lastakse lahti?"

„Nii see on jah," ohkas proua Sillak haletsevalt. „Aga ega tema ole süüdi midagi. Naine ise on sihuke. Ei see tal olnud esimene ega jää viimaseks."

„Ja mis mina ütlesin?" võidurõõmutses proua Saareserv. „Ütlesin kohe, kui teda esimest korda nägin, et ei sellele naisele jätku ühest mehest midagi."

„Sihuke veri juba, pole seal midagi imet," seletas

proua Sillak kõikteadvalt ning lisandas siis toonis, et: vaadake, mina ei ole mitte niisugune nagu needsinatsed: „Aga nüüd ma pean minema. Mu mees ootab, tahab süüa saada. Lapsed saatsin kooli, neile andsin piima ja saia vorstiga, aga mehele vaja ikka midagi tugevamat. Head päeva siis! Ja reedel tulge kohtusse — seal Sollmani asi ees."

Ning läks käbedasti minema proua Sillak kindla kavatsusega minna otseteed koju. Kuid enne veel kui ta sai turuplatsilt lahkuda, tuli talle vastu postiametnik Pillikse abikaasa, proua Melanie Pillikse. Ei saanud kohe teisiti, kui pidi ta peatama. Keel nagu sügeleb, kui ei saa igale vastutulijale teatada seda kõige värskemat uudist, mida on kuuldud enese arvates — ja see ongi kõige tähtsam — esimesena.

Jutustas Rita Sillak proua Pilliksele uues teisendis selle tõestisündinud loo, lisandas värve ning luuletas üksikasju. Tundis postiametniku-proua huvi selliste seikade vastu, tahtis talle esitada midagi eriti mahlakat.

Naeris laginal proua Pillikse. Nautis mõnuleva kahjurõõmuga oma kardetavaima võistleja sissekukkumist.

„Või nii!" hüüatas ta teeseldud kõlbelise meelepahaga. „Või siis proua Simastel ka niisugune! Ja mina mõtlesin, et tema on vooruse eeskuju ise. No armas issand jumal, ütle, keda sa veel usud tänapäev! Tuleb välja, et ei saa enam uskuda kedagi. Jah, hukas on inimesed, päris püsti hukas. Ja mõtelda: ise laste ema! No mis ta küll oma lastele peaks ütlema, kuidas neile silma vaatama, kui need ükskord teada saavad? Sa armas jumal! Mina vajuksin maa alla, kui minust midagi niisugust tütre kõrvu ulataks."

„Oh, teame sinustki lugusid!" mõtles proua Sillak, kuid lausus kõige süütuma näoga:

„Ei teie kohta või keegi midagi halba ütelda — Soodomas. Aga proua Saareserv — temast küll kuuldub viimasel ajal, et olevat hakanud alt-aisa viskama."

„Proua Saareserv?!" lõi proua Pillikse kaht kätt kokku. „Kas tõesti? Sa armas jumal küll!"

„Jah, seda kuuldub," ohkas ka proua Sillak. „Minu mees ise rääkis. Ja tema juba teab. Amet."

„Või ka proua Saareserv?" imestas proua Pillikse endiselt. „Aga kellega siis?"

„Sikulokutaja Kustaga, kelle muuga!"

„Võeh, või Sikulokutajaga! Aga proua Nopasson? Kas sellega on juba läbi?"

„Arvate, et sellele mehele jätkub ühest naisest. Peale proua Nopassoni komandas ta ju hulk aega ka Aruheina naist."

„Kas sa kuuled! Või ka seda? Ja mina ei teadnudki!"

„Tal alati korraga mitmed rauad tules. Ja või need võõrad prouad igakord nii käepärast võtta on, kui tuju tuleb. Peab olema tagavara."

Naeris jälle laginal proua Pillikse, kaht kätt kokku lüües.

„Ja kust teie kõiki neid asju nii hästi teate?" küsis siis.

„Noh, mul mees tsentraalis," seletas proua Sillak tähtsalt. „Aga nüüd head päeva. Mu mees jäigi ootama. Viin talle suitsusinki ja kohupiima. Ta väga armastab neid. Ja siis — mis man'd veel pidin ütlema? Ah soo! Reedel on Sollmani protsess. Tulge ka tingimata!"

Ning jättes hämmastunud proua Pillikse sinnapaika, jätkas proua Rita Sillak oma teekonda turult koju. Jõudnud Mikk Sikulokutaja kaupluse kohale, tuli tal meelde, nagu oleks veel hädasti vaja midagi osta. Ei jõudnud aga kuidagi selgusele, mis see just pidi olema. Astus igaks juhuks sisse (väga hea, et proua on üksi!), vahest tuleb meelde.

Vaatas ringi, küsis tükksuhkrut — ei olnud. Küsis äärispaela naiste öösärgile — ei olnud niisugust, mis oleks meeldinud.

Tegi siis ääri-veeri juttu, kuidas proua Sikulokutaja ka elab. Pole teda näha pidudel ega kuskil. On vist väga koduarmastaja inimene.

Ei, jah, ta palju väljas käivat, vastas proua Sikulokutaja, Agathe, häbelikult, silmi maha lüües. Poega olevat isegi palju tegemist, et õhtul katsu, kuidas ära voodisse saad.

„Muidugi, nii see ongi parem. Ega see maailm kah perekonnainimesele midagi anna. Muudkui hõlpu ja lusti seal taga aetakse. Näe, võtame keda tahes prouadest, kes ei püsi kodus — proua Simastel, Saareserv,

Pillikse —, kuidas nende peale üldse vaadata? Kas nii tohib talitada üks mõistlik naine ja ema? Võõraste meestega ringi ajada, ja veel nii, et kukud sisse, nagu nüüd oli proua Simasteliga."

„Proua Simasteliga?" küsis Agathe Sikulokutaja kohkunult. „Mis temaga siis oli? Rääkige ometi!"

Ning rääkis proua Sillak sama tõestisündinud loo juba kolmandas, seniseist eredavärvilisemas ning verisemas teisendis.

„Sa vaene proua Simastel!" hüüdis Agathe Sikulokutaja seepeale naiivse otsekohesusega. „Ja proua Pillikse — kas tema ka sisse kukkus? Ei ole temast küll halba sõna kuulda olnud."

„Kaval, mis muud. Ei teda saa uskuda ühti. Teises linnas käib — ühes ringkonnavalitseja Aguraiujaga —, seal neil rohkem vabadust armatsemiseks. Kord meie jaamaametnik Saareserv juhtunud nägema, kuidas nad kahekesi ühest peenemast hotellist väljunud. Noh, võite isegi aimata, mis asju niisuguses kohas käiakse ajamas . . . Aga noh, mis ma siin nii palju lobisen. Mu mees tuleb varsti koju. Pean talle praadima sinki munaga. Ta armastab ikka hommikuti kõvasti süüa. Teadagi, raske päev ees. Jumalaga siis! Ja ärge unustage reedel kohtusse tulla! Saate nalja näha. Istute niikuinii palju kodus."

Tulid silmad täis hirmu noorel proua Sikulokutajal. Ta oleks meelsasti tahtnud pärida, kas rahvasuu ka temast räägib midagi halba (peaks küll lõpetama selle Mangelmanniga), aga juba oli proua Sillak läinud. Kes teda küll siia ajas? Parem oleks võinud tulemata jääda. Ostjat teisest niikuinii polnud.

Jõudis järjekorras Mangelmanni poodi proua Sillak, Rita. Ah sa pagan jah, alles nüüd tuli meelde! Pidi ju mehele musta kingakreemi ostma.

Vaatas üht ja vaatas teist karpi. Küsis hinda. Usutas, kas ikka kõlbab see odavam sort, või peaks ta võtma kallimat. Viivitas, piilus ühe silmaga kassa poole, kus härra Mangelmann luges raha. Peaks ta juba minema!

Jäänud viimaks proua Sophie Mangelmanniga kahekesi, juhtis proua Sillak jutu targu ning osavasti soovitud ainele.

Et küll tema on ikka mõtelnud selle maailma elu üle, aga mitte kuidagi kohe ei saa tolku kätte. Vaatad, kuidas nüüdisaja naised elavad, ja pea läheb päris segi. Ei tea, kas on nemad hukka läinud, või ei oska sa elada ise, oled ajast maha jäänud. Võtame või proua Simasteli — proua Mangelmann on muidugi kuulnud tema viimaseist seiklusist?

Aga proua Mangelmann kahjuks ei ole kuulnud. Ning proua Sillak peab veel kord jutustama loo proua Simasteli juhtumist Soodoma õhkamisealleel. Muidugi ei saa ta jätta meelde tuletamata ka proua Saareserva ja proua Pillikset. Ja proua Sikulokutaja — on ta proua Mangelmanni arvates eeskujulik abielunaine?

Vaikib Sophie Mangelmann. Piilub vargsi proua Sillakut kahtlustavalt ja pisut vaenulikultki. Ei tahaks mingipärast, et ta siin nii palju lobiseb. Nagu vastik on kuulata.

„Vaga vesi, sügav põhi," seletab proua Sillak saladuslikul sosinal. „Küllap minu mees teab, kes tal õhtuti võõrsil käib, kui härra Sikulokutajat kodus ei ole."

„Kes?" hüüab Sophie Mangelmann, nagu aimates midagi tumedalt.

„Ei-noh, mis ma siin vatran nii palju," teeb nüüd Rita Sillak minekut. „Mu mees võib iga silmapilk koju tulla. Jumalaga!"

Astub välja tänavale Rita Sillak. Päike paistab nii palavasti, et viska või viimased hilbud seljast. Vaatab korraks taevasse: ongi teine juba pooles lõunas.

Koju jõudes selgub, et mees, kellele ta tõi sinki ja kohupiima, on kodus käinud ja söömata ära läinud.

Aga pole midagi, lohutab proua ennast. Ta on mul hea mees. Rahagi annab igal palgapäeval naisele. Ainult suitsuraha jätab endale.

Niisugune peabki mees olema.

12

On suurprotsessi päev Soodomas. Kohtusaal on tungil täis rahvast. Võib seal näha kodanikke kõigist ühiskonnakihtidest: pättidest kuni kohalike kõrgemate

võimukandjateni. Istutakse tihedasti üksteise vastu surutuina pikkadel ilma seljatoeta puupinkidel. Seistakse külg külje kõrval mõlemal pool seina ääres ja vahekäikudes. Uudishimulikke aga tuleb üha juurde. Nad suruvad peale rinnaga, litsuvad küünarnukkidega. Igaüks trügib aina ettepoole, et näha ja kuulda kõike, mis siin sünnib. Kuuldub jalatsite kobinat vastu põrandat, vastastikusi sõnelemisi, tasaseid vandesõnu, naeruturtsatusi, ebamäärast suminat. Nagu hiiglasuur surutõrs käärib ning kihiseb saal. Õhk muutub raskeks higi, musta pesu ja alkoholi lehkadest, peente parfüümide ja tärgeldatud kraede lõhnust.

Kohtu ilmumisel läbib saali nagu murdlaine rütmiline jalgade müdin. Siis jääb kõik vaikseks.

Igavalt täidetakse formaalsused. Ühetooniliselt möödub süüdistusakti ettelugemine.

„Kaebealune Karl Sollman, kas tunnistate end süüdi esitatud süüdistuses?"

Karl Sollman, endine Soodoma tarvitajateühingu ärijuht, ei vasta midagi.

„Kaebealune Karl Sollman, tuletan teile meelde, et süü puhtsüdamlik ülestunnistamine toob teile karistuse kergendust, salgamine aga raskendab seda."

Karl Sollman vaikib kangekaelselt.

Järgneb tunnistajate ülekuulamine.

Sollmani kaasteenija Semiskar on oma tunnistusega kavalalt tagasihoidlik. Ühing on likvideerimisel, ta ei ole saanud seal ärijuhikohta, mis siin enam rabelda, mõtleb ise. Mine nüüd inimesele heast meelest auku kaevama. Vastab ainult kohtunike ja prokuröri küsimustele, lühidalt ning katkendlikult. Ta märganud juba mõnda aega, et kassaorderitega pole asi päris puhas. Viimaks, kui ta kindlasti veendunud, et ta ei või eksida, et seal peab midagi olema, teinud ta asja teatavaks juhatuse liikmele Aksel Porovardjale. Edasisest asja selgitamisest ta pole osa võtnud ja tulemusist pole talle teatatud. Kaebealuse iseloomustamiseks ütleb, et ta eluviis paistnud olevat küll pisut pillav. Aga tal võis olla oma varandust, lisandab siis nagu vabanduseks.

Kaupmees Kanava ja raudteeametnik Olup seletavad, et nemad on, jah, küllalt Karl Sollmaniga ühes

lauas istunud. Joodud kalleid jooke, lastud mängida muusikal, ja kui sellest himu täis saanud, tehtud autosõite linnast välja. Raha olnud Karl Sollmanil küll jalaga segada ja tema maksnud alati kõik. Aga või nemad teadnud arvata, kust see raha tuleb. Nad ise ausad inimesed, sellepärast nagu ei oska teisest mõtelda halba. Ah et kas nad selle eest Sollmanile osutanud ka mingeid vastuteeneid? Oh ei, sellest pole kunagi olnud juttugi.

Kutsutakse ette tarvitajateühingu juhatuseliige Aksel Porovardja.

Sirgelt ning tähtsalt, heites kiire iseteadliku pilgu üle saali, sammub ta tunnistajate-toast kohtulaua ette. Päevitunud tõsise maamehenäoga, lihtsas pluusis ja hallis kuues, mõjub ta selles ametlikus, moodsaid linnarõivaid kandvas seltskonnas kontrastselt. Teab seda ise, ning see ainult tõstab ta enesetunnet.

Kõigepealt annab ta lühikese ülevaate Karl Sollmanni süüteo ilmsikstulekust ja oma isiklikust osast selle esialgsel juurdlemisel. Talle on vastuvaidlematult selgunud, et Karl Sollman on omastanud ligi viissada tuhat ühingu raha. Ning siin on tegu mitte lihtsa vargusega, vaid palju keerukama pettuse ja võltsimisega. Ühingu ärijuht Karl Sollman on võltsinud kassaordereid, kirjutades neile vähemad summad kui kassasse tegelikult on makstud. Niiviisi on ta rohkem makstud raha pannud oma taskusse. Ta on teinud äriraamatuisse vale-sissekandeid, näidates, nagu oleks ühingut varustavatele äridele teatud arvete järgi raha tasutud. Ei ole aga tasutud midagi — raha on jälle läinud Sollmani taskusse. Lõpuks on ta võtnud kassast suuri summasid ühingu vekslite lunastamiseks. Tõeliselt on ta nende vekslite asemele andnud uued juhatuseliikmete võltsitud allkirjaga vekslid, ja raha lihtsalt jätnud endale.

„Kui meie nüüd küsime," jätkab Aksel Porovardja kasvava kõlbelise meelepahaga „mis ajas Karl Sollmani seda kõike tegema, siis mõistliku inimese seisukohast ei leia me mingit vastust. Mees sai ühingult kõrget palka — tervelt kümme tuhat kuus. Prii korter kütte ja valgustusega oli tal kasutada. Tarbeaineid ta võis poest võtta sisseostuhinnaga. Mis oli talle veel

vaja? Aga mees hakkab elama üle jõu. Tegi uhked pulmad saja kutsutud vööraga nagu mõni parun. Käis pulmareisil Tallinnas, peatus peenemas hotellis ja tegi lõbusõite lennukiga. Ning sellest ajast kestis tal aina üks pidutsemine. Autosõidud, joomingud, muusika — ühest päevast teise. Ja juua oli tarvis ikka kõige paremaid välismaa veine ja konjakeid. Teadagi, kui palju see kõik maksab. Oma palgast muidugi ei võinud jätkuda, siis hakati võtma kassast. Ja oma teo jälgede varjamiseks võltsiti osavasti dokumente ja äriraamatuid.

See on täie teadmisega, ettekavatsetult toimepandud kuritegu rahva vastu," tõstab Aksel Porovardja häält, tehes laia vihase žesti. „Meie, hallid talumehed, kes me selle ühingu ümber oleme koondunud enese majandusliku seisukorra parandamise sihiga, peame selle tagajärgi oma naha peal tundma. Me peame ühingu likvideerima, ja mitmel meist, ka minul, tuleb kanda suuri ainelisi kahjusid, mis on ühingule langenud ärijuhi kuritegeliku asjaajamise tõttu. Kes tasub meile need kahjud? Kas see Karl Sollman, kellelt seaduse järgi punast pennigi ei saa võtta, sest kõik, mis ta on endale muretsenud — korteri sisseseade —, on kavalasti kirjutatud naise nimele? Aga mitte üksi aineline kahju ei ole siin mõõduandev," heidab Aksel Porovardja kaebealusele hävitava pilgu. „Palju suurem on moraalne kahju, mida Karl Soliman meile on teinud. Ta on kõigutanud usaldust ühistegevuse asutuste vastu üldiselt, ta on kõigutanud usaldust meie, kõigi talumeeste vastu, kellele see ühing oli südameasjaks. Me usaldasime teda, aga ta on meie usaldust kurjasti tarvitanud. Meid usaldati, aga ta on usaldusele meie vastu andnud surmahoobi.

Kuhu me niimoodi jõuame, küsin ma," saadab Aksel Porovardja uuesti raske pilgu kaebealusele. „Kui me meelde tuletame, kuidas oli lugu enne sõda, siis näeme, et kogu eesti rahval oli üks ühine aade: rahvakasu aade. Ja kui me vaatame, kuidas on lugu nüüd, siis näeme, et rahvakasust ei hooli enam ükski tont, et selle asemele on tulnud omakasu. Riigi ja rahva raha raiskamised, varastamised, petmised ja võltsimised — need

on praegu igapäevased nähtused. Ajalehtedes muust enam ei olegi lugeda, nii et aus maamees ei taha lehte kättegi võtta.

Kui meie riik ja rahvas ei pea hukka minema, siis tuleb niisuguste kuritegelike nähtuste vastu alata karmimat võitlust. Umbrohi tuleb välja kiskuda kõige juurtega, või muidu ta lämmatab meie vilja," lõpetab Aksel Porovardja pateetiliselt. Palub kohut Karl Sollman süüdi mõista ja tsiviilnõudmine tema vastu rahuldada.

Saalis valitseb sügav vaikus, kui Aksel Porovardja lõpetab ja laubalt higi pühkides pinki istub. Kõikide ootavad pilgud suunduvad ärevalt kaebealusele. Nägu tardunud nagu kivine mask, vahib Karl Sollman üle kohtunike peade tühjusse. Ta vaikib kangekaelselt. Ei soovi oma tegevust seletada ega vabandada.

„See on kohtu asi — välja selgitada," vastab ta ainult kohtu eesistuja sellekohasele küsimusele.

Prokurör saab sõna süüdistamiseks. Ta näitab, heites pisut iroonilise pilgu Aksel Porovardjale, et tema ülesanne on ühingu esindaja kõnega juba suurelt osalt täidetud. Eritleb veel lühidalt kõiki süüdtõendavaid andmeid ning dokumente ja lisandab, et kaebealune ilmaaegu püüab oma asja kangekaelse vaikimisega teha salapäraseks. Asi on üsna lihtne ning selge: Karl Sollman on omakasuliste sihtidega kõrvaldanud ühingu raha, oma teo varjamiseks võltsides kassaordereid, arveraamatuid, veksleid ja muid ärilisi dokumente. Ja lihtne ning selge võib sellepärast olla ka kohtu otsus: Karl Sollman süüdi mõista ja teda, arvesse võttes tema kangekaelsust, karistada kõige kõrgemal määral, mis ette näeb vastav paragrahv.

Vastuoksa prokurörile kaitsja, Soodoma vanim advokaat Martin Paulson, püüab kaebealuse salapärast vaikimist pöörata tema kasuks. Tõsi jah, seletab advokaat, riigi ja rahva raha raiskamised on tänapäev saanud päris harilikuks asjaks. Ja põhjuseks on siin peaaegu alati üle jõu elamine, lõbude tagaajamine, omakasu. Kuid kõigest hoolimata meie ei või siiski igakord kohut mõista sellelt seisukohalt. Peame tähele panema kaebealuse isikliku elu erinevusi, tema süü nii-ütelda isiku-

päraseid põhjusi. Karl Sollman vaikib ega taha oma teo kohta midagi seletada. Kuid võib-olla tal on selleks omad väga kaaluvad põhjused. Võib-olla ta on selle rahaga, mis ta omastas, päästnud mõne inimese elu ja selle inimese au on talle niivõrd kallis, et ta ei taha seda ülestunnistamisega riivata. Igatahes minu arvates näitab Karl Sollmani ülalpidamine suurt mehisust. Ta ei palu ega nuta, nagu teevad harilikud süüalused, vaid ootab rahulikult ning kindlalt oma saatust. Ja mina arvan, et kohus võiks arvesse võtta just seda ja talle määrata kergema karistuse.

Oma viimases sõnas kaebealune lausub, ilma et ta näoilme milleski muutuks:

„Tehke, nagu see on teie õigus."

Pooletunnilise nõupidamise järel kuulutab kohus otsuse: Karl Sollman, Soodoma likvideerimisele määratud tarvitajateühingu endine ärijuht, mõista viieks aastaks vangiroodu ühes õiguste kaotamisega, tsiviilnõudmine ühingu kasuks rahuldada.

Ärev sumin läbib kohtusaali. Sajad silmad kiinduvad uuesti vahtima süüdimõistetut. See võtab otsuse vastu täiesti ükskõikselt. Nägu endiselt liikumatu ning kinnine, läheb ta valvurite saatel rahulikult minema.

13

On 5. mai. Esimene kevadine äike sooja vihmaga paneb silmanähtavalt puhkema lehed ning avab toomingate ja kastanite õied.

Soodom aurab ning lõhnab pärast vihma nagu ääretu suur ohvrialtar. Lendlevad läänes pilvede vahel nagu tulilinnud kollaste, roosade, purpurpunaste ja violetsete sabasulgede välkudes.

Kõnnib Kusta Sikulokutaja üksinda metsa all. Ta meel on korraga äraräägimata kurb, pea täis arusaamatult raskeid mõtteid.

Vindid ja salu-lehelinnukesed vilistavad lakkamatult. Lõunatuul paitab pehmelt ning soojalt palgeid ja käsi. Lõhnab uimastavalt värske vaik.

Aga Kusta Sikulokutaja ei tea, mis temaga sünnib.

On's see juba vanadus, mis laskub ta liikmeile, halvab ta tahet ja teohimu? On's see liigselt joodud viin, liigselt maitstud armastus, mis vaevab ta südant ja neerusid, sadestub verre piinasünnitava jäägina?

Millest see ometi tuleb, et tema ettevõtted ei õnnestu enam nii nagu varemalt? Nopasson võttis käest ära kroonuviinamüügi-õiguse. Äri läbikäik väheneb iga päevaga. Laenu ei saa enam kuskilt. Ja nüüd maksa veel vaikimisraha tolle Aruheina naisele, sest muidu ta ei jäta enam hinge rahule. Käib peale nagu uni. Ähvardab silmad peast välja kratsida, avalikku skandaali teha. Ja ongi kõmu selle tühja asja pärast läinud liiga suureks. Lihunik Kantsvei, igavene joomar ning kakleja, näägutab kõrtsis rahva kuuldes. Tuleb ennast lahti osta. Tuleb maksta, pole midagi teha.

Aga kust võtta raha?

Siirdub kasvavas pahatujus metsast koju. Rõivastub ümber, pistab kulduuri raske keti otsas taskusse, seab sammud oma lähema naabri Kristjuhan Sarapiku poole. On ennegi häda ajal aidanud, ehk aitab veelgi.

Kristjuhan Sarapik istub oma toas jaoskonnaülem Lui Simasteli ja Leopold Varangu, Soodoma uue ärisuuruse seltsis. Laual asuvad viinad ja rohked suupisted marineeritud heeringast kuni sooja viini lõiguni. Proua Amanda Sarapik, põsed erutusest punased, huulil külalislahke naeratus, askeldab laua ja köögi vahet, kandes juurde aina uusi toite.

Sikulokutaja on ammugi ihaldanud proua Amanda Sarapikku, kuid korrektsustundest Kristjuhan Sarapiku kui oma alati abivalmis sõbra vastu on ennast tagasi hoidnud. Nüüd aga, õhtuses hämaruses, ta aina jälgib noorusõhetavat, reibast naist, kes kannab nii imeliselt heledat suvekleiti. Teab nüüd Sikulokutaja, et ta oleks valmis teda võtma, hoolimata sõprusest mehe vastu. On juba niisugune veri Sikulokutajal, et ei saa kohe loobuda ega keelduda.

„Joo, Kusta! Mis sa vahid?“ segab teda Simastel. „Oled veel vähe naisi näinud?“

„Ah, ma mõtlesin hoopis millestki muust,“ tõrjub Sikulokutaja ning tõstab klaasi: „Terviseks!“

„Terviseks!“ järgnevad teised tema eeskujule.

„Ära muretse!“ lausub seepeale Sarapik Sikulokutajale naljatades. „Võta naine ära, siis kohe kergem.“

„Ei tea, kelle käest ma ta ära pean võtma,“ naljatab Sikulokutaja tõsise näoga vastu. „Kas sinu käest või?“

„No mädand, kas ilmas tüdrukuid vähe?“

„Tüdruk tahab toita. Aga millega sa toidad, kui varsti pane poodki kinni? Varang, näe, hakkab kõva kongurentsi tegema. Ja kui Madjak turu ka üle viib.“

„Ei ta ole seda veel viinud,“ suurustab Varang.

„Kohtu otsus,“ ohkab Sikulokutaja.

„Kui halvasti, siis uuesti,“ lohutab Varang. „Oleme kaks kohut läbi käinud, kaebame kolmandasse. Protsessime edasi — kas või senatini. Nii võib see asi kesta veel mitu aastat, ja seni juba näeb.“

„Edasi kaebame jah,“ võtab Sarapik kuraasi. „Ma ei hooli rahast, kui aga õiguse saame. Ja õigus on see, et turg olgu ikka keset linna, aga mitte kuskil soo peal.“

„Mehesõna!“ kinnitab Varang ja kallab uuesti klaasi täis.

„See oleks ju päris narr lugu,“ pahandab Sarapik heatujuliselt, „kui me neile Pilpaküla popsidele alla jääksime. Pole endil paljast pennigi hinge taga, aga näe — turg olgu kohe nina all. Õige mul ostjad välja tulnud! Ostja rahvas on ju puha siinpool kandis.“

„Ja see Madjak, — võtaks teda kurivaim,“ tähendab Simastel.

„Ah, mis Madjak!“ põlastab Varang. „Temaga saame hakkama. Raha ja viinaga topime suu kinni.“

„Ära räägi, Leo!“ manitseb Sarapik. „Madjak võtab küll viina vastu, kui antakse, aga ega ta sellepärast midagi luba. Madjak hoiab sinnapoole, kust paistab rohkem kasu. Mina tean.“

„Ja mis kasu on tal turu üleviimisest?“

Kristjuhan Sarapik naerab kõhinal.

„On kasu!“ seletab ta, ja kui Varang talle tahab hakata vastu vaidlema, tõstab ta tooni: „Pea n'd, ära sega! Las ma seletan!“

„No seleta siis!“ lööb Varang naerdes käega. „Kes sul keelab?“

„Vaat, lugu on nii,“ jätkab Sarapik, „et Pilpakülas ja

selle ümbruses on palju vaba maad. Kui nüüd turg sinna üle viiakse, mis te arvate — kas siis see maa ei lähe hinda? Ehituskruntide järele tõuseb nõudmine — selles seisab asi. Ja küll seal's Madjakulgi kasu sees on."

„Pilpaküla naised kohe ütlevad talle aitäh," naerab Sikulokutaja, kellesse viin on hakanud mõjuma.

„No-jah, sina tead, et naised," toriseb Sarapik naljatades. „Oled asjatundja."

„Mis teda kõnelda," aitab Simastel õrritada. „Viin ja naised, naised ja viin — hommikul, lõunal ja õhtul, vot mis. Eks ole tore elu?" lõpetab ta, Sikulokutajale õlale patsutades.

„Ja sina ise lööd risti ette, kui kätte saad?"

„Ei-noh, mis nüüd risti või," naerab Simastel, „aga sinuga võistelda ei jaksa, vot mis."

„Ah, see puha rahva lora," tõrjub Sikulokutaja. „Pole ma enam nii kange kedagi. Nooremalt ikka sai käidud ja oldud."

„Ja nüüd oled vana?" jätkab Simastel heatahtlikku norimist. „Kuule, kas sa ei räägiks ise, kuidas sul tolle jaamaprouaga veab. Kas on ikka etem kui Aruheina eit?"

„Kuule, pea suu!" vihastab Sikulokutaja.

Lööb verd Simasteli palgeisse.

„Vahest ütlesid liiga kõvasti?" naerab ta haavunult lauast tõustes.

Kristjuhan Sarapik ruttab temaga kõnelema, Varang viskab Sikulokutajale etteheitvalt:

„Oled sina aga pirts. Ei saa enam naljastki aru."

„Kena nali!" ümiseb Sikulokutaja, ise aga mõtleb: „No sulle, Simastel, veel näitame. Saab sinugi eide kätte, kes mees on."

Ei tulnud enam tagasi lauda Simastel. Meenus tal äkki, et peab ära sõitma maale, ühe talumehe varandust üles kirjutama. Pidi ju hädaga täitma ka pristavi kohuseid. Jättis kõik kättpidi jumalaga, ka Sikulokutaja, ise aga mõtles: „Ehk puutume veel kokku, küll siis näeb, kumb kumba."

Kui Simastel läinud, haarasid kõik kolm kohalejääjat uuesti viinaklaasid.

„On aga terane teine!" lausus Varang Simasteli aadressil.

„Mis seda kõnelda!" pomises Sikulokutaja omaette. „Soodoma keiser!"

„Ah, jätame selle jutu!" tegi Sarapik käega pahase liigutuse. „Igaühel oma mured. Need teevad inimese närviliseks."

„Mured jah!" haaras Sikulokutaja sõnast. „Tulin minagi sellepärast siia," seletas edasi. „Nopasson, näe, napsas käest kroonuviina — Madjak muidugi aitas kaasa — ja nüüd tuleks poekaupa täiendada, et edasi kaubelda. Aga häda jälle selle rahaga. Kas sa ei annaks oma allkirja, siis saaks pangast laenu?"

„Kui suur see paber sul on?"

„Viiskümmend tuhat."

„No seda raha peab ikka saama. Ega inimest või hätta jätta. Anna siia!"

Otsis Sikulokutaja taskust vekslipaberid, ulatas Sarapikule. Nagu raske kivi vajus südamelt.

Sarapik läks teise tuppa, kritseldas oma nime vekslite tagaküljele. Tuli tagasi ja pabereid Sikulokutajale kätte andes lausus:

„Mine Mihkli juurde Ühispanka, ütle, et mina saatsin, küll ta teeb sulle ära . . . Sõpra peab ikka aitama," lisandas ta enesega rahul olles ja siis järsku: „No võtke viina kah! Mis te vahite!"

„Viina! Viina!" võidurõõmutses Sikulokutaja. „Ja selle turu asjaga me ei jäta. Kohe täna hakkame koguma allkirju. Kui rahvas tahab, siis turg peab jääma. Pole seal Madjakul pirisemist midagi."

„Ja rahukogu otsuse peale kaebame edasi," täiendas Varang.

„Muidugi," kinnitas Sarapik. „Mõtelge ometi, see on meie eluküsimus. Kui ikka see rahvavool, kes siit praegu läbi käib, ära tõmmatakse, mis me siis oma äridega peale hakkame? Pankrotti jääme puha."

„Pankrotti vast ei jää," kahtles Varang, „aga suurt kahju saame küll."

„Sinul aktsiaselts selja taga ja panga rahad käes," seletas Sarapik kõikemõistvalt, „sina muidugi pead vastu. Aga mis teeme meie Kustaga?"

„Mis sina n'd endast räägid!" vaidles Varang. „Sul ju õlle ainuesindus kogu Soodomas ja ümbruskonnas. Kindel äri."

„Aga esinduskulud," naeris Sarapik. „Neid sa ei võta sugugi arvesse. Mul läheb iga päev oma tuhat marka ära. Kui välja sõidan, siis veel rohkem."

„Kes sul's käsib nõnda palju kulutada?"

„Aga kuidas sa muidu saad äri teha! Üks tuleb, teine tuleb — pead ometi oma firmat esindama."

„Õigus!" kinnitas Sikulokutaja. „Kes niisugusel kohal koonerdab, ei see saa teha äri. Tõstame!"

„Tõstame, Kusta!" kordas Sarapik ning jätkas siis: „Aga naistega peab ärimees küll olema tagasihoidlikum. Tead seda ise. Oled neid oma eluajal küllalt proovinud . . ."

„Seda n'd küll," lõõpis Sikulokutaja vastu. „Kuidas sa muidu tead, kes see õige on. Ikka pead proovima."

„No kurask," muutis Sarapik tooni. „Mida sa's õieti pead, kas naistemaja või kauplust? Kauplust, arvad. Ja kui sa pead kauplust, siis ei tohi seda jätta selli kamandada ja ise ringi ajada. Nii see äri ei lähe. Räägin seda päris tõsiselt."

„Aga kes mulle muretseb kaupa, kes korraldab rahaasju, kui ma ise jalga kodunt välja ei tõsta? Sa ise ka liigud rohkem väljas kui kodus."

„Mul on hoopis teine äri. Ja mul on ka hea naine, kes asju ajab."

„Ah, ma tean küll," jäi Sikulokutaja tõsiseks. „Sina hakkad ka uskuma neid vananaiste jutte, mida minu kohta tõugatakse."

„Mina ei usu midagi, mida ma ei tea. Ja ma tean seda küll, mitmed prouad on sinu korteris käinud."

Sikulokutaja ei vastanud kohe. Tal oli pisut kõhe sellest mõttest, et viimasel ajal talle järjest ette heidetakse tema suhteid naistega. Tehakse seda ainult kadedusest või on ta eluviis tõesti nii laiduväärt? On see temast nii suur patt, et ta võtab, kust saab, kuna ometi kogu Soodom, kogu maailm elab nõnda? Ja kui see on tõesti patt, peab ta siis naituma — selles eas? Ning kellega? Vana ei kõlba võtta, aga võtad noore, läheb käest ära. Näe, lellepoeg Mikk võttis endast kakskümmend

aastat noorema — nüüd on teisega püsti merehädas. Mangelmann tikub vägisi kallale. Ja võtta naine selles teadmises, et ta talitab sinuga samuti, nagu teised naised talitavad oma meestega? Huu, see oleks alles number!

Ei, Kusta Sikulokutaja ei ole kärbes, et ta läheks selle liimi peale.

„On käinud minu korteris?" vastas ta viimaks jõhkralt. „Naisõiguslus! Ütleb sulle mõni ilus noor proua, et kuule, Kristjuhan, oled täna tižurna, kuidas sa hakkad vastu?"

„Teiste naistega!" põlastas Sarapik.

„Kuhu see naine's peab minema, kui oma mees välja ei tee?"

„Käi kuradile!" pahandas järsku Sarapik. „See ei ole kellegi mehe jutt. Võta naine ära ja asi sellega. Küll näed, et ka äri hakkab sul minema paremini."

„Õigus!" toetas Varanq Sarapiku mõtet. „Tee see nali kord läbi! Otsime sulle pruudigi valmis, pulmaõlle ja viinad saad, autoga viime altari ette. Sul pole muud vaeva kui ava suu ja ütle jah!"

Sikulokutaja jäi mõttesse.

„Tehtud, mis?" pakkus Sarapik talle tõsiselt kätt.

„Eks vaadake enne pruut valmis, küll siis näeb," vastas ta ja, vabandades ajapuudusega, tegi kiiresti minekut.

Ega putru nii palavalt sööda kui see keedetakse.

14

Tuleb mööda Soodoma kesktänavat lihunik Mats Kantsvei, tuju roosiline, põlved nõtkuvad, raha ka taskus omajagu. Tuiqub ühest tänava äärest teise, laulab ning kisendab täiest kõrist. Jõudnud Mangelmanni kaupluse kohale, märkab uksel seisvat proua Mangelmanni. Haarab kübara peast ja tiirutab seda laias kaares õhus ringi.

„Ah, tere ka, proua Mangelmann!" hõikab ise. „Olen, näete, jälle siin nagu vask vene viieline, ja küllalt. Teie vanamees mind küll pressis, aga näe, Soodomast välja

pressida ikka ei jõudnud. Olen siin, ja küllalt. Kuidas elate ka, armuline proua?"

Proua Mangelmann ei vasta midagi. See ajab Kantsvei vihale.

„Mis sa vahid mulle otsa nagu õlesööja," räuskab ta, „ei oska suudki lahti teha?"

„Olete purjus," tõrjub proua Mangelmann pahaselt.

„Ah et mina olen purjus?" lällutab Kantsvei kätega veheldes. „Mina olen üks tark inimene, ja kuidas võib üks tark inimene purjus olla? . . . Ära jõllita midagi, tead! Mina sind ei karda, ja küllalt. Olen ise härra, vabahärra krahv von Kantsvei . . ."

„Kae, või krahv!" naerab Mangelmann uksele ilmudes. „Tulin õige vaatama, kuidas see krahv välja näeb."

„Mis sulle oleks läinud?" tuigub Kantsvei jõllitades talle vastu. „Oled mul asjamees küll, ah! Lasksid mu pokri pista, arvasid, et hakkan nüüd sinu ees käpuli käima. Aga mina, näe, olen ikka oma kahe jala peal . . ."

„Kui sa oma räuskamist ei jäta," ähvardab Mangelmann oma peenel, ärevusest kähiseval häälel, „lasen su jälle kinni panna."

„Mis sa lõugad, kuradi naistejääger!" kisab Kantsvei.

Süttib põlema Mangelmann, pillub nagu sädemeid:

„Kes on su naistejääger? Ütle, kes?"

„Sina!" paiskab Kantsvei talle turtsudes näkku.

„Politsei!" hõikab Mangelmann kõigest kõrist.

„Minupärast too või kümme politseid . . ."

„Politsei!"

Irvitab aina Kantsvei. Põlevad ta kavalad, pisut kõõrdi silmad. Välguvad valged hambad nagu kiskjal, kes valmistub hüppama oma ohvri kallale. Ei karda ta midagi, ei ole kunagi kartnud. Tulgu või terve maailma politsei vastu, tema läheb ikka oma teed ja teeb, mis süda kutsub. Ilgub näkku Mangelmannile, kes tiirleb tema ees, abitu vihast:

„He-he-hee! Arvad, et mina sinu krutskeid ei tunne? Tunnen, ja küllalt. Sikulokutaja naise man käid, kurat! Üle aia ronid, kui mujalt enam ei pääse . . ."

Rahvast hakkab mööda käima. Naaberkaupluste ustele ilmub üksteise järel uudishimulikke nägusid.

Ei kuula enam Mangelmann Kantsvei räuskamist. Litsub, nagu oleks tal marukoer kannul, tulise valuga minema, teadmata isegi, kuhu ta peaks jooksma või mis tegema. Teotatud, paljastatud naise ees, kelle kaasavara ja tööhoole tõttu ta on jalad alla saanud! Oli talle seda lopsu vaja? See neetud joomar, et ta kärvaks sinnapaika!

Pöördub Kantsvei nüüd proua Mangelmanni poole, kes haletsemisväärses, abitus hämmastuses seisab ukse kõrval. Vahib Kantsvei teda joobnud mehe apla, sööva pilguga, praalib võidurõõmsalt ning mõnuldes:

„Jumala sulatõsi, mis räägin. Oled kena proua, sellepärast. Ei usu, mis? No kurask, ega ma siis jumalamuidu siin oma kalleid lõugu kuluta. Hakkan lõugadega raha teenima, baptisti õpetajaks lähen, tead. Ja sina . . . ära mind põlga midagi! Võin sullegi veel kuulutada pattude andeksandmist . . ."

Ostjaid läheb poodi, proua Mangelmann tahab neile järele minna, hüüab Kantsveile üle õla:

„Jätke juba, teie — valelik!"

„Mina — valelik?" haavub Kantsvei. „No kurask, seda ei ole. Pea aga ise silmad rohkem lahti, ütlen sulle. „Linnusilma" pargis kivi all — seal su mehe kirjakast seisab. Sikulokutaja aia ääres, tead. Tõsi mis tõsi."

Ja Kantsvei võtab uuesti kübara peast, keerutab seda kummardades laia käeliigutusega õhus ringi ja pöördub minekule. Läheb „Linnusilma" kõrtsi, astub räusates leti ette ja tellib viiekümnelise viina. Joob selle ära, sülitab põrandale, pühib suu käeseljaga puhtaks ja istub siis nurka toolile, kuhu jääbki konutama.

On väga rahul ning rõõmus ta süda, et sai Mangelmannile kätte maksta. Oli kunagi turul poole kõrvaga kuulnud, kuidas proua Sillak oli kellelegi pajatanud Mangelmanni suhetest proua Sikulokutajaga. Oli see jutt Kantsveile nagu jumalast saadetud. Hakkas tasakesi ning kavalasti asja uurima ning näe, välja uuris kõik, mis talle vaja. Ja vaadaku nüüd Mangelmann, kuidas ta omaga toime tuleb.

Juhkam Mangelmann, ainus *en gros* ja *en détail* manufaktuurkaupade äri omanik Soodomas, saabus sa-

mal hetkel vihast ähkides raudteejaama. Ei leidnud sealt eest teisi tuttavaid peale politseinik Gottfried Sillaku. Haaras selle käe alt kinni ja tiris sõnalausumata „Hõimukõrtsi", mis asus otse jaama vastas.

„Kurat, niiviisi võib inimene hulluks minna!" ägetses ta oma peenel piuksuval häälel, kui viin ja suupisted olid lauale toodud. „Jookse nagu marupeni, keel hammaste vahel, et äri edasi viia, ja kas ütleb mõni selle eest aitäh? Keegi ei saa aru, et su tegevus on riigile ja rahvale tarvilik ning kasulik. Kõik arvavad, et jooksed niisama oma lõbu pärast. Aga, kurat, kui meid, kaupmehi — mind ja mõnda teist, ei oleks, siis käiksid Soodomas kõik tühja kõhu ja palja tagumikuga. Proosit!"

„Jah, seda küll, seda küll!" kinnitas Sillak lahkesti ning teenistusvalmilt, kahvliga liualt suurt rasvast lihakamakat ette võttes.

„Kantsvei, kurivaim, ajas mul ennist nii hinge täis, et oleksin talle peaaegu peoga pähe lahmanud."

„Ah, või Kantsveid tühja maksab tähele panna," pomises Sillak, pani lahtilõigatud lihatükile noaotsatäie sinepit ja teise soola ning pistis suhu. „Tema ju," jätkas ta kiiresti suupistet närides, „vana mudajoodik ja laadakakleja."

„Ega ma polekski ta'st välja teinud," seletas Mangelmann silmatorkavalt rõhutatud usaldusega, „aga hakkas mu naisele igasugust soppa ette ajama. Võib mu sehvti rikkuda, mis muud."

„Noo!" tegi Sillak imestunud näo, kuigi ta väga hästi aimas, kuhupoole Mangelmann tüürib.

„Just!" jätkas Mangelmann, uuesti klaase täites. „Räuskas, nagu oleks mul midagi tegemist Mikk Sikulokutaja naisega. Aga jumala eest, see naine on minust niisama puutumata nagu neitsi Maarja pühast vaimust. Oleme Mikuga naabrid ja käin tema pool ainult äriasjus."

„Muidugi äriasjus," kinnitas Sillak teeseldud uskumisega. „Keegi ei mõtlegi midagi muud. Teil ju omal kena naine kodus."

„Ah, mis ta kena või!" pahvatas Mangelmann järsku. „Mis me sellest räägime? Proosit!"

„Jah, seda küll!" kordas Sillak oma tuttavat lauset

niisuguses toonis, nagu kahmaks ta selle kinni õhust kukkuva esemena.

Esimene sajaline karahvin sai tühjaks. Näod lõid õhetama. Veres hakkasid surisema sipelgad.

Mangelmann tellis ebahariliku lahkusega uue viina, uusi suupisteid: suitsutatud angerjat ja lõhet. Sillak võttis kohe suure tüki üht ja teist, lisas neilegi sinepit ja soola ning, suu magusasti vett joostes, tõstis muheldes klaasi:

„See on tore. Võtame tilk, teine."

Ja nad võtsid tilga, teise. Puhusid sekka mõnusat juttu maast ja ilmast, kuni oli ära joodud ka teine sajaline karahvin. Siis neil alles tuli õige võtmistuju, ja ühisel otsusel lasti lauale tuua pudel konjakit sidruniga.

„Vaat see on alles jook!" kiitis Sillak, pühkides peoga laubalt higi. „Kui seda saaks terve kõhutäie!"

„Miks ei saa? Joo aga!" suurustas Mangelmann. „Mina maksan."

Imestas Sillak, kust äkki Mangelmannil selline helde käsi. Harilikult ta koonerdab, ei osta sõbrale pudelit õlutki. Kuid ei andnud Sillak millegagi märku oma kahtlusist, aina kiitis takka:

„Jah, mis rikkal inimesel viga elada! Mina, vaene teenija, ütleme, pean vaatama, kuidas oma igapäevast leivakoorukest saan."

Ei saanud enam pidada Mangelmann. Keel nagu vägisi kippus pajatama seda, mis muidu kuidagi ei tahtnud üle huulte tulla.

„Eks ole rikkalgi omad hädad!" muutus ta korraga avameelseks. „Nagu mulgi selle perekonnaeluga. Kui tegin pulmad, mõtlesin, et saan hea naise, aga — võta näpust. Töökas teine küll ja äri oskab ajada, aga tuim. Nagu puupakk. Ja ütle, mis sa teed, kui sul õhtul naise asemel voodis on puupakk? Sina, Sillak, paned ka suitsuangerjale ja lõhekalale sinepit ja soola peale, sest et see sulle maitseb ja meele järgi on. Aga mina pean abielus magussöögi asemel leppima ... vana saapatallaga, ja mingit garnituuri ... ei ole seal olemaski. Ütle, kas see ei tüüta inimest niivõrd, et ta ... tahestahtmata hakkab otsima külaleiba?"

„Jah, seda küll, seda küll!" kinnitas Sillak jälle, seekord tõsiselt ning väärikalt, nagu vajutaks ta ülitähtsale ametlikule paberile pitserit alla.

Mangelmann vaikis ning vahtis üksisilmi enda ette lauale. Nüüd lõpuks ta siis oli avaldanud selle, mis juba ammu oli kipitanud ta südamel. Kas see oli hea või halb, seda ta ei teadnud, aga see oli tehtud. Nad kõik mõnitavad ning manavad teda, teadku siis vähemalt, et ta mitte ilma põhjuseta ei talita nõnda, nagu teda nähakse talitavat.

Miks rääkis ta seda just Sillakule? Kas alateadlikus lootuses, et see räägib edasi teistele? Egoistlik eneseõigustamine?

Agathe Sikulokutaja! Kas ta kutsub teda täna? Kas ta paneb kirja, nagu ikka, aia äärde kivi alla, kust see hiljem ära võetakse värisevi käsi ning põksuval südamel?

Kahisesid oksad „Linnusilma" pargis kerges õhtutuules. Puude all tihenes hämarus. Läbi ladvastiku paistis tulekahjuna purpurpunase eha hõõgumine pilvis.

Proua Mangelmann hiilis nagu vari põõsaste vahel. Tasasel kassisammul ligines ta Sikulokutaja aiale, kus ta päevasel käigul oli avastanud kahtlase kivi. Tema pea huugas kestvast siseheitlusest, raskest kahtluste survest. Jälgis valutavi silmi läbi kasvava hämaruse iga liigutust naaberõues.

„On see kõik tõsi minu mehest," mõtles ta, südame tagudes rinnus haamrina, „või on see ainult joodik Kantsvei kiusujutt ning tühi lora?"

Ei julgenud ta rohkem aiale läheneda. Kartis äratada tähelepanu.

Möödus pool tundi ärevat ootamist. Siis äkki kriuksatas uks naabermajas.

Proua Mangelmanni süda ähvardas seisma jääda. Kiiresti litsus ta end puu najale põõsa varju. Silmad jälgisid pinevalt oodatava külalise ilmumist.

Mingi tume vari libises üle naaberõue. Proua Mangelmann nägi, kuidas see kiiresti lipsas aia juurde. Nüüd võis hämarusest juba eraldada naisterahva näojooni. Ei olnud enam kahtlust: see oli Agathe Sikulokutaja. Kummardus, pistis käe aia vahelt läbi. Ker-

gitas kivi üht äärt pidi ja, teise käega sinna midagi alla surunud, laskis jälle langeda. Tegi seda ettevaatlikult, et mitte mingeid jälgi järele jätta. Taandus aia juurest, vaatas uurivalt igasse külge, kuulatas pinevalt. Nähtavasti leidis kõik korras olevat ja jooksis kiiresti, käratult tagasi üle õue.

Vankuvi jalu tõttas proua Mangelmann kivi juurde. Lükkas selle ühe vihase tõukega kõrvale ja tõstis maast üles krabiseva kokkukeeratud ümbriku. Samal hetkel kuulis ta oma selja taga oksapraksatust ja sammude kahinat. Ei vaadanud tagasi, pistis kõigest jõust jooksma. Nagu läbi virvendava udu märkas ta oma mehe taaruvat kogu, kes sööstis põõsaste vahelt talle risti teele ette. Karjatades: „Ära puutu mind!" põikas ta temast kõrvale.

Kuid ei pääsenud ta enam kuhugi. Mehe tugevad käed haarasid temast kinni. Vastikut alkoholilehka lõi talle kuklasse. Ta südames tõusis hirm ja viha mehe vastu. Surus kirja sügavale põue.

Lõi hambad mehe käsivarde. Tõrjus teda rusikahoopidega eemale.

„Anna siia! Kuuled sa, anna siia!" kähistas mees talle kõrva. Rebis ta kleiti rindade kohalt, püüdis kätt toppida kleidilõikesse.

Kisendas vastu naine. Hammustas, küünistas, peksis. Kuid tundis kasvava hirmuga, kuidas ta jõud hakkab nõrkema. Süda väsis üle jõu käivast erutusest ning heitlusest.

Tegi viimse jõupingutuse. Lükkas meest otsustava tõukega, kogu kehaga, vihaselt. Kuid just siis ta komistas ja kukkus. Meest endaga kaasa kiskudes langes ta selili maha jahedasse kastemärga rohtu.

„Anna siia! Kuuled sa, anna siia!"

„Ai, jäta järele! Sa muljud mu surnuks, metsaline!"

Vaatas seda heitlust tükk aega põõsa varjust politseinik Gottfried Sillak. Huvitatud Mangelmanni äkilise ning veidra kõrtsist lahkumise põhjusest, oli ta temale tähelepanemata järele hiilinud.

Kippus Sillakul vägisi naer peale. Suuri vaevu suutis ta seda tagasi suruda. Pöördus võimalikult vaikselt ringi ning ruttas koju.

Seal andis ta oma naisele täpselt aru kõigest, mis ta oli näinud ja kuulnud. Ei unustanud muidugi lisandamata, et nad on kõrtsis joonud puhast, selget konjakit, sordi märk: kaks kutsikat, ja söönud kallist suitsuangerjat ja lõhekala.

„Kas sa näe Kantsveid! Või tema oligi see seletaja!" imestas proua Rita Sillak. Nautis endamisi juba ette seda üllatust, mis ta homme valmistab Soodoma prouadele oma värskeimate uudistega.

Järgmisel hommikul aga, õige vara, sõitis Mangelmannide korteri ukse ette Soodoma ainus kahehobusevoorimees.

Kokkulepitud märgi kohaselt koputas ta pahempoolsele nurgaaknale. Hetk hiljem ilmus sealt nähtavale proua Mangelmanni kahvatu, nutetud nägu.

„Läheb sõiduks, proua?" küsis voorimees, kui aken avati.

„Otsekohe!" vastas proua Mangelmann ja sulges jälle akna.

Kulus veel mõni minut, siis hakkas noor teenijatüdruk välja kandma kohvreid ja käsipakke. Nende kõrvale troskasse istus proua Mangelmann, kerges palitus, nägu kaetud tumeda looriga. Kiiresti oli kõik valmis, ja voorimees nõõtas hobuseid.

Heledalt ning soojalt jätkas päike oma kiirtekülvi üle lokkava looduse sinisest, pilvita taevast. Varahommikune tuuletu õhk lõhnas tugevasti mullast ja värskest kastest, mis kiirgas pärlitilkadena rohul ja puulehtedel.

Aiad ja pargid kõlasid ning kajasid reipast linnulaulust. Üksteise võidu vilistasid vindid, salu-lehelinnukesed ja aed-põõsalinnud. Taamal metsas kukkus kägu. Nagu ergutav soe laine voogas lakkamatu rõõmus silin ja vilin üle majakatuste ja tänavakivide.

Selles kirkas kevadehommikuses valguses ja helinas alustas proua Sophie Mangelmann reisi tagasi maale: oma isatallu.

Juhkam Mangelmann teda saatma ei tulnud. Vaatas tema ärasõitu läbi akna, kokkutõmmatud eesriiete vahelt, liikumatu kivise ilmega.

Sõnum proua Mangelmanni lahkumisest levis linnas

tuulekiirusel. Õhtuks oli sündmus kõikjal teada viimsete üksikasjadeni.

Ei läinud see päris kuulmata mööda ka Mikk Sikulokutaja kõrvust. Kuid enne, kui asjast oma naisega juttu teha, otsustas ta seda igakülgselt ning põhjalikult uurida.

Mikk Sikulokutaja oli jõudnud sellesse ikka, kus enam ei armastata äkilisi meeleliigutusi ega saatuslikke elumuutusi. Ning Mikk Sikulokutaja oli ärimees, kes kaalus kõike, ka armastust ja abielu, kainelt ning asjalikult.

Peab rääkima, mõtles ta, lellepoeg Kustaga. Tema ju askeldab alati naistega. Ehk ta teab ütelda, palju selles asjas on tõtt ja palju niisama tühja kõmu.

15

Kooliõpetaja Eduard Veskimets lamas voodis oma katusekambris, sülitas voodi äärde asetatud mustaveepange ja mõtles oma elu üle järele.

Sai aasta sellest, kui ta oli tulnud Soodomasse algava õpetaja ning seltskonnategelase aateliste plaanidega. Kuid mis oli ta neist plaanidest teostanud? Oma kutsetööd muidugi ta oli teinud andumuse ja innuga. Lapsed armastasid teda rohkem kui kedagi teist õpetajat. Ning see pakkus talle tõelist rahuldust. Aga peale selle? Ainult kümmekond lauluharjutust kooriga pidu jaoks, mis kukkus välja üsna nigelana. Maksab seda üldse nimetada? Niipaljuks siis ongi jätkunud su tarmukast noorusetõotusest, Veskimets?

Aga selle asemel — tuleta meelde, kuidas sa möödunud aasta jooksul rohkem kui vaja istusid kõrtsides, laostasid oma tervist, tõbrastusid, nii et häbi oli teine päev iseenesele otsa vaadata. Tulid kord kooli, ühes jalas king, teises saabas: lapsed klassis turtsusid naerda, vahetunnil õpetajatetoas vangutasid kolleegid halvakspanevalt pead. Varjasid küll osavasti oma purjusolekut laste eest, aga kas suutsid seda varjata ka enda eest?

Vastik oli Veskimetsal nüüd mõteldagi sellest. Oi

seda inimlikku kergemeelsust, oi seda inetut enesealandust!

Ei, nüüd Veskimets enam nõnda ei talita. Nüüd, kui ta tahab juua, siis toob poest pudeli piiritust, tembib ise viinaks ja võtab rahuliku meelega oma kodus. Asetab laua voodi äärde, seab lauale valmis viina ja suupisted, et kõik oleks käepärast võtta. Ka mustaveepange tõstab ta voodi äärde — igaks võimalikuks juhtumiks, kui süda läheb sandiks või nii. Keerab ukse lukku, võtmegi viskab nurka, et purjus päi, kui peaks tulema lust välja kooberdada, seda kätte ei leiaks. Heidab siis kuue seljast ja poeb sängi. Algab jooming, tõsiselt ning vaikselt nagu püha õhtusöömaaeg.

Niisuguse joomisega saavutatakse esiteks määratut kokkuhoidu ja teiseks peitub selles oma isepärane luule. Võtad oma pitsi ja hammustad hapukurki või suitsusilku värske sepikuga peale ja aina unistad ning mõtiskled. Ei sind sega kõrtsirahva räuskamine, lauakaaslaste kõõrutamine ega arvemaksmise raskused. Jääd purju — võtit ei leia, oled kohe kartsas. See esiteks väldib võimaliku skandaali ja teiseks karastab iseloomu. Võid teine päev sõpradele ütelda, et vaat, karistasin end ise vabatahtliku koduse arestiga. Katsusin oma iseloomu kõvadust ja ennäe: oli kõva küll.

Veskimets vaatas aknasse, kus kajastus õhtusse kalduva päikese vastuhelk. Võttis uuri — tõepoolest: õhtu juba käes. Ei ole arugi saanud, kuidas see aeg on kella viiest saadik läinud. Vaikselt, kärata on see kulunud, veerenud nagu villane lõng ketraja poolile. Ja purjus ei ole veel sugugi. Pea ainult kumiseb väsinult ja liikmeis on niisugune magus rammestus, et pane siinsamas silmad kinni ja uinu rahulikult. Ei, nii on ikka hea juua küll, kui kedagi ei ole segamas ega kuhugi ruttu.

Aga juhtub vahel, et sa koduski ei saa napsi võtta korralikult, eeskava järgi.

„Kes kurivaim seal lõhub?" hüüatas Veskimets, kuuldes mitu korda koputust uksele.

„Mina!" hõikas ukse tagant Karneoli hääl.

„Võti on kadunud," seletas Veskimets päris tõsiselt. „Ei saa ust lahti teha."

„Lase, lase lahti — ära vigurda midagi!" korrati väljast.

„Sundigu sind sarviline ja kümme väikest kuradit!" pahandas Veskimets ja hakkas ennast aegamööda voodist üles ajama. Ei tahtnud kohe tõusta, ei olnud mingisugust tuju Karneoli-taolist meest sisse lasta — viina isegi vähe! Aga kuidas sa enam vabandad või oled, kui juba kord häält tegid? Pead vägisi ukse avama.

Tõusis Veskimets, otsis läbi kõik nurgad: pagan, kuhu ta selle võtme ometi viskas? Vaatas laua alla ja laua peale, voodi allagi heitis pilgu — võtit ei kuskil. Taipas viimaks kobada kuuetaskuid — kuub oli nagu kord ja kohus asetatud toolikorjule, mida kasutati nagi asemel —, leidiski võtme.

Kui Karneol oli sisse lastud, keerati uks jälle lukku ja võti pandi tagasi taskusse.

„On sul aga kombed!" hüüatas Karneol, heites pilgu lauale. „Jood jumalaüksinda kanget kroonuviina, mulle ei lausu sõnagi."

„Pean ma's Tepporil kantslist laskma kuulutada," naljatas Veskimets, „kunas ma kodus hakkan viina võtma?"

„Üksinda lukus ukse taga voodis viina juua," imestas Karneol, „see on, sõber, juba joomahaigus. Oi, Veskimets, Veskimets, mis sinuga on juhtunud?"

„Kui raha tahad hoida, ütlen sulle," seletas Veskimets uuesti voodisse pugedes, „siis on selline võtmine kõige odavam. Keegi ei joo eest ära, keegi ei nõua arvemaksmist. Noh, proovi ka!"

„Ega see savi midagi maksa, ainult see võõp on kallis, ütles setu oma potte kiites," targutas Karneol klaasi tõstes. „Joomine iseenesest ei ole midagi, aga ümbrus, kõrtsi õhkkond — see alles annab asjale täie jume. Mulle kodus viin lihtsalt ei maitse. Proosit!"

„Kõrgrõhkkond laulupidu, trallimiste ja taldrikute lõhkumisega — jaa, see sulle meeldib," irvitas Veskimets heatujuliselt, kahekorra keeratud paberossiotsa süljega märjaks tehes ja pöidlaga seina külge kinni litsudes. „Mulle paistab, et see kõrgrõhkkond Soodoma kohalt kunagi ei lahku. Ja see on selle linnakese nuhtluseks. Kena loodus, palju avarust, aga oled siin

kolm päeva elanud, juba pressib su vägisi kõrtsiuksest sisse."

„Mis sa siin igavuses muudki teed," vabandas Karneol lühidalt ja lisandas siis, osutades seinal ripnevaile paberossiotstele: „Misjaoks sa need konid seinal ritta sead?"

„Et laiskust ära petta," naeris Veskimets. „Tuhatoosi mul ei ole, ja viskad maha, pead sealt kunagi jälle ära koristama. Aga nii, suitsetad voodis ja litsud kohe seinale. Seal neil aega olla küllalt. Ja tuba näeb algupärasem välja. Noh, pista!"

„Aga sul on ju solgiämber voodi ääres — viska sinna."

„Iga päev seda ei ole. See on ainult pidulikkude sündmuste puhul nagu täna."

Veskimets tahtis veel midagi edasi seletada, kuid siis segas teda uus koputaja.

„No kurivaim, täna paistab nii, nagu tahaks kogu Soodoma eliit minu juurde õhtusöögile koguneda. Mis sa arvad, Karneol, kas tõmban fraki selga või lähen niisama vastu?"

„Las käia niisama! Kes sealt ikka tuleb?"

Ei tulnudki sealt keegi muu kui Veskimetsa ametivend, üliõpilasest õpetaja Arthur Piilpuu. Imestas temagi sellist viinavõtmist. Küsis Veskimetsalt, istudes tema kõrvale voodiäärele:

„Teed eelharjutusi mõneks suuremaks laulupiduks või võtad niisama lusti pärast?"

„Ei ühte ega teist," vastas Veskimets tähtsalt. „Joon põhimõtteliselt."

„Tähendab, põhimõtteline joodik?"

„Ei, sa ei saa minust aru. Ma ei ole mitte põhimõtteline joodik, vaid joon põhimõttelisel alusel. Need on kaks hoopis ise asja. Juua võib nii ja teisiti: kodus, kõrtsis, viinapoe ees pudelist, nii kuidas juhtub. Mina joon tänasest peale ainult kodus sängis, lukustatud ukse taga. Selles on oma kindel põhimõte."

„Pisut algupära selles ju on," naeris Piilpuu.

„Mitte pisut, vaid koguni väga palju," hooples Veskimets kasvavas võllanaljatujus. „Ega ma asjata ole krahvlikust seisusest."

„Ja marujoodikute suguvõsast," irvitas Karneol omakorda.
„Ehk jutustad meile midagi oma esivanemaist," kiusas Piilpuu muiates.
Ning Veskimets jutustas.
See oli pikk lugu ühe krahvliku jahimehe keelatud armastusest, inimlike ürgkirgede loodusjõulisest vägevusest. Romaan, nagu neid võis juhtuda ainult vanal heal ajal, mil inimene oli lähedal loodusele ja loomale. Siis ühes põlislaanes, laialuhalise jõe kõrgel kaldal seisis üksik metsavahimaja, kus elas vana metsnik oma noore naisega. Kuulas linnulaulu ja metsakohinat, vaatles kõrgel rändavaid salapäraseid pilvi ja kaunilt siravaid tähtkujusid see noor naine, sest vana mehe kõrval ei olnud tal muud teha. Käis ringi nagu unenäos mitu suve ja mitu talve ja kannatas arusaamatus igatsuses. Siis, nagu ikka vanus häis romaanes, tuli neisse metsadesse pealinnast jahile noor tarmukas krahv. Tuli, nägi ja võitis noore naise südame. Keelatud armastus, kibe-magus nagu viinamarjavein, millesse on segatud mõrumandlit.
„Olen romantik — sellest," lõpetas Veskimets oma loo. „Vaadake neid käsi haruldaselt pikkade, peente sõrmedega — on need talupoja käed? Ei, need on ehtkrahvlikud käed. Need võivad võita maailma — kord. Minust saab kuulus klaverikunstnik."
„Või jälle kuulus mustkunstnik," pilkas Karneol.
„Sama hästi kui õigeusu papp või panide pastor," nöökas Piilpuu omalt poolt. „Ühesugused luiskajad ja joodikud on kõik."
„Ega selles veel häda ole, et sa nina klaasipõhja pistad," ei pannud Veskimets teiste torkeid pahaks. „Häda on see, kui sa sealt midagi välja ei too."
„Mis sa sealt ikka tood," noris Karneol edasi. „Kalu klaasipõhjas ei ela."
„Mõte — mõte tuleb välja tuua," innustus Veskimets. „Kõik suured mõtted on sündinud viinaklaasis. Ja mina — mida rohkem ma joon, seda rohkem ma veendun, et minust saab midagi ..."
„Oi, kui Soodoma järv oleks täis viina ja sina kala seal sees," salvas Karneol, „siis vast sünniks mõte!"

Piilpuu naeris laginal, Veskimets naeris, Karneol isegi naeris kaasa. Ning naersid need kolm meest, kuni lõpuks leidsid, et nii see asi ikka ei lähe. Viin on otsas ja kaua sa ikka istud ilma viinata, kuna kõigil ometi põhjust oleks võtmiseks. Veskimetsa mõte alles hakkab tema esivanemate-romantika segasest udust lahti kooruma. Karneol sõidab homme suvitama ja tahaks meelsasti teha sõpradega lahkumisliigud. Kes teab kas tuleb enam tagasi poissmehena ja vaba joodikuna? Piilpuul omakorda hakkab vedama Simasteli elurõõmsa prouaga — asjaolu, mis sõpradele küll hästi ei meeldi, aga võtmistuju siiski ei riku.

Ning siirdusidki need kolm Soodoma eliidi hulka kuuluvat tegelast „Linnusilma" kõrtsi. Seal erakabinetis nad jõid, puhusid lahedat juttu, ümisesid laulugi kuni varase hommikuni.

Joodi kõige kallimat kodumaa konjakit, söödi, mida süda iganes nõudis. Hollaa, kõigil kolmel on olnud palgapäev!

Hilja öösi seltsis nendega Gottfried Sillak, kes oli tulnud kuskilt sünnipäevalt. Ta jutustas neile järjekordseid uudiseid (nagu sõpradele muidugi: jäägu see meie endi vahele!) ja vastuseks luiskas talle igaüks, mis aga veel oskas.

Eh-hee! naeris Sillak, tahate mind, ütleme, haneks püüda — luiskate, nii et suu suitseb?

Nagu sa ise ei luiskaks, noriti seepeale. Mäletad, kuidas sa ütlesid enese heidelnud relvastatud kommunistidega, ja veel säärase näoga, nagu oleks see jama sulatõsi ja sa ise seda usuksid. Tahtsime sulle, jah, märku anda, et sina ja su perekond pisut vähem suud pruugiks.

Hommikuks siiski lepiti jälle kokku ja istuti veel tükk aega ilusas üksmeeles. Sillak saatis sõbrad kõik koju ja tõotas edaspidigi abiks olla, kui keegi neist peaks sattuma ohtu, mis ähvardab soolaputkaga.

Nõnda lõppes krahvide järeltulija Veskimetsa kokkuhoiu mõttes kavatsetud joomine põhimõttelisel alusel: kodus sängis, lukustatud ukse taga.

16

Igav on Kusta Sikulokutajal Soodomas.

Sarapiku allkirjaga laenatud viiekümnest tuhandest jätkus ainult lühikeseks ajaks. Aruheina naine tuli nagu nõidusväel just sel silmapilgul, kui Sikulokutaja oli pangast raha kätte saanud. Tuli lühikese ning kindla otsusega: maksa, või muidu ... Oli teine Karneolilt nõu küsinud ja Karneol oli soovitanud kõvasti peale käia. Ning ei pääsenud enam Sikulokutaja, maksis. Terveni kakskümmend viis tuhandelist ladus naisele peo peale. Ei saanud tänuks selle eest ühte musugi, kuigi kokku võttis kõik oma kõneosavuse ja muud meheliku võlumise vahendid.

Läks ära Liisbeth Aruhein, kadus jäädavalt Kusta Sikulokutaja elust. Hakkas turukauplejaks, et teenida lastele ülalpidamist. Mis peakski ta muud peale hakkama, kui mees kinni istub?

Oli pahas tujus Sikulokutaja. Siirdus hariliku viisi järgi „Hõimukõrtsi" — otsima lohutust. Jõi üksinda, seistes leti ees, hammustas peale piiritustulel praetud jahivorsti, nukrutses nagu mitte kunagi varemalt. Ei mäletanud enam isegi, kuidas ta sattus laaberdavasse joomaseltskonda, kes ta autol kaasa vedas mitmekümne kilomeetri kaugusele — ühte Emajõe-äärsesse suverestorani.

Olid seal Soodoma seakaupmees Kaarel Kongas, hüüdnimega Põrsaparun, majandusühingu uus ärijuht Semiskar ja rida teisi isandaid, keda Sikulokutaja vaevalt tundis. Joodi välismaa konjakit, lasti mängida muusikal, kutsuti lähemast linnast välja lõbusaid naisi. Ei olnud aga nendega niisama lihtne see asi. Ja nii saadeti nad kohe autoga tagasi linna. Kulud maksti kõik kinni puhtas vabariigi rahas.

Elati, sest aeg oli niisugune, ja raha liikus hirmsa kiirusega. Nagu seletas Põrsaparun: keera kord kontsapeal ringi, ja õhk on jälle tuhandelisi täis — muudkui nopi ja pista taskusse.

Liikusid ka Kusta Sikulokutaja paarkümmend tuhat, mis Liisbeth Aruhein talle taskusse jättis. Hommikuks

tal oli järele jäänud ainult niipalju, et sai osta mõnikümmend karpi paberosse ning mõne paki tubakat poe jaoks ja sõidupileti koju.

Ning nüüd Sikulokutajal on igav Soodomas. Suhkrut ja jahu oleks tarvis osta, heeringad ja lambiõli on otsakorral, kassas aga vaevalt peotäis peenraha.

Et see sell Saamuel Aart ka ilma temata ei oska äri teha! Või teeb jälle nii, et teenib ainult ise ja temale ei jäta midagi? Oleks küll vist õigem lasta ta lahti ja võtta kogu asi enda hoolde. Jääks vähem aega naiste ja viina jaoks. Kõik, mis saad, sellest tead, et see on sinu. Ostaks veel majagi viimati ja raha korjaks panka — protsente kandma.

Paneb Kusta Sikulokutaja selga vesihalli suveülikonna, raske kuldse uuriketi riputab üle kõhu, läheb välja — maad kuulama. Mõtleb, et läheb õige vaatama oma lellepoega Mikku. Temalgi kuulukse olevat kurvad päevad: saab ehk lellepoeg aru ka Kustast. Inimene otsib ju ikka omasugust.

Astub sisse Miku kauplusse. Mikk konutab käsipõsakil leti najal. Vahib üksisilmi mingit vana ajalehte, ainult altkulmu heidab põgusa pilgu sissetulijale.

Ei saa Kusta temaga kergesti juttu. Ta ümiseb igale küsimusele tasase napisõnalise vastuse, omalt poolt ei lausu midagi.

On kurb Mikk Sikulokutaja, õnnetu juba hommikust saadik. Pagan tal ka käskis hakata pärima? Oleks jätnud niisama, oleks olnud südamel siiski kergem. Ja on ta nüüd saanud targemaks sellest, et teab? Aga — mis ta's pidi tegema? Ei jõudnud enam kannatada vaikselt. Ei saanud selgusele omal jõul. Pidi paiskama naisele näkku:

„Rahvas räägib, sa ei saavat ikka lahti sellest Mangelmannist. Kurat sa jändad temaga, võta ometi ükskord mõistus pähe! Olen seni pealt vaadanud, kuigi ma aimasin, nüüd ma enam ei vaata. Mäletad, kui ma su kosisin, mis sa siis ütlesid? Ei ole mul muud tarvis, kui et kõht oleks täis ja riie seljas, — seda sa ütlesid. Aga nüüd sa oled hakanud hõlpu taga ajama. Millest on sul minu juures puudus olnud, vasta!"

Läksid naisele südamesse mehe sõnad. Puhkes valjusti nutma, näogi kattis kätega. Et mees siiski seda on teadnud, mida ta ise on kartnud, ja nii kaua vait olnud, see paistis talle imelikult jubedana. Kui ometi kõik oleks mehe eest jäänud saladusse! Vahest ta ise oleks saanud enesest võitu, ja siis oleks elu võinud minna endiselt. Aga nüüd — kuidas ta elab edasi oma mehe kõrval? Kuidas ta vaatab talle silma, kui ta teab kõik? Kas ta peaks enese ära uputama või rongi alla heitma — häbi pärast?

„Sa ei taha mulle vastata?" müristas mees ta kõrva ääres. „Miks tegid sa seda? Oled minu naine, ma sunnin sind . . ."

Hakkas kartma naine, et mees teda lööb. Võttis käed silmade eest, vaatas läbi pisarate haledalt ning anuvalt mehele otsa.

„Vasta-a!" sundis mees teda ennastki üllatava vihaga.

„Ma ei tea isegi," kogeles naine hädiselt. „Aga . . . ta oli nii . . . õnnetu, ja ma arvasin, et teen talle . . . sellega head . . . Arvasin, et . . . ega sellest . . . ole midagi . . . Sa tulid ju nii . . . harva minu juurde . . . Ja kui see . . . ei oleks tulnud välja . . . ega sellest oleks olnudki midagi . . . Ütle . . . kas on sul nüüd . . . kergem, kui sa tead?"

Vihane mees oli sellest omapärasest naiselikust pihtimusest hämmastatud. Ei osanud esimesel hetkel lausuda sõnagi. Aina vahtis naisele otsa nagu hullumeelne. Veretud huuled liikusid abitult. Nutt kippus vägisi kurku.

„Sa — riivatu!" möirgas siis ootamatult. „Ära kägistama peaksin su siinsamas."

Keeras kannapealt ringi ja sööstis poodi, et avada uksed nagu iga päev.

Siin ta nüüd konutas leti najal. Ei olnud kordagi vaadanud üle ukse, kas on naine kodus või mis ta teeb. Ei olnud ka naine ilmunud teda vaatama.

Konutas Mikk Sikulokutaja ning mõtles edasi oma jonnakat mõtet. Peab ära kolima Soodomast, kaduma kuhugi, kus keegi ei tea temast ega ta naisest. Tegi

õieti proua Mangelmann, et ära läks. Muud ei jää teha ka temal.

Ei saanud lellepoeg Kusta Sikulokutaja täna hakkama temaga. Ei julgenud talle lähenedagi oma ilusasti valmismõeldud rahalaenamisjutuga. Päris veel niisama üht ja teist, jättis jumalaga ja lahkus tusaselt.

Kuhu peab ta nüüd minema? Hädasti on tarvis raha kauba muretsemiseks. Kui ei saa kaupa, ära parem avagi poeuksi. Teed enda ainult rahva naeruks. He-hehee! — teise gildi kaupmees Sikulokutaja — ainult paar paberossikarpi ja tikutoosi riiuleil.

Siirdus „Linnusilma" kõrtsi Kusta Sikulokutaja. Astus leti juurde, hakkas jooma, nagu ikka, napsikaupa.

Ei usu ta neid, kes ütlevad, et selline joomine läheb kallimaks. On proovinud. Kui õigel ajal saad pidada, tuleb märksa odavam kui osta pudeliga. Ja täna tal just oli õilis mõte ennast pidurdada. Võtab ainult paar napsi tuju tõstmiseks, sest asjad tahavad ajada. Kui võtad napsi, teise, on kohe rohkem kuraasi peale hakata. Ja julge pealehakkamine on pool võitu. Ta on seda märganud juba ammu.

„Ahaa, Kusta Sikulokutaja, sina ka siin!" hõikas teda äkki taluperemees Märt Nurmemägi. „Oligi mul sinuga pisut kõnelemist."

Märt Nurmemägi oli oma järjekordsel linnasõidul tulnud vaatama ka vana sõpra Ants Adamsoni. Ja nüüd kogemata kohtus veel teisegi sõbra — Kusta Sikulokutajaga.

„Tere jah, vana sõber," raputas Sikulokutaja lahkesti oma ammuaegse ostja kätt. „No kas teeme ühe napsi, mis?"

„Võiks ju teha ka," kratsis Nurmemägi kõrvatagust. „Aga teie, linnasaksad, joote nii imelikult — sõrmkübaratäis korraga. See läheb kalliks ega saa tast ka midagi. Vaevalt et huuled teeb märjaks, hammaste taha ei ulatagi. Võtame parem ühe suurema mõõdu."

„Võtame!" oli Sikulokutaja kohe nõus.

Võeti esiteks üks ja siis veel üks suurem mõõt, mis tegi pehmeks südamed ja libedaks keelepaelad. Asuti seejärel juba erakabinetti, kus kestis edasi sõbralik jutuajamine kolmanda karahvini juures.

Talumehele oli tarvis lattrauda, naelu, igasugust muud ehitusmaterjali suuremal arvul. Ta tahaks seda muidugi saada *en gros* hinnaga nagu vana ostja.

Sikulokutaja lubas kõik lahkesti muretseda. Tal ju head äriühendused. Saab kauba ikka odavamini kui teised kohalikud kaupmehed.

Hiljem Nurmemäele jälle läheks tarvis superit mitukümmend kotti. Ega tal ole mõne popsimehe põllud. Sinna ikka kulub seda kunstväetist. Ja tema pealegi peab meeles vana rahva tarksõna: narri põldu üks kord, põld narrib sind üheksa vastu. Ta annab põllule, mis põllule vaja . . .

„Ja kõhule, mis kõhule vaja!" kinnitas Sikulokutaja takka. „Proosit!"

He-he-hee! Proosit jah! Ta võiks ju kõik võtta majandusühisusest, aga mine astu sinna liikmeks — jumal teab kuidas veel läheb. Ühe ühisuse siin, näe, juba ajasid uppi, ega seda teistki või nii väga usaldada. Parem ta ajab juba asju vana sõbra Sikulokutajaga.

Arvas ka Sikulokutaja, et ega neid ühisusi või hästi usaldada jah. Seal sada peremeest, ja mine võta kinni, kes on see õige peremees. Aga kus ei ole õiget peremeest, seal asjad lähevad ka ligadi-logadi.

Jah, nii see paistab olevat küll, kinnitas Nurmemägi uuesti. Mine astu liikmeks ja pärast kanna veel suuri kahjusid. Nagu oli selle Aksel Porovardjaga. Sikulokutaja tunneb teda muidugi.

Ei-noh, miks Sikulokutaja ei tunne? Nagu oma viit sõrme tunneb.

Nii, nii. Ütelgu aga siis julgesti välja, mis mees ta õieti on. Tiivaripsutab viimasel ajal tema, Nurmemäe tütrega. Kas maksab talle tütart anda või mitte?

Kaalus Sikulokutaja asja nii ja teisiti ning jõudis lõpuks otsusele, et ega vist maksa anda küll. Kurat seda teab mis mees ta õige on. Ei, ei. Nurmemägi parem oodaku tütrega, kuni tema, Sikulokutaja, ise kosja tuleb.

„Jah, sina ju alles poissmees küll," sügas Nurmemägi kõrvatagust. „Ja sinule ma tütart ei keelaks ka."

Nagu issanda ingel oleks korraga ilmunud Sikulokutajale teed näitama.

Ning hakkas Sikulokutaja seletama oma kavatsusi. Nagu Nurmemägi ehk juba kuulnudki, on Soodoma linnavolikogu otsustanud turu üle viia seniselt kohalt — kuhugi Pilpaküla kanti. Ja protsessitagu ning punnitagu sellele vastu niipalju kui tahes, see otsus kord teostatakse. Linnavolikogu on praegusel ajal ikka kohalik kõrgem võim, seal pole midagi parata. Tema, Sikulokutaja, näeb seda ette, ja sellepärast tal on omad plaanid. Uue turu lähedal ei ole ühtegi kauplust ega õiget kaupluseruumigi. Mõtelgu nüüd Nurmemägi, kui keegi sinna esimesena ehitaks ajakohase kaubamaja. See oleks tõeline kullaauk selle ehitajale. Ja tema, Sikulokutaja, selle kaubamaja ehitab, selle augu teiste nina alt ära napsab. Paneb käima nihukese äri, et Soodoma ja ümbruskonna rahval lust kohe vaadata. Vilja ja linugi hakkab ostma talumeestelt. Tal on ette nähtud tarvilikud laoruumid ja kõik. Kui ainult rohkem sularaha käes oleks. Seda tal ju oleks, kui saaks rahvalt kätte võlgumüüdud kauba eest. Aga kelle juurde sa lähed niisuguse äkilise nõudmisega? Paugupealt ei ole ju kellelgi kuskilt võtta. Ja tema, Sikulokutaja süda ei luba oma ärisõpru niiviisi pinnida.

Arutati seda asja ühiselt edasi ning leiti, et ehituse alustamiseks tarviliku kapitali Sikulokutaja peab saama, maksku mis maksab. Pankade laenuprotsent on ju küll kole kõrge, aga niisuguse tulutoova ettevõtte jaoks võib laenata pimesi ka selle protsendiga. Ning lastigi kelneril pangast tuua vajalikud vekslipaberid. Nurmemägi kirjutas neile alla vastutajana — terveni saja tuhande marga ulatuses, — ja joones see asi oligi.

Käis viimasel ajal vähe linnas Nurmemägi. Ei teadnud veel Kusta Sikulokutaja äri tõelist seisukorda. Uskus teda endise kuulsuse põhjal. Uskus ka nagu värsket väimees-poega.

Sikulokutaja süda hõiskas kõrtsist välja tulles. Nüüd ta ostab kuhjaga igasuguseid kaupu, seab oma poe eeskujulikult korda, hakkab ise seda juhtima. Laen tasutakse hiljem. Nurmemäele võib seletada, et mõtles ümber, ei ehitanud kaubamaja kahju kartusel. Ja mine tea, kas ja kunas see turg üldse üle viiakse. Tema ühes

Sarapiku ja Varanguga igatahes teeb kõik, et seda takistada.

Sõitis Sikulokutaja kohe teisel päeval naaberlinna — veksleid diskonteerima. Ei tahtnud seda teha Soodomas. Kahtlane, kas annavad, või kui annavadki, siis on varsti kisa ning kära kõik kohad täis. On temale ja tema äri nimele seda vaja? Parem juba laen teha suuremas linnas, kuhu ta niikuinii peab sõitma kaupa ostma.

Ei läinud aga kaubaostmine nii lihtsalt. Sest kui Sikulokutajal oli raha taskus, siis ta kõigepealt pidi järele mõtlema ning täpselt arvestama, mis sellega peale hakata, mida osta ja mis jätta ostmata. Ei saa ometi huupi minna kauplusse, võtta kohe seda, teist ja kolmandat. Võib hiljem selguda, et kolmandat ei olnudki vaja, vaid vaja oli hoopis neljandat. Aga siis on raha otsas, ja teha pole enam midagi. Sellepärast tulebki enne kõik hästi läbi mõtelda, nii-ütelda kindel tegevuskava kokku seada. Ent seda jälle ei saa teha tänaval, peab tingimata kuhugi sisse astuma.

Vaatas kella Sikulokutaja: lõunaaeg — kuhu mujale sa ikka lähed kui mitte restorani? Kõht nõuab ka oma osa, ja lihtsasse söögimajja ta ei taha minna — juba mustuse pärast, mis seal valitseb. Tervis on inimesel ikka kõige tähtsam. Pealegi täna, kui tal on raha, ta võib endale ometi lubada korraliku lõunasöögi. Kui on raha vähe, siis on iseasi. Siis on tähtis, et saaksid aga midagi kõhtu. See jälle parem kui päris nälgimine.

Ei julgenud Kusta Sikulokutaja endale otsekoheselt ütelda: Kusta, läki, tehkem mõned napsid! Käis ääriveeri nagu kass palava pudru ümber. Uitas niisama tänaval, mõteldes, et ei tea, kus restoranis oleks kõige vaiksem istuda ning kaaluda oma kava.

Sattus viimaks juhuslikult kokku proua Eveliine Simasteliga.

Kutsus Sikulokutaja teda kaasa jooma klaasi veini. Seletas, et tema on saanud täna raha, tahab osta uue ülikonna ja kingad — jumal teab, kuidas see nüüd korraga meelde tuli —, aga et need hästi kestaksid, siis tuleb neid korralikult niisutada — enne ja pärast ostmist. Seda on teinud suuremadki mehed, ministrid ja

muud, miks siis tema ei võiks seda teha? Ning pealegi oleks tal proua Simastelile ütelda midagi väga tõsist, ja klaasi veini juures on seda kõige kergem teha.

Nii nad läksidki sõbralikult vesteldes ühte peatänaval asuvasse restorani. Istusid erakabinetti — ei kõlba ometi peene daamiga istuda rahva keskel! — ja Sikulokutaja tellis (esialgselt!) kaks kanapoega värske kurgiga ja pudeli kõige kallimat välismaa veini.

Oli kena küll süüa noore daami seltsis noort kanapoega värske kurgiga ja juua peale kallist välismaa veini. Just nagu lauakirikus: süda on kerge, mõtted õhulised, kogu keha nagu sulaks ära kuhugi äraräägimata õndsusse. Ei seda saa tunda iga päev. Ning kui see kord juba on käes, siis maitstagu seda ka põhjalikult. Toodagu veel sedasama kanapoega ja siis pärast — päris ehtsat prantsuse šampanjat. Mis see's ikka ära maksab Sikulokutaja praeguste rahade juures?

Proua Simastel jõi vähe, ainult niisutas pisut huuli iga klaasitõstmise juures. Seiras kõrvalt praalivat kaupmeest, mõtles omi mõtteid ning pidas omi plaane. Aga tundis lõpuks temagi magusat surinat veres, kerge puna tõusis palgeisse.

„Kui nüüd mu mees teada saaks," lausus õrritavalt kaupmehele, „ei siis teil oleks pääsu terve nahaga. Ütelge õige, mis te teeksite, kui pihiksin talle, et kutsusite mu kõrtsi ja tahtsite võrgutada?"

Oligi juba proua Simasteli kõrval Sikulokutaja, silitas ta pehmet põske, palus teeseldud haledusega:

„Oi, kallis proua, kas te tõesti võiksite olla nii südametu? Ja mina kõik see aeg jumaldasin teid ja just täna tahtsin ütelda, et armastan . . ."

„Hi-hi-hii! Või siis ka mind tahate — oma haaremisse? On teil seal naisi veel vähe? Proua Nopasson? Aruhein? Proua Saareserv? Jumal ise teab, palju te neid juba olete võrgutanud."

„Ei ole, kulla proua, kedagi ei ole võrgutanud. Kõik puha rahva loba, kadedate inimeste keelepeks. Naist olen otsinud, päris endale kohe, abikaasaks, aga näe — ei ole siiamaale leidnud."

„Ja nüüd leidsite — mind? Aga ma olen ju teise mehe naine. Hi-hi-hii! Hiljaks jäite."

„Armastan teid," sosistas Sikulokutaja prouale kõrva, kätt ümber ta piha libistades. „Mis sest, et olete teise naine? Ega see teinegi ole ingel."

„Arvate!" hüüatas proua Simastel, tundes kiivusetorget südames. „Olete kuulnud midagi?"

„Ei ole kuulnud midagi," ründas Sikulokutaja, „olen näinud . . ."

„Mida?" kihvatas proua Simastel. Ei tõrjunud enam mehe kätt tagasi, naeris vaid ärritavalt: „Hi-hi-hii!"

Arvas juba saavutavat oma eesmärgi Sikulokutaja. Võidurõõmutses endamisi: „Olen maksnud sulle kätte, Simastel!"

„Ah või nii!" puhkes äkki valjusti naerma proua Simastel ja lükkas mehe rusikahoobiga eemale.

Kukkus Sikulokutaja pea kolksatades vastu seina, sinine muhk tekkis kuklasse.

„Mõtlesite mind võtta niisama lihtsalt — valega, nagu kõiki neid teisi. Ha-ha-haa! Ei ole mina igaühe käperdada. Ja minu mehega — te räägite veel."

Ning läinud juba oligi sügavasti haavunud proua Simastel.

Sikulokutaja hämmastus sellest niivõrd, et uinus sinnasamasse paika magama.

Ärkas jälle kahe tunni pärast. Imestas, kuidas on ta äkki nii üksi sellises ümbruses. Õhtune hämarus täitis tuba. Kõrvalruumidest kostis muusikat ja joobnute laulu.

Lõhkus pea hirmsasti valutada Sikulokutajal. Ta kõrvad kumisesid ja süda oli nii sant, et ära parem räägigi.

„See on päevasest magamisest," lohutas ta ennast ja siirdus einelauaruumi. Astus kukalt hõõrudes leti ette: üks naps, preili!

Naeratas lahkesti preilile. Oli kena ning ihaldusväärne, mitte liiga kõhn ega mitte väga paks, just niisugune, nagu on Sikulokutaja maitse. Ja Sikulokutaja ei ole kooner, kui asi puutub naistesse. Ostis preilile kallist välismaa veini — sedasama, mida jõi proua Simasteliga. Ostaks veel kallimatki, kui aga oleks. Ühte apelsini ei keela muidugi, võtku preili või kaks, kui tahab. Kui elada, siis elada — sureme ilma viinata ja ühes viinaga.

Ning elas Sikulokutaja preili Magda seltsis kolm ööd ja kaks päeva märga, meeliuimastavat elu kõrtsides ja hotellides. Ostis endale uued kingad ja ülikonna, preilile kübara ja kleidi. Tõotas talle igavest truudust, oli valmis temaga minema kas või altari ette. Ei ole inimesel mingit muret, kui inimene ise seda endale ei tee.

Sõitis Sikulokutaja koju neljandal päeval, käe otsas kaks kaubapakki, taskus ainult mõni tuhat marka.

17

Soodoma vaksal asub kahe linnajao piiril: ühel pool äri-, teisel pool suvituslinn. Vaksali juurest käib üle raudtee kõnnitee, mida on kasutatud juba Soodoma rajamisest saadik. Ei ole seda sulgenud Vene tsaariega Saksa okupatsioonivõimud. Kuid Eesti raudteevalitsus ühel ilusal suvel, uurides mingeid vanu raudtee määrustikke, jõudis kaljukindlale veendumusele, et see jalgtee tuleb sulgeda. Kui ei pääse vaksali juurest ühest linnajaost teise hobusega, siis ei tohi pääseda ka jalgsi. Ning nii sellele igivanale kõnniteele tõmmatigi ette traataed. Ülekäik keelati ära vähemalt sajamargase trahvi ähvardusel.

Ei teadnud sellest veel midagi kooliõpetaja Veskimets, kui ta ühel pimedal juuliööl maalt tulles siitkaudu tahtis minna üle raudtee. Sammus julgelt ning kindlalt edasi, nagu oli sammunud seni. Põrkas aga pimedas vastu traataeda, käristas lõhki oma tuliuued püksid.

Vihases hämmastuses mõtles endamisi, et ei tea, kas on vaenlane äkki vallutanud Soodoma ja ehitanud kaevikud otse vaksali ette, et siin korraga traataed. Ei või aga olla, arutas edasi, sest muidu oleks sellest kuulda ja peaks nägema vähemalt mõnda valvurit püssi ning teraskiivriga.

Kobas Veskimets peoga püksipõlve: lõhki mis lõhki. Kurat, kaksteistkümmend tuhat maksis ülikonnast, nüüd on püksid mokas. Ja mis ülikond see enam on, kui ei ole pükse? Pöördus vihaselt ringi — kui leiaks kuskilt paraja kaika? Leidiski kaika, lõhkus sellega traataia maha ja läks koju.

Teisel hommikul tahtis uuesti sama teed pääseda üle raudtee, vaatas: traataed jälle üles tõmmatud, kõvemini veel kui enne. Oli hele päev. Rahvast liikus vaksalis palju. Ei saanud aeda maha lõhkuda.

Läks ümber otsa, jõudis raudteele: jaamaametnik Saareserv, käed laiali, ees.

„Kas teil silmi ei ole peas, et te ei näe: tee on kinni," pahandas Saareserv ametlikult. „Tagasi minge! Tagasi! Ruttu!"

Tahtis Veskimets hüpata mööda paremalt: ametniku käed ees. Katsus hiilida pahemalt: seesama lugu.

Jooksid nii tükk aega nagu tagumist paari — üks surmtõsise näoga, teine naerdes ning ilkudes. Rahvaski platvormil naeris lõbusalt ning südamest kaasa. Ei meeldinud kellelegi tee sulgemine. Mõned hambamehed käisid üle, sajamargane lipendades hammaste vahel. Läheb õnneks, on hea, ei lähe — võtku see sada marka hammaste vahelt.

Vihastas lõpuks Veskimets. Irvitas ametnik Saareservale:

„Kui te mind rahule ei jäta, vaat et lasen sule sappa panna ja Põltsamaale öökulliks saata."

Ei teadnud ise, kuidas need sõnad üle huulte tulid. Ei tahtnudki ütelda nii raskesti, aga ütles. Ja pääses nüüd takistamata üle. Solvatud ametnik ruttas otsima politseid, kes koostaks protokolli.

Ruttas otseteed „Hõimukõrtsi" Veskimets. Astus ilma ümber vaatamata leti ette ja viskas südametäiega mitu napsi järjest hinge alla.

„Kuradid oma traataedadega," kirus seejuures. „Näe — püksid lõhkusin ära, ja nüüd saan protokolli kaela ka veel. On see kellegi õigus?"

„Nõudke püksid välja," ruttas teenistusvalmilt seletama kõrtsmik Väisänen. „Ega niisugust seadust ole, et tee peale võib teha traataia."

Kõmises imelikult Väisäse lüüriline tenor. Oleks nagu heatahtlik ning sõbralik, aga ei ole ka. Muheles pisut ta sile ning silutud nägu, ümmargune nagu täiskuu.

„Ei ole seal teha midagi," naljatas tõsise näoga Juhan Pohlak, kes samuti oli ilmunud leti ette — tegema oma

igahommikust väikest napsi. „Oma kuus kuud annavad ära. Istuge aga ja nohisege!"

„Ise võivad nohiseda — minu eest. Koolis algab töö, pole mul aega istuda."

„Seadus on vanem kui meie," noris Pohlak endise tõsidusega. „Kes sellest küsib, et teil pole aega. Ärge tikkuge sinna, kuhu saksad on traadi ette tõmmanud."

Oli Pohlakulgi täna oma okas, mis teda torkis. Ehitas endale uut maja, kõige suuremat ning uhkemat Soodomas, just kavatsetud uue turuplatsi lähedale, servapidi linnaparki ulatuvale krundile. Oli palju hoolt, jooksmist ning jändamist ehitusega. Tööjuhataja, võtku teda see ja teine, ise ju ei taipa midagi. Oli muret nii, et ei saanud õigel ajal koju sööma ega magamagi minna. Hakkas nurisema naine, et nii see on, et mees jookseb aga ringi, kodus ei seisa enam sugugi, unustab perekondlikud kohustused ja puha. Kas siin vahest kuidagi mängus ei ole mõni võõras naisterahvas, mõni kõrtsidaam, nagu Sikulokutajal, mõni kaupmeheproua, nagu Mangelmannil? Olgu aga Pohlak nii aus ja tunnistagu kõik ilusasti üles, või muidu ärgu teda, oma naist, enam sõrmeotsagagi puudutagu.

Kädistas proua Leontiine Pohlak nagu vihane harakas, suled kohevil. Kaebles ning ohkas, et mis ta saab sellest elust, kui mees temast midagi ei hooli. Kas tema ka viimati peab hakkama ringi vaatama nagu teised Soodoma prouad? Olgu mees ettevaatlik, ärgu ajagu teda niikaugele. Kahetseb pärast ise surmatunnini.

Tüdis Pohlak sellest manamisest. Ei lausunud sõnagi vastu, kobas tasahiljukesi kübara varnast ja litsus kõrtsi.

Käis Pohlak seal enamasti iga päev, vahel oma sõbra Sarapikuga, vahel üksi — nii kuidas juhtus. Tegid oma priistüki, nagu seda nimetas Sarapik: mõned napsid kerge suupistega, ja läksid jälle oma töö juurde või ära koju magama, kui ei tulnud ette suuremat joomist.

Ei olnud Pohlak joodik, ei raisanud kunagi palju raha. Võttis niisama väikselt söögiisu tõstmiseks, paha tuju peletamiseks, talvel külmarohuks. Oli terve ning punetav, ja raha taskus ei puudunud kunagi.

„Lori puha, et joomine rikub tervist ja laastab varan-

dust," kinnitas ta ise kõige tõsisema näoga. „Peab ainult oskama juua. Nagu mina . . ."

Ning tal oli õigus. Ta oskas juua.

Võtnud mõned napsid, istus Pohlak leti ette laua juurde. Pühkis otsaesiselt higi, ringutas magusalt. Nüüd võib jälle elada. Okas südames ei torgi enam. Tõuseb uuesti tegevustahe. Tahaks ise kedagi torkida, kellelegi mõne vembu visata.

Pikk ning kõhn, nagu läbi laudade lastud — vaatas Pohlak kõrvalt Veskimetsa. Nägu nagu kitsejälg, millesse on sadanud paar vihmatilka: need on silmad.

„Teete endale liiga, noormees," hakkas Pohlak norima. „Tapate enda ära enne surma. Viin on mürk, kas teie seda ei tea — kui seda kaanida nii, nagu teete teie. Kuivatab liha ja verd, ainult karvakasvu edendab. Sellepärast ongi teil nii pikad juuksed, aga meest ennast — üsna vähe järele jäänud."

„Minul viin kasvatab karvu," naeris Veskimets vastu, „aga teil, näe, võtab viimase peast. Aga kas te ka teate, et karvad on meheliku jõu tunnus? Ja loogiline järeldus sellest, et teie olete sees ja mina mees. Vaadake ette oma naisega!"

Torkas jälle okas Pohlakul südamesse. Kihvatas tugevasti, pidi ütlema midagi väga valusat, aga jõi siiski ainult klaasi õlut, mõtles endamisi: küll pärast näeme. Et need nüüdse aja õpetajad ka muud ei oska teha kui kõrtse mööda ümber kolada! Mis eeskuju nad annavad lastele säärase eluviisiga? Ei, temal, Pohlakul, on siin kaasa kõnelda oma sõna. Käivad ju temagi lapsed koolis Soodomas.

Läks vaikides minema Pohlak. Ei lausunud enam sõnagi Veskimetsale.

„Tegite härra Pohlakul meele pahaks!" naeris kõrtsmik Väisänen.

„Hakkas ise norima!" lõi Veskimets käega.

Samal hetkel tuli uksest sisse advokaat Armin Porovardja.

„Oh-hoi, Veskimets!" hõikas ta parajas tujus. „Oled sina aga joodik. Võtad varahommikul päris üksinda leti ääres."

„Pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad," andis

Veskimets vastu. „Oled isegi ennast hommikul vara jõudnud ära seada."

Tellis Porovardja karahvini viina ja tõmbas Veskimetsa kättpidi letitagusesse tuppa — saksapoolele, nagu seda nimetati.

„Mina?" räuskas ise. „Minul on põhjust. Tulin täna öösel Pärnust suvitamast, ja kui inimene jõuab tagasi oma kallisse kodulinna, siis ta ikka võtab tilgakese jällenägemisrõõmust. Nii on lood, Veskimets. Aga sina jood niisama — asja ees, teist taga."

„Mina teen kahjuliike. Näe, tõmbasin oma püksid traataia otsas katki."

„Räbalad püksid, sellepärast. Ja mis sa's ronid purjus peaga traataia otsa?"

„Mitte mina ei roninud traataia otsa, vaid aed ronis mulle tee peale ette."

Advokaat puhkes valjusti naerma.

„Oled deliiriumis, armas mees. Näed viirastusi. Oi-oi, see on kurb, väga kurb. Nii noor ja juba — läbi. Oot, ma helistan õige arstile, vahest ta saab sulle veel kuidagi mõistuse pähe tagasi panna."

Ja tahtiski Porovardja rutata telefoni juurde, kuid Veskimets haaras tal kuuesiilust kinni.

Seletas ära Porovardjale traataia-loo.

Avaldas seepeale advokaat tõsiselt oma kõlbelist meelepaha. Ei, nii see asi ikka ei lähe. Või traataedu hakkavad meile juba ümber ehitama! No kuhu jääb siis demokraatia ja liikumisvabadus? Ei, selle aia nad koristavad varsti jälle ära. Tema, Porovardja, ise astub selleks tarvilikud sammud. Linnavolikogu peab võtma seisukoha ja rahva seas tuleb hakata koguma allkirju.

„No-jah, siin te ju olete mõlemad," astus nüüd sisse kohtusekretär Karneol.

„Oh-hoi! Ka sina, Karneol!" hõikas Porovardja talle vastu. „Juba puhkuselt tagasi?"

„Kaua ma's ikka?" naeris Karneol pehmelt, kuidagi naiselikult. „Ei ole kuskil õhk ega viin parem kui Soodomas."

„Aga laulatussõrmus on sul sõrmes?" imestas Veskimets. „Oled tõesti hakanud naisemeheks?"

„Ilma naljata, olen."

Mõlemad sõbrad surusid tugevasti Karneoli kätt. Porovardja aga ei unustanud lisamast:

„Ja meile sa ei lausunud sellest sõnagi? Trahvilöök selle eest, ega's nii ei saa."

Ja Porovardja kallas õlleklaasi viina täis, ulatas Karneolile ning kinnitas:

„Tuleb ära võtta — ühe sõõmuga. Üks, kaks, kolm!"

Juba oligi Karneolil klaas suule kummutatud. Viin voolas kulinal kurgust alla. Tugev kõrisõlm ainult liikus juues.

„Tubli poiss!" kiitis advokaat. „Nüüd istu siia ja kõnele, keda sa's õnnetuks teed."

„Mitte õnnetuks, vaid õnnelikuks, sa pidid ütlema," naeris Karneol.

„Sina ja — õnnelikuks!" lõikas Veskimets heatujuliselt. „Ei jäta siga käimata kartulis ega Karneol kõrtsis ja küla peal."

„Küll näete, et tänasest päevast muudan oma eluviisi," tõendas Karneol päris tõsise näoga. „Tahtsin ainult teiega jumalaga jätta. Sellepärast tulin täna veel kõrtsi."

„Ära seleta, sõber!" pilkas Porovardja. „Tunneme su sõbralikku, lahket iseloomu. Sa ei saa kellelegi kurja teha, ammu siis enesele. Sured ära, kui joomise nii järsku maha jätad. Pood enese üles elutüdimuse pärast. Tõepoolest, mis mõte on elul, kui sa enam juuagi ei või?"

„Naisemehe mõte," seletas Karneol endiselt tõsiselt, endal aga silmad täis kavalat naeru. „Mees jätab oma isa ja ema . . . ei, mees jätab sõbrad ja viinad maha ja hoiab oma naise poole."

„Karneolil on õigus," innustus nüüd Veskimets. „Olen ikka ütelnud, et joo senikaua, kui sa leiad mõtte. Meie elu ei lähe mitte nii, nagu me tahaksime, ja siis me kaotame elumõtte. Hakkame jooma, et leida seda uuesti: perekonnas, kunstis, ühiskonnas, nagu kellegi pea on loodud. Üteldakse, et joomisest tuleb elutüdimus. Ei, see on loba. Kellel joomisest tuleb elutüdimus, see ei ole mees, vaid narts. Kes joomise kaudu leiab uuesti elumõtte, see on mees. Meie südamest peab välja ligunema endine, põhjalikult, ja siis tuleb sinna

uus. Karneol, nagu ta ise ütleb, on selle uue leidnud. Olgu tervitatud! Minu südamlik käepigistus. Ka mina leian selle varsti, ja siis — palun vabandust . . ."

Veskimets oli kõnehoos õlleklaasi ümber ajanud. Kollane vedelik valgus laiali üle laua, tilkus advokaadi pükstele.

„Kuule sina, koolipapa," patsutas Porovardja isalikult Veskimetsale õlale. „Ütlesin sulle juba enne, et oled deliiriumis. Maga ennast kaineks, siis alles räägi mõttest. Pea, ära sega! Las ma seletan. Mis on meie elu mõte? Lõbu. Mina, näed sa, olen tark mees, advokaat — ah jäta, ära räägi vahele! —, olen tark mees ja pügan teid, rumalaid. Ja ma tunnen sellest lõbu, ja see on mu elu mõte. Joon ja armastan naisi, ja ka see on lõbu, ja ka sel on oma mõte. Aga kui sa enam midagi ei saa teha oma tahtmise järgi ja ära poed elust ühe naise seeliku taha, mis mõte su elul siis on?"

„See on see asi, millest keegi lõbu ja mõtet leiab," vaidles Karneol. „Tunnen ühte talumeest, kes seda leiab protsessimisest. Protsessib peaaegu iga teine päev. Möödunud aastal tuli tal neid protsessipäevi, nagu ma välja uurisin, täpselt sada kolmkümmend kuus. Seletab ise, et kurat sellest aru saab, teeb kohe haigeks, ära viib une ja söögiisu, kui ei ole ees mingit kohtuasja. Aga kaua üks inimene võib olla ilma söömata ja ilma uneta. Et hoida tervist, siis muudkui käi kohut. Ja mees käib. Viimati toksanud pisut oma õde, et saaks aga jälle protsessida. Vaat niiviisi on lugu selle lõbu ja mõttega. Igaühel oma."

„Nii jah!" hoooples Porovardja klaasi tõstes. „Aga ütle ise, kui mees ei kanna tilka viina, mis suurt mõtet ta pea siis veel võib kanda. Nagu seesama Veskimets siin. Juuksed juba litsuvad pea külje peale viltu, mis sa veel mõttest räägid. Joome, Karneol!"

„Ajad jobujuttu, Porovardja," tähendas Veskimets lühidalt. Tundis tõepoolest joobumust. Ei viitsinud enam vaielda. Oli liiga laisk selleks, et haavuda.

„Tarka juttu ajan, millest sina aru ei saa," lahutas advokaat oma harilikku norimistuju. Oleks võinud oma nooled sihtida Karneoli pihta — oli juhus, et need hakkasid tabama Veskimetsa. Ei mõtelnud ise midagi

halba. Nöökas niisama nöökamise pärast. Ei osanud muidu kasutada oma ülevoolavat uljust.

„Oleksid maailmas kõik sinusugused viletsakesed," jätkas ülemeelikult, „siis sureks varsti iga viljakas mõte välja. Ja maa oleks jälle tühi ning paljas nagu enne maailma loomist. Oleks vaja minusugust advokaati, kes oma kõva sõna ja rusikaga jälle elu lahti põrutaks. Joome, Karneol!"

Naeris laginal Porovardja iseenese arvatava teravmeelsuse üle. Naeris ka Karneol ning tõstis klaasi.

Ei naernud Veskimets. Vahtis jäikade, klaasistunud silmadega lauakaaslasist mööda tühjusse.

„See on see Soodoma õhk — Soodoma õhk!" ümises ta endamisi. „Viin ja naised — see on kõik see lõbu ja mõte . . . Kurat!" kihvatas ta äkki. „Et pikne kogu selle kupatuse põlema süütaks!"

„Oled imelik mees, Veskimets," hakkas Porovardja uuesti lõõpima. „Kuuled sa, jutustan sulle ühe õpetliku anekdoodi. Oled küll purjus, aga vahest siiski saad aru. Sõidab üks inglane Kaunasest — hei, kuule, tead sa, mis riigi pealinn on Kaunas, või ei tea? Hea küll, tead. Sõidab inglane Kaunasest Saksamaa poole. Näeb teel mõnda linna, alevit, küla — õhkab: no küll siin alles patustatakse! Näeb teist — jälle niisama. Ja seda senikaua, kui keegi kaasreisija küsib, et vabandage, sir, kust teie seda asja nii hästi teate. „Aga miks mitte?" teeb inglane suured silmad. „Maailmas patustatakse ju üldse palju.""

Naeris laginal Porovardja. Naeris ka Karneol.

Ei naernud Veskimets. Tõstis pea käte vahelt, põrnitses altkulmu pahaselt Porovardjat.

„Said sa aru selle loo mõttest?" küsis advokaat pilkavalt. „See tähendab, et Soodomas juuakse ja patustatakse punkt sama palju kui mujal maailmas. Maailm on juba niisugune — kuri. Ja sina oma õhkamisega ei saa sinna parata midagi. Seda tuleb võtta elutargalt —"

„Ei meeldi mulle see sinu elutarkus," hüppas Veskimets järsku püsti. „Oled naisemees ja lapse isa — mõtle, et sul on kohustusi nende vastu."

Sülitas ja sööstis minema, ustki enda järel kinni tõmmates.

„Vaata, kust nüüd moralist välja tuli," lausus Porovardja põlastavalt.

Karneol ei vastanud sellele midagi. Õlleklaasi sõrmede vahel laual ringi keerutades küsis ta:

„On su naine kodus?"

„Ei, maal, suvitamas."

„Ja sa ise?"

„Käisin Pärnus. Ühe nädala olin ära."

„Üksi?"

„Kuule, kas sina ka tahad prokuröriks hakata?"

„Ei, ma niisama."

„Tütarlapsega käisin," pihtis nüüd advokaat pisut suurustava avameelsusega. „Ütlen seda sõbramehe poolest. Aga pea sa suu!"

„Küll ma juba pean."

„Võtame selle peale, Karneol!"

„Võtame, advokaat Porovardja!"

18

Seisid ühel ilusal hommikul Soodoma postkontori ees prouad Melanie Pillikse ja Rita Sillak, näod punased erutusest, ning sosistasid salapäraselt.

„Sa armas jumal küll," lõi proua Pillikse kaht kätt kokku. „Või õpetaja Veskimets sõimanud nii toorelt jaamaametnik Saareserva? Ja langeb nüüd raske karistuse alla? Kuus kuud saab, arvate teie? Kas see Saareserv siis sugugi ei jäta, kui teda paluda?"

„Ei jäta," kinnitas proua Sillak. „Minu mees teeb küll kõik, mis ta võib. Teate isegi, Veskimets ju mehega hea tuttav — on alles hiljuti ühes pummeldanud, selget puhast konjakit joonud teised. Minu mees ju valget viina ei võigi palju võtta — tal süda haige ja närviline teine ka. Arst keelas tal joomise hoopiski ära, aga oma koha pärast ta ei saa jätta. Tuleb üks ja tuleb teine, kutsub — kuidas sa ütled ära, saab võib-olla pahaseks ja jumal teab, mis veel teeb. Mu mees peab ju katsuma rahvaga hästi läbi saada ja, jumal tänatud, on ka seni saanud. Ei ole kellegi poolt tema kohta kuuldud halba sõna. Ei ta nori ka kellegagi ilmaasjata, katsub ikka

heaga. Aga nüüd see Veskimetsa lugu, jah. Oi, kui te teaksite, kuidas mu mees õnnetu on sellepärast. On isegi teisel muret selle taluprotsessiga — koledat raha läheb see maksma, kümme tuhat võtab advokaat ühe esinemise eest. Ja nüüd oli seda lugu ka veel vaja. Mu mehel on ju nii hea süda, ta ei taha kellelegi halba teha. Nuttis teine päris öösi: mis ma ometi teen, anna sinagi head nõu, armas naine, — palus. Aga mis nõu mina, naisterahvas, tean anda. Ütlesin, et katsugu ikka ära leppida, kui kuidagi saab. Saate isegi aru, kuidas ta teeb protokolli: oma sõber ja laste õpetaja? Ja minu lapsed küll hoiavad Veskimetsa, ütelgu teised mis tahes. Aga Saareserv käib kõvasti peale, ei tema jäta. Muudkui protokoll ja protokoll. Juba kolm korda on täna mehele helistanud, et kui kaugel need asjad on. Naisega teine ka tülis praegu — teate isegi, tolle Sikulokutaja pärast . . ."

„Mina küll aru ei saa," katkestas proua Pillikse teise kõne ja hakkas omakorda seletama, „ma lihtsalt ei mõista, mis mees see Sikulokutaja on. Mitu naist teisel juba käes, aga ikka veel täis ei saa. Alles hiljuti, teises linnas, nägin juhtumisi — ei ole sellest veel kellelegi kõnelnud, ainult teile ütlen. Olin teises linnas, sõin lõunat ühes restoranis ja nägin sealsamas Sikulokutajat kabinetti minevat — arvake kellega. Teie ei oska aimata. Proua Simasteliga."

„Võeh! Või proua Simasteliga!" hämmastus proua Sillak, kellele see tõepoolest oli uudiseks. „Tal ju omal nüüd nii kena mees. Ja tähtis mees. Soodoma keiser, ühe sõnaga. Omavahel ütelda, ka minu meest kipub vahel käsutama, aga minu mees, teate isegi, ei allu temale . . ."

„Jah. Ja kas teate, mis veel?" jätkas proua Pillikse äreval õhinal. „Viibisin restoranis pisut kauemini ja naljapärast, teate, istusin ümber kõrvalkabinetti — me, naised, oleme ju vahel väga uudishimulikud. Mõtlesin, et katsun õige kuulatada, mis nad seal kõnelevad ja mis sest asjast välja tuleb. Kudrutasid teised tükk aega, jõid vist ka õige tublisti ja siis korraga jäi kõik vait. Arusaadav, mis sinna restorani kabinetti võõra mehega ikka otsima minnakse . . ."

„Aga on see Sikulokutaja ka häbematu mees," pahandas proua Sillak. „Teate, püüdis ka mulle kord kätt külge ajada. Aga andsin talle selle eest ka vastu kõrvu, nii et laksatas. Mina juba ei ole niisugune."

„Sa armas jumal küll!" imestas proua Pillikse. „Või isegi teile? No teate, on küll hukas see maailm tänapäev, päris püsti raisus kohe!"

„On, mis seda salata," ohkas proua Sillak. „Ja tuleb koguni nii välja, et mida haritum inimene, seda suuremaid rumalusi teeb. Nagu jälle see advokaat Porovardja. Naise saadab maale, aga ise sõidab tütarlapsega Pärnu . . . "

„Sa armas jumal küll!" lõi proua Pillikse uuesti käsi kokku. „Kõigist ma oleksin seda uskunud, aga mitte advokaat Porovardjast . . ."

„Mis seal uskuda? Mees tugev ning terve, kere hõlpu täis — ega siis aita ühest naisest midagi."

„Siiski nagu imelik on seda uskuda. Nii kena naine kui tal endal on."

„Ei mina räägi seda ilmaaegu," tegi proua Sillak pisut haavunud näo. „Ei mina aja kellegi kohta tühja juttu. Ah, kust ma seda tean või? Porovardja ise on purjus peaga kõrtsis Karneolile rääkinud. Karneol jälle seletanud minu mehele. Tulnud kohe öösi pärast seda jaama, ostnud mehele veel kaks õlut."

Ja pajatasid edasi naised, aietasid ning ohkasid, kirusid maailma kurjust ja manasid maa põhja kõiki patuseid. Ümberringi aga südasuvine päev jätkas oma käiku üle päikeselõõsas kumavate katuste, õitsvate kartuliaedade ja tolmuste tänavate.

Ning samal ajal Soodoma raudteejaamas, politseinik Sillaku ametiruumis, rohelise paberiga kaetud laua ümber istusid koos kolm meest: Sillak ise, jaamaametnik Saareserv ja kooliõpetaja Veskimets.

Ei olnud Sillakul tõesti kerge saada Saareserva ja Veskimetsa niikaugele, et nad nõustuksid ilmuma tema ametiruumi leppimiskatseks. Veskimets aina toonitas Sillakule üleoleva naeruga: „Lubasid aidata, kui ma sisse kukun, — nüüd lunasta oma lubadus. Tahan näha, kas sul on ka võimu või praalid muidu." Saareserv omakorda raius nagu rauda: „Olen ametnik, olin ameti-

kohuste täitmisel ja nõuan enda haavamise eest karistust."

Kolm päeva nägi Sillak vaeva, kuni jõudis mõlemaid mehi veenda, et nad võiksid teineteisega vähemalt kõnelda. „Hea küll, ma tulen," ütles Veskimets. „Aga paluma ma teda ei hakka, seda pea meeles!" „No olgu siis, kui te nii väga peale käite," andis Saareserv järele. „Aga korralikult vabandama peab ta ennast, seda ma ütlen."

Ning nii nad nüüd istusid rohelise laua juures, kolm meest, kellel oli raske leida ühist keelt. Vaatas Veskimets kõrvalt Saareserva, tema kitsast nägu aukuvajunud põskede, kandilise lõua ja ametliku kivise ilmega, pisut hale nagu hakkas teisest, kuna samas vägisi kippus peale naer. Oli veider mõtelda, et inimene nii tühise asja pärast võib teha nii hirmus tähtsa ning tõsise näo. Ja kui see nägu veel oleks täismehe nägu. Tõepoolest halenaljakas! Saareserv omakorda takseeris Veskimetsa rohkem siseväärtuste seisukohalt. „Pealtnäha päris kena mees," mõtles, „haridust on ka omajagu, aga kasvatus — jätab soovida." Siin võiks tema, Saareserv, küll mõnelegi olla eeskujuks. Austab seadusi, täidab täpselt oma kohuseid ja nõuab seda ka kodanikelt, seisuse, soo ja sõpruse peale vaatamata. Just niisugune peabki olema õige riigiametnik.

„Siis teie, Veskimets, annate järele," alustas ta viimaks juttu, „et haavasite mind kui ametnikku ametikohuste täitmisel?"

„Meelega haavata ei tahtnud," vastas Veskimets lühidalt.

„Meelega või mitte," jätkas Saareserv tähtsalt, „kust mina seda tean. Fakt jääb faktiks. Ja see on seda raskem, et see sündis raudtee piirkonnas. Teate, mis karistus sellest järgneb?"

„Ei ole mahti olnud mõtelda."

„Jaa, vaadake," võttis Saareserv õpetliku tooni. „See'p see asi on, et te pole selle üle mõtelnud. Teete rumalast peast midagi ära, ilma et mõtleksite, mis selle teo tagajärjed võivad olla. Aga kui ma nüüd teid selle eest istuma panen, mis siis?"

„Siis palun arvesse võtta süüdpehmendavaid asjaolusid," tähendas Veskimets külmalt.

„Mis pehmendavad asjaolud siin võivad olla?" küsis Saareserv pahases imestuses.

„Need on järgmised," seletas Veskimets rõhuga. „Esiteks olin ärritatud meeleolus sellepärast, et käristasin oma püksid traataia otsas katki. Traataia püstitas jalgteele, mida mööda mul seni vaieldamatu õigus oli käia, raudteevalitsus — minu arvates ilma ühegi seadusliku aluse ja moraalse õiguseta. Vabandust, laske ma seletan. Tähendab, raudteevalitsus tegi mulle oma põhjendamata — pidage ometi, las ma lõpetan! —, oma põhjendamata korraldusega ainelist kahju, ja mul oli sel juhul täielik põhjus raudteevalitsuse üle ärritatud ning pahaseks saada. See on esiteks. Teiseks teie kui raudteevalitsuse ametnik kohapeal tõmbasite minu meelepaha enesele sellega, et võtsite mind vastu teravustega — vabandust, minul on praegu sõna —, hüüdsite mulle: „Kas teil silmi peas ei ole!" ja hakkasite mind kätega püüdma nagu väikest last, või koera, või kassi. Oleksite mulle võinud lasta määrata rahatrahvi, nagu teile kuuldavasti on antud isesugune õigus, aga mind mitte püüdma hakata, ja asi oleks olnud korras."

„Tähendab, teie ei tunnista vabariigi seadusi ega määrusi?" küsis Saareserv hirmus tõsiselt, toolilt üles tõustes.

„Tunnistan, kui need ei lõhu kodaniku pükse ega kitsenda tema elutarvilikku liikumisvabadust," vastas Veskimets kerge pilkega.

„Jah, seda küll, seda küll," segas nüüd Sillak lepitavalt vahele, „aga nüüd, ütleme, on lugu niisugune, et sa oled härra Saareserva haavanud. Ja härra Saareserv on valmis leppima —"

„Mina," ruttas Saareserv õiendama, „võtan oma sõna tagasi, kui härra Veskimets selle asemel, et ennast süüdi tunnistada, veel mind hakkab süüdistama."

„Ma ei süüdista kedagi," lausus Veskimets. „Ma ainult tuletan meelde tõelist asjakäiku."

„Asjakäik oli nii," ägenes Saareserv, „et mitte mina ei sõimanud teid, vaid teie sõimasite mind."

„Nimetage minu sõnu, kuidas tahate. Mind see ei huvita."

„Aga nii me, ütleme, ei saa ju edasi," laotas Sillak hädiselt käsi. „Olete mõlemad haritud inimesed. Saate aru küll, et ei maksa iga tühja asja pärast —"

„Teie arvates on see tühi asi?" pöördus Saareserv äärmise tõsidusega Sillaku poole. „See on raske seaduserikkumine, mitmekordne seaduserikkumine."

„Jah, seda küll," kinnitas Sillak süüdlaselt. „Aga ma mõtlen, et omade vahel — oleme ju kõik tuttavad —"

„Seaduse ees ei loe sõprus ega tutvus. Peaksite seda teadma, olete ametnik."

„Seda küll, aga — seadus tunneb ka andeksandmist. Võiksite unustada. Parem on ikka heaga läbi saada. Noh, ütles teile mõne sõna, mis see teile kui — mehele ikka tegi?"

Lõi kõhklema Saareserv. On tõepoolest mees. Ja võib ka unustada. Peaasi aga, et talle jääks õigus, et teised tunnistaksid seda õigust. Sest nii, kui iga joodik võib tulla teda kui ametnikku sõimama — mis sellest siis välja tuleb? Kes tahab siis üldse veel ametnik olla? Ei, ka ametnikul peab olema oma kaitse. Ja see on tema seaduse poolt määratud õigus.

„Siin on küsimuse all põhimõte," väitles sellepärast Saareserv. „Kas härra Veskimetsal oli õigus mulle seda ütelda või mitte?"

„Ei olnud," paiskas Veskimets järsku poolpahaselt. Ta oli sest asjatust sõnavahetusest tüdinud. Tahtis, et see kiiremini lõpeks. Ainult andeks paluda ei tahtnud.

„Nii. Jaa. Siis see asi võtab juba teise pöörde," targutas Saareserv, andes mõista, nagu tooks ta maailmatu suure ohvri. „Siin on küll tegu suure seaduserikkumisega, ja raudtee piirkonnas see käiks raske karistuse alla, aga mina ei taha mitte kedagi õnnetusse saata. Mulle on tähtis põhimõte, et inimene tunnistaks seadusi ja lugu peaks ametnikest, kes talitavad nende seaduste alusel ja valvavad nende täitmise järele. Ja kuna härra Veskimets seda nüüd on tunnistanud, et ta on süüdi, siis võime minu arvates läbirääkimisi jätkata. Mina võin ju selle asja jätta, kui härra Veskimets —"

„Vabandan," katkestas Veskimets äkki Saareserva

väsitava ning äärmiselt ametliku seletuse ja pistis talle ootamatult käe pihku.

Sellega oli lõppenud see pikk pidulik talitus, mida oleks võinud sooritada ka paari lausega, otsekoheselt ning siiralt. Kuid inimesed Soodomas on juba niisugused, et nad ajavad taga oma õigust, võitlevad iga tühise asja, iga tähtsuseta sõna pärast, nagu võideldakse lahinguväljal iga kivi ja künka pärast, meeleheitliku ägedusega.

Hea siiski, et see niigi lõppes. Sillak ohkas kergendatult.

„Olete mõlemad täitsa mehed!" rõõmustas ta. „Nii, ütleme, on asi joones ja rahu jälle majas. Kellele neid protokolle ja protsesse vaja on!"

Saareserv ei lausunud enam midagi. Tal tundus nagu kahju olevat, et oli järele andnud nii kergesti. Pani vormimütsi pähe ja siirdus kaubaaitade juurde, kus raudteetöölised tegutsesid kaupade väljalaadimisega.

„Ei ole neid protokolle ja protsesse vaja jah," ägetses Veskimets. „Aga näe — tehakse, näe — protsessitakse. Igaüks keksib teise nina all nagu pajuharakas, tiivad laiali: minu õigus, minu õigus! Pressi, pinni, tüssa teisi, peta neil käest vara ja naised, lõhu nende perekonnad — ikka sinu õigus! Tugevama õigus. Riikki ehitab juba kodanikele traataedu nina alla. Ja ametnikud hüplevad nende traatide taga: minu õigus! See olevatki see õige rahvakasu. Ha-ha-haa!"

„Jah, seda küll, seda küll," nõustus Sillak teenistusvalmilt. „Rahvaga peab oskama läbi saada, siis peab rahvas ka sinust lugu. Aga Saareserv? Ta tikub alati rahvaga norima, ja siis rahvas muidugi nöögib vastu ka. Oi, olen mina temaga hädas olnud. Ega's sinu lugu ole esimene. Olen, ütleme, neid tülisid küllalt lahendanud. Vahel tüütab päris ära. Ei lase öösigi magada. Kui õhtul valvekorrale jääb, siis ära parem voodisse heidagi. Tead, et helistab iga paari tunni tagant: Sillak, olge hea mees, tulge nüüd ruttu appi! Teiste ajal ei juhtu kunagi midagi, aga tema ajal, ütleme, nagu kiuste juhtub."

„Väikese mehe võimuhullustus!" lõpetas Veskimets lühidalt jutu ja astus uksest välja.

„Liiku ei teegi — lepituse puhul?" hõikas Sillak talle järele.

„Pole aega!" vastas Veskimets ja läks edasi.

Jõudes Kusta Sikulokutaja poe kohale, üllatasid teda suletud aknad ja uksed. Vaatas ligemalt, eesuksel seisis silt: „Inventuuri tõttu kauplus kinni."

„Nagu pisut imelik aeg inventuuri tegemiseks: augustikuu!" muhatas Veskimets. „Kes see maalt on, kes seda usub."

Ei olnudki Kusta Sikulokutaja kauplus suletud inventuuri, vaid lõpetamise puhul.

Oma mitmepäevaseilt seiklusilt naaberlinnast tagasi jõudnud, leidis Sikulokutaja eest pooleldi tühja poe ja purjus selli. Võõras tütarlapski askeldas tema tubades, vedeles diivanil, nagu oleks ta omas kodus.

Oli mõtelnud sell Saamuel Aart, et kui peremees peab pidu, mida siis minagi ootan. Ega paremat aega ole kui noorusaeg, ja — noorus ei tule iial tagasi. Peab siis kasutama peremehe äraolekut ja tema tühje tubasid. Oli mõtelnud nii sell Aart ja korraldanud endalegi ühe lõbusa olengu. Sellelt ta tabaski pahas tujus, läbipekstud koerana tagasijõudnud peremees.

Vihastas peremees sellisest omavolist, mida nimetas sigaduseks. Kihutas minema selli ja tütarlapse. Ärgu näidaku poiss talle enam oma nägu! Olgu õhk puhas juba tänasest päevast!

Katsus üksi edasi kaubelda Kusta Sikulokutaja. Tõotas põhjalikult parandada oma eluviise.

Ei tulnud sest välja midagi. Juba teisel õhtul ta siirdus jälle kõrtsi. Pea valutas hirmsasti ja imelik tühjustunne tuli korraga peale neis pooltühjes poeruumes ja hämarais elutubades. Ei sallinud neid enam sestsaadik, kui seal oli askeldanud võõras poiss võõra tütarlapsega. Nagu keegi võõras oleks asunudki neisse, võõras, kes talle on vastik ning vaenulik.

Jooksis kõrtsi, et harilikul kombel otsida lohutust viinast. Mõtles, et küll harjub jälle (on mitu päeva olnud ära, sellepärast ongi esiotsa imelik). Saab tagasi oma rahu ja hakkab kauplema ning raha tegema nagu kõik teised: Esko, Mangelmann, Mikk Sikulokutaja. Ei har-

junud. Ei saanud tagasi rahu. Ei hakanud kauplema ega raha tegema.

Tüdis kõigest. Mõtles, et kaua mina selle äriga jändan. Ei lähe teine niikuinii, ja mis ei lähe, see on parem jätta sinnapaika ja hakata koguni midagi uut. Ega tal sellepärast veel häda ole midagi. Rahagi jääb taskusse, kui see krempel üle anda, ja võlgasid — neid on saada küllalt. Mis aga teistele maksta — noh, sellega on aega, kuni näeb. Ei maksa muretseda homse päeva eest, küll homne päev ise enda eest muretseb. Kuidagi ta ikka ära elab, üksik inimene.

Ja ta oli nagu rõõmuski sellest, et on veel üksik inimene. Mis hakkaks ta nüüd peale naise ja lastega? Oleksid niisugust kisa ja kära täis kõik kohad, et ta ei kannataks seda lihtsalt välja. Üksi aga toimetab ta asja ära vaikselt ning ilusasti.

Ning siirdus Kusta Sikulokutaja, teise gildi kaupmees, samal hommikul, kui kooliõpetaja Veskimets ruttas politseinik Sillaku kabinetti, Mikk Sikulokutaja, samuti teise gildi kaupmehe kontorisse. Ei teinud enam pikka juttu, lausus niisama lühidalt ning otsustavalt:

„Võta mu poekaup üle, kallis lellepoeg, kõik, niipalju kui seda seal on. Annan sulle omahinnaga, pisut veel alla sellegi, kui sa ei taha omahinda maksta. Ei ole mul sellega enam midagi peale hakata. Ettenägemata asjaolud sunnivad mind Soodomast lahkuma."

Vaatas Mikk Sikulokutaja oma lellepojale otsa tummas üllatuses, raputas pead ja kratsis kõrvatagust. Siis ikkagi oli tulnud see, mida ta oli kartnud juba ammu: tema lellepoja Kusta Sikulokutaja pankrot.

Raputas uuesti pead Mikk Sikulokutaja. Oli tal piinlik ning häbi oma lihase sugulase pärast. Imelik küll, kuidas seesama veri võib minna nii mitmesse harru.

Pidas Mikk Sikulokutaja oma pühaks kohuseks lellepoega isalikult noomida:

„Arvasin, et oled mees, Kusta, aga näe — ei olnud mees. Liiga sügavale tikkusid seelikusse, liiga sageli vahtisid klaasipõhja — kes siis sedaviisi saab äri ajada? Viin ja naised viivad meele peast, ja mis äri sa ajad, kui sul ei ole meelt peas? Ei sa tee häbi üksi endale, Kusta. Tervele suguvõsale teed häbi. Seda ma

ütlen sulle, jumala eest, pole sa enam Sikulokutaja suguvõsast. Sikulokutajad on kõik kanged kaupmehed põlvest põlve, ja sest ajast, kui sa pole enam kaupmees, sa pole ka enam Sikulokutaja. Lambaliputaja võid võtta endale nimeks, aga Sikulokutaja sa pole ... Tead sa ise vähemalt, mis sa nüüd peale hakkad?"

„Mis see rääkimine enam aitab," püüdis Kusta Sikulokutaja ennast vabandada. „Mis on tehtud, ega seda enam saa jätta tegemata. Ja mis ma nüüd peale hakkan? Seda ma sulle praegu ei ütle, aga küll sa ükskord näed, et ajan enese jälle jalule. Mina juba see mees ei ole, kes ühest löögist kohe pikali jääb. Küll sa näed. Nii et Sikulokutaja nime pärast ära muretse midagi. Ja nüüd vasta, kas sa tahad mu poekaupa või ei taha."

Noomis lellepoeg lellepoega veel tükk aega, nii nagu oskas. Siis lepiti kokku, et Mikk Sikulokutaja võtab Kusta Sikulokutaja kauba üle ja maksab selle eest viis protsenti alla sisseostuhinna. Uksele aga otsustati rahva tähelepanu eemalejuhtimiseks esialgselt, kuni näeb, riputada silt: „Inventuuri tõttu kauplus kinni."

Seda silti siis nägigi kooliõpetaja Veskimets esimesena.

„Seal see ühe õigus juba on," mõtles Veskimets kibedalt. „Jameles, jameles, priiskas ja prassis, pettis talumehi, ahmis teiste käest naisi, külvas perekondadesse kõlvatust, ja nüüd on ninali maas. Ei, ei saa ikka nii maailm elada, kui igaüks ajab ainult oma lõbu ja oma õigust. Peab olema kokkukõla, peab olema mõte."

Ja Veskimets sülitas ning sammus edasi.

Mõni päev hiljem koristati traataed üle raudtee viivalt jalgteelt ära. Kelle teene see oli, seda Soodomas täpselt ei saadudki teada. Kuid Veskimetsa nime sellega ühenduses igatahes mainiti.

19

Teel supelrannast linna sai kooliõpetaja Veskimets kokku oma ametivenna Piilpuuga.

„Väga hea, et ma sind kohtasin," ütles Piilpuu talle

kätt andes. „Kas me ei läheks kuhugi sisse. Mul oleks tarvis sinuga pikemalt juttu ajada."

„Räägiksin minagi mõne mõistliku sõna mõistliku inimesega," nõustus Veskimets naljatades. „Näe, ilm kisub vihmale, ja tuju on ka nii sügise-eelne."

„Kas „Linnusilma" või „Hõimukõrtsi"?" küsis Piilpuu. „Suurt valikut ju pole."

„Ah, neid kõrtse ei tahaks enam nähagi. Läki parem minu poole!"

„Ka seda võib. Läki!"

Poole tunni pärast istuti Veskimetsa poolhämaras katusekambris.

„Ma tahaksin sinuga aru pidada — oled ju mu parim sõber õpetajate seas," algas Piilpuu, laisalt tugitooli laskudes, „kuidas me eeloleval õppeaastal oma tunnid jaotaksime, et mul mõni päev nädalas võimalik oleks varem ära sõita. Pean, maksku mis maksab, kevadel lõpetama ülikooli."

„Tunde võib jagada nii ja teisiti," vastas Veskimets kuivalt. „Aga vaevalt me seda saame teha kahekesi. Teistel õpetajatel on siin ka oma sõna kaasa ütelda."

„Muidugi on. Kuid sinu nõusolek on kõige tähtsam. Ja esialgse kava võiksime ka ära märkida."

„Ei ole mul midagi selle vastu, kui ma kedagi saan aidata," seletas Veskimets asjalikult, „kuigi ma ise ka olen kavatsenud senisest hoogsamini tööle hakata."

„Sina kavatsed tõesti tööle hakata?" imestas Piilpuu, varjamata kerget pilkevarjundit hääletoonis. „Õppima, mis?"

„Seda ka," vastas Veskimets, nagu poleks märganudki teise pistet. „Aga peamiselt mõtlen siiski seltskondlikku tegevust."

„Tühi töö ja vaimunärimine," naeris Piilpuu. „Ei siin, Soodomas, saa sellega midagi kätte. Talve jooksul mõni piduke korraldada, kuhu rahvast tuleb ainult sellepärast, et seal lõpuks on tants? Mõni loenguke pidada, kuhu ilmub paarkümmend inimest — sinu ülikonda ning lipsu vahtima ja — haigutama? Maksab see sinu endakulutust? On see nii tähtis?"

Heitis pikali voodisse Veskimets. Vahtis tükk aega

vaikides lakke, imes paberossi. Suitsu aina voogas sõõrmetest suurte siniste rõngastena.

„Tähtis on," ütles ta siis rõhuga, „inimesi mõtlema õpetada, mõtteid äratada, liikuma panna."

„Mõtteid liikuma panna?" naeris nüüd Piilpuu päris väljakutsuvalt. „Aga kuidas sa paned neid mõtteid liikuma, kui inimesed ise ei viitsi mõtelda, oma aju liigutada? Millest on huvitatud inimesed Soodomas? Viinast, naistest, teiste mustast pesust, sellest, kuidas teist ükskõik kust eemale tõrjuda ja ise asemele ronida. Mis muud mõtet tahad sa neile õpetada?"

Veskimets süütas uue paberossi.

„Vesi uuristab kivissegi augu," innustus ta, „kui ta vahetpidamata langeb ühte ning samasse kohta, siis ei saa nüüd inimest, kellel on ometi mõistus peas, mõtlema õpetada. Õpetajaist on puudus, vaat mis. Sool on tuimaks jäänud, selles seisab asi. Võtame kas või iseendid — mind, sind ja teisi õpetajaid Soodomas. Mis oleme meie teinud selleks, et luua Soodomas ideelist elu, aatelisi keskusi?!"

„Haridusseltsi oleme asutanud, avalikule raamatukogule aluse pannud," loetles Piilpuu pilkavalt, „vähemalt kord aastas pidu korraldanud. On sellest keegi targemaks saanud?"

„Häbiväärt vähe!" hüppas Veskimets voodist üles. „Meid on koolis kümme meest, ja kui igaüks vähemalt kümme korda rohkem ennast oleks pingutanud, kujuta ette, mis me oleksime võinud korda saata. See vaimne soo, mis valitseb Soodomas, igatahes oleks hakanud meie jalgu peal kandma. Aga nii me vajume ise üle pea sellesse — mõne aastaga."

„Kuule, mis sinuga on juhtunud, Veskimets?" küsis Piilpuu pilkelise kaastundega. „Ei tunne enam ära sind, endist lõbusat poissi."

„Olen lihtsalt tüdinud sellest elust siin," vastas Veskimets tõsiselt.

„Või oled koguni armunud?"

„Seda olen juba kaks aastat."

„Ja ei leia vastuarmastust?" naeris Piilpuu laginal. „No kuule, see ei ole kellegi põhjus, millest peaks laskma oma tuju rikkuda."

„Ei, see ei ole ka mitte põhjus minu juures praegu," kinnitas Veskimets veenvalt. „Kuule, ütle õige," lisandas ta vähe aja pärast, tooni muutudes usaldavaks ning sõbralikuks, „kas sina arvad väga hästi naisi tundvat?"

„Oo, küll," hooples Piilpuu iseteadvalt. „Ja ma ütlen: naine ja õhk, see on minule ükskõik. Vajan õhku — hingan, vajan naist — võtan. Aga et ma ühe suutäie õhu pärast endale meeletuska teeksin — seda ei ole. Õhku jätkub külluses kõigile. Ja naisi on ka maailmas küllalt. Nii et, sõber, kui sul ühega ei vea, katsu teisega. Oma süü, kui ilma jääd."

„Ja sa ei tee endale meeletuska ka sellest, kui sa mõne naise teise eest ära võtad?"

„Ei võta mina, siis võtab kolmas, kui see naine on — võetav."

„Ja on see sinu praegune daam — võetav?"

„Küllap ta mõnel ikka on."

„Aga mina seda ei usu, tead," kihvatas Veskimets. „Kas sa ei mõtle, et võtta teise naist on samasugune vargus kui võtta teise rahakott või ülikond, või ükskõik mis asi?"

„Mina küll seda ei leia," vastas Piilpuu rahulikult. „Kui mees on mulle tuttav, siis muidugi ma ei lähe ta naise juurde. Aga kui mees on täitsa võõras, siis mu südametunnistus ei tee vähematki piina."

„Oled tõbras, tead!" pahvatas järsku Veskimets tema ette seisma jäädes, käed surutud sügavale püksitaskuisse. „Päris eeskujulik lojus."

„Sa ei tee nalja?" tõusis Piilpuu toolilt tõsiselt ning haavunult.

„Ei," vastas Veskimets järsult.

Piilpuu ei lausunud enam sõnagi. Ta keeras kannapealt ringi ja sammus jumalaga jätmata uksest välja. Kirus endamisi tänast kokkusaamist, Veskimetsa, enese avameelsust, inimeste juhmust ning — „iganenud moraali".

„Kurat ma jändan siin Soodomas!" otsustas ta järsku ning lõplikult. „Õpetagu Veskimets ja temataolised soodomlaste inglishaigeid ja verevaeseid lapsi ning tehku kõlbelist misjonitööd nende joomarite ja idioo-

tide keskel. Lõpetan ülikooli ja hakkan advokaadiks või kohtunikuks. Hoopis teine ots."

Oli vihane ka Veskimets. Ei rikkunud ta tuju mitte niipalju Piilpuu kui see eriline Soodoma keskkond, mis imeb enesesse, immutab madalate sugu- ja kõhuhuvidega iga aatelisegi juurdetulija nagu ilge tüma soo.

„Kurat mind ajas siia Soodomasse!" kirus ta endamisi. „Oleksin parem läinud kuhugi külakolkasse — oleksin olnud vähemalt tööinimeste keskel, kellel ei ole nii palju aega ega tahtmist oma lusti taga ajada."

Ei saanud jääda Veskimets üksi tuppa. Vastik oli talle korraga see ruum. Siirdus tänavale Veskimets. Ei osanud aga kuhugi minna ega midagi ette võtta. Nagu iseenesest vedasid jalad kõrtsiuksest sisse.

Istus toolile varjatud nurka, tahtis olla üksi. Ei lastud tal aga üksi olla. Tuli kohe juurde postiametnik Rudolf Pillikse, asetas mingi täiskritseldatud lehe ta ette lauale.

„Andke ka oma allkiri," kõnetas teda. „Peame lööma pihta tervel väerinnal. Popsiküla ei tohi meist võitu saada."

„Mis Popsiküla?" tegi Veskimets imestava näo.

„Aga noh — ikka seesama Popsiküla, mis meie, kesklinnameeste käest tahab turgu üle võtta. Kuradi seapõrsapidajad ja kanapojakasvatajad, kes seal elavad, nagu hiljuti ka lehes seisis, — teie lugesite muidugi? Mis turgu neile vaja on? Nende turg on seal, kus midagi ripakil on. Kinni tuleksid panna puha."

„Olete riigiametnik," vastas Veskimets, Pilliksele teravalt otsa vaadates. „Ma ei saa aru teie ägedusest selle allkirjade korjamisega. See pole ju sugugi teie ülesanne."

„Kuidas nii?"

„Teie ülesanne on hoolitseda eeskujuliku postikorralduse eest Soodomas."

„Aga ma olen ometi ka kodanik. Mul on ka omad huvid kui kodanikul."

Veskimets muigas.

„See kõik on ju õige," seletas ta. „Aga, vaadake, teie kui kodaniku huvid võivad lahku minna Soodoma elanikkonna enamuse huvidest. Ja kui te nüüd neid

kodaniku omahuvisid teistele tahate hakata peale suruma, siis see ei tule kasuks teile kui riigiametnikule, kellena te peate kaitsma kõigi kodanike huvisid. Selles on küsimus."

„Ah, siis teie arvates elab Pilpakülas rohkem rahvast kui mujal Soodomas," tõstis Pillikse häält, lastes heakskiitu otsivaid pilke üle kõrtsitoa ringi käia. „Ja noil popsidel olgu turg otse osmiku ees, aga meie naised ja lapsed käigu sinna mitme versta tagant?"

„Suurtele sakstele kuluks jalutuskäik kolm korda nädalas päris ära," vastas Veskimets tahtlikult väljakutsuvalt. „Aga nad ei tee seda ise, saadavad tüdrukud endi eest."

„Ahaa! Saan aru — Madjaku mees," sähvas Pillikse halvakspanevalt ja lahkus lauast.

Veskimets jälgis muiates tema iseteadlikku ametnikunägu sorakil vurrude ja kuidagi haledalt ning abitult piidlevate silmadega. Märkas siis seda ebakõla tema näos, ja see pühkis nagu märg käsn tema huulilt pilkelise muige.

Vajus mõttesse Veskimets. Milline viril maskipidu, milline veider karneval kestab tema ümber Soodomas! Inimesed kannavad kõik maski, käivad nagu karkudel, et teha ennast suuremaks, näidata ennast tähtsamana, kui nad on, ja oma kujuteldud suuruse ning tähtsusega teistele peale suruda — oma õigust. Aga kui nad enese teadmata ära heidavad maskid ja kargud, siis on nad kõik ühesugused — väikesed inimesed, kes kaanivad kõrtsides viina, lõhuvad taldrikuid ja toole, peksavad kodus oma naisi ja lapsi ning hiilivad magama teiste naiste manu. On nad õnnelikud seejuures? Pillikse haledalt ning abitult piidlevad silmad vastavad, et ei. Ta enese arusaamatu, rahutu nukrus vastab, et ei.

Lükkas kõrvale viinaklaasi Veskimets. Oli vastik täna suhu võtta seda kibedat, kõrvetavat jooki. Jäi niisama kuulatama kõrtsirahva juttu.

Oli õpetlik jutt, maksis seda kuulata aatelisel rahvavalgustajal.

„Mis te räägite? On see tõesti tõsi?" kuuldi puhvetiruumis naerda kihistavat kõrtsmikuproua Helene Adamsoni kumedat häält.

„On küll tõsi," vastas talle tööstur Juhan Pohlaku terasekõlane tenor. „Mulle sell Aart ise rääkis, et kui veel piiritust toodud vaadiga, siis lisatud iga vaadi kohta ikka pang või kaks vett juurde."

„Aga kus oli siis aktsiis, kui ta seda ei märganud?" küsis jälle proua Adamsoni hääl.

„Aktsiis?" kehitas end Pohlaku tenor. „Aktsiisiametnikud — omad mehed, oli puha ette teada, kunas nad tulevad. Ja käisidki ainult kord või paar aastas."

„Oli siis ikka ilus äri küll Sikulokutajal."

„Oli. Aga mehel polnud pead, ei osanud äri kinni pidada. Mis aga kaubast raha sai, see naistega kõrtsi viidi. Ja naised olid tal ka alati ümber nagu mesilased. Kärkisid kalleid veine ja likööre, kooke ja šokolaadi ja muud maiusvärki välja, ja Kusta muudkui maksa."

„Ei tea, kas need naised nüüd nii süüdi on," vaidles proua Adamson naerdes. „Meie Mangelmann siin askeldab ka naistega, aga näe — elab nagu ei midagi."

„Mangelmann? Mangelmann on hoopis teine mees," naeris Pohlak elutargalt vastu. „Mangelmann? Mangelmann on kaval."

„Kas Sikulokutaja kaval ei olnud?" lõi proua Adamsoni hääl värisema. „Kuidas ta muidu sai teiste naisi ära meelitada?"

„Ei tema meelitanud kedagi. Tema raha ja helde käsi meelitas. Lipitsesid tema ümber ikka need, kes ise lõbu peal väljas olid. Ja need juba oskavad mehe taskuid tühjendada."

„Oli loll siis küll, kui laskis ennast naistel pügada," naeris jälle proua Adamson.

„Loll saab kirikus ka peksa, miks siis mitte kõrtsis," naeris Pohlak kaasa.

„Ja mis ta nüüd peale hakkab?"

„Kuulukse hakkavat Varangu juures selliks või koguni ärijuhiks."

„Siis ta ikka päris loll ei ole ka, kui Varang ta enda juurde võtab," tundus proua Adamsoni hääles pistet.

„Noh, ega see Varangki siin kaua püsi," kerkis jälle Pohlaku tenor, kõiketeadvalt ning nagu ette parastades. „Kümme selli, kolm direktorit, hulk aktsionäre —

kust see sissetulek võetakse, et kõigile maksta? Ei Soodom seda ülal pea."

„Paistab küll, et Soodomas keegi kaua kaubelda ei saa," muutus proua Adamsoni toon korraga tõsiseks. „Nagu meilgi selle restoraniga. Räägitakse, et Madjak meile tulevaks aastaks enam luba ei laskvat anda."

„Peate katsuma talle meeldida. Heaga ja meeleheaga saab Soodomas ka kõrtsiloa kätte."

„Ei mina sega ennast sellesse asjasse. Las mees teeb, mis ta tahab."

„Mees jah. Aga kus on teie mees täna? Annaksin talle head nõu."

„Mees ei ole kodus," naeris proua Adamson erutatult. „Sõitis ära ja küllap vist kukkus pummeldama."

Veskimets oli tüdinud selle kõneluse kuulamisest. Ikka üks ja seesama laul kõikjal. Tasus arve ja lahkus.

Tuleb midagi teha, tuleb midagi teha — kumises jonnakalt ta peas koduteel.

Ei saanud magada kogu öö. Pidi aina mõtlema Piilpuu sõnadele, omaenese kõrtsides raisatud ajale, viinale ja naistele, kogu sellele väikesele Soodomale, mis väljas ta ümber läbi une nohises nagu täitmatu loom.

20

Tuli jälle sügis Soodomasse, pikk ning niiske, pigistas vett pilvedest ja soodomlaste silmist.

Ühes esimeste hallaöödega lahkusid linnakesest viimased suvitajad. Jäi tühjaks ning kõledaks supelrand. Ei olnud enam kuulda reibast juttu ega kõlavat naeru kesklinna tänavail ja puiesteil.

Oli igav noortel poistel ja tüdrukutel rännata läbi pori kodu ja kooli vahet. Ei osanud oma ajaga midagi peale hakata väljast suvetöödelt tagasitulnud noorsugu ega täismehedki. Kirusid kurja ilma ka Soodoma vanemad ja päris vanad elanikud, kes juba poolenisti surmaga võlgu. Kippusid nad aina aevastama, nagu aevastas pilvekiht nende pea kohal.

Puhusid kõledad tuuled, vilistasid öösiti korstnais ja suitsulõõrides, kangutasid aknaluuke ning kolistasid

vihmaveetorusid nagu kodukäijad oma kõdunenud kontidega. Ei pidanud sooja ahjud, ja üürnikud pahandasid majaperemeestega, kes omakorda tüdisid üürnike halinast. Ei ilmunud ostjaid äridesse ja kaupmehed konutasid niisama leti najal, uurides ajaviiteks suvel heeringate pakkimiseks ostetud vanu ajalehti, kirudes endamisi kehva aega, kõrgeid makse ja kõlvatuid võistlejaid.

Ei olnud hea istuda soodomlastel ilma tegevuseta. Istusid nädala, teise, istusid kuidagi kolmandagi, neljandal ei pidanud enam vastu. Hakkasid jälle järjekindlalt iga päev kõrtsis käima kutselised joodikud. Harjusid sinna sagedamini sisse astuma ka teised, kes seni olid viina võtnud ainult suurtel pühadel ja muil pidulikel juhtudel. Vaatas üle ukse ja astus vargsi leti ette koguni kolmandaidki, kes varemalt paljast alkoholilehast olid jäänud merehaigeks ja oma õpetajaile, vanemaile või pruudile andnud eluaegse karskusetõotuse. Lõid jälle sügelema naiste ja meeste keeled. Pandi endisest hoogsamini logisema tühjajutuveskid. Kohvitädid ja -onud pidasid istungeid päevad läbi ja võtsid pooled öödestki veel otsa, et õigeks ajaks omaga hakkama saada.

Seltskondlikki tegevus sai sisse uue elu ning hinge. Mihklipäevast kuni jõuluni kestsid igal lau- ja pühapäeval maskipidud Tuletõrjeseltsis, kus mängis viieliikmeline „sümfooniaorkester" (iga mees mängis vähemalt viiel pillil korraga), mida mingipärast austati nimega: väike pliiats, ja tantsiti kindlasti senikaua, kui maskid iseenesest nägudelt maha ligunesid. Kõige kaunimale maskile määrati auhind, mis aga sellepärast jäi välja andmata, et seda kaunimat maski ei olnud enam — ei saalis ega väljas. Seltsi esimees kaupmees Robert Nopasson pääses ainult seetõttu vihase rahva omakohtust, et ta aegsasti läks vaatama, kuhu on ometi kadunud tema kallis teinepool (ka Varangu uut ärijuhti Kusta Sikulokutajat ei olnud näha).

Maskipidude kõrval puhkes uue hooga äge võitlus vana ja uue turu pooldajate vahel. Revolutsiooniline erakond linnanõunik Madjaku ja tööstur Pohlaku juhtimisel, toetudes linnavolikogu ja kohtute otsusele,

nõudis turu üleviimist ilma kõhklemata ja kõige kiiremas korras. Alalhoidlik erakond kaupmeeste Varangu ja Sarapiku esindusel seevastu pani mängu kogu oma mõjuvõimu ja mõnevõrra rahagi, et seda takistada.

Juba varasuvel ta oli andnud kaebuse rahukogu otsuse peale, see aga ei olnud veel jõudnud arutusele tulla. Kogu suve käisid ta agendid majast majja, kogudes allkirju protestile turu üleviimise vastu. Nüüd viisid Varang ja Sarapik isiklikult need allkirjad kui „rahva tahteavalduse" kõige kindlamad tõendid siseministeeriumi. Seal neid sirviti eest- ja tagantpoolt, paigutati siis suurte siniste pappkaante vahele ja lükati seisma kalevi alla.

Ei antud palju lootusi Varangule ja Sarapikule ministeeriumis. Tulid nad sealt tagasi üpris nukralt ja siirdusid kohe „Hõimukõrtsi" — tõstma tuju ja pidama uusi plaane. Ning sestsaadik hakati ajakirjandusse juhtima seletuskirju, kui ülekohtune ning riigivaenulik akt on see turu üleviimine. Turg tahetakse ära võtta Soodoma jõukama, riigiustava ning maksumaksja elanikkonna käest ja anda Pilpaküla popsirahva kätte, kes oma vaesuses ei maksa mingeid makse ja aina urgitseb ning õõnestab riikliku korra aluseid. Ja milleks on neile õieti turg, mida nad sealt ostma hakkavad? Ainult kiisapuru oma perekonnale, külmunud kartuleid seapõrsale ja peoga kaerateri kanapoegadele.

Ajalehed avaldasid need kirjad suurte kärbetega ning seejuures andsid ruumi ka vastaspoole seletustele. Ei olnud oma häälekandjat Varangul ja Sarapikul. Ei saanud nad välja ütelda kõike, mis pakitses südamel. Ei jäänud neile ka viimne sõna: ikka tuli keegi, kel oli asja kohta veel midagi ütelda.

Viimaks, novembrikuu lõpul, kerkis küsimus uuesti linnavolikogu päevakorda.

Linnavolikogu koosolek peeti ühel kõledal ning vihmasel pärastlõunal. Olid tusased volinike meeled kestvast sajust, oma erakonna ebaõnnestumisest ja vimmast üksteise vastu. Koosolek muutus kohe algul tormiliseks.

„Turuküsimus edimätses punktis!" hõikas valjusti üle saali linnanõunik Madjak. „Kaua's me sellega jändame. Piäp üitskõrd ära otsustama."

„Ega sinagi kõige targem ole!“ hüüti talle alalhoidlaste ridadest irvitades vastu. „Teame ise, mis me teeme.“

„Kümme aastat jõudsid kesklinna turule kõmpida, ega sa nüüdki sellest ära koole.“

„Niikuinii üks tee ja kaks asja: kõrts ja turg.“

Ei saanud enam kõnelda Madjak. Kõrvulukustav kisa mattis ta sõnad. Alalhoidlaste erakond piiras ta tihedais ridades ümber, ähvardas rinnaga peale suruda, ta siinsamas jalge alla tallata.

Helistas vahetpidamata juhataja Sass Peebuleedu, kahvatu ning hädine näost, köhahoo painajana peale tikkudes. Alles ähvardus — koosolek lõpetada — sundis meeli mõnevõrra rahulikumaks jääma.

„Ei ole teil õigust meile ette kirjutada midagi,“ ägetses veel volinik Kurt Tuisk, maa- ja majadeomanik vana turu kandist. „Turg peab olema kogu rahva, aga mitte ühe nurga elanike jaoks.“

Jätkusid terve tunni vaidlused päevakorra pärast. Viimaks ometi saadi niikaugele, et asuti hääletamisele. Selle tulemuseks oli turuküsimuse paigutamine esimeseks punktiks.

„Madjaku vigurid!“ hõigati nüüd jälle alalhoidlaste ridadest.

„Ta on osa volinike peale survet avaldanud, neid ähvardanud — meie protesteerime!“

„Lahti hääletada — mis muud!“

„Umbusaldust avaldada!“

Ei tulnud aga midagi välja umbusalduse-avaldusest. Tahtis Sass Peebuleedu seda esitist hääletusele panna, kuid seepeale tõstsid Madjaku poolehoidjad nii metsikut kisa, et Peebuleedu enam ei tulnud toime selle vaigistamisega. Üleni higisena lahkus ta juhatajakohalt, kuhu tema asemele astus ta esimene abi Juhan Pohlak.

Viimane hakkas linnavolinikke kohe kõvasti noomima. Ei ole mingeid asjalikke andmeid, seletas ta, mis annaksid põhjust linnanõunik Madjaku süüdistamiseks. Ja ilma süüdistavate andmeteta inimesele hakata teravusi näkku loopima, see ikka ei lähe. Ega Soodoma volinikud ole turunaised —.

„Kas kuulsite? Juhataja haavas meid, Soodoma rahva poolt valitud linnavolinikke!" kuuldus jälle ärevaid hääli.

„Protesteerime juhataja teguviisi vastu."

„Nõuame vabandamist — niiviisi ei tohi rahvaesindajaid haavata."

Tõusis vihapuna juhataja Pohlaku palgeisse. Ta kõlistas ägedasti kella, manitses uuesti karmilt volinikke, kes ometi pidavat aru saama, et niiviisi ei saa asju ajada.

„Ku egä miis om esi eräkonnast, siss küll ei saa," tähendas Madjak vahele, muheldes ise selle enda arvates teravmeelse märkuse üle.

Ta ei olevat sugugi tahtnud volinikke haavata, jätkas Pohlak, saates Madjakule etteheitva pilgu. Ta ainult kavatsenud toodud võrdlusega volinikele meelde tuletada nende kõrgeid kohuseid, kuid tal ei olevat lastud rääkida lõpuni. Rahustagu volinikud ometi oma läbematut meelt ja kaalugu küsimust kainelt ning asjalikult, et see siis otsustada kogu Soodoma rahva elulistes huvides.

Sõna sai Madjak, kes hakkas vabandama ning õigustama oma tegevust linnanõunikuna.

„Meie kohta üteldäss," seletas ta iseteadvalt, „et me ollev kedägi mõjutanu, et iks turgu niisedäviisi saass üle tuvva. Mia arva, et nii ütlejä ei tiiä esiki, mes nä tahava. Ja ku me, liinavolinigu, rahva esitäjä, egät nisukest ütlemist tahassime tähele panna, siss me ei saass mitte midägi ärä tetä. Miu kohta isiklikult räägitäss sedä ja tõist. Aga mia küsi teilt: misuke om sii inemine, kelle kohta midägi ei räägitä? Niipiä kui laits sünnip, kohe nakatass rääkmä: vaat siu laits kaalse nii pal'lu, a'a miu oma olli iks nii pal'lu raskemb. Niisedäviisi räägitäss kah egä täiskasunu inemise kohta. Nii om puha kiusu- ja laimujutu. Ma või siin endäst üteldä, et ole iks kõik tennü —"

„Et rahva usaldust petta!"

„Ja iga päev oma topka teha — rahva kulul!"

Kõlises juhataja kell. Vihastas Madjak, põrutas rusikaga vastu lauda, pahvatas ägedalt:

„Nisukest juttu võiva a'ada ainuld rumala inemise."

Müra lämmatas tema sõnad. Karjuti, kolistati toole, trambiti jalgadega. Volinik Tuisk hõikas üle teiste:

„Kas te ise kirja tunnete?"

Ilkuv naer saatis seda hüüet, kõmisedes õõnsana vastu saali kõrge lae alt, paiskudes peente linnuhaavlitena vastu Madjaku nägu, haavates valusasti ta enesetunnet.

Hakkas kogelema Madjak. Kaotas käest mõttelõnga, ei leidnud seda enam, otsi või ära otsi. Tahtis paisata näkku neile põikpäisile rumalaile kilplasile, et nad ei tea õieti mitte midagi linna asjust. Õppigu enne oma ukseesisest kaugemale vaatama ja siis alles tulgu rääkima, või pidagu suu hoopis kinni, et endid mitte maailma naeruks teha. Ei saanud aga Madjak seda ütelda. Sõnadest tuli puudus, parajaid ning kõige paremaid ei leidnud enam kuskilt. Nagu kärmed kirbud särgis hüplesid mõtted peas: püüad küll, aga kätte ei saa.

„Mia," kogeles ta suuri vaevu, „mes putub aridust, siss ei taha teile midägi üteldä. A'a endäle mia iks niisedäviisi ilmaasjanda ei lase ka midägi üteldä. Konn ei ole mitte ülikooli aridusega, a'a ka temä karjup, ku pääle astut. Ja egä inemine karjup, ku tälle liiga tetäss. Vaat mes mia teile ütle ..."

Lõi lõpuks Madjak ärritatult käega, keeras kannapealt ringi ja lahkus koosolekusaalist.

„Kartma lõi!" hüüti talle järele.

„Mis sa ikka kostad, kui kirja ei oska."

Ilma Madjakuta muutus koosolek rahulikumaks ning asjalikumaks.

Hakkas kõnelema Kristjuhan Sarapik, kes toonitas, et talle isiklikult see turuküsimus ei ole sugugi tähtis, aga tema vaatab sellele kui Soodoma eluküsimusele. Kes on Soodomas kõige suuremad maksumaksjad? Töösturid ja kaupmehed. Kus asuvad Soodoma kõige suuremad tööstused ja kauplused? Vanalinnas, praeguse turu piirkonnas. Kui aga nüüd turg üle viiakse, kes kannatavad selle all kõige rohkem? Jälle töösturid ja kaupmehed. Võtame edasi. Kui neil sissetulekud vähenevad, ei saa nad ometi linnale endisel määral makse maksta. Ja kui nemad ei maksa, kes siis veel maksab? Kust võtab siis linn sissetulekuid?

Kõneles ka volinik Kurt Tuisk, kes pühalikult tõotas, et ta kingib praeguse turuplatsi, mis asub tema maal, linnale igaveseks omanduseks sel korral, kui turg jääb kohale.

„Sellest ei ole enämb juttugi," põrutas seepeale linnanõunik Madjak, kes uuesti oli ilmunud saali. „Meil saisap küsimus sellen, et vastaspuul om turu asjun edesi kaevanu. Ja nüüd tulep niisedäviisi volikogul otsustada, kedä ta saadap kohtude oma huvide kaitsjass. Tulep valida advukaat."

„Linnavolikogu võib oma otsust muuta," hüüti alalhoidlaste ridadest.

„Vahepeal on selgunud uusi asjaolusid."

„Mes muljet sii vällänpuul avaldap, ku me täämbä otsustame nii ja ommen joba tõisiti," pahandas Madjak. „Mes latsemäng sii niisedäviisi om?"

„Kes on siin lapsed? . . . Mis kõrgemat võimu te mängite? . . . Saite selle eest juba kolm tuhat," muutus koosolek uuesti ärevaks. Kestis edasi vihane sumin, kui Madjak jälle püüdis sõna võtta. Kuuldus jalgade trampimist, toolide kolistamist, teravaid märkusi Madjaku aadressil.

„Palun rahu!" hüüdis juhataja kella kõlistades. „Kes soovib veel sõna?"

„Mina tahaksin ka paar sõna ütelda," tõusis aeglaselt linnapea Priidu Kumalane.

Oli kohmakas vanapoolne mees, rääkis lihtsalt ning sõbralikult, pisut naljatlevas toonis. Muhelesid seejuures ta kavalad, elutargad silmad ja suured sorakil vurrud liikusid mingi pikatoimelise putuka katsesarvedena.

„Kui meie siin nii kaua," seletas ta, „ajame juttu ühe pisikese asja man, siis see näitab, et meil on väga palju aega. Aga nii kui me siin volikogus enamuses oleme töölised, siis see tähendab, et meil seda aega ei ole tühja juttu ajada. Meie oleme kord juba otsustanud, et turu toome ära, ja selle juurde me jääme. Anname volituse oma advokaadile Martin Paulsonile, et ta võib meie eest edasi protsessida. Ja mis ta meie eest peab ütlema, see on see, et kõige tähtsam on ikka meil kõigil meie kodulinna tulevik. Meie linn kasvab just siinpool

kandis, kus me praegu oleme, — meie raekoja kandis. Ja kui me praegu ei istu linna keskkohas, siis tulevikus me istume. Siin ümbruses on palju vaba maad ja siin võib ehitada. Kui me aga nüüd vaatame, kes on niiütelda küünte ja hammastega vana turu küljes, siis need on ärimehed Sarapik, Varang, Esko, Mangelmann, maa- ja majadeomanik Tuisk ja teised, kel selle asjaga on seotud omad isiklikud kasud. Aga meie kui kogu Soodoma rahva volinikud ei tohi seda arvesse võtta. Nende ärimeeste kasude pärast me ei tohi elu seisma panna. Me peame kui rahva valitud pojad ette nägema elu käiku ning selle järgi talitama. Elu käib Soodomas sealt siiapoole, aga mitte siit sinnapoole. Ja kui me kord näeme, et see on nii, siis ütleme kah, et see olgu nii, ja mitte tolligi me omast ei tagane," lõpetas linnapea mõnusal muhelusel.

Tema kõnele puhkes volikogu enamuse toolidel tugev käteplagin, mis summutas alalhoidlaste üksikud protestihääled.

Lõi muhelema Madjak. Nagu mahe kuupaiste libises üle tema ümara näo. Ta pilgud rändasid võidurõõmsalt vastasrinna volinike ridades, peatudes igal üksikul volinikul eraldi ning tema tähtsusele vastava varjundiga.

„Meile, onnimeestele, jääp iks võit!" hüüdis ta üle saali, suutmata ennast pidada.

Ning võit neile jäigi hääletusel, mis lõpuks siiski suudeti teostada. Selle järel jätkus koosolek rahulikult ning asjalikult.

Pärast koosolekut kutsus linnanõunik Madjak linnavolikogu juhataja Peebuleedu oma kabinetti.

„Mis muud sii om," hakkas ta teda pahaselt noomima, „et te ei oska kuusolekut juhatada ja niisedäviisi lasete kõnelda asjust, mes üldsegi päevakõrran ei ole? Ja mes te õge endäst arvade, ku te käide miu pääle kaibaman advokaate müüdä ja ministeeriumin?"

Püüdis vastu vaielda Peebuleedu, kuid Madjak ei lasknud tal rääkidagi.

„Mes te vaidlede," käratas Madjak, „kon üldse midägi vaielda ei ole. Ah siss te mõtlede niisedäviisi, et kiäki ei tiiäki, mes te siin tassakesi teede? Mulle Poro-

vardja esi ütel, et olete kaibaman käinu, ja ministeeriumist ma kuuli kah. Mul iks sääl suuremba tutva ku teil. Na naarava teie kaibuste pääle. Ja mina ütle teile kah, et ärge topke endid asju sekkä, medä te ei tiiä. Meil ei ole viil maa riigi käest kättegi saadu, ei ole planiirmisekava ega midägi, ja joba teie tahate krunte ja käide kaibaman."

„Aga kuidas Pohlakule ja Paulsonile sai krunte anda, kui maad ei olnud?" võttis Peebuleedu uuesti julgust.

„Nuu saiva tõiselt kottalt — tiiäte sedä esiki."

„Said sellepärast, et hääletasid uue turu poolt."

Vihastas nüüd Madjak tõsiselt, karjus Peebuleedule, et see pidagu parem oma suu, kui ta muud ei oska kõnelda kui rumalusi.

Vihastas ka Peebuleedu, kisendas vastu Madjakule — ta õppigu enne kiri selgeks ja siis alles tulgu õpetama teda, tarka inimest.

Süttis seepeale päriselt põlema Madjak. Turtsus ja paukus, oleks Peebuleedule peaaegu käsitsi kallale tormanud.

Peebuleedu, vaene, aga ei kannatanud kestvat ärritust. Äkiline köhahoog vapustas teda. Ta köhis ning läkastas kaua ja raskesti, nii et pisarad purskasid silmist ja kogu kehast hakkas tilkuma higi.

Viimaks, köhahoo vaibudes, ta pani taskurätiku suu ette, sülitas: röga oli segatud lahtise verega.

Ehmus Peebuleedu sellest, surmahirm lõi südamesse jubeda külma lainena. Jättis Madjaku sinnapaika, ruttas koju ja heitis voodisse.

Juurdekutsutud arst konstateeris algavat haigusprotsessi kopsudes. Keelas ära igasugused ärritused, soovitas täielikku rahu ning puhkust ja head tugevat toitmist.

Järgmisel päeval pani Peebuleedu linnavolikogu juhataja ameti maha.

Nii oli jumal ise Madjakule appi tulnud.

21

Aasta vahetusel lahkus Mikk Sikulokutaja Soodomast.

Ta oli kaua küllalt kannatanud ning oodanud oma naisega, ei suutnud see jätta Mangelmanni. Oli nagu takjas kinni selle valgepäise mehe küljes, kelle nägu oli käsnana kortsunud ja suus kiirgasid kuldhambad.

Ei saanud aru Mikk Sikulokutaja, mis vempe või salarohte see Mangelmann tarvitas tema naise võlumiseks. Ei vastanud midagi naine, ainult silmad lõi nutuselt maha, kui temalt seda küsiti.

Ning vihastas siis pikameelne Mikk Sikulokutaja, sõimas naise läbi nagu kord ja kohus, ähvardas ta ühes Mangelmanniga maha lüüa, kui veel kord kuuleb nende kokkusaamisest.

„Oled ometi lapse ema," tõreles ta, meeletu vihast. „Pea sedagi meeles, kui sa enam minust ei hooli. Mis näoga sa vaatad oma lapsele otsa, kui ta kord hakkab taipama, et sa oled niisugune — liiderlik naisterahvas. Laseksin enda lahutada, kui ma teaksin, et Mangelmann su naiseks võtab. Aga ei see mees võta sind ühti, selles ole üsna kindel. Ei see mees ole üldse loodud naisemeheks. Vahetab naisi nagu särke või sokke, viskab sinugi kord räbalana kõrvale, ära vanguta midagi pead! Oleksin isegi su visanud, aga lapse pärast ma sind hoian, seda sa tea! Ja lapse pärast, kuuled sa, ma nõuan sinult, et sa jätaksid selle — kõlvatu elu."

Läksid need sõnad naisel ühest kõrvast sisse, teisest välja. Nuttis küll, kui mees teda noomis, aga teadis, et veri ei anna järele, et veri kisub vägisi Mangelmanni käte vahele. Ja kui Mikk Sikulokutaja jõulu ajal sõitis maale — uut kohta vaatama, hiilis Mangelmann jälle õhtu varju all üle aia.

Ei saanud sellest enam teada Mikk Sikulokutaja. Tuli maalt tagasi, laskis tulise kiiruga sisse pakkida poekauba, mööbli ja köögiriistad, kõik, ilma milleta võis siin veeta veel ühe öö. Järgmisel hommikul enne valget telliti ukse ette veovoorimehed. Pakid laoti regedele, kaeti kinni purjeriidega ja seoti tugevasti köitega. Mikk Sikulokutaja juhtis ise kõike, vaikselt ning tõsiselt,

ainult mõne sõnaga sundides töömehi kiirustama. Oli, nagu valmistuks ta põgenema vaenlase eest, kes iga hetk võib linna sisse tungida.

Ja põgenes ta tõepoolest — mitte aga vaenlase eest, vaid oma mineviku eest, mida ta ei suutnud siin enam taluda. Võttis kaasa naise ja lapse ning ilma et ta neile oleks ütelnud, kuhu ta siirdub, alustas pikka reisi, ära Soodomast, kaugele maale, kus ei tunne keegi teda ega tema elu.

Oli kurb Agathe Sikulokutaja. Nuttis vaikselt rätikunurka, last tugevasti vastu rinda surudes. Ei näinud ta enam Mangelmanni. Ei saanud talle teatada, kuhu läheb.

Kirjutas talle siis kohe uuest kohast. Vastust aga ei tulnud enam. Kannatas omaette, kellelegi sõna lausumata, mälestades oma elu helgemaid hetki, mis veedetud Soodomas. Süda oli kahekordselt valus, sest ta teadis, et need ei kordu enam iialgi. Mangelmann oli kadunud tema elust jäädavalt. Ja veel vastikumaks muutus talle mees, kes seisis nagu mõistatuse, tema noore vere rahutu igatsuse ees.

Mangelmann ei kurvastanud, pigemini rõõmustas niikuinii pikale veninud ning tülikaks muutunud armusuhete katkemisest. Kaks kaunist tütarlast tekkis juurde ta poodi müüjannadeks. Õhtuti, pärast äritegevuse lõppu, kuuldus ta eluruumest ühe või teise reibast laulu ja kitarrimängu. Härra ise oli mängija. Ta rebis keeltelt helisid oma vilunud käega uljasti ning imetlusväärse kergusega. Pühapäeviti tõmmati selga kaitseliidu munder, kõmmutati püssi linna taga metsas, emb-kumb neitsitest kõrval, imetlemas pealiku laskeosavust. Oli hea püss ja hea laskja: tabas vääratuseta mitmesaja sammu pealt, iga lask ikka lähemale märklaua keskmele.

„Pagan teab seda Mangelmanni," kõneldi Soodomas. „Nagu tiukru kukk teine väike, aga tragi. Juba tal näikse jälle uued armud arenemas olevat. Vaevalt üks kadunud silmist, kui teine kohe südames."

Kuulis isegi poole kõrvaga neid kõnelusi Mangelmann. Mõjusid nagu hane selga vesi: saputas korra tiibu ja lendas jälle. „Peab ainult tublisti sööma, muud

pole midagi," vastas ta, kui talt küsiti, kuidas ta ometi jõuab nii palju.

Tuli kord „Linnusilma" kõrtsi ühe preiliga, kadus kohe erakabinetti nagu oma inimene. Nägid seda pealt kohtusekretär Karneol ja advokaat Porovardja, pilgutasid paljutähendavalt teineteisele. Tegid siis sealsamas otsuseks, et mängivad talle kunagi vembu, mis on vemp, mida tal saab mõtelda mitu aega. Ärgu eputagu oma armukestega ega tikkugu nendega õigete ristiinimeste nina alla, kes tahavad rahulikult võtta oma napsid ja minna seejärel ilusasti koju naise juurde. Kui tahab tüdrukuga käia kabinetis, käigu tagauksest, nii et keegi ei näe.

„Hästi, Karneol, nii me teeme!"

„Just nii!"

„Hei, kelner, üks konjak kahe kutsikaga!"

Porovardja oli täna tujus — hõikamise tujus, nagu ta ütles. Ning kui Porovardja kord tujus oli, siis kostitas ta rikkalikult kõiki, kes juhtusid tulema tema lauda — olgu või selleks, et talle kui linna kuulsaimale advokaadile kätt anda või temaga paar asjalikku sõna kõnelda. Ja täna neid tulijaid oli.

Tuli kõigepealt kaupmees Leopold Varang, kes otsis taga kaupmees Kristjuhan Sarapikku, et õiendada temaga mõnd hädalist äriasja.

„Ärge otsige teda midagi!" hüüdis Porovardja. „Oleme meiegi mehed, kellega kõlbab viina võtta. Istuge!"

„Või päris konjakit juuakse?" avaldas Varang oma tõelist imestust. „Nojah, rikkad inimesed!"

„Rikkad muidugi!" suurustas Porovardja. „On's meil rahapuudus või võlga veidi. Joome mis joome, aga ega me hätta jää. Ainult hõika kord, ja raha tuleb jälle. Pole endal tarvis panka minnagi. Kelner õiendab need asjad üsna korralikult, anna ainult allkiri."

„Jah, nüüd seda raha saab kergesti küll," oli Varang nõus. „Katsume siis!"

Katsuti: maitses hea küll, keele tahtis kohe kurgust alla viia. Ei-noh, Porovardja juba oskab valida marki, tema juba iga solki ei joo. Ja Karneol — tema teab, kellega seltsida: ei seltsi ka igamehega, ainult rikaste

inimestega istub viimasel ajal. Võib palju teha Porovardja heaks — kohtuasjus, ja Porovardja oskab seda hinnata. On parimad sõbrad kahekesi. Ei ole neil mingeid saladusi naiste suhtes. Rahakottki nagu oleks ühine. Karneoli oma küll veel ei ole tarvis tulnud — Porovardjal on veel teenistust ja krediiti —, aga mine tea, kunagi tulevikus paneb ehk Karneolgi oma kapitalid mängu. Vähemalt ta lubab seda iga kord, kui Porovardja on arve üksi kinni tagunud.

Seletasid seda Varangule, heatujuliselt teineteist nöögates, nagu hoobeldes, et vaat mis meie kõik võime, ei haavu sellest sugugi.

Ei olnud palju aega kuulata Varangul. Ärimehel on aeg raha, seda peab oskama tulusalt kasutada.

„Olge siis meheks, Porovardja!" lausus ta lahkudes. „Viige see turuasi riigikohtuni välja. Korraliku honorari saate muidugi."

„Küll ma juba viin. Olge mureta!"

Lahkus Varang, tuli tema ärijuht Kusta Sikulokutaja. Ta nägu oli punane talvisest külmast, meel hea kohtumisest uue naisega, taskus mitu kaunist krabisevat viiesajalist. Sammus otseteed leti juurde. Tahtis teha korralikud liigud õnnestunud päeva puhul. Tõepoolest, niisuguseid päevi ei juhtu tema elus enam sageli sestsaadik, kui ta on teise teenija.

„Oh-hoi, Sikulokutaja!" hüüdis Porovardja teda märgates kõigest kõrist. „Tule siia, va läbipõlenud kaupmees! Annan sulle pitsi konjakit. Ega sa ise nii kallist kraami osta jõua. Noh, mis sa vahid, tule!"

„Vaata, et sul omal varsti lõõg täis ei ole!" lõikas Sikulokutaja ebahariliku julgusega vastu. „Mis sa kaagutad?"

„Või mina kaagutan? No kurat!"

Ütles selle Porovardja ning enne kui keegi midagi oleks märganud, lendas õlleklaasitäis konjakit Sikulokutajale vastu nägu.

„Saad veel, kui maitseb!" lisandati irvitades, kõrtsirahva kahjurõõmsa naeru saatel.

Tõmbas paar korda peoga üle näo Sikulokutaja, aevastas ning turtsus, kollase vedeliku lennates sõõr-

meist ja tilkudes sõrmede vahelt. Ütles siis ühe kõva kuradi ja kadus kiiresti teise tuppa.

Naeris Porovardja heameele pärast. Naeris Karneol. Kogu kõrtsirahvas aitas kaasa naerda ning parastada.

Ei-noh, kus ikka Porovardja on mees. Teist niisugust meest ei olegi Soodomas. On rahvamees ja rahamees, oskab end üžal pidada kohtus ja kõrtsis, nalja peale kange ja tõeski ei tagane. Kus ikka sai Sikulokutaja, nii et lust kohe näha. Aga kulus talle ka päris ära. Mis ta, see ja teine, üldse tikub mõistlike inimeste silma alla. Käigu köögiuksest, kui tal nii kange himu on topka järele, või lasku poisikesel poest tuua soru ja pistku vaikselt oma kodus. Ei ole siin kohta läbikukkunud kaupmeeste jaoks. Siin joovad puha viisakad inimesed: advokaadid, kohtusekretärid ja teised kõrgemast seisusest ametnikud.

Meeldis Porovardjale kõrtsirahva poolehoid. Kärkis kõigile välja viina ja õlut, niipalju kui keegi jaksas juua. Kui on pidu, siis ka olgu, nii et saab sellest rääkida mitu nädalat ja seitse päeva tagantjärele. Ise Karneoliga viskasid vahvasti konjakit: ühe pitsi teise järel, kuid purju ei jäänud rohkem kui olid, aja või toobiga sisse.

Ilmus erakabinetist oma daamiga Mangelmann, näod mõlemal õhetavad, silmade õnnelikult sädades.

Leidus nüüdki Porovardjal paras sõna, raske ning lopsakas, nii et pehme trükipaber ei kannata kirja panna.

Oli ülemeelikus tujus advokaat. Räuskas ja ropendas, jutustas rasvaseid anekdoote, hooples üleliiagi, tuletades meelde juhtumeid omast elust, kus ta võtnud selle või teise suure mehega — tal ministrid ja senaatorid puha sinasõbrad —, ja hiljem teinud tükke, mida ei tee järele keegi teine. Ah-hoi, Mangelmann! Mis on üks Mangelmann? Niisuguseid peksa kümme tükki otsapidi üksteise sisse, siis ei saa ka veel temasugust täismeest. Istus teine kogu õhtu daamiga kabinetis, aga mine küsi: arve on ainult kakssada marka.

„Täpselt nii," hõikas eemalt rõõmsatujuline kelner Madis Kotter, kes, nagu seda nõuab amet, poole kõrvaga oli pealt kuulanud kõiki advokaadi jutte.

„Näed sa? Kas ma ei ütelnud õieti!" kiitles Porovardja, näo hiilates heameele pärast. „Hei, kelner, tule siia! Selle eest sa pead saama tubli käraka."

Kelner tuli kiiresti laua juurde. Porovardja haaras tal kuuesiilust, küsis lahkesti ning tuttavlikult:

„Noh, kuidas sul's läheb kah? Keskmine talupoja löök, mis?"

„Just nii, härra advokaat!" naeris kelner, võttis õlleklaasitäie konjakit ja lõi ühe korraga kummuli suu peale.

„No, oled sina aga joodik. Niisugust joodikut ma pole veel näinud," irvitas advokaat. „Katsu, Karneol, kas saad järele teha."

Katsus Karneol. Sai alla ainult poole klaasi. Hakkas läkastama ning turtsuma. Suust ja ninast pritsis kollast märjukest tagasi, lendas vastu nägu Porovardjale.

Tõusis kavalalt Porovardja ning läks teise tuppa, kust hetke pärast kuuldus telefoni helisemist. Tuli kohe tagasi, tõsisena, istus oma kohale, nagu poleks midagi juhtunud.

„Kurat võtku sind ja sinu konjakijoomist!" kirus Karneol taskurätikuga nägu ja käsi kuivatades.

Kestis ainult mõni minut, kui kõrtsi saabus dr. Tõruke. Ta oli higine ning näost punane ruttamisest. Käe otsas oli tal väike pruun kohver arstiriistadega.

„Kus see surija siin on?" küsis Porovardjalt, talle kätt andes.

„Sealsamas ta on!" osutas Porovardja surmtõsise näoga Karneolile, kes istus laua juures sama tervena nagu ennegi.

Tegid kõik suured silmad üllatusest, ei osanud tükil ajal midagi ütelda, kuni taipasid: ahaa, seda see Porovardja käis teises toas talitamas!

„Kust mina's võin teada?" seletas Porovardja tõsiselt. „Nägin, et mees hakkab surema, ja kutsusingi arsti. Teie naerate, aga kaugel see surm siis enam oli. Mees juba sinine näost, hing teisel kinni — vaata iga minut, et viskabki vedru välja. See oli minu kohus arst kutsuda. Olen Karneoli sõber. Ja kui tal oleks läinud halvasti, mihukese näoga ma oleksin talle otsa vaadanud?"

„Naljamees. Sinu nägu ma poleks ju enam näinud, kui ma oleksin surnud," õiendas Karneol naerdes.

„Aga viimsel kohtupäeval?" ei jäänud advokaat vastust võlgu.

Mõistis arst, millega siin tegemist, keeras kannapealt ringi ja tahtis minna. Vägisi surus Porovardja talle pihku korraliku honorari — ei, jääda ta ei või, teda ootavad haiged — ja vabandas viisakalt. Uskugu arst, et asi olnud tõepoolest hull, ega tema, Porovardja, pole tahtnud nalja teha. Hea on, et see lõppes nii kergesti, aga ega see ole arsti süü, ja sellepärast ta võtku rahulikult tasu vastu.

Naeris jälle kõrtsirahvas Porovardja vembu üle. Aga kui Porovardja kõige kindlamalt seletas, et ta seda teinud ainuüksi sõprustundest — ta ei võinud ju teada, kuidas asi lõpeb —, siis hakkasid kõik kiitma Porovardja ustavat sõprust. See võiks olla eeskujuks praegusel ajal, kui nõndanimetatud sõbrad on väljas ainult selle peal, kuidas teise nahka üle lüüa.

Oli jälle põhjust Porovardjal liigutegemiseks. Ja ta tegi seda kõhklemata, lahtise käega. „Seda raha tuleb ka nagu vihma," kiitles ise. „Tuleb lõunatuulega ja tuleb põhjatuulega. Ainult hoia rahakott lahti, et saaks ilusasti sisse sadada... Ah-hoi, Sillak!" hõikas ta siis, märgates Sillakut, kes äkki tähelepanemata nende laua juurde oli ilmunud. „Sind just oli hädasti siia vaja. Kust sa teadsid, et me siin konjakit joome?"

„Mul jõhv kuulmine, jõhv nägemine," seletas Sillak naerdes oma harilikku juttu.

„Ja elad tsentraalis," pilkas heatahtlikult Karneol, talle enese kõrval ruumi tehes. „Kas arst juhatas su siia?"

„Missugune arst?" teeskles Sillak imestust. „Ei, ma pole täna, ütleme, näinud ühtki arsti."

„Ta tundis juba lõhnast, et siin juuakse konjakit," naljatas kelner Madis Kotter, uut napsiklaasi lauale asetades.

„On sul siis aga nina," takseeris Porovardja muheldes Sillakut. „Tõepoolest patent nina."

„Nagu mees, nii nina," suurustas Sillak, kuid lisandas

kohe: „Ja lõõpige niipalju kui tahate, ilma minuta te ikka läbi ei saa. Nagu oli selle Veskimetsaga —"

„Veskimets? Ah-hoi! kus on Veskimets?" hüüatas äkki Porovardja. „Teda oleks veel vaja, siis oleks joodikute kindralstaap koos."

„Veskimets teeb tööd," vastas Karneol. „Ta ei võta enam tilka viina suu sisse."

„Ega võta," tõendas ka Sillak. „Näe, liigudki jättis mulle tegemata, kui ta, ütleme, Saareservaga ära lepitasin. Ei oleks see õieti olnud küll minu asi, aga, teate ise, ma ei taha ju kellelegi halba teha. Tuli ja palus mind, et, armas sõber, aita ikka ära lepitada . . ."

„Ei ta palunud sind ühti, mis sa seletad!" muheles Karneol kavalalt.

„Miks ta's ei palunud, palus küll," tegi Sillak haavunud näo.

„Ja mis on meil sellega tegemist?" lõpetas Porovardja järsku selle jutu. „Kui ei taha, ärgu joogu. Aga meie joome. Proosit!"

„Jah, seda küll, seda küll," kinnitas Sillak. „Mis on meil teiste asjadega tegemist?"

Tõstis siis klaasi ja kummutas selle suule. „Kuradi tore jook," kiitis ise, peoga huuli pühkides. „Kui seda saaks, ütleme, terve kõhutäie."

„Joo! Kes sind keelab?" hooples Porovardja. „Hei, kelner, veel üks konjak kahe kutsikaga! Mina maksan."

Ning kestis edasi äge jooming, muutudes vastu hommikut meeletuks orgiaks, mille sarnast Soodomaski enam ei olnud nähtud mitu aega. Joodi ning söödi juba vanade roomlaste kombel: kui enam ei mahtunud, mindi kõrvale, pisteti sõrm kurku ja — tuldi uuesti lauda kergema kere ja kõvema südamega. Võttis juba kelner Madis Kottergi ühes külalistega. Ropendas ja purustas klaase käe vahel. Möirgas laulda uusimaid omasepitsetud pilkelaule Soodoma tähtsamate tegelaste kohta.

Ärkas Porovardja kella kümne ajal oma kodus voodis. Ei mäletanud enam, kuidas ta sinna oli saanud. Pea lõhkus hirmsasti valutada, kogu keha oli valus, nagu läbi pekstud. Vaatas, joomist maa põhja kirudes, rahakotti: kahe lõbusa päevaga oli kulutanud kõik oma raha

ja kakskümmend tuhat võõrast otsa. Seina taga aga käis pahasena naine, tõukas kolinal toole ja tõreles lapsega.

Tõusis voodist advokaat Porovardja (oli maganud kõigi riietega, kraegi oli alles kaelas). Tõmbas korra märja rätikuga üle näo, sikutas riided pisut siledamaks ja hiilis tasahiljukesi uksest välja.

Kõigepealt on tarvis parandada pea, saagu siis, mis saab.

22

Aeg kaldus kevadele. Märtsikuu uljad tormid lendasid üle Soodoma. Pühkisid taeva puhtaks pilvedest, puhusid hõõguma päikesetule.

Sulas lumi, purunes jääkate tänavail. Koorus lahti talvine saast ja sõnnik õuedes ning tagahooves. Muutus äkki poriseks ja sopaseks kogu Soodom. Lehkas raskesti nagu kõdunev laip, millelt on rebitud petteli-sed hilbud.

Linna taga põldudel kiskus end alasti lõhnav must maa.

Valitses suur lagunemisaeg Soodomas. Seisid ees riigikogu valimised. Erakondade kihutuskõnelejad pidasid koosolekuid päevast päeva ja õhtust õhtusse. Täristasid vahetpidamata oma sõnade-kuulipildujaid soodomlaste kuulmete pihta. Andsid üksteisele marutuld üle soodomlaste peade, paisates neile näkku vihasoppa ja laimusaasta. Ründasid neid täna paremalt ja homme pahemalt, tunahomme eest ja ületunahomme koguni selja tagant.

Sattusid segadusse soodomlased. Ei teadnud enam, keda pidada omaks ja keda vaenlaseks. Jooksid õnnetult ühest kohast teise, kodus ei julgenud istuda enam sugugi, kartes iga hetk maja kokku varisevat. Kogunesid turule, kõrtsidesse, raudteejaama, igasse avalikku kohta, et pidada tarka nõu, kuidas pääseda sellest sandist seisukorrast. Soodoma saatus seisis kõigil südamel. Meeled käärisid ärevuses. Suud jahvatasid nagu tatraveskid väsimatult ning vahetpidamata.

Tahtis igaüks valmistada parimat toitu oma erakon-

nale. Igaüks oma tutvuskonnas kogus vabatahtlikke, et aidata teda rutemini võidule.

Läksid aga selles õhinas soodomlased karvupidi kokku isegi. Said hoogu erakondade omavahelisest metsikust heitlusest. Õppisid ning harjusid käsitsema relvi, mis kandsid pealinna vabrikute kaitsemärke.

Purunes seniseid sõprusi, katkes perekondlikke sidemeid, mõranes maailmavaateid.

Ühingute ja seltside peakoosolekuil puhkesid kättemaksukired. Rünnati ägedasti endisi juhatusi. Tõrjuti need kas või käsitsi kohtadelt ja asuti ise uhkesti asemele. Sest Soodomas tunnustati ainult seda õigust, mida tehti ise. Ja õigust tuli teha, seda nõudis Soodoma tulevik.

Toimus niiviisi korralik puhastustöö ka Soodoma Ühispangas. Ägedas heitluses pääses seal nõukogu esimeheks lauavabrikant ning majadeomanik Juhan Pohlak.

Oli ammu igatsenud seda kohta, nüüd lõpuks oli saavutanud selle. Ning hakkas ka kohe ringi vaatama, mis seal enne teda on tehtud.

Panga juriskonsuldiks ning volinikuks on advokaat Armin Porovardja — ahaa! Samal Porovardjal on ühtlasi panga vastu võrdlemisi suuri kohustusi — ahaa! Ning seejuures on ta veel vastaserakonna, Varangu ja Sarapiku usaldusmees — ei, see läheb juba püsti liiale!

Tuleb see asi kõne alla võtta juba ligemal ajal. Saab siis näha, kas sellele mehele tehakse tuul jalge alla või ei tehta. Või tema tahab siin niiviisi mitu lõikust korraga lõigata! Laaberdab aina kõrtse mööda igasuguste kahtlaste tüüpidega, pillub raha nagu aganaid. Kust ta seda välja võtab? Kas on see kõik ta oma raha? Eks me näe! Nüüd see asi vaadatakse korralikult järele.

Ning Pohlak hakkaski vaatama.

Istus kohtusekretär Karneol ühel päeval advokaat Porovardja korteris. Advokaati ennast ei olnud kodus. Laps mängis õues. Proua Linda üksi keskustles külalisega.

Jutustas omast elust Karneol. Ohkas, et ta ei ole õnnelik ega tea ammu enam, mis on tõeline rõõm. Ku-

jutagu proua ainult ette — haige naine kodus ja peale selle veel kaks alaealist, õde ja vend. Kui suuruke see tema palk siis on, aga jätkuma peab kõigile. Nojah, naine ju pisut kaasavara tõi, aga selle, mis ta tõi, tarvitab ka ise nüüd jälle ära. Tiisikus ei ole naljaasi haigus. See nõuab pikalist ravi ning palju kulu. Ei ta ise saa endale enam lubada kõige vähematki, ammugi mitte laristada kõrtsides. Kõneldakse sellest küll, aga see on puha tühi jutt. Kõneldakse Soodomas üldse väga palju.

On nagu sõber proua Porovardja. Temale võid kõik südamelt ära kõnelda. Läheb kohe kergemaks.

„Aga kas te siis enne ei teadnud, et teie naine on tiisikuses?" küsis proua Porovardja tõsiselt.

„Teadsin küll, aga armastasin," seletas Karneol. „Ning kui inimene armastab, siis ta on pime ja rumal. Just nagu kassipoeg."

„Kui inimene armastab, siis ta on pime ja rumal ... nagu kassipoeg," kordas proua Porovardja pikka ning mõtlikult. „Seda te," heitis siis pea selga, „ütlesite peaaegu õieti."

„Peaaegu — õieti?"

„Jah, mitte just päris," naeris proua. „Sest kassipoeg, teate, vähemalt teie kohta ei sobi sugugi. Kassipoeg ei hakka nii ruttu hiiri püüdma."

„Ma ei mõista teid, proua?"

„Ai-ai, või nii süütu," ähvardas proua näpuga. „Ütlesite, et armastate oma naist, et olete pime ja rumal, ja noori keni tütarlapsi näete siiski väga hästi. Miks ei vali te vanu ja inetuid? Olete juba targaks ning nägijaks saanud? Ei armastagi enam oma naist?"

Karneol vaikis. Küünarnukke vastu põlvi toetades laskis ta pea vajuda käte vahele, just nagu oleks ta äkki jäänud kurvaks ega tahaks seda prouale näidata.

„Ah, ei maksa seda nii südamesse võtta," ruttas proua teda lohutama. „Ma niisama — naljapärast."

Vastas Karneol, et ta ei võtagi seda nii südamesse. Ta teab ju küll, et proua Linda ei ole halb inimene, ei taha teda kunagi haavata ega kurvastada. Ning just sellepärast, et proua seda kunagi ei tee, et ta on nii hea, on tal prouast tõsiselt kahju.

„Kahju — minust?" hüüatas proua Porovardja siira imestusega. „Aga mispärast?"

Jaa, saagu proua aru, seda on hirmus raske ütelda. Seda ei saa kohe ütelda, nii raske on see. Aga tuleb vahel niisugune mõte, et ütleksid, ja siis, et mitte esile kutsuda vääritimõistmist, lausudki, et see on niisugune, aga mitte teistsugune mõte. Aga mis see just on, seda ei ole, jah, sugugi kerge ütelda.

Kuid proua Porovardja naiselik uudishimu on juba kord äratatud. Ta ei jaksa seda enam maha suruda. Ta peab saama teada selle salajase mõtte, mis liiati puutub temasse. Arutab endamisi, mis see võiks olla. Pärib ääri-veeri ja otseselt, kiusab ning meelitab.

„See asi puutub — teie mehesse," lausub Karneol viimaks sosistamisi, pea endiselt käte vahel.

„Minu mehesse?!" kiljatab proua Porovardja, toolilt üles hüpates. „On temaga midagi juhtunud?"

„Näete nüüd, proua," haarab Karneol tema käest kinni. „Näete, kui raske see on. Aga rahustuge, proua — teie mehega ei ole midagi juhtunud. Vähemalt on ta praegu elus ning vabaduses."

„Aga temaga võib midagi — juhtuda," vaatab proua Linda hirmunud pilgul Karneolile silmi, „kui ma teist aru saan?"

„Võib-olla küll," vastab Karneol, pilku kõrvale pöörates, „kui ta ei jäta oma praegust eluviisi."

Haarab nüüd proua Porovardja mõlema käega Karneolil õlgadest, raputab teda, anub ning vannutab, pisarad silmis:

„Siis kõnelge — kõnelge ometi! Mis te piinate mind? Ise tahate veel sõber olla!"

Osatavad viimased sõnad tugevasti Karneoli. Ta viib proua diivanile istuma, istub ise tema kõrvale, hakkab seletama.

Ärgu mõistku proua teda valesti. Ta ei räägi seda mingi tagamõttega, vaid tõepoolest kõige siiramalt, nagu sõber sõbrale. Elab laia elu Porovardja. Tema, Karneol, on ise näinud, kuidas tal tuhandelised aina lendavad nagu tühipaljad udusuled, mida lust on õhku puhuda. Ta teenib ju küll hästi, aga niisuguse laristamise juures ei löö ka kõige parem teenistus lõpuks vastu.

Ning nii on võinud juhtuda, nagu ta ise Karneolile on tunnistanud, selline kurb lugu, et ta on purjus päi välja andnud võõrast raha.

„Võõrast raha? Kas tõesti?" kohkub proua Porovardja, mõlemaid käsi vastu nägu surudes.

Jah, nii tõesti kui tema, Karneol, siinsamas proua kõrval istub, see on tõsi.

Kogub ennast ruttu proua, varjab oma ahastust, katsub naeratada ja ennäe — juba ta naerabki. Kui Karneol kord on alanud, siis jätkaku üsna julgesti. Kõnelgu aga ära, mis ta veel teab tema mehest. Tema ei karda sugugi, kannatab kõik rahulikult, tulgu hoop nii raske kui tahes.

Paneb imestama Karneoli proua kiire toibumine, äratab temas lootusi — leida täielikku arusaamist, mida ta vajab praeguses seisukorras. Ta naine lamab kodus haigena, ja kõrtsi minna (ilma rahata!) tal pole mingit lusti. Imelikku erutavat soojust hõõgavad proua käed, mida Karneol korraga oma peos hoiab. Haruldaselt lapselikud on ta rõõsad, pisut õhetavad põsed ja siirad sügavad silmad.

Teab Karneol oma rohkeist kogemusist niipalju, et talle ei saa läheneda selle suure julguse ning jõhkrusega, mida mõned võhikud nimetavad õigeks mehelikkuseks. Ei köida teda ammugi mitte harilik labane flirt. See naine vajab midagi erakordset, mis teeks tema südame soojaks ning hellaks. Ja seda erakordset Karneol just praegu ette valmistab.

Ei, tema ei taha mitte olla alatu pealekaebaja ega ilge tühjajutu-jahvataja, seletab ta. Kuid tema hindab ning austab prouat niivõrd, et ta iseendalt riisuks ühe kaunima ning väärtuslikuma elamuse, kui ta ei täidaks proua soovi, mis on talle meeldivaks käsuks. Jah, proua on aimanud üsna õieti, tema mehel on olnud suhteid tütarlastega. Alles mõni nädal tagasi ühega on tehtud troikasõit linnast välja. Ööbitudki maal, kuskil mõisa härrastemajas, kus elab Porovardja tuttav ringkonnavalitseja. Või mõtleb proua, et see oli lihtne viisakusküläskäik sõbra juurde — viinade ja noore tütarlapsega. Ei, nii see ei olnud. Tema, Karneol, teab seda kindlasti. Ta ise olnud ju kaasas ning näinud küll, et

ringkonnavalitsejal olnud endal ilus tütarlaps kodus. Kahjuks nii see lugu Porovardjaga, jah, on. Tema, Karneol, on küll Porovardja sõber, aga ta on ka proua Porovardja sõber. Ning tema süda kohe ei luba seda pealt vaadata, kui üks tema sõber teisele, kes pealegi on oma naine, kipub tegema liiga. Ja oleks veel proua seda millegagi ära teeninud. Nii korralik ning töökas naine, kui ta on. Ärgu mõistku proua seda valesti. Tema, Karneol, räägib küll kõik puhtast südamest, ilma ühegi tagamõtteta, sest ta austab, koguni, võiks ütelda, armastab prouat tõsiselt.

Kuulas proua Porovardja vaikselt Karneoli juttu. Ta näoilme muutus aina süngemaks ning kinnisemaks. Ta silmad jäid pinevalt vahtima ühte punkti. Ei lausunud ta ainsatki sõna vahele, ei lausunud ka siis, kui Karneol lõpetas. Vahtis aina enese ette jäikade silmadega, kukal surutud vastu seina, näol tardunud, kivine süngus. Ei langenud kokku, hoidis end kindlasti käte najal ülal, rindki jonnakalt ees. Püsis nii tükk aega nagu elutu raidkuju.

„Minge siit ära — nüüd!" käskis viimaks Karneoli, talle pilkugi pööramata, külmal kõlatul häälel.

Karneoli üllatas väga selline lõpp. Ta ei julgenud enam midagi lausuda ja lahkus vaikselt.

Trepil tuli talle vastu advokaadi taluperemehest vend Aksel Porovardja. Nad möödusid teineteisest sõnatult, vaevalt tervituseks pead noogutades.

Ei saanud aru Karneol, miks proua Porovardja tema niiviisi ära saatis. Oli ta ometi nii tungivalt ning veenvalt avaldanud oma südame sügavamaid tundmusi. Sai tõsiselt kadedaks ning pahaseks Porovardja, joomari ning naisteküti peale, keda selline kena noor proua eelistab temale, Karneolile. Või on viimati proualgi omad salajased armud, et ta nii külmalt vastu võttis jutustuse oma mehe eksisõitudest? Ah, mine sa saa aru naisest ja tema tujudest!

Ei olnud aga proua Porovardjal mingit salaarmu. Ta oli liiga uhke selleks, et reeta oma sisimaid tundeid. Oli harjunud ennast valitsema. Ei olnud Karneol esimene, kes talle kätte kandis keelepeksu tema mehe kohta. Selliseid sõbralikke uudistetoojaid oli ta näinud

juba varemalt. Ei võtnud enam kõike südamesse. Hakkas leppima mõttega, et mees aeg-ajalt endale lubab kõrvalehüppeid abielust. Mehed on ju kõik niisugused.

Kuid ometi tundis ta nüüd, et täna temas midagi on murdunud. Karneoli jutustus oli temasse siiski mõjunud sügavamini kui kõik teised säärased jutud. Oleks olnud parem, kui see oleks jäänud kuulmata.

Ei võtnud ta vastu oma mehevenda Aksel Porovardjat. Tahtis olla üksi. Tõmbus kassina kerra diivaninurka, jäi mõtlema.

Kui saabus koju mees, küsis ta temalt pool-naljatades, et millise tütarlapse juurest siis nüüd jälle tullakse. Ei teinud stseeni, kui vastus sellele küsimusele jäi võlgu. Ei küsinud mehelt üldse enam midagi.

Otsustas oodata, kuni selgub, millist laadi on ta mehe uued suhted. Naiselik kavalus keelas teda enneaegselt avamast kaarte, nimetamast nimesid, kellelt ta oli midagi kuulnud.

23

Istusid ühel päeval „Linnusilma" kõrtsis Kristjuhan Sarapik ja Juhan Pohlak, vahetasid mõtteid möödunud riigikogu-valimisist ja nende tulemusist.

„Kellele siis sina kah oma hääle andsid?" küsis Sarapik seejuures kõrtsimees Ants Adamsonilt.

„Ei teadnud ma teda anda kellelegi," vastas Adamson naljatades. „Jätsin hoopis andmata."

„Tegid halvasti, Ants," noomis teda Pohlak. „Kui sinusugused mehed juba hääletamas ei käi, kes seal's veel käivad? Ainult sotsid?"

„Mina ei hääletanud sellepärast," seletas Adamson endises toonis, „et ma lihtsalt ei oska kedagi valida. Erakondi ja isikuid on nii palju, et keda sa pead nende seast paremaks? Mu südametunnistus lööb kohe nagu kaikaga vastu hambaid: mis on Jaan sulle kurja teinud, et sa ei poolda teda, vaid tahad valida Juhani? Ühesugused isamaa pojad puha. Nii et minupärast valitsegu nad kõik, mis ma neist enam valin."

„Kõik ei saa valitseda," tähendas Pohlak tõsiselt.

„Kus majas on palju peremehi, seal ei tule majapidamisest ka suurt suppi välja."

„Aga kust sa tead, kes on see õige peremees," naeris Adamson vastu. „Mul tuleb lapsepõlvest meelde üks juhtum, kus poisid omavahel tegid külakuhja. Kes siis teiste jalge alla sattus, see aina karjus ja röökis, et kuulge ometi, ärge mind ära tallake. Sai ta aga kord ise peale, siis sõtkus ja litsus veel valusamini. Nii on lugu ka nende erakondade ja poliitikaga. Ei seal tee üks targemini kui teine. Kõik on ühesugused."

„See on selle järgi, kes keda tallab," õiendas Pohlak elutargalt. „Üks jagu rahvast maailmas selleks ongi, et teda tallatakse. Muidu ta ei hakka ennast üldse liigutama. Aga jõukad ja haritud inimesed ei tohi endid tallata lasta. Kellest see elu siis on? Nemad oskavad koguda ja oskavad ka jagada."

„Aga ise sa õiendad ühes Madjakuga, popside esindajaga," noris Sarapik heatahtlikult.

„Madjak? Mis on Madjak? Madjakut peab oskama kasutada," seletas Pohlak üleolevalt. „Aga õige valitseja siin Soodomas olgu ikka teine mees."

„Vanasti tsaariajal," noris jälle Adamson, „meil, Veriora mõisas, oli valitseja, kes põllule tulles alati ähkis ja puhkis, nii et aina imesta. Kui talt kord küsiti, miks ta seda teeb, vastas ta, et ähib ja puhib tööliste eest, sest töölistel endil pole tulise rutuga aega seda teha. Vaadake, nii ähib ja puhib iga valitseja. Aga mis on minul kui kodanikul sellest kasu? Ei hoolitse minu eest keegi, kui ma ise tööd ei tee. Ja makse pean ma ikka maksma. Sellepärast on mul ükskõik, kes seal ähib ja puhib. Tehku seda, sest see on nende amet. Aga minu käest ärgu tahtku, et ma üht peaksin paremaks pidama teisest ja valima. Ühetargad on nad kõik."

„Jah, see on õige küll," kiitis Sarapik. „Ise peab ikka mees olema, siis saab elus edasi."

„Sina, Kristjuhan, ära üldse räägi!" nöökas Pohlak heatujuliselt. „Sinu edasisaamise eest hoolitseb proua. Ta on sul perenaine, ärijuht, direktor ja puha."

„Hea naine on mul jah, parem ikka kui sinul," andis Sarapik lõbusalt vastu. „Aga ega temalgi kahte pead otsas ole. Ja minu äri juba üks pea üles ei võta. Olen

ikka mina ka mees omal kohal, mis nüüd seda kõnelda."

„Mis mees sa oled, kui ka sestsamast Madjakustki jagu ei saa," jätkas Pohlak nöökamist. „Sina organiseerid küll, nagu oskad, aga tema teeb sinuga, mis ta ise tahab. Viib ikka turu ära ja annab sulle niisuguse obaduse, et sa oigad mitu aega tagantjärele."

„No ega ta seda veel viinud ole."

„Kes see's enam takistab?"

„Meil on kange advokaat Porovardja. Kui ta enne ei võida, siis riigikohtus ikka võidab."

„Ah, sa arvad, et tutvuse kaudu või? Ei igal pool aita tutvus midagi, seda ma sulle ütlen. Teatakse juba, mis mees ta on."

„Elame, näeme," lõpetas Sarapik lühidalt vaidluse ja hakkas minema. Läks tema järel ka Pohlak. Olid sõbrad omavahel, kuid turu asjus nöökasid alati teineteist ja kaitsesid kindlalt oma huve.

„Saab selle turuga küll janti," lausus kelner Madis Kotter kõrtsimehele, kui olid jäänud kahekesi tühja kõrtsi. „Mässavad teisega juba kaks aastat, aga ei saa siia- ega sinnapoole. Kulutavad ainult raha protsessimise peale."

„Inimestel hakkab ju igav," vastas peremees, „kui nad midagi ei tee. Ja mis on siis Soodomas muud teha kui kõrtsis käia ja protsessida?"

„On siin Soodomas aga ka inimesed," jätkas kelner. „Siin peab igamees ennast nii tähtsaks, et kui keegi teisele sõna ütleb, siis on kohe kohus lahti ja protsessitakse kas või surmatunnini, aga jonni ei jäeta. Eks see turuasi minu arvates ole ka rohkem jonniasi."

„Jonniasi ja sissetuleku-asi," parandas kõrtsimees elutargalt. „Eks sellest, kus asub turg, olene paljude kaupmeeste ja majaomanike sissetulekud. Ja sellest see jonngi tekib."

„Jah, nii see võib olla küll," andis kelner järele. „Kui on sissetulekut, siis saab ka viina ja naisi. Ja milles see elu siis on!"

„Viin ja naised," naeris Adamson kuidagi õõnsalt. „Eks siin turul tehta ka küllalt armusehvti. Ja kui see koht on ikka endale hästi ligidal, mis siis viga. Ütled

naisele ära, kuhu sakuskaga järele tulla, ja lähed rahuliku südamega viina viskama."

Puhkes kelner valjusti naerma peremehe sõnadele, kiskus lõpuks peremehegi laginal kaasa naerma. Ning naersid mõlemad südamest tükk aega ja oleksid naernud veel kauemini, kui kõrtsi ei oleks tulnud uusi külalisi.

Need olid advokaadid Porovardja ja Paulson, suurärimees Varang ja kohtusekretär Karneol. Istus see lõbus seltskond erakabinetti, tellis suure karahvini puhast valget kroonuviina ja lõunasöögiks seapraadi hapukapsaga.

„Noh, Martin, pista!" pöördus Porovardja sõbralikult Paulsoni poole, kui laud oli kaetud. „Sul ju täna selleks kahekordne põhjus: kohtus võitsid, aga riigikogus kukkusid läbi. Ei saanud rahvasaadikuks. Ainult kuuskümmend häält anti sulle Soodomas."

„Prohvet ei ole kunagi kuulus omal maal," tähendas seepeale Karneol.

„Ja on tal siis nii väga vaja sinna riigikokku tikkuda?" naljatas omakorda Varang. „Ega ta mõni vaene inimene ole. Ehitab suure maja üles — elab nagu härra."

„Ma oleksin ikka läbi läinud ka," vabandas Paulson päris tõsiselt, „sest partei keskkomitee lubas mind nimekirja panna kolmandaks. Aga, kurat, pärast ei peetud lubadust. Muidugi mõne vihamehe töö."

„On sul siis ka vihamehi?" pilkas Porovardja muheldes. „Sa ju igal pool omamees. Siit natuke, sealt natuke — niiviisi ehitad majagi valmis."

„Jah, mina saan iga inimesega läbi, ega ma seda hakka salgama," seletas Paulson, taskurätikuga laubalt higi pühkides. „Aga kui minu vastu lubadust ei täideta, siis ma sõber enam ei ole ka. Ja parteist tulen välja nii mis kohiseb."

„No siis on küll eesti rahval suur kahju," salvas Porovardja uuesti, „kui sinusugune tüse mees selle rahva parimate poegade seast ära tuleb."

„Oma kuus puuda ikka kukub välja," täiendas Karneol omalt poolt.

Ümises midagi enda ette Paulson, võttis portfellist suure siniste kaantega akti, hakkas seda sirvima. Sirvis

pikka ning asjalikult, enne iga lehe keeramist sõrme suus märjaks tehes. Ei näinud kedagi, ei vastanud midagi nende lõbusatujulisele pilkejutule, ainult vahtis oma akti ning mõtles, kust otsast seda alata, et võita ja teenida raha. Sest raha on talle tarvis, palju raha — matab seda praegu sõna otseses mõttes soo sisse, uude turgu viiva tee äärde, kuhu hakkas ehitama oma kahekordset maja. Tuleb kranada kümnete kaupa palke, uputada loendamatud koormad kive ja kruusa, et alus saaks kõva ning vastupidav, ja see kõik maksab raha. Ja seda raha ta peab teenima oma peaga, oma advokaadioskusega. Sellepärast tal pole kõrtsiski aega jõude istuda, teistega lobisedes pitsi viina visata.

„Üksainus pea sul on," alustas Porovardja uuesti nokkimist, „ära teda liialt vaeva — kulub ära, kust sa veel uue saad?"

„Ja kui saaksidki, ega sa ihnaks osta niikuinii," aitas Karneol omalt poolt kaasa.

„Mis te, koerad, haugute!" pani Paulson viimaks akti kõrvale. „Parem võtke viina. Tervist!"

„Tervist, sitkust ja jõudu!" vastas Karneol. „Oled napsi täna ära teeninud. Rääkisid linnavalitsuse hädast välja."

„Oli ka ainus kord, kus Paulson kohtus mõistlikku juttu ajas," jätkas Porovardja endiselt.

„Mina räägin alati mõistlikult," seletas Paulson tõsiselt. „Aga sina — sa hakkad kohtus moraali lugema."

Nüüd viimaks võttis ka Varang sõna.

„Tuleb vahel moraaligi lugeda," hakkas ta pajatama. „Mina arvan, et Soodomas tuleks seda hoopis rohkem teha kui seni. Saaks rahvas ka pisut paremaks. Ja õpiks vahest ka midagi mõistlikku tegema. Nüüd tal lihtsalt on igav. Ta ei oska oma aega mujale panna kui kõrtsi . . ."

„Kui inimesel on oma töö," tähendas Paulson vahele, „siis tal ei ole ka aega igavust tunda. Mul ei ole kunagi igav."

Seepeale jäi Porovardja päris tõsiseks.

„Noh, niisugune töö, nagu sina seda teed," lausus ta, „on iseenesest üks igavusehunnik. Keerad ainult paragrahve, et raha teha. Nagu automaat."

„Mis siin maailmas siis muud vaja on," arvas Karneol. „Raha ongi see kõige tähtsam. Seda ei põlga keegi."

„Minule raha iseenesest küll ei ole kõige tähtsam," vaidles Varang. „Aga rahaga midagi teha, ette võtta — vaat see mulle meeldib. Ja selle rahaga, mis Soodoma linnavalitsusest iga aasta läbi käib, võiks juba midagi teha. Linnal oleks mõne aastaga hoopis teine nägu, kui seda raha kulutataks targasti. Praegune linnavalitsus on huvitatud ainult oma palkadest ja kõrtsidest, aga linna heakorra ja kultuuri eest ta ei hoolitse sugugi. Tänavad on räpased ning tolmused. Kõnniteid ei ole. Roiskvete-torustik puudub, kõnelemata korralikust veevärgist. Ainus hea asi, mis siin nüüd on, see on elekter. Aga sedagi on seni ainult peatänavail. Ja rahvas on linna mustuse ning lohakusega niivõrd harjunud, et ta ei oska tahtagi paremat. Mis siin veel rääkida vaimsetest huvidest. Ei ole juhti, ei ole äratajat. Mõni pidu, mis siin aastas peetakse, üks logisev kino — see on täpe, see ei aita midagi. Järgmistel valimistel — need on nüüd sügisel — peaks meie haritlaskond küll täies koosseisus välja tulema. Linnavolikogusse ja -valitsusse peavad saama uued mehed, muidu see asi ei parane."

„Varangul on õigus," lausus selle pika jutu peale Porovardja. „Võtame!"

„Õigus ta on," kinnitas ka Karneol. „Võtame!"

Samal hetkel avanes kabineti uks ja linnanõunik Madjak pistis oma pea ettevaatlikult sisse. Nähes, et ees kõik puha tuttavad mehed, astus ta kohe julgesti edasi.

„Mes miitingut te siin piäte?" hüüdis ise seejuures. „Kas teil luba om?"

Karneol tõstis laualt karahvini:

„Näe, siin ta on."

„Aga varsti saab otsa," lisandas Porovardja. „Nii et teid oli just hädasti vaja. Maksjaid mehi me võtame heameelega vastu."

Ei pannud Madjak Porovardja märkust tähele, jätkas küsimist:

„No mes te's siin arutide kah?"

„Arutasime, kuidas teie käest linnavalitsust üle võtta," vastas Varang naljatoonil.

Madjak puhkes naerma.

„Meie volituse ei ole viil lõpnu," naeris ta. „Enne tulep iks valimise ärä pidädä, ja siss vaadake, kudas selle ülevõtmisega om."

„Valimistele me just lähemegi," seletas Varang.

Ning Porovardja lisandas suurustavalt:

„Ja lööme teid nagu rannamees rotti."

„He-he-hee!" naeris Madjak kavalalt. „Miule te küll ei tii midägi. Miul oma kaitssada santi sällä takan, ja nii mu iks läbi viivä."

„Aga Pilpaküla naised?" torkas Paulson. „Kuhu sa need jätad?"

„Nuu om muduki kah miu puult," õiendas Madjak üleolevalt. „Nii et miust te iks valla ei saa."

Puhkes nüüd omakorda naerma advokaat Porovardja.

„Nikolai Teisest saadi lahti," hooples ta, „siis ei saada nüüd teiesugusest. Ah-hoi, Madjak, seda alles vaatame."

„Sa hakkad juba hõikama, Porovardja," nöökas Karneol. „Asi läheb joomiseks."

„Ostke viina jah!" õhutas nüüd Madjak. „Ega's niisedäviisi saa riiki valitseda."

Tegi järsu lõpu sellele kõnelusele Porovardja.

„Ei siin täna osteta enam midagi," hüüdis ta. „Iga päev ei saa laulupidu teha. See lõbu läheb kalliks."

„Mehesõna," kiitis Varang takka. „Tööd peab ka vahel tegema."

„Lähme minema jah!" lausus ka Paulson. „Mul veel tarvis kohtukantseleist läbi minna."

„Aga kes arve maksab?" küsis Karneol, kui kõik hakkasid lauast tõusma. „Paulson, sina? Sul ju niikuinii olid täna kahed liigud teha: võidu ja kaotuse puhul."

„Maksan oma osa, mitte rohkem," vastas Paulson lühidalt.

„Ah, mis sa, Paulson, jändad," õhutas Porovardja niisama nokkimiseks. „Siit ei saagi mitmele mehele maksta. Löö üksinda kinni, ja asi klaar."

„Õige jah," aitas Karneol kaasa. „Meil on piinlik arvet maksta, kui rikas mees lauas istub."

Vaieldi selle üle veel tükk aega, kuid lõpuks maksis igaüks enese eest, ja seltskond hakkas lagunema. Porovardja, Paulson ja Varang läksid ära, Karneol ja Madjak aga jäid veel edasi istuma. Jõid kahekesi „Linnusilma" kõrtsis, kuni seal muutus igavaks, siis liikusid lõbusas tujus edasi raudteejaama, kus nendega seltsis politseinik Sillak.

Järgmisel päeval hakkas Soodomas levima uudis, et eelseisvail linnavalimisil esineb uus erakond: Soodoma kultuurikandjate erakond, mille juhtideks on suurkaupmees Varang ja advokaat Porovardja.

24

Tuleb mööda põhjatut kevadist teed Soodoma poole taluperemees Aksel Porovardja, Soodoma advokaadi Armin Porovardja vend.

Värske aprillituul tuhiseb üle väljade, norskab noore varsana metsades, kihutab enese ees pilvi nagu hirmunud lambakarju. Reipalt siristab lõoke taeva all, laulavad vint ja kanepilind saludes.

Ei ole päris rõõmus taluperemees Porovardja meel, kuigi ta veri tahaks hõisata ühes esimeste lindudega.

On tal palju muresid viimasel ajal, ei oska nendega enam kuidagi hakkama saada. Soodoma tarvitajateühingu likvideerimise puhul nõutakse temalt maksmist vekslite järgi, mille eest ta juhatuseliikmena on andnud vastutuse. Ei ole see väike summa, kaugelt üle neljasaja tuhande, kui arvata juurde protsendid ja kohtukulud. Seda korraga välja maksta ei suuda Porovardja, eriti mitte kevadisel ajal, kui talu sissetulekud on kõige väiksemad. Iseasi oleks ehk sügisel, kui on juba müüa põllusaadusi ja piimastki tuleb sisse palju rohkem kui kevadel, sest et seda piima saab rohkem. Kuid sügiseni pristav ei kannata. Tema paneb oma pitseri varandusele peale, ja asigi tehtud.

Oi, kui palju Aksel Porovardjal on olnud peamurdmist, et oksjonihaamrit talust eemal hoida. Ei ole tahtnud kellegagi nõu pidada, kelleltki abi paluda. On uhke kogu Porovardjate suguvõsa, ja tema, Aksel Poro-

vardja, on üks uhkemaid. Ise peab läbi saama, olgu häda nii suur kui tahes.

Ei lausunud sõna ka mitte oma vanemale vennale, kes elas temaga ühe katuse all. Ning mida sa lausudki sihukesele, kellel endal on silmad ja mõistus peas ja kes siiski ei näe ega taipa, kuidas asjad on? Nõuab koguni veel talust oma osa, arvab selleks leidnud olevat paraja hetke. Käib peale nagu mustlane: makstagu talle aga miljon marka puhtas rahas peo peale, sest ta tahab ise endale koha võtta ja perekonna asutada.

Hea on ütelda, et makstagu, aga kust see raha praegu võetakse, seda ei küsi too mees mitte. Sööb vennal südame seest oma alatise virisemise ning paha tujuga. Et sina aga said isa käest nii palju (said ülekohtuselt pealegi, sest kuhu jääb mu esmasündimise õigus!), ja nüüd sa ei taha mulle maksta punast pennigi? Orja sind pealegi nagu viimane sulane näljapalga eest, kogu sulle varandust juurde ja vahi selle eest su vihast nägu.

On seletanud Aksel Porovardja küll heaga, küll kurjaga, et põllult ei saa ometi kaevata mulda ega seina küljest võtta palki, et vennale tema osa kinni maksta, aga või vend venna juttu usub? On näidanud Aksel Porovardja, arvetega tõendades, kui palju vaeva ja hoolt enne vaja on, kui palju on tarvis maasse matta puhast kapitali, et sealt teenida see terve miljon, mida vend nüüd nõuab, aga kõik need tõendid ei ole aidanud. Vastab vend, et see pole üldse tema asi, kust niisugune raha võetakse. Temal on õigus saada talust oma osa (ei või ometi isa kogu varandust anda ühele, nagu poleks tal teisi lapsi olnudki), ja selle juurde ta jääb. Kui vend muidu asjast üle ei saa, ajagu talu pooleks (suurust on talul selleks küllalt), tema ise ehitab hooned peale ja hakkab elama oma elu.

Ei taha Aksel Porovardja talu pooleks ajada. See ei ole enam kellegi talu, mis on aetud pooleks, igatahes mitte tema isatalu. Tahab seda hoida, nagu selle on saanud isalt, tahab selle omakorda pärandada pojale (keda tal praegu küll veel ei ole) puutumatult ning tervena. Juba lugupidamisest oma esivanemate vastu, oma põlistalupoeglikust seisuseuhkusest ta ei või talitada teisiti. Võtab selle miljoni välja ükskõik kust, hakkab või

hangeldama, kui muidu ei saa (hangeldamisega ju nüüd tehakse raha), aga talu tal peab jääma terveks. See mõni talu, mis on pooleks aetud!

Puhub käijale näkku värske kevadetuul. Kohisevad uljasti kõrged männid kahel pool teed. Kanepilinnud ja vindid vilistavad lakkamata.

Muutub kergemaks Aksel Porovardja meel. Ümbruse ennatus ärkamiselevuses lööb ta veres jälle voogama looduse-elaniku reibas elutunne. Kevadise kerguse ning tarmukusega liiguvad mõtted peas: saab üle sellestki.

Läheb Soodomasse oma advokaadist venna juurde Aksel Porovardja.

Vend istub küdeva kamina juures mugavas tugitoolis, sirvib haigutades mingit välismaa pildi-ajakirja. Ta nägu väljendab niisugust laiska rahulolu ning mõnutunnet nagu mitmekordsel miljonäril, kes maitseb oma puhketundi pärast rikkalikku lõunasööki klaasi hea veiniga.

Räägib Aksel Porovardja vennale oma häda nappides lausetes, lühidalt, oma väärikust unustamata. Ei halise, ei varja seisukorra tõsidust, lihtsalt niitab tõsiasju. Mõistku vend, kes on tark ning koolitatud mees, ja tehku sellest ise järeldused. Muretsegu abi, tal ju suuremad tutvused. Tasu saab muidugi korraliku nagu igalt teiselt kliendilt. Mis sest, et vendade asi, tema, advokaat, sellest ju elab. Iga töömees on palga väärt.

„Jaa," sügab advokaat kõrvatagust, ilma et ta näoilme kuidagi muutuks. „Poolteist miljonit marka — see ei ole väike raha."

„Ei ole," kinnitab vend omalt poolt.

Asub töölaua taha advokaat, mõtleb tükk aega, tehes pliiatsiga puhtale paberipoognale tähenduseta kritseldusi.

„Ma arvan," alustab ta siis, vennale kõrvalt otsa vaadates, „kõige õigem on sul teha esimene obligatsioon poolteise miljoni marga ulatuses, panna see obligatsioon panka — ei, muidugi mitte siin, Soodomas — ja maksta saadud rahaga oma maksmised. Vekslite pärast aga tuleb ühtlasi alata protsessi, et vähemalt osagi neist veeretada teiste tolleaegsete juhatuseliikmete kaela. Mispärast pead sina üksi maksma, kui teis-

telt sama palju saab võtta kui sinult? Kahjude eest vastutab seaduse järgi kogu ühingu juhatus."

Sai jälle hulga kergemaks Aksel Porovardja süda. Oli ilma pikema mõtlemiseta advokaadist venna ettepanekuga nõus — on korraga häda kaelast! — ja usaldas kogu asja korraldamise tema hooleks. Advokaat on ikka advokaat. Tema juba teab, kust knihvist haarata või missuguse nupu peale vajutada, et asi hakkaks susisema. Muidugi, kus on tarvis peremehe enda juuresolekut, sinna Aksel Porovardja läheb ilma kõhklemata, paneb oma käe kindlasti alla ja tasub oma tarvilikud summad. Mujal aga toimetagu advokaat, nagu ta ise näeb. Tema ju seitse aastat ülikoolis õppinud seda kanget maailmatarkust.

Kõnelesid veel ühest ja teisest kaks venda, siis tuli perenaine Linda Porovardja ning kutsus nad õhtusöögile.

Laud oli kaetud rikkalikult kõigi tähtsamate külmtoitudega, mida ette näeb jõuka kodanliku perekonna söögisedel. Marineeritud heeringa, kilu ja sprottide kõrval isuäratavalt värsked singilõigud, mahlakas vasika- ja seapraad sissetehtud seente ja hapukurgiga, maksapasteet ja keedetud munad. Ei puudunud muidugi kodumaa valge viin, kõigi külmtoitude asendamatu kaaslane.

Oli kodune ning mõnus istuda selles lauas lahke perenaise juuresolekul, kellel on suured sinised silmad ning niisugune hell naeratav nägu nagu kevadine päikesepaiste tärkaval rukkiorasel. Mingi soe perekondlik tunne läbis korraga Aksel Porovardja südant, pani ta hetkeks mõtlema omaenese perekonnast. Oleks tallegi juba vaja perenaist, ja kui ta kellegi võtaks, siis just sellise tüdruku — sügavate siniste silmadega ning lahke päikesepaistelise naeratusega.

Pärast õhtusööki viinaga, mis pani näo kergesti õhetama ning keele libedamini liikuma, taandusid mehed advokaadi kabinetti, et veel omavahel juttu vesta.

„Kuidas sa's ise ka elad?" küsis taluperemehest vend advokaadist vennalt. „Nähtavasti päris hästi. Õhtusöök oli tubli."

„No süüa peab inimene ikka saama," vastas advo-

kaadist vend heas tujus, „saagu's muud, mis saab. Teenin päris hästi ega või nuriseda. Aga — muidu, kui ma ise ka nii oskaksin elada, nagu ma teistele nõu annan!"

„Mis sul's puudub?" jätkas taluperemees pärimist. „Oled tark advokaat, peaksid oskama ka oma elu seada."

„Missugune inimene oskab ise oma elu seada?" filosofeeris advokaat. „Ja kui inimene ise seda ei oska, siis hakkavad seda seadma teised, kellel sellest ei ole aimugi, ja siis läheb asi päris lörri. Siin, Soodomas, on inimesed üldse kanged teiste elu seadma, millest nad midagi ei tea, ja sellepärast siin ongi nii palju perekondlikke tülisid ning pahandusi."

„Ega ometi sul?" imestas taluperemees.

„Millest sa seda järeldad?" tõrjus advokaat. „Ei, mina elan oma naisega rahus ning läbisaamises. Aga eks ole kadedaid, kes meiegi elu vahele tahaksid kiilu lüüa."

„Olen kuulnud, et võtad vahest liiga," jätkas taluperemees. „See harilikult toob perekonda lahkhelisid."

„Võtan?" sai advokaat pisut erutatud. „Muidugi võtan. Aga kellel kuradil on sellega tegemist? Joon oma raha, mitte teiste raha. Ja kodus mul süüa on, seda sa nägid. Riided on ka kõigil seljas. Mille üle siin siis maksab nuriseda?"

Jätkus kõne sama aine üle veel tükk aega, siis tõusis taluperemees, et hakata koju minema. Ilm läks juba hämaraks, tee oli porine, ta ei tahtnud väga hilja peale jääda.

„Ma arvan," ütles ta jumalaga jättes advokaadile, „sa võiksid olla ettevaatlikum tolle sekretär Karneoliga."

„Sa tead midagi temast?" küsis advokaat üllatudes.

„Ei tea midagi, aga ma kahtlen, kas ta on õige sõber."

„Ah nii. Tänan!"

„Võta heaks!"

Ei olnud tõesti põhjuseta Aksel Porovardja kahtlus. Sekretär Karneoli külaskäigust saadik olid proua Linda Porovardja suhted mehega sügavasti muutunud. Ta ei teinud küll mehele mingeid etteheiteid ega näidanud talle vihast nägugi. Küsis kord möödaminnes ainult,

kuidas on lood mehe rahaasjadega. Saanud lühikese vastuse, et pole seal katki midagi, ei rääkinud sellestki enam. Võis mees sellepärast üteldagi vennale, et saab oma naisega hästi läbi. Kuid tõeliselt lõhe nende vahel süvenes, ja süüdi selles oli just Karneol.

Ei tahtnud Linda Porovardja pihtida kellelegi oma südant. Lootis ilma välise abita toime tulla oma perekonna-asjadega. Kannatas tõsiselt mehe laia eluviisi tõttu, kuid kannatas vaikselt ning mehiselt. Käis üksi mööda kevadisi metsi, kus puhkesid õitsema karukellad ja lõhnasid värsked vaigused männikasvud, kuna taevas pea kohal oli nii kõrge ning sinine, et tekkis imeline igatsus kaduda, ära sulada sellesse põhjatusse sügavasse sinasse. Kavatses proua Porovardja tõepoolest kaduda, kuid mitte taevasse, vaid linnast maale, et anda mehele aega järele mõtelda oma tundmuste üle tema vastu.

Kui armastab, küll siis tuleb talle järele, kui ei armasta, siis mingu oma teed. Ei saa kedagi kinni hoida vägisi. Ja tülitseda ning pahandada on ka mõttetu. See teeb kogu asja ainult labaseks ning inetuks.

Ei, parem siiski kannatada ning minna vaikselt.

25

Hoopis teisiti kannatas sel kevadel kohtusekretär Karneol. Ta tundis end Soodomas rohkem kui kunagi üksi neil imelisil päevil, mil linna aedades ja parkides silmanähtavalt pakatasid pungad ja loendamatud linnud lendlesid okste vahel, väsimatud nagu süstikud, kududes õhku helisevat laulukangast. Ei ole kedagi selles näruses Soodomas, mõtles Karneol, kellele ennast avaldada ning kellega koos nautida õite puhkemist ja lindude laulu. Käi aga aina üksi ja vaata pealt, kuidas kevad su ümber tormab edasi otse hullumeelse kiirusega ja kogu loodus uimastub hetkelisest olemisõnnest, mida sa ise ei saa kaasa elada.

Muidugi, naine Karneolil nüüd oli, aga naine oli haige, ja kas võib haige naine mõista terve, elujõulise mehe hingepakitsusi. Ning oli õnnetu sellepärast Kar-

neol. Ei osanud enne abiellumist tõesti aimata, et asi võib võtta sellise kurva pöörde. Uskus nooruslikus sõgeduses, et tema armastus võib naisesse mõjuda nii, et ta saab terveks ka kehaliselt. Kuid mine tea, kas ei olnud Karneoli armastus küllalt tugev või jälle oli naise tervis juba niivõrd nõrk, et ei talunud selle armastuse tugevust: haige seisukord sel kevadel aina halvenes. Ning kannatas Karneol seetõttu veel enam. Käis rahutuna paigast paika, ei leidnud kuskilt lohutust.

Oli omast kohast erakordne mees see Karneol. Enese arust ainult saatuse rumala tuju ja neetud olude tõttu kohtukirjutajaks sattunud sellesse viletsasse kolkasse Soodomasse, ei leidnud ta siin kohast seltskonda, kellega läbi käia. Ei vastanud tema huvide tasemele kõik need advokaadid ja teised kohalikud haritlased, kellega tal oma ameti tõttu tahes-tahtmata tuli tegemist teha või kes koguni ise otsisid tema kui kohtuametniku seltsi. Hakkas neile vaatama seda enam üleolevalt, mida rohkem ta tutvus nende eraeluga, nende perekondlike pisiasjade ja väikeste armuseiklustega, mis Soodomataolises linnakeses kellegi eest ei jää saladusse.

Muigas nende puhul pilkavalt, kuna ühtlasi tekkis temas imelik tarve siin ennast omamoodi maksma panna. Ta ei olnud enda arvates niivõrd auahne, et endale ihata agara seltskonnategelase seisukohta ja kuulsust, oh ei. Tema huvid olid hoopis teist laadi, suundusid sootuks aatelisemasse ning õilsamasse ringi. Ning nii ta hakkas tegelema kirjandusega, sügavate hingeeluliste probleemidega.

Tulid ta kirjatööd küll avaldamata tagasi kõigilt toimetusilt ja kirjastusilt, kuhu ta neid saatis, kuid see ei heidutanud teda põrmugi. Koguni vastuoksa: kõik ta ebaõnnestumised andsid talle aina uut indu ja hoogu, tõstsid ning kõvendasid ta usku enesesse. Ta jätkas uljasti oma katsetusi, kirjutas edasi nii lühikesi luuletusi kui suuri romaane ja draamasid. Segas osavasti nagu mängija kaarte inimeste elusaatusi kõigis võimalikes teisendeis, korraldas ning juhtis neid oma vaadete ja veendumuste kohaselt. Ta oli õiglane kohtumõistja, mõõtis kõigile sama kõlbelise mõõdupuuga, tasus head heaga ja kurja kurjaga. Leidis sellest sise-

mist rahuldust, tõusis selle kaudu nagu kõrgemale oma ümbrusest, mida nägi aina pahelisena ning patusena.

Kuid viimasel õnnetul kevadel ta kaotas huvi isegi oma kirjandusliku tegevuse vastu. Jättis psühholoogilise eksperimenditamise elutute inimkujudega, jätkas seda elavate inimestega.

Oli imelikuks ilmutuseks talle see mõte: psühholoogiline eksperiment. Oli juba mitu aastat katsetanud kirjandusega: seda mõtet tal ei tekkinud kunagi. Aga äkki, ühel päeval, oli see seal nagu jumala sõrm.

Hetkel, kui tal see mõte esmakordselt pähe tuli, ta viibis Soodoma raudteejaamas. Ootas rongi tulekut, tahtis sõita naaberlinna, et ennast pisut tuulutada teises õhkkonnas. Kui rong ette sõitis, jäi niisama vaatlema reisijaid, lootes kohata mõnd tuttavat. Nägigi siis elurõõmsat proua Pillikset, kes rahvamurrust suure rutuga läbi puges. Ei olnud proual aega tagasi vaadata, kadus kohe vagunisse. Pisut hiljem astus samasse vagunisse ringkonnavalitseja Aguraiuja, kollane portfell kaenlas, nägu laial mõnuleval naerul.

„Ahaa! Psühholoogiline eksperiment!" vilksatas korraga läbi Karneoli pea. Ning ärasõidumõte oli tal sealsamas kadunud. Ei tahtnud kohe sõita selles rongis, milles reisivad proua Pillikse ja härra Aguraiuja.

Mingis ebamäärases meeleolus ta lahkus raudteejaamast. Siirdus otseteed „Linnusilma" kõrtsi, sest kuhu mujale on minna inimesel Soodomas, kus nagu ei olekski ühtegi teist inimest peale tema. Tellis viiekümnelise viina ja tüki marineeritud heeringat. Jõi ja sõi väikeste suutäitena, sest juua ja süüa ta õigupoolest ei tahtnud, vaid viibis siin niisama, et üldse kuskil viibida.

Samal ajal istus Soodoma postkontori ametnik Rudolf Pillikse telefoni juures ja kuulas (igavuse pärast) pealt kellegi kohaliku suurniku kõnet oma teises linnas elutseva armukesega.

„Hallo! Hallo! Soodoma postkontor?" segati teda korraga kõige huvitavamal hetkel.

„Jah, Soodoma!" vastas Pillikse, vihastades tõsiselt selle ootamatu eksitaja ilmumise üle.

„Kas ma saaksin kõnelda härra Pilliksega?" kostis uuesti segav hääl.

„Jah. Mina see olen. Mis te soovite?"
„Teate midagi oma naisest, kus ta praegu on?"
„Oma naisest?"
„Jaa-jah, just omast, mitte kellegi teise naisest."
„Väga kahju, ma ei saa teile midagi vastata."
„Halloo! Teid siis ei huvitagi see, et teie naine sõitis poole tunni eest ära kellegi teise mehega?"
„Sõitis ära?! See ei ole võimalik. Te näete und."
„Ei, ma ei näe und. Teie naine sõitis härra Aguraiujaga . . ."
Oli raske kuulda seda Pilliksel. Ta oleks tahtnud visata telefonitoru vastu nägu tollele nägematule segajale. Kuid ei saanud seda teha. Ei saanud muud kui peaaegu karjatada telefoni:
„Hallo! Kes räägib?"
Ei rääkinud aga enam võõras hääl, peaaegu irvitas talle:
„Ei ole tähtis, kes räägib. Tähtis on see, et räägitakse tõtt."
Pillikse süda ähvardas seisatada. Suutis ennast ometi niivõrd valitseda, et hüüda telefonitorusse:
„Arvate, et ma seda usun? Ha-ha-haa!"
Muutus nüüd juba üsna väljakutsuvaks segaja, ilkudes talle vastu:
„See on teie asi, kas te usute või mitte. Aga igatahes loll olete, kui te ei usu."
Pillikse oleks saanud nagu puuga pähe.
„Kes? Kes see julgeb mind nii haavata?"
Kuid ei tulnud enam vastust telefonist. Ning Pillikse hakkas mõtlema. Kas talle endalegi ei ole paistnud kahtlane naise käitumine viimasel ajal? Miks peab naine ennast ravima just naaberlinnas, kuna Soodomaski on mitu korralikku arsti? Kas ei ole arsti juures käimine üldse ainult ettekääne, et pääseda Soodomast ära sinna, kus on võimalik vabalt ning segamata lõbutseda oma kallimaga? Ja Aguraiuja? Miks ei külasta see mees enam tükk aega teda, kuna nad varemalt olid nii head sõbrad? Miks hiilib ta tänaval vastu tulles alati kõrvale, kui ta südametunnistus on puhas?
Nagu terav nõel torkis kahtlus Pillikse südant. Ta ei saanud enam hetkekski rahu. Jagas vastumeelselt tele-

foniühendusi abonentidele. Mõtles aina ühte mõtet, millisel ettekäändel pääseda valvekorrast, et oma naisele järele sõita. Ei jõudnud küllalt vaadata kella ega oodata hetke, mil sõidab Soodomast läbi rong samas suunas, kuhu sõitis ta naine.

Lõpuks see silmapilk oli siiski saabunud. Pilliksel oli käes luba töölt äraminekuks ja taskus viis tuhat marka kroonu raha, mis ta igaks juhtumiks kaasa võttis. Mõtles küll jaamas, et sellest võib tulla sekeldusi ja kindlasti on õigem tagasi pöörduda, sest kuigi naine on kuskil Aguraiujaga lõbutsemas, siis kust sa teda ikka otsid. Kuid järsku hakkas rong liikuma, ja Pillikse hüppas peale, nagu oleks teda keegi kaasa tõmmanud.

Tund aega hiljem teise linna saabunud, võttis ta voorimehe ja hakkas kihutama nagu ajujahti ühest lõbustuskohast teise. Ei leidnud kuskilt otsitavaid. Muutus sellest üha süngemaks ning rahutumaks. Kirus voorimeest, et see ei sõida küllalt ruttu. Noris tüli võõrastemajade uksehoidjate ja restoranide kelneritega, kelle vastused talle paistsid ebausutavad ning pisut nagu pilkavadki.

Ning oligi naeruväärne see neljakümne-aastane mees nutuni kurbade silmade ja veidralt tolknevate vurrudega. Ta oli nüüd juba kaljukindlalt veendunud, et tema naine teda petab. Ei olnud ta enam see haletsemist pälviv sarvekandja, kes käib ringi nii õndsaliku näoga, nagu oleks ta praegu tulnud paradiisist. Ei, ta oli juba jõudnud teadvusele, et tema abiellu on seganud ennast peremehena keegi kolmas. Kuid ta otsis selle kohta tõendeid niisuguse kära ning müraga, et nuta või naera, aga naer kipub ikka nutust võitu saama.

Oli Pillikse viimaks isegi pettunud ning tüdinud oma otsinguist. Ta pöördus öisest jahedusest ning sisemisest kibedast vimmast lõdisedes raudteejaama, et sõita tagasi koju.

Ei sõitnud aga, sest leidis just sealt, kust ta neid kõige vähem lootis leida, nii oma naise kui selle saatja härra Aguraiuja. Nad olid endid peitnud samba taha ooteruumi nurka. Istusid seal õlleklaasi juures muretus vestluses teineteise kõrval.

Kihvatas äkkvihast Pillikse süda. Ta kukkus sõimama

kõige valimatumal kombel. Ladus välja kogu oma kibeduse tooruseni teravais sõnus. Pildus toole ning märatses rusikatega ähvardades. Oli meeletu vihast, silmade põledes peas, südame värisedes rinnus püünises linnuna.

Lahkusid häbistatuina teineteise juurest proua Pillikse ja härra Aguraiuja. Kogunes juurde järjest enam uudishimulikke, kaasa elama seda põnevat perekondlikku sündmust. Kui viimaks kelner ähvardas tuua politsei, lõi härra Pillikse käega ja sööstis lõõtsutades uksest välja värske õhu kätte.

Ta pidi oma küdevat kõlbelist viha kuidagi lohutama. Ta pidi saama tasu oma haavatud abielumehe uhkusele. Ta pidi enda välja märatsema, et sisemisest pingest mitte lõhkeda.

Ei sõitnud ta koju sel õhtul. Laskis naisel minna oma teed ja ise läks oma teed. Siirdus esimest korda elus mujale kui koju.

Prassis ning praalis meeletult kogu öö. Otsis unustust ning lohutust oma südamevalule, väljapääsu oma ikka veel põlevale vihale.

Järgmisel hommikul, kui ta pärast liigset enesepillamist raskesti magas, teostus Soodoma postkontoris ootamatu revisjon. Avastati viie tuhande margane puudujääk, milles oli süüdi ametnik Pillikse.

Ehkki Pillikse kõrvaldatud summa tasus, tehti talle ettepanek paluda enda ümberpaigutamist teise linna astme võrra alamale kohale.

„Psühholoogiline eksperiment!" muheles kohtusekretär Karneol endamisi, kui Pillikse oma perekonnaga Soodomast lahkus. Ning seejuures tundis Karneol imelikku rahuldust, nagu oleks ta korda saatnud midagi suurt ning erakordset.

Ta ei olnud enam nii õnnetu sel õnnetul kevadel. Tundis ennast nägematu kõrge kohtunikuna, kes on langetanud õiglase otsuse Soodoma alatute ning viletsate inimeste kohta. Võtku seda teised, kes on jäänud karistamata, viimse hoiatusena, või muidu läheb lugu ka nendega kurjasti.

Psühholoogiline eksperimenditamine elavate inimestega — see on suur kunst tähtsate eluliste ülesanne-

tega. See ei ole inetu tühjajutupuhumine ega alatu, omakasupüüdlik intrigeerimine naabrite köökides ja magamistubades. Selle siht on hea ning õilis: kasvatada ühiskonda ja juhtida teda pattudest ja pahedest aususe ning õigluse teele, nii mõtles Karneol.

26

Enne jaanipäeva elas Soodom üle erakordse piduliku sündmuse. Haridusseltsi pidul Tuletõrjeseltsi saalis kanti ette õpetaja Eduard Veskimetsa teksti ja saatemuusikaga näitelavaline teos „Soodoma kroonika" nime all. Nii näite- kui muusikajuhina tegutses autor Veskimets isiklikult.

Juba pool tundi enne pidu algust kogunes saal rahvast täis viimse võimaluseni. Oli kohal kogu Soodoma seltskonna valimik, aga ka väga palju lihtrahvast.

„Saab kuulda, mis see Veskimets meile siis pajatab," tähendas Kristjuhan Sarapik, kes istus esimeses reas kõrvu oma abikaasa, sõber Pohlaku ja selle prouaga.

„Eks ta sinust pajata," torkas Pohlak talle tõsiselt. „Mis seal enam kuulda?"

„No kui seal juba minust kõneldakse," andis Sarapik vastu, „ei jää siis sinagi päris ilma."

„Katsugu ta aga meid puutuda," lausus proua Pohlak omakorda, „küll me siis seda asja kooli hoolekogus vaatame."

„Pole midagi, proua," rahustas läheduses istuv Varang. „Liha ilma soolata läheb raisku. Ka Soodomale on vaja soola."

„Ärgu tulgu mõnitama ausaid inimesi, seda ma ütlen!" kordas proua Pohlak ähvardavalt.

Ei saanud nüüd enam vait jääda ka proua Sillak. Ta ruttas innukalt kaitsma autorit kui oma tütre lemmikõpetajat.

„Ei usu mina seda," seletas ta tähtsalt, „et härra Veskimets puutuks ausaid inimesi. See tükk ei räägi üldse kellestki, ta võtab rohkem üldiselt. Mina tean . . ."

„Teie jah teate," tegi proua Pohlak põlastava grimassi. „Midagi te ei tea, paljalt suurustate."

„Ikka tean," sähvas proua Sillak vastu. „Olen ise rääkinud Veskimetsaga."

„Olete küll asjamehed oma Veskimetsaga. Vaat kui teeme ta kooli pealt lahti!"

„Ei ole teie üksi tegija!"

„Minu sõna maksab rohkem kui teie."

„Seda alles vaatame!"

„Ei vaata te midagi — siin. Vaadake kodus oma mehe katkisi pükse!"

„Teie — häbematu!"

„Ise olete — häbematu!"

Oleks läinudki tüliks käredate naiste vahel. Kandsid nad juba ammu vimma teineteise vastu. Varitsesid ainult parajat juhust, et oma südame pealt ära ütelda, mis teine teisest arvab. Oleksid ütelnudki nüüd. Kuid samal hetkel hakkas mängima muusika, vaigistades oma kurblike pehmete helidega vaenulike naiste riiuhimu.

Kostis kaks idamaist gongilööki. Lae all kustusid tuled. Eesriie kerkis. Etendus algas kogu saali hinge kinni pidades.

Oli kurb-lõbus lugu mõnede noorte idealistide aatevõitlusest Soodoma aatetus keskkonnas. Ei olnud ses täpset tõsielukujutust, üksikasjadeni tuttavat ümbrust, tuttavaid elavaid inimesi nende loomupäraste karakterite ja saatustega. Oli vaid vihjeid üksikuile kohalikele tegelasile, võis ära tunda mõningaid nende iseloomujooni, vahest ka üksikuid nende elujuhtumusi. Aga jätkus sellestki, et äratada viha neis, kes arvasid endid puudutatud olevat, ja kahjurõõmsat naeru teistes, kelle asemel said võtta nende tuttavad ning naabrid.

„Hõ-hõi, see on ju päris Sikulokutaja! Kusta ise jah!" kostsid saalist rõkkavad vahelehüüded, kui näitelavale ilmus moodne kaupmees, kes mõõdab ühe mõõdupuuga sitsi ja naisi: mõlemad on talle ostetavad ja müüdavad.

„Ei, kuram, kas sa ei näe, see ju Mangelmann!" parandati neid vahelehüüdeid teisalt. „Hästi on antud pihta paganale!"

„Tasa! Olge ometi tasa!" rahustati möirgavat saali esiridadest.

„Pole teil keelata midagi!" anti tagant vastu. „See on rahvapidu."

„Oled tubli poiss, Veskimets! Vänta edasi oma oirapolkat!"

„Mis oira? See on ju puha tuljak."

„Oira või tuljak, aga lõbus see on, et hakka või ise tantsima."

„Kui kobiks õige näitelavale ja virutaks tollele paksmaole ühe vastu vahtimist."

Ning rõkkas rahvas endiselt ülemeelikust naerust, elas kogu olemusega kaasa näitelaval arenevale kurblõbusale Soodoma kroonikale.

Kui kolmanda vaatuse järel langes eesriie, puhkesid saalis marulised kiiduavaldused. Välja arvatud üksikud solvatud, tõusis kogu rahvas püsti, plaksutas kõigest jõust käsi, karjus ning möirgas, põlevad silmad kiindunud eesriidele, mis oli langenud just sel hetkel, kui põnevus tegelase saatuse vastu oli saali kuumutanud ahipalavaks.

„Autor! Veskimets! Autor!" rõkkas saal.

Õpetaja Veskimets ilmus näitelavale väärikalt ning ilma vähemagi ärevuseta nagu vilunud kunstnik, kellele sellised kiiduavaldused ei ole mingiks uudiseks. Ta vaatas põgusal pilgul üle saali, tegi parajalt viisaka ning aupakliku kummarduse ja lahkus ikka veel müriseva käteplagina saatel.

Neljas ning viimane vaatus jahutas vastuoksa eelmisile publiku naerutuju. Asi võttis tõsise pöörde. Kangelane, väsinud mõttetust rabelemisest Soodoma viinauimases õhkkonnas, hakkab ise ka jooma ning laostab seetõttu oma elu. Pillub veel oma üksindusest lõikavat nukrat pilget väiklasse aatetusse ümbrusse. Ei taba see enam ta vastaseid. Kukub niisama kellelegi haiget tegemata nagu märgist möödalastud laeng haavleid hääletusse sohu.

Lõpeb tükk siiski optimistlikult. Murdunud kangelase sõbrad tõotavad edasi võidelda tema aadete eest. Muusika katkeb vägevate võitlustoonidega.

Oli lõpuks pisaraidki publiku hulgas, aga käteplagin puhkes veel tormilisem kui enne, ähvardas maja lae paigast tõsta. Pidi Veskimets veel mitu korda ilmuma näitelavale, vastu võtma tänu ja tunnustust, omakorda tänama selle eest. Oli väga pidulik oma puhtas mustas frakis ja värskelt pressitud pükstes. Tõsine ning haiglaselt kahvatu nägu ei reetnud ainsagi liigutusega seda sisemist erutust, mida ta tundis. Kummardas pisut sügavamalt kui enne, lahkus sama aeglaste ning mõõdukate sammudega.

Oli siis viimaks läbi see, mis temalt oli nõudnud äärmist vaimset pingutust, otse üle jõu käivat närvikulutust. Ta oli tõsiselt liigutatud õnnestumisest. Tänas, peaaegu pisarad silmis, kättpidi kõiki ametivendi ja vanemaid õpilasi, kes olid kogu hingega kaasa aidanud tema ettevõtte kordaminekuks.

Kuid mingi tühjusetunne puges sealsamas ta hinge, mingi arusaamatu tusk, mis tegi ta korraga tuimaks ning osavõtmatuks. Näidendi mõju publikusse? Oli see millegi poolest suurem kui hariliku ajaviite-ettekande mõju? Heli, mis, kõdistades hetkeks naeruerkusid, läheb ühest kõrvast sisse, teisest välja? Oi-oi seda erilist Soodoma õhkkonda, mis masendab vaimu ning halvab teotahet nagu mürgine sooaur, nagu rõske ilge udu, mis tõuseb laugastest!

„Läbi võttis korrast kõik tuttavad inimesed!" kaebles kõlbeliselt solvatud proua Leontine Pohlak pärast etendust einelauaruumis. „Ära teotas kõik Soodoma tähtsamad tegelased! Ise kooliõpetaja, aga ei hooli midagi inimeste aust ega heast nimest. No niisugust asja ei tohiks küll lubada. Siin peaksime meie kui lastevanemad samme astuma."

Ning pistsid pead kokku kõik Leontine Pohlaku ümber kogunenud prouad, et hakata arutama, missuguseid samme neil just tuleks astuda.

„Sigadus! Lausa sigadus!" sülitas sellal jalutusruumis Kusta Sikulokutaja, Varangu ärijuht, keda vihastasid eriti tema pihta sihitud vahelehüüded. „Kinni peaks panema selle eest!"

„Kurat, kui asi niiviisi edasi kestab," kirus omakorda

Mangelmann, „siis ausatel inimestel ei ole küll enam elu. Iga nolk võib sulle juba ninna karata."

„Olge vait, Mangelmann!" naeris advokaat Porovardja eemalt. „Muidu mõni arvab, et tükk käibki teie pihta."

Ei vastanud midagi Mangelmann. Ainult heitis vihase pilgu Porovardjale ning sööstis uksest välja. Lahkus kohe ka Kusta Sikulokutaja.

„On ikka mees, kellest kirjutatakse," arvas nüüd advokaat Paulson. „Mõnest mehest ei saagi midagi kirjutada."

„Nagu näiteks Paulsonist endast," torkas advokaat Porovardja.

„Ah, jäta sina, Martin!" astus vahele Paulsoni naine Mari. „Ma olen sulle ikka ütelnud, ära sega ennast teiste asjadesse."

„Kas said, Martin! Sul ei ole ju üldse hääleõigust," jätkas Porovardja ametivenna pilkamist.

Vaikis Paulson, sest tal tõepoolest ei olnud enam oma arvamist neis asjus, mille kohta naine juba oma sõna oli ütelnud. Pidi oma ameti tõttu kogu Soodoma rahvaga hästi läbi saama, seepärast talitas meelsasti naise nõuande järgi. Pidas suu ning läks ühes naisega ilusasti koju. Porovardja aga võttis kaasa kohtusekretär Karneoli ja siirdus temaga „Linnusilma" kõrtsi, et lõbusa õhtu puhul liiku teha.

Seltsimaja eesruumes jätkus üha ägenev vaidlus.

„Kuradi toredasti andis pihta!" naeris Kristjuhan Sarapik oma kaaslastele Pohlakule ja Varangule.

„Noh, sind jättis puutumata, sellepärast sa kiidad!" pahandas Pohlak ilmse kõlbelise meelepahaga.

„Laidad sina jälle sellepärast, et said ka pisut vastukarva silitada," noris Sarapik heatahtlikult.

„Mina? Ma ei räägi enesest. Asi on põhimõtteline."

„Põhimõtteliselt see tore oligi."

„Poisikese jant. Ei maksa täismehel seda kiita midagi!"

„Muidugi, liialdusi selles oli," võttis nüüd ka Varang sõna, „aga üldiselt — päris vahva asi. Vähemalt sügav mõte on seal sees."

Vaatas Pohlak Varangule otsa vihases imestuses.

„Ah, siis teie arvates oskavad mõtelda ainult Veskimetsa-taolised poisikesed?"

„Kust te teate, et ma seda arvan? On Soodomas teisigi, kes oskavad mõtelda."

„Elavaid inimesi niiviisi narrida — noh, on see ilus mõte küll! Mis ütleb siin inimese perekond? Kuidas see mõjub lastesse?"

Ning laotas arusaamatuses käsi Pohlak. Et sellest üle saada, pöördus ta Sarapiku poole endastmõistetava ettepanekuga:

„Lähme, teeme ühe väikese!"

„Läki!" oli Sarapik kohe nõus.

Saalis aga algas tants, mida uhuti innukalt kuni varase hommikuni.

Soodoma elu läks jälle oma harilikku käiku.

Oli siiski inimesi, kellesse „Soodoma kroonika" ettekanne mõjus tõsiselt. Üks neist oli proua Linda Porovardja. Südamest liigutatud Veskimetsa teose vaimsusest, otsustas ta selgitada oma vahekorra mehega. Juba järgmisel päeval sõitis ta ühes lapsega maale, kuhu kavatses jääda kogu suveks.

Olgu mehel kord täielik vabadus järele mõtelda ning siis valida emba-kumba: kas minna lõplikult lahku või kutsuda naine tagasi enda juurde. Nii see kõikumine kahevahel ei või enam kesta. See on naise hingele liiga raske kanda.

27

Advokaat Armin Porovardja elas juba mitmendat nädalat üksi. Ei olnud ta veel otsustanud, kas jäädagi elama nii või kutsuda tagasi naine ja laps. Veetis niisama päeva päeva järel. Tegi lühiajalisi väljasõite, käis kõrtsides, otsis tütarlastega tutvusi supelrannas.

„Ei ole see kellegi õige elu!" mõtles ta sageli. „Kui seda jätkata veel aasta, paar, viib mu täielikult põhja, pole ses mingit kahtlust."

Oli kerge nii mõtelda, aga raske selle järgi talitada. Kui hirmsasti valutas pea ja südame ümber pööritas nii,

et ei tahtnud süüa ega midagi, siis vannuti küll tõsiselt, et, noh, nüüd on sellel laaberdamisel ükskord lõpp. Täna tuleb pea veel ilusasti ära parandada, aga homme — siis tõepoolest pannakse elule uued noodid sisse. Kuid ei pandud neid noote veel hommegi, sest peaparandusest arenes ikka uus oleng, kus kõigil oli nii lõbus, et paremat ära tahagi. Ning sedaviisi ei saanud pea mitte kunagi terveks. Mõeldi küll sekka, et jätame kord selle pea sinnapaika ja hakkame parandama meelt, aga näe — ei tulnud sest midagi välja Soodomas. On ikka üks pesa, kus ei ole mõistlikul inimesel lõpuks muud tehagi kui istuda kõrtsis.

Ning istus nii advokaat Porovardja kõrtsis nädalast nädalasse. Astus sinna sisse ka täna koos kohtusekretär Karneoliga.

Oli pahane endale oma nõrkuse pärast. Viskas päris vihaga esimese ja selle järel teisegi pitsi. Muutus tervis ja tuju sellest nagu pisut paremaks. Sõi tüki soolast heeringat hapukoore ja soojade, auravate kartulitega, võttis peale kolmanda ja neljanda napsi.

„Soo, nüüd hakkab tervis juba paranema," ohkas ta kergendatult. Jõi veel ühe pitsi ja lisas: „Noh, nüüd on juba päris korras. Ah-hoi, Karneol, hoia nüüd tagasi, muidu läheb täna jälle laulupiduks!"

Ei hoidnud teda tagasi Karneol, kellel sel päeval olid omad kavatsused. Ei olnud tema kunagi mõtelnud ennast parandada, sest enda arvates oli ta eluviis kõigiti korralik. Joob ta, kui ise tahab, ja kui ei taha, ei joo, aga päris ilma viinata elada — mis mõte sel oleks. Ilma viinata võiks ta ära surra selles igavas Soodomas.

Kallas ta omakorda klaasid täis, vaatas karahvini vastu valget: otsas. Heitis siis kõrvalt pilgu Porovardjale ning küsis:

„Kas võtame veel ühe? Sellest nagu ei saanud midagi."

Võetaksegi veel üks, ja kui sellest tuju tõuseb ülevaks, tahab Karneol teada, kuidas veab Porovardjal tütarlastega viimasel ajal.

„Kunas mul ei ole vedanud? Tead sa seda?" küsib Porovardja vastu.

„Ei-noh, veab sul alati. Aga kes on see — praegune?"

„Oi, kus see on alles tütarlaps!" hoopleb advokaat. „Kui sa ainult teaksid, Karneol, kes ta on! Kadeduse pärast lõhkeksid nagu seebimull, jumala eest. Aga ei või ma sind temaga tutvustada. Ei või sulle ütelda, kes ta on. Sest sina, kurat, ei oska suud pidada."

„Mina ei oska suud pidada?" teeb Karneol haavunud näo.

„Jah, seda sa ei oska," kinnitab advokaat kõige tõsisemalt. „Sõber mees oled küll, aga näe: saladusi ei pea. Suu sul niisugune hõre, laseb läbi kõik, mis kõrvust sisse läheb."

„Kuule, ära lobise!" kihvatab Karneol. „Kes sulle niisuguseid asju on ette puhunud?"

Vaatab Porovardja Karneolile teravasti silma.

„Sillak," vastab ta lühidalt.

„Kuula nüüd Sillakut," heidab Karneol käega ega katsu end rohkem vabandada.

Pinev vaikus langeb kahe ammuaegse joomakaaslase vahele.

Kui mõni aeg hiljem, nagu kutse peale, kõrtsi ilmub Sillak ise, võetakse ta kohe pilkude ja küsimuste ägeda risttule alla. On palju tegemist rahuarmastaval, kõigiga hästi sobida tahtval mehel, et ennast kaitsta. Usutagu ometi, seletab ta, et tema juba ei ole selline, et kõik edasi kannab, mis ta kuskilt kuuleb. Mis ikka meeste vahel on räägitud, et see jäägu saladuseks, see ka tema poolt saladuseks jääb. Ainult kui ta vahel nalja teeb omavahel. Ning Karneol ja Porovardja on ometi omad mehed. Mis nad õige mõtlevad, et tema nende kohta kuskil väljaspool tühje jutte räägib? Ei, seda ei ole.

„Kurat teid teab," lõpetab Porovardja naerdes. „Suu ees olete kõik nii mahedad ning tahedad, et hakka või uskuma, et olete sõbrad. Noh, võtame parem! Jõuan ma teiega maid jagada. Ja minule see õieti ei tee midagi, kas te nüüd valetate või kõnelete tõtt. Olen omaette härra."

„Jah, seda küll, seda küll!" kinnitab Sillak teenistusvalmilt, klaasi suu juurde tõstes. „Võtame selle peale tilga, teise."

Võetaksegi seekord ainult tilk, teine ning mitte tilkagi rohkem.

Äkki on Porovardjale tulnud omapärane idee ja ta kutsub Karneoli appi seda teostama. Ei ütle, mis see just on, ainult kinnitab, et sellest saab nalja, nagu seda enne ei ole Soodomas nähtud. Löögu aga Karneol julgesti kaasa, ta ei kahetse seda kunagi.

„Kui nalja, siis nalja," otsustab Karneol ja lahkub advokaadiga kõrtsist.

Sillak jääb neile pettunult järele vahtima.

Teisel päeval kõneleb kogu Soodom järjekordsest üllatavast uudisest. Mõteldagu ometi, millega purjus inimesed kõik hakkama saavad! Mangelmanni poe ukse kohta, teate, on öösi riputatud suur silt: „Tüdrukute pansion". Hi-hi-hii! Kas see ei ole number, mis? Kus on meestel alles nuppu, et seda välja mõtelda! Tore! Hi-hi-hii!

„Ja kes on seda teinud? Ütelge, kes võib seda teinud olla?" päritakse uudistekandjalt proua Sillakult, põledes uudishimust.

„Muidugi omad sõbrad kõik," naerab proua Sillak paljutähendavalt. „Küll ma juba tean, kes. Aga ütelda ma seda ei või. Jumala eest, ei või. Mu mees lööb mu maha, kui teada saab, et olen selle välja lobisenud. Juurdluse huvides ei tohi seda praegu teha. Uskuge ometi, mis te asjata painate!"

Ning ei saanudki seekord proua Sillakult keegi midagi rohkem teada. Ei algatanud keegi ka juurdlust, ja asi soikus varsti. Tuli peale uusi sündmusi, mis panid unustama endised.

Mõni päev hiljem seisis ühes ajalehes esiküljel suure kirjaga kuulutus: „Advokaat Armin Porovardja vajab noori, 16—18 aasta vanuseid tütarlapsi. Tulla kontorisse läbirääkimistele kella 6—8-ni õhtul".

Värvus näost vaheldumisi punaseks ja valgeks advokaat Porovardja, lugedes seda kuulutust. „Kes kurat see võiks olla, kes seda on teinud," viskas ta esimeses ägeduses lehegi käest nurka. Hüppas siis toolilt püsti, kahmas lehe uuesti maast üles ja tormas uksest välja.

Mõne minuti pärast seisis ta vihast välkuvate silmadega, näost sinine, Karneoli ees. Toppis talle lehe nina alla, osutas sõrmega teotavale kuulutusele:

„Kes kurat võiks see olla? Tead sina viimaks, kes see võiks olla?"

„Pole aimu," kehitas Karneol õlgu, tagasi surudes vägisi esile kippuvat muhelust. „Pole tõesti mingit aimu."

„Ega sa, sunnik, ometi ise —?" kerkis äkki Porovardja rusikas ta silmade ette.

Tõstis käed hoobi tagasitõrjumiseks Karneol, pomises hädiselt, peaaegu anuvalt:

„Armin, sa pole ometi hulluks läinud? Mis nalja pärast's mina seda tegin? Ma loen seda alles esimest korda."

„Ausõna?" põrutas Porovardja.

„Ausõna!" vastas endiselt Karneol.

„Kurat, pihuks ja põrmuks teen selle nadikaela, kui kätte saan!" valas oma viha välja advokaat Porovardja. „Kaks korda peksan peadpidi maa alla. Üles poon jalgupidi, jumala eest. Ja kui sina, kurask," raputas ta mõlema käega Karneoli õlgadest, „tahad olla sõber, siis aita see sindrinahk üles leida. Aga kui sa lõpuks siiski oled ise, siis hoia oma nahk! Selle ma sul ära pargin, seda sa pead teadma, kurat!"

„Ise tahtsid nalja!" mõtles Karneol pahaselt, „siis lepi nüüd selle naljaga." Ning jätkas ta endiselt oma psühholoogilist katsetamist.

28

Sai varsti teada proua Linda Porovardja oma mehe uusimaist seiklusist. Toimetati talle ilusasti koju kätte mehe kohta käiva mõnitava kuulutuse väljalõige, iga rida tugevasti punase pliiatsiga alla kriipsutatud.

Ei erutanud see kõik enam eriliselt proua Porovardjat. Kirjutas mehele asjalikult ning lühidalt. Päris, kas see on tõsi või tehakse tema kulul ainult halba nalja. Jäi ootama mehe vastust. Uskus, et see tuleb varem või hiljem, kutsudes ta tagasi linna.

Tehes iga ettejuhtuvat talutööd, hoolitsedes poja eest, ta ei märganudki, kuidas päev kadus päeva järel. Ei ole aega tööinimesel kurvastada. Küllap tuleb mehe kirigi, kui ta tahab kirjutada, ja kui ei taha, mis seal kurbus enam aitab. Ainult rikub öist rahulikku magamist ja toob enneaegselt halle karvu juustesse. Laps aga vajab veel palju hoolt. Lapse pärast tuleb end hoida värskena ning tööjõulisena.

Ning magaski proua Linda Porovardja öösiti rahulikult. Ainult harva nägi und, mida hommikul meelde tuletades seletas nii, et tema elus varsti tuleb suur muutus. Tulgu, ohkas ta ilma erutuseta. Küllap juba tuleb, mis tulema peab.

Hoopis teisiti, rahutult ning murelikult, elas linnas sellal Armin Porovardja. Ei nähtud teda enam kõrtsides, nii et sõbradki hakkasid imestama, kui kaineks ning korralikuks on äkki muutunud advokaat Porovardja. Pidigi ta muutuma kaineks ning korralikuks, ei olnud enam midagi muud teha. Raha oli palju ära raisatud, ja oli tal muret küllalt mõtlemisega, kust seda asemele võtta. Ei saa niisuguseid asju mõtelda purjus päi. Raha võib küll pillata, aga mitte hankida viinauimas. Ja raha — raha on Porovardjal vaja nii hädasti, et poo end või üles, kui seda ei saa.

Märkasid sõbrad ka Porovardja muret, ja targemad neist laususid paljutähendavalt, et teadagi — niisugune laiutamine, mis sest muud võis oodatagi? Pill tuleb pika ilu järel.

Oli ühel päeval Soodoma Ühispanga nõukogus arutusel anonüümkiri, milles teatati, et advokaat Porovardja on ära raisanud suurema summa panga kasuks kohtu teel sissenõutud raha.

Võttis panga nõukogu seda asja väga tõsiselt. Käis kõvasti peale Juhkam Mangelmann. Ei meeldinud talle ammu enam Porovardja elu- ja teguviisid. Mees, kes kaitseb ja kiidab Veskimetsa kometit — on see kellegi mõistlik advokaat? Ning nüüd veel kätt sirutada võõra raha järele! Kriminaalpolitsei kätte, kohtu alla, muud mitte midagi. Või meid, ausaid ärimehi ning isamaalasi, teotatakse kogu rahva silma ees, ja meie ei tohi neile

teotajaile, neile pärissulidele mitte midagi teha? No niisugust asja ei ole.

Pidi Mangelmann veel lisandama, et ega see sildivõõpaminegi ole teiste kui Porovardja töö — küllap Sillak teab, küsitagu temalt. Kuid jättis Mangelmann selle targu ütlemata. Ei tahtnud meelde tuletada oma häbi. Oli aga seda vihasem Porovardjale.

„Ei ole niisugust asja jah!" põrutas Pohlak omakorda rusikaga vastu lauda. „Sihukesi mehi tuleb õpetada! Kui tahavad juua, joogu oma raha eest nagu meie, ja joogu korralikult nagu meie, ärgu tikkugu teiste ukse ette kaaberdama! Võõrast raha maha juua ei tohi, ausaid inimesi narrida meie ei luba! Sellepärast toetan Mangelmanni ettepanekut."

Ei meeldinud Pohlakule muidu Mangelmann, ei teinud temaga peaaegu mitte kunagi juttu. Kuid nüüd ühendas neid kahte meest ränk kõlbeline meelepaha ja ühine vaenlane.

Ainus mees, kes julges Porovardjat kaitsta, oli Kristjuhan Sarapik. Ta soovitas asja lahendada rahulikult, sest liigne kära võiks tuua kahju panga nimele. Pealegi — kust võidakse nii kindlasti teada, et seal üldse midagi katki on. Enne uuritagu ikka järele, kuidas asi on.

Saadetigi siis advokaat Porovardjale kirjalik nõue, et ta toogu kolme päeva jooksul ära tema poolt panga kasuks sissenõutud summad ühes vastavate aruannetega. Vastasel korral antakse asjale seaduslik käik.

Mõtles Porovardja selle nõude üle terve ööpäeva ja teise päeva õhtul sõitis autoga maale oma naise juurde.

Magas juba proua Linda Porovardja, kui tema peatsi juurde äkki ilmus mees, seisatas seal tõsisena ning murelikuna. Proua hüppas asemelt üles, ja enne veel, kui ta jõudis midagi lausuda, tundis oma huulil mehe tugevate huulte survet. Soe värin läbis ta keha teadmisest, et mees siiski, olgugi nii pika ootamise järel, on tulnud tagasi tema juurde.

Puistas Armin Porovardja sel ööl põhjalikult oma südant. Ta rääkis naisele väga veenvalt, kuidas ta ammu tema järele igatsenud ja kavatsenud talle järele sõita,

kuid sõidu ikka edasi lükanud päevast päeva, sest et tal olnud väga ning väga piinlik. Olgugi et see on puha kurjade ning kadedate inimeste süü, et nad on niiviisi teineteist mõistmata lahku läinud, kuid ega ta isegi ole elanud eeskujulikult, ja sellepärast just ta ongi viivitanud tulekuga. Heidelnud kaua enesega, et kas ta võib ikka tulla naise silmade ette lubadusega ennast parandada, kas ta suudab seda lubadust täita ning elama hakata korraliku perekonnainimesena. Aga viimaks ta veendunud, et võib seda üksnes oma naise abiga, et ilma oma naiseta ta läheb hoopis põhja ning tal ei jää lõpuks muud üle kui lasta endale kuul pähe. Mõtelgu siis naine järele ja tulgu tagasi, kui ta teda veel armastab, aidaku tal uuesti saada inimeseks. Tema omalt poolt teeb küll kõik, et naisel enam ei oleks põhjust pettuda. Ainuke mure, kui ta saaks kuskilt seitsekümmend kuni sada tuhat marka, et täita oma joomise tõttu lohakile jäänud kohustused. Sest mis õige advokaat sa oled, kui sa ei täida korralikult oma kohustusi nende vastu, kellelt sa ise nõuad kohuste täitmist?

Uskus proua Linda Porovardja oma mehe pihtimust ja tuli teisel päeval tagasi Soodomasse. Muretses mehele ka tarviliku summa raha, sest tal oli see võimalik. Osa tema kaasavarast seisis alles pangas, oli sinna pandud mustade päevade jaoks. Ja millised need mustad päevad veel peavad olema kui mitte need, kui mehel on tarvis maksta oma võlad, et hakata eeskujulikuks advokaadiks ning abielumeheks? Oli tõsiselt rõõmus proua Porovardja, et ta saab oma meest häda ajal aidata.

Oli õnnelik ka advokaat Porovardja, et pääses nii lihtsalt teda ähvardanud häbist ning otsast. Mõtles õhtul pärast naise tagasitulekut, kui olid tasutud arved Soodoma Ühispangale ja väikesed kõrtsivõlad, muheldes sellele, kui tõsiselt ta enne seda kõike oli võtnud.

Vaatas läbi akna punases ehas kumendavasse läänetaevasse, sellisesse rahulikku ning kaunisse, nagu ei oleks üldse mingit inimlikku kannatust ega muret selle taeva all. Ning tundus seejuures talle, et meie, inimesed, üldse rabeleme ning muretseme liiga palju,

ja sellepärast meie elus ongi nii vähe õnne ja rahu. Meil lihtsalt ei jää aega seda näha.

Tuli tal mingipärast meelde see suvine hommik, mil ta purjus päi autoga koju sõites oli purustanud oma pea. Kas siin, Soodomas, mõtles ta, üldse kõik inimesed ei purusta iga päev oma pead? Kas siin üldse kogu elu ei ole üks suur pea puruksjooksmine? See on eriline Soodoma õhkkond, ütleb Veskimets. Jah, see on Soodoma õhkkond, kuid siiski mitte eriline, sest mujal see ei ole sugugi parem.

Tormavad inimesed, tahavad välja tormata oma elu raamest — oma jonnakas isemeelsuses, lihtsast rumalast tujust —, ja pole neil mingit õnne, on ainult purustatud pea, purustatud elu. Usaldamatus mehe ja naise vahel, sõber ei usu ega usalda sõpra, aina tormavad pimedas omakasupüüdes ja lõbujanus.

Ei, on siiski hea, kui inimene leiab oma osa elus, mis talle sobib, kui ta ei püüa välja sellest, ei torma peaga läbi klaaside, mida nimetatakse vabaduseks, aga mis tõeliselt on illusioon, pettepilt. Tõeline vabadus on paratamatuse äratundmine ja selle järgi talitamine. Kes on seda ütelnud, kust on ta seda lugenud?

Sattus advokaat Porovardja selle aine üle vaidlusse õpetaja Veskimetsaga, kes tuli tema juurde nõu küsima ühes veksliasjas.

„Vabadus?" ironiseeris Veskimets. „See sinu võrdlus tuletab mulle meelde üht juhtumit revolutsiooniajast. See oli Narvas mingi tööliste rongkäigu puhul. Satuvad seal kaks kodanikku sõnavahetusse, üks lööb teise rentslisse ja hakkab teda saapakontsadega taguma. „Kuule, kodanik," hüüab teine maast vastu, „ma ei saa aru, miks sa mind taod. Praegu on kõigil vabadus, aga kui sa minu seljas hakkad ratsutama, kuhu jääb siis minu vabadus?" Vaat selle vabadusega ongi lugu nii, et kõigil praeguses maailmas korraga ei saa olla vabadust. Siin üks ratsutab ikka teise seljas. Rikas vaese seljas, tugevam nõrgema, kavalam ning omakasupüüdlikum siirama ning õiglasema seljas. On see sinu meelest paratamatus, kas tuleb sellega leppida?"

„Ja oled sina midagi selle vastu saanud — siin, Soodomas?" küsis advokaat omalt poolt.

„Jah, raske siin, Soodomas, on küll midagi teha," nõustus Veskimets. „Katsusin oma „Soodoma kroonikaga" pisut mõtteid liigutada, ja juba on minu peale käidud kaebamas koolivalitsuses ja ministeeriumis. Ning lõpuks nad mu siit minema kangutavad. Tänavu küll veel jään, aga tulevik on siiski üsna tuule peal."

„Näed sa, et mul on õigus," lõi Porovardja kaaslasele peoga põlve pihta. „Pead ise tunnistama, et see on nii."

„Jaa, ma tunnistan, et see on nii. Kuid ma ometi ei lepi sellega."

„Aga mida sa's tahad teha?"

„Kõigepealt tuleb inimene mõtlema õpetada, et ta oskaks elada tõelise inimesena. Siin, Soodomas, ripub mõte kõrtsis ja naiste seelikutes, sealt ta tuleb lahti kiskuda."

„Seda peab tegema iga inimene ise," jäi Porovardja korraga tõsiseks. „Keegi teine seda teha ei saa."

„Oled sina seda juba teinud?" küsis Veskimets järsku.

„Olen," vastas Porovardja tõsiselt.

„Kauaks?" mühatas Veskimets.

„Loodame."

Ning Porovardja lootis tõepoolest, et tal õnnestub kõrtsile jäädavalt selg pöörata. Ei teda nähtud enam seal sõprade seltsis konutamas ega üksigi hommikust pitsi pistmas. Jalutas jõudetundidel ühes naise ja lapsega Soodoma puiesteil või supelrannas, keerutades iseteadvalt oma hõbenupuga jalutuskeppi. Lõi enda korraga nii kaineks ning karskeks, et sea või vooruse eeskujuks kogu Soodomale.

Tuli teda üle mitme aja jälle vaatama taluperemehest vend Aksel Porovardja. Imetles seda vaikset perekondlikku õnne ning kodust mugavust, mida nägi advokaadist venna korteris. Oli isegi juba mõtelnud oma perekonna soetamisest, nüüd ta kavatsus aina kõvenes.

„Noh, oled lõpuks omas majas täielik peremees?" küsis temalt advokaat lõunalauas värske rasvase kanaprae juures.

„Seda küll," vastas vend kergesti ohates. „Aga maksis ka ränka raha. Päris kahju hakkab sellest."

„Mis tühja rahast," lõi advokaat käega. „Seda saab jälle. Põllusaadused ju nüüd kõrges hinnas."

„Jah, seda raha tuleb küll, aga seda läheb ka. Üle ei jää midagi."

„Pole viga," lohutas advokaat, uut kanareit ette võttes. „Küll aegapidi hakkab ka üle jääma. Peaasi, et oled nüüd oma peremees. Võid elu hakata seadma oma tahtmise järgi."

„Jah, seda n'd võib," niitas taluperemees, peoga rasvast lõuga pühkides. Toit on nii maitsev, et sööks veel teise kõhutäie, kui aga oleks kõhtu. Kuid teist kõhtu tal ei ole, ja ühele ei maksa kunagi liiga teha. Sellepärast lükkas ta taldriku eemale, tänades viisakalt prouat, kes talle uut rasvast suutäit tahtis ette tõsta. Sirutas jalad laua all välja, toetas selja vastu toolikorju, muheles ning mõnules.

„Kui sööd niisugust head toitu," naeris ta, „siis mõtled, et kuluks endalegi ära perenaine, kes seda valmistaks. Mis sa arvad, vend, kui tooksin õige kah naise koju?"

„Tore, oi, see on tore!" plaksutas proua Linda Porovardja käsi.

„Ega seda mõtet laita või," kinnitas advokaat omakorda. „Võta aga siis naine, kes ka naine on!"

„Olen minagi seda mõtelnud," pajatas taluperemees naerdes. „Naine on maja lukk, aga kui saad halva luku, mida igaüks võib lahti murda, siis parem teda ärgu olgugi."

„Noh, ega need naised nii murda ole ühti," vaidles proua Porovardja õhinal. „Mehed on praegusel ajal palju kergemeelsemad."

Ei pannud advokaat Porovardja naise sõnu tähele, jätkas vennalt pärimist:

„On's sul mõni juba valmis vaadatud või?"

„Jah on. Vana Märt Nurmemäe tütar."

„Tubli tüdruk. Ja kaasavara tuleb ka tubli."

„Mõtlen seda minagi. Kusta Sikulokutaja, kurask, tegi küll vanale sada tuhat külge, aga eks tal jää veel tütrelegi järele. On väga hoidja mees, ja talu teisel üle mitme kihelkonna."

„Soovin siis õnne, vend!" surus advokaadist vend

taluperemehest venna kätt. „Ja ära sa enam oota midagi. Mis käes, see käes."

„On meil juba nii kõneldud," kinnitas taluperemehest vend, „et mihklipäeva paiku teeme pulmad. Siis on põllud koos ja lambad küllalt rasvased, aega ning jaksu pulmi pidada."

„Õige jutt. Nii see sündigu."

Enne äraminekut küsis taluperemees advokaadilt:

„Kuidas sul's nüüd sekretär Karneoliga vahekord on?"

„Üsna ametlik."

„Ah nii!"

Rohkem sellest ei räägitud sõnagi.

29

Ei tee Karneol enam katsetusi Porovardja perekonnaga. Ta kõlbeline tunne on sedapuhku rahuldatud tõsiasjast, et proua Linda Porovardja on jälle leppinud advokaat Porovardjaga. Ei usu küll Karneol, et see leplik elu kestaks kaua. Mis see tähendab, et mees äkki on tõmbunud tagasi kodu nelja seina vahele? See kõik on silmakirjalik, petteline, küll ta varsti jälle kukub laaberdama. Kuid olgu, praegu vähemalt Karneol ei taha end segada nende asjadesse. Pöördub koguni teeltki kõrvale, kui eemalt seda paari näeb tulevat.

Sõbrustab Karneol nüüd linnanõunik Madjakuga. Istub temaga peaaegu igal õhtul kuskil kõrtsis. Joovad kuni hilise ööni viina, pikka ning mõõdukalt, ja ajavad tõsist, asjalikku juttu. Ei ole nemad kahekesi laaberdajad. Nad selleks tulevadki kõrtsi, et sõpradega kokku saada ja nendega mõni sõna juttu puhuda. On see esiteks puhkuseks tööst väsinud närvidele ja teiseks aetakse selle juures nii mõnigi asi.

„Aga sedä mia sulle ütle, va sõber," seletas Madjak ühel õhtul Karneolile „Linnusilma" kõrtsis, „ku Simastel sügisess Soodomast minemä ei lendä, siss mia süü küll oma vana saapa ärä. Nisuke miis on Soodomale õkva peris ukatusess. Anti tõisele küll uus nimi, kom-

missar vai mes tä om, a'a ega nimi teda targembass ei tii. Mes tä iks oma esiloomu poolest om, selless tä jääp. Rahvaga ei saa läbi, omavalitsusega krillip — no ütle, mes miis nisuke om? Esi viil politseinik. Politseinik piäp iks kõigiga läbi saama."

„Nagu Sillak," tähendas Karneol muheldes vahele.

„Nigu Sillak jah," naeris Madjak kaasa. „Mes om siss Sillakul viga, mes?"

„Kas ma ütlesin, et tal viga on? Tore mees."

„Tore miis jah. Selle pääle võtame üits väike viin."

„Võtame!"

„Mia ole juba mitu kõrda käinu ministeeriumin," jätkas Madjak, kui oli klaasi tühjendanud, „tolle turuasja peräst. Siss mia ole iks rääknu ka Simastelist. Na esi ütleva kah niisedäviisi, et ega ta suur asi miis ei ole, sest temä pääle om väega pal'lu kaibusi. Nink lubasiva temä ümbre paigutada, ku sihukesi kaibusi viil tulep. Ja nüüd tiiät, Sass, miul om üits kaibus, mes kaibus om. Ku sina omalt puult kah mulle abiss lüüt, üte kirjäkese tiit vai niisedäviisi, siss — mia ütle — ta kaop siist viil enne mihklipäivä. Tahap siin esivalitsejat mängi, omavalitsust ei tunnista — no mia tahass nätä, kes om siin kõrgemb võim. Omavalitsus om siin kõrgemb võim."

„Ja sina oled kõrgem võim," pistis Karneol vahele.

„Ja mia ole kõrgemb võim, jumala iist," muheles Madjak meelitatult. „Mia ole iks tõelikult rahva puult valitu miis, ja rahva iist mia saisa. A'a temä ainuld suurde sakstega käip läbi, nondega juup ja lakup, alambat tõise kilde kaupmiist ei tunneki. Nigu sellen turu asjan. Toetap ütte kitsast kildkonda, kes süle ja sälläga turgu tahava tagasi hoita. Kas om sii üits riigiametnik, kes niisedäviisi ainuld kaupmeeste kasusid kaitsap ja rahva üldhuvide pääle käega lüüp? Sihuke ametnik meile ei kõlba, ütle mia. Meil om nüüd timukraatlik kõrd, omavalitsus ja kõik, kon ka alamba inemise võiva oma sõna üteldä. A'a nemä tahava, et ainuld rikkil oless õigus elädä ja valitseda. No selle vasta mia saisa nigu üits müür. Ei ole enämb vana aig . . ."

„Ei sööda enam räimepäid," tähendas Karneol naerdes. „Võtame!"

„Võtame, kurask!" kuraasitas Madjak. „Sina olet iks üits miis. Ja sõber sa olet, kurask," patsutas ta Karneolile õlale. „Tii nüüd sii kirjäke ärä . . ."

„No ega's ma seda siin kõrtsis saa teha," tõrjus Karneol ringi vaadates.

„Ole ma sedä ütelnu, et sa sedä siin piät tegemä?" lausus Madjak sõbralikult. „Sinu poole lähme."

„Ei, minu poole küll ei saa minna. Mul haige naine kodus."

„Noh, siss lähme miu poole. Võtame viina üten ja sakuskit kah, et niisedäviisi lõbusamb oless kirjutada. Sii asi tulep üitskõrd iks ärä klaari. Ja nüüd om miul trumbi käen. Ole näid kavva ots'nu, nüüd ommeti kõrd sai kätte. Vai temä nakap joba inemistele kätt kah külge panema. No sedä ei ole. Mia taha alles näidätä, kes om siin kõrgemb võim. Omavalitsus om siin kõrgemb võim . . ."

„Ja sina oled kõrgem võim," jätkas Karneol muheldes tema mõtet.

„Ja mia ole kõrgemb võim," kordas Madjak kuraasikalt. „Miu tüü, ku ma tõtt räägi, sii iks om, et me turg nüüd varsti üle viiäss, nii et me Pilpakülä onnimehe iks kah elu sisse saassiva ja liin sinnäpoole kasuma nakass. Kesklinna kaupmehe om külländ tiin'nu, prass'nu ja tõiste naisi petnu — pressime näil rahakoti suu niisedäviisi kokkupoole, siss ehk nakava kõrralikku abielu elämä. Ja ku me nüüd nände tsaarist kah jagu saame, siss me, onnimehe, iks kah nakame elämä. Siss me kõik eläme, ja sii omgi sii rahvakasu. Proost!"

Tehti veel kõrtsis mõned napsid, siis võeti sealt kaasa viina ja suupistet ning mindi linnanõunik Madjaku poissmehekorterisse Pilpakülla.

Kirjake, milles loetleti kõik komissar Simasteli võimalikud patud, sai käre ning terveni kaks kirjutuspoognat pikk. Ta rändas veel samal õhtul teele vastavaisse asutusisse.

Ning samal õhtul oli konstaabel Sillakul pikem jutuajamine komissar Simasteliga.

Oli Sillak juba mõne päeva eest märganud, et proua Eveliine Simastel oli naaberlinnast koju sõites vaguni

koridoris sosistanud kordnik Tiitsuga. Ei mahtunud see Gottfried Sillaku hinge, et niiviisi üks alluv ametnik sosistab oma ülemuse naisega. Ei olnud ka ametivennalik ega alamlik Sillaku meelest — rahulikult pealt vaadata ning mitte ütelda sellele, kellel vägi ja võimus on seda takistada ning keelata. Oli aga tol asjal, nagu igal muulgi, veel teinegi külg, mis tegi loo palju keerukamaks. Ei tahtnud Sillak põhimõtteliselt end segada kellegi eraellu. Tahtis läbi saada iga hariliku Soodoma kodanikuga, seda enam veel kaasteenijate ja ülemusega. Ole nüüd aga sellises sandis seisukorras kõigile hea!

Pidas kaua rasket heitlust enesega Sillak. Viimaks siiski, külma südamega, otsustas ütelda, kellele vaja, — saagu, mis saab.

Kuulas rahulikult ta pisut närvilise ning katkendliku jutu Simastel. Käratas siis vihaselt, iga sõna talle teravasti näkku raiudes:

„Ja mis see teie asi on? Te vahtige rohkem vargapoisse, aga mitte ausaid inimesi ärge tüüdake oma juttudega, vot mis! Olete mul küllalt lohakas teenistuses — seda asja alles vaatame."

„Kuulan, härra komissar!" kogeles Sillak ametlikult au andes. Simastel aga keeras kannapealt ringi ja astus sirgel sammul uksest välja. Uskus oma naist pimesi. Teadis, et ta armastab küll meeste seltskonda, kuid häbi oma mehele ei tee.

Oli nagu puuga pähe saanud Gottfried Sillak. Toibus pisut alles siis, kui pärast öist postirongi jaamas kokku sai Madjaku ja Karneoliga. Kuulis neilt õlleklaasi juures värskemaid uudiseid Soodoma tegelasist ning ka Simastelist. Andsid need uudised talle uuesti lootusi elamiseks.

Öösi voodis lebades pihtis ta naisele õhtuse juhtumi.

Sa heldene aeg, mis nüüd küll saab! õhkas proua Rita Sillak, pisarad silmis. Või tema mees on läinud tülli komissariga — Simasteliga, kes on Soodoma keiser ning käskija? Ei ole küll Sillaku otsene ülemus, aga võib ta siiski jalamaid kohalt minema kihutada. Et see mees ka kunagi ei oska oma suud pidada. Küll on tema keelanud ja manitsenud, et ärgu segagu end teiste asja-

desse, aga või mees seda kuulab. Ja koguni komissarile tikub niisuguseid asju ütlema! Sa taevane jumal, mis nüüd küll saab! Isatalu tahavad käest ära võtta, teenistusest lasevad lahti — mis elu see siis veel on? Üksainus talu jääbki järele — koolita sellega lapsi või ela ise. Jumal, kes seda meest küll sundis oma suud pruukima! Ning veel Simastelile!

„Noh, ega tal endalgi siin, ütleme, pikka pidu ole!" tähendas Sillak selle ahastava jutu peale.

Kui ta teisel päeval vahejuhtumi Simasteliga oli seletanud Karneolile, mõtles see endamisi, et psühholoogiline eksperiment võib õnnestuda ainult osavais kätes. Mõtles sedaviisi, aga Sillakule lausus:

„Sa, Gottfried, oled muidu kena mees, aga teiste eraelust — võiksid rääkida vähem. Ütle seda ka oma naisele!"

Ning kadunud oligi Karneol.

Tema naine oli kodus suremas.

30

Jõudis lõpule võitlus Soodoma turu pärast. Riigikohus jättis tähele panemata alalhoidliku partei kaebuse turu üleviimise vastu. Varang, Sarapik ja Tuisk kaotasid. Oli neil küll käre advokaat, Porovardja, kes rääkis hästi ning asjalikult — ei aidanud midagi.

Madjak võidurõõmutses.

„Sii om puha miu tüü, et sii asi nii läits," kiitles ta sel puhul „Linnusilma" kõrtsis. „Tõise iks tahtseva joba kahtlema lüvvä, et teeme kerik keset külä ja lükkäme selle asja vähämbäld mõness aastass edesi. A'a mia ütli, et omavalitsus ja rahvas piäp iks võitma, ja nii sii kah läits. Nüüd pole muud ku tuhknai turg üle!"

Määrati see toiming kindlaks ühele varasele augustikuu lõpu hommikule.

Päike vaatas alles poole silmaga Soodoma majade vahelt, kui linnanõunik Madjak ühes linna käskjala, turukupja ning teiste töölistega veovoorimehel kihutas vanale turuplatsile.

Enne neid oli sinna siiski juba ette jõudnud üksikuid talumehi kaubakoormatega, ülesostjaid, linna perenaisi ja suvitajate köögitüdrukuid käsikorvide, kruuside ja purkidega. Neile kõigile seletati valju ning selge häälega, et ei ole siin enam mingit turgu. Kes tahab midagi müüa või osta, koligu aegsasti uuele turuplatsile raatuse ette.

Ei tahtnud aga keegi minna kaugemale, jäid peatuma sinnasamasse tänavale ja platsiservale. Tahtsid näha ja kuulda, mis sünnib edasi ning milline põnev vaatemäng sellest viimati välja areneb. Ei olnud ometi võimalik uskuda, et asi läheks nii hirmus lihtsalt ning libedalt.

Ja ei läinudki see nii hirmus lihtsalt ning libedalt. Uusi turulisi aina vooris juurde. Tekkis juba tõsine liiklemisummistus. Hobuste hirnudes ning norsates põrkasid aisad kokku aistega, jäid rattad rummupidi kinni rataste taha. Kitsas ruumis vankriridade vahel sagisid ning tõuklesid jalakäijad nagu vähid kahvas. Nagisesid korvid ja klõbisesid purgid üksteise vastu siplevate sõrgadena. Valitses lakkamatu kisa ja kära, mida rebisid nagu rasvased sõrmed üksikud sõimusõnad. Hoides ohjadest hobuseid, kirusid ja vandusid talumehed kogu seda ootamatut takistust.

Kes on seda enne kuulnud, et niisugune asutus nagu turg viidaks asja ees, teist taga ühest kohast teise? Kui ta on kõlvanud olema siin enne, siis olgu ka edaspidi. Kellele on vaja seda äkilist muutust ja tüli? Puha linnasakste omavaheline jonn.

Ei hoolinud sellest midagi Madjak. Ta oli andnud oma kõva käsu, ja juba käis turuplatsil kibe töö. Platsi ümber taoti maasse tugevaid vaiu ja veeti nende vahele jämedat, tugevat köit. Ei tohtinud siit enam keegi pääseda üle, ei jalgsi ega hobusega.

Ei andnud aga veel alla alalhoidlaste partei. Vaevalt oli köis veetud poole platsini, kui Varangu vanem sell seda teisest otsast hakkas kokku kerima. Keris ning keris, olles kogu ihu ja hingega asja juures, nagu oleneks sellest kerimisest tema elu. Samal ajal teine mees teises servas aina vedas ja vedas, samuti tõsiselt ning tähtsalt, nagu oleneks sellest omakorda tema elu.

Oli veider see köievedu, viimne heitlus kahe erakonna vahel. Kestis see, kuni Madjak ise märkas seda ja tegi asjale järsu lõpu. Igale platsi nurgale seati valvama tüse töömees paraja malakaga. Köis tõmmati uuesti ette. Labidad ja kangid pandi tööle. Turu laudadest kokkulöödud peidik ja musta-valget kirja post turulipuga kaevati ning kangutati maast lahti ja veeretati vankrile.

Vaatas seda toimingut oma poe kõrgelt trepilt Leopold Varang, muheles endamisi. Ta teadis midagi, mida teised nähtavasti ei teadnud. Oli advokaat Porovardja leidnud veel ühe konksu, millega turu üleviimist saab takistada. Ei olnud volikogu vastav otsus kuulutatud „Riigi Teatajas". Ja siit haaraski alalhoidlik partei kinni. Tema nõudel määras rahukohtunik turu üleviimise seisma panna kuni vajaliku kuulutuse ilmumiseni ametlikus häälekandjas. See oli trump, ja see trump pidi välja mängitama just täna. Olgu see üllatuseks Madjakule ning ühtlasi õpetuseks, et tema ei ole siiski kõige targem ega vägevam Soodomas. Selle üle Varang oma poe trepil ep muheleski. Oli saatnud seetõttu oma selligi julgesti platsi köit kerima.

Seisid vastamisi kaks kanget: Varang ja Madjak. Ning rahvas tungles edasi-tagasi ega saanud õieti aru, mis siin sünnib.

Astus viimaks Varangu juurde sama tänava ärimees Sarapik.

„Kas jätame nüüd kalli kadunukesega jumalaga?" muheles temagi. „Näe, kirst tõstetakse juba vankrile."

„Tuleb vist jätta jah," naeris Varang kavalalt. „Ei ärata teda enam ellu ükski arst. Ei aita siin ussi- ega püssirohi."

„Noh, Sarapik ja Varang," seltsis siis nendega tööstur Pohlak. „Nüüd te olete varsti otsas. Ei näe te enam punast pennigi, kui turg üle viiakse. Litsuge parem aegsasti poeuksed kinni ja tulge ära minu juurde."

Ei saanud Pohlak veel lõpetada, kui rahvahulk tema ümber ärevalt kihama lõi. Kõikide tähelepanu pöördus platsi teisele servale, kus oli sündimas midagi väga tähtsat.

Kohale oli jõudnud komissar Simastel isiklikult. Tema hääl tungis tõsiselt ning käskivalt läbi üldise kisa ja naeru.

„Turu üleviimine tuleb seisma panna," hüüdis ta. „Rahukohtuniku otsus."

Sammus siis julgel ametlikul kõnnakul vastu Madjakule, kes oli oma vooriga liikuma hakanud.

Pidas aga Madjak teda vaevalt ühe pilgu vääriliseks. Tundis ennast alles nüüd täieliku kõrgema võimuna, kui oli teostamas oma ammuaegset unistust: turu ümberpaigutamist vaeserahva linnajakku.

„Ei siin viida ära midagi," astus Simastel talle teele ette, hoides käes rahukohtuniku määruse ärakirja. „Tunnete seda paberit?"

Läks komissarist uhkesti mööda Madjak, viskas vaid üle õla tagasi:

„Sii tühi paprelipak miu ei takista."

„See on häbematus, see on auhaavamine," kihvatas Simastel, kuid ei saanud Madjakule enam midagi teha.

Nagu kohav lainetus hakkas rahvavoor korraga edasi liikuma.

Kõige ees sammus tõsisena ning väärikana, liikumatu näoilmega, Madjak. Tema kõrval astusid ebatasasel sammul turukubjas ja linna käskjalg, heites kavalalt naerlevaid pilke kahele poole kõnniteile, kuhu salgana kogunes uudishimulikke jälgima seda veidrat rongkäiku.

Madjaku järel sõitis veovoorimees turulipu ja -peidikuga, mis rataste põrgates vastu teekonarikke kolksus õõnsalt nagu tühi surnukirst.

Järgnesid talumeeste vankrid toidukoormatega. Jahukotid ja võipütid, virnad kapsapäid, kurke, kaalikaid, porgandeid, kartulikotid avatud suudega, piimamannergud, mee- ja koorepurgid, munakorvid, hunnikud igavärvilisi aia- ja metsamarju, kuhilad õunu, ploome, pirne veeresid pealtvaatajate silmade eest mööda, pannes korisema nende soolikad ja suu tilkuma vett.

„Puudub ainult pritsimeeste orkester, siis oleks pilt täielik," irvitas keegi naljahammas kõnniteelt.

Hirnuv naer kostis seepeale ümberolijate ridadest,

põrgates haavlilaengutena vastu Linnusilma parki ja äride vaateaknaid.

Naeris ka kaupmees Mangelmann, seistes oma poe uksel, naeris kuidagi jäigalt ning jubedalt, kuldhammaste välkudes viltutõmbunud suust.

„Mis sa kooserdad oma peidikuga kesk käidavat tänavat!" hüüdis ta valjusti Madjakule. „Kellele see lõbu teeb?"

„Ah, siss sinu arvaten sii tii om niisedäviisi ainuld sinusuguste peräld?" heitis Madjak tõsiselt vastu. „Tõise ronigu nigu mardiku seinaviiri müüdä. No sedä ei ole."

Seisis oma poe uksel Nopassongi oma prouaga. Laskis vaikides mööda rongkäigu pidulikuma osa, siis sõnas rahulikult oma abikaasale:

„Nägid sa seda, naine? Ees peidik, taga toidukoormad. See on ju terve inimese elu."

Ei ole Nopasson kunagi olnud suurem hambamees ega ka eriline mõttetark. On elanud niisama omaette, nagu putukas puukoore vahel. On kogunud vaid nohisedes raha oma kaukasse. Ei ole ta olnud helde raha välja andma ega oma salajasi mõtteid sõnusse pillama. Päris ime, kuidas tal nüüd see mõttetera suust kukkus.

Naeris proua Nopasson laginal selle üle. Naeris nii, et ta ümmargune kõht vabises ja pisarad silmi tulid.

„Näe, Kusta Sikulokutaja ka seal!" kihistas ta, mehele nagu meelde tuletades, et ta midagi on unustanud, mis ka lahutamatu osisena kuulub inimese ellu.

Ning veeres edasi veider rongkäik mööda konarlikku munakivi-sillutist, vedades kaasa tolmupilve nagu joodiku papi maailma pikka määrdunud mantlit. Kolisedes ning mürisedes veeresid vankrirattad. Hobuste sabad keerlesid pintslitena, tõustes ja vajudes rütmiliselt põrisevate plekknõude laulu taktis. Õhk oli täis teravkibedaid inimeste ja loomade higi, mahlakate viljade ja algava sügisese kõdunemise lõhnu.

Sinisest taevast aga kallas hilissuvine päike oma õnnistavaid kiiri niisuguses rahus ning külluses, nagu ei tohiks maa peal olla mingit võitlust ega häda. Ja sügavas rahus seisid taamal, Soodoma taga, metsad ja põllud oma küpses haljuses ja viljade lopsakuses.

„Hõimukõrtsis" peetakse vana turu matuseid. Juuakse kahjuliiku alalhoidliku partei ootamatu ning ränga kaotuse puhul.

„See, kurat, ei ole ka kellegi kord," pahandab pikatoimeline Varang ägedalt, „kui iga harimatu mats juba pääseb linnavalitsusse. Mis ta seal oskab teha? Ainult lõuata oskab, muud mitte midagi."

„Lõuake teie kah!" pilgutab Pohlak kavalalt silmi. „Kes teid keelab!"

„Lõuake teie kah!" osatab Varang. „Palju sa ikka lõugad, kui iga poisike sulle vastu lõugab? Vanast olid kogu linna peale paarid lõuad ja needki pidid jahvatama salaja, nii et linnavaht ei kuulnud. Nüüd on igaühel lõuad ja täielik vabadus neid lõksutada. Sellest kõik meie hädad tulevadki. Kellel suuremad lõuad, sellele karjub pime rahvas hurraa ja topib ta igale poole etteotsa. Aus töömees ja asjatundja ei pääse enam kuhugi ligi. Seal on see demokraatia ja vabadus."

„Ei saa rumalale rahvale anda täit vabadust, vot mis," seletab Simastel tõsiselt. „Üks peremees peab majas ikka olema, nii ka riigis."

„See on õigus. Peremees peab olema," kinnitab Sarapik. „Võtame selle peale väikese viina!"

„Võtame!" on teised nõus.

Kõlisevad kokku klaasid. Noad ja kahvlid klõbistavad vastu taldrikuid. Süüakse tükk aega vaikselt, tõsiste nägudega.

Ning ei tahagi enam sobida jutt seejärel. Märkamata on lauda tekkinud tõeline matusemeeleolu. Igaüks on tegevuses oma mõtete ning muredega.

„Kurat te's nüüd konutate!" tõstab viimaks Sarapik uuesti klaasi. „Ega te sellepärast kohe surra mõtle, et Madjak turu ära viis? Proosit!"

„Jätkub veel jõudu elada!" vastab Varang, tühjendab ühe viskega klaasi ning jätkab kuraasikalt: „Ei ole see turg kadunud kuhugi. Meie protsessime edasi, ja kui see ei aita, organiseerime uue erakonna, hakkame tegema kihutustööd, pistame kah lõugama, nii-ütelda. Saab's näha, kes sügisel valimistel võidumeheks tuleb.

Ma usun, et meie, sest meil Sarapikuga on rohkem raha ja rohkem mõistust kui noil Pilpaküla popsidel kokku. Ja kui meie kord võidame, siis toome turu tagasi mis ripendab."

„No ega n'd too küll," vaidleb Pohlak kindlalt.

„Toome," rõhutab Varang.

„Aga mina? Mis mees siis mina olen?" hoopleb Pohlak heatujuliselt. „Kas mul pole raha või pole mul mõistust? Ja kui ma Madjakuga kampa löön, siis te kõik olete kärbsed meie kõrval."

„Teie?" arutab Varang. „Peaksite õieti olema meie mees."

„Kuidas teie mees! Mispärast?"

„Rahamehed rahameestega ja popsid popsidega — nii see asi praegusel ajal käib."

„Õigus, Varang," lööb nüüd ka Simastel sekka. „Minu arusaamise järgi on siin tegemist põhimõttelise küsimusega. Kas peavad valitsema jõukad ja haritud inimesed, või jälle vaesed ja rumalad, vot mis. Muidugi peavad valitsema esimesed. Ja kui nad seda peavad, siis nad peavad ka kokku hoidma."

„Olemegi siin koos kõik," naerab seepeale Pohlak.

„Siin jaa, aga muidu?" jätkab Simastel. „Mis mees on meil praegu Madjak? Kõrgem võim. He-he-hee! Kena kõrgem võim! Seadusi mingisuguseid ei tunnista, kohtuotsuseid nimetab paberilipakateks. Kui kaugele me niiviisi jõuame?"

„Kange mees see Madjak," muigab Pohlak kavalalt. „Pane või vanakuradi endaga maadlema, mitte tagasi ei kohku. Täitsa rahvamees."

„Ja mis mees olete teie ise?" vaatab Simastel teraselt Pohlakule otsa. „Ma mitte ei saa aru."

„Ah, Pohlak on vembumees," seletab Sarapik lepitavalt. „Tahab meid tülli ajada. Ma tunnen teda."

„Jätke nüüd!" manitseb Varang omakorda. „Me ei ole siia tulnud omavahel nääklema. Peame arutama, mis edasi teha."

Arutatigi seda asja tükk aega edasi ja tagasi, siis kutsuti telefoni teel välja advokaat Porovardja. Ei tahtnud Pohlak näha advokaat Porovardjat, sellepärast lahkus ta kohe.

Kui ilmus advokaat, seletas Varang, et nad tahavad edasi protsessida, sõdida nii-ütelda võidurikka lõpuni. Kas on veel mõnda konksu — Porovardja ju peaks neid tundma —, millest saaks kinni haarata? Näiteks see turu ebaseaduslik, enneaegne üleviimine — kas sellest ei saa? Üle tuhande allkirja, mis on kogutud? Rahva hääl — eks ole?

Jah, vaadatagu, kaalutles advokaat tähtsalt, protsessida ju võib, kui selleks jätkub tuju ja raha. Noh, seda juba jätkub — muidugi. Konkse ta ehk ka leiab, kui neid hoolega hakkab otsima. Kuid kas sel kohtuskäimisel nüüd veel tulemusi on, see on enam kui kahtlane. Omavalitsus on kohapeal kõrgem võim, kes võib teha otsuseid kohaliku elu korraldamiseks. Seda on viimati tunnistanud ka riigikohus. Turu üleviimine täna muidugi oli enneaegne. Rahukohtuniku määrust oleks pidanud austama.

„Oleks pidanud austama jah," rõhutas Simastel omakorda. „Aga mis sa teed kõrgema võimuga, kes ei austa seadusi? Sõimab sul naha täis ka veel, kui temalt seda nõudma lähed."

„Selle eest võib ta vastutusele võtta," tähendas advokaat.

„No ega ma talle kingi kah. Niisuguseid mehi tuleb õpetada, muidu tõstavad nina pilvedesse."

„Las ajavad ninaga pilvi laiali," naljatas maa- ja majadeomanik Kurt Tuisk, kes lõbusas tujus laua juurde astus. „Teevad Soodomale paremat kliimat."

„Küll nad teile teevad kliimat," naeris Varang vastu, „nii et teie põllul varsti enam rohigi ei kasva."

„Mina olen omaette härra — vabahärra," lõõpis Tuisk. „Teen endale uue turu, kui tahan. Ja elan ikka nagu härra. Neid üldse ei tunnustagi."

„Uus turg — see on mõte," arvas Varang.

„Ei tule sest välja midagi," äigas advokaat käega.

„Muidugi jah," alistus ka Sarapik. „Mis läinud, see läinud. Mis me ta'st mädanust enam räägime. Parem teeme ühe napsi! Seda me ikka veel jõuame osta."

Ja asuti uuesti ning endisest suurema innuga viina ja toitude kallale. Joodi, nägude lüües õhetama ja keele

muutudes pehmeks nagu keedetud, et võta või viinale suupisteks peale.

Peeti ühed täiesti ausad ning korralikud matused, nagu ütles Sarapik. Lõõbiti ning höögati vastastikku, ilma et keegi seda oleks pahaks pannud.

„He-he-hee!" tuli Simastel korduvalt samale ainele tagasi. „Kõrgem võim! Mis pagana kõrgem võim sa oled, kui sa ei oska kirjagi lugeda? Kinni panen su, vot mis."

Ei pannud aga Simastel Madjakut kinni. Kaebas küll kohtusse, kuid kohus mõistis õigeks. Oli ette kutsutud hulk tunnistajaid — keegi ei tunnistanud Simasteli kasuks. Kõik seletasid nagu ühest suust, et pole nad kuulnud kõige vähematki haavavat. Teadsid juba, et Simastel on Soodomast mineja, Madjak aga endiselt asjamees.

Pühitses Madjak sel puhul võitu „Linnusilma" kõrtsis. Läks tülli kõrtsimehega, sõimas läbi ta naise ja kelneri. Ähvardas, et ega Adamson siin uuest aastast enam kõrtsimees ole. Otsigu endale teine koht, kus leiab lolle, keda haneks püüda.

„Kus mul veel kullaauk see kõrts, et selle eest maksab oma hingeõnnistus ära anda," põlastas Adamson. „Ja kui ma teile tõtt ütlen, siin Soodomas ei saagi ükski mõistlik inimene elada ega kaubelda. Kui mul ärisse ei oleks raha sisse pandud, läheksin juba hommepäev."

„Mõned inimesed!" lisandas proua Adamson. „Joodikud ja igavesed tülinorijad. Kui sõna kellelegi ütled, läheb kohe põlema nagu kadakapõõsas. Pole siin, jah, kellegi elu. Annaksin sandile sada marka, kui siit minema saaksin."

32

Soojuseta sügisene päike rändas üle kahvatusinise taeva. Õhk lõhnas teravalt kõdunevaist lehist ja rõskest mullast. Raske nukruse vine seisis Soodoma kohal.

Linna turg oli sel päeval haruldaselt rikkalik ning elav. Olid tulnud oma sisseostusid tegema köögitüdrukute kõrval kõik tähtsamad Soodoma prouad isiklikult.

Peatusid ostjad meeleldi ka Liisbeth Aruheina juures, kes kauples turunurgal üleslöödud lauakesel värske puu- ja aedvilja, tapetud kanade, lambaliha, munade, või ja suitsukalaga. Läks keskmiselt äri Liisbeth Aruheinal. Ei võinud nuriseda midagi. Kui aga iga päev läheks nõnda hästi.

Ta oli rõõmsas tujus, piilus müügi vahel vilkalt kihavat turgu enda ümber. Nägi, kuidas proua Saareserva juurde astus Kusta Sikulokutaja, tõmmates teda tuttavlikult palitukäisest.

Oli näinud mõnesuguseid lipitsemisi ja armatsemisi turul Liisbeth Aruhein. Oleks võinud peast pajatada kõigi Soodoma tuusade ja nende prouade armusaladused. Ei tahtnud ega olnudki tal kedagi, kellele pajatada. Proua Saareserva ja Sikulokutajat nähes ta üllatus. Ei teadnud nende vahel olevat suurt sõprust. Jäi huviga jälgima, mis tuleb välja Sikulokutaja lähenemiskatsest.

Sai vihaseks proua Saareserv sellisest ligitikkumisest. Oleks tõmmanud kindlasti vastu kõrvu, kui tal mitte mõlemad käed ei oleks kinni olnud. Ei kuulnud Liisbeth Aruhein, mis ta Sikulokutajale ütles. Nägi ainult ta vihast välkuvaid silmi, nägi, kuidas Sikulokutaja lööduna ning süngena tulema lonkis.

Tuli otseteed tema laua juurde. Uuris müüdavate ainete hindu, ajas sõna pealiskaudset juttu, kuni viimaks küsis, kas proua ei tahaks teda jälle külastada.

Ei vastanud midagi Liisbeth Aruhein. Ainult naeris, peaaegu irvitas ebamäärast hääletut naeru. Oli kaks aastat kulunud sellest, kui ta oli võõrdunud Kusta Sikulokutajast. Aga talle näis, et sellest on möödas juba aastakümneid, et nende vahel pole nagu midagi olnudki. Ta on ikka kaubelnud siin turul, mõteldes ainult rahast ja lastest, keda tarvis toita.

Ei vastanud ta midagi ka Sikulokutaja korduvale küsimusele. Ainult naeris, ja ta naerust hakkas juba ilmselt kostma põlgust ja kahjurõõmu.

Vaatas seda pilti kõrvalt lihunik Kantsvei ähmasel joobnud pilgul. Astus siis Sikulokutajale ligi, käratas talle vihaselt:

„Mis sa, Kristuse kindavaras, piilud siin võõrast naist! Kae, et sa minema saad, ja küllalt! Muidu löön su siinsamas peadpidi maakerast läbi. Otsekohe Ameerikasse põrutan välja."

Lonkis jälle minema Kusta Sikulokutaja. Siirdus hoopis turu teise serva. Tahtis sealt osta hapukaid sügisõunu. Need on vahel head võtta, kui süda kipub pahaks minema.

Ei saanud ta aga veel õunakaubale, kui naabervankrilt kuulis vihast häält, mis pistis teda kõigest väest kiruma:

„Kas sul kuradil silmad kinni on, et sa mind ei näe? Tule seleta, mis sa õige endast ja oma tegudest arvad?! Petsid meelega mind, vana inimest! Ütlesid, et ehitad maja siia uue turu juurde, kus me praegu kaupleme. Mitte midagi sa ei ehitanud. Raha lakkusid maha ja vekslid saatsid mulle kaela. Mis sa õige mõtled, et mul kasvab raha põllul või? Et muudkui mine ja lõika sirbiga ja vea aganikku, kust võta aga, kui vaja, niipalju kui kulub. Sa igavene juudas ja äraandja . . .!"

See oli talupcremees Märt Nurmemägi, kes talle nii tulist kurja vandus.

Kuulas, kuulas Sikulokutaja, pöördus siis sõnalausumata ümber ja ruttas minema. Läks hoopis turultki ära oma lühikesel tatsuval sammul.

Ei vedanud tal enam viimasel ajal. Kohast sai lahti pärast seda, kui turg üle toodi. Naised on ta maha jätnud ja turule kauplema tulnud. Nüüd saa nende pärast sõimata ka veel, ning jälle siinsamas turul. See neetud turg, kuidas ta inimese õnnetuks teeb!

Ei vedanud sel päeval ka lihunik Kantsveil. Sai seitse päeva rahurikkumise eest avalikus kohas.

Istus need ära tuimas ükskõiksuses pärast seda, kui oli esimesel ööl enda põhjalikult välja nutnud. Mõtles aina oma harilikku vanglamõtet, et see ei ole enam elu, mida ta niiviisi elab.

Kui oled kõhtupidi kinni, mõtles, naise, leiva ja viina küljes, siis ole nagu iga mõistlik inimene, ära püüagi ennast lahti rabelda. Näe, hakkasid rabelema, tahtsid teha teist seadust — tõotasid kõiki maha lüüa Soodoma koertele söödaks ja sattusid vangi ka veel.

Oli seda kõike vaja! Seadus on seadus, ja Kantsvei on Kantsvei, ja kui need kaks kokku ei sünni, siis ei ole enam elu. Peab tegema nii, et nad kokku sünniksid, siis on jälle elu.

Niiviisi mõtles Kantsvei oma seitsmel arestipäeval. Hakkas jälle teisiti mõtlema, kui sai vabaks.

Leidis oma kodu olevat tühja. Kuulis naabreilt, et naine on maha müünud hobuse ja vankri ja hoopiski lahkunud Soodomast. Lahutuspalvegi on kohtusse andnud, sest tema ei saavat enam elada niisuguse joodiku ja kakleja mehega.

Vihastas sellest Kantsvei. Kirus maa põhja kogu naissoo.

Sama päeva lõunase rongi ajaks oli Soodoma raudteejaama kogunenud palju tähtsamaid seltskonnategelasi. Ka lihtrahvast askeldas jaamaesisel murruna.

„Hoidke tagasi! Ärge tungige peale!" komandas jaamaametnik Saareserv rahva keskel. „Rong tuleb iga silmapilk, jääb mõni veel peadpidi rongi alla."

Tõsiselt ning väärikalt seisis keset platvormi komissar Simastel oma prouaga, kes nagu leina märgiks oli rõivastunud tumedasse. Lahkusid mõlemad Soodomast, kus oli veedetud kuus aastat häid ja halbu päevi, tunda saadud rahva poolehoidu ja vaenu, kuuldud sõbralikke sõnu ja maitstud mürgist keelepeksu. Olgu mis on, siiski nagu kahju on lahkuda sellest linnakesest, mis kõigi oma pahede peale vaatamata on saanud koduseks. Kes teab, kuidas läheb uues kohas, mis seal ees ootab.

„Ärge siis meid ka päris unustage!" pigistas Varang lahkujate kätt, kui rongi mürin andis märku selle lähenemisest. „Tulge vahel jälle vaatama, kuidas me elame ja oleme!"

„Ja mingu teil uues kohas paremini kui siin, meie jonnaka rahva keskel!" lisandas Sarapik omalt poolt.

Järgnes veel rida käepigistusi ja sooje sõnu, mille järel Simastel, juba vagunisse astudes, liigutatult lausus:

„Loodetavasti ei jää teil minust päris halbu mälestusi."

„Oh ei," kuuldus vastuseks mitmest suust korraga.

„Kui inimest enam siin ei ole," lausus seejärel Kurt Tuisk, „siis hinnatakse tema teeneid ikka paremini."

Rongi liikuma hakates kummardus ühest avatud aknast kaugele välja lihunik Kantsvei. Ta keerutas laias kaares oma luitunud kaabut ja karjus suure häälega:

„Jumalaga, Soodom! Sõidan ära siit vargapesast, ja küllalt. Siin ei saa ükski mõistlik inimene elada."

„Kae, või lihunik sõidab ka minema!" naeris proua Rita Sillak oma kõhisevat, kuiva naeru. „Komissariga ühes rongis."

„Meie sõidame ka varsti," seletas proua Helene Adamson. „See peab olema ingel, kes siinse rahvaga oskab läbi saada."

„No mis meie rahval siis nii viga on?" küsis proua Liidia Saareserv etteheitvalt. „Rahvas on ühesugune igal pool. Ainult tuleb valida, kellega läbi käia."

Platvormi teises otsas lausus advokaat Porovardja nukralt Veskimetsale:

„Ikka taovad inimesed pead. Sõidavad siit, sõidavad siia — rabelevad ja taovad. Aga elada võiks hoopis mõistlikumalt, ja siis oleks see elu ka õnnelikum."

„Suurt mõtet ei ole, mis annaks elule kokkukõla," vastas Veskimets. „Ainult leib, viin ja naised, mille pärast rabeldakse, mida üksteise käest ära kistakse. Soodoma kroonika. Peab inimesed mõtlema õpetama, et nad saaksid aru oma rabelemise mõttetusest ja õpiksid elama inimestena. Peab elule andma suure keskendava mõtte."

Tahtis veel edasi seletada Veskimets, kuid siis tuli nende juurde konstaabel Sillak, kes kohe rõõmsameelselt küsis:

„Kas lähme ja teeme ka komissari lahkumise liiku? Sarapik ja teised juba läksid."

„Mingu, kes tahab — mul on parematki teha," heitis Veskimets käega ja käänas ümber jaamahoone nurga tänavale.

„Ei kavatse ka mina enam oma ajusid leotada, vaid selle asemel liigutada," lisandas Porovardja ning ruttas Veskimetsale järele.

Samal hetkel kadus rong silmist teekäänaku taha, sinise suitsujoa keereldes lohemaona kolletavate metsade kohal.

Konstaabel Gottfried Sillak jäi üksi arusaamatuses keset lagedat platvormi seisma.

Elva — Tartu, 1934—55

PIDU LÕPEB

1

Oli kõle ning rõõmutu oktoobrikuu päev, kui kodanik Villibald Eiühti pärale jõudis Soodomasse, kuhu ta kavatses jäädavalt elama asuda. Ei lahkunud ta kerge südamega pealinnast, kus ta aastate jooksul endale oli loonud mugava kodu, asutanud perekonna ja võitnud teatud seltskondliku seisukoha, millele paljud temataolised kadedusega võisid üles vaadata. Sundis teda selleks suureks elumuudatuseks raske hingeline elamus, mille oli esile kutsunud tema naise kauakestnud armuromaani avalikukstulek ja ta enda vallandamine rahandusministeeriumi maksuametkonnast — kaks sündmust, mis ajaliselt ühte sattudes vapustasid teda niivõrd, et teda hakkas järsku iletama kogu see keskkond, milles ta seni ennast oli kodus tundnud, mis talle oli kätkenud kõiki kultuurilisi hüvesid, inimliku edasisaamise ja parema tuleviku võimalusi. Nagu laostav maruhoog oleks korraga tema elust üle käinud ja sealt ära pühkinud kõik selle, ilma milleta elul ei näi olevat enam mingit mõistlikku sisu ega mõtet. Külm, õudne tühjus levis tema ümber ja täitis ta hinge musta, lohutu masendusmeeleoluga. Oleks meelsasti võtnud tüki nööri ja oma viletsale elule otsa peale teinud. Sellest sammust hoidis teda tagasi ta ainus tütar, keda ta väga armastas. Ja nii ta ahastas hulk aega mingit väljapääsu nägemata, kuni viimaks leidis, et tuleb põgeneda pealinnast ühes tütrega, viia ta ära kuhugi vaiksesse, kõrvalisse maanurka ja seal

oma elu jätkata, ennast jäägita talle pühendades, teda oma tahtmise ja tõekspidamiste järgi kasvatades. Ei saanud aga teostada oma kavatsust, sest ei jätnud naine talle tütart, hoidis endale küünte ja hammastega, sõimas ja kakles vastu iga kord, kui ta sellest juttu tegi. Vihastas siis kodanik Villibald Eiühti, müüs suure kiiruga kogu oma varanduse, mis ta äärmise kokkuhoiu ning mõningate väikeste äritehingutega oli korjanud, ja lahkus üksinda pealinnast, lubades naisele iga kuu saata piisava summa lapse kasvatamiseks. Siirdus vabatahtlikku maapakku Soodomasse, millist kohta talle oli soovitanud keegi sealt pärit ametikaaslane — üks neid väheseid tuttavaid, kes pärast ta vallandamist talle veel ei olnud selga pööranud.

Mõteldes valusalt pakitseva südamega oma purustatud elule, astus ta rongist maha Soodoma jaamaesisele külmas, niiskes sügiseudus, mis nagu limane, vastik vedelik ta riietest läbi tungis ja ta kogu kehast värisema pani. Ületamatu ilgustunne täitis uuesti kõik ta meeled, ja jälle näis talle kogu ta elu nii õudselt tühi ning peletav olevat, et ta mingit mõtet ei leidnud selle edasikestmises. Oli kujutelnud hoopis teisiti oma saabumist Soodomasse, mida tema ametikaaslane talle väsimatult oli ülistanud, — oli lootnud juba selle nägemisest oma nukraisse silmisse rõõmu tulevat ja selle õhku nagu tervendavat palsamit oma vaevatud hinge hoovavat. Oli, paraku, eksinud oma lootusis. Ei meeldinud talle see Soodom oma kössivajunud majadega, raudkülma niiskust tilkuvate, tuules lõdisevate puudega, ebamääraste varjudena möödaloivavate, kuidagi vaenulikult piidlevate inimkogudega selles kõikematvas uduses tühjuses madalate, poriste kottidena lotendavate pilvede all. Ei paistnud talle midagi lohutavat selles üldises hallis linnapildis, mis näis viletsam ja armetum viletsaimast agulist, mida ta seni näinud. Ja mis seltskond, mõtles ta kibedusega, võib see olla, kes elab siin säärases vaeses ja räpases ümbruses? Mis head ta võib oodata inimestelt, kelle keskel tal siin tuleb elada ja tegutseda? Oi, oi, küll ta on olnud ettevaatamatu, sõites siia kauge maa tagant kogu oma koliga, ilma ligemalt järele kuulamata, mis pesa see

Soodom õieti on! Juba koha nimi oleks pidanud teda hoiatama ning talle ütlema, et üks õige ning aus ristiinimene hoidku end sellest eemale ja ärgu tõstku siia oma jalga!

Ei saanud aga Villibald Eiühti lõpuni mõtelda oma musti mõtteid, mis ähvardasid riisuda tema elutahte. Astus tema juurde keegi kühmus keskealine mees surmtõsise, haiguse-kurnatud näoga, mille tardunud ilmet kaks loiult vaatavat vesihalli nööbisarnast silma vaevu suutsid elustada, — astus juurde, kergitas argliku, kohmaka viisakusega oma luitunud halli kübarat ja küsis tasase, pisut väriseva häälega:

„Teie vist olete härra Eiühti, kellele ma pidin vastu tulema, nii nagu kirjutas mu sõber Tallinnast? Loodetavasti te ei ole kaua oodata saanud?"

„Oh ei," vastas uustulnukas varjamatu tusaga, „rong sõitis just praegu minema. Olen väga tänulik, et vaevaks võtsite mulle vastu tulla, sest pean tunnistama, et muidu oleksin siiasamasse jäänud vastupidist rongi ootama, millega siit jälle minema saada. Otsekoheselt üteldes ei meeldi mulle see teie Soodom, härra Peebuleedu."

„Jaa-noh," püüdis alandlikult vabandada Sass Peebuleedu, sest see'p see võõrale vastutulija oligi, „praegu on sügisene aeg, pori ja soppa kõik kohad täis — siis muidugi ei võigi siin ei teile ega kellelegi teisele meeldida. Tõtt ütelda, ka mulle kui vanale Soodoma elanikule ei meeldi see linnake praegu. Aga mis teha, kui oled siia elama pandud? Peab kuidagi läbi ajama. Suvel selle eest on meil nii tore nagu paradiisis, nii et ei tahaks seda kohta ühegi teise koha vastu vahetada. Elate — küll siis ise näete."

„Loodame, et näeme — loodame," pomises Eiühti rohkem enesele kui oma lahkele vastuvõtjale, kelle kogu olemus kehastas valmisolekut tutvustada ennast võõrale kui Soodoma tublimaid ja väärikamaid mehi, kes aga kimbatuses ei teadnud, kust otsast sellega peale hakata, ja nii kohmetult ning vaikides jalalt jalale tammus. Märkas aga võõras varsti tema kimbatust, leidis isegi, et on vahest liiga karm olnud oma otsuses Soodoma kohta, ja et piinlikust seisukorrast pääseda,

juhtis jutu hoopis erapooletule ainele, milleks tal ka teised, sisemised põhjused ei puudunud.

„Teie, härra Peebuleedu," küsis ta juba lahkemal häälel, „muidugi teate, kust siit lähedusest võiks saada kehakinnitust? Mu kõht on pikast reisist üsna tühi."

Sass Peebuleedu tõmbas korra parema käe peoga üle oma habemetüükalise lõua, matsutas suud, nagu oleks temalgi tuline isu, ja vastas pikatoimeliselt, järelemõtlikult:

„Eks neid kohti ole siin mitu, aga kõige parem on vist ikka „Hõimukõrts". Esiteks on seal kõik puhtam kui mujal, ja teiseks ei ole see ka mitte väga kallis."

„Kui teie nii lahke oleksite," palus seepeale võõras väga viisakalt, „ja mind sinna juhataksite. Võiksime seal Soodoma olude ja asjade üle pikemalt kõnelda, kui teil midagi selle vastu ei ole."

Ei olnud Sass Peebuleedul muidugi midagi selle vastu — kõnelda ühe nii tähtsa härraga, nagu oli kodanik Villibald Eiühti Tallinnast, Soodoma olude ja asjade üle. Tundis Peebuleedu neid põhjalikult, ja kõnelda oli tal neist palju. Ei pidanud neid kaugeltki eeskujulikeks, vaid koguni nii halbadeks, et kuskil mujal ei võigi enam olla halvemat. Olid tal välja mõeldud omad targad kavad ja valmis kaalutud tõhusad vahendid Soodoma heakorra tõstmiseks niisugusele järjele, mida enne veel kuskil pole nähtud ega kuuldud, ei pääsenud aga võimu juurde, et oma suurt päästeplaani teostada — pikaline haigus tõmbas kõigest kriipsu läbi. Ei saanud enam linnaomavalitsuses kaasa töötada, pidi hoiduma väsitavaist ning ärritavaist kõnelusist — võis ainult mõtelda sellest, mis ta kõik teeks, kui linnaasjad tema ajada oleksid. Mõtles kibestunult, tagasitõmbunult, haavunult — palju sappi kogunes südamepõhja, kipitas seal järelejätmata, näris ning õõnestas valusalt ta enesetunnet. Nüüd, kodanik Villibald Eiühti seltsis, leidis ta pika aja järel esimese juhuse oma südant välja puistata ja haaras sellest õhinal kinni.

Kui nad „Hõimukõrtsi" letitaguses toas — nõndanimetatud saksapoolel — istet olid võtnud ja Eiühti endale sooja söögi ja pudeli õlut tellinud, alustas Pee-

buleedu, kaaslasele üle laua areldi otsa vaadates, tähtsal ning tõsisel häälel:

„Teie olete pealinnas ministeeriumis ametis olnud, ja kui teie nüüd Soodomasse elama jääte, siis oleks väga soovitav, et teie siinse linnaomavalitsuse tegevusest hakkaksite osa võtma. Meil tulevad just tänavu talvel teise linnavolikogu valimised, ja iga haritud ning arusaaja kodaniku kohus oleks siis muidugi selle eest hoolt kanda, et volikogusse valitaks ainult korralikud ning tublid töömehed. Kui nelja aasta eest Soodoma alev linnaks kuulutati, siis kahjuks ei pääsenud linnaomavalitsuse etteotsa mitte need mehed, kes oma hariduse ja asjatundmise poolest sinna kõige rohkem oleksid sobinud. Hoopis vastuoksa: linnavolikogus võtsid jämeda otsa oma kätte täiesti harimatud ning rumalad inimesed, kes oma suure suuvärgiga oskasid rahvast järele tõmmata ja endi poolt hääletama panna. Mina töötasin juhatajana ajutiselt kaasa selles volikogus, ja ma pean ütlema, et mul väga raske oli nende inimestega midagi mõistlikku läbi viia. Neil ei ole veel mingit arusaamist üldistest rahva asjadest. Igaüks seisab ainult oma isiklikkude kasude eest või kaitseb kõige rohkem selle kolka huvisid, kus asub tema oma majaputka. Kui päevakorrale tuleb mõni tähtsam küsimus, mis puutub kogu linna käekäiku, siis on meil volikogus ikka sama palju arvamisi, kui on seal päid. Katsu siis igaühele üksikult asja selgitada, teda mõjutada, tema poolehoidu võita — see kõik on vaevarikas ning tüütav töö. Mõnikord kulub kuid, isegi aastaid selleks, et ühteainsat küsimust otsustada, teinekord aga ei aita mingi selgitustöö ega isegi kavalus mitte. Asi ei nihku paigast, ja linna kodanikud aina kannatavad selle all."

Villibald Eiühti, kes selle tõsise kõne ajal suure isuga oma sibulaklopsi oli söönud, vaiksete nautivate sõõmudega õlut vahele juues, heitis nüüd oma kaaslasele põgusa pilgu, millest ei paistnud mingit erilist usaldust kuuldud sõnadele, kuid ütles siiski nõnda:

„Olen väga rõõmus, et ma Soodomasse tulles kokku sain niisuguse tõsise ja tubli mehega, nagu olete teie, härra Peebuleedu. Minule, nagu ma ütlesin, ei jäänud mingit head muljet sellest, mis ma siin esimesel silma-

pilgul nägin. Ka teie jutt, härra Peebuleedu, ei suutnud seda muljet parandada, sest teie rääkisite mulle asjust, mis on rohkem kui kurvad. Kuid teisest küljest on mulle lohutuseks see teadmine, et Soodomas ometi leidub niisuguseid mehi nagu teie — mehi, kes kogu oma olemusega on andunud üldiste huvide teenistusse ja kõigest hingest püüavad hävitada seda väiklast ja madalat, mis neid siin, paraku, veel igal sammul ümbritseb. See teadmine lubab mul eeldada, et ma Soodomasse elama asudes leian vähemalt teatud seltskonna, kellega läbi käia ja koos töötada. Selle peale võiksime peaaegu ühed väikesed pitsid teha, härra Peebuleedu, mis?"

Sass Peebuleedu ei olnud muidu pitsivõtja mees, aga tal oli piinlik ära ütelda nii tähtsale isandale nagu endine rahandusministeeriumi ametnik Villibald Eiühti, pealegi kui see isand oli talle ütelnud meelitusi, mida ta oma suures enesearvamises võttis puhta kullana, ja ta nõustus.

Ning nii nad istusid seal, need uued sõbrad, võtsid pitsi ja sõid suupistet, ja sedamööda, mida rohkem nende pead soojaks muutusid, läksid ka nende jutud avameelsemaks ja intiimsemaks.

„Mina pean ütlema," avaldas Sass Peebuleedu viimaks oma siirast imestust, „et ma mitte hästi aru ei saa, miks te oma hea koha pealinnas käest lasksite ja nüüd sealt koguni tulema putkate. Muidu ju iga haritud inimene, kellel on vähegi lendu, unistab aina sellest, kuidas provintsist ära pealinna saada."

Villibald Eiühti tegi korraga väga tõsise näo, vaikis tükk aega ja vastas siis:

„Vabandage, härra Peebuleedu, seda on mul praegu tõesti väga raske ütelda, miks ma Tallinnast ära tulin. Võib-olla seletan seda kunagi teine kord. Aga nüüd ma pean teilt küsima, kas te arvate, et ma siin Soodomas ei leia mingit tegevust, mis end tasuks ja millest üldsusele kuidagi kasu võiks olla?"

„Hm! Tegevust?" jäi Peebuleedu mõttesse. „Aga missugust tegevust nimelt?" küsis ta siis järsku. „Teenisite Tallinnas rahandusministeeriumis, sooviksite muidugi midagi vastavat?"

„Pean tähendama," vastas Eiühti endise tõsidusega, „et mul kõrini villand on sellest mõttetust paberituhnimisest, mis oli seni mu ametiks ja mida võhikud oma pimedas aukartuses bürokraatia vastu suure lugupidamisega nimetavad riigiteenistuseks. Olen sellele jäädavalt selja pööranud ega taha sellega enam kunagi elus tegemist teha. See kõik on tühi töö ja vaimunärimine, nagu ütleb Saalomon. Kõige parema meelega hakkaksin ajakirjanikuks."

„Ajakirjanikuks?" tegi Peebuleedu imestusest suured silmad. „Ja arvasite, et just Soodomas on selleks kõige õigem koht? Noh, selles olete küll eksinud."

„Kas tõesti või?" muhatas Eiühti pisut irooniliselt kaaslase, talle näis, põhjendamatu ägeduse üle. „Millest te seda järeldate?"

„Aga lihtsalt sellest, et meil pole ühtegi ajalehte, ei ole olnud ega saagi olema."

„Kui ei ole olnud ega ole, siis ei tähenda see veel, et ei saagi olema. Mis te arvate, mis keelaks näiteks minul isiklikult seda asutamast?"

Sass Peebuleedul oli niisugune nägu, nagu oleks see tema meelest täiesti lootusetu ettevõte, mille üritamist võib ainult kahetseda. Aga teda huvitas üks teine asi, millele Eiühti oma küsimusega oli osutanud, ja ta esitas omalt poolt vastuküsimuse:

„Teil peab siis küll väga palju raha olema, kui te niisugust asja kavatsete?"

„Raha?" imestas Eiühti. „Raha peab leht ise sisse tooma. Soodom on küllalt suur linn ja tal on ka küllalt suur tagamaa selleks, et, ütleme, kord nädalas ilmuvat ajalehte ülal pidada. Ja asja käimapanekuks ei kulu kesteab kui palju. Seda raha mul peaks leiduma."

„Panete liiga suuri lootusi Soodoma rahvale," naeratas Peebuleedu nüüd juba ilmse skepsisega. „See rahvas ei hakka teie ajalehte ilma rahatagi lugema, mis siis veel raha eest. Ta lihtsalt ei tunne vajadust niisuguste asjade järele, mis nõuavad temalt teatud, kas või kõige väiksematki vaimset pingutust. Oma ajalehte, niipalju kui talle seda vaja on, teeb ta ise, suust suhu, turu peal ja kõrtsides, ja teeb seda palju huvitavamalt ning põnevamalt kui teie seda kunagi suudate.

Uue kõrtsi võite talle avada, minupärast ka mõne vürtspoe kuskil turunurgal, aga ajalehte asutada — ei, ei, seda ärge proovige. Kukute ilusti sisse, seda ma teile ütlen. Mina tunnen Soodoma rahvast. See on niisugune kari, et aja kõik ühte hunnikusse ja nüpelda enne tublisti läbi, siis vast hakkab kuulama, mis sa talle räägid. Ta lihtsalt ei oska veel oma ajusid liigutada."

Jäi uuesti tõsiseks Villibald Eiühti. Mõtles korra, et kas ei oleks siiski parem võtta jälle oma sumadan näpu otsa ja lasta siit jalga, et otsida mõnda mõistlikumat kohta, kuhu peatuma jääda. Kuid sealsamas lõi ta pähe kahtlus, et pagan teab seda Peebuleedut, miks ta seda Soodomat nii koledasti manab, kas ei peitu viga viimati temas endas, tema haavatud auahnuses. Inimesed elavad ju igal pool, ja enamikus on nad igal pool nagu ühe vitsaga löödud — peavad nad siis Soodomas olema eriti halvad? Linna nimi küll vihjab sellele, aga mine tea, kust see nimigi pärit on? Mõtles nõnda endamisi Villibald Eiühti ja lausus seepärast Sass Peebuleedule:

„Teie vast liialdate, härra Peebuleedu? Ma ei usu, et asi oleks nii hull."

„Või ei ole?" hakkas Peebuleedu vastu vaidlema, hääles halvasti varjatud kibedus. „Teie muidugi ei tea, sest olete Soodomas alles võõras. Aga mina ütlen teile, et asi on hullem kui hull. Te rääkisite ennist seltskonnast, kellega te kavatsete koos töötada, aga kui ma teile ütlen, kes on meil see seltskond, siis te kohkute. Paar arsti ja advokaati, kümmekond kooliõpetajat, mõned raudtee- ja postiametnikud — see on kõik see seltskond. Ja mida teeb see seltskond? Ta ei tee mitte midagi niisugust, mida teie võiksite nimetada seltskonnategevuseks ja millest Soodoma linna rahvale oleks karvavõrdki tulu. Kes neist inimestest ei ole mitte täielikud omaette nohisejad, need laaberdavad aina kõrtsides ja ajavad taga võõraid naisi — avaliku elu peale heidavad käega ja irvitavad nende üksikute üle, kes kõigest hoolimata veel midagi katsuvad teha rahva heaks. Mina olen seda ise oma naha peal tunda saanud, mina tean. Rääkisin teile juba linnavolikogust, kus ma varemalt juhatajana tegev olin. Nüüd ma pean teile

mõne sõna ütlema veel linnavalitsusest. Teie muidugi arvate, et vähemalt selles ametikohas, mis kogu linna heakäekäigu eest peab hoolt kandma, mis linnale niiütelda peaajuks on, rahva kõige paremad pojad istuvad. Aga ei. Linnapea on täiesti harimatu mees, oskab vaevalt oma nime paberitele alla vedada. Esimene linnanõunik on samasugune mats, aga teine linnanõunik — teie ei usu oma kõrvu, kui ma seda ütlen — lööb oma tobedusega ametivennad veel kaugelt üle: ta on täiesti kirjaoskamatu."

„Kas tõesti?" hüüatas kodanik Eiühti täielikus hämmastuses kaaslase aina kirglikumaks paisuva jutu sekka.

„Nii tõesti kui ma siin seisan," kinnitas Sass Peebuleedu peaaegu pühalikult, paremat kätt vastu rinda surudes ja kaaslasele tungivalt otsa vaadates. „Mina ju töötasin nendega omal ajal koos, ja nägin ning kuulsin küll. Oi, oli see üks raske aeg, kui ma nüüd sellele tagasi mõtlen. Ma ei ole mitte harjunud au pärast avalikkudes ametites olema, sellepärast tahtsin ma linnavolikogu juhtida ülesehitavale tööle ja soovisin ka linnavalitsuses näha tõsist, rahvakasulikku töötegemist. Selle paari aasta jooksul, mis ma volikogu juhataja olin, tegin ma väga mitmesuguseid kavasid linna korraldamiseks. Aga selle asemel et minu kavadele heakskiitmist ja toetust kindlustada, hakati mulle avalikult ja salaja vastu töötama, mind minu isiku pilkamise, mõnitamise ja mahategemisega linnaomavalitsusest hoopis eemale tõrjuma. Iseäranis agarasti töötas minu vastu teine linnanõunik Madjak, seesama kirjaoskamatu mees, kellest ma teile kõnelesin. Ja oma suure suuvärgiga ta suutiski rumalat rahvast uskuma panna ja minu vastu üles ässitada. Lõpuks ma ei saanud selles palavaks köetud õhkkonnas enam tööd teha ja lahkusin linnavolikogu juhataja kohalt. Oleksin lahkunud juba varemalt, aga et omavalitsusel oli läbi viimata üks asi, mida ma äärmiselt tähtsaks pidasin linna tuleviku seisukohalt, siis ma viivitasin oma lahkumisega. See asi oli turu ületoomine praegusele kohale, raekoja lähedusse. Mina olin õieti kogu selle asja algataja, ning mina kaalusin seda nii: raekoja ümbruses on väga

palju vaba maad, mida võib jagada ehituskruntideks, ja kui need krundid kõik täis ehitada, siis oleks linn korraga kasvanud poole suuremaks. Mis aga meelitaks inimesi neile tühjadele kruntidele asuma? Loomulikult turg, mis on linna kõige tugevamaks elusooneks, mis annab hoogu kaubandusele ja muule äritegevusele ja ka igasugusele käsitööle, millega inimesed endile leiba teenivad."

Kodanik Villibald Eiühti oli Sass Peebuleedu viimase pika kaebekõne, aga ka joodud viina mõjul ikka enam resigneerunud. Kes teab, kas see asi siiski nii hull on? oli ta endale tõendanud ikka suurema ja suurema leppimusega. — Sina oled juba küllalt elu näinud ja peaksid teadma, et see kuskil ei ole nii roosiline, nagu seda ihaldatakse näha oma süütuis nooreea-unistusis. Inimesed elavad ju kõik ainult selleks, et saada leiba ja lõbu, ja et neile kõigile seda ei jätku, siis nad purelevad üksteisega ja kisuvad seda üksteise eest ära. Nii on lugu igal pool, miks peaks see Soodomaski teisiti olema? Peab ennast seadma olude järgi, selles seisab kogu küsimus. Võib vahest Soodomaski elada, kui ei hellitata liiga suuri lootusi. Oma kavatsust ajaleht asutada oled ju küll võtnud väga tõsiselt, aga kui selle teostamine ei õnnestu, ega see ole siis ainus asi, millega võid endale tegevust leida. Pead enne seisukorraga põhjalikult tutvuma, küll siis näed. Sass Peebuleedu ajab kindlasti nii mõneski suhtes tühja lori. Ta on ise eemale tõrjutud avalikest ametitest, mille järele käib tema auahnus, ja sellepärast ta räägib nii.

Oli nõnda mõtelnud Villibald Eiühti, vaikselt oma kaaslase juttu pealt kuulates, aga nüüd, kui Sass Peebuleedu hakkas kõnelema ehituskruntidest, sähvatas talle pähe koguni uus mõte ja ta küsis:

„Kas arvate, et minagi saaksin ühe ehituskrundi selles uues linnaosas, kui ma selleks soovi avaldaksin?"

„Teie kavatsete siis päris jäädavalt Soodomasse elama asuda?" küsis Peebuleedu omalt poolt vastu.

„Võib olla, et jah," tähendas Eiühti kuivalt.

„Ja sooviksite kohe endale maja ehitada?" jätkas Peebuleedu uurimist, sest teda huvitas koledasti oma naabri rahaline seisukord.

„Seda küll.“
„Osta ei taha mõnda? Saaks ehk odavamalt kätte kui uue ehitamine.“
„Odavus ei ole siin tähtis. Peaasi, et saaksin maja täiesti oma maitse järgi.“
„No-jah, kui teil raha palju on, siis muidugi.“
„Palju või vähe, aga kui seda välja anda, siis juba asja eest.“
„Nii et te sooviksite kõigepealt ehituskrunti?“
„Jah.“
Sass Peebuleedu kratsis kõrvatagust, tegi väga järelemõtliku näo ja lausus siis:
„No-jah, krunte ju saaks, neid, nagu ma ütlesin, on siin küllalt. Aga asjal on oma konks man, ja see seisab selles, et praegune linnavalitsus ei taha igaühele heameelega anda. Neil härradel on siin mängus jälle omad huvid. Nad kasutavad kruntide väljaandmist endile lisasissetulekute muretsemiseks.“
„See tähendab, kuidas?“
Peebuleedu kummardus üle laua hästi oma kaaslase lähedale ning vastas paljutähendavalt:
„Aga lihtsalt nii, et see, kes tahab neilt saada krunti, peab neile maksma altkäemaksu. Muidugi otsekoheselt ei nõua nad seda kelleltki, aga inimene peab ise taipama ja parajal ajal neile midagi pihku pistma. Sest seni on ikka olnud nii, et kes ilma on läinud, see ka ilma on jäänud. Igakord ei tarvitse neile anda rahagi, mõnikord lepivad ka viina ja suupistega. Viina peale on nad kõik maiad, iseäranis aga linnanõunik Madjak. Kui tal kord või paar kõrtsis pea täis joota, siis teeb teie heaks kõik, mis iganes võib. Nii,“ lõpetas Peebuleedu sügavasti kõlbelise ohkega, „aetakse asju meie linnavalitsuses.“
Villibald Eiühti ei lausunud seepeale enam sõnagi. Jutulõng katkes. Tekkis pikk vaikus, mil kumbki oli tegevuses iseenda ja oma mõtetega. Näis nii, nagu oleks ühel piinlik sellepärast, et ta teisele on ütelnud liiga palju, ja teine omakorda hämmastunud sellest, miks talle nii palju on usaldatud.
„Kas ehk hakkame minema?“ tähendas kodanik Ei-

ühti viimaks. „Sügisene päev on lühike, ja mul ei ole veel mingit peavarjugi."

„Oh, sellest saab üle," oli Peebuleedu valmis oma uut sõpra aitama. „Minu majas on praegu üks korter tühi, ja kui see teile meeldib, mina suurt üüri ei nõua. Ehk läheme vaatama."

„Läki siis pealegi," avaldas Villibald Eiühti kohe nõusolekut.

2

Soodoma linnasekretär Kaarel Piirand, viiekümneaastane lihavavõitu flegmaatiline härra, kelle nina liigsest alkoholitarvitamisest oli muutunud lillakaspunaseks ja nägu nii külmunud kartuli sarnaselt kortsuliseks, et talle kõige panetunumgi kodanik ei saanud vaadata ilma teatud haletsuseta, istus raekoja kantseleis kuumaks köetud ahju ääres ning vaatas tardunud pilgul läbi akna välja tänavale, kus varase hommiku tõttu ei olnud märgata veel mingit liiklemist ja seepärast parved näljaseid vareseid ja varblasi vabalt võisid tülitseda ning kakelda nende jaoks paraku liiga napilt mahapudenenud hobusesõnniku kallal. Sekretär oli kantseleisse jõudnud esimesena, pika, peaaegu üle toa ulatuva laua ühe vana kirjaümbrikuga tolmust puhtaks pühkinud, laual asetsevad ametlikud paberid, tindipotid, sulepead, pliiatsid ja muud esemed ilusasti oma käe järgi ritta seadnud ning viimaks ahju juurde istunud, osalt oma jooksvahaigete jalgade pärast, osalt ka sellepärast, et oodata teiste ametimeeste tulekut — sest mis ori siis tema on, et tööle asuda enne teisi, või maksab keegi talle selle eest eritasu? Ja istus sekretär nõnda seal kuuma ahju ääres, vaatas ükskõikse ning tuima pilguga vareste ja varblaste askeldamist tänaval ning ootas. Möödus viis, kümme, viisteistkümmend minutit — mitte kedagi ei tulnud. Sekretär tüdines sellest mõttetust vahtimisest, ja kuna ta kehasse valgus ikka rohkem ja rohkem mõnusat surisevat soojust ning ta haiged jaladki aegamööda minetasid terava valu, sulges ta silmad ning andus täiesti selle juhuslikult osakssaanud puhketunni nautimisele. Ta käed rippusid lõd-

valt alla, pea vajus rinnale, tihedad kulmukarvad surusid endid järjest madalamale üle suletud laugude, nii et silmade asemel olid näha ainult mingid tumedad karvapuhmad, sinakate huultega, peaaegu hambutu suu aga avanes ja hakkas ühes veniva valkja süljega välja saatma niisuguseid pikki magusalt häälitsevaid norskeid, et harilik Soodoma kodanik, kes sel hetkel oleks juhtunud kantseleisse tulema, oleks juba ukse taga pidanud otsusele jõudma, et sekretär magab õndsalikku und ega maksa teda segada tema kauneis unenägudes, milles viin ja suupiste kindlasti etendavad tähtsaimat osa.

Kuid kahjuks ei olnud tulija sedapuhku mitte harilik Soodoma kodanik, vaid pealinnast põgenenud Villibald Eiühti, kes tundis Soodoma inimesi ja kombeid ainult Sass Peebuleedu informatsiooni järgi ega võinud seepärast nende üle otsustada erapooletult. Kasukas pahema rinna kohal kahtlaselt pungis, mingi valgesse sitsrätikusse seotud komps käe otsas, astus ta kantseleiuksest sisse ja, nähes tühjas ruumis ainsa elusolendina magavat meest ahju ääres, jäi pisut hämmastunult ukse lähedale seisma. Vaatles magajat tükk aega, näo tõmbudes ikka enam ja enam muhelema, tegi siis paar otsustavat sammu ja köhatas valjusti. Pidi aga veel mitu ja mitu korda köhatama, enne kui sekretär ärkas ja käeseljaga ägedalt silmi hõõruma hakkas nagu mingi nägemuse peletamiseks.

„Tere hommikust!" hüüdis nüüd kodanik Villibald Eiühti, kuid talle ei vastatud midagi arusaadavat, ainult ümiseti niisama mokaotsast.

Silmade hõõrumisega valmis, ajas sekretär enese ahju juurest üles ja läks loivates ning peoga paremat põlve kobades pika laua taha, kuhu istus juba päris ametliku hoiaku ning jäiga, kinnise näoga, ilma et ikka veel sõnagi oleks lausunud.

Villibald Eiühti ei tahtnud olla pealetikkuv ja ootas kannatlikult, nagu hoovõtmiseks kord üht, kord teist jalga kergitades ja seetõttu lauale järjest ligemale nihkudes. Kui ta parajasti oli jõudnud sellisesse kaugusse sekretärist, et see teda võis märgata silmi enda ette laotatud tähtsailt pabereilt üles tõstmata, kuuliski ta

laua tagant mingit imelikku torisemist ja seejärel kohe pahast küsimust:

„Mis teile oleks läinud?"

„Oleksin palunud härra linnanõunik Madjaku jutule," vastas Villibald Eiühti kerge rahutusega, valgesse rätikusse mässitud kompsu kõvemini kinni võttes, nagu kartes, et see muidu võib maha kukkuda.

„Ei ole veel tulnud," tähendas sekretär endiselt pahuralt ning jätkas oma paberite vahtimist, tehes niisuguse näo, millest pidi selgesti näha olema, et härra ei taha, et teda segatakse.

Kodanik Eiühti nägigi seda ja ootas jälle kannatlikult. Kuid kaua sa ikka kannatad, kui ollakse nii viisakuseta, et ei pakuta sulle isegi mitte istet ja sa nii, raskes kasukas ning komps käe otsas, püstijalu seistes enese meelest oled nagu sant, kes härra käest ootab almust? Ning lõppes nõnda ka Villibald Eiühti kannatus ja ta küsis juba päris ülbelt:

„Kas Soodoma linnavalitsuses on ikka niisugune mood, et lastakse inimesi tundide kaupa oodata, enne kui neid jutule võetakse?"

Sekretär takseeris küsijat tükk aega nagu imelooma, keda ta enne kuskil ei ole näinud, ning vastas siis, halvakspanevat grimassi tehes:

„Pole meil siin mingit niisugust moodi. Jutulevõtmine algab alles kella kümne ajal. Kas te ei näe, et kell ei ole veel nii palju?"

Ja pahane ametnik tegi käega järsu viipe kella poole, mis rippus seinal tema selja taga.

Villibald Eiühti vaatas: kümnest puudus tõesti veel mõni minut. Tähendab, ta oli tulnud liiga vara ja pidi ootama oma rutakuse, mitte sugugi linnaisade süü pärast. Juba oli tal keelel valmis vabandus, mida sekretärile ütelda, sest ta oli viisakas inimene ega tahtnud kedagi ilmaasjata haavata. Oli juhtunud väike arusaamatus, muud mitte midagi. Kuid ta ei saanud veel suud avada, kui kantseleiuks järsu tõmbega lahti kisti ja mingi jässakas mehekogu, läkiläki üle kõrvade tõmmatud, pikad sorakil vurrud täis värskelt sadanud sulavat lund, lõbusas tujus sisse tormas ning temalt ilma pikema sissejuhatuseta pärima hakkas:

„Ootate siin juba ammu? Tahtsite linnapea jutule pääseda, meh? Mis asi teil siis oli, meh? Soovite linnavalitsuselt abi? Tööd? Või viimati olete mõni krunditahtja, meh? Olete juba varemalt käinud või tulete esimest korda? Sõelub siin teisi igasuguseid, nii et kõiki ei jõua meeles pidada, jumala eest. Seletage aga ruttu, mis teil südame peal oli — mul on täna vähe aega."

Ja linnapea Priidu Kumalane — sest see ta oli — tõmbas kiiresti palitu seljast ning läkiläki peast, riputas need ukse kõrvale varna, võttis siis alles kõnelemiseks julgust koguva Eiühti käekõrvale ja viis ta imestusest põrnitsevast sekretärist mööda teise tuppa — oma kabinetti, selle uksegi enda järel kõvasti kinni lükates.

„Mina olen linnapea, linnapea ise jah," seletas Priidu Kumalane, kui ta külalisele viisakalt oli istet pakkunud ja ka iseenese mugavalt istuma seadnud. „Ei tahtnud mina seda kohta, ei liigutanud sõrmegi selle kättesaamiseks. Lihtsalt tuli nii välja, et kedagi teist ei olnud neil linnapeaks panna, ja siis panidki minu. Aga seda ma ütlen teile, et see suur asi amet ei ole küll. Saad see mõni tuhat marka kuus palka, ja selle eest on igal kodanikul õigus sind sõimata, kuidas ta aga iganes oskab. Soodoma rahvas on ju niisugune rahvas, et tema tahtmist ei saa vanatontki täita. Igaüks kisub aina enda poole, ja kui sa ei tee nii, nagu tema tahab, siis protsessib kas või nui pooleks, aga oma jonni ei jäta. Valitse siis niisugust rahvast või ole. Päris rist kohe teisega."

Linnapea peatas järsku oma kiire kõnevoolu, vaatas võõrale altkulmu otsa ja küsis siis:

„Teie olete vist küll Soodomas võõras? Pole teid siin ennemalt juhtunud nägema."

„Eiühti, Villibald Eiühti pealinnast," tutvustas küsitav end tagasihoidlikult.

„Pealinnast, tähendab Tallinnast," tegi Priidu Kumalane järelemõtliku näo. „Ja kavatsete siia elama jääda, meh?"

„Oli küll, jah, niisugune kavatsus, aga kes teab, kas see korda läheb."

Võõra tagasihoidlikkus, võiks peaaegu ütelda alandlikkus, meeldis Priidu Kumalasele ja ta jätkas üha suureneva sõbralikkusega:

„No miks siis ei lähe, kui küsida tohib? On see Soodom mis ta on, aga ilus ta, kurinahk, on ja elada siin võib, kui muidu elamiseks võimalusi leidub. Teie olete vist küll Tallinnas suured rikkused kokku ajanud ja tahate siin rahus oma vanu päevi mööda saata, meh? Nii vana te küll veel välja ei näe, aga ..."

Ei saanud oma juttu lõpetada linnapea, sest järsk telefonihelin katkestas teda. Ta haaras kohmetult kuuldetoru, sai selle mõlema käe abil kuidagi kõrva äärde seada, kuid kuulamisega oli asi palju keerukam, ja ta pidi ikka jälle meelde tuletama, et öeldut korrataks, vahel sekka koguni käratama, et kõneldagu ometi selgemini, sest ta ei saavat mitte millestki aru. Viimaks siiski oli see talle ebameeldiv toiming läbi ja toru hooletult hargi otsa heites tähendas ta:

„Linnanõunik Madjak teatab, et ta ei saa praegu tulla. Olevat väljas tähtsal asjatoimetusel." Selle öelnud, ta nägu tõmbus laiale naerule ning ta lisandas kavalalt: „Tunneme neid tähtsaid asjatoimetusi. Kõrtsis on, kurinahk. Parandab pead eilsest võtmisest."

„Kui kahju, et Madjak ei tule," ohkas Villibald Eiühti linnapea jutu peale. „Tahtsin just temaga kokku saada."

„Noh, mis teil siis just temaga nii tähtsat kõnelda oli?" küsis linnapea paberossi põlema süüdates ja võõrale oma harilikku altkulmu pilku heites. Ta muutus korraga väga uudishimulikuks, sest ta oli juba ammugi tähele pannud, et kõik Soodoma kodanikud, kellel linnavalitsuses oli tõsisemat asjaajamist, eriti meelsasti kõnelesid linnanõunik Madjakuga, ja et nüüd ka see võõras — Eiuhti või kuidas ta nimi oli — küsis Madjakut, lootis ta tema kaudu vastust saada küsimusele, miks see asi on nii ja mitte teisiti.

„Mis nüüd tähtsat või," hakkas Villibald Eiühti kogeldes seletama, „aga eks siin Soodomas räägita sedaviisi, et kes linnavalitsuses tahab mõnda asja kiiresti joonde ajada, see rääkigu enne Madjakuga. Tema olevat kohapeal ikka kõrgem võim ja puha."

„Kõrgem võim! He-he-hee!" puhkes linnapea valjusti ning pisut nagu haavunult naerma. „Niiviisi ta ise kiitleb küll, et kõrgem võim, aga ega ta sellepärast nii kange mees olegi. Ja linnavalitsuses ei saa ta, tühi, üksinda midagi ära teha. Siin on ikka minul ka sõnake kaasa kõnelda," võttis linnapea korraga tähtsa tooni. „Noh, mis asi teil siis temaga ajada oli?"

„Mõtlesin kõnelda ehituskrundi pärast," vastas Eiühti ja kergitas hajameelselt oma kompsu, mida ta ikka veel ei olnud söandanud käest ära panna.

„Teie tahate Soodomas maja ehitama hakata?" jätkas linnapea küsitlemist. „Olete selle asja ka kõigekülgselt järele mõtelnud? Tasub see end teil?"

„Ma arvan, et oma peavari tasub end alati. Selle raha eest, mis inimene oma eluajal üüriks maksab, võiks ta mitu korralikku maja üles ehitada."

„See võib ju õige olla küll," puhus linnapea tähtsalt suitsu läbi sõõrmete, nii et see tema heameeleks — täna saab viina! — suurte siniste rõngastena aeglaselt üles lae alla tõusis, „aga selleks on enne muud vaja, et inimesel see raha korraga käes oleks. Kui teil seda on, siis, jah, muidugi võite peale hakata. Võlaga aga küll ehitada ei maksa."

Kodanik Eiühti imestas, miks siin Soodomas kõik nii väga huvitatud on tema rahast, kuid et ta oma rahaasjust ei armastanud kõnelda — las arvavad, mis tahavad! —, siis juhtis ta jutu sellest piinlikust küsimusest lihtsalt üle ning vastas:

„Igal juhul ma tahan saada krunti. Ja kui teie, härra linnapea, mullė selle kohta võiksite nõu anda, oleksin ma teile väga tänulik. Mulle üteldi küll, et kruntide asjad olevat linnanõunik Madjaku otsustada, aga mina mõtlesin kohe, et eks kõrgem võim ja õigus ole ikka teie käes."

Linnapea oleks olnud meelitatud, kui ta sünnipärane kavalus talle ei oleks meelde torganud, et inimestel on teiste poole pöördudes alati mingi tagamõte ja seepärast ei maksa neid kunagi uskuda. Ta uuris võõrast kaua pika läbitungiva pilguga, milles ometi ei olnud mingit tigedust, vaid pigemini heatahtlikku muhelust: noh, vennas, näen sind päris hästi läbi, ära mehkelda

midagi! ja lausus siis niisugusel häälel, millega arusaav isa kõnetab oma kelmivõitu poega:

„Ah siis krundi pärast tulite minu juurde? Arvate vist, et minul on neid krunte jagada nagu papil jumalaarmu: kes aga tahab, see ka kohe saab? Kas teie ei tea, et kruntide asi on meil volikogu otsustada? Selle vastu ei aita isegi Madjaku kõrgem võim midagi, minu omast rääkimata. He-he-hee!"

Need sõnad pidid olema väga veenvad, kuid keda nad siiski ei veennud, see oli kodanik Villibald Eiühti. Ta oli pealinnas ministeeriumis teenides harjunud nägema, et iga ametniku võimuulatus sõltub täpselt tema poole pöörduva kodaniku seltskondlikust ja varanduslikust kaalust. Ta pidas seda ka täiesti loomulikuks, sest kuna talle avaliku arvamise poolt järelejätmatult oli sisendatud usku, et vabariigis elu- ja edasisaamise-võimalused on kindlustatud ainult tublidele ja ausatele kodanikele, tegi ta sellest loogilise järelduse, et üks ametnik on seda tublim ning ausam, mida enam ta vastu tuleb nende kodanike soovidele, kes on elus rohkem edasi jõudnud, see tähendab — kellel on rohkem varandust ja kellest seetõttu seltskonnas rohkem lugu peetakse. Niisugune oli tema kindel veendumus, ministeeriumis teenides oli ta käinud selle järgi — et ta siiski koha pealt oli lahti lastud, seda pidas ta traagiliseks arusaamatuseks! — ja soovis nüüd nagu ärateenitud vastutasuks, et ka temaga ümber käidaks nagu rikka ning nimeka mehega, kes ta enda meelest ju oli.

„Mina arvan niiviisi," ütles ta väga tõsiselt ning kaalutult, „et kui mina endale Soodomas tahan ehituskrunti, siis ei või siinsel linnavolikogul mitte midagi selle vastu olla, et see mulle antakse. Soodoma linn ainult võidab, kui siia juurde tuleb uusi elanikke, kes linna käest ei taha abi, vaid talle valmis on makse maksma, mida võib kasutada üldise heakorra tõstmiseks."

Naeratus, mingi ebamäärane segu kavalusest ja heatahtlikkusest, tekkis jälle linnapea rõugetäpilisele, pisut lotendavate põskedega näole, kui ta vastas oma vastuse, mis näis nii sügavamõtteline, nagu oleks ta kogu oma eluaja selle kallal mõtelnud:

„Eks seda arva ju iga inimene, et temal on õigus, aga kui meie siin hakkame talitama selle järgi, mida igaüks oma õiguseks peab, siis see ei ole enam kellegi õigus, vaid selge puder ja kapsad, mis ei kõlba süüa koeralgi. Peab olema üks ühine seadus, mille järgi kõik oma õiguse kätte saavad, niipalju kui neil seda on."

„Kuid mina olen näinud," vaidles Eiühti innukalt vastu, „et elus on seadusi vaja ainult neile, kes ise on ebaausad ja endile midagi saada püüavad oma kaaskodanikkude kulul. Korralikud ning ausad kodanikud, kes tunnevad, mis on nende ja mis teiste õigus, ei tulegi teilt nõudma midagi niisugust, mida teie ei või täita, mis ei ole aus ega seaduslik. Kui ma teilt palun krunti, siis ma tean, et mul seaduse järgi õigus on seda saada, ja teil ei ole õigust mulle seda keelata. Eks ole nii, härra linnapea?"

Linnapea tõmbas korraga näo väga tõsiseks, tahtes sellega näidata, et ta kavatseb pahaseks saada, kui juttu veel samas toonis jätkatakse.

„Kui teie usute," lausus ta juba päris ametlikult, „et teil õigus on minult seda või teist asja nõuda, siis ütlen mina teile, et minul küll õigust ei ole seda anda. Mina pean käima seaduse järgi, ja seadus keelab mul linna varandustega omapead ümber käia. Ehituskrundid on ometi linna varandus, või ei ole nad seda teie arvates mitte, meh?"

Villibald Eiühti sai isegi aru, et ta oma kõnega liiga kaugele oli läinud, kuid mis öeldud oli, seda ei saanud enam tagasi võtta, ja ta vaikis tüki aega, et järele mõtelda, kuidas tekkinud piinlikust seisukorrast pääsu leida. Viimaks, uskudes, et on selle leidnud, ta ütles:

„Tõsi mis tõsi, härra linnapea. Saan aru, et peate käima seaduse järgi, ja avaldan teile oma täielikku lugupidamist, sest olen ise mees, kes austab seadust ja korda. Ma ei mõtelnudki seda nii, et teie isiklikult peaksite mulle ehituskrundi kohe ära lubama ja kätte andma. Mõtlesin, et kogu linnaomavalitsusel, kaasa arvatud ka volikogu, ei tohiks midagi selle vastu olla, et ma siin Soodomas krundi saan. Teilt kui linnapealt lootsin ainult nõu ja toetust oma soovi läbiviimiseks. Olen võõras siin ja minu arvates on see üsna loomulik,

et ma pööran otsekohe teie kui linna kõige usaldusväärsema isiku poole. Kavatsesin algul kõnelda küll härra Madjakuga, sest mulle öeldi, et niisugused asjad olevat tema ajada, aga teda ei olnud siin ja — siis tulite teie."

Eiühti tegi kaunis pika pausi, näis millegi üle järele mõtlevat ning lisandas siis:

„Tahtsin härra Madjakuga ka sellepärast kokku saada, et ta olevat mulle kuidagi sugulane. Külakostigi, näete, tõin talle kaasa. Mõtlesin, et kui sa pole oma sugulast enne kunagi näinud ja lähed teda esimest korda vaatama, siis nagu ei sünni minna kahe palja käega."

Viimaseid sõnu lausudes tõstis Eiühti valge kompsu, mida ta kogu aja kramplikult käes oli hoidnud, enda ette lauale, võttis taskust kehaka viinapudeli ja asetas sellegi lauale, kompsu kõrvale. Tegi ta seda kõike kuidagi väga kohmetult, mingi süüdlase naeratus libises seejuures üle ta enneaegsete vanaduskortsudega kaetud sünge näo, nagu aimaks ta isegi, et teeb midagi väga rumalat, mida peab kahetsema, kuid mida ei saa enam tegemata jätta. Sellega valmis, ohkas ta kergendatult ning koguni rahul olles, et kõik möödas on ja pealegi nii õnnelikult, et linnapea teda pole läbi sõimanud ega uksest välja visanud tema teo pärast, mida võiks pidada ebasündsaks.

Ei, mitte midagi niisugust ei olnud sündinud. Hoopis vastuoksa. Kui ta oleks olnud pisutki tähelepanelikum vaatleja, ta oleks märganud, kuidas linnapea silmad viinapudelit nähes kohe kilama lõid ja ta neid sellelt enam hetkekski ei suutnud ära pöörata. Härra linnapea aimas, milline kuldne juhus siin oleks oma eilsest võtmisest valutavat pead parandada, kui aga see oodatav Madjak enne kohale jõuaks, kui võõras on lahkunud, ja kui temas puhuti tekkis pahameel kellegi, siis mitte Eiühti, vaid Madjaku vastu. Mis hulkumine see ühel ametnikul on niisugune, kui ta ei näe kohale tulla, kus teda ammugi oodatakse!

Härra linnapea sattus tõelisse kimbatusse. Tal oli muidu väga tugev iseloom, kuid viinapudeli läheduses muutus see alati niivõrd pehmeks, et pehmemat ära

otsigi kogu Soodomast ega selle ümbruskonnast. Ta vaatles himukalt läikivi silmi enese ees laual seisvat pudelit ja salapärast, valgesse rätikusse köidetud kompsu, ja mida rohkem ta neid vaatles, seda rohkem hakkas ta suulagi tilkuma magusat sülge, ja kurk pidi aina sagedamini tegema neelatusi, et võimaldada härrale vähemalt mingit eelnaudingut sellest tõelisest naudingust, mis oli nii lähedal ja millest ometi ei teatud, kas see saavutatakse või ei. Mõnel hetkel ta katsus küll uuesti mõjule upitada oma iseloomu kõvadust sellega, et ta enesele mõttes luges epistleid, milline alandus see talle oleks käesolevas seisukorras viina võtta, ja siis ta oleks tahtnud kogu selle kupatuse laualt põrandale pühkida või vähemalt põgeneda nende esemete juurest, mis teda nii saladusliku ning võimsa väega enese poole ahvatasid. Kuid sealsamas ta vahtis juba jälle pudelit niisuguse ilmega, nagu oleneks sellest kogu ta hingeõnnistus, ja kiusatus seda haarata kasvas niivõrd tugevaks, et ta juba kätt välja sirutas selle järele. Tehes viimaseid jõupingutusi endaunustuse vältimiseks, lausus ta tähendusrikkalt:

„Või siis koguni viina tõite talle kostiks! Jah, eks see ole kena komme küll, et sugulased ikka sugulasi meeles peavad. Kui Madjak, kuram, seda teaks, missugused noosid teda siin ootavad, ei ta siis enam konutaks kõrtsis, vaid kihutaks kohe kas või ratsahobusega siia. Ja saaks siis ehk isegi maitsta seda kallist märjukest."

Lahendus tuli rutem kui linnapea seda oli oodanud. Kodanik Villibald Eiühti oli mõttes läbi kaalunud juba kõik võimalused, kuidas just linnapeale endale viina pakkuda, kuid ei olnud nende seast leidnud ühtegi viisakat. Linnapea viimane lause aga hävitas temas ühe ropsuga kõik eelarvamised, mis teda olid pannud kavatsetud protseduuri kujutlema äärmiselt pidulikuna ning keerukana, ja näitas talle kätte selle lihtsuse ning otsekohesuse, mida siin vaja oli mõlemapoolse sihi saavutamiseks. Linnapea ootas viina, aga ei julgenud küsida, Villibald Eiühti tahtis talle seda pakkuda, aga ei julgenud ka. Ja nii nad piinlesid mõlemad endamisi, nagu oleks neil juurelda olnud Hamleti painajalik küsimus:

olla või mitte olla? Ent nüüd oli linnapea lausunud üheainsa lihtsa lause, ja ta ei saanud mahti üllatudagi, nii kiiresti järgnes kõik muu. Eiühti vastas samuti üheainsa lausega: „Eks siis proovime, kui härra linnapea soovib!" ja meeste vahel oli loodud täielik arusaamine ning üksmeel, mida nii kaua asjatult oli otsitud suurte kõlavate sõnadega aususest ja õigusest, seadustest ja nende täitmisest. Pudeli avamine, süldikausi lahtiharutamine sitsrätikust, klaaside ja nugade-kahvlite hankimine linna käskjala juurest, kes elas samas majas teisel pool koridori — see kõik sündis imekähku ning pikema sõnadekulutamiseta. Kui mehed viimaks lauas istusid ja klaasid täis olid kallatud, pidid mõlemad endamisi tunnistama, et kõik on väga hästi korda läinud ja nad võivad tõsiselt rõõmustada selle üle, et niiviisi teineteisega on kokku saanud ja ühise keele leidnud.

„Võtame siis meie tutvuse peale!" tõstis linnapea esimesena klaasi ja tühjendas selle kohe ühe sõõmuga, ilma külalise vastust ootamata.

„Võtame jah!" kinnitas külaline omalt poolt ega tundnud ka tarvidust pikemaks sissejuhatuseks. Mõtles: kui peremees lugu ei pea pidulikest sõnadest, mis häda's minulgi neid kulutada.

Nõnda algas Soodoma linnapea kabinetis päris tihe napsivõtmine, millist seal enne veel ei olnud nähtud. Ei unustatud muidugi ka süldikaussi. Eriti sageli rändas sellesse härra linnapea kahvel, tõi sealt esile ühe rasvase lihatüki teise järel ja toppis neid vahetpidamata matsutavasse suhu sellise enesestmõistetavusega, nagu viibiks härra oma harilikul igapäevasel söömaajal ega maitseks mitte ühe juhusliku võõra poolt toodud külakosti.

Härra oli kohe paari pitsi järel sattunud heasse tujju, ja sedamööda, mida rohkem vähenes pudeli ja kausi sisu, muutus ta käitumine järjest vabamaks, kuni ta unustas viimasegi kübeme sellest väärikusest, mida nõudis temalt ta kõrge amet. Kui viimane süldiraas kausipõhjast juba päris peoga oli välja kahmatud ja suhu pistetud, ei istunud Villibald Eiühti ees mitte enam Soodoma linnapea, keda ta oleks pidanud kohtlema aukartuse ja lugupidamisega, vaid kõige harili-

kum joodik, kellele ta vaadatagi ei võinud, ilma et teda poleks läbinud vastumeelsuse-värin. Ta ise jõi alati väga mõõdukalt ega unustanud end kunagi niivõrd, et oleks teinud midagi niisugust, nagu ta siin nägi.

Aga ära minna ta siiski ei tahtnud. Tal oli kavatsus linnapeale veel kord krundiasjast kõnelda, ja ta ootas ainult soodsat silmapilku — silmapilku, millal linnapea tüdineks oma mõttetust lobast, mida ajas joomise sekka, ja talle mahti annaks suud lahti teha mõistlikumaks jutuks. Kuid niisugust silmapilku ei tulnud ega tulnud. Linnapea võttis laualt pudeli, vahtis seda vastu valget ja, leides selle tühja olevat, lausus Eiühtile:

„Kuramuse kahju, et juba otsas. Oleks nagu veel ära kulunud tilgake."

Eiühti ei tohtinud seda endale kahte korda lasta meelde tuletada. Kohe oli tal valmis paras raha, linnapea kutsus kohale käskjala, ning see saadeti poodi uue pudeli ja uue suupiste järele.

Neid oodates tegi linnapea juttu maast ja ilmast, aga jutuotsa Eiühti kätte ikka ei andnud. Kuulas Eiühti seepärast vaikselt seda sidemetut ja pidemetut sõnademulinat, mis voolas linnapea suust ühes rohkete süljepiiskadega, — tal sai sellest ikka enam ja enam villand, ta hakkas kahetsema, et üldse oli tulnud siia, tegi endale etteheiteid, et ei ole niivõrd mees, et saaks ükskord siit jälle minema. Tundis ebamäärast kergendust, kui käskjalg tagasi jõudis ühes linnanõunik Madjakuga, kes, lõkendades tervisest ja heast tujust, tema poole pöördus sõnadega:

„Ah siss teie oletegi sii Tall'na miis, kes hiljuti meie liina tul'li? Ole teist nii pal'lu joba kuulu. Rõõmustap väega, et teiega üitskõrd tutvass saa. Noh, ol'li teil siss minu manu asja kah vai?"

Eiühti seletas lühidalt, mis asja pärast ta tulnud, mispeale linnanõunik Madjak ülisõbralikult vastas:

„Ah siss iks krundi peräst tul'lite? Õige jah, ega inemise nüüd enämb muud ei tahaki ku iks krunte."

Siinjuures tekkis Madjaku näole lai võidurõõmus naer ja ta tähendas linnapeale ülitähtsalt:

„Kas ma es ütle, Kumalane, et krundi läävä meil viil hinda? Nüüd om sii asi käen."

Ning jälle Eiühti poole pöördudes ta lisandas:

„Ku olete kõrralik inemine, nigu mia looda, siss krunti me teile ei keelä. Sii om meie kasu, medä rohkemb siin ehitedäss. Liin kasvap, ja rahval om iks tüüd ja leibä, ja selle iist me jo piämegi saisma. Oleme rahva esitäjä."

Linnapea oli vahepeal käskjalal lasknud pudeli avada, klaasid täis kallata ja võileivad vorstiga ja kiluga valmis teha ning tõstis oma klaasi suu juurde, aga pidas enne, kui seda tühjendada, tarvilikuks meelde tuletada:

„Mina arvan, et siin on viimane sõna ikka volikogul. Proosit!"

„Volikogu!" tegi Madjak põlastava grimassi. „Kes om meil volikogu? Puha rumala inemise, kes esi midägi ei tiiä. Mes nemä kah oskava tetä? Ei kõige vähämbätki. Asi om niisedäviisi, et mes meie näile ette paneme, sii ka läbi lähäp. Meie käen om iks võim ja puha. Proost!"

Proovis linnapea veel vastu vaielda, kuid seepeale põrutas Madjak paar nii kõva sõna, et vastuvaidlejal suu lukku ehmus, Eiühti aga kuraasi sai avalikult Madjakut toetama ja tema teguviisi kiitma hakata.

„No teie olete iks miis, kes asjast aru saap," kinnitas Madjak seepeale meelitatult ja lisandas siis kindlalt ning otsustavalt: „Mia vastuta selle iist, et te piäte krundi saama, kost kotsilt aga esi tahate. Teke ainuld paper valmis ja andke sisse. Mia pane oma resulutsjooni pääle, ja küll siss näiss, kes sellele viil vasta julgep nakata."

Tüliküsimus oli lahendatud, ja napsivõtmine jätkus täielikus vastastikuses arusaamises ning üksmeeles. Kutsuti lauda ka sekretär Kaarel Piirand, ja kui see, kiiresti paar napsi ära võtnud, tahtis jälle lahkuda, põhjendades, et kantseleisse võib tulla inimesi, et vastuvõtutunnid ei ole veel läbi, põrutas Madjak rusikaga vastu lauda ning ütles:

„Mes nii inemise nii hildä siiä viil otsiva. Kel ol'li hädälist asja, sii õiend selle iks joba varemb ärä. Kes nüüd tulep, sel ei ole enämb midägi pakilist. Tä võip ka ommen tulla. Mia ütle niisedäviisi, et paneme usse kinni, ja loriki lõpetedu. Oleme inemiste peräst siin

külländ vahtnu ja uutnu, mes siss, ku mõni ka meie peräst veidikese oodap. Sellest ei lähä katski midägi. Proost!"

Kantseleiuksed pandigi kinni — kõigest pool tundi enne määratud aega! — ja linnapea kabinetis kestis edasi joomine, kuni jätkus pudelis viina ning suupisteks leiba vorsti ja kiluga. Kui viimaks kõik oli otsas, mindi koos „Linnusilma" kõrtsi, et pühitseda alles õieti ning põhjalikult kodanik Eiühtiga sõlmitud sõprust ja teha temale Madjaku poolt lubatud ehituskrundi liiku.

„Kes om siin Soodomas kõrgemb võim? Mia ole siin kõrgemb võim!" praalis linnanõunik Madjak sel päeval juba ammu enne kesköõd, käies taarudes toast tuppa ja lauast lauda, kust leidis eest aina uusi tuttavaid, ja keegi ei julgenud või ei tahtnud talle sõnagi vastu ütelda.

Oli hea päev linnanõunik Madjakul.

3

Vahtisid samal ajal „Hõimukõrtsis" ühes eraldatud kabinetis teineteisele otsa Soodoma ärimehed Kristjuhan Sarapik ja Leopold Varang ning nukrutsesid niivõrd, et viingi enam ei maitsnud. Mõlema äri käis allamäge sestsaadik, kui Madjak turu nende ukse alt oli ära viinud, ja kumbki ei osanud enam leida vahendit, millega takistada oma sissetulekute ähvardavat vähenemist. Olid mehed tänagi teineteisega kohtunud, et ühiselt oma ühiste hädade vastu nõu pidada, kuid seda nõu nad jällegi ei leidnud, ja seal nad nüüd istusid teineteise vastas, näost tõsised ning nukrad, nagu kaks vaest patust, kellel ei ole lootagi oma pattude andeksandmist.

Leidis nad niisuguses seisundis tööstur Juhan Pohlak, kelle kõrtsimees Väisänen lahkesti nende juurde oli juhatanud, kui ta oli küsinud, kas ei viibi kõrtsis mõnda tema tuttavat, sest üksinda olevat ikka pisut rumal viina võtta.

„Noh, mis siis teile täna on sisse läinud," küsis Pohlak neilt laialt lõõpides, „et konutate klaasi juures

nagu mõned surnumatjad? Madjak, tõtt ütelda, teid ju pigistas küll, aga te pole mehed, kui te sellepärast kohe silmad pihku võtate."

„Mis sa, mädand, alati ikka tsurkima kipud!" vastas Kristjuhan Sarapik tõsiselt, peaaegu kurjaltki. „Aja vahel ka mõistlikku juttu, siis on sul endal kah parem meel kuulda."

„Mina räägin ikka mõistlikult," lõõpis Pohlak endiselt, „ainult sina, Sarapik, ei saa aru. Jood liiga palju viina, sellepärast. Aju sul nii ligunenud, et ei võta enam ühtegi mõistlikku mõtet kinni."

„No ei tea, kumb meist rohkem viina võtab, kas sina või mina?" tõrjus Sarapik, kohmetu naerumuige libisedes üle higise punetava näo.

„Mina kannan rohkem," jätkas Pohlak kuraasikalt, „mina võin ka rohkem juua. Sina, Sarapik, aga ei kanna viimasel ajal üldse enam midagi. Sellepärast jäta joomine maha, ütlen ma sulle."

„Ei tea, mis ma siis tegema hakkan?" küsis Sarapik sellise lihtsameelse otsekohesusega, et see kõlas peaaegu pühalikult ja võttis Pohlakultki korraga ta lõõpimistuju. Pohlak naeratas endamisi, lõi siis käega ja hakkas, et midagi teha, viina klaasidesse kallama.

„Või segan ma teid?" alustas ta hoopis teist juttu. „Oli teil kahekesi mõni äriasi ajada?"

„Ei, sa ei sega sugugi," kinnitas Sarapik. „Istu aga julgesti!"

Tekkis jälle vaikus, ja kui see Pohlakule juba päris piinlikuks muutus, vaatas ta mõlemale kaaslasele uurivalt otsa ja küsis päris tõsiselt:

„No mida te siin siis arutasite või mis kana omavahel kitkusite, et olete mõlemad nii tujust ära löödud? Vaata teid siin, ja endalegi tuleb juba nutumaik suhu."

„Ei tea, mis tuju meil võib olla," ohkas nüüd Leopold Varang sügavasti, „kui äri enam sugugi ei lähe, nii et mõni päev enam otsekoheseid kulusidki tagasi ei too."

„Seda'nd ei või ütelda, et ta sugugi ei lähe," ruttas Sarapik õiendama, sest ta ei tahtnud Pohlakule näidata, nagu oleks temal tõesti põhjust oma sissetulekute vähesuse üle kurta. „Aga halvemini ta läheb küll sestsaadik, kui see Madjak, mädand, turu siitkandist ära viis."

„Et sina ka niisugune tobe võid olla, Sarapik!" tõusis Pohlakus uuesti norimistuju. „Istud päevad otsa kõrtsides ja usud, et su äri muudkui peab minema? Vaata mind, kuidas mina liigun ja tegev olen ja igal pool jaol, kus midagi ripakil on. Kõrtsis käin küll, aga istuma ja konutama siia ei jää. Kuulan ja vaatan ära, mis mul tarvis, ja lähen jälle oma teed. Nii peabki olema äriinimene. Magajale kassile ei jookse hiir suhu, ütleb juba vanasõna. Kui ma teilt — sinult, Sarapik, ja teilt, härra Varang, — küsin, mis olete teie selleks teinud, et teie äri läheks, siis ei ole teil mulle midagi vastata. Turg — see tõi teile sissetulekut, jah. Aga ega see olnud teie tehtud, et turg siin oli. See oli juba enne teid siin. Ja kui see nüüd ära viidi, siis ei ole teil põhjust kaevata ega norutada ühtigi. Liigutage, liigutage endid, tehke midagi, hakake peale midagi uut, ja kui siis ei lähe, siis kaevake."

„Ei tea, mis uut sa siin Soodomas hakkad," tähendas Varang tusaselt, „kui siin juba iga paarikümne inimese kohta on oma äri ja ettevõte."

„Oh, küllap siin oleks ka hakkamist, kui aga leiduks hakkajaid mehi."

Pohlaku sõnad ja toon osatasid mõlemat kaaslast niivõrd, et nad otse kihvatasid tarvidusest endilt maha raputada kahtlus, nagu ei olekski nemad need hakkajad mehed, kes Soodomaski võivad head äri teha ja edasi saada.

„Jah, muidugi," ruttas Varang seletama oma varjatud mõtet, mida ta juba ammu endas kandis, aga mida ta seni ei olnud tahtnud avaldada — nüüd Pohlaku sõnad ja toon kiskusid selle välja. „Mõnda ju siin oleks teha ka," seletas Varang, „kui aga rohkem vaba kapitali käes oleks. Just krediidipuudus on meie väikeses linnas see, mis igal ärimehel tegevuse laiendamist takistab. Kujutage ise ette, mis see tähendab, et meil ei ole ühte korralikku pankagi, kust õige ärimees võiks laenu saada. See üks, mis siin on, ei ole küll panga nime väärt. See on matside poolt asutatud ja annab ainult neile — väikesi laenukesi, millega pole midagi peale hakata."

„Jumala õige jutt, Varang, mädand," kinnitas Krist-

juhan Sarapik omakorda. „Kui meil siin Soodomas oleks üks tugev pank, mis meil siis viga oleks. Nüüd me, jah, kannatame just kapitalipuuduse all, peame seda mujalt santimas käima. Kui palju see kõik nõuab aega, vaeva ja kulu. Krediit lihtsalt läheb nii kalliks, et see ei tasu end."

„Kapitali saab kah, kui tahetakse," kuraasitas Pohlak jälle. „Ega raha maailmast kadunud ole. Tarvis ainult osata seda teiste taskutest oma taskutesse juhtida. Pank muidugi on selleks kõige parem ja seaduslikum abinõu. Teie ütlete, et meil ei ole ühtegi korralikku panka. No siis asutame selle panga, see tähendab niisuguse panga, kus me ise asjamehed oleme ees ja taga. Muidu meie ju ei või teada, kas ta on korralik või mitte."

„Õige mõte!" hüüatasid Varang ja Sarapik nagu ühest suust. „Niisuguse panga me asutame, peamegi asutama. Muidu me ei saa enam sugugi edasi."

Ei saanud aga kolm sõpra veel arutama hakata, kuidas nad oma panga asutavad ja mis selleks kõigepealt ette võtavad, kui uksest sisse hiilis Juhkam Mangelmann, kes oli ära põgenenud „Linnusilma" kõrtsist, kus Madjak oma kambaga talle naha vahele oli kippunud. Ta tuli tasakesi, kassisammul, et ennast mitte kohe tähelepandavaks teha, sest ta tahtis salaja kas või pisutki pealt kuulata teiste ärimeeste juttu, lootes sel viisil endale hankida kasulikke teatmeid oma võistlejate kavatsusist. Kuid ta eksis oma lootusis. Vaevalt oli ta ukse sulgenud, kui teda juba märgati ja Pohlak talle nöökavalt vastu hüüdis:

„Oi, tere, Mangelmann! No kuidas sa elad ka, vana naistekütt?"

„Mis see sinu asi on, kuidas ma elan?" tõrjus Mangelmann pahaselt. „Ega ma sinuga tahtnudki rääkida. Tulin siia, et Sarapikuga kokku saada. Mul on temaga pisut õiendamist."

„Ja naistega sul polegi õiendamist?" tõmbus Pohlaku nägu kavalale naerule. „He-he-hee! Tunneme sind, vana jäära."

„Ja mis seegi sinu asi on?" andis Mangelmann kasvava meelepahaga vastu. „Sa ole pisut viisakam ja

ära karga inimesele kohe ninna, kellega sul midagi tegemist ei ole."

„Ah, mis te, mädand, kohe tülitsema kipute!" manitses Sarapik, Mangelmannile enda kõrvale istet pakkudes. „Nagu see kellelegi midagi kasu tooks! Katsume ikka leplikult ja sõbralikult. Oleme kõik ühesugused ärimehed."

„Ärimehed!" naeris Pohlak edasi oma kavalat ning, näis, nagu pisut kahjurõõmsatki naeru. „Mis ärimees see enam on, kes peadpidi naiste seelikusse on kinni jäänud? Mis näeb ta seal veel ärist või asjast? Sikulokutaja jameles, jameles niiviisi, kuni jäigi pankrotti."

„No kurat," pahvatas Mangelmann päris vihaselt, „küll sina ka ükskord leiad, mis sa otsid. Ära sellepärast naera midagi teisi. Kes pärast naerab, see naerab paremini."

„Ah, nõnda sa arvad?" viskas Pohlak Mangelmannile kurja kõõrdpilgu. „No seal sa eksid küll põhjalikult. Ei hakka mina kunagi niiviisi iga seelikusaba järele sörkima, nagu sina seda teed. Mul on muud parematki teha."

„Pohlak, mädand, jäta järele!" hüüdis Sarapik tõsise etteheitega. „Olete Mangelmanniga vanad tuttavad, saate üle mitme aja kokku ja kohe tüli norima! Mis mood see on niisugune?"

„Ei ole sina minu õpetaja, Sarapik," tõusis Pohlak seepeale järsku lauast. „Mina tean ise, mis ma ütlen või ütlemata jätan."

Lausus nõnda ja lahkus kiirel sammul toast, jättes tähele panemata kõik lepitavad hüüded, mis Sarapik ja Varang talle järele saatsid.

Tekkis hetkeline piinlik vaikus, siis lõi Sarapik pahaselt käega:

„Ah, on see Pohlak ka nagu tita, kes iga sõna pärast kohe kipub jonnima. Aga las jonnib, kui tahab, mis meil sellest. Võtame parem tilga viina."

Ja mehed võtsidki — võtsid mitu napsi järjest, ning nende tuju hakkas silmanähtavalt paranema.

„Noh, va vennas!" pöördus Sarapik viimaks Mangelmanni poole, „kuidas siis sinu äri läheb? On ka mär-

gata ostjate vähenemist sestsaadik, kui turg siitkandist ära on?"

„On, kohe tuntavalt on," vastas Mangelmann venitades. „Mõtlen juba, et kui niiviisi edasi läheb, siis tuleb pood päriselt kinni panna ja midagi muud peale hakata."

„Mida siis näiteks?" sai Varang uudishimulikuks. „Oled sellest ka juba mõtelnud?"

„Olen," jätkas Mangelmann. „Üürisin uue turuplatsi äärest ühe tühjalt seisva hoone — laatsaretiks või milleks ta maailmasõja ajal on ehitatud —, lasen seda pisut kohendada ja avan seal kino. Niisugust asutust meil praegu ei ole, ja sellega, arvan ma, võib raha teha. Rahvas tahab lõbu ja on valmis selle eest maksma ka, kui see vastab tema maitsele ega ole väga kallis. Nii mina rehkendan omas meeles. Või mis teie sellest arvate?"

„Kino tahad sa asutada?" tegi Sarapik korraga järelemõtliku näo. „Hm, jaa! See asi on nüüd, kuidas ta on. Eks siin ole juba mõned seda katsunud, aga nagu näed, va vennas, kõik nad on omadega põhja kõrbenud. Võib-olla sina teed seda paremini, kes teab?"

„Pole siin karta midagi," julgustas seevastu Varang, kes endamisi mõteldes sellal, kui teised omavahel olid jagelnud ja seletanud, oli jõudnud koguni optimistlike väljavaadeteni uute ärivõimaluste suhtes Soodomas. Pealegi oli tal valminud oma plaan, millest ta Mangelmanni kui äri- ja rahameest tahtis tõmmata osa võtma, seepärast ta seletas: „Kino Soodomas on minu arvates just see õige rahaallikas. See ei tähenda midagi, et endised kinopidajad siin on pankrotti jäänud. Nad lihtsalt ei ole osanud oma asja ajada või on seda ajanud nagu muu seas, teiste äride ja ettevõtete kõrval. Niiviisi muidugi ei jõua kaugele. Kui juba midagi ette võtta, siis kogu ihu ja hingega. Kino tuleb kõigepealt teha eeskujulik, sellesse paigutada kapitali ning mitte närutada. Teiseks peab hästi valima eeskava, nii et see rahvale meeldiks ja teda vaatama tõmbaks. See on aga omamoodi kunst, mida tuleb osata. Kui te, Mangelmann, arvate, et te sellega toime tulete, siis — õnn

kaasa minu poolt! Ma ei ole teile kade, et olete leidnud selle õige rahasoone."

„Ma kardan siiski," üritas Sarapik jälle oma kahtluseavaldust, „et Mangelmann selle ettevõttega jänni jääb nagu kõik teised enne teda. Kui palju on Soodomas neid, kes lähevad endile raha eest lõbu ostma pildinäituselt? Või mis lõbu nad sellest leiavadki? Kõrtsi — jah, sinna nad lähevad, sellest saan ma isegi aru, sest sealt sa oma raha eest ka midagi saad."

„Ära ütle midagi, Sarapik," vaidles Varang innukalt vastu. „Kõik Soodoma rahvas ei käi kõrtsis, ja kuhugi mujale pole tal ka minna. Sa kujuta ikka ette neid pikki sügise- ja talveõhtuid, mil meie noorrahvas peab kodus istuma ja seal niisugust igavust tundma, et sure või ära selle kätte. Miks ei lähe ta kinosse, kui talle seal tõepoolest pakutakse midagi huvitavat ning kaasakiskuvat, nii et ta unustab oma igapäevase elu halluse ning Soodoma sügisese ja talvise igavuse? Ma usun küll, et ta läheb. Tuleb teda aga tõesti millegagi tõmmata. Avarad ning mugavad ruumid, hiilgavad elektrituled, eeskavas otse jalustrabavad lööknumbrid, ja küll te näete, et rahvast saab otse murruna kokku jooksma. On jooksnud mujal, miks siis mitte meil Soodomas? Ega meilgi inimesed ole tehtud teisest materjalist kui mujal. Leiba ja lõbu tahavad nad igal pool."

Leopold Varang oli oma kõnest sattunud päris vaimustusse, tõstis nüüd hoogsalt klaasi, lõi seda valjusti kõlistades teistega kokku ning lõpetas pateetiliselt:

„Tõepoolest, seda ütles Pohlak õieti, et Soodomaski võib alustada midagi uut, kui meil endil oleks rohkem hakkamist. Hakakem siis julgesti kõike seda, mida täna oleme kavatsenud. Proosit!"

„Mida te siis õieti olete kavatsenud?" uuris Mangelmann, asetades klaasi, seda vaevalt huultega puudutanud, tagasi lauale. „On see midagi enneolematut ja vägevat?"

„Oo jaa, ikka enneolematut, ikka vägevat!" vastas Varang tähtsalt, kavalalt ligemale tulles oma plaanile, mida ta kogu aja endamisi oli haudunud. „Kui me vaatame tänapäev ükskõik mis linna meie Eesti vabariigis, siis me näeme, et igal pool käib elu, et igal pool

rajatakse uusi ärisid, tööstusi, ettevõtteid, ehitatakse, luuakse uusi väärtusi. Raha liigub ning sünnitab uut raha, kasvatades meie, eestlaste rahvuslikku varandust, tõstes rahva üldist jõukust ning heakäekäiku. Ainult siin, Soodomas, ei tehta midagi, elatakse ainult kuidagi peost suhu ja raisatakse mõistmatult veel neidki varasid, mis siin olemas on. Soodom magab nagu mingi ääretu tüma soo, kuhu ei ole veel ligi pääsenud kraavitajad oma labidatega, — magab ja mädaneb neis mürgistes aurudes, mis ta endast välja saadab oma vaimses madaluses ja väikluses. Aga kaua peab see veel kestma nõnda? Kas ei ole meil, kes me aru saame oma seisukorra kitsusest, juba aeg selleks tööle asuda, et siingi hakataks rajama, ehitama, looma midagi uut, et siingi hakkaks liikuma elu, mis hävitaks seda seisvat õhku ning liikumatust, mis meie edenemist takistab ja kammitsas hoiab? Kujutage ainult ette, mis see juurde annaks meie linnale, kui siin tekiks rida uusi suuri vabrikuid, eeskujulikke universaalärisid, nägusaid avalikke ehitusi, kui siin oleks teostatud laitmatu tänavasillutus, kanalisatsioon, elektrivalgustus. Ja see kõik on võimalik, tarvis vaid ettevõtmist ja korraldamist. Üteldakse, et Soodoma rahvas on vaene, et tal pole raha, et asutada ja ülal pidada uusi ettevõtteid, maksta suuri makse linna heakorra tõstmiseks. Armsad sõbrad, tilkadest sünnivad jõed, ja nii võivad ka Soodoma ja ümbruskonna rahva väikestest rahadest sündida need suured jõud, mida meile on vaja, et teostada oma algatusi, millest on kasu meile ja kogu rahvale. Meie peame asutama panga, mis koguks ja koondaks seda kapitali, mis praegu kasutamata seisab inimeste taskutes ja sukasäärtes, ning seda juhiks niisugustesse ettevõtetesse, mis loovad uusi rahvamajanduslikke väärtusi. Mida rohkem meil tekib niisuguseid ettevõtteid ja mida elujõulisemaks need kujunevad, seda rohkem saab sissetulekut ka linnavalitsus ja seda rohkem ta võib kulutada summasid linna heakorra huvides. Nõndaviisi saavutatakse see üldine õitseng, mida me kõik püüame, aga mida me üksikult rahmeldades kunagi ei suuda kätte saada."

„Õige! Täiesti õige!" hüüdsid seepeale Kristjuhan

Sarapik ja Juhkam Mangelmann nagu ühest suust. „Meie kõik töötame oma rahva kasuks."

„Siis, tähendab, teie olete nõus, et asutame oma panga," võttis Leopold Varang meestel kohe sõnast kinni. „Kui nii, siis ma kutsun juba lähemal ajal asutajate koosoleku kokku. Ega asjaga maksa viivitada midagi."

„Ei, kus sa sellega!" kiitis Kristjuhan Sarapik takka. „Mis teha tuleb, see tehtagu kähku. Proosit!"

Mehed jõid ja jäid korraga kõik nii vaikseks, nagu ei oleks neil enam midagi üksteisele ütelda olnud. Viimaks lõpetas Kristjuhan Sarapik vaikimise, sõnades:

„Ma arvan, et oleme siin juba küllalt konutanud. Lähme õige „Linnusilma" ka vaatama, mis seal tehakse."

Ta oli harjunud iga päev kolm korda — hommikul, lõunal ja õhtul — kõik Soodoma kõrtsid järjest läbi käima. Kui mõni päev kuskil jäi käimata, siis tundis ta nagu südametunnistuse-piina ega saanud öösi seejärel rahulikult magada. „Millest need kõrtsimehed's elavad, kui meie, rikkad inimesed, neid ei toeta?" oli ta harilik vabandus, kui keegi talle juhtus ette heitma, et ta vahest liiga sageli kulutab kõrtsiuksi, ja selle lausega oli kõik öeldud.

„Noh, läki siis või?" tuletas ta teistele meelde, kui need talle midagi ei vastanud.

„Läki's pealegi!" avaldas nüüd Juhkam Mangelmann nõusolekut. Leopold Varang aga ütles endal palju tegemist olevat ning keeldus kaasa minemast. Tõepoolest ei tahtnud ta oma kallist aega raisata kõrtsisistumisega. Astus sinna sisse ainult siis, kui see oli täiesti möödapääsematu, mõne äri pärast või muul niisugusel põhjusel. Täna oli ta oma ärijutud juba rääkinud, ja oleks mõttetu veel edasi laaberdada, otsustas ta endamisi ega pannud mikski sõprade kõige siiramaid kahetsushüüdeid. Ta lahkus, olles enne arve ilusasti ära tasunud ja nimelt Sarapikuga pooleks, sest Mangelmann kui hilisem juurdetulija ei tundnud endal mingit moraalset kohustust olevat maksmiseks.

Selle peale võttis Sarapik Mangelmannil sõbralikult käe alt kinni ja nad siirdusid lustakas tujus, kuid tasa

ning kõigiti mõistlikult „Linnusilma" kõrtsi, mis asus mõnesaja sammu kaugusel üle tänava.

„Linnusilmas" pidutseti põhjalikult. Ühe laua ääres istus seltskond Soodoma tuntuimaid napsivendi: linnapea Priidu Kumalane, linnanõunik August Madjak, advokaat Armin Porovardja ja kohtusekretär Aleksander Karneol. Meeste tuju oli tõusnud juba sellise kraadini, et kui keegi oleks ütelnud: „Poisid, võtame kätte ja peksame selle Soodoma kord õige põhjalikult segi, nagu ta ammu on ära teeninud!" — oleksid kõik jalamaid kuued seljast visanud ja sealsamas kohapeal oma purustustööd alanud. Kuid et niisugust ütlejat ei leidunud, siis otsisid nad muid väljapääsuteid oma ülevoolavale, sõjakale meeleolule. Linnanõunik Madjak ja advokaat Porovardja olid jalad tugevasti vastamisi surunud ning vedasid teineteisega sõrme, näost punetavad nagu keedetud vähid, kogu aeg hirmsasti ähkides ning puhkides, kõige tulisemat kurja vandudes ja metsikult hambaid kiristades, nagu kavatseksid nad iga hetk teineteisele kõrri karata. Linnapea Kumalane ja sekretär Karneol olid üle laua kaelastikku vajunud, kusjuures nende kuuekäised põhjalikult olid riivanud toidutaldrikuid, nii et nüüd aina läikisid süldileemest ja kiluvedelikust, ning jorutasid, lällutasid ja kriiskasid nii meeletult, et neid päris tõega võis pidada arukaotanuiks. Ainult kodanik Villibald Eiühti püsis vaikselt ning korralikult oma kohal seinapoolse lauanurga juures. Ta alistus Madjaku tahtmisele, kes teda ära ei lasknud, ja kuulas tema sõna — sest mine tea, muidu ei anna veel ehituskrunti! —, kuigi talle kogu see seltskond vastumeelt oli ja ta enam viinatilkagi suhu ei tahtnud võtta.

Kui sõrmevedajad Sarapikku ja Mangelmanni nägid sisse tulevat, katkestasid nad korrapealt oma niikuinii pikaleveninud, väsitava ning mõttetu rassimise, ajasid endid, nii hästi-halvasti kui see läks, jalule ja tuigerdasid tulijaile vastu.

„Ahhoi, Sarapik! Ahhoi, Mangelmann!" karjus Porovardja kõigest kõrist. „Teid meil just oligi vaja. Maksjaid mehi me . . . õkk . . . võtame alati lahkesti vastu . . . õkk . . ."

„Mes, kurask!" tiris Madjak teda kuuekäisest tagasi. „Sarapik om iks miis, nigu miis piäp olema. Aga tuu tõine . . . Mangelmann vai mes tä om . . . tolle pääle mia ei tahass mitte sül'lätä kah . . . nisuke tõbras om tuu . . . Tõiste naisi a'ap takan . . ."

„Keda sa, pasatski, siin sõimad!" kargas Mangelmann ühe hüppega Madjakule juurde ja, enne kui keegi juuresolijaist midagi taipas ütelda või teha, virutas talle lapiti peoga tugeva hoobi lõua alt üles. Madjak kukkus prantsatades põrandale ja jäi sinna liikumatult lamama, nii pikk ning lai, nagu ta oli.

„Ära tappis, kurat, mu kalli linnanõuniku!" hüüdis linnapea Priidu Kumalane, kuid niisuguses ebamäärases veidras toonis, et keegi aru ei saanud, kas mõtles ta seda tõsiselt või tegi ainult nalja. Sekretär Karneol seevastu muheles päris ilmse kahjurõõmuga: mitte sellepärast, et ta Madjakule mingit viha oleks kandnud — ei, Madjak oli tema meelest kõigiti kena mees —, vaid lihtsalt, et tal oli niisugune mood.

„See väike latakas . . . õkk . . . nüüd mehele midagi tegi!" ilkus Porovardja omakorda. „Ei niisugust kanget meest . . . õkk . . . võta veel seitse surma . . . õkk . . ."

„Ah, mädand, et nad ka ei oska ilusti olla!" lõi Sarapik poolpahaselt käega ja kadus kiiresti ära teise tuppa.

Keda aga vahejuhtum kõige sügavamalt põrutas, see oli kodanik Villibald Eiühti Tallinnast.

Täis ääretut kõlbelist hämmastust astus ta Mangelmanni juurde, haaras sel tugevasti käest kinni ja hüüdis väga karmil häälel:

„Kuidas te julgete siin niiviisi . . . inimesi lüüa?!"

„Ja mis see . . . teie asi on?" sähvas Mangelmann tigedalt vastu, oma kätt ühel hoobil teise käest lahti raputades. „Kes te olete . . . niisugune?"

„Ja teie ise . . . kes olete? Ma pole niisugust . . . kirvenägu veel kuskil näinud."

„Kuidas te julgete . . . kurrat võtku!"

„Näete, et julgen, teie . . . vilets argpüks . . ."

„Ah, või mina argpüks! No seda te alles . . ." Ja juba tõusis Mangelmanni käsi uuesti löögiks, kuid silmapilkselt haaras nüüd Porovardja, nii purjus kui ta oligi, sellest kinni, kohe oli ka kõrtsimees leti tagant seal, ja

Mangelmann talutati sõbralikult manitsedes Sarapiku järel teise tuppa.

Ukse pealt heitis ta veel äärmiselt vihase ning põlastava pilgu tagasi ja surus raginal läbi hammaste Eiühti poole:

„Selle eest te saate ükskord ... lontrus niisugune!"

„Katsuge ainult, kui julgete. Trellide taga ei ole mitte päris mõnus istuda."

Vahepeal oli ka linnanõunik Madjak juba toibunud. Ta upitas enese pikkamisi maast üles ja kodanik Villibald Eiühtit silmates küsis temalt väga väsinud häälega:

„Kas lähme ärä kodu vai? Mia ole joba ... peris purjun."

„Võime minna jah," vastas Eiühti. „Täna on juba küllalt janti saanud. Jätkub sellest."

„Õigus, tävveste õigus," katsus Madjak asja heaks teha, sest tal oli nüüd päris piinlik, et ta enda nii nurjatult oli lasknud pikali lüüa. „Sai sedä tettüs ja nättüs," seletas ta, „ja nüüd lähme ärä oma sanna manu. Küll ommen näis, mes edesi saap. Ega iks ... niisedäviisi kah ei sünni, et egä miis tulep joba kässi külge a'ama."

„Pole see, jah, kellegi mehe mood!" kinnitas Eiühti ja astus koos Madjakuga kõrtsist välja.

Nad läksid ühes kuni raekojaplatsini, siis jätsid südamlikult jumalaga, kusjuures Madjak Eiühtile peaaegu kaela oleks langenud, ja lahkusid nagu kõige suuremad sõbrad.

Eiühti tuju oli sellest hoolimata väga sant. Nagu mingi viirastuslik, peletav unenägu kerkis kogu möödunud õhtu talle uuesti silme ette. Niisugused on siis inimesed Soodomas! Väiklased, ennast täis lakardid ning kaklejad! Ja nende keskele peab ta nüüd elama jääma pikkadeks aastateks, võib-olla kuni oma elu lõpuni! Ennetundmatu jube tülgastustunne täitis teda, nagu oleks ta äsja supelnud porilombis, millest kogu ta kehasse on imbunud vastikut, ilget muda.

Ta kahetses jälle kibedalt, et oli tulnud siia, Soodomasse. Tegi endale raskeid etteheiteid, et oli end lasknud meelitada kõrtsi ja sinna nii kauaks konutama jäänud. Vähemalt sedavõrd oleks tal pidanud olema tahte-

jõudu, et ta sealt õigel ajal oleks tulema tulnud, aga mitte seni ootama jäänud, kuni see totruse haritipp kätte jõudis. Oli tal vaja näha, kuidas purjus inimesed käsitsi kokku lähevad, ja ennast sinna vahele segada? Muidugi, ta ei saanud teisiti, ta pidi löödava kaitseks välja astuma nagu aumees ning rüütel, kuid siiski oleks olnud parem, kui ta kõigest sellest oleks pääsenud — kui ta üldse ei oleks läinud kõrtsi või siis sealt õigel ajal lahkunud.

Nagu mingi kohutav, kuri ennustus kõlasid ta kõrvus Mangelmanni viimased sõnad. Otsekui mitte millestki hooliva kiskja looma pilk jäi talle meelde selle mehe ilget viha ning üleolekut hõõgav vaade. Tõepoolest, selle mehega tuleb tal veel tegemist, ja ta peab temast kartma kõige pahemat.

Äraneetud Soodom! Mida ta küll pidi siit otsima?

4

Palju päevi oli möödunud. Sass Peebuleedu oli parajasti tulnud raekojast, kus ta linnasekretär Kaarel Piirandilt kavalalt oli välja uurinud, et tema üürnik Villibald Eiühti mõne aja eest linnapea Kumalast ja linnanõunik Madjakut olevat kostitanud, selleks et neilt saada ehituskrunti. Peebuleedu oli väga rõõmus niisuguste värskete andmete üle, sest nende varal lootis ta kõige kiiremas korras teostada oma suuri kavatsusi, mis tal juba ammu mõttes mõlkunud. Nüüd oli vaja veel ainult Villibald Eiühti enda suust kuulda, et sekretär Piirandi jutt vastab tõele, ja siis — muudkui kiiresti tegevusse!

Kahjuks aga ei olnud Villibald Eiühti sel hetkel kodus. Ta oli kohe hommikuse aovalgega välja läinud, et oma uue maja jaoks kive ja palke kokku osta. Nüüd algas juba videvik ning kell käis nelja peal, aga ta ei tulnud ikka veel tagasi. Peebuleedu ootas ja ootas, kuigi tal endalgi vaja oleks olnud välja minna, et mõningaid hädalisi asju õiendada. Kui viimaks kell sai viis, hakkas ta kõvasti kahtlema, kas tema üürnik sel päeval üldse koju tuleb. Villibald Eiühtil olid ju vahel

niisugused veidrad tujud, et kadus terveteks päevadeks, ilma et oleks oma peremehelegi ütelnud, kuhu ta läheb. „Peräkõrd teeb ta täna niisamuti," mõtles Sass Peebuleedu endamisi, „ja mina ootan siin nagu narr ei tea mida!" Mõtles nõnda majaperemees Peebuleedu, tõmbas kähku palitu selga ja astus uksest välja.

Ning seal see oodatav nüüd oligi. Ta tuli Peebuleedule just ukse ees vastu, oleks pimeduses temaga peaaegu ninapidi kokku põrganud.

„Ah, vabandust, härra Peebuleedu!" lausus ta pisut süüdlasel toonil ning lisandas siis: „On juba nii pime, et ei näe enam mitte sugugi."

„Jah, eks nüüd talvisel ajal lähe vara pimedaks," pomises Peebuleedu vastuseks ja edasi, vähese vaikimise järel: „Jäite täna ka üsna hilja peale koju tulema. Käisite peräkõrd jälle „Linnusilmas" või „Hõimukõrtsis"?"

„Mis te nüüd nalja teete, härra Peebuleedu!" tõrjus Eiühti. „Mina pole ju kellegi kõrtsiskäija."

„Mis nüüd seda," jätkas Peebuleedu kavalalt, „aga eks Soodomas aeta kõik need tähtsamad asjad kõrtsis. „Meie linnavalitsus istub rohkem seal kui raekojas."

„No-jah," ei osanud Eiühti selle peale kohe kindlat seisukohta võtta. „Teie kui Soodoma elanik teate muidugi paremini."

„Tean, miks ei tea," kinnitas Peebuleedu iseteadvalt. „Olen ometi ise mitu aastat linnaomavalitsuses kaasa töötanud. Nagu teile juba rääkisin, lahkusin sealt ainult haiguse pärast."

„Õige jah, haiguse pärast! Aga mis haigus teil õieti oligi?"

„Rinnahaigus. Päris tiisikus ikka, mis muud."

„No kuulge, härra Peebuleedu," kahmas seepeale Eiühti. „Siis peate ju ennast üsna kõvasti hoidma. Seisate siin niiviisi . . . külma käes."

See meeldetuletus oli Peebuleedule otse teretulnud. Tal õieti ei olnudki linna kesteab kui suurt asja, aga Eiühtiga oli tingimata vaja kõnelda, ja siin see Eiühti on, mis siis enam?

„Oma tervist tuleb hoida, see on tõsi," ütles ta. „Ja ma mõtlen, ma ei lähegi täna enam välja. Kui lubate,

astun teie poole sisse, ja me võime ühest ja teisest kõnelda."

„Oo, palun," nõustus Eiühti kohe, kuigi ta sel õhtul meelsamini üksi oleks olnud, ja juhtis külalise oma korterisse.

„Olete ennast siin päris mugavasti sisse seadnud," arvas Peebuleedu, kui elekter oli süüdatud, asjatundliku pilguga ringi vaadates. „Pehme mööbel, lilled, hulk raamatuid ja puha ilusas köites — rohkem pole enam soovidagi."

„Eks ta ole kah, nagu ta on," vastas Eiühti meelitatult, kuid väga väärikas toonis. „Päris oma kodu on siiski ette."

„Noh, selle te saate ju ka varsti. Nagu ma kuulsin, on ehituskrunt teile juba lubatud."

„Lubatud küll. See tähendab, põhimõtteliselt lubatud. Aga ma ei tea veel, kus see saab olema ja kas see koht mulle ka meeldib. Tahaksin ise kuhugi metsa alla, kus see igaühel nii . . . jalus ei oleks. Mis te arvate, kas ma saan ta sinna?"

„Jah, see on iseküsimus. Madjak ja Kumalane ehk lubavad teile küll, aga volikogu võib selle lubaduse ka kinnitamata jätta."

„Arvate teie?" ei suutnud Eiühti oma kohkumist varjata. „Siis jooksin tänase päeva päris asjata. Käisin nimelt, et te teaksite, ehituspalke ja kive vaatamas. Talve jooksul tuleks ju kõik kohale vedada, et kevadel varakult ehitusega peale hakata."

Peebuleedu teadis väga hästi, et Madjaku ja Kumalase lubadus on sama hea kui volikogu otsus — nende selja taga seisis ju enamus —, aga ta taotles oma sihti ja see nõudis, et ta oma jutukaaslast veel tükk aega peab pinnima, enne kui järele anda.

„Ma mõtlen, et asjas ei või mitte päris kindel olla, kuni puudub volikogu otsus."

„Ja millest oleneb see otsus? Kas linnavalitsus ei saa siin kaasa mõjuda?"

„Muidugi saab. Aga volikogu peale võivad ka teised mõju avaldada."

„Kes nimelt?"

„Noh, ütleme, mõned haritlased, kellel linnavolinikkude keskel tutvusi on."

„Ma ei tea, et kellelgi võiks midagi minu vastu olla. Olen ju siin päris uus inimene."

„Teie vastu? Muidugi ei või teie vastu kellelgi midagi olla. Aga Kumalase ja Madjaku vastu küll."

„Mispärast siis?"

„Paljugi, mispärast. Peräkõrd või põhimõtteliselt, kes on Soodomas õieti peremees: nemad või rahva poolt valitud volikogu?"

„Mina arvan, et see on ilmaaegne vägipulga vedamine."

„Soo. Teie nimetate siis ilmaaegseks seda, et volikogu kui rahva esindaja järele valvab, kas need härrad linnaasju ajavad seaduse ja õiguse kohaselt või mitte? Peräkõrd nad võivad näpud linna raha külge ka panna, ja kellelgi ärgu olgu midagi ütlemist? Kas nii te arvate?"

„Ei, nii ma seda ei arva. Aga mul ei ole ka põhjust arvata, et teie linnavalitsuse liikmed just nimelt midagi seaduse- ja õigusevastast peaksid tegema."

Mõni teine mees oleks selle vastuse ees jalamaid tummaks jäänud, kuid mitte Sass Peebuleedu. Ta oli ise tulnud Soodoma linnavalitsuse koolist, tundis põhjalikult sealset asjaajamist ja oskas sellest alati niisuguseid lugusid jutustada, et iga vastuvaidleja lõpuks löödult pidi alistuma. Seekord tal aga polnud vajagi neid lugusid appi võtta. Ta jutukaaslase enda krundiasi oli küllalt veenvaks tõendiks, et ta kõneleb tõtt ja et temaga ei maksa edasi vaielda selle aine üle. Ta kaaslane oli enda nõnda-ütelda sisse kõnelnud. Oli ainult tarvis talle seda näidata, ja Sass Peebuleedu muidugi ei kohkunud selle ees tagasi. Peaaegu tigeda kahjurõõmuga, mis igale terasemale vaatlejale oleks tema mesimagusa naeratuse tagant silma hakanud, ütles ta:

„Minu vana sõber linnasekretär Piirand jutustas mulle alles täna, kuidas nende kruntidelubamistega seal lugu on. Kui inimesed selleks, et krunte saada, juba viinapudeleid ja süldikausse raekotta kannavad," ning siinjuures heitis ta väga tähendusrikka pilgu enda

vastas istuvale Eiühtile, „siis ... siis, ma ütlen, ei ole asi enam korras. See on selge altkäemaksu andmine ja võtmine."

„Ahaa! Ta teab!" välgatas mõte Eiühti pähe ja pani ta ilmselt kohkuma. Kuid ta ei tunnistanud mitte, et see on tema enda lugu, vaid alustas umbmääraselt, kuigi mitte ilma märgatava erutuseta:

„Võib olla küll, et niisugust asja on juhtunud, aga kas see just oli altkäemaks? See võis väga hästi olla ka lihtne omavaheline napsivõtmine."

„Noo-noh? Kui tuleb päris võõras inimene, kes neid härraseid ei tunnegi, ja toob kohe viina ja sülti? Ja mis napsivõtmine see on niisugune ... raekojas ametlikul ajal?"

„On teil's nii kindlaid tõendusi selle kohta?"

Nüüd ei saanud Sass Peebuleedu enam pidada, vaid ütles lausa välja, et teise vastuvaidlemistuju lõplikult maha suruda:

„Miks salgate mulle seda, mida ma ometi väga hästi tean? Teie ise olite see, kes nende lakardite juurde läks ja neile viinapudeli ja süldikausi kaasa viis, ja kui sellest küllalt ei olnud, linna käskjalal poest veel uut viina ja sakuskat laskis tuua. Ma saan aru, et te tegite seda oma heast südamest, midagi paha mõtlemata. Aga kui ma nüüd teile ütlen, et need mehed on ühed igavesed issanda päevavargad, kelle koht ei ole mitte linnavalitsuses, mis põhjus on teil siis neid kaitsta ja nende eest seista?"

Kodanik Villibald Eiühti südames kihvatas midagi protestitaolist ja ta ütles:

„Kuulge, härra Peebuleedu, mina jälle ei saa aru, mis kange lust on teil ennast segada asjadesse, millega teil kõige vähematki tegemist ei tohiks olla."

„Kuidas?" hüüatas Sass Peebuleedu suurima kõlbelise hämmastusega. „Minul ei tohi tegemist olla linnaasjadega ega sellega, kuidas neid aetakse? Inimene, kas te ka mõtlete, mis te räägite? Need asjad on iga kodaniku asjad, ja minu kohus on nendesse, lubage ütelda ... vägagi oma nina pista."

„Ja mis te's nüüd tahate teha? Minu krundisaamist takistada?"

„Oh, seda ma ei taha mitte sugugi," sai Peebuleedu jälle pisut leebemaks, sest see ei olnud tema huvides (eriti mitte nüüd, enne valimisi) oma üürnikku pahandada ega teda oma vastaseks teha. „Ma tahaksin ainult teie silmi selgitada, et te näeksite, mis mehed need seal on, ja nendega nii sõbralikult ei mõtleks läbi käia. Nad võivad teid ka oma kilda tõmmata, ja teil võib sellest sekeldusi tulla."

„Ma tänan hoolitsemise eest," vastas Eiühti seesmiselt pahandatult, kuid täieliku välise viisakusega, nagu ta seda oma endises ametis oli õppinud.

„Niisuguste meeste eest peab ennast hoidma," jätkas Peebuleedu kavalalt, „nimelt sellepärast, et neil ei ole siin Soodomas enam mingit tulevikku. Rahvas on täiesti nende vastu, ja kui tulevad uued valimised — ja need tulevad veel tänavu talvel —, siis on nende päevad raekojas loetud. Ja mis sõbrad või abimehed nad teile siis veel võivad olla? Ainult häbi võivad teha igale mõistlikule inimesele. Nüüd veel hoiavad endid kuidagi vee peal, aga siis vajuvad täiesti põhja. Vaata, et varsti ei ole teistel enam särkigi seljas."

„Ah, kes see ette teab, mis kellestki saab," sõnas seepeale Eiühti, keda see kõneaine lõplikult oli tüüdanud.

„Mis seal teada, eks me näe seda oma silmaga."

Eiühti ei vastanud enam midagi, ja nende jutt lõppes.

Varsti lahkus Peebuleedu, olles täiesti rahul oma külaskäigu tulemustega. Tal ei olnud enam muud vaja kui päeva jooksul kogutud andmed paberile panna ja ära saata sinna, kuhu tarvis. Ta tegigi seda veel samal õhtul, sest kodulinna saatus kipitas tal niivõrd südamel, et ta isegi oma öörahust tunnikese või teise lisaks võttis, kui vaja oli kiiresti tegutseda, et ise jälle linnaasjade juhtimisele ligemale pääseda.

*

Mis nüüd edasi sündis, tuli nii kodanik Villibald Eiühtile kui kogu Soodomale nagu välk selgest taevast. Mõni päev hiljem, ühel hommikul, kui vaevalt valgeks oli läinud, sai Eiühti käsu ilmuda kohtu-uurija

juurde. Ta kohkumine ei olnud väike, sest kohtud olid tema meelest niisugused hirmsad asutused, mille eest iga aus ning korralik inimene peab hoiduma nagu tule eest, kuna nendega kokkupuutumine jätab igaühele kustutamatu häbimärgi kogu eluajaks. Saadagugi seal kas või õigus, kuid kaasinimestel on ikka põhjust näidata näpuga ja irvitada ning mõnitada: ega ta ikka õige mees ole, kui kord juba kohtu all on olnud; pääses küll veel kuidagi terve nahaga, aga noh ... teada puha ta vigurid, mis seal enam rääkida?

Eiühti käis hulk aega närviliselt mööda tuba edasi-tagasi, mõteldes kõige suurema pingutusega sellest, mis asi see küll võiks olla, mispärast teda nii ootamatult ja koguni hommikul vara kohtu-uurija juurde kutsutakse. Ta ei teadnud endal mitte mingit süüd olevat, aga see seik ei lohutanud teda põrmugi, vaid tegi ta rahutuse ja hirmu veel suuremaks. — See on see pagana Soodom, sajatas ta endamisi. — Tule siia nagu õige inimene, aga vaevalt saad siin mõned päevad elada, kui juba oled segatud igasugustesse kõrtsikaklustesse ja kohtuasjadesse. Tõepoolest, välgatas tal siis korraga nagu valgus läbi pea, — eks ma arvanud, seesama see asi on: kaklus „Linnusilma" kõrtsis Mangelmanni ja Madjaku vahel, mispärast temalt nüüd aru nõutakse. Aga seal pole ju tema vähimatki süüdi, seal võib ta olla ainult tunnistajaks. Noh, selle ees tal küll ei tarvitse hirmu tunda, sellest ta tuleb välja täieliku aumehena.

Jõudnud niisugusele otsusele, Eiühti rahunes silmanähtavalt. Ta riietus uude musta ülikonda, mis andis talle väga soliidse ning koguni aukartustäratava välimuse. Heitnud pilgu peeglisse, ta jäi enesega kõigiti rahule, tõmbas palitu ülle ja astus uksest välja.

Kohtu-uurija juures lasti tal kaua oodata. Enne tema tulekut oli just alanud linnanõunik Madjaku ülekuulamine, ja see ei läinud nii libedasti, nagu oleks võinud arvata. Madjak oskas kõnelda, kui vaja oli, ja just nüüd oli tal seda vaja, kuna kaalul seisis tema nimi, millest ta siiski omamoodi lugu pidas, ja linnanõunikukoht, millest ta vähem lugu ei pidanud.

Eiühti muutus juba kannatamatuks. Kuigi ta ise

ministeeriumis teenides ei olnud küll harjunud inimesi punktipealt vastu võtma, pidas ta väga lugu sellest, et temal oodata ei lastaks, vaid et ta jutule võetaks just sel kellaajal, milleks ta on kutsutud. Siiski suutis ta kuidagi ära istuda selle tunnikese, mis kulus Madjaku ülekuulamiseks. Ja kui saabus hetk, mil ta omakorda uurija palge ette pidi astuma, ei suutnud ta koguni maha suruda soovi, et ootamine veel kestaks ja ta ei tarvitseks vastata neile tema arvates päris rumalaile ning mõttetuile küsimusile, millega teda nüüd hakati üle külvama.

„Kuidas nimi? Kui vana? Kus elate?" Need küsimused olid veel kuidagi talutavad, kuigi tüütavad, aga mis nüüd edasi tuli, see ei kõlvanud enam mitte kuhugi.

„Tunnete teie Soodoma linnanõunikku August Madjakut?" Seda küsides vaatas kohtu-uurija Eiühtile nii silmatorkavalt halvakspaneva pilguga otsa, nagu ei seisakski tema ees aus ning korralik vabariigi kodanik, vaid keegi viimane roimar ning inimjätis. Eiühtit vihastas niisugune kohtlemine hingepõhjani. Kuid ta pidi oma viha maha suruma, sest tema ees istus ikkagi ametnik, kes täitis oma ametikohuseid ja kellele ta ei tohtinud vastu hakata. Ainus, mis ta sai teha, oli anda oma häälele võimalikult külm ning tõrges toon, kui ta ütles:

„Tunnen teda... väga pealiskaudselt."

„Ma ei küsinud, kuidas te teda tunnete, pealiskaudselt või mittepealiskaudselt. Te vastake lühidalt ja täpselt."

„Usun, et vastasin küllalt lühidalt ja täpselt... ainult nelja sõnaga."

„Mitte minuga siin vaidlema hakata!" käratas kohtu-uurija seepeale. „Kas te ammu juba teda tunnete?"

„Ei, ainult mõni nädal," vastas Eiühti järjest tõrksamalt.

„Ja kus saite teda tundma?"

„Linnavalitsuses."

„Millistel asjaoludel see sündis?"

„Aga täpselt niisugustel asjaoludel, et läksin raekotta linnapea jutule ja hiljem tuli sinna ka härra Madjak."

„Ja mis asja teil oli linnapea juurde?"

Nüüd hakkas Eiühti juba tumedalt aimama, mispärast ta ülekuulamisele on kutsutud — siis ometi mitte Madjaku kõrtsitüli pärast! —, ja ta otsustas olla väga ettevaatlik, et ennast mitte sisse kõnelda.

„Oma eraasjade pärast," vastas ta lühidalt.

„Mis tähendab eraasjade pärast?" hakkas uurija jälle kurjustama. „Eraasjade pärast ei käida mitte raekojas ametlikkudel tundidel. Kõnelge tõtt, või muidu . . . teid võidakse vastutusele võtta."

„Seda ma tean," ei vaielnud Eiühti vastu. „Ja ma pole mõtelnudki teile ebatõtt kõnelda."

„Noh, siis vastake, mis asi see oli, mida te seal linnapea juures ajasite?"

„See oli, nagu ma ütlesin, eraasi. Tahtsin linnavalitsuselt endale ehituskrunti paluda."

„Nii, nii," noogutas uurija mingi tigeda muigega. „Ja kellega te selle üle kõige enne kõnelesite? Madjakuga?"

„Ei. Kõnelesin, nagu ma ütlesin, kõige esmalt linnapeaga. Madjak tuli sinna alles hiljem."

„Aga kas ei küsinud te kohe linnapealt, et kus on linnanõunik Madjak, ja kui ta teile vastas, et Madjakut ei ole seal, siis ütlesite, et kahju küll, sest temaga oleks selle krundiasja kiiresti saanud korda ajada? Kas polnud see nii, mis?"

„Ja mis sellest, kui see oligi nii?"

„Teie ärge targutage, vaid vastake, mis teilt küsitakse. Oli see nii või mitte? Noh!"

„Küllap vist oli!" ei saanud Eiühti nüüd enam salata.

Uurija tegi väga tähtsa näo, kirjutas midagi paberile ning jätkas siis pärimist:

„Teie ütlesite ennist siin, et tunnete Madjakut ainult mõne nädala. Aga linnapeale seletasite tookord, et Madjak on teile koguni sugulane ja et te talle sugulase poolest koguni kosti olete kaasa toonud. Kummale te's nüüd tõtt kõnelesite ja kummale valetasite?"

Eiühtit vihastas see, et teda võidakse kahtlustada valetamises, ja ta vastas üsna teravalt:

„Tõtt kõnelesin mõlemale."

„Kuidas? Kuidas on see võimalik?" hüüatas uurija pahases arusaamatuses.
„See on võimalik niiviisi," seletas Eiühti, „et kui inimesed on üksteisega kaugelt sugulased ja elavad ka üksteisest kaugel, siis ei saa nad üksteisega nii kergesti tuttavaks."
„Soo! Soo!" vedas uurija jälle krabistades sulge üle paberi. „Ja kuidas see Madjak siis teile sugulane on?"
„Seda ma täpselt ei tea. Pole kunagi uurinud."
Uurija kulmud tõmbusid uuesti kortsu.
„Inimene!" käratas ta. „Kas te arvate, et keegi seda juttu ka usub? Kõnelge tõtt, ütlen ma teile. Kellega te arvate endal siin tegemist olevat? Mõne karjapoisiga või?"
„Härra kohtu-uurija," hakkas nüüd ka Eiühti kannatus katkema, „ma palun kõigepealt viisakamat tooni. Ja siis — ütelge mulle lihtsalt ning lühidalt, mis te minust tahate? Ma pole ka mitte mõni poisike ... olen rahandusministeeriumi kõrgem ametnik ..."
„Soo! Soo! Teie olete rahandusministeeriumi kõrgem ametnik?" võttis uurija korraga teise tooni. „No miks te siis seda kohe ei ütelnud? Ega mina või teid läbi näha."
„Minu teada on kõik vabariigi kodanikud seaduse ees üheväärilised ja nendega tuleb ühetaoliselt ümber käia."
„Noh, see on nüüd, kuidas ta on," pomises uurija ning jätkas siis: „Tähendab, teie olete härra Madjakuga kaugelt sugulane ja lootsite tema kaudu oma asja kiiremini läbi viia? Võtsite selleks talle koguni kosti kaasa?"
„Ei, vaid ma olin kuulnud, et ehituskruntide asjad kuuluvad tema kompetentsi. Ja see, mis te kostiks nimetate, ei olnud mitte selleks, et kellelegi mõju avaldada."
„Aga kuidas see siiski tuli, et teie sealsamas, raekojas, neile härradele viina hakkasite pakkuma?"
„See tuli niisama ... juhuslikult."
„Juhuslikult?"
„No-jah, linnapea juhtus küsima, et mis imelik komps see teil seal kaasas on, ja mina siis niisama

naljapärast vastasin, et eks proovime järele, ja nii see algaski."
„Aga see teie... komps oli määratud ju Madjakule?"
„Seda pole ma ütelnud."
„Vabandust, seda on mulle öeldud."
„Kelle poolt?"
„Noh, see pole tähtis."
„Igatahes on minu sõnadest valesti aru saadud. Seal sai kõike kokku kõneldud: tõtt ja nalja, ning igaüks võis seda mõista omamoodi."
„Teie siis, tähendab, ei tahtnud selle kostitamisega mitte mõju avaldada, et teie krundiasi teile soodsalt ning võimalikult kiiresti ära otsustataks?"
„Kinnitan seda teile, et ei."
„Noh, hea küll, kui te seda kinnitate, siis pole mul enam põhjust teie ülekuulamist jätkata. Palun kirjutage protokollile alla."
„Ma pean seda enne lugema."
„Ja muidugi, palun."
Eiühti võttis protokolli, luges selle hoolega läbi, ja kuigi seal mõni lause tema arvates ei olnud päris selge ega täpne, andis ta vastuvaidlemata oma allkirja.
„Võin ma nüüd minna?" küsis ta seejärel.
„Aga iseenesest mõista."
„Tänan. Ja head päeva siis."
„Head päeva, härra Eiühti."
Kodanik Villibald Eiühti lahkus kohtu-uurija juurest väga ebamäärases meeleolus. Ta ei teadnud, kas peab ta rõõmustama või kurvastama või koguni vihastama selle üle, et see rumal lugu lõppes nii ja mitte teisiti. Oli ju iseenesest hea küll, et ta pääses sellest ilma kellegi vastu halba tunnistamata, aga kuidagi võõrastav tundus sealjuures, et ta ei pääsenud mitte tõe abil, vaid alles väikest valet appi võttes. Ta mõtles, kui veider see siiski on, et enne irvitati tema üle ja karjuti talle näkku igasuguseid ebaviisakusi, aga niipea kui ta ütles, et ta on rahandusministeeriumi kõrgem ametnik, muutus kohe toon ja ta oleks võinud kas või ülekuulajaks hakata, selle asemel et end üle kuulata lasta. Varemalt ministeeriumis teenides oli ta muidugi har-

junud sellega, et inimesi koheldakse nende varandusliku ja seltskondliku kaalu järgi, kuid nüüd, kui tema enda puhul sama mõõdupuud hakati tarvitama, tema sees miski protestis selle vastu. Tal oli lihtsalt piinlik enese ees, et ta enam ei olnud seesugune tähtis tegelane, kellega kõigiti väärikalt peab ümber käima, ja lõpuks veel enam piinlik seepärast, et ta pidi tarvitama hädavalet enese väärikuse tõstmiseks. Ta ise muidugi ei olnud teadlik sellest, ja see tegi ta tuju väga ebamääraseks. Tal oli nii võõras ning sant olla, et ta ei saanud teisiti kui pidi minema kõrtsi, kust lootis paari, kolme napsiga leida kergendust.

„Linnusilmas", kuhu ta siirdus, valitses ennelõunasest ajast hoolimata harukordne elevus.

Leti ees seisid ärimehed Juhan Pohlak ja Kristjuhan Sarapik, jõid valget viina sidrunisoodaga ja lööpisid teineteisega väga valjusti, kumbki järjest oma, enda arvates leidliku nalja üle naerda itsitades. Sealsamas lähedal laua ääres vaidles linnanõunik August Madjak ägedasti advokaat Armin Porovardjaga, kes aga tema ägedusest suurt ei näinud hoolivat, vaid sellele vastas aina üleolevama ning ilkuvama naeruga.

Nähes sisseastuvat Villibald Eiühtit, jättis Madjak oma vaidluse sõnapealt pooleli ja ruttas tulijale kõige suurema sõbralikkusega vastu.

„Noh, kas joba läbi?" küsis ta temalt nähtava ärevusega. „Mes te tälle siss ütlide kah? Ega te ommete miu pääle kaibama es naka?"

„Mispärast just kaebama?" vastas Eiühti. „Ei tulnud mulle mõttessegi."

„Sedä arvassi mia kah, ku ma enne teid sääl näie," muutus Madjak kohe rahulikumaks. „Te olete iks täitsä miis. Tulge, võtame selle pääle üte napsi. Saage tutvass: advokaat Porovardja — härrä Eiühti Tall'nast."

Eiühti istus, kuigi vastumeelselt, talle pakutud toolile. Madjak kutsus kelneri, tellis juurdetulijale puhtad klaasid ja hakkas napsi sisse kallama, seejuures tähendades:

„Nemä uuriva? Ei tiiä, medä na siist uuriva? Nigu olessime meie mõne varga ja valerahategijä?"

„Ega teid teada või kah," sähvas Pohlak seepeale

leti äärest. „Alati istute kõrtsis, kust te selle raha kõik välja võtate?"

„No sii om joba häbemädä," kargas Madjak korraga toolilt püsti, „meid niisedäviisi süüdistädä! Inemistele putub iks ette, et me kõrtsin käime, aga sedä ei küsi kiäki, mes me siin kõik liina kasuss ärä teeme. Siin saap iks inemistega kokku ja saap nii mõniki asi kõrda aetuss, mes muidu a'amata jääss. Ja raha? Pal'lu me sedä raha siin õige kulutame? Sii asunik vai tõine, mes me joome, ei massa ommete mõnda mõisat. Ja inemise ostava tõinekõrd ka omalt puult."

Madjak kõneles täiesti siiralt ning veendunult, kuid Pohlak ei pannud seda mikski, vaid aina irvitas vastu:

„Eks te ole seal asjamehed küll, jah. Juba viis aastat olen teid iga päev kõrtsis näinud, ja teile ei maksa see kõik midagi? Ütelge, palju te seal õige palka saate, mis?"

„Kuus tuhat marka kuu," vastas Madjak nähtava uhkustundega. „Arvake esi, kui pal'lu selle iist asunikke saap. Tulep iks mitu tükki egä päevä jaoss, ja egas me egä päiv ei juuki."

„Ainult seitse päeva nädalas, mitte rohkem," ilkus Pohlak aina kasvavas norimistujus.

„No teie ei ole siin ka kellegi ütleja," segas nüüd vahele advokaat Porovardja, kes Pohlaku vastu juba ammugi vimma kandis. „Ise käite päevas kolm, neli korda kõrtsis."

„Mina võin seda, sest mul on raha," sähvas Pohlak väga teravalt vastu. „Aga teiesugused... vaesed..."

„Kunas teie minu rahakotti olete uurinud," tõstis ka Porovardja tooni, „et te teate, kas mul raha on või mitte?"

„Noh, kui inimesel nõnda palju võlgasid on nagu teil! Rahaga mees ei tee võlgasid."

„Pole te minu võlgasid maksnud ega maksa ka. Ise teen, ise maksan."

„Kes teab, kui te nõndaviisi edasi laristate nagu seni..."

„No kurat!" kargas Porovardja nüüd ähvardavalt Pohlakule juurde. „Mis te kraaksute siin justkui vares

aiateibas? Kui te mõistlikult ei oska oma napsi juua, siis ma teile näitan!"

„Ah, jäta, Porovardja!" manitses teda Kristjuhan Sarapik ja pöördus siis Pohlaku poole: „Oled sina, Pohlak, ka mees ... tükid kohe igaühega tüli norima! Parem läki siit minema."

Pohlak turtsus viha pärast, kuid ei ütelnud enam midagi ja lahkus ühes Sarapikuga.

Nüüd võis Porovardja end täielikult välja paista lasta. Ta kärkis kõrtsimehelt jalamaid „ühe konjaki kahe kutsikaga", ja kui Madjak seda nähes eriti alandlikuks ning viisakaks muutus (Eiühti eelistas niikuinii tagasihoidlikkust ning vaikimist lärmitsemisele), ei keelanud tal enam keegi ega miski lõõpimast ja räuskamast, nii nagu süda kutsus.

„Või tema tuleb mulle siin ütlema, et mul on võlgasid!" kurjustas ta väga üleolevalt. „Nagu tal endal neid ei oleks! Ei tea, kuidas ta oma maja muidu üles ehitas, kui mitte võlgadega? Ta nöörib ju vaeseid matse oma tumeda äriga küll päris ropul kombel, aga või see teenistus kõik vastu lööb selle igavese joomise ja laaberdamise peale. Nagu ma päris kindlast allikast kuulnud olen, olevatki tal juba vesi ahjus, sellepärast tahtvat nüüd ühes Varangu ja Sarapikuga oma panga asutada, mille kaudu igaüks neist uusi sumakaid rahva raha oma ärisse saaks pumbata. Sarapikul ja Varangul on ju ka peenike peos sestsaadik, kui Madjak — kange mees — turu nende ukse alt ära viis, ja eks pea nemadki katsuma endid kuidagi „saneerida". Aga mina ütlen teile: nii kindlasti kui ma siin seisan, see number ei lähe neil läbi. Nad lähevad küll välja rumalate matside pügamise peale, aga ega neid lolle tänapäev enam nii palju olegi, nagu nemad arvavad. See on surnult sündinud ettevõte, mis nad seal asutavad. Nad võivad selle küll asutada, aga elulooma sellest ei saa. Pohlak jääb pankrotti, varem või hiljem, aga jääb tingimata, seda ma teile ütlen. Ja tema tuleb mind veel õpetama, ma ärgu tehku võlgasid! Nagu oleksin ma neid enda pärast teinud — sõpradele antud žiirode maksmiseks olen neid teinud. Ja ega mul sellepärast veel häda ole. Ma teenin küllalt, et kõik oma võlad ära maksta ja

siiski veel iga päev konjakit juua, nagu teine mees joob vett. Proosit!"

Ja Porovardja tõstis klaasi ning jõi — Madjaku ja oma uue tuttava terviseks, sest need mõlemad olevat kenad ning arusaajad mehed (muidugi sellepärast, et nad talle vastu ei vaielnud). Seejärel jätkas ta jälle praalimist endisel teemal — jätkas seni, kuni konstaabel Gottfried Sillak kõrtsi ilmus ja omakorda Soodoma uusimaid uudiseid hakkas jutustama.

„Kas olete juba kuulnud," küsis ta nagu kauaoodatud kallis külaline lauda istudes, „missugune uskumatu asi täna meil Soodomas on juhtunud?"

Kõik lauakaaslased jäid muidugi kikkis kõrvu kuulama. Ta laskis neil päris tubli tükk aega põleda uudishimust, ise sellal mõnulevalt konjakit rüübates, ja hakkas alles siis, kui kaaslased juba kannatamatuks muutusid, väga tähtsa näoga seletama:

„Teie istute siin ja joote rahulikult viina, aga väljas sünnib niisuguseid asju, et ei taha kohe rääkidagi. Mõtelge ometi, meie linnapea Kumalane ja sekretär Piirand viidi vangi."

See teade mõjus kõigile kuulajaile, isegi kõrtsmikule ja kelnerile, kes maailmas hirmsamaidki asju olid näinud, nagu välk selgest taevast. Ääretu kohkumisega vaatasid kõik Sillakule otsa ega saanud keegi sõnagi suust. Alles pikapeale nad toibusid, ja siis küsis Porovardja esimesena:

„Räägid sa tõtt, Sillak, või teed meiega ainult paha nalja? Kelle käest sa seda kuulsid?"

„Elan tsentraalis: näen ja kuulen kõik," vastas Sillak oma hariliku lööklausega.

„Räägi selgemalt," sai Porovardja peaaegu pahaseks, „kui sul üldse on midagi rääkida. Kust sa seda kuulsid?"

„Tulen praegu jaamast," seletas Sillak seepeale, „ja nägin oma silmaga, kuidas nad kahe politseiniku vahel rongi peale saadeti. Kohtu-uurija olevat linna asjaajamises leidnud kuritarvitusi." Siinjuures saatis Sillak kõrvalt uuriva pilgu Madjakule, et näha, kuidas see uudis just temale mõjub, aga kui ta tema näolt midagi erilist ei osanud lugeda, ta jätkas: „Mis seal just oli,

kust minagi seda tean? Aga räägitakse, et Kumalane ja Piirand olevat kruntide andmise juures võtnud altkäemaksu ja... kassa ei olevat ka mitte hästi klappinud."

„Pealekaebus, mis muud," arvas Porovardja lühidalt ja tõstis uuesti klaasi, et oma kõlbelist meelepaha selle üle kurgust alla loputada.

„Seda arvan mina ka!" kinnitas Sillak omakorda ning jätkas: „Kõik vihameeste töö. Ja vihamehi neil, ütleme, oli küllalt. Aga et nad nii suured süüdlased oleksid, seda mina küll ei usu. Olid nii kenad mehed mõlemad, ja siiamaale polnud nende kohta midagi halba kuulda. Päris kahju on nendest."

Seepeale ei vastanud enam keegi midagi. Kõigil oli kuidagi ebamugav olla, ja kui Madjak varsti juttu tegi äraminekust, ei vaieldud sellele vastu. Võeti veel vaikselt ning tusaselt mõned napsid ja lahkuti niisuguses tujus, nagu poleks keegi tilkagi joonud.

5

Sass Peebuleedul oli pärast seda põrutavat sündmust pisut piinlik oma üürniku Villibald Eiühti ees, kellest ta arvas, et see kui mitte ei tea, siis vähemalt aimab tema, Peebuleedu ebameeldivat osa selles kurvas ning kahetsemisväärses loos. Kuid tema kavatsused oma üürnikuga olid liiga suured ning tõsised selleks, et ta kauemini oleks võinud pealt vaadata, kuidas teine häbeliku ning viisaka inimesena oma isiklikku elu elab ega põrmugi ei näi hoolivat Soodoma saatusest, mis ometi igal korralikul kodanikul peaks südame peal seisma.

Ja ühel päeval Peebuleedu lihtsalt ei võinud enam asja edasi lükata, vaid astus parajal hetkel oma üürniku Villibald Eiühti korterisse ja hakkas talle peale käima, et ta nõustuks lähenevail linnavalimisil kandideerima tema, oma majaperemehega ühises nimekirjas. See olevat ju, seletas Peebuleedu, kõigi ausate ning korralike haritud tegelaste kohus nagu üks mees võitlusse minna, et ükskord ometi see kirjaoskamatute joodikute trobi-

kond Soodoma raekojast minema peksta. Olevat kõige viimane aeg selleks, sest nüüd, pärast linnapea ja sekretäri vangistamist, olevat igaühele selgem kui selge, et linnaasjade juhtimist ei või enam jätta senise trobikonna kätte, kes need varsti täiesti upakile ajab ja Soodoma pankrotile vastu viib.

Selle pika jutu peale vastas Eiühti lühidalt ning lihtsalt, et tema on Soodomas alles võõras, ei tunne põrmugi kohalikke olusid ja tarvidusi ega pea ennast seepärast ka sobivaks kandidaadiks linnavolikogusse. Kuid Peebuleedu, keda üürniku vastupanu peaaegu vihale ärritas, ei jätnud nii lihtsalt järele. Ta uskus enda olevat küllalt hea õpetaja, kellelt teine kerge vaevaga võib õppida nii kohalike olude kui inimeste tundmist, ja ta ei olnud ka enam mõni häbelik poisike, kes oma küünla vaka alla peidab. Julgesti hakkas ta kohe jälle seletama, mida kõik Soodomas selle heakorra tõstmiseks vaja oleks teha ja kes oleksid need tublid ning asjatundlikud mehed, kellelt võiks loota nende suurte kavade teostamist. Tema ise on muidugi esimene, sest ta on selle asja algatanud, ja kui tema juba kedagi kaasa kutsub, küll ta siis teab, kes see mees on ja kuidas ta temaga toime tuleb. Sellepärast ärgu Eiühti kartku, et ta ei tunne asja või nii — küllap selle eest juba hoolitsetakse, et ta kõik õieti teeb ja toimetab.

Eiühti oli peenetundeline inimene, ja kuigi Peebuleedu teda oma jutuga otse surmani tüütas, kuulas ta selle kannatlikult ära, omalt poolt sõnagi vahele rääkimata. Seejuures hellitas ta muidugi salajast lootust, et kui peremees enda ükskord väsinuks kõneleb, küll ta siis ka vait jääb.

Aga Peebuleedu ei väsinud nii pea. Alles siis, kui ta kõik seniste linnavalitsuse tegelaste intiimseimadki eluküljed kõige halastamatumalt oli paljastanud, nende asjaajamise „Hõimukõrtsi“ peremehelt linnale võla peale puudeostust kuni turukupja turutšekkide purjus päi peldikusse pildumiseni põhjalikult naeruvääristanud, seevastu iseenda õilsa eluloo sündimisest kuni käesoleva hetkeni otse geniaalse luuletaja värvirikkusega kuulaja silme ette mananud ja iga närvi kaasa

värisedes oma südamevalu kalli kodulinna saatuse pärast tema ette välja puistanud, hakkas ta jõud raugema. Hingeldushoo peale tulles jäi ta vait — jäi ootama oma jonnaka üürniku lõppsõna ning otsust.

Ei saanud aga Eiühti veel midagi vastata, kui talle tuli uusi võõraid. Need olid ärimehed Kristjuhan Sarapik ja Leopold Varang. Nad palusid endid kõigepealt vabandada, aga kuna Soodoma haritud inimestel olevat niisugune komme, et kui linna elama asub mõni uus tähtis tegelane, siis peab talle tingimata viima soolaleiba, — jah, kuna niisugune komme kord juba olevat, siis olevatki nemad nüüd siia tulnud — ärgu pandagu pahaks ega võetagu vihaks! Nõndaviisi seletades asetasid nad lauale mõningad pudelid peene viinaga ja mõningad pakid mitte just soola-leivaga, aga igatahes napsi juurde kuuluva söödava kraamiga.

Eiühti oli õrnatundeline inimene — ei vaielnud poole sõnagagi vastu, vaid laskis kõigel sündida, mis seal sündis. Muretses omalt poolt koguni napsiklaasid, taldrikud ja noad-kahvlid lauale, et külalistel ei oleks mingit ütlemist ega nurisemist. Kui Soodomas kord on niisugune komme, et tullakse külla ilma kutsumata, siis olgu pealegi — ei tema hakka sellest suurt numbrit tegema.

Kui seejärel härrad asusid laua juurde, tõusis Kristjuhan Sarapik kohe jälle püsti, kõlistas noaga vastu taldrikut, nagu ta oli seda märganud tehtavat pidulikel puhkudel, ja, köhatanud hääle puhtaks, ütles väga tõsiselt:

„Meie linn on väike linn, ja hakkajatest meestest on siin suur puudus. Kõik meie ettevõtted kannatavad selle all. Olgu see linnavalitsuses või ärialal — juhte ja eestvõtjaid on vähe. Seepärast me tervitame iga uut meest, kes siia tuleb . . . loodame, et ta meie Soodoma ükskord kah elama aitab panna. Selles lootuses võtame vastu ka teid, härra Eiühti, ja ütleme teile südamest: tere tulemast!"

Kodanik Villibald Eiühti tänas kerge kummardusega, täitis kõigi nelja mehe klaasid, võttis ise ühe, palus teisi teha sedasama ja ütles:

„Mina ei ole küll kavatsenud Soodoma avalikust

elust osa võtta, ja selleks on mul omad põhjused. Aga Soodoma tegelastega vahel mõni sõna juttu vesta... kas klaasi viina juures või niisama, selle vastu pole mul midagi. Proosit!"

Ja nõnda algas jooming. Villibald Eiühti, kellel joomiseks suurt tahtmist ei olnud, oskas alguses ka küllalt kavalasti sellest hoiduda. Aga veel enam jätkus tema majaperemehel Sass Peebuleedul jõudu kurjale vastupanuks, nii et ta päris kainelt võis teisi jälgida ja sellest oma järeldusi teha. Ta tundis kõigepealt tõsist heameelt selle üle, et tema ei ole mitte niisugune nagu needsinatsed. See andis talle enda meelest otse võrratu sangarlikkuse sära, peaaegu ainsa Soodoma äravalitud mehe aupaiste. Ja kuna ta soovis, et seda sära ning paistet viimaks ometi märkaks ka tema üürnik, kelle suhtes ta oma kavatsusist veel ei olnud loobunud, ütles ta mõne esialgse vihje järel lausa välja:

„Soodomas ei ole, jah, sugugi ettevõtjate ega juhtide puudust. Aga paha on see, et neid kuskil asjale ligi ei lasta, ei linnavalitsuses ega mujal. Igal pool istuvad ees joodikud ja logardid, ja kui mõni mõistlik mees kuhugi juurde saabki, mis temaga seal siis tehakse? Kõigepealt nõutakse temalt liikudeostmist ja nende kaasajoomist. Üteldakse, et mis mees sa niisugune oled ja kuidas sa rahvaga mõtled läbi saada ning temaga asju ajada, kui sa tilka viinagi ei võta. Sest Soodomas joovad kõik ja siin aetakse kõik tähtsamad asjad kõrtsis — see on juba niisugune mood Soodoma asutamisest saadik. Ning vastake mulle, kaua jaksab üks uus inimene noile joodikutele vastu ajada? Noh, võib-olla mõni kuu, vast koguni aasta, aga mitte rohkem. Hakkab peräkõrd ise kah viina sisse kaanima ja läheb ühes teistega allamäge. Niisugused on lood siin Soodomas," ohkas Peebuleedu sügavasti ning jätkas siis väga tähendusrikkalt: „Ja päris mõistlik mees, kes neid lugusid läbi näeb, ei lähegi oma nina toppima nonde joodikute sekka. Ta ootab ja organiseerib enda ümber jõudusid, et peräkõrd kõik see kupatus sealt eest ära pühkida."

„Joo, Peebuleedu, ja ära lorise!" hüüdis Sarapik selle

pika jutu peale. „Või sina tahad siin kõige targem olla! No seda alles vaatame, kes enne raatuse peale valitsema pääseb, kas sina või meie."

„Mis seal enam vaadata või olla," vastas Peebuleedu hooplevalt. „See on juba niigi kindel, et meiekandi mehed võidavad. Eks ole, härra Eiühti?"

Villibald Eiühti, kes seni äärmise tagasihoidlikkusega oli alkoholi tarvitanud, täitis nüüd omakorda ilmse agarusega klaasid, lõi oma kahe uue külalisega kokku ja heitis alles siis, klaasi tõstes, Peebuleedule nagu mokaotsast:

„Ah, mulle on see täitsa ükskõik!"

Sarapik ja Varang reageerisid sellele vastusele laia heameele-naeruga, kuna aga Peebuleedu pahaselt huuli mossitas. „Oota sa ainult!" näis ta endamisi mõtlevat ja kättemaksu hauduvat.

Kui ta nii tükk aega oli mõtelnud, ennast veel kord kõigi kolme kaaslasega põhjalikult võrrelnud ning otsusele jõudnud, et ta neist siiski peajao kõrgemale ulatub, ärkas temas jällegi kange tung neile seda otse välja ütelda ja neid sellega kui mitte just jalust rabada, siis vähemalt tublisti ärritada. Ta tõmbas näo halvakspanevale muhelusele ja ütles sügava kõlbelise meelepahaga:

„Mu härrad, eks ole ometi mõistus see, mis vahet teeb inimese ja looma, samuti inimese ja inimese vahel? Mõistus on inimesele selleks antud, et ta enda ja kaasinimeste elu paremaks ja ilusamaks võiks muuta. Kui aga inimene oma mõistuse niikaugelt ära joob, et ta nagu igavene tõbras muu peale enam ei mõtlegi kui õgimise ja lakkumise peale, siis ta peräkõrd läheb ise kah tõpraks, kes ei oska enam endagi elu korda seada, mis siis veel teiste elust rääkida. Niisugune inimene ei ole enam inimese nime väärt. Ja kui ta oma sõgeduses siiski veel kipub avalikke asju juhtima, siis — vabandage, härrad! — ma ei saa sellega mitte leppida. Minu kui korraliku inimese kohus on talle ütelda, et ta eest ära läheks, ja kui ta vabatahtlikult ei lähe, siis ta kas või väevõimuga minema sundida."

Need sõnad olid Peebuleedu enda meelest ülihästi üteldud, kuid kaaslaste poolt võeti need vastu ainult

pilkava naeruga. Isegi Eiühti, nii kummaline kui see oligi, naeris valjusti kaasa.

„Ma ei leia teie jutul, härra peremees, praegusel silmapilgul mingit mõtet olevat," ilkus ta nagu põrguline.

„Täitsa rumal jutt... ei ole sel saba ega sõrga," tähendas Sarapik omalt poolt. Ning kõige lõpuks lisandas Varang:

„Ta oma kõht ei pea tilka viina kinni, siis arvab, et täismehed ka ärgu võtku tilkagi."

Sass Peebuleedu tuju langes kaaslaste irvitamist kuuldes hirmuäratavalt madalale. Vaikselt ning süngelt jäi ta istuma ja oma suuri ning tähtsaid mõtteid mõtlema. Talle oli tõepoolest otse kinnisideeks saanud Soodoma linnavalitsuse etteotsa pääseda, kui mitte otse linnapeaks, siis vähemalt esimeseks linnanõunikuks. Eiühtist oli ta lootnud kindlat abimeest oma kavatsuste teostamisel, aga nüüd ütles see põikpea juba teist korda nii järsult ära, et ära mine enam ligigi. See tegi ta tuju koguni halvaks — vaata et vägisi nutt peale ei tule!

Varang ja Sarapik aga rõõmustasid. Nad tundsid Peebuleedu ääretut auahnust ning võimutahet, kuid ei pidanud seda seniajani endile kardetavaks, sest neil oli käsutada palju tugevamaid võitlusvahendeid kui Peebuleedul. Kuna Peebuleedu näis lootvat ainult enda ja oma sõprade osavale suuvärgile ja tal raha täiesti puudus, oli neil seda viimast siiski veel küllalt ja osavate ärimeestena lootsid nad teisigi rahamehi oma kilda saada. Täna järsku aga aimasid nad, et Peebuleedu tahab neist ette jõuda ja vähemalt ühe rasvase kala, kelle nad olid välja valinud, oma mõrda ajada. See kala oli mitte keegi muu kui kodanik Villibald Eiühti.

Miks ei pidanud siis Varang ja Sarapik rõõmustama, kui Peebuleedu esimene rünnak nende endi näheskuuldes nii haledalt oli nurjunud? Nüüd oli järg nende käes, ja nad otsustasid või vähemalt otsustas Varang oma võistlejale näidata, kuidas tema käest äralibisenud kala ilusasti ümber pööratakse ja oma võrku meelitatakse. Ning kuna Peebuleedu ikka veel oma mõru-

daid mõtteid mõlgutas, lõi Varang Eiühtiga klaasi kokku ja pöördus tema poole järgmiste sõnadega:

„Teie kavatsus — avalikust elust eemale hoida — võib ju küll inimlikult arusaadav olla. Aga seltskonnale ja avalikule elule tuleks sellest suurt kahju, kui teie oma kavatsuse juurde kindlaks jääksite. Ja meie kui Soodoma seltskonna esindajad palume teid mitte nii kategooriliselt talitada. Meile on vaja teie tööjõudu, teie suurt oskust ja vilumust, mida olete omandanud Tallinnas rahandusministeeriumis teenides. Just neil päevil oleme ellu kutsunud uue aktsiapanga — see on täiesti uus ettevõte Soodomas, ja meil oleks heameel näha teid selle panga asjaajaja-direktori kohal. Muidugi ei puuduks teil sealjuures ka võimalus oma kapitali kasulikuks mahutamiseks, kuna te ju ise asjaajamise juures kõige otsustavamalt saaksite kaasa kõnelda. See on meie konkreetne ettepanek teile, ja me paluksime teilt sellele kõige kiiremas korras vastust."

Villibald Eiühti nägu muutus selle jutu kestel üha süngemaks ning vihasemaks, kuigi ta samal ajal senisest suurema ägedusega klaasi tõstis. Talle kõlas lausa pilkena Varangu jutt, nagu oleks teda Soodomas nii väga hädasti vaja, et ilma temata sugugi enam läbi ei saa. Ning kui veel järgnes meeldetuletus, et ta on Tallinnas rahandusministeeriumis ametis olnud, tajus ta juba otse füüsilise teravusega, et need mehed on teda siia ainult narrima tulnud. Ah, siis Tallinnasse sa ei kõlvanud ja tuled nüüd siia ning usud, et siin sind igamees lahtiste käte ja avatud südamega vastu võtab — narr oled, muud mitte midagi, ja meie naerame su siinsamas välja! — nii kõlas talle Varangu sõnade tagant vastu nagu saadanlik irvitamine. Aga kui Varang viimaks hakkas kõnelema uuest aktsiapangast, direktorikohast ja kapitali mahutamise võimalusest, sähvatas ta pähe koguni teine mõte. Ahaa! ütles see, siis selle peale on nad välja tulnud, et sinult su raha kätte saada! Mingipärast peavad nad sind väga rikkaks, ja seda kujuteldavat rikkust — mitte sind ennast! — on neile vaja! Ahaa? Või nii? Seda see advokaat Porovardja seal „Linnusilma" kõrtsis rääkis, et mõned

mehed tahavad endid uue panga abil pankrotist päästa ja otsivad lolle, keda pügada. No oodaku nad! Ei ole Eiühti küll see loll, kes ennast niisugustel pügada laseb!

Talle tuli otse hirm peale, kui ta mõtles, et ta oma raha nende kätte peab andma ja nii sellest igaveseks ilma jääma. Ning ta otsustas kiiresti ja järsult tegutseda, et neile kutsumata külalistele, kes kavalusega kätt tema taskusse tahavad toppida, kõik ära ütelda, mis ta neist arvab, ja siis nad häbistatult uksest välja visata.

Need pitsid, mis ta seni oli joonud, olid talle juba küllalt julgust andnud, igaks juhuks viskas ta veel ühe takkajärele ning alustas siis:

„Mu härrad! Mina ei ole teid siia kutsunud — teie kõik olete ise, ilma kutsumata tulnud: Peebuleedu, Varang ja Sarapik ... või kuidas te nimi oligi," ja ta jäi järsku Sarapikule otsa vahtima.

„Just nii, Sarapik!" vastas see laia heatahtliku naeruga, mis nagu soe õlikord üle ta näo laiali valgus.

„Ka enne," jätkas Eiühti, „on minu juurde tuldud nii ... ilma kutsumata. Seni ei ole ma küsinud, milleks siia tullakse ... nimelt, missuguse tagamõttega. Aga täna ma tahtmatult pean küsima. Ja mis te arvate: mis vastan ma selle peale?"

„Et te üks tähtis mees olete!" lõõpis Sarapik endiselt heatujuliselt, arvates, et Eiühti nendega purjus päi nalja teeb.

„Muidugi tähtis mees!" hakkas nüüd viin Eiühtile juba üsna tugevasti mõju avaldama. Ta haaras laualt klaasi ja seda laias kaares suu juurde tõstes röögatas hirmsa häälega: „Ja selle peale jooge, kuradid!"

„See mees on ju päris otsas!" pomises Peebuleedu haletsevalt enda ette.

Varang vaatas täielikus arusaamatuses Eiühtile otsa: ta ei teadnud, kas naerda või vihastada sellise käitumise üle.

Ainult Sarapik ei lasknud ennast segada, vaid võttis klaasi ja jõi Eiühtiga kaasa.

„Tähtis mees olen mina ... jah!" lällutas seepeale Eiühti, kes ikka enam purju jäi. „Olen pealinnas ministeeriumis teeninud ... jah. Ja raha on mul, teate," tegi

ta käega laia žesti õhku, „nagu ... aganaid. Aga teie ... teie olete viletsad vaglad ja ussikesed ... minu kõrval. Ja nüüd te tahate ... mida te tahate minult ... äh?" Ta nägu tõmbus järsku koledaks lõustaks, ning siis ta röögatas metsikult: „Minu raha te tahate, kuradid! ... See kipitab teil südamel ... selle järele te limpsate keelt ... saadanad niisugused!"

Kõik kolm pealtkuulajat kehitasid endid solvunult istmel, teadmata, mis teha. Kas oli see tõesti tahtlik haavamine või ainult purjus inimese rumal nali?

„Ma olen Soodomas küll võõras," räuskas Eiühti täiesti joobnult edasi, „aga niipalju ma teid tunnen, te ... Kristuse kindavargad, et te olete ... kõik väljas üksteise pügamise peal ... Inimene on tõbras oma loomu poolest, seda te teate isegi ... ilma lorisemata ... Aga teie siin, Soodomas, olete ... veel kolmekordsed tõprad. Te sööksite üksteist elavalt ... tükkis naha ja karvadega ära, nagu ma näen ... Ja minul ei taha te siin kah ... elada lasta. Kohe käsi taskusse ... kohe: anna raha ... jah! ... Röövlid! ... Kõrilõikajad! ... Masuurikad! ..."

Eiühti oli enese ja ümbruse täiesti unustanud. Ta ei märganud enam, kas on keegi teda kuulamas või mitte. Kui viimaks külalised toole kolistades üksteise järel üles tõusid ja ukse poole hakkasid trügima, et siit soovimata sekelduste paigalt pääseda, hakkas ta jälle pisut märkama. Ja nähes enda ees nagu läbi udu mingeid liikuvaid kogusid, kahmas ta äkki kahe käega laualt, mis ette juhtus — taldrikuid, pudeleid, nuge-kahvleid, klaase —, ja loopis neid kiiresti toast põgenevaile külalistele järele, meeletult karjudes:

„Käige põrgusse ... kuradi sead! ... Mina ei taha ... mina ei lase ... Kaduge, või muidu ma ... tapan teid siinsamas ... jah!"

Tükk aega märatsenud, vajus ta järsku murtuna toolile kokku ja puhkes haledasti nutma. Kaua nuttis ta seal, luksuvalt, abitult, ikka enam alistuvalt, nagu väike laps.

Kuidas ta sealt viimaks voodisse sai, sellest ei olnud tal hommikul ärgates mingit aimu. Aga voodis ta lamas — lamas kõigi riietega, ainult krae kaelast ära

võetud, ristseliti vaiba peal, näost surnukahvatu, silmad koledasti auku vajunud, suu vastikult irevil.

Kohutav peavalu ja õõnsustunne rinnus oli esimene, mida ta tajus, kui ta silmad avas. Vaevaliselt ajas ta end voodist üles ja vaatas täielikus arusaamatuses toas ringi. Tuba oli põhjalikult pahupidi pööratud: toolid ümber aetud, põrandal vedelemas purustatud söögi-nõusid, klaasitükke ja toidujäänuseid segamini paberossiotstega, laud aga oli üle kallatud mingi ebamäärast värvi inetu vedelikuga, mille keskel peale paari terveks jäänud taldriku ja mõne noa-kahvli võis näha segamini leiva- ja juustuviilukaid, vorstijuppe ja ohtrasti kilupäid.

Mis on siin siis juhtunud? küsis Eiühti eneselt hirmuga. Kuid siis hakkasid talle nagu läbi mingi udu meelde tulema katked eelmise õhtu sündmustest, ja ta hirm muutus jubedaks tülgastustundeks, mis ta kogu kehast värisema pani. Ning pea, see aina lõhkus valutada, et mine või hulluks.

Ta läks ja avas, eesriideid kõrvale lükates, akna. Ühes päikesevalgusega hoovas talle sealt vastu värsket külma talveõhku, mis teda pisut elustas. Linnas oli turupäev, ja turuplats, mis asus sealsamas lähedal üle tee, oli tulvil rahvast, kes talumeeste vankrite ja kaubaputkade vahel läbematult edasi-tagasi sõelus. See ennatult voogav inimhulk aga ei meeldinud talle ja ta pöördus akna juurest ära.

Tema sees süvenes ääretu rahutuks tegev tühjustunne. Tema süda ja rinnakorv tundusid nagu ära õõnestatud olevat ja ka pea oli nagu suur kõmisev koobas, kus ei ole midagi peale tuikava külma valu. Ning see imelik, arusaamatu hirm, et iga silmapilk kõik otsas on, et see tühjus, mida ta nii äärmise teravuse ning pinevusega tajub, ta korraga kaasa tõmbab kuhugi veel suuremasse tühjusse: olematusesse ning eimiskisse! Tõesti, see oli nii raske taluda, et ta lihtsalt enam ei suutnud.

Ta tundis end jälle kord väga õnnetu olevat. Mõtles, et on praegu nii ihuüksinda siin, ja kui ta järsku haigeks jääb või koguni ära sureb, siis ei ole kedagi, kes teda koristab ja tema eest hoolitseb — lihtsalt jube

on mõtelda, mis temast viimaks saab. Teda tabas raske enesehaletsushoog, ja ei puudunud palju, et ta oleks uuesti nutma puhkenud nagu eelmisel õhtul.

Et midagi teha, hakkas ta oma segipaisatud toas korda looma. Seadnud toolid kohtadele, libises ta pilk üle laua ja sealt põrandale, ning mis ime see siis oli? Seal, just ühe lauajala juures, seisis konjakipudel — jumal teab kes selle sinna oli peitnud —, mis veel pooleni täis paistis olevat. Väriseva käega tõstis ta pudeli üles, leidis kuskilt ka terveks jäänud klaasi, kallas ja jõi kolm pitsi üksteise järel.

See mõjus. Surisedes hakkas varsti mõnus soojus mööda kogu keha laiali valguma, peavalu andis järele ja enesetunne paranes.

Muidugi, ta oli enese õhtul sea kombel täis kaaninud. Aga maksab's sellepärast meelt heita? Mis olnud, seda ei saa enam olematuks teha. Parem edaspidi ette vaadata, et niisuguseid asju ei korduks. Ja ta tõotaski endale kindlasti, et neid enam iialgi ei kordu. Ta peab alustama uut elu, sest selleks ta ju on tulnudki siia, Soodomasse. Ta peab siin looma oma kodu, kuhu võiks kunagi tuua oma tütre, keda ta nii väga armastab ja kellest nüüd sunnitud on eemal olema. Tütar, jah — tema pärast ta peab elama, tema pärast üle saama kõigist oma nõrkusist ning pahedest ja teda oma eeskujuga kasvatama ning kõrgemale tõstma. Joomine tuleb jätta sootuks — seal pole midagi parata.

Ning Eiühti tõotas seda, jõi veel ühe pitsi konjakit, võttis enese riidest lahti ja heitis uuesti magama.

6

Soodoma uue linnavolikogu esimene istung raekoja saalis ei olnud veel alanud. Kestsid edasi läbirääkimised rühmade vahel, mis olid veninud juba üle nädala, ilma et oleksid andnud mingeid tulemusi. Iga rühm tahtis linnapea kohal näha oma kandidaati, ja kuna neid rühmi oli peaaegu sama palju kui volikogus liikmeid, siis loomulikult osutus kokkuleppe saavutamine ūliras-

keks. Rohkem kui nädalase kauplemise järel oli lõpuks jõutud ainult niikaugele, et esialgsed ühemehelised rühmad olid liitunud teiste omakandi meestega. Aga sellest ei olnud kuigipalju kasu, sest seetõttu oli rühmade arv vähenenud vaevalt poole võrra. Soodom teatavasti on juba looduse poolest väga omapärane linn. See õieti ei olegi linn, vaid rohkearvuline kogu väikesi üksikasulaid, mis küngaste ja orgude, jõgede ja järvede, metsasalude ja põldude läbi üksteisest niivõrd on eraldatud, et nende vahel puudub otsene side. Need on nagu omaette pisikesed vabariigid, millest igaüks elab oma iseseisvat elu. Iga niisuguse pisiala kodanikud näevad ainult oma kodunurga hädasid ja muresid ega tahagi teada sellest, mis sünnib väljaspool nende piire. Nad armastavad üle kõige oma kitsast maa-ala, ning see armastus teeb nad sallimatuks, koguni vaenulikuks kõige võõra vastu. Pilpaküla elanik ei ole sõber jõeäärse linnaosa elanikuga ega Palumetsa elanik tuttav Konnaoja kandi elanikuga. Mis tehakse vana turu lähikonnas, see on täielikult hüljatav uue turu ümbruse kodanikule, ja vastuoksa. Ei ole Soodoma kodanikud kunagi leidnud ühist keelt, ei leidnud ka seekord linnavolikogus.

Aga linnavalitsus oli siiski tarvis valida, sest seda nõudis riigi seadus. Ja nii nad askeldasid seal, raekoja saalis, kõik need viisteistkümmend volinikku, kes järgnevate aastate jooksul Soodoma hiilgavale tulevikule pidid vastu viima, nagu nad olid tõotanud enne valimisi, ja nägid kõik hiiglakombel vaeva ning kippusid kas või nahast välja, et vastastikku üksteist veenda kokkuleppe paratamatuses. Kui aga midagi ei aidanud, kutsus August Madjak, kel sellest pikaleveninud kauplemisest juba kõrini villand oli, Pilpaküla ja naabruse Konnaoja mehed eri ruumi, pidas neile lühikese manitsuskõne, põrutas siis rusikaga vastu lauda ja ütles:

„Poisi, sii asi om niisedäviisi joba liiale lännü. Kõrd piäp üitskõrd majja saama, sedä mia teile ütle. Selleperäst lääme nüüd ja anname oma ääle keskliina mestele. Nemä tahava liinapääss kaupmiis Jaan Nüblikut — noh, olgu neil kah üits ää päiv! Meie toetame

neid. Ja selle iist nemä jälle annava oma ääle meile, ku meie oma liinanõunigu kandidaadi üles säeme."

„Aga keda me seame?" küsis keegi seepeale vaikse ning argliku häälega.

„Ah kedä vai?" imestas Madjak. „Noh, ega's me sinna mõnda tohmanni kah valida saa. Piäme iks saatma mehe, kes kõrd joba liinavalitsusen om ollu ja egäpidi sedä asja tunnep. Ja niisuke miis ole mia esi. Miu te piäte valima, sest parembat miist teil ei oleki. Ja liigu tii mia teile kah ausa, sedä pidäge meelen."

Kui keegi nüüd veel katsus vastu vaielda, katkestas Madjak selle jutu väga järsult ning sundivalt:

„Noh, lääme siss! Mes siin iks ... niisedäviisi pal'lu loriseda!"

Ning edasi hargnes kõik juba väga libedasti. Häälteenamusega valiti linnapeaks kaupmees Jaan Nüblik ja esimeseks linnanõunikuks August Madjak, kes ennegi sellel kohal oli olnud. Sarapiku ja Varangu mehed oleksid nüüd leppinud ka teise linnanõuniku kohaga, kuid jäid arusaamatul kombel sellestki ilma, mis neid loomulikult südamepõhjani kurvastas. Ja kui nende vastased „Linnusilma" kõrtsi läksid oma suurt võitu pühitsema, keerasid nemad omakorda sisse „Hõimukõrtsi", et teha seal kahjuliiku. Soodomas oli ju niisugune vana hea komme, et joodi nii rõõmu kui kurvastuse, nii võidu kui kaotuse puhul, ning Sarapik ja Varang oma meestega ei tahtnud seda kommet rikkuda. Nad hoidusid igas asjas liigsest vabameelsusest, sest nõnda oli neile parem.

„Linnusilma" kõrtsis laskis Madjak kaheksa mehe peale kohe neli liitrit lauale tuua, suupisteks aga tellis igale mehele terve portsjoni seakarbonaadi hapukapsaga, ja pidusöök algas.

„Noh, võtame siss," tõstis August Madjak esimesena klaasi. „Meil om iks vaiva kah külländ ollu, ja selle pääle kulup üits naps peris ärä. Proost!"

„Proosit!" pidas ka äsjavalitud linnapea Jaan Nüblik oma kohuseks midagi ütelda. Ta jõi klaasi ühe sõõmuga tühjaks ning jätkas siis: „Mina arvasin juba, et see asi meil ka täna korda ei lähe. Sarapik ja Varang

panid ju kõik rattad käima, et meie ühist väerinda lõhkuda. Aga näe — ei vedanud neil. Meie mehed jäid kindlaks nagu müür."

„Sii om kõik miu tüü, et sii niisedäviisi läits," tähendas Madjak väga iseteadvalt vahele. „Ku mia ei oless õigel ajal sekkä löönü, ei tiiä, kas te siss olesside siin . . . niisedäviisi üttenkuun istnu. Proost!"

„Õigus jah! See on Madjaku töö!" hüüti seepeale kooris. „Elagu Madjak! Hurraa!"

Tühjendati jälle klaasid, ja siis seletas linnapea Nüblik edasi:

„Mina olen muidugi väga rõõmus, et mul niisugune kange abiline on nagu August Madjak. Aga ma näen veel suuremat abi selles, et need volinikud, kes meid on valinud ja kes siin nüüd kõik koos on, ka edaspidi ühte hoiavad. Nii ei võida meid mitte keegi, ja meie võime oma ameti ajal seda läbi viia, mida me heaks ja õigeks peame. Selle peale tõstan mina praegu klaasi!"

Ja linnapea Nüblik tõstiski klaasi, tehes seda väga tähtsa näoga, sest ta oli enda meelest ütelnud niisuguse tõe, mida keegi teine peale tema iialgi ei oleks osanud ütelda, ja võis seetõttu ennast nende meeste silmis ka eriliselt välja paista lasta. Nii ta muidugi mõtles ise, kuid teised ei pannud tema sõnadele suuremat rõhku, vaid kiindusid meelsamini oma toidutaldrikuisse, nagu oleks neile korraga otse hundiisu peale tulnud. Linnapea oli sellest pisut haavunud ega saanud teisiti kui pidi uuesti hakkama oma tähtsust esile tõstma.

„Mina olen juba vanem inimene," seletas ta väga tõsiselt, „ja ma ütlen teile, meie peame ühte hoidma, sest siis oleme meie tugevad ja siis võime ka teha, mis me tahame, ja keegi ei saa selle vastu midagi. Nii nagu on üteldud juba Siiraki tarkuseraamatus: „Meie võim olgu meie õiguse aluseks, sest kes nõrk on oma tahtmist tegema, see ei kõlba mitte kuhugi."·"

„Tohoo hullu!" irvitas seepeale Pilpaküla volinik Oskar Pärsimägi. „Meie linnapea kõneleb ju päris prohveti sõnadega. Ei tea, ehk on viimati veel mõni baptist või adventist? Neid ju nüüd siin Soodomas igasuguseid."

„Pole ma kellegi baptist ega adventist," vaidles linna-

pea endise tõsidusega. „Ma kõnelen ainult seda, mis õige on ja mida juba vanad piibli targad on õigeks pidanud. Teie nimetate neid prohvetiteks. Aga ega nad sellepärast prohvetid olnud. Nad olid ainult targemad inimesed kui teised, olid elus rohkem elanud ja maailma asju paremini tähele pannud. Sest iga tarkus tuleb vanadusega ja elukogemustega, seda te peate teadma. Niiviisi olen ka mina teist kõigist targem ja teie võite mind, kui tahate, ka prohvetiks nimetada niisama nagu Siirakit."

„Mis sääl's om?" lõõpis nüüd Madjak teiste heakskiitva naeru saatel. „Ristime su täämbätsest päeväst Siirakiss, ja asiki tettü. Proost! Elägu meie Siirak!"

Ning aina hirnuvamaks paisuva naeruga võtsid kõik klaasid, lõid neid kõlistades kokku ja keerasid siis järsu liigutusega suu peal kummuli, nii et klaasi sisust ainult korraks sai neelatada.

Kui need järjekordsed napsid olid tehtud, jätkas Madjak, kel kange lust oli linnapead nokkida:

„Aga ei tiiä, mes ütlep tuu peris Siirak selle pääle, et sii meie Siirak nüüd siin . . . niisedäviisi proositap?"

„Oleks huvitav kuulda jah," itsitasid ka teised kaasa.

„Tema ütleb . . . niisedaviisi," muhatas linnapea korra oma pikkadesse vurrudesse, „et . . . ehtige endid pärgadega õiepungadest, enne kui need närtsivad. Ärgu ühelgi meist puudugu oma tore elu ja jätkem igale poole rõõmsa meele märgid, sest see on meie osa ja see on . . . meie saatus."

„Hurraa! Braavo!" rõkatas seepeale ligi kümnest kõrist korraga, nii et kõrtsilaest lupja hakkas maha varisema ja poolpurjus kelner ehmatuse pärast ära teise tuppa jooksis.

„Hurraa, Nüblik!"

„Elagu Siirak!"

„Hei, las käia, poisid!"

„Ajame „Linnusilmale" kord elu sisse!"

„Teadku terve Soodom, et täna oli linnapea valimine."

„Ja et valiti niisugune tore vanamees, et paremat pole enam tahtagi."

„Hurraa! Elagu!"

Linnapea Nüblik tundis ennast sellest rõkkavast

meeleavaldusest ülimal määral meelitatud olevat ning teiseks ei tahtnud ta ka oma abilisest Madjakust halvem olla, nii et ta omaltki poolt neli liitrit ja igaühele sibulaklopsi käskis lauale tuua. Ning nüüd kestis pidu niisuguse tõusva hoo ja hallooga, et iga mees, kes veel kõrtsiuksest juhtus sisse tulema, sealt kohe jälle tagurpidi välja lendas ja kiiresti kogu Soodomale jooksis sõnumit viima, et ärgu nüüd jumalapärast keegi mingu „Linnusilma", sest seal lõbutseb tema kõrgus — Soodoma uus linnavalitsus — ja lihtrahvale ei ole seal enam jalatäitki ruumi.

Kui iga mees vaevalt poole temale määratud viinast oli ära joonud, olid kõik juba nii suured ning tähtsad tegelased, et valimiste puhuks moodustatud koalitsioon mitmest kohast korraga rebenema kippus. Madjak üksi räuskas ning hooples mitme mehe eest, ja kes talle iganes juhtus vastu vaidlema, selle saatis ta ilma pikema jututa kõige pimedamasse ning rumalamasse kohta ja põrutas veel rusikaga otsa, nii et kogu kõrtsirahvas kuuleks:

„Kes om siin Soodoman kõrgemb võim, mes? Mia ole siin kõrgemb võim, ja teie kõik olete mardiku miu kõrval. Mia tii, mes mia taha, ja teil ei ole siin kellekil lorisemist. Proost!"

Linnapea Nüblikul oli tegemist rohkem kui teomehel, et Madjakut vähegi vaole sundida ja oma isiklikku ning ametlikku autoriteeti tema üle maksma panna.

„Armas sõber Madjak!" katsus Nüblik algul manitsemisega õnne. „Sa oled nüüd teist aega Soodoma linnanõunikuks valitud ja oled juba uhke, nagu oleksid sa mõni keiser või ei tea mis. Sa vaata mind ja võta minust eeskuju. Mina olen kolm aega Kõlguta vallavanem olnud, ja nüüd olen ma Soodoma linnapea, ja kas on minu sees uhkust või midagi?"

„Õige! Nüblik ei ole sugugi uhke! Ta on täitsa rahvamees!" kiitsid volinikud kooris, unustades jälle kõik oma äsjased lahkuminekud, kuid Madjakut see ei suutnud veenda.

Äkilise liigutusega tõmbas ta Nüblikul käega üle näo, nagu tahaks ta seda millestki puhtaks pühkida, ja ilkus ning hooples seejuures:

„Sa ütlet, et olet kolm aiga vallavanemb ollu. Aga mes om üits vallavanemb? Sii om kööme üte Soodoma liinanõunigu kõrval. Ja viil veneaigne vallavanemb! Tol es oleki endäl midäki tetä: mes tälle ülembä ette kirjutiva, toda ta pidi täitmä. Ärä sa tule mulle puhkma, et sa suuri äätegusid ärä teiet sellega, et sa kolm aiga vallavanemb ollit. Ülembide taldu lakset ja kintse kaapset — selleperäst ollitki nii kavva. Aga proovi nüüd siin Soodoman liinapää olla — kae, ku kavva sa siin olet! Nüüd om liinapääl iks kõik õiguse käen ja puha, aga selle iist om vaja kah oskamist ja esisaisvat otsustamist. Mia ole kõrd joba liinavalitsusen ollu — kolm aastat ole ollu, sii ei oleki nii lühike aig — ja mia tiiä küll. Ja ku miu nüüd jälle om tagasi valitu, siss, tähendäp, mia iks midäki ole ja midäki mõista kah. Aga proovi sina olla. Kõtt! Ilma miuta sa ei saa mitte ütte nädälitki ametin olla, sedä mia sulle ütle. Ja selleperäst ärä sa minuga tükiki vaidlema — kuule enne, mes mia ku targemb sulle ütle."

Linnapea oli küll juba peaaegu purju jäämas, kuid niipalju ta sai siiski aru, et siin tema autoriteeti tõsine hädaoht ähvardab, ja seepärast ta ütles rõhuga:

„Armas Madjak, see ei ole mitte tarkus, mis kõneleb sinu suu läbi, vaid kõrkus ja upsakus, ning kõrkuse ja upsakusega ei saa sa, kui sa valitud mees oled, mitte rahva ette minna, iseäranis mitte Soodoma rahva ette. Rahvaga peab oskama läbi saada . . ."

„Ja sina sedä ei oska," naeris Madjak väljakutsuvalt.

„Noh, mina ei jää mitte hätta," toonitas Nüblik oma, „räägi sina, mis sa tahad. Vaata siin seda kuldkella," ja nende sõnade juures tõmbas Nüblik oma kuldkella taskust välja ning hoidis Madjakul silme ees, „tead sa, mis eest ma selle olen saanud?"

Madjak tegi käega halvakspanevalt tõrjuva liigutuse ning hakkas jälle räuskama, ilma et ta kellelgi oleks lasknud vahele kõnelda:

„Sa võit oma kuldkella pistä, kohe sa tahat, aga miu nõna alla ärä tule tedä liputama. Nisuketsi kelli või mia saada egäl ajal, ku mia esi taha. Aga mia tollest kullast ja karrast ei hooli, mes enneki liputamisess kõl-

bap. Ja mia ütle sulle, ku sa rahva nõna iin kah ... niisedäviisi liputama nakat, siss sa küll kaugele ei jõvva. Rahvaga piäp oskama ümbre kävvä ... jah. Aga sedä tulep tetä oopis tõistviisi ku sina arvat. Tulep iks olla miis kah, kon miist vaja om. Tii õigust ja ütle kõva sõna nink kärätä pääle, ku mudu ei saa, — siss sinust peetäss lugu ja puha ... Ja nisuke kange miis ole mia ... sina joba miu vasta ei saa, liputa oma kellä niipal'lu ku tahat."

„Õigus, Madjak!" kinnitas keegi Konnaoja volinik omalt poolt. „Ega Soodoma rahvaga ole heaga midagi peale hakata."

„Mina ei olegi seda ütelnud, et just ... heaga," vaidles linnapea Nüblik juba päris pehme keelega. „Aga seda ma ütlen küll, et ... inimestele ninna karata ei tohi ka mitte. Vaadake siin seda kuldkella," ja nüüd hakkas see kuulus kuldkell, mis keti otsast lahti päästeti, juba lauas käest kätte ringi käima. „Selle sain ma mälestuseks ... Kõlguta valla rahvalt, kus ma ... kolm korda järgemööda vallavanem olin ... Mõtelge ise: kolm korda vallavanem! ... Ja kingituseks niisugune tore kell! ... Ju see kõik ikka seda peab tähendama, õkk ... et ma vallarahvaga hästi läbi sain ja et rahvas, õkk ... minust lugu pidas. Ja nüüd tuleb Madjak rääkima, et ... mina ei oskavat inimestega ümber käia. Oskan, sõbrad, õkk ... Mina tunnen inimesi ... Ja mina alles näitan teile, kuidas siin Soodomas ... õkk, valitsetakse ... Ära lorise vastu, Madjak! Kas olen mina ... õkk, Soodomas linnapea või ... sina? Joo parem, lakekrants ... seda sa oskad ... Proosit ... õkk!"

„No mes nüüd sinu, ulluga, maid jagada," lõi Madjak seepeale käega. „Ega's sa sellest ... targembass iks ei saa. Eläme — näeme, kummale ... õigus jääp. Proost!"

Linnapea kuldkell oli lauas ringi ära teinud, kus vaikset ohkavat imetlust, kus ilmset kadedust esile kutsudes, ja rändas nüüd tagasi omaniku taskusse.

„Jah," pani linnapea peetud kõnelustele nagu punkti. „Meie peame ühte hoidma ... õkk, siis me oleme ... tugevad ja võime teha, mis tahame ... õkk!"

„Ja sina, linnapea, pead meile ikka vastu tulema," üritas seepeale volinik Alekõrs Perakülast hoopis teist juttu, „kui meil sinult midagi ... paluda on või nii."

„Muidugi, seda ta peab," toetas Alekõrt Pilpaküla volinik Pärsimägi. „Mina olen juba ammugi endale tahtnud ehituskrunti ... Konnaoja pargi äärest, ja nüüd ma ... pean selle saama."

„Ja mulle võiksite anda odava hinnaga ehituspalke linnametsast," avaldas oma soovi kolmas volinik. „Linnal ju seda metsa küllalt, mis ta seal ... jumalamuidu mädaneb ... kurrat!"

„Ka mina mõtlen kevadel ehitama hakata," arvas neljas. „Ja ega te mullegi ... krunti keela?"

„Ei, sellest ärge kõnelge," käratas linnanõunik Madjak seepeale. „Prõlla ei anna Jiin kellekile üttegi ehituskrunti väl'lä. Planiirmiskava ei ole viil valmis."

„Aga kuidas te tollele Karmauhtile andsite?" küsis korraga volinik Pärsimägi väljakutsuva naeruga.

„Messugutsele Karmauhtile?" tegi Madjak suured silmad.

„Eks ikka tollele Tall'na vuntsile, kes tuli viinapudeli ja süldikausiga," ilkus Pärsimägi.

Teised volinikud naersid laginal kaasa selle, nende arvates õnnestunud nalja üle.

Madjak aga läks viha pärast näost tulipunaseks.

„Te ärge a'age siin vananaiste jutte," ägestus ta. „Kõnelge iks, mes tõsi om ja medä te esi kah usute."

„Noh, küll kohtus kuuleme, kellel õigus on," ei jätnud Pärsimägi järele. „Kumalase ja Piirandi asi tuleb ju varsti arutusele. Räägitakse, et nad tolle Tall'na untsantsaka pärast istuvadki."

„Sii om puha tühi lori. Tolle asja peräst nemä küll ei istu."

„Kahju küll," irvitas nüüd Alekõrs omakorda. „Niiviisi pääseb Madjak viimaks veel terve nahaga."

„Mes sa, konn, sellega üteldä tahat?" oli seepeale Madjak ühe hüppega Alekõrre nina all, rusikas valmis tõusma temale paraja obaduse virutamiseks. Kuid sealsamas olid ka teised juba jaol, haarasid Madjakul mõlemast käest kinni ja talutasid ta Alekõrrest eemale,

hoopis teise nurka, kus talle tasakesi midagi hakkasid seletama.

Kuid Madjak ei lasknud midagi seletada. Ta oli häbistatud, häbistatud nii paljude pealtkuulajate ees, ja seda ta ei suutnud välja kannatada, selle pidi ta kuidagi heaks tegema, kuidagi kätte tasuma — ükskõik siis kuidas või kellele.

Ning ta rabeles enda meeste käte vahelt lahti, sööstis, vihane nagu härg, silmade metsikult põledes, laua juurde, haaras, enne kui keegi midagi taipas, järsu liigutusega laudlina äärest kinni ja tõmbas kõigest jõust, nii et kõik, mis laual oli — kõik need pudelid ja vaagnad kalli raha eest ostetud söökide ja jookidega, millest veel küllalt maitsta oleks saanud, klirinal põrandale puruks lendasid. Siis heitis ta pea uhkesti kuklasse, keeras kanna peal ümber ja kõndis sirgel sammul uksest välja.

Nõnda lõppes liikudetegemine Soodoma uue linnavalitsuse valimise puhul.

7

Mõni aeg hiljem kõndis kodanik Villibald Eiühti jälle Soodoma raekotta, et pääseda linnanõunik August Madjaku jutule. Madjaku kuulsus oli vahepeal aina kasvanud seetõttu, et ta mitu sõitu oli teinud pealinna ning seal vastavais ministeeriumes läbi viinud selle, mida enne teda keegi ei olnud suutnud: rendilepingu suurte riigile kuuluvate maalahmakate kohta, mis asusid Soodoma linna piirides ja mida linna vaesemad elanikud juba ammugi endile kartuli- ning kapsamaaks olid igatsenud. Nüüd seisid nende igatsused lähedal teostumisele, sest kevad ei olnud enam kaugel, ja August Madjak ise oli mitmel pool kinnitanud, et kevadel — siis algab Soodomas suur maajagamine, ja üteldagu siis veel, et Soodoma linnavalitsus ei hooli midagi vaesema rahva hädadest ega hoolitse põrmugi nende parandamise eest! Seda Madjaku juttu oli rahvas uskuma jäänud, ja see oligi tõuke andnud tema kuulsuse kiirele tõusule. Kus iganes kaks maatameest, väikest hütiomanikku või käsitöölist kokku said, seal hak-

kasid nad kohe Madjakut kiitma, et vaat kus on alles tõsine rahvamees ja peale selle veel kange mees kah: läheb meie kasude eest kas või ministri endaga rinnutsi kokku, aga oma jonni ei jäta! Ja, näed, sai, mis tahtis, ja saime meie, mis meile ammugi vaja oli, aga millest need teised härrad seal raekojas väljagi ei teinud! Ei-noh, Madjak — tema on ikka kindel meie eest seisja, ning tema eest tuleb meil ka järgmine kord hääletada. Pidas Madjak ise väga lugu oma kuulsuse kasvamisest, see uimastas teda samuti nagu kolmas või neljas pits viina pärast kahte või kolme esimest, ja sellepärast, et võita veel rohkem kuulsust, andis ta aina rohkem lubadusi kogu sellele kirevale seltskonnale, kes nüüd iga päev tema juurde raekotta jooksis.

Villibald Eiühti seda kõike muidugi ei teadnud ja astus seepärast väga ebakindlas ning kahtlevas meeleolus raekoja uksest sisse. Talle oli küll ehituskrunt kord põhimõtteliselt lubatud, kuid vahepeal oli juhtunud tõsiseid sekeldusi nendesamade krundiasjade pärast, ja mine tea, kas Madjak nüüd enam julgeb täita oma lubadust, kuigi ta muidu on kange mees — kõrgem võim, nagu ta ise hoopleb. Eiühtil tuli kaua oodata ning oma kaksipidi-mõtteid mõlgutada, enne kui ta selle kõrge härra jutule pääses. Ta süda läks aga kohe kergemaks, kui härra talle kõige sõbralikumate sõnadega istet pakkus ja koguni paberossigi ulatas oma plekist paberossikarbist, seda demonstratiivse liigutusega tema nina alla tõugates, et vaadatagu, kui lihtne mees tema on — ei kanna oma paberosse kullas ega hõbedas, vaid kõige harilikumas ning odavamas plekis! Eiühti võttis paberossi tänuga vastu, kuigi ta muidu suur suitsumees ei olnud, süütas selle põlema ja jäi oskamatult suitsu kiskudes ootama, millal härra teda uuesti kõnetab.

Ning härra kõnetaski teda kohe, küsides:

„Noh, mes teil's asja ol'li kah?"

„Eks ma tulnud ikka sellesama . . . krundiasja pärast," sõnas Eiühti arglikult, ise seejuures kõrvalt härra näoilmet uurides, et näha, kuidas need sõnad temale mõjuvad.

„Ah, krundi peräst iks tul'lite?" sügas Madjak kor-

raga kõrvatagust. „Te ju ollite esi kah tunnistaja, ku me endist liinapääd süüdistedi, et tä om nigu säädusevastatselt krunte väl'lä annu vai nii?"

„Jah, tunnistaja ma olin küll."

„No siss te piässide kah tiidmä," võttis nüüd Madjak väga tähtsa tooni, „et liinavalitsus omapääd, ilma volikogu loata, üttegi krunti väl'lä anda ei tohi?"

„Aga te ise ju ütlesite mulle tookord siinsamas," julges Eiühti üsna tagasihoidlikult meelde tuletada, „et volikogu peab tegema just nii, nagu teie seda tahate, ega ole tal midagi vastu vaielda."

„Ja-jah, niisedäviisi mia ütli küll," vastas Madjak väga kavalalt. „Aga kas teie tuukõrd kah küssede, kas mia jüst teie asja peräst taha volikoguga maadlema nakata vai mitte? Ei, sedä teie es küsi, nigu miul meelen om."

Eiühti tegi küll süüdlase näo, kuid tähendas siiski üsna ülbelt:

„Aga nagu mina mäletan, andsite mulle koguni lubaduse, et ma krundi saan, pealegi sealt, kust ma ise tahan."

„Ütli mia tõeste niisedäviisi?" küsis Madjak seepeale siira imestusega. „Kon kotsil? Kas siinsaman vai peräst „Linnusilmä" kõrtsin?"

„Nii siin kui seal," kinnitas Eiühti tõsiselt.

„Ah soo! Vai nii?" vajus Madjak korraga mõttesse ning, tükk aega mõtelnud, lisandas paljutähendava muigega: „No-jah, me ol'lime siss mõlemba . . . veidikese purjun."

Eiühti tuju hakkas langema. Ta otsustas siiski veel kord katset teha ning küsis otsekoheselt ja selgelt:

„Teie siis ei taha mulle krunti lubada?"

„Ei-noh," muutus nüüd Madjak järsku lahkemaks. „Selle asja üle võip viil kõnelda. Ja kost kotsilt te sedä krunti siss olesside tahtnu?"

„Ma arvan, Konnaoja taga pargis oleks see kõige sobivam koht."

„No-jah, sääl oless teil iks kenä ja vaikne küll. Aga kahjuss ei ole säält võimalik krunte väl'lä anda."

„Ehk on siiski kuidagi võimalik," tähendas Eiühti tasase häälega vahele.

„Mul ju om sääl üits krunt valmis vaadatu," jätkas Madjak kavalalt oma ääri-veeri juttu, „aga tollega om jälle niisedäviisi, et toda tahap üits ärrä Tall'nast kohtuministeeriumist. Viimäte, ku ma Tall'nan käisi, siss ta viil küsse miu käest, et kuule, Madjak — me oleme temägä nimeld sinasõbra," rõhutas Madjak väga tähtsalt, „et kas sa miule iks krundi lubat vai ei, et mia massa sulle niipal'lu kui sa tahat — ta ütel sedä muduki nal'laperäst —, aga sina kae mulle krunt, mes om iks vaikse kotusse pääl ja tävveste omaette, nii et ma sääl võissi elädä nigu vabahärrä oman mõisan. No mia siss tulli kodu ja kaie perrä, et kõige passligumb oless tälle iks tuu krunt säält Konnaoja takast. Ja muid krunte sääl enämb ei oleki — tuu mõts jääp puha pargi alla, nii nigu planiirmiskavan om ette nättü. Oless te varem tullu, siss olesside vast tolle krundi saanu."

Kuid Eiühti oli Madjaku viimastest sõnadest jälle lootusi saanud ega jätnud järele.

„Aga teie ei ole ju tollele ministeeriumihärrale veel midagi kindlasti lubanud," raius ta edasi oma mõtet. „Too härra ei ole seda krunti seal Konnaoja taga isegi mitte näinud. Talle võite lõpuks ka mujalt anda, kui ta . . . nii väga tahab. Või mine tea, kas ta üldse tahabki? Tal ju pealinnale palju ligemaidki kohti, kuhu ta endale suvemaja võib ehitada."

„Kindmäste ta, jah, midägi ütelnu ei ole," möönis nüüd ka Madjak, kes toda juttu kõrgest ministeeriumihärrast oli puhunud rohkem sellepärast, et Eiühti ees pisut hoobelda oma suurte tutvustega. „Ja mia ei ole tälle kah viil midägi lubanu. Nii et tolle platsi perräst võip kõnelda. Tahate teie sedä siss peris tõega endäle saada?"

„No ega ma siis naljapärast teie juurde tulnud."

„Ja teie ei pelgä kah, et teile selle platsi kättesaamine vast kallimbass võip minna kui mõne tõise saamine?"

„Ma ei mõista mitte päris hästi, mis te sellega mõtlete, härra Madjak."

„Kas te siss arvade, et sii asi lähäp niisama liht-

säld, et mia niisedäviisi... muudku luba, ja teil om plats kohe käen?"

„Aga kuidas siis?"

„Nigu mia teile joba ütli, om krundiasja volikogu otsustada. Ja ku mia teile nüüd midägi luba, siss piä mia kah selle iist saisma, et volikogu selle miu lubamise kinnitäss. Ja selless tuleb miul võip-olla volinikke, nii-ütelda, massiiri, neile liike tetä ja nõnda edesi. Kas te arvade, et mia piä sedä kõik omast taskust massma, kui sii asi sünnip niisedäviisi... teie uviden?"

„Ah nii? Ma mõistan. Ja ma ei põrka mingisuguste kulude ees tagasi. Too plats meeldib mulle, ja ma tahan seda saada, maksku mis maksab."

„No-jah, siss om jo asi kõrran. Enneki mia ütle teile viil sedä, et kui te oma sehvti jälle ärä ei taha rikku, siss jäägu kõik sii, mes me siin oleme kõnelnu, ainuld meie vahele. Ku sellest väl'länpuul teedä saadass, siss võip sellest avalik lärm tulla, ja siss volinigu joba äälетävä teie vasta. Sedä pidäge meelen. Mia luba prõlla teile ainuld selleperäst platsi, et te iks üits kenä miis olete. Mudu ma oless teie palve ilma pikembä jututa tagasi lükänu. Liina ülduviden sii jüst ei ole, et te niisedäviisi... kesk avalikku parki platsi saade — sedä tiiäte vast esiki."

Eiühtil küll kipitas keelel, et kas see oleks rohkem kokkukõlas linna üldhuvidega, kui tolle platsi saaks keegi härra kohtuministeeriumist, kuid ta jättis selle siiski ütlemata ja ütles ainult:

„Ma mõistan. Ja kui teil midagi selle vastu ei ole, siis läheme kohe ja kinnitame selle omavahelise vaikse lepingu, nii nagu kord ja kohus."

„Kohe te mõtlede siss minnä?" küsis Madjak pisut imestunult.

„Ükskõik, kas „Linnusilma" või „Hõimukõrtsi","
vastas Eiühti kindlalt.

„Ah soo! Vai nii te arvade?" sügas Madjak jälle kõrvatagust, kuna ta nägu aga tõmbus varjamatule heameele-muigele, ning lisandas siis ivakese aja pärast: „No-jah. Miul om täämbä küll pal'lu tegemist, aga ku te jüst kutsute, siss om nigu rummal ärä üteldä.

Lähme siss pääleki — veidikesess ajass. Sääl om kah paremb sedä asja viil põhjaliguld läbi arutada."

Kui nad pool tundi hiljem „Hõimukõrtsi" letitaguses toas olid istet võtnud ja kui kodanik Villibald Eiühti rikkalikult sööke ja jooke oli lauale tellinud, tõstis Madjak esimesena klaasi ja ütles:

„Noh, võtame siss teie ku Soodoma vastse majaomanigu tervisess!"

„Tänan!" vastas Eiühti viisakalt, lõi Madjakuga klaasi kokku ning tühjendas selle samuti ühe sõõmuga nagu tema kaaslanegi, kuigi tal väga vastumeelne oli juua selle teadmisega, et ta on nõustunud teisele meelehead andma ja nüüd seda koguni isegi kaasa maitseb.

Kuid see vastumeelsus hakkas juba mõne pitsi järel kaduma, ja viimaks muutus ta tuju liigagi kergeks ning lõbusaks, nii et ta juba Madjakuga võidu lõõpima ja hooplema kippus.

„Teie olete iks egät kanti mõistlik ja arusaaja miis," kiitis Madjak teda selle eest. „Aga imelik om, kudas te üte nisuketse kekatsi manu kortina pääle lätsite, nigu om tuu Peebuleedu. Tuu ei ole küll kelleki miis. Eläp nigu mardik oma prao vahel, aga ku ilmamuutuse nakava tulema — sii tähendäp, ku Soodoman midägi uuta om, mõnda valimist vai nii, siss ronip oma prao vaheld väl'lä ja muudku vuristap liinapiti ringi ja susistap ning vusistap egäütele kõrva sisse, et valige enneki miu ja säädke nink saatke miu — mia ole sii kõige targemb miis Soodoman, ja tii iks kõigile õigust ja saisa egäl ajal liina ülduvide iist. Tühja ta saisap — ainuld oma kasude ja kuulsuse pääl om väl'län, ja ku nisuke koheki etteotsa pääsep, siss tõmbap kõik tõise mardiku — kõik suure ja väikese Peebuleedu kah manu, ja siss kae, et om kõik unikun kodanigul säl'län ja söövä ta sootumass ärä, nii et pal'la sälläroodsu järgi jäävä. Ei-noh, miul om peris kahju, et te, ärrä Eiühti, üte nisuketse mardiku manu olete elämä lännü. Ja sellepärast mia teile tolle platsi lubasigi, et te temäst ennembide valla saasside. Nakake aga nüüd kohe kivve ja palke kokku vedämä, ja ku kevväi tulep — kaugel ta enämb kah ei ole —, siss muudku ehitämä ja maja üles lüümä. Nii omgi kõige kindlämb,

sest ku volinigu näevä, et teil joba tüü käimän om, siss ei julge nemä kiäki enämb vasta kõnelda, ja loril om... niisedäviisi lõpp. Ei-noh, mia iks tiiä, mes mia tii ja ütle. Proost!"

Tõsteti jälle klaase, ja kui need tühjaks olid joodud, lisandas Madjak:

„Kohe ommen päiv lähme Nüblikuga ja laseme teile platsi kätte mõõta, ja siss teke nii, nigu mia teile ütli: nakake tüüga pääle. Küll mia joba muu iist oolitse — selle pääle mïu käsi. Ma joba nisuke miis ei ole, et mia oma sõnnu süümä naka. Proost!"

*

Järgmisel päeval saigi Eiühti oma platsi, ja veel mõni päev hiljem jõudsid sinna juba esimesed kivi- ja kruusakoormad.

Kui kruus ja kivid kohale olid toimetatud, kauples Eiühti endale ühelt lähedaselt taluomanikult hobuse ja hakkas ühes teise hobusemehega, kes juba varemalt tema teenistuses oli olnud, linnatagustest metsadest palke vedama. Ta lahkus hommikul kodunt juba aovalgel ja pöördus õhtul sinna tagasi alles pimeda tulekuga. Nii pääses ta nagu välja Soodoma elust ja ümbrusest, mis teda möödunud pika talve jooksul otse surmani oli tüüdanud ja ta õrnatundelist südant niivõrd täitnud tülgastusega, et võta või tükk nööri ja poo end üles esimese männi külge. Ta oli väga rõõmus selle üle, et too kõik nüüd möödas oli, aga veel enam selle üle, et ta endale lõpuks oli leidnud tegevuse, mis ta elule jälle sisu ning mõtet andis.

Küll ei olnud ta harjunud kehalise tööga, ja raskete palkide pealelaadimine metsas, kuigi tal vilunud, tubli töömees abiks oli, pani ta algul higistama, nii et särk ihu külge kleepus, kuid ta kannatas kõik mehiselt ega näidanud millegagi välja, et töö talle raske on või et ta sellega niisama hästi toime ei tule kui ta tüse kaaslane. Sest ta ei teinud seda ju teiste jaoks ega sunnitult, vaid täiesti enesele ja vabatahtlikult, ja see teadmine, et ta ise enesele midagi loob, mis väga palju

väärt on ning mida mitte igaühel ei ole, täitis ta südant aina suureneva uhkustundega ning mitmekordistas niihästi ta kehalist jõudu kui hingelist vastupidavust.

Pikkamööda ta harjus kehalise tööga juba niivõrd, et tal ainult veel kõige suurema pingutuse juures nahk märjaks läks, ja sedagi vaid kergelt ning üsna lühikest aega. Värske vaigulõhnane metsaõhk ning kevadeeelne tuul ja päike nagu valasid uut tervist ja jõudu ta vananevaisse, roidunud liikmeisse, ja pikast talveunest ärkava looduse esimesed häälitsused mõjusid otsekui palsam ta pettunud ning kannatavale hingele. Üsna sageli jäi ta kauaks ajaks istuma mõnele palgiotsale ja, kuulates ainult poole kõrvaga vana töömehe elutarka juttu, millest tol kunagi puudu ei tulnud, nautis otse sõnulseletamatu mõnuga seda ääretut puhast olemisrõõmu, mida ta kogu ümbritsevast loodusest enesesse tundis hoovavat.

Kui kauged ning võõrad näisid talle nüüd kõik senise elu nähtused ja sündmused!

See kõik oli nagu mingi paha unenägu, millele ta enam mõteldagi ei tahtnud. Ja miks pidigi ta sellele nii väga mõtlema? Ei olnud ju veel midagi niisugust juhtunud, mille pärast ta oleks sunnitud olnud igavese patukahetseja näoga ringi käima ja kõik oma lootused elu jaoks maha matma. Naine oli teda petnud — muidugi, sellest ei olnud mitte niisama lihtne üle saada, nagu saadakse mõnest harilikust inimlikust närususest. Oma ainsast armsast lapsest oli ta pidanud loobuma ja pealegi veel tolle petliku naise kasuks — ega seegi olnud niisama, et löö käega ja mine päevakorras edasi. Aga ometi ei olnud ta tütar veel maailmast ära läinud, ja tal endalgi oli veel elu sees. Kahju küll, ta ei olnud viimasel talvel kaugeltki mõistliku mehe moodi elanud: oli rohkem kui vaja konutanud kõrtsides, raisates mõistmatult oma kallist aega, tervist ja raha ning rumalas enesealanduses maha kiskudes oma head nime, mis tal siiasaadik olnud. Kuid ega seegi teda suutnud hävitada. Tal oli veel küllalt tervist ja jõudu, et oma elu uuesti kätte võtta ja seda oma tahtmise järgi korraldama hakata.

Ning niiviisi jätkas ta jälle oma tööd, unustades

lõpuks sootumaks kõik viljatu eneseurgitsemise ja mõteldes ainult veel sellest, mis oli seoses ta uue majaga ja uue eluga selles uues majas. Ta tahtis selle ehitada täiesti oma maitse järgi, ja kui ehitusmaterjal oli kohale veetud, hakkas ta sepitsema majaplaani, mis talle omakorda hulgaks ajaks andis tegevust, haarates täielikult ta huvi ja tähelepanu. Palju päevi ja õhtuid kuni hilisööni kulus tal vastava kirjanduse uurimiseks, enne kui ta jõudis veendumusele, et ta sealt õieti mitte mingit eeskuju ega toetuspunkti ei leia. Talle ei meeldinud ükski neist ehitusstiilidest, millest rohkesti näiteid oli esitatud neis tarkades raamatutes, mida ta endale määratul arvul oli tellinud. Kõik vanad stiilid kuni klassikaliseni tundusid talle küllaltki iganenud olevat, moodsad seevastu aga jälle liiga moodsad — elutud ja hingetud. Ning nõnda ei jäänud tal lõpuks muud üle kui ise täiesti uut ja omapärast ehitusstiili looma hakata.

Ta tegi seda nii, et otsis raamatuist hulga jooniseid nii elamute välis- kui sisearhitektuurist, mis talle umbkaudselt meeldisid, laotas need kõik põrandale üksteise kõrvale ja asus neid siis piinliku hoolega vaatlema ning võrdlema. See töö oli väga pingutav ning vaevarikas ja kestis jälle mitu päeva järgemööda. Aga tulemused olid selle eest suurepärased. Kestvas rahulikus filosoofilises vaatluses muutus ta vaim selgeks ning vahedaks nagu klaas ja puhkes siis järsku jõuliseks ning värskeks loominguks. Omandades ühelt jooniselt ühe, teiselt teise ja kolmandalt kolmanda osa, parandades ja täiendades neid sai ta viimaks valmis plaani, mis teda kõigiti rahuldas.

Selle plaani laskis ta kutselisel arhitektil puhtalt paberile joonistada, ja ehitus võis alata. Ei olnud selleks enam ka mingeid muid takistusi: ei juriidilisi ega looduslikke. Linnanõunik Madjak oli oma diplomaatliku oskuse ja kõneanniga volikogus läbi viinud, et tema poolt lubatud krunt Eiühti nimele kinnitati. Ning kui kord Soodoma volikogu oli Eiühti poolt, siis ei saanud vanajumalgi talle enam oma lahkust keelata. Kevad tuli just parajal hetkel. Kui Eiühti ühes ehitustöölistega Konnaoja taha männikusse ilmus, kostis

neile sealt vastu rõõmus linnulaul ja maapind kattis end päris silmanähatvalt tärkava värske haljusega.

Ääretus mõnutundes vaatas Eiühti ringi sellel väikesel platsil, kuhu ta nüüd endale uut eluaset hakkas rajama. Kui kaunis oli see noor, jõuliselt pakatav männik ta ümber! Milline tulv kiirgavat päikesevalgust ja sooja männilõhnast õhku! Eiühti nautis seda kogu oma olemusega nagu karastavat palsamit, millest paremat ei oska enam soovidagi.

Ning siis algas töö. Ta töötas võrdselt palgaliste töölistega: aitas alusmüüri jaoks kive kohale veeretada, kärutas kruusa, segas lupja ning tahus palke, nii kuidas kunagi vaja oli. Vahel küll ärkas temas kunagine ametliku isiku kõrkus ja mingi kiusav hääl sosistas talle, et see tema väärikuse kohane ei ole niiviisi ühes palgalistega tööd rahmida, kuid ta surus selle kõrgi hääle kohe maha vastuväitega, et ta teeb ju kõik, mis ta siin teeb, ainult enesele ja et see ei või talle kuidagi häbiks olla, et ta ise endale midagi loob, mis tema tulevikku aitab kindlustada. Ta tegi mõneks hetkeks vaheaja, suitsetas ühe paberossi, kusjuures ka töölised tema eeskujul talitasid, ning jätkas siis jälle, tundes endas aina kasvavat indu ja hoogu.

Töö edenes, ja aeg kulus, ja kui õhtu kätte jõudis, ei olnud tal imelikul kombel mingit väsimust kehas ja ta mõtted olid selged ning reipad nagu päevased päikesekiired üle männiku. Rõõmsa uhkustundega kõndis ta koju, sõi oma lihtsa õhtueine ja heitis kohe magama, et hommikul varakult uuesti tööl olla.

8

Kestvate pingutuste, ärrituste ja sekelduste järel olid ärimehed Leopold Varang, Kristjuhan Sarapik ja Juhan Pohlak jõudnud niikaugele, et võisid avada oma panga, nime all „A.-S. Soodoma Kaubanduspank". Panga juhatuse esimeheks valiti Leopold Varang ja panga asukohaks Varangu kahekordse maja teine kord, kuna esimesel korral asus sama Varangu eeskujulik

universaaläri. Kui panga kuldtähtedega silt maja seinale ilmus, märkasid esimesed möödaminejad hambamehed kohe, et imelik, et need suured kuldtähed on kinnitatud nii tumemustale põhjale... see on ju nagu leinaraamiks Varangu hiilgusele. No-jah, lisandasid need hambamehed sealsamas, ega see hiilgus ka enam kaua kesta, kui asju niiviisi edasi aetakse nagu seni.

Ja otsekui oleksid need hambamehed olnud selgeltnägijad, ei alustanud pank oma tegevust õnnelikult. Juhatusel oli küll korda läinud oma uuele ettevõttele isiklikul vastutusel riigipangast laenata tegevuskapitali, kuid see oli varsti peaaegu tervelt edasi laenatud — Varangu suuräri saneerimiseks, ja hoiusummasid tilkus uude panka ainult vähehaaval ning väga pikkamisi. Soodoma ja ümbruskonna rahval ei olnud usku „A.-S. Soodoma Kaubanduspanga" elujõusse ega usaldust panga juhtide vastu, sellepärast ta ei toonud oma raha nende käsutusse — looma uusi rahvamajanduslikke väärtusi, milleks see pank oli asutatud. Laenusoovijaid muidugi oli külluses, kuid millest pidi panga juhatus nende soove rahuldama, kui rahvas talle raha ei toonud?

Ei olnud Leopold Varangul kerge laenusoovijaid tühjade kätega uksest välja saata. Ta sai väga hästi aru, et iga tagasilükatud laenusoov on hoop uuele pangale, sest iga tühjalt äramineja juba hoolitseb selle eest, et panga kuulsus ei kasvaks. Kuid parata polnud midagi. Varang võis ainult niitada, et Soodoma ja ümbruskonna rahvas veel niikaugele arenenud ei ole, et mõista rahaasutuste ülitähtsat osa oma parema tuleviku loomisel, ja — kannatas tõsiselt. Ta veetis palju öid täiesti ilma uneta, ja ta juustesse tekkis rohkesti uusi halle karvu. Kuid parata polnud ikka veel midagi. Ja nii — et ennast mitte häbisse saata, kui pank juba lähemas tulevikus peaks kokku varisema — astus ta juhatajakohalt tagasi.

Uue juhatuse esimehe leidmine oli raske, aga ta leiti lõpuks siiski. Kuid too mees ei olnud niivõrd auahne, et ise iga päev pangas istuda, ja tema ettepanekul võttis juhatus ametisse palgalise asjaajaja, raamatupidaja ning kontoriametniku üheainsa isiku näol,

kelleks osutus saksastunud eestlane Benjamin Moosekant ülikoolilinnast.

Tolle Benjamin Moosekandi juurde tuli esimese laenusoovijana ühel kaunil päikeserohkel suvepäeval kohtusekretär Aleksander Karneol.

Karneol oli aasta algusest saadik, mil ta oma naise oli maha matnud, elanud väga niisket ja tormist elu. See oli ta rahaasjad lõplikult sassi ajanud ja — et mitte kõri peale lennata, nagu ta ise ütles, vajas ta nüüd kiires korras kakskümmend viis tuhat marka. Ta oli juba käinud kooliõpetaja Veskimetsa ja advokaat Porovardja juures, kuid asjata. Esimene oli ta kõige südamlikumas toonis välja naernud: mees, oled sa peast ogar, et minu — m i n u juurde tuled raha laenama? Teine aga oli teda hakanud usutama, et milleks sa seda suurt summat nii äkki vajad, et kas oled kroonu rahasid ära raisanud või, ja kui ta seepeale midagi ei olnud vastanud, oli advokaat talle kuidagi tigedalt otsa vaadanud ja järsult „ei“ ütelnud. Nüüd siis seisis ta „A.-S. Soodoma Kaubanduspanga“ leti ees, ulatas kahekümnetuhandese veksli, mis kandis ärimees Sarapiku ja kooliõpetaja Veskimetsa žiirot, tema poole pöördunud Moosekandile ja küsis tasasel häälel:

„Kas ma saaksin selle kohe täna diskonteerida?“

Asjaajaja vaatles teda oma hallide, kuidagi tigedate ning valskust reetvate silmadega, heitis siis pilgu ka veksli ees- ja tagaküljele ning lausus järsult:

„Ei, täna küll ei saa. Täna pole meil juhatuse koosolekut.“

Sekretär Karneolile oleks nagu pang külma vett pähe kallatud. Otsas! Kadunud! vilksatasid tal tumedad mõtted läbi pea. Kuid ta polnud siiski mees, kes nii lihtsalt meelt heidab. Kuigi ta teadis, et ta oma kergemeelsuse ja joomise läbi praegusse santi seisukorda on sattunud, ei tundnud ta sel hetkel mingit südametunnistuse-piina, küll aga kibedat meelepaha selle üle, et teised talle kohe oma abipakkuvat kätt vastu ei siruta. Ja see omamoodi kõlbeline pahameel andis talle trotslikku jõudu tegutsemiseks.

Ainult ühe sekundi või koguni veel vähem oli ta kimbatuses, siis aga levis ta näole juba mingi ülbe

ning üleolev naeratus, ja ta ütles Moosekandile sama järsult, nagu see teda oli kõnetanud:

„Ma pean aga täna raha saama. Härra Sarapik, kes mulle žiiro andis, on ise ka panga juhatuses ja tema lubas mulle."

„Soo? Või tema lubas teile?" hüüatas asjaajaja pilkelise imestusega ning lisandas siis: „No-jah! Tema võis ju küll lubada, aga mina võin ka mitte anda."

„Eks me näe. Ma kohe helistan härra Sarapikule."

Karneol tahtiski jalamaid telefoni juurde minna, kuid asjaajaja peatas teda nüüd juba leplikuma küsimusega:

„On teile siis seda raha nii hädasti vaja, et te ühte päevagi oodata ei saa? Homme on meil juhatuse koosolek."

„Ei. Mulle on raha nimelt täna vaja."

„Ja kes teie olete, kui küsida tohib?"

„Olen kohtusekretär siin . . . Soodomas."

Asjaajaja heitis jälle uuriva pilgu Karneolile. Ta arvas omast meelest nagu midagi aimavat, ja ta vaatesse ning häälde tuli korraga imelikku tigedat kahjurõõmu, kui ta ütles (ruumis ei olnud kedagi peale nende kahe):

„No-jah, niisugusel korral muidugi te peate selle raha . . . kiiresti saama. Aga mis siis, kui ma seda teile siiski ei anna?"

„Ma ütlesin, et siis ma helistan."

„Ei, teie ei helista mitte. Sest siis võin ka mina helistada."

„Kuhu? Kellele?"

„Noh, kas või kohtusse."

Ja nüüd vaatasid asjaajaja hallid, valskust täis silmad otse sadistliku pilguga Karneolile näkku.

Karneol läks näost ehmatuse ja viha pärast kordamisi punaseks ja valgeks.

„Teie saate veel näha, mis niisugune ümberkäimine teile tähendab!" hüüdis ta ja pöördus ukse poole, et välja minna.

„Noh, ärge's sellepärast kohe ära jookske," kutsus asjaajaja teda tagasi. „Ma ju ütlesin, et te peate selle raha saama. Vaatame, ehk on see kuidagi võimalik."

Karneol oli küll hingepõhjani haavunud, aga et talle

raha tõesti rohkem kui hädasti vaja oli, siis sundis ta ennast rahulikuks, astus uuesti leti juurde ja küsis ainult hääletooni pisut pahaselt värisedes:

„Siis, tähendab, te diskonteerite minu veksli?“

Asjaajaja tundis oma võimu selle noormehe üle, keda ta täna küll alles esmakordselt nägi, aga kelle saladusi ta arvas nii põhjalikult teadvat, nagu oleks ta temaga eluaeg ühes elanud, ja seda seika nagu mingit võrratut ning kordumatut elamust nautides küsis ta omakorda:

„Ja mis saan mina selle eest, kui ma teid seekord... hädast välja aitan?“

„Mida te siis tahate?“

„Ma arvan, viis tuhat ei oleks palju.“

„Viis tuhat? Inimene, see on ju püsti kõrilõikamine.“

Jälle lendas tigeda kahjurõõmuga irvitav pilk Karneolile näkku nagu piitsalöök ning siis kohe järgnes plaksatus:

„Ma usun, vangimajast pääsemiseks ei ole seda mitte palju.“

Nende sõnadega oli Karneol täiesti tümaks tehtud. Ta lubas nõutava summa, sai seejärel kiiresti oma osa kätte ja lahkus väga rahutus meeleolus pangast.

Peatudes „Hõimukõrtsi“ ukse ees, seisis ta oma elu suurimal teelahkmel. Alles äsja ta oli otsustanud, et kui saab raha, siis korraldab kõik lohakilelastud ametlikud asjad ja pöörab järsult selja senisele niiskele ning laostavale elule. Kuid raha ta ei saanud niipalju, et sellest piisaks — vaevalt neliteistkümmend tuhat oli tal taskus, kuna vaja oleks üle kahekümne. Ja kui tal kord on nii vähe raha, mis võib ta siis sellega parandada? Võiks ehk veel kuidagi venitada lootuses, et tal õnnestub puuduv summa kuskilt mujalt juurde hankida, kui ainult ta saladus jääks üksnes tema enda teada! Aga nüüd juba mõnel pool näikse seda aimatavat, varsti sosistatakse sellest juba kogu Soodomas, ja siis — mis saab siis? Kui kuskil rahva hääl on jumala hääl, siis kindlasti küll Soodomas. Ja on see hääl siin oma sõna ütelnud, siis ei ole selle eest enam pääsu.

Sekretär Karneoli tuju oli tõesti väga paha. Ta ei teadnud, mis ta peab tegema, kas pöörduma järsult

ümber või minema edasi senises suunas. Mustad mõtted kippusid ta üle võimust võtma, hoolimata heledast suvisest päevast, ja temas aina suurenes imelik roidumus ning tahtejõuetus, mida ta varemalt kunagi polnud tundnud. Ning siis ta otsustas hetkeks — muidugi a i n u l t hetkeks — „Hõimukõrtsi" sisse astuda ja ennast paari pitsi konjakiga ergutada, sest niiviisi, kui ta pea on raske nagu puupakk ja süda hirmsasti rahutu, ta ei suuda ju ka midagi ette võtta.

Kuid „Hõimukõrts" teatavasti on niisugune koht, et kui sa kord sinna oled sisse läinud, siis sealt enam nii kergesti välja ei pääse.

Vaevalt oli kohtusekretär Karneol leti ette jõudnud ja endale pitsi konjakit tellinud, kui kooliõpetaja Veskimets uksest sisse vajus ja teda pitsi tõstmas nähes juba eemalt hõikas:

„No jõudu kah, Karneol!"

Astus siis Karneolile juurde, pistis talle käe pihku ning jätkas:

„Sul on vist väga hästi läinud või jälle oled sa väga õnnetu, et nii ihuüksinda kesk jumala selget päeva kõrtsi tulid. Üks kahest: kas oled väga õnnelik või väga õnnetu."

„Ah, mis sa tühja filosofeerid," vastas Karneol — Veskimets märkas seda kohe — vaiksemalt kui muidu. „Ma pole ei õnnelik ega ka õnnetu. Olen ainult pisut väsinud. Mõtlesin paar pitsi konjakit võtta, sest see ergutab."

„Jah, see ergutab muidugi," naeris Veskimets, „iseäranis see sort kahe kutsikaga. Sa jood ju seda, eks?"

„Just nii," katsus Karneolgi naeratada, kuid see tuli väga nigel välja. „Kui juua, siis juua juba ehtsat kraami. Solgist pole ma kunagi lugu pidanud, seda sa tead. Aga tänasest päevast, ütlen ma sulle, jätan joomise hoopis maha."

„Soovin sulle sel puhul õnne, sõber," naeris Veskimets jälle. „Aga liigud tulevad endastmõistetavalt sinu poolt."

„Mis pagana liigud?"

„No ega's niisugust tähtsat sündmust, nagu on sinu karskekssaamine ning patustpöördumine, või ometi

pühitsemata jätta. Peale selle oled sa täna ka suuri rahasid saanud."

„Kust sina seda tead?"

„Noh, nägin sind „A.-S. Soodoma Kaubanduspangast" välja tulevat ja kohe siia, „Hõimukõrtsi", sisse keeravat — niisugune teekond juba tähendab midagi. Ütle, palju sa said."

„Sain mis sain, aga joomise jaoks ma seda küll ei saanud. See on hoopis teiseks ja tõsisemaks otstarbeks määratud."

„Ühe väikese viina ja suupiste võiksid siiski teha. Mul pea hirmsasti lõhub eilsest võtmisest. Ja raha mul endal ei ole enam pennigi."

„Sina — sa hakkasid jälle jooma? Kui juba aasta olid vahet pidanud? Inimene, mispärast siis?"

„Kurat seda teab mispärast. Ju vist see Soodoma õhkkond on niisugune, et sunnib vägisi jooma. Siin pole mõistlikul inimesel mingit elu. Üks igavene mõttetu jamelemine, mis mõne aastaga viimase kui närvijupi ära sööb. Siis tahad vahel ennast kõigest lahti rabelda ja lihtsalt — unustada kõik. Näe, Porovardja, kange mees, pidas ka hulk aega vahet, aga nüüd joob jälle nagu ennegi."

„Räägitakse, et ta sellepärast, et ei ole enam naisega läbisaamist . . ."

„Ah," lõi Veskimets käega, „sellepärast või muu pärast — mis me sellest räägime? See pole meie asi. Ja üldse, milleks me alati nii palju küsime, et mispärast see asi on nii ja too asi teisiti? Ega me õiget vastust ikka kunagi ei leia. See elu on kõik . . . väga keeruline. Noh, kas teed siis ühe viina või ei?"

Nüüd ei saanud Karneol enam vastu vaielda, sest Veskimets oli oma jutuga osatanud temagi südamekeeli. Sõbrad siirdusid letitagusesse tuppa, ja mõni hetk hiljem oli nende ees laual paras mõõt valget viina rikkaliku külma suupistega, mille peremees oli saatnud „komisjoni peale" heas lootuses, et küll see kõik aegamööda ära süüakse, sest ega, nagu ta kogemusist teadis, neile kahele sõbrale tänagi jää uusi sõpru juurde tulemata.

Kuid täna imelikul kombel siiski ei tulnud kedagi,

ning Karneol ja Veskimets jäid ainult kahekesi. Algul nad mõlemad jõid ning sõid peaaegu vaikides, aga kui juba mõned pitsid olid võetud ja parimad suupisted ära proovitud, hakkas Veskimets korraga seletama, et jah, see olevat Karneolil ikka tore mõte küll joomine hoopis maha jätta, tema kiitvat selle mõtte kõigiti heaks; aga ta kahtlevat siiski, kas siin, Soodomas, õnnestub seda teostada. Karneol teeks paremini, seletas Veskimets, kui ta alkoholiga ühes ka Soodoma tolmu enesest maha raputaks ja ära koliks kuhugi suuremasse linna, kus tal avaramaid võimalusi oleks edasisaamiseks, täpsemalt: kus ta leiaks oma annetele ja võimetele vastava ala, sest õigupoolest olevat tema, Karneol, ju luuletaja ning kirjanik, kes ainult viletsate olude sunnil on sattunud kohtukantseleisse.

Karneol oli sõbra kõnest, mille varjatud pilget ta oma hajameelsuse tõttu ei märganud, niivõrd meelitatud, et ta oma vastuses muutus avameelsemaks, kui see talle vahest kasulik oleks olnud.

Ta tõstis klaasi sõbra terviseks ja ütles, et see kõik on sulaselge tõsi, mis sõber äsja rääkinud, sest tema, Karneol, on ikka tõepoolest päris sündinud luuletaja, ja tal võiks kuulsusrikas tulevik ees seista, kui ainult need viletsad olud ei takistaks. Oma vaikseil üksindustundidel — jah, tal olevat ka niisuguseid, sest ärgu mõteldagu, et ta ainult kõrtsides ringi laaberdab —, neil üksindustundidel ta mõtlevat ja panevat paberile suuri mõtteid, mis kogu eesti rahvast ja võib-olla teisigi rahvaid üllataksid, kui nad kord avalikkuse ette pääseksid. Aga kuidas peab ta neid avaldama, kui tal ei ole sõpru ega eestkostjaid — sest tänapäev käib ju kõik sõbruti — üheski kirjastusäris ega toimetuses ja tal endal puudub raha oma suurteoste kirjastamiseks? Eks see ole päris traagiline seisukord, kui selle üle tõsiselt järele mõtelda? Aga see ei ole veel kõik. Kui ta oleks üksi, siis ta võib-olla koguks veel kuidagi niipalju raha, et oma teoseid ise välja anda. Aga ta peab oma väikesest palgast aitama ka oma nooremaid õdesid-vendi, kel teisi aitajaid ei ole. Mõtles, et saab oma seisukorda parandada naisevõtmisega — naise kaasavara abil, aga sai ühes kaasavaraga haige naise, ja

läinud nad on nüüd mõlemad: naine ja raha. Veskimets soovitab tal Soodomast ära kolida, aga — kuhu? Temataoliste riigiteenijate palgad on ju igal pool niisugused, et suremiseks palju ja elamiseks vähe. Ja elu on mujal veel kallim kui Soodomas. Ei, tõepoolest, tema seisukord on juba niivõrd traagiline, et ta ei näe sellest enam mingit väljapääsu. Ja sellepärast ta siis on joonudki, ja sellepärast ta mõnikord — teadku seda Veskimets — tahaks korda saata midagi niisugust hullu, mis kogu seltskonna jahmatama paneks ja sellega tähelepanu juhiks tema traagikale ja sellele, mis ta tõepoolest on. Ta tahaks, et seltskond näeks, et ta ei ole see kõrtsijoodik, kelleks teda peetakse, vaid suurte annete ja sügava hingega inimene, kes kannatab seetõttu, et peab olema ainult vilets kantseleirott Soodomas, kus, nagu Veskimets isegi ütleb, mõistlikul inimesel mingit elu ei ole.

Karneoli suuresõnaline pihtimus pani Veskimetsa mõtlema, aga ainult hetkeks, sest ta tundis juba ammu Karneoli põhjendamatult suurt enesearvamist — oligi äsja mehe luuletajavõimeid ainult nöögata tahtnud, aga Karneol oli tema juttu kohe tõsiselt võtnud, — ja mis puutus Karneoli traagikasse . . . noh, seda tema, Veskimets, lihtsalt ei uskunud, sest tema arust oli Soodomas ainult ühe mehe seisukord traagiline, ja see mees oli ta ise. Ning sellepärast vastas ta Karneoli pikale pihtimusele lühikese tähendusega:

„Ah, nii südamesse seda kõike ka ei maksa võtta. Joome parem!"

Nad jõid, ning aegamööda hakkas nende tuju jälle tõusma. Kui nad hilisel pärastlõunal kõrtsist välja astusid, lõkendas mõlema nägu suurest seesmisest tulest ja mõlemad olid niivõrd täis elulusti ning teohimu, et pidid seda kuidagi välja elama.

„Mis sa arvad, Veskimets, kui läheksime nüüd õige . . . minu pruudi poole?" küsis Karneol, sõbral käe alt kinni võttes.

„Noh? Kus see sinu pruut siis elab?"

„Siit nii umbes . . . nelikümmend kilomeetrit ida pool."

„Ja kuidas sa's sinna mõtled saada?"

„Autoga."
„Noh, kui autoga, siis autoga. Läheb lahti!"
Telliti auto, toodi „Hõimukõrtsist" veel pudel kõige kallimat konjakit kosjaviinaks, ja sõit algas.
Pärale jõuti parajasti õhtuvidevikus, sest tee peal oli tarvis mitmes kõrtsis sees käia, et tuju mitte langeda lasta.
Pererahvas võttis külalised väga lahkesti vastu, ja selle lahkuse hulka kuulus esmajoones muidugi õhtusöök, mis virkade naistekäte poolt kiires korras singist, keedetud munadest, piimast, võist ja värskelt küpsetatud sepikust kokku seati ja lauale kanti.
Kui Veskimets veel suure läikiva konjakipudeli paberist oli lahti koorinud ja peremehe kätte ulatanud, oli kõrvaldatud viimane takistus täielikuks üksteise mõistmiseks. Kõige rõõmsamate ning sõbralikumate tunnetega istus seltskond lauda.
Karneol, kes nüüd enda suure luuletaja teadis olevat — Veskimets oli ju talle seda kinnitanud —, sattus korraga niisugusesse tulisesse kõnehoogu, et kõneles peaaegu üksi ja vahetpidamata kogu õhtusöögi kestes. Ta laskis jälle kord ohjeldamatult lennata oma fantaasial ja demonstreeris oma vaimurikkust nii mitmekesiseil ainetel ning niivõrd kirevas sädeluses, et kõigil kuulajail, välja arvatud Veskimets, iga paari hetke järel suu imestusest ammuli jäi ja nad toidupala unustasid alla neelata.
Õhtu möödus imekiiresti, ja täielikus vaimustuses oma külaliste, eriti aga Karneoli üle läks pererahvas magama. Ja on endastmõistetav, et noor kuumavereline peretütar, kes täna pealegi ametlikult ja tunnistajate juuresolekul oli pruudiks saanud, oma peigmehel Karneolil enam ei keelanud kaasa tulemast aidakambrisse, kuhu ta suveks oma voodi oli viinud.
Ainult Veskimets oli tusane ja haavunud sellepärast, et ta nii üksi oli jäetud. Raskesti ohates ronis ta üles aidalakka ja aeles seal kaua asemel ilma uneta, mõteldes oma sügavaid ning kurbi mõtteid maailma ja inimelu üle.
Hommikul oli ta kadunud — oli läinud Peipsi-äärseisse kihelkondadesse rahvaviise korjama.

Karneol aga uuris samal hommikul murega oma rahakotti, kuhu neljateistkümnest tuhandest margast vaevalt veerand oli järele jäänud.

„Ei ole midagi teha, peab plika ära võtma," otsustas ta oma tuleviku pärast hirmu tundes. „Saab mõnikümmend tuhat kaasavara — sellest esialgu jätkub, et mind päästa."

Ja selle otsuse juurde Karneol jäi. Kui ta neli nädalat hiljem, oma puhkuseaja lõppedes, Soodomasse tagasi pöördus, oligi ta — kogu Soodoma rahva imestuseks — jälle naisemees.

9

Sügise tulekul kolis Villibald Eiühti oma uude majja, mis selleks ajaks lõplikult valmis oli saanud. Ta oli ülimal määral rahuldatud ning õnnelik. Tõsi küll, maja sisustus oli tal alles väga puudulik ega pakkunud veel kaugeltki seda mugavust ning kodusust, mida ta igatses. Kuid juba üksnes see teadmine, et ta asub omas majas, mille ta oma tahtmise ja maitse järgi on üles ehitanud, pakkus talle otse võrratut elamust ning paisutas ta rinda, mida elu nii kaua oli ängistanud, rõõmsa uhkustundega. Nagu mõni tõeline vabahärra asus ta seal, tal ei olnud enam mitte kellegagi tegemist, ja mitte keegi ei võinud teda segada elamast, nii nagu talle meeldib. Sellepärast maksis tal kogu suve tööd murda ning rabelda ja kõik suve kaunid rõõmud endast mööda lasta, just nagu ei oleks neid olemaski.

Ei, tõepoolest, ta ei olnud seda suve õieti märganudki. Nii kiiresti oli see kadunud, et vaevalt said ühe maja valmis ehitada, ja juba oligi sügis käes.

Jah, see sügis! Oli Eiühtil hea küll küdeva kamina juures pehmes tugitoolis istuda ja mõnda ajalehte või raamatut lugeda või niisama mõtiskella kauge maailma asjade ja sündmuste üle, mis teda siia Konnaoja taha männikusse häirima ei pääsenud. Oli ütlemata mõnus see teadmine, et need maailma-sündmused talle vähimatki korda ei lähe, et ta õieti vilistada võib kogu selle mõttetu heitluse ja rabelemise peale, mis seal

väljas lakkamatult ning närvesöövalt käimas on. Aga siiski oli midagi, mis teda rahutuks tegi. Need olid sügisetuuled, mis pikil pimedail õhtuil männioksi vastu katust krabistasid ja tal öösi magada ei lasknud. See oli üksindus, mis asus väljas ümber maja ning istus maja seeski igas ruumis ja iga eseme taga, mis pesitses koguni ta enda südames — külm, värisema panev, jubestav üksindus.

Ja mida kaugemale sügis edenes, seda rohkem hakkas see teda piinama. Ta ei olnud niisuguse erakueluga siiski harjunud. Sügava kurbusega tuletas ta jälle meelde oma kaugelolevat tütart ja oma naist — jah, isegi oma naist, kes teda nii julmalt oli petnud. Tal oli õudne olla nii ihuüksi kesk sügavat metsa, eemal teistest elamutest ja hingelistest. Tuule nukker kohin akende taga äratas temas tumedaid mõtteid kõigi ta pingutuste asjatusest, kogu maise elu tühjusest ja mõttetusest. Pimedus, mis teda öösiti igast küljest ümbritses nagu elutu sügav haud, pani ta fantaasias kummitama tontlikke viirastusi, mis talle hirmu peale ajasid. Iga väikseimgi kolin või krabin väljas paistis talle kahtlane olevat ja juhtis ta mõtted sissemurdmistele, röövimistele ja mõrvadele.

Ta kannatas selle all tõsiselt. Tema närvid tõmbusid järjest rohkem pingule ning ta kehaline tervis hakkas lonkama nagu kell, mille vedrud on korrast ära. Kuigi ta õhtul mitu ja mitu korda järele vaatas, kas kõik uksed ja aknad kindlalt suletud on, ei saanud ta öösi rahulikult magada, ja see aina kurnas teda ning suurendas ta närvilisust. Viimaks ei saanud ta enam ööseks tulesid kustutada, ja ka tulede põledes oli ta uni põgus ning rahutu. Üks ja teine kahtlane hääl heidutas teda ja ajas öö jooksul mitu korda voodist üles — ikka ning jälle mööda tube ringi käima ja uksi ja aknaid järele katsuma.

Oo, olid koledad piina- ning hirmurikkad need pikad pimedad sügiseööd! Ja viimaks ei kannatanud ta seda masendavat üksindust enam välja. „Ela siin nagu hunt laanes," mõtles ta, „ja ei tea, milleks? On mulle vaja seda igavest valvelolekut ja värisemist oma elu ja varanduse pärast? Sellest saab ju üsna lihtsalt üle, kui

muretseda koer, osta revolver ja tuua endale mõni inimolend seltsiliseks."

Koera ja revolvri sai ta hankida võrdlemisi kerge vaevaga, kuid seltsilise leidmine osutus juba raskemaks. „Kui kord keegi võtta," arutas ta endamisi, „siis võtta, kellest oleks ka midagi kasu, ja kellest võiks veel rohkem kasu olla kui heast perenaisest, kes keedab sulle süüa, peseb ja lapib su pesu ja hoolitseb puhtuse ning korra eest sinu uues majas? Kuid kust võtta selline hea perenaine? Kuulutada ajalehtedes? Pole mõtet, sest jumal teab millised „hingeliste vahekordade" otsijad kõik su kuulutuste peale kokku jooksevad."

Eiühti kaalus seda küsimust nii ja teisiti ning jõudis lõpuks otsusele, et tal ei jää muud üle kui peab vist ikka ise pisut laiemalt ringi vaatama ning järele kuulama. Ja nõnda pani ta ühel päeval kõige paremad riided selga ja sõitis naaberlinna — endale head ning korralikku perenaist otsima. Maja andis ta enne seda Sass Peebuleedu hoole alla, kes lubas seal öösiti magamas käia ja kõigiti selle järele valvata, et tema kalli sõbra varandusest sõbra enda äraolekul kõrtki kaduma ei läheks.

Eiühti oli ligi nädala ära, ja kui ta viimaks tagasi tuli, oli tal kaasas keskmise nägususega, temast mõne aasta võrra noorem ja mõnevõrra ka tüsedam naisterahvas, keda ennem keskpäraseks seltskonnadaamiks kui majateenijaks võis pidada. Kes ta tõeliselt oli, seda Soodomas ei saadudki teada, ja see pole ka tähtis. Eiühti igatahes teadis, milliste vooruste pärast ta tema oli kaasa toonud, ja need voorused tulid varsti ka tegelikult nähtavale. Majapidamine seati Konnaoja tondilossis, nagu Eiühti oma uut maja nimetas, siitpeale otse eeskujulikule järjele. Eiühti sai iga päev oma korraliku toidu ja ta pesu ning riided olid alati puhtad ning korras: pükstele nagu kord ja kohus viigid sisse pressitud ja särgid parajasti tärgeldatud ning triigitud. Tubades ja köögis seisis iga ese omal kohal, ning põrandad ja seinad, need otse särasid puhtusest, nii et kohe lust oli vaadata.

Eiühti oli üliõnnelik ning tundis vast alles nüüd

oma peremehe-elust täit mõnu. Öösiti ta magas jälle rahulikult, ja nukrad sügisetuuled, mis väljas endiselt kahisesid, ei teinud talle enam mingit peavalu. Ta teadis, et tal on kaaslasteks koer, revolver ja hea naine, eriti usaldusväärne just naine. Ei-noh, kui ikka korralik naine majas on, siis on hoopis teine asi ja elul hoopis teine mõte, muheles mees hommikuti ärgates ja pani paberossigi suitsema seepeale, kuigi ta muidu suur suitsumees ei olnud.

See rahulik, lahkhelideta olelus kestis nõnda kuni uue aastani. Siis tuli Eiühtil mõte endale kord ka külalisi kutsuda — mõningaid valitud isikuid Soodoma haritlaskonnast, et nendega mõni sõna mõistlikku juttu puhuda ja ühtlasi neile põhjalikult oma uut maja näidata. See mõte meeldis väga tema perenaisele, kellele see üksildane elu „tondilossi" nelja seina vahel juba küllalt igavaks oli läinud, ja ta hakkas innukalt ettevalmistusi tegema külaliste vastuvõtuks.

Kaua ning põhjalikult valmistas ta: korraldas ning puhastas, küpsetas ja keetis, et kõik oleks nii, nagu peab olema ühes peene ning haritud inimese majas, ja et kellelgi poleks pärast ütlemist. Ning kui siis määratud päeval, jaanuarikuu teisel pühapäeval punkt kell 5 pärast lõunat hakkasid ilmuma esimesed võõrad, võis majaperenaine suure enesega rahulolu- ning uhkustundega neile vastu astuda ja nad oma piinlikult puhtaisse ning mugavaisse ruumesse juhtida.

„Ah, kui tore teil siin kõik on!" hüüdis siiras imestuses kaht kätt kokku lüües proua Rita Sillak, kes oma abikaasaga oli esimeste tulijate hulgas, ja ruttas õhinal iga ruumi ja iga eset oma asjatundliku silmaga üle vaatama, et hiljemini oleks hea seletada, kui temalt midagi küsitakse.

„Ah, mis nüüd meil . . . vaeste inimeste asi!" vastas perenaine tagasihoidlikult, aga näitas ometi ilmse heameelega kõike, mida sooviti näha, niihästi uudishimulikult pärivale Rita Sillakule kui ka vaikivale proua Linda Porovardjale, kes nendega oli seltsinud.

Rohkem daame sellele külalisõhtule ei ilmunudki, kuigi neid oli kutsutud. Kohtusekretär Aleksander Karneol tuli ilma abikaasata, sest ta pidas tema juuresole-

kut seltskonnas endale koormavaks. Samuti oli oma abikaasa koju jätnud Villibald Eiühti vana sõber Sass Peebuleedu: mis neist naistest ikka igale poole kaasa vedada, kodus saab nendega isegi küllalt jamelda, — oli temagi põhimõtteks.

Kuna naiskülalised perenaise juhtimisel siirdusid kaugemaisse ruumesse, astusid mehed peremehe kutsel otseteed võõrastetuppa, kus nad elavasse vestlusse sattudes kahes rühmas istet võtsid. Peremehe ümber, kes istus mugavasse tugitooli kamina ette, koondusid Sass Peebuleedu, konstaabel Gottfried Sillak ja advokaat Armin Porovardja, teise, diivaninurka — linnanõunik August Madjak, kohtusekretär Karneol, kooliõpetaja Veskimets ja veel paar Soodoma tegelast, kes aga endid millegagi ei lasknud välja paista, vaid teiste juttu ainult vaikides pealt kuulasid.

Ja juttu oli nende ümber tõesti väga palju ning põnevat. Eriti hoolitses selle eest linnanõunik Madjak, kes enne külaskäigule asumist „Linnusilma" kõrtsist oli läbi käinud ja seetõttu parajasse tujju sattunud.

„Meist üteldäss küll," seletas ta juba varsti üle toa põriseva häälega, „et meie niisedäviisi rahva kasuss midägi ei tii, aga nuu om puha kadeda kiusujutu. Võtame vai sellesama maa- ja mõtsaasjanduse. Te mõtelge esi, messugutse suure varanduse nii mõtsa ja maa om, mes nüüd riigi käest liinale üle tulliva. Ja kas ole mia isikliguld vähä vaiva nännu ja vähä Tall'nan ministride ja tõiste suurde ärräde man klaniman käinu, et noid iks liina kätte saada."

Kui sekretär Karneol seepeale julges vahele tähendada, et need üldise seaduse alusel niikuinii oleksid tulnud linna kätte, sai Madjak vihaseks ja käratas:

„Aga mia ütle, et ei oless tullu midägi, ku me näid joba enne liina kätte ei oless kaubelnu. Te ei tiiäki, kui pal'lu nende järele tahtjit ol'li. Egäsugutse seltsi ja asutuse, ja kooli ja katsejaama tahtseva sääld osa saada, ja mes siss meile niisedäviisi viil oless järgi jäänu. Mia esi tiiä, mia ole selle asja kursin. Ja minu vaiv ja uul sii pääasjaliguld kah om, et nii mõtsa ja maa iks meie liinale saiva."

„Ja mis tollest siis nii väga kasu on?" lausus kooliõpetaja Veskimets resigneerunult. „Nende metsade ja maade pärast algab jälle seesama igavene kisklemine, mis siin Soodomas iga asja pärast on olnud. Igaüks tahab sealt ikka suuremat ja paremat tükki iseenda ja oma sugulaste ja sõprade kätte kiskuda."

Madjak heitis Veskimetsale kõrvalt pilgu, milles ei olnud mitte väike hämmastus selle üle, et üks kooliõpetaja nõndaviisi võib kõnelda, ja vastas väga innukalt ning veenvalt:

„Sii om jo niisedäviisi peris loomulik. Egäl inemisel om iks, nigu loomalgi, küüdse oma poole ja ta piäbki kiskma, ku ta elädä tahap. Enneki meie ku rahvaesitäjide kohus om selle iist uult kanda ja ää saista, et võimaliguld suuremb enämus rahvast rahuldaduss saass ja noid kiskjit iks vähämbäss jääss."

„Noh," ironiseeris Veskimets, „siis peaksite küll imetegija olema, kui te mõne kapsamaapeenra või haokooga iga Soodoma kodaniku saaksite rahuldada. Rohkem noist maadest ja metsadest ju kõigile ei jätku."

„Niisedäviisi me ei mõtlegi mõtsu ja maid jagama nakata," vaidles Madjak endiselt. „Enge meie loome iks ulga vastsid eluasemit, medä me suuvjile, kellel siiamaale viil endä ütti egä onni ei ole, väl'lä anname. Niisedäviisi me avitame jälle ulga inemisi otsa pääle, ja sellen meie liina edu jüst saisapki, et siin ilma varanduseta inemiste arv, kes nii kõige suuremba kiskja nink rüükjä om, iks vähämbäss jääss."

„Õndsad on need, kes ei näe ja siiski usuvad," puhkes Veskimets korraga naerma. „Tegelikult on asi küll hoopis vastupidine teie sõnadele. Ei mõtelda eeskätt mitte varanduseta inimestele, vaid iseendile ja omameestele."

„Mes te sellega üteldä tahate?" jäi Madjak Veskimetsale vihaselt otsa vahtima.

„Küllap te teate seda isegi," vastas Veskimets kindlalt.

„Mia tiiä muduki," jätkas Madjak nüüd väga võimumehelikult, „aga teie piässide kah tiidmä, mes teil ku kooliopetajal mulle üteldä sünnip ja mes mitte. Rumala

inemise võiva egäsugutsit jutte tõugata, aga opetaja piäp iks enne mõtlema, medä üteldä."

„Kas pole see siis tõsi," ei andnud Veskimets alla, „et mitmed linnavalitsuse ja volikogu liikmed endile ehituskrundid on kindlustanud ja ikka kõige paremas kohas?"

„Sii võip tõsi olla ja võip kah mitte olla," vastas Madjak põiklevalt. „Aga mes sii kõik siiä putub? Meil om maad nii pal'lu, et jätkup kõigile, kes sedä tahava, ja jääp viil üleki."

„Oleks hea, kui see nii oleks," tahtis Veskimets seletama hakata, kuid Madjak ei lasknud tal jätkata, vaid ütles nii kindlalt ning käskivalt, et see ei lubanud enam mingit vastuvaidlust:

„Jüst niisedäviisi sii om."

Heitis seejärel enda ümber uuriva pilgu — et kas ta sõnad on ka avaldanud mõju? — ning jätkas siis:

„Ma tiiä küll, kost nii jutu puha tuleva, medä nüüd kah Veskimets siin kõrdap. Nii om iks kõik sääld vana turu kandist ja näid aetass kadedusest selleperäst, et me turu sääld üle tõime. Aga tuu ületuumine ol'li tarvilik liina ültuviden ja temä paremba tulevigu nimel. Liin kasvap iks siiapoole kanti, ja turg piäp olema kõigile kättesaadav. Niisedäviisi ole mia alati ütelnu, ja ku me nüüd veidikese ümbre kaeme, mes me siss näeme? Siinpuul enneki ehitedäss ja nõutass ehituskrunte. Ku nii edesi lähäp, siss om vastne turg, mes algusen paistse olevat üte liinaveere pääl, mõne aasta peräst joba peris kesk liina. Niisedäviisi oleme meie iks ettenägeväld ja õigeste tallitanu. Aga inemistel om muduki seräne tahtmine, et antagu egäütele krunt iks jüst turu viirde. Ja ku me jälle kaeme, kes nii sääl kõige edimätse tahtja om, siss näeme: Sarapik, Varang, Varangu sell Pottsepp ja tõise nisuketse ärimehe. Ja ku mõni nisuke miis ilma jääp, siss ta muduki nakap egäsugutsit jutte puhkma ja laiale kandma. Noid jutte ei massa mitte usku. Sii om egäle mõtlejale inemisele selge, et turu veere pääle kõigile krunte ei jätku. Aga kaugembal om siinkandin tühjä maad külländ, ja liina piire võip viil laiendada kah. Sii kõik om meil puha

ärä rehkendedu, ja mia isikliguld saisa iks alati liina ülthuvide iist."

„Noh, see Madjak praalib küll täitsa ilmaaegu," tähendas nüüd Sass Peebuleedu teises rühmas, kus seni oli kõneldud ilmadest, Villibald Eiühti uuest majast ja mitmesuguseist pisisündmusist Soodomas. „See turu ületoomine oli õieti minu idee."

„Kas sa nüüd ööbikut kuulet?" põristas oma istmelt tõustes linnanõunik August Madjak, kes oli kuulnud Peebuleedu halvakspanevat tähendust. „No seletäge siss kõrd, kost kottalt sii idee teile tul'li. Kas näide konaki jumala ilmutust vai?"

„See on minu asi, kust ta tuli."

„Ei ole üttegi teie asi. Mia esi võtse selle asja volikogun üles."

„Kõtt! Just mina võtsin," tõusis nüüd ka Sass Peebuleedu istmelt.

„Teie? Teie ei oska ültse mõteldagi..."

„No kuram! Kuidas te julgete?"

„Jüst julge. Kos mul mõtleja väl'lä tullu! Ennemb võip joba külmänu kartul mõtelda."

Sass Peebuleedu lõug hakkas värisema, ta ei saanud silmapilgul ärrituse pärast muud kui katkendlikult pomiseda:

„No see... no see on..."

Seisukorra päästis Villibald Eiühti perenaine, kes samal hetkel sisse astus, et külalisi õhtueinele paluda. Ta oli diplomaat küllalt ning juhatas Madjaku ja Peebuleedu istuma võimalikult kaugele teineteisest. Ning äärmiselt rikkalikult ja isuäratavalt kaetud õhtulaud köitis mõlemad kohe, nii et nad unustasid oma äsjase tüli.

Ühes nendega kiindus kogu seltskond söömisse, nii et hulgal ajal peaaegu midagi kuulda ei olnud peale nugade-kahvlite klõbina ja suude matsumise. Rohketele ning mitmekesistele külmtoitudele järgnes rasvane hanepraad hapukapsaga, mida keegi küllalt ei jõudnud kiita ega süüa. Kui mõnel mehel veel midagi soovida jäi, siis oli see viin: seda jagas majaperemees targu vägagi mõõdukalt.

Õhtusöök lõppenud, siirdusid külalised jälle võõras-

tetuppa, et seal veel pisut aega viita, enne kui viisakas komme lubab lahkuda.

„Pallesi, auväärd daami, istke siiä diivanile!" pöördus linnanõunik Madjak prouade Porovardja ja Sillaku poole, kes hetke ringi vaatasid teadmatuses, kuhu istuda.

„Oo, tänan, härra Madjak! Te olete väga kena!" vastas proua Rita Sillak naeratades ja istus pakutud istmele, proua Linda Porovardjat enda kõrvale tõmmates.

Linnanõunik Madjak istus nende vastu ja alustas nendega väga galantselt juttu. Küsinud nende endi ja nende laste tervise järele ja kuidas nad muidu elavad, ütles ta:

„Aga ikäv piap teil küll olema elädä üten nisuketsen liinan!"

„Igav? Mispärast?" hüüatas proua Sillak elavalt.

Ja proua Porovardja seletas:

„Kellel on oma kodu ja oma töö ja tegemine, ei sellel ole aega igavust tunda."

„Sedä'nd küll," arvas Madjak. „Aga inemine ei ole jo mitte tüüluum. Tälle om vaja kah meelelahutust."

„Naise meelelahutus on lapsed, köök ja kirik," hüüdis seepeale toa teiselt poolelt advokaat Porovardja, keda tema naabri Peebuleedu jutt Soodoma omavalitsuse puudustest tüütama hakkas. „Või tahaksite sinna ka veel kõrtsi juurde, Madjak?"

„Olge teie vaiki oma jutuga, Porovardja," andis Madjak vastu. „Teie ei mõista naisest lugu pidädä."

„Olge ise vait," lõõpis Porovardja edasi. „Olete vanapoiss, mis teie ka teate naistest?"

„No sina muidugi tead neist väga palju!" lausus proua Porovardja kuidagi haavunult ning etteheitvalt.

Porovardja tahtis midagi vastata, kuid Madjak jõudis temast ette.

„Mia ole vanapoiss," seletas ta, „nimelt just selleperäst, et mia naastest väega lugu piä ja ülepääkaala kedägi ei taha õnnetuss tetä. Egä naine ei passi jo egäle mehele. Mia otsi sedä parajat."

„Oi, see on tore!" plaksutas proua Rita Sillak käsi. „See on tõesti tore."

Kuid advokaat Porovardja sähvas seepeale:

„Aga mina arvasin, et sa kardad, et naine su käte vahele ära külmab."

See märkus tegi Madjakule sedavõrd nalja, et ta valjusti naerma pahvatas.

„No sedä küll ei ole," põristas ta läbi naeru. „Sinule iks anna oma kümme silmä ette."

„Eks proovime siis kord," irvitas advokaat Porovardja.

„Kasi sina metsa oma jutuga!" hurjutas teda proua Linda Porovardja. „Mul on päris häbi kuulata. Ja sul endal peaks ka piinlik olema."

See oli täielik üllatus proua Porovardjast, et ta niiviisi kõneles. Sekretär Karneol arvas üksi teadvat, mispärast see nii on, ja ta ruttas prouale appi.

„Kuule sina, advokaat Porovardja," manitses ta, ennast tooliga advokaadile lähemale nihutades, „sa ära aja niisugust liiderlikku juttu. Sul on nii kena proua, et . . ."

„Ja mis see sinu asi on?" katkestas teda Porovardja heatujuliselt. „Minu naine on muidugi kena, seda ma tean ilma lorisematagi. Aga sina, luba tähendada, oled niisugune tolvan, et võiksid ennast Mangelmanni kinos raha eest näidata."

„Sinuga koos . . . heameelega," sähvas sekretär Karneol omalt poolt, pidades seda väga vaimukaks.

„Noh, väga vaimurikas ei olnud see teist kummastki," võttis nüüd ka õpetaja Veskimets sõna. „Ja seltskonda ei huvita see põrmugi. Kuulge, mu auväärt daamid," pöördus ta siis prouade Sillaku ja Porovardja poole, „mul tuli kõiki neid kõnelusi pealt kuulates üks uus idee."

„Noh? Mis idee see on?" hüüdsid mõlemad prouad nagu ühest suust.

„Te võiksite Soodomasse asutada naisseltsi, mida siin veel ei ole."

„Oi, see on tore mõte!" hüüatas proua Rita Sillak seepeale. Proua Porovardja aga küsis:

„Ja mis oleks niisuguse seltsi eesmärk ja ülesanne?"

„Naiste omavaheline kooskäimine ja mõistlik ajaviide," seletas Veskimets, „ühendatud üldkasuliku tegevusega. Käsitöö, lastekaitse, vaestehoolekanne,

hädaabi — neil aladel võiksid naised väga palju teha. Siin Soodomas ei tuntagi veel niisuguseid asju."

„Õige!" hüüatas proua Rita Sillak jälle õhinal. „Selle seltsi me asutame tingimata."

„No seda on teile tarvis jah," pilkas advokaat Porovardja. „Ilma selleta läheb maailm hukka ega pääse ükski naine taevariiki. Või mis sina arvad, Gottfried Sillak? Oled täna nii vaikne."

„Mis mina, vaene riigiteenija," vastas Sillak, „niisugustest asjadest tean arvata! Vaata et oma leivakannikat saad kinni hoida."

„Mõte om kõigiti ää ja illus," segas Madjak, kes vahepeal majaperemehega oli keskustelnud, end jälle üldise jutu sekka. „Omavalitsus puuldap sedä tävvest süämest. Naastel piäp iks kah oma ala olema, kon nemä ültsusele saava kasuligu olla. Ainuld kerik ja latsemähkme ei rahulda enämb täämbätse päivä naist."

„Õige, härra Madjak," kinnitas õpetaja Veskimets. „Ja kui tänapäeva, see tähendab — haritud naisel midagi teha ei ole, mis teda rahuldab, siis ta hakkab abielu rikkuma ja muidu . . . liiderlikku elu elama."

„Issake, kuidas ta nüüd räägib!" ohkas proua Rita Sillak kõrvale pöördudes.

„Seda näeme osalt ka siin Soodomas," jätkas Veskimets. „Mõistliku meelelahutuse ja küllaldase tegevuse puudusest tuleb kõik see joomine ja tulevad kõik need abielurikkumised, mida me siin näeme."

„Ja Mangelmanni kinost," lisandas Sass Peebuleedu, „mis siin juba sügisest saadik igasuguseid liiderlikke pilte näitab."

„Härra Veskimets arendab väga mõistlikku mõtet," haaras lõpuks Villibald Eiühti sõna. „Kui inimesel ei ole küllaldaselt tööd, siis tulevad talle pähe kõiksugused rumalad mõtted. Ja siin Soodomas pole ka midagi, mis häid ja kasulikke mõtteid äratakS ja üleval hoiaks. Pole siin õiget teatrit ega isegi mitte ajalehte. Olen juba ammugi kavatsenud ise seda käima panna."

„Tehke seda! Tõepoolest! See oleks vast midagi!" hüüti talle mitmelt poolt heakskiitvalt.

Kuid rohkem sellest ei kõneldud, sest kõik võõrad asutasid korraga kojuminekule.

Ainult sekretär Aleksander Karneolile jäi see ajalehe-mõte meelde. Ja ka üks teine mõte ei andnud talle enam rahu.

Koos Gottfried Sillakuga raudteejaama poole sammudes küsis ta järsku muu jutu sekka:

„Tead sa, on see naine seal Villibald Eiühti oma seaduslik naine?"

„Omavahel ütelda," vastas Sillak, „naine võib ta temale olla küll, aga igatahes mitte seaduslik."

„Tähendab, ta on poissmees?"

„Einoh. Kus sa sellega. Tal on Tallinnas naine ja laps — suur tüdruk, käib koolis."

„Tead sa seda kindlasti?"

„No mis sa's arvad? Et ma, ütleme, niisama tõukan või?"

„Ja kust sa seda tead?"

„Elan tsentraalis. Mul on terav kuulmine, jõhv nägemine."

„Noh, seda muidugi jah. Head tervist!"

„Kaks õlut võiksime jaamas veel ära juua."

„Ei. Täna ei saa kuidagi. Homme raske tööpäev."

Ja sekretär Karneol kadus üle raudtee mändidevahelisse pimedusse.

Teda huvitas hetkel vaid psühholoogiline eksperiment, mida ta kavatses ette võtta Villibald Eiühti ja tema naisega.

10

August Madjakul oli õigus! Ta oli loonud eeldused Soodoma linna kasvamiseks Pilpaküla ja Konnaoja kandis. Linnavalitsusele aina tuli palveid ehituskruntide saamiseks selles rajoonis. Eriti palju avaldati soove kruntide kohta, mis asusid turu otseses naabruses. Sinna aga olid omamehed juba aegsasti ette jõudnud, ja uusi soovijaid ei olnud enam võimalik rahuldada. See tekitas nurinat, mis järjest paisudes viimaks ähvardava kõuekõminana hakkas linnavalitsuse liikmete kõrvu kostma.

„Mis kuradi asjaajamine see teil seal niisugune on,"

praalis kord linnavolinik Pärsimägi Pilpakülast „Linnusilma“ kõrtsis linnanõunik Madjakuga.

„Muudkui lubate omameestele kõik paremad krundid ära, ja linnavolikogu, selle õige peremehe käest ei küsi midagi.“

„Mes vananaaste jutt sii nihuke jälle om?“ küsis Madjak vastu ja ajas uhkelt rinna ette.

„Kas tabas naelapead või? Mis? Mispärast tehti teile see pidusöök seal Karmauhti juures, eh?“

„See a'as teil muduki massa üle kopsu, et teid sinna es kutsuta.“

„Ma küsisin, mispärast see pidusöök teile tehti,“ jätkas Pärsimägi ähvardavalt.

„Sii ei ole mitte teie asi,“ vastas Madjak samas toonis. „Te ärge topp'ge oma nõna sinna, kohe sedä vaja ei ole.“

„Või ei ole minu asi!“ kurjustas Pärsimägi edasi. „Te sahkerdate siin krunte igasugustele Tallinna onklitele, teile tehakse selle eest pidusööke ...“

„No niisedäviisi mia endäga ei luba kõnelda,“ tõukas Madjak rinna veel rohkem ette. „Tuu krunt om antu liinavolikogu otsuse põhjal, ja teil ei ole sääl enämb midägi lorisemist. Mia oiata teid nisukeste jutte iist: nonde iist võide viil karistada saada.“

„No-noh! Või sedaviisi! Või koguni ähvardate mind! Aga ega see ei loe midagi. Ma tean väga hästi, kuidas seda linnavolikogu otsust tehti. Volinikke söödeti ja joodeti niisama nagu teid seal Karmauhti pool.“

„Kes teile nisuketsi rumalit jutte puhkse? Peebuleedu vai? Temäl jo om alati egä asjaga tegemist, ja temä tahap iks kõige targemb olla. Aga kaegu ette, et ta kõrd viil oma nõna ärä ei kõrveta.“

„Ei, Madjak, küll ta tuleb kord veel teie asemele linnanõunikuks.“

„Siss te saasside küll viil söödiku kaala,“ põristas Madjak tigeda naeruga. „Mia tunne sedä miist, sii om üits väega puleeritu sell. Eläp nigu mardik prao vahel ja enneki uristap ... uristap senikavva, ku om jälle midägi endä taskude uristanu. Peris kahju, et teie kah temäl endäle augu pähä olete lasknu uristada. Ol'lite seenimaani iks koalitsjoonin.“

„Noh, see on teil küll kena koalitsioon," tähendas Pärsimägi põlastavalt ja tõstis uue klaasi viina suu juurde.

Madjak tunnetas ehmatusega, et selle mehe hääl talle volikogus ähvardab kaotsi minna, ja ta otsustas seepärast temale kavaluse ning meelitusega mõjuda katsuda.

„Meie koalitsjuun om püüdnu iks egäle kodanigule, kes midägi mõistligu om suuvnu, vasta tulla," algas ta korraga väga leplikult. „Ütelge nüüd teie peris puhtast süämest, mes om teil nurisemist."

„Nurisemist on rahva seas nii palju, et seda kõike ei jõua rääkidagi."

„Rahvas tõukab iks alati kõiksugutsit asju. Tema tahtmist ei saa konaki täis. Mia kõnele prõlla teist isikliguld."

„Olen juba ütelnud, et mulle ei antud ehituskrunti Konnaoja pargi äärest, aga tollele Karmauhtile anti koguni pargi seest."

„Ah, siss niisedäviisi! Siss selleperäst te oletegi vihane?"

„Just nimelt."

„Aga teil endäl om joba krunt ja maja ja puha!"

„See ei tähenda midagi. Ka tollel Karmauhtil olevat Tallinnas krunt ja maja, koguni mitu maja."

„Selle asja üle võiss jo kõnelda, ku te krunti tahassite koskilt mojald, aga mitte Konnaoja veerest. Tuu kotus om pargiss planeeritu."

„Ja Karmauhti on seal pargivalitseja või ·kuidas?"

„No kuulge, inemine, teiega ei saa niisedäviisi üttegi mõistligu sõna kõnelda."

„Ega niisedaviisi saa küll."

„Sii om jo siss peris irmus asi. Kuidas võip inemine ommete nii arusaamata olla, et ta ei mõista, kohe me niisedäviisi väl'lä jõvvame, ku egaüits ainuld oma kasude pääle mõtlep ja endä poole kisup. Liinavolinigu piässivä kõigepääld iks liina ültuvide iist saisma."

„Ja linnanõunikud? Nemad muidugi võivad teha, mis ise heaks arvavad?"

„Ei. Ammuki mitte."

„Siis näidaku nad meile eeskuju."

„Ja näitävä kah."

„Igavese pidupidamise ja kõrtsiskäimisega ei anta kellelegi eeskuju."

„Kas te esi olete prõlla kerkun vai?" ei suutnud Madjak ennast enam taltsutada.

„Minu amet ja teie amet — seal on ikka vaks vahet. Ja mina käin siin harva ning joon ainult oma raha eest."

„Mes te sellega üteldä tahate?"

„Mõtelge ise järele, kui veel . . . suudate mõtelda. Head päeva!"

Ja juba oligi Pärsimägi läinud. Nukralt, väga nukralt jäi linnanõunik Madjak üksinda konutama „Linnusilma" kõrtsi leti ette.

Sellest päevast saadik oli tema südamerahu täiesti kadunud. Ta aimas ette, et senine koalitsioon linnavolikogus rebeneb ja ühes sellega otsustatud on ka tema saatus linnanõunikuna. Sest kus juba Peebuleedu ja Pärsimägi mängus on, seal ei ole enam midagi mõistlikku loota ühelgi Soodoma linnanõunikul. Nad õõnestavad tema jalgealust pidevalt ning senikaua, kuni ta paratamatult peab alla langema oma kõrgelt kohalt. Mõte sellest langusest ajas Madjakule vahel päris hirmu nahka, nii et ta pidi aina sagedamini sisse astuma kõrtsidesse, et mõne napsi viinaga maha suruda seda hirmu. Kuid viin tõstis ainult õige lühikeseks ajaks tema tuju, ja sedagi mitte igakord. Nii mõnelgi juhul kuulis ta kõrtsis jälle sedasama tuttavat nurinat, nöökimist ja lõõpimist linnavalitsuse aadressil, ning see tegi ta meeleolu veel halvemaks.

Viimaks saabus see kardetav päev ja tund, mil algas järjekordne linnavolikogu koosolek. Väliselt kõigiti mehisena, kuid salajase pakitsusega südames istus Madjak oma kohal ja kuulas, kõrvad kikkis, vaikides pealt, mis linnavolinikud kõnelesid.

Rahulikult ning asjalikult möödus arutelu ja hääletus, kuni päevakorda tuli uute ehituskruntide väljaandmise küsimus. Siis korraga tõusis Soodoma raekoja saalis niisugune kära ja müra, et arukamad pealtkuulajad arvasid endid hullumajja sattunud olevat ja möödakäijad tänaval ehmunult seisatasid, üksteiselt äre-

valt küsides, et mis seal raekoja saalis küll lahti peaks olema.

„Rahu! Ma palun rahu!" karjus volikogu juhataja Ramon Ubakivi oma hääle ära ja ähvardas viimaks politsei kutsuda, kui tema sõnu ikka veel kuulda ei võetud.

See ähvardus mõjus aga otse vastupidiselt. Müra ja kära saalis aina kasvas. Karjuti täiest kõrist, trambiti jalgade ja toolidega, ähvardati üksteist rusikatega, vannuti tulist kurja ning sõimati linnavalitsuse liikmeid kõige tooremal kombel.

Ei suutnudki Ubakivi teisiti ärevaid meeli rahustada, kui kuulutas koosolekule veerandtunnise vaheaja. Linnavalitsuse liikmed tõmbusid tagasi linnapea kabinetti, et omavahel seisukorra üle nõu pidada, ja kui arvatavaid süüdlasi enam silme ees ei olnud, jätsid volinikud vandumise ning sõimu ja hakkasid isekeskis aegamööda hoopis teist juttu ajama.

Linnapea kabinetis aga arenes samal ajal dramaatiline sõnavahetus linnapea Jaan Nübliku ja linnanõunik August Madjaku vahel.

„Kuulsit sa nüüd, Nüblik?" algas Madjak väga ärritatult. „Sii om kõik puha sinu süü, et asja niisedäviisi om lorri lännu."

„See on vale," vastas Nüblik habeme värisedes, õõnsa häälega. „Sina, kurivaim, sa oled meile häda kaela toonud tollele Tallinna mehele krundi lubamisega. Ja nüüd sa veeretad veel süü minu kaela. Malka oleks sulle vaja, jumala eest, seda ma ütlen."

„Ja sinu piäss peris vangi panema," kurjustas Madjak, „et sa nisuke toss mehike olet ja endäle rahva seän mitte autoritiiti ei oska luvva."

„Käi kõrtsi oma autoriteediga," andis Nüblik jämedalt vastu, „va lakekrants niisugune!"

„Ja sina esi olet küll vist ilmasüüta piimävasik, mes?" karjus Madjak, linnapea nina all oma tugevat rusikat viibutades. „Esi lakut egän kõrtsin egä vastutulejaga ja lubat tälle ei tiiä mes piimäjõgesid ja pudrumägesid. Sul ei ole niiki pal'lu aru pään . . ."

„No kuule, Madjak, pea oma suu, või muidu!" kar-

gas linnapea nagu ussist nõelatuna toolilt püsti. „Ma ei mõtlegi ennast sõimata lasta."

„Sii ei ole mitte sõim, vaid sula tõde. Sul ei ole aru pään, et mõtelda, kas sa sedä kõike kah täitä võit, mes sa lubat. Ütele lubat krunte, tõisele palke, kolmandale hagu, ja iks nõnda edesi. Aga sedä sa ei küsi, kost sedä kõike võetass."

„Madjak, see on vale, mis sa räägid. Sa tead ise küll."

„Jah, mia tiiä, et sa üits lupard olet..."

„Vait, sina lurjus niisugune!"

Ja linnapea käsi tõusis, et häbematule linnanõunikule hoopi anda, kuid linnanõunik oli väledam ja põikas hoobist ilusasti kõrvale, ise tigedalt ilkudes:

„Lupard olet sa jah. Ei julge kellekile nigu miis ärä üteldä, lubat kõigile, mes na aga tahava, ja ässität niisedäviisi inemisi liinavalitsuse vasta. Sest liinavalitsus ei saa mitte egäle ädälisele sedä anda, mes tuu tahap, ja ku ta sedä ei anna, siss om kõik kotuse kisa täis: meid petetäss ja meile tetäss ülekohut. Oleme sedä joba külländ kuulnu, ja täämbane kuunolek pandse kõigele viil punkti otsa."

„Vait! Vait!" karjus linnapea Nüblik, kes oli nii haavunud ja ärritatud, et ta endale enam millestki õiget aru ei andnud. „See on vale! See ei ole mitte tõsi!"

„Om jah tõsi!" raius Madjak edasi nagu rauda. „Kõik nii asja, medä te olete a'anu, om näidänu, et sa ei kõlba mitte liinapääss. Ja mia ütle sulle, pane iluste pilli kotti ja koli siist ärä tagasi Kõlgutade. Sääld sa kitad endäle kuldkellä saanu olevat ja võit sedä siss jälle egä inemise nina all kõlgutada. Siin ei saa sellega kedägi ehmätädä, siin om iks miist kah vaja."

„Inimene!" kisendas linnapea, vihast ja haavumisest peaaegu nutma puhkemas. „Sa oled ju päris püsti metsaline! Ja niisugusega koos pean ma linnavalitsuses asju ajama! Ei mõtlegi enam! Ma lähen ja astun tagasi! Tagasi astun ma! Kas kuuled?"

„Sii oless ka kõige mõistlikumb, mes sa ülepää tetä võit," tähendas Madjak seepeale tüdinult ning ükskõikselt.

„Või sedaviisi! No seda alles näeme, kes siin veel

õiglasemalt ja paremini asju ajab kui mina olen ajanud. Küll uus saab veel hullemini sõimata kui mina. Soodom on üks niisugune pesa, et siin ka vanajumal ise kõikide tahtmist ei oskaks teha."

Ja midagi edasi mõtlemata siirdus Nüblik saali, kus koosolek uuesti oli alanud, ja teatas lühidalt kogu linnavalitsuse tagasiastumisest.

See teadaanne tuli kõigile volinikele nii ootamatult, et nad sellele hetkel millegagi ei taibanud reageerida.

Alles siis, kui Madjak saali ilmus, et linnapea sõnu õiendada — ainult linnapea üksi olevat tagasi astunud, mitte kogu linnavalitsus —, tõusis saalis jälle elevus. Nagu valusaid haavleid rõkatas Madjakule vastu hüüdeid:

„Õigel ajal läksite minema!"

„Ei oleks teil enam pikka pidu olnud!"

„Oleksime sule sappa pannud!"

„Olete küllalt linna kulul laaberdanud!"

„Ega kõiki maid ja metsi või ka ära lasta jagada!"

„Küllalt teie valitsemisest!"

„Las tulevad uued inimesed!"

„Uued ja ausamad!"

Madjak mõistis südame valusalt kokku tõmbudes, et tal siin enam midagi ütelda ei ole, ja pöördus vaikides ümber.

*

Soodoma uue linnavalitsuse valimine toimus, nagu alati, väga pikkade kauplemiste ja paljude keerdkäikude järel. Volikogu juhataja Ramon Ubakivi pani mängu kõik oma diplomaatilise oskuse ning sõjakavaluse, et sedapuhku ise linnapeaks saada. Tema rohked käsilased käisid kümme päeva ja ööd järjest mööda linna ringi, et seletada ja ülistada tema valitsejalikke voorusi. Ning nagu elus tihti voorused pärast raskeid võitlusi ja katsumisi kroonitakse võiduga, nii sündis see ka siin. Rikas majadeomanik Ramon Ubakivi valiti Soodoma uueks linnapeaks ja tema esimeseks abiks ehk linnanõunikuks — ärimees ning tööstur Juhan Pohlak. Tööliste esindaja August Madjak sai hääletu-

sel haledasti lüüa ning jäi linnavalitsusest hoopis eemale.

Ei olnud Madjakul kerge kanda seda häbistavat kaotust. Nii palju aastaid oli ta isandana istunud Soodoma linnavalitsuse laua taga, ja nüüd korraga — ei istu enam! Ei mahtunud see ta hinge, et nüüd seal teised peremeestena saavad talitama ja tema nagu igavene narr seda peab tegevuseta pealt vaatama. Otsekui tulised söed põletasid ta südant, kui poisikesed tänaval talle näpuga näitasid ja endised sõbradki vastu tulles ilkusid, et noh, kes on nüüd Soodomas see kõrgem võim. Madjak vihastas end seepeale siniseks ja hakkas vanduma verist kättemaksu.

Rinda ette ajades peatus ta iga päev ja vahel koguni mitu korda päevas küll „Linnusilma", küll „Hõimukõrtsi" leti ees, viskas üksinda oma kahekümneviiese viina, jõi pudeli õlut otsa ja räuskas ning praalis, nii et kõik kõrtsisolijad kuuleksid:

„Sii om iks sigadus küll, mes siin Soodoman prõlla tetäs! Meie oleme selle liina asutanu, siin kõik asja juunde säädnu, ja nüüd tuleb üits setuke optant Venemaalt, ostap siin mõne majalobudigu ja tükip niisedäviisi liina valitsema. Mes temä, setu, kah tiiäp meie asjust, mes tema siin oskap tetä? Ainult suuvärk om täl ää ja lõvva iks kõrvuni peräni, et vaat, mina ja mina. Aga mia ütle teile: pal'la suuvärgiga ei tetä siin midägi. Om iks miist kah vaja. Ja mehi om meil esiki. Meile ei ole vaja serätsit optante, kes jummal tiiäp kudas Venemaal oma varanduse om kokku a'anu ja nüüd niisedäviisi kah siin tükivä lõikama. Uutku ta enne! Mia ei o'ess mitte miis ja süü oma vana saapa talla ärä, ku ma tedä mitte aasta peräst liinavalitsusest minemä ei vuhi. Kas om sii kelleki kõrd, et nüüd liinavalitsusen istuva puha majaomanige esitäjä ja mia ku tüüliste esitäjä piä niisedäviisi kõrvalt vaht'ma, kuda nemä sääl oma uviden tallitava? Tüülisi om iks Soodoman kõige enämb, ja näil piäp liinavalitsusen vähämbäld üits esitäjä olema."

Räuskas ning praalis Madjak nõnda kõrtsides, aga mujal tegi hoopis tõhusamat tööd. Varsti käisid tema agendid omakorda mööda linna ringi ja kogusid all-

kirju märgukirjale, milles nõuti Ramon Ubakivi tagasiastumist linnapea-kohalt. Allkirju anti märgukirjale visalt — sest kes tahtis end avalikult segada härrade tülisse? —, aga aja jooksul kogunes neid siiski üle paarisaja, ning märgukiri esitati linnavolikogule.

Kui Madjak seni oma südames vaikselt oli lootnud, et Ubakivi sellest ise teeb järeldused ning vabatahtlikult tagasi astub, siis veendus ta nüüd uue kibedusega, et optantidel on siiski mitu korda paksem nahk kui põlistel soodomlastel. Ramon Ubakivi ei olnud mitte Jaan Nüblik, kes volikogu esimese kisatõstmise peale oma kõrge ameti maha pani. Ubakivi teatas, kui märgukiri volikogus oli ette loetud, julgesti ning kategooriliselt, et ta selles näeb enda auhaavamist ja asja annab kohtu lahendada. Ning volikogu leppis sellega ja läks päevakorras edasi.

Madjak tundis ennast uuesti lööduna ning lahkus viha pärast turtsudes saalist.

Ramon Ubakivi võidutses. Au- ning võimuahne mehena oli ta ammugi igatsenud linnapea-kohale, ja nüüd, kui ta selle koha oli saavutanud, hakkas ta kohe kõige jõuga teostama suuri kavatsusi, mida ta seni vaikselt oma peas oli haudunud. Tema ideaaliks oli luua Soodomast eeskujulik supellinn, mis oma välise ilme ja heakorra poolest võiks võistelda isegi välismaa parimate kuurortidega. Nägusad moodsas stiilis suvilad, nöörsirged asfalteeritud tänavad, avarad mängu- ja spordiväljakud kerkisid tema ettekujutuses Soodoma mändide alla seniste viletsate kastmajakeste, tuiskliivaste teede ja korrastamata muruplatside asemele. Järveranda pidid kerkima uhked rannahooned hotelli, kasiino, supel- ja raviasutusega, järve — bassein hüppetorniga, mis oleks esimene kogu vabariigis.

Tähtsalt ning iseteadvalt esitas Ubakivi oma kavatsused volikogule, uskudes nende otsest vastuvõttu ja kiitust ning imetlust oma geniaalsusele. Kuid volikogu oma arusaamatuses ja lühinägelikkuses leidis, et need kavad võivad küll väga ilusad olla, aga et linnakassas puuduvad nende teostamiseks vajalikud summad. Ta nõustus esialgu ainult ühe väikese rannahoone ehita-

misega ja andis loa selleks pangast kolm tuhat krooni laenu teha.

Linnapea Ubakivi oli pettunud — sest mis sa selle näruse kolme tuhandega ikka ette võtad? Kuid leidis lõpuks, et noh, küllap ta selle asja siiski kuidagi korraldab. Võib ju ka teha ülekulutusi, ja kui linnavolikogu näeb, et hoone on saanud kõigiti uhke ning otstarbekohane, ega ta siis hakka enam vastu vaidlema. See paar tuhat krooni ees või teine taga, mis see tähendab niisuguste suurte varanduste — maade ja metsade juures, mida omab Soodoma linn? Ega meil maksa popsidena koonerdama hakata. Lööme siis juba korraga avara rannahoone üles — kes seda enam maha lõhub?

Ning Ubakivi laskis naaberlinna kuulsaimal arhitektil teha plaani — viie tuhande krooni ulatuses, mitte sentigi alla — ja pani kohe töö täie hooga käima. Kevade tulekul hakkasid ühel päeval supelranda veerema kivi-, kruusa-, palgi- ja lauakoormad, ja mõni päev hiljem välkusid seal juba labidad, saed ja kirved, sest hoone pidi valmis saama täpselt hooaja alguseks. Ubakivi oli ise kogu hingega asja juures: hankis materjale, juhtis nende kohaletoimetamist ja korraldas ehitustööde käiku nagu esimene ning asendamatu asjatundja igal alal. Varahommikust hilisõhtuni liikus ta supelranna ja linna vahet, õiendas ning askeldas väsimatult siin ja seal, näol ja kogu olekus ikka seesama pidev loominguõhin ja rahulik, rõõmus iseteadvus.

Kui juhtus keegi tuttav teda peatama ja temalt ühteteist pärima, viis ta jutu alati osavasti ehitatavale rannahoonele ning seletas, milliseks tähtsaks teguriks see kujuneb Soodoma kui supellinna arengus ja mida kõike ta siin veel kavatseb ehitada ning korraldada. Ei ole senistel linnavalitsustel olnud mingit õiget taipu ega ettekujutust, mis siin võiks ja tuleks teha, seletas ta. Aga vaat meie valitsus (ta rõhutas ikka eriti sõna meie), see alles näitab, mida suudab üks asjatundlik ning teguvõimeline valitsus. Lastagu tal ainult tegutseda, ja mõne aasta pärast, siis vaadatagu: Soodomat ei tunne enam äragi, nii põhjalikult on see muutunud.

„No-jah, eks teie tea muidugi," noogutas kodanik sel puhul ainult pead, sest mis oli temal kui rumalal inimesel vaielda niisuguse targa härraga! Pealegi mõtles ta endamisi, et mine sa tea, võib-olla teebki pagan veel mitu imet, ega oleks koguni mitte paha, kui ta teeks.

Oli muidugi ka niisuguseid umbusklikke, kes Ramon Ubakivisse ja tema üritusisse suhtusid väga kahtlevalt. „Ega see asi ole niisama lihtne, nagu see pealt paistab," sosistasid nad oma sõpradele ja tuttavaile ja need omakorda kandsid kuuldut edasi oma sõpradele ja tuttavaile. „Küllap see Ubakivi sellepärast ise igal pool õiendab ja askeldab, et talle kuskilt ikka midagi näppude külge jääb. Ütleb ju vanasõnagi, et ega ei saa härja suud kinni siduda, kes pahmast tallab. Teada puha. Ärgu tulgu meile asjata puru silmi pilduma."

Kuid niisugused sosistused ei kostnud esialgu veel linnapea Ubakivi kõrvu ega pääsenud häirima tema meelerahu. Rannahoone Soodoma järve ääres kerkis päev-päevalt silmanähtavalt, ja ühes sellega kasvas ka Soodoma linnapea iseteadvus.

11

Kohtusekretär Karneolile saabusid sel kevadel kibedad päevad. Kuigi ta nüüd jälle oli noor naisemees, ei suutnud ta kitsendada oma kõrtsiskäimisi ega tasakaalustada oma sissetulekute ja väljaminekute eelarvet. Ta ise vabandas oma eluviisi endiselt mingi suure sisemise traagikaga (suur isik, kes on olude sunnil sattunud väiklasse ning närusesse õhkkonda väikesepalgaliseks ametnikuks!) — kuid ta sõbrad kaldusid ikka enam arvama, et ta kõigepealt ise süüdi on selles, et ta eluviis ja rahaasjad nii lohakile on läinud, nagu need nüüd on. Peale selle olid sõprade ringis aegamööda teatavaks saanud tema omapärased psühholoogilised eksperimendid. Kuna nende eest keegi ei võinud kindel olla, isegi kõige parem sõber mitte, äratasid nad tema vastu umbusaldust, mis ajapikul aina kasvas. Ja nii tuligi, et sõbrad temast üksteise

järel hakkasid taanduma ja koguni teisigi tema eest hoiatama.

Kes aga üritas koguni kättemaksu, see oli advokaat Armin Porovardja. Ta oli Karneoli vastu ammugi salajast vimma kandnud sellepärast, et ta teda oma naise ümber oli märganud lipitsevat. Kuid nüüd, nähes Karneoli ikka enam ja enam laskuvat joomisse ja tihti oma otseseidki ametikohustusi jätvat hooletusse, arvas ta paraja aja tulnud olevat tegutsemiseks.

Ühel päeval kõndis ta kohtuniku juurde, kes oli Karneoli ülemuseks, ja küsis ilma pikema sissejuhatuseta, nagu see alati oli tema komme:

„Kunas te viimati revideerisite oma sekretäri asjaajamist, härra kohtunik?"

Kohtunik, aus hallipäine vanahärra, kes sellisest järsust küsimusest oli äärmiselt üllatatud, vaatas talle tükk aega vaikides otsa ja küsis siis omakorda:

„Ma ei mõista, milleks te seda küsite, härra advokaat! Mis see teile korda läheb?"

„Usun, et mulle läheb see sama palju korda kui igale teisele kodanikule, kes on huvitatud kohtute korralikust asjaajamisest."

„Olete teie märganud, et meil midagi korras ei ole?"

„Olen märganud, et teie sekretär Karneol viimasel ajal üleliia on andunud joomisele. Ma kahtlen, kas tema palk seal vastu lööb. Ja mingisuguseid kõrvalsissetulekuid ma tal ei tea olevat. Ütelge, kas käib tema käest läbi mõningaid kroonu summasid, mille kohta ta iga päev ei tarvitse aru anda?"

Kohtunik tõusis laua tagant üles ja kõndis nähtavas erutuses paar korda üle toa.

Advokaat Porovardja jätkas:

„Minu arvates ei ole asi temaga mitte päris õige. Sel kevadel on ta otse nagu pööraseks läinud."

„Ma leian, härra Porovardja, et teie kahtlustate inimesi, ilma et teil mingisuguseid konkreetseid andmeid oleks," vastas kohtunik, olles eneses nähtavasti midagi lõpuni mõtelnud. „Arvatavasti oleneb see teie elukutsest," lisandas ta siis nagu mingi süüdlase naeratusega.

„Või veel! Mul ei olevat andmeid!" muutus advokaat järsku kuraasikaks. „No, ma tean väga hästi, kuidas

sekretär Karneol möödunud suvel Soodoma Kaubanduspangast tegi laenu, et katta ametialalisi puudujääke. Panga asjaajaja Moosekant on mulle tuttav ja tema on selle asja välja uurinud. Ta on sellest koguni Karneolile endale märku andnud, ja mees on seepeale otse kriitvalgeks kahvatanud."

„No see oleks alles tore lugu!"

„Tore lugu tõepoolest! Väga tore! Ja kas usute, et see hiljem enam ei ole kordunud? Mees joob ju nii pööraselt."

„Jah, seda olen minagi märganud."

„Muidugi, see on teie asi, kas tema asjaajamist revideerida või mitte. Tahtsin teid ainult hoiatada. Ja ma loodan, et meie jutt siin jääb siiasamasse... omavahele."

„Oleks mulle küll äärmiselt vastumeelt, kui sel oleks tõsi taga."

„Võite uskuda, et see mullegi meeldiv ei oleks."

„Paistab, et siin Soodomas pikapeale kõik inimesed hukka lähevad."

„Kas nüüd just hukka, aga..."

„Küll, küll, sest siia tulevadki juba õieti need inimesed, kes mujal nii-ütelda elu rataste alla on jäänud. Ja kuna siin kord joomine ning ulaelu lokkab, ei suuda või ei taha need juurdetulijadki sellele kaua vastu panna."

„Eks see elu, härra kohtunik, ole igal pool ühesugune enese poole kiskumine ja oma lõbude tagaajamine, ühes kohas pisut kultuursemal, teisal päris labasel kujul. See on nagu see turujant siin Soodomas: olgu aga igaühel otse akna all ja ilma väiksemagi vaevata kättesaadav."

„Hm, jah. See elu võrdlus turuga ei ole halb. Siin maailmas näib küll kõik ostetav ja müüdav olevat. On vaja ainult raha, ja raha pärast käib kogu võitlus. Aga kole on see siiski."

„See on, kuidas seda vaadelda," tähendas advokaat väga elutargalt. „Kui võtta inimest nagu kiskjat looma, kes ta tõepoolest ka on, siis ei ole siin midagi imestada."

„Jah, nagu kiskjat looma," vajus kohtunik järsku

mõttesse, „aga . . . aga milleks on siis inimesele antud mõistus?"

„Milleks? Seda küsimust on juba paljud targemad pead enne meid juurelnud, ilma et nad kaugemale oleksid saanud. Aga vabandust, nüüd ma pean küll minema, mind oodatakse."

Ja advokaat läks, kuna kohtunik veel kauaks oma kohale istuma jäi, pea mõtlikult ette vajunud.

Järgmisel hommikul enne töö algust kutsus ta sekretär Karneoli oma kabinetti ja küsis, talle teraselt silmi vahtides, valjult ning kindlalt:

„Härra Karneol, kuidas oleks lugu teie käest läbikäivate ametlikkude summadega, kui ma praegu revideerimise ette võtaksin?"

„Ma . . . ma . . . ei tea," kogeles Karneol arglikult ning surnukahvatuna.

„Kas nendega ei ole siis korras?"

„Ei. Kas teie siis ei aimanud, härra kohtunik?"

„Kuidas pidin mina seda aimama?" muutus kohtunikki näost kahvatuks sellest uudisest, mida ta, hoolimata advokaat Porovardja eilsest pealekaebusest, siiski ei oodanud. Ta tõusis istmelt, käis mitu korda erutatult üle toa ja küsis siis Karneoli ees peatudes: „Kui suure summa te's olete läbi löönud?"

„Ma . . . ma ei tea . . . täpselt."

„No kurat!" sai kohtunik järsku tulivihaseks. „See on juba äärmine häbematus. Riigi raha ära raisata, ja isegi mitte teada, kui palju seda on. Näha kohe, et teil rahast ei ole mingit hoolimist."

„Olen süüdi, härra kohtunik."

„Aga umbes te ometi peate teadma. Päris tume te ikkagi vist ei ole."

„Arvan, et seda võiks olla nii . . . viiesaja krooni ümber."

„Viissada krooni!" kahvatas kohtunik uuesti. „See on ju . . . see on ju otse kohutav summa. Ja alles ei ole enam midagi?"

„Ei, härra kohtunik."

„Lasksite muidugi kõik kõrist alla, lakkusite maha?"

„Jah, härra kohtunik."

„Ja sündis see... kõrvaldamine juba kauemat aega?"

„Umbes kaks aastat."

„Kaks aastat! Otse uskumatu, et kontroll seda ei ole märganud?"

„Ei märganud, nagu näha."

„Kuidas oli see võimalik?"

„Sellega, et ma paberid, millelt kohtulõivud ja tempelmaksud kõrvaldasin, kontrollile lihtsalt esitamata jätsin. Ja kontroll ei olnud kunagi väga põhjalik."

„Või nii! Või nii peenelt koguni tegite seda!" salvas kohtunik järsku tigeda muigega. „Ja saate selle eest nüüd muidugi... noh, vähemalt kolm aastat."

„Jah, härra kohtunik," vastas Karneol, kellele korraga kõik oli imelikult ükstapuha.

„Ehk võtate vaevaks tuua mulle siia kõik need paberid, mille järgi võib kõrvaldatud summa kindlaks teha. Tunnistage aga kõik korraga üles, sest niiviisi kergendate võib-olla oma karistust."

„Tänan, kui usaldate mind, et ma ära ei jookse."

Kohtunik muigas jälle tigedalt:

„Noh, kaugele teie ju ei suuda joosta. Areteerimiskäsud jõuavad varsti igale poole ette."

Kuna Karneol ise kõik kätte näitas, läks kõrvaldatud summa kindlakstegemine üsna kiiresti. Selle tööga valmis, lausus kohtunik, kes vahepeal oma tasakaalu ja väärikuse täielikult oli tagasi saanud:

„Kas teie, noormees, enne kui sellele kuritegelikule teele astusite, sugugi järele ei mõtelnud, mis siis saab, kui see asi välja tuleb? Sest seda te ometi pidite teadma, et niisugused asjad ei jää kunagi saladuseks."

„Ei. Selle üle ma siis ei mõtelnud."

„Ja olete sellega oma noore elu täiesti ära rikkunud. Et teie mõne aasta vangis istute, see ei ole veel kõik. Mis te pärast peale hakkate? Kes tahab teid enam teenistusse võtta, teiega läbi käia? Muidugi, selle üle te ka ei mõtelnud?"

„Ei, härra kohtunik."

„Oi, oi, noormees, olete väga kergemeelselt talitanud, olete oma elu igaveseks nahka pannud. Ja ka mulle — mis te arvate, kas olete mulle head teinud?"

„Ei, ma ei arva seda, härra kohtunik."

„Olete minu usaldust kurjasti tarvitanud. Ja see on väga paha. Mulle võidakse nüüd hakata näpuga näitama, et vaadake, missugune oli teie sekretär. Ülemus võib hakata etteheiteid tegema, kui mitte koguni rohkem. Olen ju lõppude lõpuks ikkagi vastutav teie tegevuse eest. Oleksin pidanud teile terasemalt näppude peale vaatama."

„Olen süüdi, härra kohtunik."

Tekkis vaheaeg, mille jooksul kohtunik millegi üle näis sügavalt järele mõtlevat ja Karneol kohmetult jalalt jalale tammudes enda ette põrandale vahtis.

Viimaks algas kohtunik uuesti:

„Ütelge mulle nüüd päris avameelselt, mispärast, missugustel tõugetel te õieti sattusite sellele libedale teele? Säärastel asjadel peavad ju ikka nii-ütelda oma psühholoogilised põhjused olema."

Karneol kogus ennast enne pisut ja hakkas siis jutustama. Ta jutustas, järjest härdamasse meeleollu sattudes, umbes samasuguse loo oma õnnetust saatusest, nagu ta kord juba oli jutustanud õpetaja Veskimetsale. Ta kujutas end jälle idealistliku noormehena, kelle hinges pesitseb tung kõige kauni ja kõrge järele, kellest õieti oleks pidanud saama luuletaja, kuid kes leivateenistuse pärast on pidanud tulema väikeseks riigiametnikuks siia närusesse Soodomasse, kus üldse ei ole mingit vaimset õhkkonda ja valitseb ainult joomine ning liiderlik elu. Nagu kala õhupuuduses vastu jääd, nii on ta siin rabelnud ja ikka vaid ühest pettumusest teise sattunud: väljapääsu ei ole kuskil. Lisaks tabanud teda mitu rasket saatuselööki, millest kõige raskem olnud tema esimese naise surm, keda ta väga armastanud. (Seejuures Karneol pühkis pisara silmanurgast, salaja küll, aga kohtunik märkas seda siiski.) Naise surma järel see meeleheitest õieti alanudki, see pöörane joomine ja . . . rahakõrvaldamine. Varsti naitunud ta küll uuesti, sest ta ei olevat enam välja kannatanud seda piinavat üksiolekut, mida ta iga uue joomise järel ikka teravamini tundnud, ja tahtnud ennast tõsiselt parandama hakata. Kuid ta uus abielu, vabandagu härra kohtunik seda avameelsust, ei olevat kaasa too-

nud loodetud rahu ning tasakaalu, sest naisel ei olevat mingit arusaamist tema hingeelust ja nende vahel puuduvat täiesti see hingeline kokkukõla, mis tõeliselt peaks olema iga abielu eeltingimuseks. Ta jäänud endiselt üksi, sest siin Soodomas ei olevat tal ka sõpru, kellega vahetevahel võiks mõne mõistliku sõna kõnelda ja inimese kombel aega viita. Ja üksinduse ning lootusetuse ahastuses ta hakanudki siis viimaks kõige peale käega heitma ja ainult veel viinast unustust otsima. Seesugune olevat ju siin ... iga haritlase saatus, kes vastu tahtmist on sattunud sellesse pessa. Ja kui see haritlane veel niisugune tundeinimene on nagu tema, Karneol, siis on asi päris paha. Sest kuhu mujale ongi siin minna kui kõrtsi, eriti pikkadel sügiskuudel, kui kõik nii masendavalt mahajäetud ja tühi on.

Kui Karneol oli lõpetanud, ei saanud kohtunik, kes tema jutustust oli väga tähelepanelikult pealt kuulanud, maha suruda teatud kaastundmust selle, nagu ta endamisi mõtles, õnnetu noore inimese vastu. Aga kui ta järgnevalt tema kasuks otsustas, siis mängisid siin mõõduandvat osa ikkagi ta enda huvid, kõigepealt ta kartus oma hea nime pärast ja hool oma edasise karjääri eest. Muidugi ei tahtnud ta päris õnnetuks teha noort inimest, kes pealegi nii tõsiselt kannatas ja kellest vahest veel midagi suurt võib saada, kuid veel vähem tahtis ta kõmu oma nime ümber ja seda, et talle ette heidetaks nõrka järelevalvet oma alluvate üle. Ning seepärast ta algas, Karneoli teraselt silmitsedes:

„Kas teie usute, et te võite ennast parandada ja et teist võib midagi saada ... noh, ütleme, kirjanduse alal, millest te kõnelesite, kui te siit Soodomast ... puhta nimega minema saate?"

„Jah," lõi Karneoli silmis särama lootusehelk. „Ma koguni tean seda ... kindlasti."

Kohtunik mõtles veel kord kõik hästi järele ja ütles siis väga tõsiselt ning rõhuga:

„Noh, jumala nimel, ma ei taha teid hukka saata. Olete noor inimene ja elu seisab teil alles ees. Tasun sedakorda teie puudujäägid."

See äkiline pööre mõjus Karneolile nii, et ta kohtunikule juhmistunult jäi otsa vahtima.

„Teie," jätkas kohtunik, „annate mulle raisatud summa peale veksli ja tasute selle hiljem, kui saate, kas või jaokaupa. Kas lubate, et seda suudate teha?"

„Jah, ja muidugi," vastas Karneol väriseva häälega ning ennatul õhinal. „Ma tõotan seda teile, härra kohtunik."

„Aga olgu see teile õpetuseks, noor inimene," tõusis kohtunik laua tagant püsti märgiks, et audients on lõpetatud. „Mina andestan, aga teised ei andesta. Ja vangimaja ei ole mitte lõbustusasutus."

Karneol haaras mõlema käega kohtuniku parema käe ja surus seda tugevasti, peaaegu pisarad silmis.

„Ma ei unusta seda kunagi, härra kohtunik," kogeles ta liigutatult.

„Noh, jätke järele!" tõrjus kohtunik. „Eks me veel näe, kui elame. Minge nüüd. Ja veksel tooge hiljem."

„Aga kuidas jääb ... teenistusega?"

„Minu teenistusest olete tänasest päevast vallandatud. Loomulikult. Te saate isegi aru. Ja teile endale on parem, et te võimalikult varsti siit Soodomast hoopis kaote."

„Tänan, härra kohtunik."

*

Karneol oli mitu kuud asjatult oodanud oma viimase psühholoogilise eksperimendi tulemusi. Villibald Eiühti ja tema perenaise elu tondilossis läks endist rada ega torganud sealt kõrvaltvaatajale silma mingit väiksematki muutust. Mõlemad paistsid oma vaikse olelusega seal täiesti rahul olevat ja teineteisega hästi sobivat, nii et neil palju tarvidustki ei olnud välise maailmaga kokku puutuda. Võib-olla naisel oligi vahetevahel pisut igav, kuid ta ei näidanud seda kellelegi ja leidis lõpuks ikkagi mingit tegevust, millega seda igavust eemale peletada. Kui kellelgi selle omapärase paari kohta midagi oli ütelda, siis olid need ilmselt kadedad inimesed, keda ju leidub kõikjal ja eriti rohkesti Soodoma-taolises väikelinnas.

Kuid siis, just suvitushooaja eel, ühel pühapäevasel ennelõunal, astus Soodoma raudteejaamas rongilt maha üks silmatorkava toredusega riietatud keskealine daam ja tema järel arvata kuueteistkümne-aastane sihvakas, kahvatupalgeline tütarlaps, kes sarnasuse järgi otsustades oli tema tütar.

Daam laskis pakikandjal oma rasked nahast reisikohvrid tassida vaksali taga ootavasse taksiautosse, istus ise tütrega sinnasamasse ja käskis juhil sõita Villibald Eiühti elukohta.

Pärale jõudnud, tõmbas ta tütre kättpidi enda järel autost välja, pomises autojuhile üle õla mokaotsast, ta oodaku pisut, kohendas kergelt oma mantlit ja kübarat, heitis põgusa pilgu peeglisse, mille võttis ridikülist, ja astus iseteadvalt ning sõjakalt maja madalast trepist üles.

„Siin me's nüüd olemegi!" hüüdis ta täiesti juhmistunud Villibald Eiühtile, kes neile mitmekordse koputamise peale oli ukse avanud.

Kestis tükk aega, enne kui Villibald Eiühti oma hämmastusest suutis toibuda ja õieti taibata, mis siin on juhtunud.

„Jah... siin te's nüüd olete... jah!" kogeles ta ja tahtis naisest mööda tormata, et sülelda oma tütart, keda ta nii kaua ei olnud näinud ja keda ta ometi nii väga armastas.

Kuid tütar tegi tõrjuva liigutuse, hüüdes seejuures etteheitvalt: „Aga, papaa!" ja Villibald Eiühti jäi talle uues hämmastuses liikumatul pilgul otsa vahtima.

„Ära sa nüüd mängi siin midagi juhmi!" hüüdis seepeale proua Lisette Eiühti (sest see ta oli) käskivalt. „Võta kohvrid autost ja tasu autojuhile sõiduarve! Marss!"

Nii väga kui Villibald Eiühti oleks tahtnudki vastu vaielda ja selle naise koos kõigi ta kohvritega kus kurat saata, ei suutnud ta seda mingipärast ometi teha ja ruttas sõna lausumata käsku täitma.

Senikaua kui ta kohvritega läks võõrastetuppa, oli proua Lisette juba jõudnud kogu maja läbi joosta ja ka Eiühti tubli perenaise pealaest jalatallani üle silmata. Nüüd tormas ta uuesti Eiühti juurde, pani kaks

kätt puusa, takseeris meest tükk aega põlastava ning alahindava pilguga ja põrutas siis:

„Kust kuradist sa selle emase oled välja otsinud?"

Eiühti sulges eeskotta viiva ukse, mis sisse tulles oli paokile jäänud, ja vastas tasase häälega:

„Ma arvan, sul ei ole siin millegi üle aru pärida. Tead küll, missugune oli meie kokkulepe."

„Või nii! Või sedaviisi!" pani proua Lisette uuesti käed puusa. „Või kokkulepe! Aga kas oled sa ise seda kokkulepet pidanud?"

„Kuidas ma's ei ole pidanud?"

„Ei ole pidanud jah! Ei ole hoolitsenud oma naise ja lapse eest, nagu üks õige mees peab hoolitsema."

„No seda ei luba ma endale ütelda."

„Või veel! Või ei luba ütelda! Aga just seda ma ütlen, seda ma karjun ja kisendan igal pool ja igale vastutulijale. Niisugune häbematus! Ise ehitab siin losse, elab nagu türklane igasuguste sohinaistega, peab pidusid ja pillerkaare, aga mulle ja tütrele annab nagu armu poolest mingisuguseid näljasente."

„See on patujutt! Saate küllalt niipalju, et lahedasti ära elada."

„Vait!" käratas proua Lisette, aina sõjakamaks muutudes. „Mina tean küll, kuidas sa siin elad ja mida sa teed."

„Huvitav küll, kust sa seda kõike nii täpselt tead."

„See on minu asi, aga ma tean. Ja ma ei mõtlegi enam sellega leppida. Ma nõuan oma õigust, mis mul seaduse järgi on."

„Väga lõbus kuulda," sai ka Eiühti aegamööda kuraasi. „Räägi aga edasi, missugune see sinu õigus siis on."

„Kõigepealt peab see libu siit majast kaduma."

„Vabandust! Ma ei ole harjunud niisuguste väljendustega. Ehk proua räägib pisut viisakamalt."

„Soo! Või see ei ole veel küllalt viisakas! Tema võib siin igasuguste naistega ringi jamelda, ja mina ei või sellest niitsatadagi!"

„Ei," tõstis Villibald Eiühti korraga tooni. „Sina ei ole mitte see naine, kes mulle midagi võib ette heita. Sest sina oled ise süüdlane . . . abielurikkuja."

„See on hoopis teine asi," kohmetas proua Lisette ja tume puna värvis ta näo. „Ja selles oled õieti ka sina süüdi."

„Toh-oh!"

„Jah, just."

„No see on juba häbematuse tipp! Kas sa tahad ütelda, et mina kihutasin sind . . . abielu rikkuma?"

„Jah, teatud mõttes küll," võttis proua Lisette jälle julgust. „Sest sina ei olnud see mees, kes mind oleks rahuldanud. Ma olin noor, mu veri oli kuum, tuhanded unistused ja igatsused keerlesid minus, ja sina . . . sina muidugi ei saanud minust aru. Sa olid nii külm ning kaaluja, et mul lihtsalt . . . halb hakkas. Ja sellest see tuligi."

„No-jah," ironiseeris mees, „naine oskab endale ju alati vabandust leida."

„Ei, mitte sugugi. Naine on see, mis ta on, ja kui mees teda ei mõista, siis ta loomulikult hakkab otsima teist meest, kellest ta seda loodab."

„Ja nõndaviisi võib mõni naine eluaeg . . . otsida, ja mehed muudkui leppigu ja kannatagu. Väga tore loogika."

„Naisel on oma loogika: tunnete loogika, ja selle vastu ei saa ta midagi parata."

„Ja mis otsid sa selle loogikaga siis nüüd . . . minu juurest? Tahad sa ütelda, et sul minu vastu veel on mingeid tundeid? Ha-ha-haa! See oleks ju päris imetegu kohe."

„Ma tulen kõigepealt oma lapse pärast, kes on ometi ka sinu laps. Ja tema pärast ma nõuan, et sa selle . . . naise siit minema kihutaksid."

„Ma ei saa aru, mis on sel asjal ühist minu lapsega."

„Või veel ei ole! Laps ei ole enam nii rumal tita, et ta aru ei saa, mis osa see . . . naine siin mängib. Ja laps, ütlen ma sulle, jääb nüüd siia. See on minu otsus, millest ma ei tagane. Sinu vasturääkimine ei aita siin midagi. Nende näljasentidega, mis sa meile tookord määrasid, ei saa ma Tallinnas korralikult last kasvatada ja koolitada. Sa pead tema heaks suuremaid ohvreid tooma kui seni, sest tüdruk saab vanemaks ja tarvitab järjest rohkem. Pealegi on sul väga hästi või-

malik tema peale rohkem välja anda, sest nagu ma näen, oled sa siin endale päris toreda lossi üles löönud ja sa andvat siin üsna tihti pidusööke Soodoma untsantsakatele."

„Kes sulle seda on ette puhunud? Minu teada on siin ainult kord, ja nimelt pärast jõulu, rohkemal arvul võõraid olnud."

„Tähendab, siis ikka on. Kas suuremal või vähemal arvul, seda ma pole küsinud, ja see pole ka tähtis. Peaasi on see, et kui sa siin nii jõukalt elad ja võhivõõraid inimesi jõuad sööta ja joota, siis peaksid suutma ka oma ainsa tütre eest paremini hoolitseda kui seni. Sest see on sinu isakohus."

„Ma ei mõtlegi sellele vastu rääkida, kui tütar jääb siia minu juurde. Teen ja annan oma lapsele kõik, mis mul võimalik. Sa tead ju küll, et ma teda ... väga armastan."

„Ja mina? Arvad sa, et mina teda ei armasta? Sa võid ju mind halvaks pidada, aga ma ütlen sulle: mul on ikka ka veel emasüda rinnus."

Ja proua Lisette pühkis teeseldud haledusega silmanurki.

„Sa võid ju omamoodi armastada," vastas Villibald Eiühti, kes sellest haledusest sugugi liigutatud ei olnud, „aga see on, nagu kõik sinu juures: kerge ja pealiskaudne."

„No seda ei luba ma endale ütelda."

„Tuleta ainult meelde!" jätkas mees ilmse erutusega. „Kui laps alles väike oli, kes teda siis õieti kasvatas ja hoidis? Mina söötsin, ja koristasin, ja potitasin teda, ja kandsin süles ning kussutasin, kui ta öösiti karjuma hakkas ja enam magama ei jäänud. Sulle ei tulnud päevade kaupa laps üldse meeldegi. Sul oli alati kuskil väljas jooksmist ja õiendamist, nagu sa ise oma teguviisi nimetasid. Ja sa ütled veel, et sa oma last armastad. Ükski õige ema ei jäta last niiviisi maha, nagu jätsid sina. Mul on selgesti meeles," muutus mees juba päris tuliseks, „kuidas kord laps palavikus haige oli, ja kuidas mina temaga hädas olin ja vaeva nägin, ja sina ... kaks päeva järgemööda koju ei tulnud. Ja

nagu pärast selgus, aelesid sa siis oma ... armukesega."

Proua Lisette põsed lõid õhetama, nagu oleks ta piitsahoobi näkku saanud. Kuid ta kogus end varsti ja ütles:

„Kui sa ainult rohkem mees oleksid olnud ... siis!"

„Mis ma oleksin siis pidanud tegema ... sinu arvates?"

„No kui sa sellest ise aru ei saa ... Kas või peksma oleksid pidanud."

„Oma naist peksma! See oleks minust olnud äärmine toorus."

„Ha-ha-haa! Kas sa's veel ei tea, et naisele meeldib sagedasti toores mees rohkem kui niisugune ... tossikene? Ei ole sa kunagi kuulnud, et julmad väepealikud, bandiidid ja muud säärased sellid on kõige suuremad naiste lemmikud?"

Ja proua Lisette puhkes korraga nii häbemata väljakutsuvalt naerma, et Villibald Eiühtil päris kõhe hakkas. „Ei, selle naisega ei ole mul siiski midagi peale hakata!" mõtles ta ja vastas:

„Kõik mehed ei ole mitte väepealikud ega bandiidid, ja ometi elavad paljud neist päris õnnelikus abielus."

„Mis sa õieti mõtled õnneliku all?"

„Noh, et abikaasad teineteist mõistavad, ja teineteisega sobivad ja rahul on, et üks ei kisu mitte ühele ja teine teisele poole, ja et nad teineteist ... ei peta. Ühe sõnaga: nende vahel peab valitsema täielik vastastikune usaldus ja mõlemal peab olema see kindel teadmine, et teine tema usaldust iialgi ei tarvita kurjasti."

„Ma ütleksin seda teisiti: mees peab naise niivõrd vallutama, et naine enese nagu ära unustab ja ainult veel mehe osana edasi elab."

„See on kirg, mille uim varsti lahtub. Ja mis jääb siis järele?"

„Ei, suur kirg võib kesta eluaeg. Ja kuigi see vaibub, jääb ühiste kaunite elamuste järelkaja ning ... laste eest hoolitsemine."

„Sa räägid ju väga ilusti, aga vabanda: milleks sa seda räägid? Meie oleme ju kord lahku läinud, sest et sul need ühised elamused tekkisid teisega, ja kuidas

võin nüüd mina nende järelkajadest osa võtta? Ma usun, sa leiad isegi, et see oleks mulle liiga alandav?"

„Aga laps?"

„Lapse, nagu ma juba ütlesin, võtan heameelega enda juurde ja saan tema kasvatamise ning koolitamise eest hoolitsema."

„Ja oma lapse ema võid sa kerge südamega minema kihutada?" küsis proua Lisette, jälle haledust teeseldes.

„No kuule," küsis mees imestava kahjurõõmuga vastu, „kas on too mees sind maha jätnud või, et sa nüüd nii suure visadusega jälle minu hõlma alla kipud?"

Proua Lisette näo üle käis valus tuksatus, kuid ta surus selle maha ja ütles:

„Oled veider inimene, et sa kõike ikka niiviisi pärid. Aga noh, kui sa just teada tahad: too mees valmistas mulle kibedaid pettumusi ja ma ei taha temast enam midagi teada."

„Ja paremat sa kah ei leidnud, kuigi arvatavasti otsisid?"

„Ei, ma mõtlesin kohe, et pöördun tagasi sinu juurde. Juba meie lapse pärast."

„Ja sa uskusid, et ma sinu veel vastu võtan?"

„Selles ma päris kindel ei olnud, kuigi ma teadsin, et sa oled hea inimene."

„Inimene muutub. Ja mina olen nüüd muutunud päris kalgi südamega meheks. Sina andsid mulle ju oma korraliku õppetunni, et naine mehe headust ja pehmust kuigi kõrgelt ei hinda."

„Küll aga hindab naine kõrgelt mehe suuremeelsust."

„Muidugi, kui mees naise üleaisalöömistele läbi sõrmede vaatab?"

„Miks torgid sa alati sedasama ühte kohta? Meie elus on ju veel palju muud olnud."

„Sest et see koht mulle kõige rohkem valu teeb."

„Naisele meeldiks rohkem, et mees oma valu kannataks vaikselt."

„Ma kannatasingi, senikaua kui sind siin ei olnud. Sinu ilmumine tuletas jälle kõik teravasti meelde."

„Ahaa!“ libises nagu rõõmuhelk üle naise näo. „Siis ei ole ma sulle siiski veel päriselt ükskõik.“

„Millest sa seda järeldad?“

„Sellest, et ma sulle praegu valu tegin. Naine, kes mehele on ükskõik, ei suuda talle enam haiget teha.“

„Noh, vast sa hindad oma mõju siiski üle. Võib-olla minus ärkas ainult haavatud mehelik egoism.“

„Ka armastus on egoism. Just nimelt egoism. Kuid milleks me siin nii palju targutame? Lühidalt: kas sa tahad mind jätta siia, oma lapse juurde, või mitte?“

„Heameelega ma seda küll ei teeks.“

„Heameelega või mitte, see selgub pärast. Peaasi, et ma praegu võiksin jääda.“

„Ma ei tea.“

„Mida sa ei tea? Ah soo, jah. Ma unustasin, et sa vahepeal juba oled leidnud uue naise.“

Ja proua Lisette jäi, käed puusas, mehele kummaliselt tigeda ning pilkava naeratusega otsa vahtima.

Mees oli tõepoolest kimbatuses. Ta mehelik uhkus keelas seda naist enda juurde tagasi võtmast, aga ometi ahvatles see teda oma naiselike võludega niivõrd, et tal tahtejõudu ei jätkunud teda uksest välja saata. Pealegi oleks see tema meelest olnud ebainimlik. Ning et kuidagi sellest piinlikust seisundist pääseda, ütles ta:

„Niisugune jutt jäta hoopis. Sa tead, et sul ei ole mulle midagi ette heita selle pärast, mis on olnud. Küll aga võiksid sa mulle teha etteheiteid, kui ma sulle üles ei näitaks samasugust külalislahkust, nagu olen näidanud neile võhivõõrastele inimestele, kellest sa ennist rääkisid. Sellepärast ja — lapse pärast võid sa jääda siia külalisena, niikaua kui sulle meeldib. Aga pea meeles, et selle läbi minu majakorras midagi ei muutu.“

„Noh, seda ma alles vaatan, mis siin muutub ja mis mitte.“

Ning proua Lisette hakkas vaatama juba järgmisel hetkel. Mõne päevaga olid tal kõik toad pahupidi keeratud selles mõttes, et seal enam ühtegi mööblitükki ega eset endisele kohale ei olnud jäänud. Seejärel haaras ta järk-järgult enda kätte kogu majapidamise juh-

timise, nii et Villibald Eiühti senine perenaine enda õigusega tundis nurka surutud olevat. Möödus veel mõni päev, ja see aus ning tubli naine lahkus suure pahandamise ning needmisega majast.

Proua Lisette võidutses, hüpeldes vilkana toast tuppa ja lõõritades nagu lõoke.

12

Ühel südasuve päeval levis Soodomas põrutav uudis: A.-S. Soodoma Kaubanduspanga asjaajaja Benjamin Moosekant on põgenenud ning kaasa võtnud kaks tuhat viissada krooni panga raha. See ootamatu uudis äratas kõigis ausates ning tublides soodomlastes suurt kõlbelist meelepaha ja nad ruttasid üksteise võidu hukka mõistma nii kelmi Benjamin Moosekanti kui ka panga juhte, kes ei olnud osanud valida paremat asjaajajat ega üldse panka kindlale alusele rajada. „Popsi kombel seal algusest saadik närutati," otsustasid elutargad põlised soodomlased, „ja korralikku asjaajamist seal ei olnud kunagi. Pank ei saanud ega saanud jalgu alla, sest selle asutajad ja juhid olid niisugused, keda rahvas ei usaldanud, ja küllap ta nüüd langeb hoopis kokku."

Tõepoolest saigi Benjamin Moosekandi põgenemine pangale saatuslikuks löögiks. Hoiuste omanikud tormasid seejärel otse rüsinal panka oma summasid tagasi nõudma, kartes neist muidu ilma jääda. Panga juhatusel läks ainult suuri vaevu korda hankida niipalju tagavarasid, et rahuldada kõik nõudmised. Päevade kaupa ei sooritatud pangas üldse enam muid tehinguid kui hoiuste väljamaksmist. Ja kui siis esimene tormijooks oli raugenud, osutus panga kassa peaaegu täiesti tühjaks. Juhatus pidi hirmuga mõtlema sellele, mis saab edasi, kust võtta summasid panga tegevuse jätkamiseks.

Kaaluti küsimust nii ja teisiti ning viimaks jõuti otsusele, et tuleb hakata laenusid tagasi nõudma, ja eeskätt neilt, kelle laenud ulatuvad tuhandete kroonideni. Nii suuri summasid oli aga A.-S. Soodoma Kaubanduspangalt saanud ainult üks isik, ja see oli äri-

mees Leopold Varang, panga asutajaid ning endisi juhatuseliikmeid.

Leopold Varangule tuli laenude tagasinõudmine väga halval ajal. Turu üleviimise tõttu oli tegevus tema universaaläris, mis oli arvestatud peamiselt talurahvale, jäänud äärmiselt väheseks, ja tema uued üritused, millest ta lootis uut rikkuseallikat, ei olnud veel teoks saanud. Kuidas oleks ta nüüd võinud tasuda oma võlad A.-S. Soodoma Kaubanduspangale? Tõsi muidugi, naaberlinna pankades oli raha otse jalaga segada ja tal oli ka tutvusi nende direktorite seas, aga mille peale laenata, kui senine äri on juba ülemäära koormatud võlgadega? Ja uusi ettevõtteid ei saa kah käima panna ilma uute laenudeta! Pagana häda küll!

Arutas Leopold Varang mitmeti oma seisukorda ja siis ühel õhtul, pärast äritegevuse lõppu, kutsus enda juurde oma peaselli Pottsepa, keda ta tundis kui energilist ning hakkajat meest.

„Olge head, härra Pottsepp, istuge," pakkus ta temale istet enda vastu mugavasse nahaga üle tõmmatud kabinetitooli. „Mul oleks teiega pikemalt rääkimist."

„Seisan teie teenistuses," vastas Pottsepp viisakalt ning istus pakutud toolile.

„Te olete vist küll juba isegi märganud," jätkas Varang pliiatsiotsaga vastu lauda toksides, „et meie äri läbikäik on tublisti tagasi läinud sestsaadik, kui turg siit ära viidi."

„Jah, seda ei saa salata küll. Talumehed ei tule nüüd enam siiakanti."

„Me saame ju ka praegugi läbi ja kahjusid meil ärist veel karta ei ole. Kuid nüüd on mul ootamatult tekkinud raskusi selle pangaga, mis asub meil siin teise korra peal. Omal ajal ma võtsin sealt suuremaid laenusid ja nüüd hakatakse neid tagasi nõudma. Aga kuidas pean ma nad tagasi maksma, kui äri nii palju sisse ei too?"

„Siis järelikult ärge makske."

„Mis see tähendab: ärge makske, kui nad nõuavad? Esiteks on siis terve linn kisa täis, et Leopold Varang ei maksa, et ta äri on pankrotis, ja teiseks võivad nad

nõudma hakata kohtu ja pristaviga, ja siis ongi pankrot käes. Ei, neid laenusid ei saa ma maksmata jätta. Ma tahan ju edasi tegutseda ja veel midagi suurt korda saata siin Soodomas. Aga kui nad nüüd mulle korraga pankroti teevad, siis on kõigel lõpp, siis ei jää mul muud üle kui pillid kotti panna ja siit jalga lasta. Sellepärast, härra Pottsepp, ma pean saama uusi laenusid, et tasuda laenud A.-S. Soodoma Kaubanduspangale."

„Sedasama arvan minagi. Asi tuleb õiendada vaikselt, sest kui see skandaaliks läheb, siis on ta ärile kindlasti halb."

„Jah, aga mille peale ma neid uusi laenusid saan? Praegune äri ei kanna neid enam välja. Pangahärrad on ju sihukesed imelikud mehed, et sa võid nendega küll sõber olla, aga palja õhu peale nad kunagi raha ei anna. Peab midagi olema, mis neile otsekohe näha oleks, kas või ainult paberil."

Pottsepp tegi järelemõtliku näo, vaikis tükk aega ja vastas siis:

„Noh, kui asi nii on, siis võiks ju midagi asutada. Mis oleks, kui me õige uue turu äärde osakonna lahti lööksime? (Pottsepal olid sellega omad kavatsused, sest tal oli kogemusi, mis ei lubanud uskuda Varangu ärimehe-võimetesse.) Seal ju nüüd kõik see Soodoma elu käib, ja kui hästi läheb, võib seal raha päris roobiga kokku ajada."

„Seda olen ma isegi juba mõtelnud," muutus Varangu nägu korraga rõõmsamaks. „Aga kas te arvate, et me selle asja nii üks-kaks-kolm saame teoks teha? Äriruumid, laod, kaubad — kõigi nende muretsemine võtab ju aega. Ja need härrad seal pangas ei taha sugugi oodata. Neile on täiesti võimatu selgeks teha, et mul seda raha nii paugupealt kuskilt ei ole võtta."

„Minu arvates võiksime osakonna kas või mõne päeva pärast lahti lüüa. Ruumid on mul juba teada, äritunnistuste nõutamine ei tohiks kah kaua aega võtta, ja kaubad . . . noh, neid võime ju siit suure osa üle viia. Lisa võib lasta saata Tartust ja Tallinnast, kus meil on äriühendusi, krediidi peale."

„Nii et teie arvate, et pole muud kui käed külge panna?"

„Ega viivitada maksa küll. Muidu võib mõni teine meist ette jõuda. Praegu on just sobiv aeg, sest turu ääres pole veel ühtegi korralikku äri. On ainult väikesi vürtspoode."

„Tõepoolest! See on õige mõte!" hüüatas Leopold Varang istmelt üles tõustes. „Ja me võime seal käima panna ka oma lina- ja viljaäri ja linapuhastustööstuse, millest ma ammu olen unistanud. Masinad on mul juba valmis vaadatud, need tarvis ainult kohale toimetada. Ruumideks, ma arvan, kõlbab väga hästi vana mõisarehi, mis on sealsamas lähedal."

„Huvitav, härra Varang, kuidas teie nagu minu mõtteid loete, sest ka mina olen selle peale mõtelnud. Too rehi on suur ning tugev ehitus, aga seisab täiesti kasutamata. Ma usun, selle saaks päris odavasti ära osta."

„Ja seda me teemegi, härra Pottsepp. Ma tänan teid väga heade nõuannete eest."

„Oh, pole vaja, härra Varang. See on ju ka minu kohus hoolitseda meie äri tuleviku eest."

„See on teist väga kena, ja ma ei unusta seda mitte. Mul on veel väga mitmesuguseid kavatsusi, ja seal on mulle endiselt vaja teie nõu ja abi. Selle eest tuleb muidugi ka eritasu."

„Mulle on alati meeldinud teie kõrge lend ja suured kavatsused. Ainult üks asi imestab mind."

„Ja nimelt?"

„Et teie veel pole saanud Soodoma linnapeaks. Sellele kohale oleksite nagu loodud."

„Kas arvate, et sellest minu ettevõttele väga palju kasu oleks?"

„Aga loomulikult. Mõtelge ise, missugune kõrge seisukoht ja missugused suured võimalused. Linnal on sidemeid igasuguste asutuste ja ettevõtetega, ja linnapeale tullakse igal pool rohkem vastu kui lihtsale Soodoma ärimehele."

„Teie tahate sellega ütelda, et ma peaksin linnapea kõrget seisukohta kasutama hakkama oma isikliku äri huvides?"

„Ei, sugugi mitte. Aga see läheb juba iseenesest nii, et kui inimene on kord linnapea või mõni muu säärane tähtis nina, siis edenevad ka tema isiklikud ettevõtted. Tegelik elu näitab seda."

„See võib olla küll, ja ma olen sellele ka mõtelnud."

„Aga midagi asja läbiviimiseks ei ole teinud, ja see on paha."

„On ju ka väga raske toime tulla nende inimestega, kes siin harilikult linnavolikogusse ja -valitsusse tikuvad. Need on ikka ühed ning samad mehed, ja pagan teab, missuguste riugastega nad endid alati pukki upitavad."

„Tuleb lihtsalt kandideerida, ja siis endale volikogus hääli korjata."

„Kuidas?"

„Rääkimisega, lubadustega, viina ja õllega ja kas või äraostmisega."

„Aga see on ju kole."

„Kui see teistele kole ei ole, miks peaks ta siis meile kole olema? Ja meie võime endid trööstida sellega, et me linnavolikogus ja -valitsuses asju saame ajama targemini kui senised tegelased."

„Nii et otstarve pühendab abinõusid, mis?"

„Just. Kaua me's seda pealt vaatame, kuidas Madjaku ja Nübliku taolised tohmanid seal peremeest mängivad? Mina igatahes mõtlen järgmistel valimistel kandideerida."

„No siis läheme juba koos. Ja keda me veel kaasa tõmbame?"

„Ma arvan, Sarapiku, sest temal on tutvusi ja raha, ja õlu on tal ka odavasti käes."

„Las käia. Ainult seda ma ütlen, et ma selle häältekorjamisega küll palju ei taha tegemist teha."

„Küll me Sarapikuga juba selle eest hoolitseme. Teil kui tulevasel linnapeal ongi parem ise pisut kõrvale jääda."

„Noh, linnapeaks saamiseni läheb küll veel kaua aega."

„Ei ole midagi. Teie olete Soodoma järgmine linnapea. Sest teie olete selleks kõige kohasem. Teil on

välimust, ja taipu, ja ettevõttehimu, ja näpuga näidata ei saa teie peale ka keegi."

„Kui ainult A.-S. Soodoma Kaubanduspank mind küünte vahele ei võta."

„Ka sealt pääsete ausalt, pole midagi."

*

Leopold Varangu kaubamaja osakond Soodoma uue turu ääres töötas suure eduga. Eriti rohkesti käis seal ostjaid turupäeviti, ja neil päevil tõusis kaupluse kassa õhtuks otse aukartustäratavate summadeni. Pottsepp, osakonna ärijuht, oli läbi ja läbi rahvamees, oskas iga ostjat sobivalt kohelda, keda nalja-, keda tõetoonil, ja kõikide soove niiviisi rahuldada, et keegi enam paremini ei osanud tahtagi.

Leopold Varang oli õnnelik, et tal on nii hea ärijuht ja et ta nüüd korralikult saab täita oma jooksvad kohustused, ilma et tal õhtuti tarvitseks pead murda, kust hommikul selleks raha võtta. Tema teotahe tõusis ja ta käis ringi aina suurejoonelisemaks kasvavate kavatsustega, mis pidid Soodomale andma hoopis uue välise ilme ja ta elule ennenägemata tõusu ning hoo. Ta kujutles end juba linnapeana, kes targalt ning ettenägelikult juhib linna majapidamist, rajab ning korrastab tänavaid, laiendab ja täiendab valgustusvõrku, loob koguni uue kanalisatsiooni, püstitab uusi ehitusi ja algatab uusi kogukondlikke ettevõtteid. Ning selle kõrval ei unusta ta ka oma isiklikke ärisid ja tööstusi, arendab need järk-järgult otse eeskujuliku täiuseni, nii et nad kogu linnale uhkuseks ja kasuks tulevad.

Esimese üritusena pani Leopold Varang samal sügisel käima uudse linapuhastamistööstuse, mis pidi säästma talupidajatele suuri kulusid linaharimisel. Aga esialgu tõi see käitis küll rohkem kasu Varangule endale kui linakasvatajaile. Viimased olid alles umbusklikud uue ettevõtte vastu — nende mõte venib ju pikaliselt nagu täi pulma minnes, kirus Varang —, kuid naaberlinna pangad ei olnud mitte nii umbusklikud ja andsid Varangule suured summad uusi laenusid, mida ta väga vajas.

Ta korraldas nüüd oma võla A.-S. Soodoma Kaubanduspangas (seni oli ta seda ainult pisut venitada saanud, väikesi osasid ära tasudes), ja talle jäi veel küllalt üle oma järgmise kavatsuse teostamiseks. Nähes, et talupojad üsna visalt tema uude käitisse linu puhastamiseks toovad, tekkis tal mõte päris puhastamata linu kokku ostma hakata. Niiviisi lootis ta mitte üksnes tööd oma käitisele, vaid ka suuremat vahekasu kui seni, mil ta talumeestelt ära ostis alles valmiskauba.

Kauemini kaalumata hakkas ta isiklikult mööda maad ringi sõitma, et teostada seda linaäri võimalikult suurejooneliselt. Tema sõidud viisid teda kuni Peipsini ja Petserini, ja ta jäi enamasti kodunt ära ikka terveks nädalaks, ilmudes tagasi alles laupäeva hilisõhtul. Vahepeal aga jõudsid pärale voorid puhastamata linu küll maanteel veoautodes, küll raudteel kaubavagunites, ja ärijuht Pottsepal oli viimaks püsti häda, et kogu sellele kraamile panipaika leida. Ning vanad soodomlased vangutasid pead, et ei tea, mis rotikasvatust see Varang nüüd kavatseb, et ta nii usinasti nende pesaasemete eest hoolitseb.

Ei tulnud aga sealt mingit rotikasvatust, sest moodsad masinad ja hulk töölisi Varangu käitises hoolitsesid selle eest, et tagavarad niisama kiiresti kahanesid kui need olid kasvanud. Varang oli oma uue ettevõttega kõigiti rahul. Kui ta kevadtalvel puhastatud linu hakkas turustama, võis ta rõõmuga niitada, et teenib märksa suuremat vahekasu kui oli teeninud varemalt. Tema iseteadvus aina tõusis. Kindlal kõnnakul, pea püsti, käis ta nüüd oma käike linna vahel ja astus sagedamini sisse kõrtsidesse ega olnud kitsi liikude ostmisega tuttavaile ja sõpradele, keda ta seal kohtas.

„Ahaa! Advokaat Porovardja! Karneol!" hüüdis ta ühel päeval „Hõimukõrtsi" ilmudes. „Väga hea, et ma teid siit eest leian. Mul on täna tuju napsi teha, aga üksinda see nagu ei lähe. Tulge, istume tagatuppa, siin on liiga silma all kõigile."

„See on tore!" lõõpis talle vastu advokaat Porovardja, kes parajas heas tujus oli. „Me Karneoliga just mõtlesime, et ei tea, kust see maksja mees täna välja tuleb. Ja näe, tuligi."

„No-jah. Eks ma nagu aimanud ette, et kuskil kõrtsis istub pigis paar sõpra, keda on tarvis välja aidata. Pidin kord minema „Linnusilma", aga miski just nagu kiskus siia."

„Olge terve, et tulite," naljatas Karneol omakorda. „Rikaste inimeste keskel me istume alati heameelega."

„Mis nüüd rikkusest või!" muigas Varang. „Aga niipalju raha peab meietaolisel ärimehel ikka olema, et vahetevahel sõpradega üks mõnus olemine teha. No mis me's õige võtame? Ma arvan, kõigepealt peaks midagi sööma."

„Õige mõte!" kiitis Karneol, kes viimasel ajal kannatas alatoitluse all, sest tal ei olnud mingit kindlat teenistust. „Kõva põhi alla, siis võib ka rohkem juua."

„Just!" kinnitas Varang. „Hei, kelner! Too siia rikkalikult igasugust külma, mis teil seal leti peal valmis on. Aga vaata, et see oleks hea ja värske. Ja keskmine mõõt viina muidugi ka."

Kui oli võetud mõned napsid ja proovitud kõiki suupisteid, algas Varang:

„Te olete mõlemad ka targad mehed, ütelge mulle õieti, millest see tuleb, et meil siin Soodomas ükski mõistlik inimene elada ei saa, ilma et ta kõrtsis käiks. Nagu meie kolmekesi. Mina isiklikult ei võtnud tilkagi viina, kui ma siia tulin, ja ega teiegi vist joodikud olnud."

„Soodoma õhkkond!" ohkas Karneol seepeale. „See on nii väiklane, närune, alandav, et ükski haritud inimene seda ei suuda välja kannatada. Aga kui ta siiski siia on elama pandud ja siit minema ei pääse, siis ta loomulikult hakkab otsima unustust. Ja kui veel mõtelda, kui õudselt tühjaks ning päratuks siin kõik jääb igal sügisel, kui suvitajad ära lähevad . . ."

„Ah, ära lobise, Karneol," katkestas teda Porovardja, „see on kõik tühi sentimentaalsus. — Inimene on üldse igal pool ühesugune tõbras: joob ja sigatseb. Ainult siin puutub see rohkem silma, sest et see on väikelinn ja siin muud nagu ei olekski. Aga oma elu on peale selle igal inimesel."

„Ei, Karneolil võib siiski õigus olla," arvas Varang, „vähemalt selles, mis ta räägib sügisest. Ma olen isegi

märganud, et siin sügisel inimesed nagu ümber muutuvad, kuidagi nagu jonnakamaks ja tigedamaks lähevad."

„See tuleb sellest, et nad kannatavad," haaras Karneol jälle sõna.

„Imelik, miks nad just sügisel peavad rohkem kannatama kui mõnel muul ajal?" tähendas Porovardja vahele niisugusel toonil, nagu oleks ta äsja kuulnud rumalust, millest suuremat enam ei või ollagi.

„Ma ju ütlesin," seletas Karneol, „et suvise elu vaibumine ja looduse suremine mõjub niiviisi."

„Päh, kus mul seletus!" vaidles Porovardja halvakspanevalt. „Arvad vist küll, et need inimesed siin on kõik luuletajad? Ei, need puupakud ei oska loodust tähelegi panna."

„Ära ütle midagi," jäi Karneol oma arvamise juurde. „Loodus kuulub iga inimese saatusse. Niikaua kui kestab aastaaegade vaheldus ja püsib meie pea kohal taevas oma päikese, kuu ja tähtedega, ei saa keegi meist selle mõju alt lahti. Lihtne maainimene tunneb seda võib-olla veel teravamini kui meie. Ainult et tema ei oska seda endale seletada."

„Te, Karneol, räägite ju nagu luuletaja!" nöökas Varang heatujuliselt, uuesti klaase täis kallates. „Teeme selle peale ühe väikese."

„Jah, ja olengi luuletaja," hakkas Karneol korraga praalima, sest joodud viin oli juba oma mõju avaldanud. „Ja teil ei ole selle vastu mitte midagi ütelda. Teie ei tunne seda kõike nii sügavalt kui mina."

„Oled liiga sügavale klaasi põhja vaadanud," pilkas Porovardja, „muud mitte midagi."

„Sina, Porovardja, ole päris vait."

„No sinutaolise ees ma küll vait ei ole."

„Mis sa sellega tahad ütelda? Sinutaolise ees? Mis see tähendab?"

„See tähendab, et sa oled üks läbikukkunud kohtukirjutaja."

„Ja sina oled varsti läbikukkunud advokaat."

„Lõuad!"

Ja Porovardja hüppas istmelt üles ning oleks Kar-

neolile käsitsi kallale tormanud, kui Varang vahele ei oleks jõudnud.

„Rahu, sõbrad!" manitses Varang, advokaati istmele tagasi lükates. „Ega me pole siia kaklema tulnud. Hei, kelner! Üks konjak kahe kutsikaga. Ja sidrunit muidugi ka. Nii, sõbrad! Iga tühja asja pärast ei maksa tülli minna."

„Ei-noh, seda ma teile ütlen," algas Karneol uuesti, „ja pange minu sõnu hästi tähele: mina kirjutan nüüd romaani, kus ma seda kõike nii ilusasti ja tabavalt kujutan, et teil lugedes suu imestusest ammuli jääb... jah. Ja siis te ei tule enam minu juurde... niisuguste juttudega. Siin teie ees istub praegu... geenius, kelle ette te kohe... kummuli langeksite, kui te seda usuksite."

„See mees põeb püsti suurusehullustust!" tähendas Porovardja halvakspanevalt Varangule.

„Ah," lõi Varang käega. „Joobnud inimese jutt. Ei maksa sellest välja teha. Proosit!"

„Proosit!" lõi Porovardja temaga kokku ning lisandas siis: „Mulle meeldiks siiski rohkem, kui ma seda ei kuuleks."

„Muidugi, aga mis teha, tuleb leppida."

Kuid Karneol ärritus neist sõnadest veel enam ning räuskas edasi:

„Kuulge, teie ärge sosistage siin midagi... omavahel. Mina kuulen kõik. Mul on head kõrvad... Teie arvate küll, et teil on... raha ja mul ei ole, ja et te sellega minust... nagu üle olete. Lori puha! Ma küsin teilt: mis on maailmas tähtsam, kas vaim... või raha. Vaim, ütlen ma. Ja vaim... see olen mina. Kui ma tahaksin, ma võiksin teid... siinsamas surnuks kõnelda oma vaimuga. Kui ma tahaksin, ma võiksin teile siin... niisuguseid värsse ette lugeda, mis ma... ise olen teinud, et te... nagu väikesed lapsed... töinama pistaksite... selle tundesügavuse mõjul, mis on... minu värssides. Ja teie tulete siia... praalima oma rahaga. Pistke oma raha... kus tahes. Siin räägib vaim. Suur... vaim."

Viimaste sõnade juures vajus Karneoli väsinud pea lauale nagu puunott, ja mõni hetk hiljem kuuldus sealt-

poolt vaid veel ühetoonilist norskamist. Selline järsk pööre ei äratanud Porovardjas sugugi imestust, kuid Varang oli selle üle väga mures ning küsis:

„Ei tea, kas ta haige on või? Viimati juhtub veel midagi halba."

„Oh ei," heitis Porovardja käega. „Mees lihtsalt ei kanna midagi. Pole ka ime. Ta pole ammu korralikult süüa saanud."

„Kahju mehest. Millest ta õieti elab viimasel ajal?"

„Nokitseb niisama ühte-teist: teeb talumeestele palvekirju, ümberkirjutusi. Katsub siit ja sealt väikesi laenukesi teha. Ja naisel kuulukse pisut varandust olevat. Nii nad virelevad päevast päeva. Kuid õige elu see ei ole."

„Siis muidugi on arusaadav, et ta ruttu tigedaks läheb. Aga mis te arvate tema kirjanikuandest? Viimaks saab ehk veel asi?"

„Vaevalt küll. Mees praalib muidu niisama ... purjus peaga."

„Ehk võiks teda siiski kuidagi ära kasutada. Ma olen ammugi mõtelnud, et Soodom on küllalt suur linn, aga siin pole veel ühtegi ajalehte, nõnda-ütelda avalikku häälekandjat, mis paljastaks kohaliku elu väärnähtusi ja ärataks ning õhutaks seltskonnas püüdeid paremuse ja edu poole. Kui suurt osa võiks ajaleht täita näiteks valimiste ajal, mil vaja on kõige ausamaid ning tublimaid mehi läbi viia. Seni on need ikka kõrvale jäänud, sest et nad tühjaks tööks peavad võistelda nende lobasuudega, kes majast majja sosistades ja teisi mustates endile hääli korjavad. Ajaleht saaks siin igale mehele tema õige koha kätte näidata, nõnda-ütelda aganad teradest välja tuulata. Mina omalt poolt oleksin valmis selle ajalehe asutamist toetama. Ja ma mõtlen, kas ei saaks Karneoli toimetuses kasutada. Niipalju ta igatahes kirjutada oskab."

„Aga kas ei leita tema minevikule midagi ette heita? Ja eluviisidele? Siin väikeses kohas pannakse ju kõike tähele."

„Mis on tema minevikus siis nii laiduväärset? Ja eluviisides?"

„Kas te siis veel ei tea, et ta kohtu pealt lahti sai

raharaiskamise pärast? Kohtunik ei tahtnud, et asi läheks skandaaliks, sellepärast tasus ise raisatud summa. Karneol andis veksli, aga vaevalt ta seda kunagi välja lunastab."

„Ei tea midagi. Inimene võib ennast põhjalikult parandada, kui ta tahab. Olen seda näinud."

„Noh! Temast ma seda küll ei usu. Joob ja laaberdab endiselt. Pealegi on ta veel häbematu. On kohtunikule lubanud kohe Soodomast lahkuda, aga näete ise: siin ta praegu norskab."

Nagu oleks ta neid sõnu kuulnud, tõstis Karneol korraga pea ja tõmbas parema käe kämblaga üle silmade:

„Magasin."

„Võeh!" ilkus Porovardja. „Kas nägid ka und?"

„Mis?"

„Et kas nägid ka und?"

„No mis ma sellest unest's nägin! Polnud aega. Ma magasin."

„Kannad ikka vähe küll. Vaevalt kümme napsi, ja juba täis. Aga noh! Või see minu asi on? Võtame parem ... sinu ärkamise peale. Proosit!"

„See pole sinu asi jah," tõstis Karneolgi klaasi. „Igaühel on oma pea ja oma mõõt. Proosit!"

„Muidugi," hakkas nüüd ka Porovardja purju jääma. „Aga sulle ma soovitaksin siiski rohkem mõõtu pidada. Muidu lähed liiga suureks geeniuseks ega sobi enam meiega ega ... ühegi teise inimesega istuma. Kas sul meeles on ka, mis sa siin enne magamajäämist ... lobisesid?"

„Kuule, mina ei ... lobisenud midagi."

„Lobisesid küll, päris putru ajasid suust välja, et sa olevat ... geenius ja jumal teab mis veel. Selle rumala jutu peale oleks iga teine mees su lasknud hullumajja saata. Aga meie Varanguga oleme ... heasüdamlikud mehed. Meil on sinust ... lihtsalt hale."

„Käige kuradile oma haledusega!" põrutas Karneol seepeale rusikaga vastu lauda, nii et klaasid ja taldrikud klirisesid. „Mis te kiusate mind? Mis te õieti tahate minust ... lojused?"

Viimase sõna juures vajus Karneoli pea uuesti

lauale, kuid seekord ta ei jäänud enam magama, vaid puhkes valjusti nuuksuma nagu väike laps.

„Meil ei ole siin enam midagi teha," tõusis Varang järsku lauast. „Läki!"

„Pole teha jah," tõusis ka Porovardja. „See mees on püsti hull."

„On ise endale supi keetnud, las sööb ise."

„Las teeb, mis tahab. Minul pole sellega enam midagi tegemist."

Ning Varang ja Porovardja jätsid Karneoli üksinda nutma „Hõimukõrtsi" tagatuppa, segipaisatud toiduvaagnate ja joogiklaaside vahele.

13

Kui Karneol järgmisel hommikul oma kodus voodis üles ärkas, oli tema esimene mõte see, kust saada raha peaparanduseks. Sest ta pea lõhkus hirmsasti valutada ja sisikonnas oli kõik nii õõnes, nagu ei oleks seal enam ühtegi elundit oma õige koha peal. Kiiresti riietunud, käis ta tükk aega rahutult mööda tuba edasi-tagasi, peatudes vahetevahel akna juures, et põgusat pilku tänavale heita, nagu ootaks ta sealt kedagi tulevat. Seejärel istus ta nurka kirjutuslaua ette, tõmbas laualaeka lahti ja hakkas sorima seal leiduvaid täiskirjutatud pabereid ja ajalehtede väljalõikeid. Leidnud nende vahelt tõepoolest ühe krooni väärtuses tempelmarke, mida ta oli otsinud, pistis ta need taskuraamatu vahele, võttis varnast mütsi ja tahtis väljuda. Kuid samal hetkel kuulis ta koputust ukse pihta. Pahaselt heitis ta mütsi jälle varna ja hüüdis: „Sisse!"

Tasase naginaga avanes uks ja lävele ilmus Sass Peebuleedu kõhetu kuju.

Teda oli Karneol kõige vähem oodanud ega varjanudki tema ees oma tusatuju. Peebuleedu aga ei teinud sellest väljagi, sest ta oli kindel, et ta oma ettepanekuga varsti esile kutsub rõõmsa üllatuse. „Las ta põrnitseb seal pealegi, küll ta pärast on mulle seda tänulikum," mõtles Peebuleedu endamisi ega rutanudki väga oma uudise avaldamisega.

„Kuidas te's elate kah, härra Karneol?" küsis ta, et millestki juttu alustada. „Pole teid enam ammu kusagil näha olnud."

„Mis sa siin ikka elad või oled," ümises Karneol vastu. „Töötatöölise asi."

„Jah, teile nad on küll ülekohut teinud."

„Muidugi, selle näljapalga eest oli seal mõttetu teenida. Aga niiviisi päevapealt lahti lasta, see oli kah . . . sigadus."

„Soo! Või kohe päevapealt lasksid teid lahti? Mis nad siis ka põhjuseks nimetasid."

„Nimetati minu joomist, aga see oli ainult ettekääne. Küllap seal oli mõni salakaebus. Ma arvan, advokaat Porovardja . . ."

„Kas tõesti? Te saite ju temaga nii hästi läbi."

„Ah, see mees on salakaval. Minul küll tema vastu midagi ei olnud, aga tema nähtavasti vihkab mind millegipärast."

„No-jah. Ja nüüd olete juba ligi aasta päris ilma kohata. Raske võib niiviisi olla küll."

„Mis me sellest räägime!"

Ja Karneol tõusis istmelt ning hakkas jälle rahutult mööda tuba marssima.

Peebuleedu arvas nüüd ettevalmistusest küllalt olevat ja tõi välja oma uudise.

„Ma tunnen teie seisukorda," algas ta väga tähtsalt, „ja ma tulingi siia selleks, et teile ühte kohta pakkuda."

„Kohta? Mulle?" jäi Karneol hämmastuses Peebuleedu ette seisma. „Siin Soodomas? Te teete vist küll nalja?"

„Ei sugugi," jätkas Peebuleedu tõsiselt. „Mul on nimelt kavatsus siin ühte ajalehte, üks kord nädalas ilmuvat ajalehte välja andma hakata. Ja ma arvan, teie sobite väga hästi selle toimetajaks. Olete ju ennegi juba ajalehtedes kirjutanud. Mina ise ei ole suur kirjamees."

Karneoli näo üle libises seda uudist kuuldes rõõmus naeratus. Ta oli ise juba ammugi kaalunud ajalehe asutamise mõtet, aga kuna tal endal ei olnud raha ja ta ka ühtegi rahameest ei lootnud kaasa tõmmata, oli see

mõte seni jäänud ainult mõtteks. Nüüd seisis see rahamees tema ees, ja ta nägi vaimus ettevõtte juba teostatud olevat ning ennast istuvat tähtsal toimetajakohal, kust ta määratut mõju võib avaldada kogu Soodoma elule ja kõigile oma vastastele mõõta teenitud mõõduga, nii et nad kõik värisevad tema ees. See kujutelm tegi ta meele ülirõõmsaks, ja ta küsis ainult veel moepärast:

„Teie kavatsus on ikka päris tõsine? Ja te arvate, et te endale paremat toimetajat ei leia kui mina?"

„Minu plaan on päris kindel jah," heitis Peebuleedu üle prilliklaaside Karneolile kõrvalt pilgu. „Nagu te teate, tulevad meil juba tänavu uued linnavolikogu valimised. Iga kodaniku kohus on aegsasti selle peale mõtelda, et seal läbi läheksid kõige ausamad ja tublimad mehed. Kuidas pääsevad aga meil niisugused mehed etteotsa, kui neil ei ole õiget juhti ja nad ka kuskil ei saa oma väärtusi rahvale selgeks teha? Need kitsad kildkonnad, kes seni meie raekojas on istunud, on nii osavad salasosistamises, oma vastaste tõrvamises ja, kui vaja, ka häälteostmises, et nendega ükski mõistlik mees ei suuda ega tahagi võistelda. Mõistlik mees katsub, katsub ja lööb viimaks käega: ah, ei tasu vaeva, las teised teevad ja valitsevad! Kuid niisugune vaade on minu arvates vale. Niiviisi me peräkõrd ei saa surmalaupäevanigi paremaid ja ausamaid mehi linnavalitsusse. Mina kui vana omavalitsustegelane ei taha küll seda janti seal raekojas kauemini pealt vaadata. Mina hakkan ise organiseerima ja asutan selleks paari sõbra abiga ka oma ajalehe. See peab esmajoones arutama just meie omavalitsusega seotud nähtusi ja küsimusi, meie seniste valitsejate — Madjakute ja Nüblikute — tegevust õiges, erapooletus valguses lugeja silmade ette tooma ja ühtlasi tutvustama uusi tegelasi, kes väärt oleksid linnavalitsuses istuma, ja mis on nende lähemad kavatsused linna majapidamise korraldamiseks ja heakorra tõstmiseks. Ma arvan, et kui meie ligi aasta otsa teeme niisugust selgitustööd, et siis kõigil kodanikkudel silmad lahti lähevad ja nad valimistel õieti otsustavad, kellele hääletada ja kellele mitte."

„Teie mõtted on täiesti õiged, härra Peebuleedu," kinnitas Karneol tähtsalt. „Ja kui te selle uue ajalehe toimetamise minu kätte usaldate, küll ma siis juba hoolitsen selle eest, et iga Soodoma tegelane oma paraja manifesti saab, nii kuidas kellelegi vaja on. Ma oskan sulge kasutada niihästi tõe- kui naljatoonis."

„Seda ma tean, sest ma olen teie kirjutusi lugenud."

„Noh, need on alles mu esimesed katsed. Nüüd ma kirjutan palju paremini. Võin teile omavahel ütelda, et mul teoksil on suur romaan, mis ilmudes kindlasti sünnitab sensatsiooni."

„Omalt poolt soovin teile südamest õnne. See on väga kena, et ka meilt Soodomast tõuseb kirjanikke."

„Tänan. Aga nüüd läheme jälle asja juurde. Siin on meil veel väga palju küsimusi läbi arutada."

„Ja muidugi, arutame kõik ilusti läbi. Teid huvitab loomulikult ka tasuküsimus."

„Loomulikult ka see. Aga kõigepealt, kui lubate tähendada, kas me ei vahetaks mitte oma läbirääkimiste kohta? Ma pidin, kui te tulite, just välja minema, et pisut einet võtta. Mu naine nimelt ei ole kodus, ja ma söön harilikult „Hõimukõrtsis"."

„Väga kena. Kui me kaubale saame, mida ma loodan, siis tuleb mul niikuinii liigud teha."

„Oh, liikudest pole lugu. Ainult väikselt einet võtta."

Ja nad siirdusid koos „Hõimukõrtsi" letitagusesse tuppa, kus Peebuleedu tellis korraliku eine kahele ja keskmise mõõdu viina, mis oli määratud peamiselt Karneolile, sest ta ise ei olnud kuigi suur viinavõtja.

Umbes poolteise tunni jooksul arutati sõbralikult läbi kõik ajalehe väljaandmisega seoses olevad küsimused. Lepiti kokku ka palga suhtes ja määrati kindlaks päev, millal peaks ilmuma lehe — „Soodoma Teataja" — esimene number.

Kui Karneol veel avanssi oli saanud vajalike eeltööde tegemiseks, lahkusid uued sõbrad kõige lõbusamas tujus „Hõimukõrtsist".

Samal ajal aga astusid sinna sisse ärimees Juhkam Mangelmann ja proua Lisette Eiühti, omavahel elavalt vesteldes.

Karneoli nägu tõmbus neid nähes pilkelisele muigele

ja ta pead läbis vana tuttav mõte: psühholoogiline eksperiment!

Koju jõudnud, kirjutas ta Villibald Eiühtile kirja, milles soovitas proua Lisettet terasemalt silmas pidada, sest viimasel ajal olevat teda nähtud sagedamini kui see sobib liikuvat Juhkam Mangelmanni seltsis ja ta ei häbenevat selle tuttava naistekütiga isegi kõrtsis istuda.

*

Vihasena ning ärritatuna võttis Villibald Eiühti sel päeval vastu proua Lisette, kes nagu kiuste väga hilja koju tuli.

„Kust sina's nüüd nii hilja tuled?" müristas ta temale kohe vastu.

„Imelik!" naeris naine trotslikult. „Olen juba ligi aasta sinu juures, ja siiamaale pole see sind kunagi huvitanud, kust ma tulen."

„Aga nüüd huvitab," jätkas mees endiselt, „ja ma nõuan vastust."

„Ah või nõuad kohe! Kuid missuguse õigusega?"

„Sest et mina siin majas peremees olen, ja et mul siin oma kindlad kombed ja oma . . . moraal on."

„Aga pea meeles, et mina olen siin ainult külaline, nagu sa ise tahtsid."

„Külaline! Mis see tähendab: külaline? Inimeste silmis oled sa minu naine."

„Sa ju alati vilistad inimeste arvamiste peale. Miks võtad nüüd korraga neid nii südamesse? Pealegi kui sa tead, et neil õigus ei ole?"

„Hea küll. Oletame siis, et sa oled siin ainult külaline. Kuid kas on külalisele lubatud niisugune käitumine, mis heidab halba varju maja peale, kus ta parajasti viibib?"

„Sa kahtlustad mind? On sul ka mingisuguseid andmeid selleks? On sulle keegi midagi ette puhunud?"

„Kõigepealt vasta minu küsimusele, kus sa olid täna? Ja mispärast on sul üldse nii palju vaja väljas joosta viimasel ajal?"

„Sa tead isegi, et mul kogu talve ülepeakaela tegemist on olnud selle uue naisseltsiga. Nood prouad

Saareservad, Porovardjad ja Sillakud ei saa ju ühtegi sammu astuda ilma minuta. Ja viimasel ajal on meil kibedasti käimas ettevalmistused kevadpiduks. Nendega olen ma jälle väga seotud. Ja ei tea, mis ma siin koduski istun? Laps on Tartus koolis, ja sinule olen ju ainult . . . külaline."

„Või nii? Või siis naisselts ongi see väljameelitaja? Aga kui ma ütlen, et sa valetad?"

„Mis?" peaaegu karjatas proua Lisette ja läks näost üleni punaseks. Kuid ta kogus end kohe ning jätkas: „Kuidas võid sa seda ütelda? Kogu linn ometi teab, ja ma võiksin sulle tuua kümneid tunnistajaid selle kohta, mis me naisseltsis oleme ära teinud. Ega see kõik ole sündinud ainult sealt läbi lennates. See on nõudnud päevi ja nädalaid pingutavat tööd."

„Ja ometi on sul aega küllalt üle jäänud kaupmees Mangelmanniga ringi käia ja kõrtsides istuda. Tema juurest sa tulid praegugi."

Need sõnad mõjusid proua Lisettele nagu piitsahoop näkku. Aga ta ei andnud ennast ära, vaid paiskas julgesti ning trotsivalt vastu:

„Sa räägid rumalusi, Villibald! Just nagu oleksid sa minu mees! Aga sa ei ole ju seda mitte . . . juba mitu aastat enam ei ole. Ja mis õigus on sul siis korraga armukade olla, kui ma mõne teise mehega niisama . . . räägin või olen? Pean ma siis tummana liikuma inimeste keskel?"

„Nüüd sa jälle valetad, naine. Too Mangelmann ei ole mitte niisugune mees, kes naistega kõneleb või on . . . niisama. Tunnen teda liiga hästi."

„Võib-olla. Aga mina ei tunne teda veel . . . nii põhjalikult. Ja, tõtt ütelda, ta ei huvitagi mind."

„Ei huvita? Aga mida otsid sa temaga kõrtsidest?"

„Ei midagi," muigas naine kuidagi haavavalt ning ebameeldivalt. „Olin minemas „Hõimukõrtsi" lõunat sööma, sest et ma aega ei saanud koju tulla, ja kohtasin teda päris juhuslikult."

„See ei ole tõsi. Sa oled temaga juba ennemaltki käinud."

Proua Lisette puhkes naerma, nii et ta valged hambad välkusid, ja ütles lausa õrritavalt:

„No kuule, Villibald, sa oled ju armukade nagu mõni kaheksateistkümne-aastane poisike. Oled mind viimati veel uuesti armastama hakanud?"

„Uuesti?" torises mees pahaselt. „Kuidas sa võid teada, et ma sind?..."

„Et sa mind üldse kunagi oled armastanud?" jätkas proua Lisette endiselt. „No see oleks küll kole."

„Vait, naine! Ära naljata nii tõsiste asjadega. Ma tahan selgust."

„Ei tea, mis selgust sulle enam vaja on. Meie vahekorrad on ju, nagu sa ise tahtsid, väga selged. Oleme mõlemad vabad inimesed."

„Mida kuradit sa siis siia tagasi otsisid?"

„Tulin lapse pärast, nagu sa tead. Ja siis ka sinu pärast, et sa end... häbisse ei saadaks oma... perenaisega. Mulle anti siitkandist märku."

„See on vale. Su armuke jättis sind maha, ja sul polnud kuhugi minna. Ja nüüd otsid sa endale siin juba uut armukest!"

„Jäta niisugune tühi lora! Sellest pole sul mingit abi."

„Kui sa ainult aimaksid, kuidas sa ennast alandad! Too Mangelmann on üks... igavene näru. Sa saad nägema."

„Palun, ära riputa mulle teda kaela. Ma ei saa aru, kust sa üldse niisugused jutud oled võtnud."

„Ah ei saa aru!" astus Eiühti talle ähvardavalt lähedale. „Teed end asjata lolliks. Säh, loe seda kirja."

Proua Lisette võttis kirja, mille Eiühti talle ulatas, laskis silmad sellest põgusalt üle käia, rebis siis selle tükkideks ja heitis tükid põlastava liigutusega eemale.

„Kui sa usud niisuguseid alatuid salakaebusi, siis ma ei taha sinuga enam rääkidagi."

„Küll ma sind juba sunnin rääkima," ähvardas Eiühti, naisele vihast välkuvi silmi otsa vahtides. „Sa ütled mulle nüüd kohe tõtt."

„Mitte midagi ma ei ütle," heitis proua Lisette pea kuklasse, „kui sa niiviisi ähvardad."

„Sa pead."

Ja Eiühti haaras naela otsast koerapiitsa ja, ilma et ta isegi oleks aru saanud, kuidas see sündis, käis hele plaks vastu proua Lisette pihta.

„Oi, sa oled ju päris metsaline!“ kiljatas proua Lisette ja taarus üle toa diivani juurde, mille nurka ta nagu murtuna kokku langes.

„Kas nüüd veel salgad?“ irvitas Eiühti ja lähenes talle uuesti. „Kas nüüd veel vastu ajad, et oled olnud tolle ... Mangelmanniga?“

„Ei, ei, ma ei salga midagi,“ oigas proua Lisette, „ainult ära löö enam. Mul on valus.“

Viimased sõnad tõid Eiühti tagasi mõistusele. Ägeda liigutusega viskas ta koerapiitsa nurka, istus kirjutuslaua juurde, selg naise poole, ja süütas paberossi. Närviliste tõmmetega suitsu õhku pahvides põrnitses ta vaikides enda ette, süda täis tuima valu ning ääretut ebamugavustunnet.

Kaua kestis toas raske, piinav vaikus.

Viimaks tõusis proua Lisette, astus tasaste sammudega mehe selja taha ja hüüdis väga vaikselt ning arglikult:

„Villibald!“

„Noh?“ mühatas mees, ilma et ta oleks oma pead pööranud.

„Kas sa võiksid mulle veel ... andeks anda?“ anus naine.

„Ja mis siis?“ küsis mees.

„Ma ei saa enam elada ... niiviisi.“

„Ja kuidas siis ... teistviisi?“

„Niiviisi, et ...“

Ja naise käsi libises mehe juustesse ja hakkas neid värisedes sasima ning silitama.

„Oi, sa oled kurat, naine!“ karjatas mees. „Mis sa minust kiusad?“

Kuid tal ei olnud jõudu ära lükata naise kätt, mille puudutused olid samuti pehmed ja uimastavad nagu kunagi väga ... väga ammu.

„Ma ei lähe enam sinu juurest ära. Ma ei saa siiski elada ... ilma sinuta.“

„Ja sa arvad, et ma seda võiksin uskuda? Oled minu usaldust tarvitanud kurjasti.“

„Küll sa näed, usaldus tuleb jälle ... iseenesest. Sa ju armastad mind, eks?“

Naise hääl muutus neid sõnu üteldes nii pehmeks

ning õrnaks, et see mehe lõplikult tagasi hõljutas nende esimese armastuse uimaderiiki.

„Ehh, naine, sa teed mu hulluks!" ohkas ta veel ainult. „Imelik, kust tuli küll see muutus sinu juures."

„Ma olen nüüd näinud, et sa siiski oled . . . mees."

„Soo! Või nii?" hüppas mees toolilt üles, haaras naise mõlemad käed ja vaatas talle esimest korda pärast pikka, pikka aega sügavasti silmi. Kuid ta ei seletanud neis midagi, sest need olid kaetud nagu tiheda pehme udulooriga. „Ja siiamaale sa ei teadnud... seda?"

„Oh, jäta nüüd juba!" langes naise pea mehe rinnale.

Ja sellest päevast elasid nad jälle nagu mees ja naine.

14

Ühel augustikuu lõpu päeval istus kooliõpetaja Eduard Veskimets üksinda Soodoma raudteejaamas rongi oodates. Ta meeleolu oli väga ebamäärane, sest ta oli nüüd siit lahkumas, ja kui ta nii iseeneses tagasi mõtles kõigele sellele, mis ta siin nende pikkade aastate jooksul oli läbi elanud, ei teadnud ta, kas peab ta rõõmu või kurbust tundma selle üle, et ta siit lahkub. Midagi nagu väga kallist ning kordumatut hoidis teda siin veel kinni, ja valus kahjutunne läbis ta südant, kui ta mõtles, et tal siin midagi on olnud, mida ta kuskil mujal enam iialgi ei leia. Aga samas kerkisid esile halvad ning vastikud mälestused, kõik need inetud näited kaasinimeste alatusest, ebaõiglusest ja väiklusest, millega ta oli kokku puutunud avalikus elus ning seltskondlikus tegevuses, ja tal oli hea meel, et ta siit minema saab. Kuid see heameel ei kestnud ometi jälle kaua, sest selle hävitas kohe kahtlus, et kas elu mujalgi on palju parem ja inimesed õiglasemad. Ta oli ju küllalt vana selleks, et endale mitte enam pettepilte maalida. Ja väsinud tundis ta end olevat, oi, nii väga väsinud. Kas jätkub tal üldse veel jõudu võidelda enda eest seal, kuhu ta nüüd läheb? Kas jõuab ta mõne sammugi lähemale neile suurtele eesmärkidele, mis ta enesele on seadnud? Ka siia tulles olid need tal selgesti silme ees,

aga ennäe — ta on ennast asjatult kulutanud, ta ei ole küüneväärtki suutnud teostada, mis oleks teda lähendanud neile sihtidele. Võib-olla ta elu parim osa on juba läinud siin Soodomas, ja mis on tal siis veel oodata, mida loodab ta veel? Oi, on siiski kahju sellest, mis ta on maha matnud Soodomasse, tõsiselt kahju!

Sellises ebamäärases nukrusemeeleolus leidis kooliõpetaja Veskimetsa advokaat Porovardja, kes raudteejaama sisse astus, et pudel õlut juua, kuna ta pea eelmise õhtu joomingust valutas.

„Ah, kas sa näe, või Veskimets nukrutseb siin nõnda üksinda!" lähenes ta kohe Veskimetsale ja pakkus talle oma laia kämmalt. „Mis on siis juhtunud, sõber?"

„Ei midagi," vastas Veskimets tasase häälega. „Ma sõidan täna ära."

„Ära? Kuhu?"

„Esiotsa Tartusse. Hiljem selgub, kas ma sinna peatuma jään või mitte."

„Ja sa ei tulegi enam tagasi? Tõsi või?"

„Muidugi. Miks peaksin ma naljatama?"

„Noh, siis tuleb teha ka korralikud lahkumisliigud. Hei, tüdruk, tooge siia üks konjak kahe kutsikaga ja . . . sidruniga! Mina maksan."

„Jäta parem, sõber. Mul ei ole nagu tuju."

„Ma näen seda isegi. Ja just sellepärast, et ei ole tuju, tuleb pisut võtta."

„Kes teab, kas seegi tuju parandab?"

„Küll sa näed, et parandab. Varsti on sul niisugused hääled sees, et kohe lust kuulata."

Ei vaielnud nüüd Veskimetski enam vastu, vaid tõstis klaasi ja jõi selle ühe sõõmuga tühjaks.

„Noh, kas ei ole kohe parem?" küsis Porovardja heatujuliselt.

„Ei saanud aru midagi," vastas Veskimets. „Võtame veel teise."

Nad võtsid veel teise, ja siis hakkas Veskimetsal juba tekkima tuju ning sobima jutt.

„Ütlen sulle, sõber," alustas ta, „et ma lõpuks siiski päris rahul olen, et ma siit ükskord minema saan. Siin oleksin ma võinud surmatunnini hallitada, ilma et ma

midagi oleksin saanud teha, mis mind ennast oleks rahuldanud. Ma oleksin alati endaga riius olnud ja võib-olla oleksin seetõttu päästmatult langenud alkoholi küüsi. Need olid ju kenad aastad küll siin, mil nii palju lõbusaid, unustamatuid tunde sai veedetud sõprade seltsis. Aga kui mõtelda, et ühtlasi on ka möödunud sinu elu parim aeg, ilma et sa oleksid saanud pühenduda oma kaunimale unistusele — kunstile, siis tuleb kohe hirm peale. Või oled sina päriselt rahul oma eluga siin, mis?"

„Ah, mis sellest kõnelda?" lõi Porovardja käega. „Ma ei usu, et ükski inimene siin maamuna peal rahul oleks oma eluga. Ja vist peabki see nii olema, et nad rahul ei ole. Sellest tekib püüe parema poole, ja see on igasuguse edu alus. Kui sina oleksid leppinud oma eluga siin, sa ei oleks siit ära läinud, ja sinu suured kunstilised saavutused jääksid tulemata."

„Kas tahad sa mind sellega pilgata?"

„Ei, sugugi mitte. Kõnelen päris tõsiselt. Ja mul on õieti kahju, et sa nüüd ära lähed, et üksteise järel kõik ära lähevad, kellega siin üheskoos on istutud, ja lõbusad oldud, ja tükke tehtud. Varsti ei jäägi siia neist enam kedagi järele. Proosit!"

Veskimets võttis vaikides klaasi, silmitses seda hetke nagu kõhklevalt ja kummutas siis suule.

„Aga noh," jätkas Porovardja, „see on ju igal pool nii, et ühed inimesed lähevad ja teised tulevad. Ja võib-olla tuleb siiagi jälle neid, kellega võimalik on ühes istuda ja lõbusalt juttu vesta ning aega viita. Esiotsa on küll pisut harjumatu ja tühi."

„Kas sa ise ei ole ka mõtelnud siit ärakolimisele?"

„Ei, veel mitte."

„Oled, tähendab, siiski rahul . . . enam-vähem."

„Mis puutub teenistusse, siis jah. Ega mujal ole kerge nii suurte sissetulekute juurde saada. Ja mujal on väljaminekud kah märksa suuremad."

„Palju sa's siin õieti teenid?"

„Oma viis-, kuussada krooni kuus."

„Jah, sellega peaks Soodomas kenasti läbi saama."

„Muidugi peaks. Aga mul on oma üliõpilasaegsed võlad, ja neid tuleb tasuda."

„Kuid siin on siiski kergem seda teha kui mujal."

„Just sellepärast ma esiotsa veel siia jäängi. Terviseks!"

„Terviseks!"

„Vaimne õhkkond on siin küll väga närune. Seltskondlikku elu — ei mingisugust."

„Siiski, siiski. See hakkab aegamööda liikuma. Näe, oma ajalehegi said siin viimaks käima."

„Päh! See ka mõni ajaleht. Toob ainult sõnumeid väikestest vargustest, kelmustest ja tülidest, mida siin juhtub, ja muidu ajab tühja kohvijuttu."

„Mis teha, kui siin suuri sündmusi ei juhtu."

„Siis kirjutagu midagi põhimõttelist, mõnest tähtsamast kohalikust küsimusest."

„See eeldab suuremat asjatundmist kui on Karneolil ja Peebuleedul."

„Seda'p minagi arvan. Karneol nüüd mõni ajalehetoimetaja! Tal ei ole niisugust nägugi peas."

„Sa oled Karneoli vastu väga sapine. Ometi oli temagi nende seas, kellega me omal ajal ühes istusime."

„Karneolil on igasugused aumõisted täiesti segi läinud. Ta on mulle valmistanud sügava pettumuse."

„Võib-olla. Ma ei tea seda."

„Võiksin sellest sulle jutustada lugusid."

„Ah ei. See ei huvita mind. Kõneleme parem millestki muust. Kas sa oled midagi kuulnud meie ühisest sõbrast Piilpuust? Ei tea, kuidas temal nüüd läheb."

„Ta on siirdunud kohtu alale ja tal läheb hästi. On vahepeal ka naise võtnud. Ja napsi teeb veel väga mõõdukalt."

„Jah, sõbrad muutuvad aastatega kõik kainemaks."

„Kas just kõik? Meie näiteks ei ole sugugi muutunud. Ja on seda kainust nii väga tarvis? Ütle, on see tähtis."

„Siiski, siiski. Näib, et kained ja mõistlikud jõuavad elus kaugemale."

„Aga mädanevad ükskord niisama mullas nagu meiegi. Kui elada, siis elada, ja kui surra, siis surra muusikaga. Proosit, Veskimets! Joo, muidu hakkad veel pisaraid valama oma lahkumisel."

„Ei, pisaraid ma ei hakka valama. Aga kerge ei ole siiski mõtelda, et see kõik juba möödas on."

„Mis asi see möödas on?"

„Minu aeg Soodomas ja kõik, mis sellele ajale sisu on andnud: need toredad kevaded, ja suved, ja sügised, ja töö koolis lastega, kes nii armsad on olnud, ja tegevus seltsides kõigi selle murede ja sekelduste ja pahandustega, ja meie ühised koosviibimised..."

„Noh, kuule, sõber, jäta see jutt. Niiviisi sa teed ka minu sentimentaalseks, ja siis... ma ei tea enam, mis siin peale hakata. Terviseks!"

„Ei, sõber. Nüüd ma ei võta enam. Alkohol ei mõju minule täna hästi. Ma kardan, et ma viimaks tõesti hakkan... pisaraid valama."

„Kui ei taha, ei taha," tõstis Porovardja korraga häält. „Aga mina joon, sest minu peale mõjub see... hästi."

„Sa jääd siis muidugi siia," tõusis Veskimets istmelt ja pakkus talle kätt. „Mina pean nüüd küll minema. Rong sõitis juba ette."

„Ei-noh," tõusis ka Porovardja, „ma saadan su ära, nii nagu kord ja kohus. Keegi teine sind niikuinii saatma ei ole tulnud."

Kui Veskimets oli ära saadetud, pöördus Porovardja tagasi einelauda, kus ta kohtas oma ametivenda Joakim Lagevesti, kes alles hiljuti oli elama asunud Soodomasse.

„No tere kah, va Lagevest!" astus Porovardja talle kohe juurde. „Mõtlesid päris üksinda viina võtma hakata või? Kuule, tule õige minu lauda, on nagu seltsim. Näe, saatsin oma sõbra Veskimetsa ära, lõi meele pisut kurvaks. Me enne võtsimegi siin tema lahkumise puhul. Ole hea, istu!"

„Nii, nii. Sa saatsid oma sõpra Veskimetsa. Sõitis ta ikka päriselt ära või?"

„Muidugi päriselt. Ja nii nad üksteise järel lähevad. On kuulda, et ka Gottfried Sillak varsti läheb. Olevat saanud ametikõrgendust. Ma just praegu kuulsin. Hei, tüdruk, veel üks konjak kahe kutsikaga! Terviseks!"

„No-jah, eks inimesed liigu ikka. Terviseks!"

„Jah, liiguvad küll, miks ei liigu," hakkas Porovardja

juba kergelt purju jääma. „Aga seda ma ütlen sulle, Lagevest, sina ei oleks küll pidanud Soodomasse tulema."

„Ja mispärast siis mitte ... sinu arvates?" küsis Lagevest imestusega.

„Sellepärast," praalis Porovardja, „et mina siin juba ees olen. Mina, tead, olen tark advokaat, ja sinutaoline ei suuda minuga iialgi võistelda. Soodomlased peaksid püsti hullud olema, kui nad sinu juurde läheksid nõu küsima."

„Ära aja lapsejuttu, Porovardja," muutus Lagevest korraga väga tõsiseks. „Kui elame, küll siis näeme, kumb kummale veel alla jääb."

„Sina, könn, ikka jääd, mis seal enam näha. Tahad, katsume kohe, kumb meist tugevam on. Mis sulle rohkem meeldib, maadlemine või sõrmevedamine? Vali."

„Jäta järele. Me oleme siin avalikus kohas. See pole tsirkus."

„Ei tähenda midagi. Mind, Soodoma kõige kangemat advokaati Armin Porovardjat, ei keela keegi, ei võigi keelata."

Ja advokaat Porovardja seadis ennast uhkelt ning väljakutsuvalt võitlusvalmis.

Kuid samal hetkel astus uksest sisse Gottfried Sillak, kes ei paistnud kõige sõbralikumas tujus olevat.

„Eh-hei, Sillak!" hüüdis Porovardja talle vastu minnes, olles jõukatsumise silmapilkselt hoopis unustanud. „Kus sa, kurivaim, enne olid, kui mina siin Veskimetsa saatsin? Ta oli nii kurb, et keegi sõber peale minu teda saatma ei tulnud."

„Jah, kust mina seda teadsin?" vabandas ennast Sillak. „Ta ei lausunud mulle sellest sõnagi. Sõitis ta ikka tõega päriselt ära? Ei tule enam tagasi?"

„Muidugi ei tule. Läks ja laulis, nagu üteldakse. Ja meie siin joome ... kalli kadunukese mälestuseks. Tule, võta sina kah."

„Mul on küll hirmus vähe aega. Vaja veel mitu juurdlust teha ja protokoll kokku seada. Aga noh, võtame pealegi tilk, teine. Tervist!"

Võetigi siis tilk, teine, ja kui kõik mehed juba üsna lõbusas tujus olid, leidis Porovardja, et nüüd on paras

aeg päris korralikult pidutsema hakata ja et selleks tuleb edasi minna „Hõimukõrtsi".

Lagevest ja Porovardja ees, Sillak taga, nii väljusid nad jaamahoonest, nii et kõrvaltvaatajal võis tekkida mulje, nagu viidaks kaht Soodoma advokaati koos politseijaoskonda. Aga kui advokaadid kadusid jaamahoone nurga taha, pöördus Sillak järsku ümber ja libises tagasi einelauaruumi, kust ta teise ukse kaudu siirdus oma kantseleisse. Ta teadis, et advokaat Porovardja purjus olekus tänavail armastab laaberdada, ega tahtnud end seepärast temaga koos näidata. „Kui nad juba „Hõimukõrtsis" on, eks ma siis või järele minna," mõtles ta. „Tilk, teine võiks ju täna veel võtta."

Lagevest ja Porovardja sammusid sellal mööda libedat porist kõnniteed, mis ühest küljest piirnes rohtu kasvanud, pooleni veega täidetud kraaviga, „Hõimukõrtsi" poole.

„Sa, Lagevest, oled küll kena mees," lõõpis Porovardja, „ronid minust ette, nagu oleksid sina see kõige vanem ja tähtsam advokaat Soodomas. Kas sa ei tea sedasamagi viisakust, et kui kuhugi minnakse, siis ikka vanuse ja tähtsuse järjekorras? Marss, eest ära!"

„Pea õige suu, Porovardja," andis Lagevest vastu. „See ei ole kellegi mood niiviisi tänaval laaberdada. Ise ütled, et oled tark ja kuulus advokaat, aga kädistad ja keksled nagu harakas aiateibas. Häbi kohe vaadata."

„No kurat, seda ma ei luba endale ütelda!"

Ja enne kui Lagevest oskas midagi aimata, oli Porovardja tal kahe käega selja tagant ümber haaranud ja ta ühe tõmbega pikali keerutanud, ise kõhuli otsa kukkudes.

Kisades ning vandudes rabeles Lagevest maas, püüdes ametivenna rasket keha enese turjalt eemale lükata. Kuid see ei läinud tal korda, sest Porovardja rõhus tugevasti peale, hoides seejuures tal kätest kinni nagu raudtangidega.

„Kas tunnistad nüüd," ilkus ise, „et oled mulle alla jäänud? Ähvardasid ennist, et saad minust üle, aga võta näpust! Mina olen ikka mees, ja sina ära tule mulle ligigi. Nagu käänispeaga väitse keeran su siinsamas kokku, kui tahan."

Ei keeranud aga midagi, sest kõike jõudu kokku võttes tõukas Lagevest ta ägeda liigutusega enese pealt ära, nii et ta robinal kraavi veeres, kuhu ristseliti lamama jäi.

Abitult siples ta seal, haarates kätega rohuladvust, upitades pead suuri vaevu välja veest, mis talle ähvardas suhu tungida.

Siis, nagu imekombel sai ta korraga püsti ja tormas vihaselt Lagevestile kallale. Järgmisel hetkel oli juba Lagevest kraavis, kummuli, käed kõhu all, meeleheitliku pingutusega ennast kaitstes kaaslase surve vastu, kes tema kukil istus ja teda siinsamas ähvardas ära uputada.

Hulk aega maadlesid nad seal, kuni viimaks kellegi möödamineja hurjutus Porovardja mõistusele äratas.

Riided metsikult kortsunud, mudased ning märjad, kraed ja lipsid viltu, juuksed sassis, näod inetult määrdunud, tõusid advokaadid nagu tõelised hernehirmutised kraavist üles. Ja kui nad niiviisi teineteisele otsa vaatasid, tundus juhtunu mõlema meelest nii veider ning mõttetu olevat, et nad nagu ühest suust hüüdsid:

„Misjaoks oli seda vaja?"

„Milleks me selle seatüki tegime?"

„Eh, oleme ikka lontrused küll," lisandas Porovardja, Lagevesti endaga kaasa tõmmates. „Läki, teeme lepitusliiku."

Ja nagu poleks nende vahel midagi juhtunudki, sammusid nad koos, tähele panemata möödaminejaid, kes neile irvitades jäid järele vahtima, kõrvalukse kaudu „Hõimukõrtsi".

Võtnud endile erakabineti, kamandas Porovardja:

„Nüüd kähku riided seljast, ja laseme need jälle endisesse korda seada. Niiviisi ei kõlba meil kummalgi ristiinimeste silma alla ilmuda."

Sõna lausumata järgnes Lagevest tema eeskujule. Mõlemad koorisid endid riidest lahti ja jäid aluspesu väel laua äärde istuma.

„Hei, poiss," käsutas Porovardja kelnerit, kui see helistamise peale oli sisse tulnud, „võta need riided, vii kööki naiste kätte ja vaata, et nad ilusti puhtaks tehtaks, kuivatataks ja üles pressitaks. Aga see peab

sündima ahvikiirusega, sest härradel võib muidu külm hakata. Ja vahepeal too meile üks konjak kahe kutsikaga ja kuuma teed. Punkt."

„Kuulan, härra advokaat," kummardas kelner ja taandus uksest välja.

Mõni hetk hiljem ilmusid lauale soovitud konjak ja aurav teemasin, muidugi kõigi tarvilike klaasidega.

„Noh, sõber Lagevest," lausus Porovardja esimest klaasi konjakit suu juurde tõstes, „joome siis lepitust. Sa oled ikka omast kohast kange mees kah."

„Muidugi olen," hoopIes Lagevest vastu. „Ja seda ma sulle ütlen, kui sa oma elukombeid ei paranda, ei taha ma sind üldse enam tunda ega sinust midagi teada. Niisugune avalik... maadlemine käib juba seisuseau pihta."

„Etskae! Või sina tuled mulle õpetama auküsimusi? Ei, Lagevest, nii see asi ei lähe. Mina tean ise, mida ma tohin ja mida mitte. Ja ma ütlen sulle: minule ei tähenda midagi niisugused tühised vembud nagu see tänane maadlus."

„Aga äsja alles ütlesid, et see oli seatemp?"

„Ah ütlesin või? Noh, siis ma ütlesin seda sinu pärast. Sind ei tunne siin veel keegi. Mina olen mees üle Soodoma, ja mulle ei panda seda pahaks. Kui vast naerdaksegi, siis koguni teatud imetlusega: vaat millega advokaat Porovardja jälle on hakkama saanud. On ikka kange mees küll!"

„Põed suurusehullustust, Porovardja. Mina isiklikult olen sinu kohta kuulnud hoopis vastupidist."

„Ei tea, mida sa's oled kuulnud? Räägid ainult kadedusest nii."

„Pole põhjust sind kadestada. Pidin kui ametivend sulle juba ammugi ütlema..."

„Noh?"

„Räägitakse, et sul olevat olnud sekeldusi võõraste rahadega. Sa armastavat enda käes pidada summasid, mis sa kohtuotsuste järgi oled sisse nõudnud."

„Kes kurat räägib niisugust... lora? Ütle, ja ma lähen keeran tal kohe kaela kahekorra. Kes?"

„See ei ole sugugi tähtis, kes. Peaasi, et niisugused jutud liiguvad. Need ei tee su nimele sugugi head."

Porovardja vahtis hetke Lagevestile üksisilmi otsa ja käratas siis:

„See on vale. Sa pole midagi kuulnud, oled ise välja mõtelnud, et mind hirmutada."

„Ma ei saa aru, miks peaksid sa hirmu tundma, kui sa milleski ... süüdi ei ole."

„Ja ei olegi, ütlen ma sulle. Sa üldse ära aja niisugust loba. Vaata ette."

„Seda soovitan eeskätt sulle."

„Vait, sina!" kargas Porovardja äkilises vihahoos laua tagant püsti ja oleks ametivennale peaaegu kallale tormanud. Kuid samal hetkel koputati uksele, ja ilma vastust ootamata astus sisse Gottfried Sillak, nägu õhetades laiast, heatujulisest naerust.

„No jõudu kah!" hüüdis ta juba üle läve, aga kui ta enda ees märkas kaht aluspesus meest, kellest teine pealegi paistis maruvihane olevat, hämmastus ta päris tõsiselt ja küsis: „Issake, mis teiega on juhtunud? Kuhu on jäänud teie riided?"

„Saatsime need tüdruku kätte pressimiseks," seletas Porovardja ennast rahulikuks sundides. „Ikka päris tõesti. Ära vaata midagi nii imelikult. Istu ja ole nagu kodus. Hei, kelner, klaasid!"

Soovitud klaasid toodi, ja kui üheskoos jälle mõni naps oli võetud, oli ka äsjane vahejuhtum täielikult unustatud.

„Teeme, sõbrad, lahkumisliiku ja kahjuliiku," räuskas Porovardja ikka rohkem purju jäädes. „Täna saatsime Veskimetsa, varsti saadame sinu, Sillak, ja, kurat, ega mina kah enam kauaks siia jää. Mõtlesin enne küll, et jään, aga nüüd, näe ... mitte ei jää. See elu siin muutub pikapeale päris väljakannatamatuks. Igal matsil on sinu kohta midagi ütlemist, tilka viinagi sa ei saa võtta — kohe pasundatakse sellest üle linna, nagu oleksid sa teinud ... ei tea missuguse kuritöö."

„Räägid sa küll täna iseenesele vastu," osatas Lagevest. „Alles sa hooplesid, et sinu tempudest kõik Soodoma kodanikud otse vaimustusse satuvad."

„Sina ära sega, Lagevest. Sa ei saa ju millestki aru. Enne ma ainult ... nöökasin sind. Ja sina võtsid minu sõnu kohe puhta rahana."

„Ja sina kohkusid vist niivõrd sellest, mis ma sulle . . . edasi ütlesin, et hakkasid kohe mõtlema ärakolimisele."

„Ole õige vait, Lagevest. Sinuga ei saa üldse rääkida. Ja ma ei tahagi rääkida. Hei, kelner, poiss, ruttu minu riided! Kas kuuled, ruttu!"

„Noh, ega's maksa kohe sedaviisi . . . ägedaks minna," katsus Sillak advokaat Porovardjat rahustada. „Iga sõna ei maksa, ütleme, tähele panna. Härra Lagevest ei mõtelnud seda ju halvasti. Oleme kõik sõbrad, katsume ikka sõbralikult läbi saada."

„Õigus, härra Sillak," kinnitas Lagevest omakorda. „Võtame parem tilk, teine, nagu te ütlete."

Võetigi siis jälle tilk, teine, ja kui kelner oli toonud riided ning härrad advokaadid need olid selga tõmmanud, ei mõtelnud ka Porovardja enam kojuminekule. Ta ägestus kiiresti ja rahunes sama kiiresti.

Pidu kestis.

15

Kui advokaat Porovardja järgmisel nädalal „Soodoma Teataja" järjekordsest numbrist luges oma viimaseist seiklusist, mis olid kirja pandud küll ilma nimesid nimetamata, kuid väga läbipaistvalt ning lopsakais värves, sattus ta nii ägedasse vihahoogu, et ta selle artikli kirjutaja, kui ta tema oleks kätte saanud, kindlasti oleks vaeseomaks peksnud, võib-olla koguni surnuks löönud.

Ta tormas kodunt, nii nagu ta oli, vanas ülikonnas, toakingades ja palja päi, otseteed Sass Peebuleedu juurde ja torkas talle ajalehe nina alla, sõrmega mõnitavale artiklile osutades ning ähvardavalt karjudes:

„Kes kurat on selle häbematu loba siin kokku sepitsenud? Ma tahan teada. Vastake."

Sass Peebuleedu oli ääretult kohkunud ja kogeles tasase väriseva häälega vastu:

„Mis? Mis see tähendab? Ma ei saa aru."

„Ah, teie ei saa aru?" möirgas Porovardja. „No küll ma siis teile arusaamise pähe tuubin."

„Kuidas?" kohkus Peebuleedu veel enam. „Teie ähvardate? Ma kutsun politsei."
„Põrgusse sõitke oma politseiga! Mina olen siin politsei ja kõik, sest minu au on haavatud."
„Kuidas? Seal ei seisa ju sugugi teie nime."
„Aga näidatakse nii selgesti näpuga, et igaüks peab aru saama. Kes on selle kirjutanud, ah?"
„Ma . . . ma ei tea."
„Ärge lobisege," keerutas Porovardja rusikat Peebuleedu nina all. „See on teie leht, ja teie peate teadma."
„Toimetaja on Karneol," taandus Peebuleedu hirmunult Porovardja eest kõrvale. „Küsige temalt."
„Leidsite küll toimetaja, kurrat!"
„Palun, ärge vanduge kurja. See on patt."
„Ha-ha-haa! Või nii? Aga see ei ole patt, kui te oma näruses lehekeses ausaid inimesi lasete teotada? No küll ma vaatan."
Ja Porovardja lähenes jälle ähvardavalt Peebuleedule ning tahtis tal rinnust kinni haarata.
Peebuleedu põikas kõrvale ning palus, pealetungijat kätega eemale tõrjudes, korraga päris jumalakeeli:
„Jätke nüüd, härra Porovardja. Rääkige mõistlikult, mis teil rääkida on. Istuge, palun. Peame nõu, mis siin teha tuleks. Mina ise kah ei ole rahul Karneoli toimetamisega."
„Noh, see on juba hoopis teine jutt," muutus Porovardja pisut leplikumaks. „Teie siis tõesti ei tea, kes selle rumala loba siin on kokku käperdanud?"
„Ei, ma ei ole seni ennast palju seganud toimetuse asjusse."
„Aga oleksite pidanud segama. Teie leht, teie vastutate. Kui mitte juriidiliselt, siis vähemalt moraalselt. Niiviisi see ikka ei lähe, et te seal igal poisikesel lasete paberile määrida, mis tal meelde tuleb."
„Karneol küll enam päris poisike ei ole."
„Vait, kui mina räägin! Mis see tähendab: ei ole poisike? Aastaid võib tal ju olla, aga aru ei ole. Kui tal seda oleks olnud, siis ta oleks veel praegu istunud kohtu peal, kus tal oli hea koht."
„Ta ise räägib, et ta sealt lahti lastud salakaebuste tõttu."

„Lori puha! Ei tea, kellel see vaja oli tema peale kaevata! Hakkas ise kroonu raha kõrvaldama, ja sellest see tuligi."

„Kas tõesti? Mina ei ole sellest küll midagi kuulnud."

„Ärge tehke end asjata lolliks. Sellest kädistavad Soodomas harakadki aiateibas."

„Ei-noh. Võib-olla," katsus Peebuleedu asja, mida ta väga hästi teadis, naljaks keerata. „Aga mina ei oska ... harakate keelt."

„Pole ka tähtis," katkestas Porovardja teda ägeda käeliigutusega. „Te võite lolli mängida, niipalju kui te tahate. Mulle ei lähe see midagi korda. Minu au on haavatud, ja mina nõuan nüüd hüvitust."

„Hüvitust? Mis see on? Ütelge selgesti ja arusaadavalt, mida te nõuate? Mul ei ole midagi selle vastu, kui te ajalehes avaldaksite õienduse."

„Keda te siin narrima tulete! Kas arvate, et ma sellega midagi olen kätte saanud?"

„Noh, siis ütelge, mida te minult õieti tahate. Ma ei saa aru."

„Tahan, et teie selle toimetaja, kes teie lehes niiviisi ausate inimeste peale soppa loobib, lahti laseksite ja teise, mõistlikuma mehe asemele paneksite."

„Mõtelge, kas see ei oleks minust liiga karm. Mida see vaene Karneol peale hakkab? Tal ei ole ju mingit muud teenistust. Peräkõrd läheb veel päris hukka."

„Pole minu asi," käratas Porovardja väga kindlalt. „Kui tema minuga niiviisi sea kombel ümber käib, siis ei kingi mina ka mitte."

„Ehk katsuksite siiski leppida."

„Ei. Ma pole mitte selleks siia tulnud, et teiega kaubelda."

„Jah, see on tõesti paha lugu."

„Muidugi paha. Kahtlemata paha. Ja teie kohus on seda jälle heaks teha."

„Oleksin kohe nõus, kui seda saaks kuidagi teisiti. Niiviisi ma pean lehe peräkõrd veel kinni panema."

„Seda ma teilt ei nõua."

„Aga mõtelge ise: kui ma nüüd Karneoli lahti lasen, kust ma leian uue toimetaja? Teisi kirjamehi ma Soodomas ei tea olevat."

„Või siis Karneol see ainuke on? Või mis kirjamees ta üldse on? Kirjamees peaks minu arvates kõigepealt olema aus ja korralik, eeskujuks teistele."

„Noh, kui paljukese neid eeskujusid tänapäeval üle-pea leida on! Võtame kas või meie riigikogu, kes peaks olema rahva juhtija ning nõnda-ütelda kõlbeline süda-metunnistus. Käib seal üks igavene vägikaikaveda-mine ja lehmakauplemine oma kasude ja kohtade pärast, vastastikune üksteise mustamine ja materda-mine, nii et kodanikul juba piinlik on seda kõike pealt kuulata."

„Jätke parem. Poliitikas olete teie sama pime kui sügiseöö."

„Vabandage, härra Porovardja."

„Mitte midagi ma ei vabanda," tõstis Porovardja jälle tooni. „Lühidalt: teie lasete Karneoli lahti ja siis räägime edasi. Mul pole aega siin teiega tundide kaupa jamelda."

„Aga kuhu peab siis minema vaene Karneol?"

„Ütlesin, et pole minu asi. Vaadaku endale mõni teine tööala."

„Ja kust leian ma talle asemiku?"

„Otsige," käratas Porovardja kannatamatult. „Võtke minupärast kas või Jüri Allemann, magister, kes hiljuti siia elama asus. Ta pidavat koguni tarku raamatuid kirjutama."

„Allemann? Jah, temaga ma võiksin rääkida."

„Siis rääkige," tegi Porovardja minekut. „Aga pidage meeles, et kui see asi järgmise numbrini ei ole lahendatud, siis ma ei tee enam nalja. Peksan kogu teie toimetuse segamini ja teid kõiki üksteisele... tagumikku," ähvardas ta veel läve tagant ja lõi ukse paukudes kinni.

Kui Porovardja oli läinud, tõmbas Sass Peebuleedu endale uue ülikonna selga ja ruttas kohe magister Allemanni jutule.

Jüri Kustas Allemann, nagu kõlas tema täielik nimi, oli omast kohast isevärki mees. Ta oli kümmekond aastat tagasi lõpetanud Tartu ülikooli filosoofia magistrina, seejärel kaks aastat ennast täiendanud Pariisi Sorbonne'is ja kodumaale tagasi pöördudes kohe haka-

nud taotlema professorikohta. Seda ta muidugi ei saavutanud, sest ta oli endale küll pähe tuupinud ülesarvamatul hulgal kõigi aegade tarkade filosoofide mõtteid, aga need olid seal nagu puder ja kapsad segamini läinud ja ta ei olnud neist suutnud luua mingit kindlat süsteemi, mida vajab iga ülikooli õppejõud edukaks teaduslikuks tööks. Kuid oma suure auahnuse ja kombineerimisoskusega oli ta endale hankinud rea tulutoovaid ameteid mitmes avalikus asutuses ja kindlustanud ilmumiskoha oma rohketele kirjutustele kõigis juhtivais ajakirjus. Neid kirjutusi, mis olid sõnastatud väga tumedates ning keerukates lausetes ja milles kõiki maailma ja elu nähtusi ja küsimusi seletati mingi tabamatu jumaliku tahte seisukohalt, ülistati tema organisatsioonikaaslaste ja sõprade poolt väga sügavamõttelisteks ning omapärasteks, ja peamiselt nende ülistuste tõttu saavutas ta avalikkuses seisukoha, mida pikkade aastate kestes keegi ei julgenud kõigutada. Ja kui see viimaks üldise olukorra muutudes siiski lõi kõikuma, oli ta praktilise ning äärmiselt kokkuhoidliku mehena endale kogunud küllaltki suure varanduse. Kuna ta lisaks oli kosinud veel rikka naise, võis ta täiesti muretult vastu vaadata tulevikule ja anduda oma eriharrastusele eraõpetlasena. Ta asus elama Soodomasse, kus hakkas kohe ehitama maja, millest ta enda arvates pidi kujunema mingi tarkuseloss, kust kuni tema elu lõpuni kiirgaks kustumatuid valgusekiiri üle kogu eestlaste maa ja võib-olla koguni üle Euroopa.

Kui Sass Peebuleedu tema juurde sisse astus, oli ta parajasti kirjutuslaua taga sepitsemas artiklit luule jumalikust missioonist tänapäeva töötava inimese elus. Tumedad sarvraamidega prillid ees, mustad juuksed sassis ja salkudena lohakalt otsaesisele vajunud, inetu lapergune mongolinägu nõretamas higist, istus ta seal poolkummargil, paistes sisseastuvale Peebuleedule kõrvalt vaadates tõelise koletisena.

„Jumala tahe ja Kristuse kirgastus," pöördus ta järsu liigutusega tulija poole ja jäi talle üksisilmi juhmilt otsa vahtima.

„Vabandust, et ma teid segasin," pomises Peebuleedu

kohmetult. „Nähtavasti olite ametis mingi suure ja tähtsa tööga."

„Jah, olin küll. Ja ma ütlen teile, sel artiklil saab olema menu. See hõlmab kõiki tänapäeva noore intelligentsi füüsilise ja psüühilise eksistentsi põhiprobleeme nende metafüüsilisis sügavusis, vaadatuna luule kui jumaliku tahte ilmutuse aspektist."

Kuigi Peebuleedu neist sõnadest mitte mõhkugi aru ei saanud, mõtles ta endamisi, et küll see on ikka tark mees, ja ütles suurimas aukartuses:

„See on suurepärane, tõesti suurepärane!"

„Ma näitan seal loogilise järjekindlusega," jätkas Allemann, omist sõnust järjest rohkem vaimustusse sattudes, „kuidas luule (ja ka muu kirjandus) kui religiooni tütar oma funktsionaalsuses teoloogia (miks mitte ka kiriku, reformeeritud kiriku?) teenistuses seistes tänapäeva noore, petetud generatsiooni intelligentsile võib olla (ja igatahes peaks olema!) vahedaks ning võimsaks relvaks töös ja võitluses oma tõsisema, jumala määratuna tuntud ülesande teostamisel. Kas te taipate, mees, millised geniaalsed mõtted? Kas teil on aimu, mäherdust vaimustustormi need ilmudes esile kutsuvad kõigis igavese jumaliku tõe järele janunevais noortes?"

Jälle ei saanud Peebuleedu midagi aru, ja jälle kinnitas ta sügavas aukartuses ning lugupidamises:

„Teie olete suurvaim, härra Allemann. Ma ei kahtle selles."

„Rõõmustab mind," kummardas Allemann, näo rõõmsalt hiilgama lüües. „Nähtavasti ei puudu ka siin väikeses Soodomas tõsisemad vaimsed huvid."

„Ah, pole kõne väärt," ohkas Peebuleedu. „Aga mina isiklikult, kui aega on, loen küll raamatuid, mida targad mehed on kirja pannud."

„Kas olete lugenud ka minu raamatuid ja artikleid ajakirjades?"

„Jah, olen," vastas Peebuleedu, kuigi ta tõepoolest Allemannist ridagi ei olnud lugenud. Ta ei tahtnud nii tähtsale kirjamehele pettumust valmistada.

„See on väga kena teist. Ja mis asjas tulite nüüd

minu juurde? Olete huvitatud minu kirjanduslikust tegevusest? Tahate ligemaid teateid saada?"

„M-jah," algas Peebuleedu kogeldes. „Ma olen väga huvitatud teie kirjanduslikust tegevusest ja sooviksin, see tähendab — kogu Soodoma haritud seltskond, niipalju kui teda siin on, soovib ja palub, et te seda ka meile laseksite osaks saada."

„Aga loomulikult. Minu teosed on kõigile kättesaadavad. Ja kui neid siin veel müügil ei ole, ma lasen kohe saata."

„Ei, ma ei mõtle seda."

„Mida te's mõtlete?"

„Meil on siin üks ajaleht — „Soodoma Teataja"."

„Väga halvasti toimetatud ajaleht. Ei ole mingit kandvat ideed ega sügavpsühholoogilist joont. Ka stiil on äärmiselt labane. Kohe näha, et toimetaja ei tunne oma ülesannet mitte jumala määratuna, vaid asendab selle oma sõgeduses tänapäeva materialistliku naudisklus-kultuuri elupõletavate tendentside õhutamisega orienteerumisvõimetus kõmuhimulises lugejaskonnas. See võib küll väljaandjale rohkem tulu tuua, kuid on täielikult taunitav meie rahva kõlbelise taseme tõstmise ja igavese kestvuse aspektist."

Peebuleedu oli hämmastatud sellest sügavamõttelisest ilukõnest, milles talle ainult pudikeelsete rl-idena kostvad r-id kõrvu kumisema jäid, kuna mõte tormilise veevoona mööda voolas, ega osanud tükil ajal midagi mõistlikku vastata.

„Jah," võttis ta ennast viimaks kokku ja püüdis vastata nii targalt kui vähegi võimalik. „Ka meile endile ei meeldi see aspekt rahva tuleviku nimel, aga seni ei ole me kahjuks leidnud toimetajat, kes oleks küllalt konfliktis (ta oleks muidugi pidanud ütlema: kontaktis!) kõigi uuemate teaduse saavutustega."

Jüri Allemann pahvatas selle jutu peale laginal naerma, kuid haritud inimesena ei näidanud välja, mida ta naerab, vaid ütles jälgi segavalt:

„Kahju, tõesti kahju, et teie ei ole leidnud paremat toimetajat."

„No-jah, meil ei ole olnud, aga nüüd olete teie siin,

ja me mõtlesime paluda, et te võtaksite selle ülesande enda peale."

„Tänan au eest, aga ma meelsasti küll ei tahaks seda vastu võtta, sest see killustaks mu jõudu ja takistaks teaduslikku tööd. Pealegi on mul veel palju tegemist majaehitusega."

„Te päästaksite meid sellega suurest kimbatusest. Mina isiklikult oleksin teile eriti tänulik, sest see aitaks mul lahendada ühe väga ebameeldiva asja."

„Usute teie, et mina nii väga tahan neid ebameeldivaid asju lahendada? Las neid lahendab juba teie senine toimetaja. Mina olen filosoof, kes kõigisse suhtub *sub specie aeternitatis.*"

„Senine toimetaja ei kõlba sellepärast, et ta ise sellesse on segatud. Tema ei ole teatud mõttes talitanud aumehelikult. Teie aga olete aumees."

„Oi-jah! See ma olen sajaprotsendiliselt. Ja autust ma ei salli, selle vastu olen ma alati valmis võitlema kogu oma põhjamaise temperamendi jäisest askeesist kristalliseerunud kirega."

„Too mees on nimelt kõrvaldanud kroonu raha ja ilma minult luba küsimata toetanud kohalikke tuntud tegelasi."

„Vanu või noori, kui küsida tohib?"

„See'p see on, et just noori, kelle karjääri see võib rikkuda."

„Noh, siis on see asi päris selge. Niisugust meest, kes võitleb noorema generatsiooni eneseteostuse vastu ja pealegi nii diskrediteerivate abinõudega, ei või mingil juhul jätta ajalehetoimetajaks. Talle tuleb rutem kui muidu sõit sisse teha."

„Sellest ma ju rääkisingi. Ja sellepärast ma teid toimetajaks kutsusin."

„Ma siiski ei tea, kas mu teaduslik töö mul lubab ennast nii palju ohverdada."

„Te peate teadma, et me ei nõua teilt mingit eneseohverdust. See koht on nimelt palgaline."

„Ah nii! No-jah!" muutus Allemann huvitatuks ning uudishimulikuks. „See on hoopis teine asi. Ja palju te's võite maksta selle väikese lehe juures?"

„Karneol sai muidugi vähem. Aga teile kui ülikooli-

haridusega mehele ja kuulsale kirjanikule võiksime maksta rohkem."

„Sofistika! Sofistika! Kui palju täpselt?"

„Noh, ütleme, kuuskümmend krooni kuus."

„Kas rohkem ei saa?"

„Ei, esiotsa küll ei ole võimalik rohkem."

„Kuuskümmend krooni kuus," kaalutles Allemann kiiresti. „Neli numbrit. Väike leht. Tähendab, viisteistkümmend krooni neljaleheküljelise numbri pealt. Ja toimetaja nimi pealekauba. Läheb. Vastu võetud."

„Tänan teid, härra Allemann," surus Peebuleedu tema kätt. „Nüüd oleme sellest piinlikust küsimusest ilusti üle. Ja ma loodan, et meie kahe vahel ei teki mingisuguseid lahkhelisid, ei põhimõttelisi ega muid."

„Põhimõttelisi lahkhelisid meil ei võigi tulla, sest minu kõige moodsama teaduse alusele rajatud pluralistliku metafüüsika bioloogilis-sotsiaalse sünteesi printsiibid on nii komplitseeritud, et teie kui võhik ei suuda neid tunnetada ega neile piisava kompetentsusega vastu vaielda. Meie vahel võiks oletada väitluse võimalusi ainult praktilise elu päevaküsimuste empiirilisel, aga mitte immanentsel vaatlusel. Ja mis tähendavad siin põhimõtted? Empiiriliselt äraproovitud teadmusi, et inimese eluedu ja eluõnn on kõige kergemini saavutatav minnes kõige vähema vastupanu teed. Kesktee — keskpärasuse tee, aga ka tõe tee, sünteesi tee, edu tee. Tasa ja targu, õpetasid juba vanad eestlased. Kuldne kesktee — see on minu kõige õilsam põhimõte. Ja see on mind ka elus edasi aidanud, nagu te isegi näete."

„See on suurepärane põhimõte. Mina tunnistan selle täiel määral õigeks. Olen ise ka selle järgi püüdnud käia."

„Ja teie olete oma eluga rahul? Teil on muidugi majad siin Soodomas, teie olete tähtis tegelane omavalitsuses ja seltsides, kõikide poolt lugupeetav?"

„Jah, ega ma või nuriseda millegi üle."

„Muidugi. Parem külas olla esimene kui Roomas viimane."

„Tõepoolest, teie olete väga tark inimene, ja ma pean veel kord avaldama oma rõõmu selle üle, et olete

nõus tulema meie ajalehe toimetajaks. Soodoma ja ümbruskonna rahvas võidab selle läbi ääretu palju."

„Iseendast mõista. Kuigi mul kerge ei saa olema siin kohalikku lehte toimetada. Harimatus, vaesed olud, eelarvamised, intriigid — seda kõike tuleb arvestada. Aga küllap ma selle ülesandega juba toime tulen. Et pälvida kohaliku seltskonna rahulolu, ei tarvitse mul ju vastuollu minna sellega, mis ta õigeks peab. Tasa ja targu, nagu ma juba ütlesin."

„See on õige. Ainult ma julgeksin tähendada, et järgnevate linnavalimiste eel, mis on jaanuarikuus, tuleks kihutustööd teha nende kandidaatide heaks, keda meie ringkond üles seab."

„Kui teised kõik on niisama kenad mehed kui teie, siis ei tee ma selleks mingisuguseid takistusi. Ma ei salli ainult sotsialiste, kes suure suuga jamavad mingist rõhutud rahva vabastamisest, aga tegelikult taotlevad vaid isiklikke materiaalseid hüvesid."

„Noh, siis on ju kõik korras. Ja kui teil midagi selle vastu ei ole, võiksime kauba kinnituseks teha . . . väikesed liigud."

„Ei, ei," raputas Allemann järsult pead. „Niisugune naudisklus ruineerib inimese elujõudu, käristab ta füüsiliselt, teeb neurasteeniliseks tema närvid ega lase elada ratsionaalselt. See ei ole jumalast."

„Nagu arvate."

Audients oli lõppenud.

16

Äärmiselt kibestunud meeleolus sammus Aleksander Karneol metsavahelist teed linnast välja. Oli pilvine hall sügisepäev, mis oma tumma sünge tardumusega aina suurendas tema kibedat tuska. Ta tundis ennast selles hääletus vaikuses ning liikumatuses nii mahajäetud ja üksinda olevat, et see talle tegi otse kehalist valu.

Ta elas läbi järjekordset rasket pettumust. Ta oli vast saanud oma elu uuesti korraldama hakata ja avalikult võitlusse astuda nendega, kellel usku ei olnud

tema sisemisse väärtusse, et neile kord näidata oma tõelisi võimeid, ja juba pidi ta nende ees taganema ning oma lootused tulevikule uuesti maha matma. Mida rohkem ta sellest mõtles, seda arusaamatumaks muutus talle see tõik, et ta on alla jäänud ühele advokaat Porovardjale, kes tema meelest on sisemiselt täiesti vääritu ning ebakõlbeline isik, igavene praalija, naistevõrgutaja ning lakard, kelle südamel lasub võib-olla koguni kriminaalseid patukesi. Ta ei suutnud mitte kuidagi uskuda, et süütu lõbusatujuline veste Porovardja kohta oli, nagu teatas Peebuleedu, tõeliseks põhjuseks, miks ta kohalt tagandati ja temalt võeti see närune viiekümnekroonine teenistus, mis liiati oli ainsaks tuluallikaks temale ja ta perekonnale. Seetõttu tundis ta end niivõrd ülekohtuselt alandatud ja hüljatud olevat, et tema pähe üldse ei mahtunud mõtet, et ta ise võiks milleski süüdi olla, vaid ta nägi siin jälle aina kaasinimeste väiklast kadedust ja pahatahtlikkust.

Nagu harilikult, nii kujutles ta ennast nüüdki täielikult vaga kannatajana. Pea väsinud tuhandeist vastakaist mõtteist, afektid vaibunud, elas ta enese aegamööda sellesse ossa niivõrd sisse, et viimaks sellest koguni mingit imelikku lõbu hakkas tundma nagu näitleja oma loomingust. Ta leidis selle nagu loomuliku olevat, et ta niiviisi kannatab, sest see on ju kõigi suurte ning õilsate inimeste osa siin halvas ning kurjas maailmas, ja oli iseeneses nagu uhkegi selle üle. See veider uhkustunne kahandas temas pikapeale alandusevalu, ja ta langes järjest rohkem sellesse ükskõiksuse seisukorda, kus inimhing enam vastuvõtlik ei ole välismõjudele. Ta tundis endas ainult veel mingit ebamäärast pakitsevat nukrust, mis oli aga ühtlasi kuidagi uimastavalt magus ja mida ta nautis nagu usklik osasaamist pühast sakramendist.

Selles imelikus harduses jõudis ta metsakalmistule, kuhu oli maetud ta esimene naine. Ta peatus hetke tema haual, luges mõttes issameie palve ja pöördus seejärel kohe minekule, et mitte äratada valusaid mälestusi.

Kiiresti sammus ta nüüd mööda metsavahelist teed tagasi linna poole, läks üle raudtee ja kavatses mõneks

hetkeks astuda „Linnusilma“ kõrtsi, et seal vaikselt ning üksinda mõni naps teha.

Ta ei jõudnud aga veel kümmet sammugi raudteest eemale, kui teda selja tagant hõikas Madjaku tuttav hääl:

„Piä, Karneol, kohe sa jooset? Ooda miu kah.“

Pool-vastumeelselt peatus Karneol, ootas Madjaku järele ja pomises talle kätt pihku pistes:

„Olen niisama ... jalutamas.“

„Ära salga midägi,“ usutles teda Madjak laia, heatujulise naeruga. „Sa tahtset iks minnä „Linnusilmä“? Noh, mes sellest siss om? Mia mõtli kah kõrrass sinna sisse astu. Lääme siss joba ütenkuun.“

„Võime ju minna, kui sa nii väga tahad. Mul endal täna just suurt lusti ei ole joomiseks.“

„Noh, mes sul siss täämbä viga om? Näet nii väl'lä, nigu olessit sa aige. Olet vai?“

„Ah, ei ole midagi.“

Nad jõudsid „Linnusilma“ kõrtsi ette ja keerasid tagaukse kaudu sinna sisse.

„Ei, sul iks midägi om,“ jätkas Madjak pärimist, kui nad letitaguses toas olid istet võtnud ja keskmise viina väikese suupistega lauale tellinud. „Mudu sa joba nisukese mureligu näoga ei ole.“

„Kas sa siis veel ei tea, et ma nüüd jälle töötatööline olen?“

„Lätsite siss Peebuleeduga tülli vai? Mes? No ega tolle täinülg'jägä kah kiäki üten tüütädä ei saa.“

„Teda on tagant utsitatud. Advokaat Porovardja on vihane ühe veste pärast, ja tema on käinudki minu lahtilaskmist nõudmas, ähvardades, kui tema nõudmist ei täideta, Peebuleedu läbi peksta. Noh, temast võib seda uskuda, ja Peebuleedu lõi kartma.“

„Ah vai siss tolle luu perästʔ No-jah, õigust üteldä, ega tuu lugu peris illus es oleki. Proost!“

„Terviseks! Ei olnud muidugi ilus. Ise advokaat ja läheb teisega keset uulitsat maadlema, virutab ta pikali kraavi ja tahab koguni ära uputada.“

„Ei, mia mõtle, et viil suuremb rumalus ol'li sedä lehte panna. Las egaüits tiip, mes tä tahap. Ärä upu-

tada? Sääl es ole üttegi uputamist. Mia esi tiiä. Teivä niisama veidikese nal'la. Ja sii om egaüte eräasi."

Karneol oli rängasti solvatud.

„Ah, niiviisi arvad sa?" urises ta pahaselt. „No-jah. Ega minusuguse äratõugatu poolt keegi taha olla."

„Asi ei saisa mitte sellen," ütles Madjak isalik-üleolevalt. „Sinu puuld võip iks kah olla, ku sul õigus om. Aga siin sul ei ole õigus."

„Kuidas ei ole?"

Madjak kallas uuesti klaasid täis, jõi ja vastas siis:

„Selleperäst, et sii illus es ole, et sa temäst niisedäviisi kirjutit. Niisedäviisi võip egäst inemisest kirjutada, ku enneki tahtmist om. Aga kon om siin siss õigus? Ärä vaidle midägi, Karneol. Mia tiiä küll, et sa olet iks nisuke miis, kes konaki ennäst süüdläsess ei tunnista. Aga niisedäviisi ei saa. Inemine ei saa iks alati tõisi süüdistädä. Tulep vahel ennäst kah kaeda, kas sa mitte esi midägi ei ole tennü, medä inemise sulle võiva pahass panna."

„Sinu jutu järgi tuleb siis niiviisi välja, et sina peaksid ka ennast süüdistama, noh, ütleme, kas või selles, et sa Soodoma uude linnavalitsusse ei pääsenud."

„Muduki," tunnistas Madjak mehiselt. „Tõise osassiva sedä kuntsi, kuda sinnä saia, parembide ku mia. Ja mia jäi alla. Aga ega mia selleperäst ikma ei naka. Tõinekõrd proovime jälle, ja mia ütle sulle joba ette, et siss jää mia pääle. Sii om niisama kindel nigu mia siin prõlla istu. Proost!"

Sellega jutt lõppes, sest Karneol, kelles uuesti oli ärganud kibe hüljatu-tunne, ei vastanud enam midagi. Ta istus veel mõne hetke vaikselt, vabandas siis ennast ajapuudusega, tasus oma osa arvest ja ruttas minema.

Madjak jäi tükiks ajaks üksinda. Ta ei mõtelnud just rõõmsa meelega tagasi Karneoli sõnadele ja sellele, et too poiss nüüd jälle on ilma kohata. Tal oli südamepõhjas temast kahju, ja ta ei saanud endale etteheiteid tegemata jätta sellepärast, et ta temale nii teravaid sõnu oli ütelnud. Kuid ta ei olnud mees, kes niisugustel tühistel vahejuhtumitel oma tuju laseb rikkuda. Mõnulevalt viina rüübates ja searibi hapukurgiga peale

hammustades unustas ta varsti Karneoli loo ja hakkas mõtlema hoopis muist asjust.

Ei saanudki ta aga kaua seal nõndaviisi mõnulda. Juba mõne minuti pärast astus uksest sisse advokaat Porovardja ning lähenes talle sõnadega:

„Noh, Madjak, mis te's siin niiviisi üksinda nukrutsete?"

„Istsime siin Karneoliga," vastas Madjak. „Ta jüst prõlla läits minemä."

„Karneol? Kuidas ta täna nii ruttu kõrtsist ära läks?"

„Ei tiiä. Vist sii vallalaskmine tälle iks südämede ol'li lännü."

„Mis lahtilaskmisest te räägite, Madjak?"

„Sellest iks, et ta sääld lehe mant om valla lastu."

„Ah nii!" muutus Porovardja korraga väga elavaks. „Siis on Peebuleedu ikka sõna pidanud. Selle peale võib juba väikselt võtta. Hei, kelner, üks konjak kahe kutsikaga!"

„Mes teie selle üle siss nii väega rõõmustade? Sii om tälle iks peris kurb lugu."

„Ei ole midagi," vaidles Porovardja klaasi tõstes. „Kulub talle koguni ära. Teinekord vaadaku ette ja ärgu tehku rumalusi."

„Egä inemine võip essidä, ja selleperäst ei massa tedä kah nii väega hukka mõista."

„Muidugi. Eksitus on inimlik, ja seda tuleb mõista. Aga inimene peab ka ise sellest aru saama, et ta on eksinud, muidu ei saa ta ennast parandada. Karneol ei saa aga sellest aru."

„Mia ütli tälle sedäsama. Aga kahju om mul temäst sisski. Ta om nüüd iks ilma tüütä, ja täl ei ole siin enämb midägi pääle nakata."

„Otsigu mujalt kohta, kui ta siin seda ei osanud kinni pidada."

„Ää üteldä, et ots'ku. Ega sii ots'mine ei ole niisama lihtne, et mine enne ja võta. Prõlla oma tahtjit kõik kotuse täis."

„Kuulge, Madjak," oli Porovardja sellest jutust tüdinenud, „kas on see lõpuks meie asi, kuidas keegi inimene oma eluga toime saab? Meil on kummalgi enda eest rabelemist küllalt. Või ei ole teil mitte?"

„Kus sa sellega!“ andis Madjak järele. „Miul om iks väega pal'lu juuskmist ja õiendamist, et ommi asju jutin oida.“

„No vaadake siis! Ja sellepärast ärge tehke endale muret juurde ühe tühja Karneoli pärast. Terviseks. Joome õige sinasõprust, Madjak.“

„Võip jo juvva kah. Tervisess! Sii om iks väega ää viin. Ku sedä peris kõtutävve saass, nigu ütleb Sillak.“

„Eks Sillak ole seda juba mitu kõhutäit saanud. Mina ise olen ostnud.“

„Sillak om tore miis. Ärä ütle midägi. Peris kahju, et ta siist ärä lähäp.“

„Ei tea, kas lähebki. Vast on see muidu rahvajutt.“

„Ei ole. Ku ma ei essi, siss lähäp ta joba täämbä õdangu. Provva kõrd selet niisedäviisi.“

„Noh, siis tuleb ju teda saatma minną.“

„Tulep jah. Ja mia mõtle, et kas ei tuless tälle kah midägi kinki, nii et tälle jääss siist iks mõni mälestüs.“

„Mis tühja! Ühe vana plekkpärja võiksime lasta surnuaialt tuua ja ta korteri ukse kohale üles riputada, enne kui ta sealt lahkub.“

„Ärä tii rumalat nal'la, Porovardja. Temä om tävvelikult tore miis. Ei ole ta siin kellekile alba tennü egä kedägi ilma asjata kimbutanu.“

„Selle eest oli ta naine kurivaim.“

„Kurivaim! Sii om vast sisski liiga kõvaste üteldu.“

„Kandis tühje jutte laiali. Kui palju ta sellega halba tegi.“

„Ta es tii sedä konaki paha peräst. Enneki täl ol'li pal'lu aiga, ja ta es mõista sellega midägi pääle nakata. Aga oma süäme poolest om ta väega ää inemine — mia tunne tedä —, alati vastutulelik ja valmis avitama. Ja viimätsel ajal es näeki tedä enämb pal'lu mojal kui naisseltsin, kon ta tekev ol'li vaeste oolekande alal.“

„See igatahes oli temast ilus.“

„Nu-ja-noh. Sellest miaki kõnela. Ja selleperäst piäme meie nemä iks iluste ärä saatma. Kahju, et aiga nii vähä om, mudu võiss seda asja laiembalt organisiiri. Aga mia omalt puuld vii näile iks küll lilli.“

„Olgu. Ja mina pean tervituskõne.“

„Enneki ole sa mõistlik ja ärä kõnela midägi lollust."

„Lollust!" käratas Porovardja rinda ette ajades. „Kunas oled sa seda enne kuulnud, et mina lollust olen kõnelnud? Ega ma mõni nurgaadvokaat ei ole."

„Egä's mia sedä!" seletas Madjak rahulikult. „Aga mia mõtle, et kui me siin niisedäviisi pal'lu viina võtame, siis vast kõnepidämine enämb äste väl'lä ei tule."

„Ära sa seda pelga! Viinaga on niisugune lugu, et kellel mõistust peas ei ole, selle teeb ta päris lolliks, aga kellel ikka täis mõistus peas on, sellele annab veel juurde. Ja mina olen üks niisugune kange mees, kelle peale viin mõjub aina mõistust teritavalt. Mida rohkem ma joon, seda targemaks ma lähen. Ja sellepärast ma ütlen sulle: sa saad veel imestama, missuguse vägeva lahkumiskõne ma täna Sillakule pean. Mind sa juba ära tule manitsema ega tagasi hoidma. Ja kui sa tahad näha, siis lasen ma pritsimeeste pasunakoori kah välja kutsuda. Kui on Sillaku saatmine, siis olgu nii, et Soodomal mitu aega annab mäletada. Hei, kelner, veel üks konjak kahe kutsikaga."

„Sii om tore mõte, Porovardja. Lahkumise man piäp iks, jah, muusikat olema. Ja kui sul ütsindä kulu pal'luss lähäp, mia võta kah jõudumüüdä osa."

„Ei tule üldse kõne allagi. Kas sa arvad, et ma mõni vaene mees olen, et sa mulle oma sente topid? Võid need pista, kuhu tahad, mind ära tule nendega narrima. Mina tellin muusika, ja mina maksan."

„Olgu miukiperäst. Egä mul raha toppi kah ei ole, ku sa nii uhke miis olet."

„Muidugi olen uhke mees ja jään selleks surmatunnini."

„Jää, jää, kes sul keeläp?"

„Ega saagi keegi keelata."

„Kui vast elu esi üitskõrd ei naka piiri panema."

„Mis sa sellega tahad ütelda?"

„Ei midägi rohkemb, kui ma ütli. Mia ole elun joba mõndagi nännü ja ole nännü kah sedä, et mõneki uhke mehe om peräst peris alandliguss lännü."

„Oled ise, jah, alandlikuks läinud sestsaadik, kui sind linnapiruka juurest minema aeti."

„Sii om tühi lori. Mia ole iks samune, mes mia ol'li.

Ja ku sa tahat nätä, siss ole mia varsti jälle säälsamatsen, nigu sa ütlet, liinapiraku man. Muduki, ku sa esi vast enne Soodomast ärä paket, siss sa küll ei näe."

„Ära aja lapsejuttu."

„Esi a'at."

„No kuule, seda ei luba ma endale ütelda."

„Luba vai ärä luba, mes sii mulle kõrda lätt."

„Või nii! Või ei lähegi korda!" tõusis Porovardja korraga istmelt ähvardavalt püsti.

Kuid samal hetkel tõusis ka Madjak, möödus kiiresti Porovardjast ja läks ära teise tuppa. Seal istus ta üksinda laua äärde ja tähendas üle leti kõrtsimehele:

„Mia ei taha, et tuu miis miu segäp. Temä praal'mist ei jõvva kiäki ärä kullelda."

Nii tekkis esimene tõsine lahkheli kahe tähtsa Soodoma tegelase — Madjaku ja Porovardja vahel.

Samal õhtul olid küll mõlemad, nagu nad olid lubanud, raudteejaamas Sillakut ära saatmas, kuid hoidusid ilmsesti teineteisega kokku puutumast.

Madjak andis kaasatoodud lillekimbu proua Sillakule edasi, pigistas tugevasti nii proua kui härra kätt, soovis head reisi ja kadus siis kiiresti jaama einelauda, et enne kojuminekut veel üksinda vaikselt pudel õlut ära juua.

Porovardja seevastu käitus, nagu harilikult, laia iseteadvusega ning lärmikalt. Ta pidas lahkujaile valju, kõmiseva häälega pika kõne, mille siduvat mõtet küll raske oli taibata, kuid millest seda teravamini meelde jäid nii üksikud kõrgluulelised võrdlused kui ka kõige lihtlabasemad lööklaused. Kõne lõpetanud, andis ta laiutava žestiga märku pritsimeeste orkestrile, kes tema korraldusel tõesti oli kohale ilmunud, ja kui orkester mängima hakkas mingit sentimentaalset lahkumisviisi, tekkis tema näole niisugune ilme, nagu oleks ta toime tulnud võrratu vägitükiga, mida vähemalt Soodomas keegi teine ei suuda järele teha.

Proua ja härra Sillak olid muusikast väga liigutatud ja tänasid kõiki saatjaid puhtast südamest.

Neile jäid Soodomast head mälestused.

Samas rongis, milles lahkusid proua ja härra Sillak, sõitis Soodomast ära ka Aleksander Karneol.

Tema oli aga hoopis sünges tujus ja haudus endamisi kättemaksu kõigile soodomlastele, keda ta enda õnnetus saatuses arvas süüdi olevat. Eriti pahane oli ta advokaat Porovardjale, keda ta pidas kõige suuremaks süüdlaseks. Temale tõotas ta eluilmaski mitte andestada.

17

Kogu hilissügise ja osa talvest elas Soodoma linn valimiste palavikus.

Valimistele läksid, nagu harilikult, kümned rühmad ja rühmakesed, kellest igaüks ainult ennast vääriliseks pidas linna asju ajama ja kes kõik isekeskis olid nugade peal. Nende kandidaadid ja kandidaatide sugulased ning sõbrad käisid üksteise võidu majast majja seletamas ja näitamas, kui võrratult ausad ning tublid mehed on just selles rühmas, millest parajasti on jutt, ja kuivõrd hädatarvilik see Soodoma parema ning ilusama tuleviku seisukohalt on, et volikogusse valitaks ainult selle rühma mehi. Kõik teised mehed ei kõlbavat mitte kuhugi, nad olevat ühed igavesed valelikud, kelmid ja muidu kõlvatud inimesed, keda otse patt ning kuritegu olevat lähedale lasta linna asjadele, sest nad võivat varsti kogu linna varandused nahka panna ja kodanike elu nii kibedaks teha, et hullemat ei oska enam ette kujutadagi.

Eriti tabavate ja lopsakate sõnadega tegi enda eest kihutustööd töörahva esindaja August Madjak. Ta oli nädalast nädalasse päevad ja ööd peaaegu vahetpidamata jalul, käis linna kümned korrad läbi ühest äärest teiseni ja kolmandast neljandani, sekeldas ning sosistas majades ja majaesikutes, tõstis häält turu peal ja tänavail, praalis ja kuraasitas kõrtsides. Ei andnud ta armu ühelegi võistlevale rühmale, hoopis maa põhja manas ja vandus aga olemasolevat linnavalitsust — Ubakivi ja Pohlaku valitsust.

„Tuu kah mõni miis om!" seletas ta Ubakivi kohta laia suuga. „Enneki oma uhkust ja võimu a'ap takan, aga liina asjun om tume nigu sügiseüü egä oska esisaisvalt mitte miid ega määd üteldä. Om pooletõise

aastaga liinale joba suure võla kaala tennü, aga mes om sest kasu ollu? Üte lehmälauda lei järve viirde üles, ja sii om kõik sii uhkus. Kitap esi küll, et sii om iks tore supeloone, aga tõtteliguld om sääl ainult lehmälaut, nigu mia joba ütli. Ja misukest trevoogat sääl tinavu suvel tetti, oi-oi-oi! Võtt üte tutva vurle sinna puhvetipidäjäss, ja tuu tei oma naisega nisuketsi rumalit tükke, et peris äbi ol'li nätä. Ol'liva pia egä päiv katekisi karvupidi kuun, peräst naine kaaberd poolpal'la tagumiguga liina müüdä ringi, lakse võõride meestega kõrtsen ja ropend peris sia muudu. Kõrd ma esi johtusi jaole, ku ta jälle purjun olekun üte kõrtsi iin autust väl'lä ronisi. Üits kruun satte tõisel käest maha, es viitsi sedä üles võtta, virut jalaga autu alla ja kooberd lärmäten kõrtsi sisse. Nisuke naine ol'li tuu. Ja egä miiski paremb es ole. Niisamasugune lakard. Tul'li keväjä siiä maailmatu suure kolikuurmaga, aga sügise läits, pal'las supluselina käe pääl. Magas enne viil viis üüd Ambruse kuurin järve veeren, nii põhja ol'li endä joonu. Ja mes te arvade, kas nisuketse asja teevä küll ääd reklaami meie suvitusliinale? Ei, nä irmutava siist viimätsegi suvitaja minemä. Sääl siss om tuu kuulus Ubakivi oma valitsusega! Ei oska asju a'ada egä inemisi valida, kelle kätte asja-a'amine anda. Ja nüüd uuplep viil esi, et meie valitsus, sii om iks sii kõige kangemb valitsus, ja nurup nink mangup, et valige iks meid tagasi. Lori, ütle mia. Ei vali tedä enämb kiäki, sest rahvas om joba nännü temä tegusit egä lase endäle rohkemb puru silmä riputada. Proost!"

Rääkis nõndaviisi Madjak, viskas oma viina ja ruttas jälle edasi, sest kihutustöö kestis, ja ta ei tohtinud oma võistlejaist maha jääda.

Kodanikud aga tüdinesid järjest enam sellest sõnademulinast, millega juba pikki nädalaid ja kuid lakkamatult nende kuulmeid oli rünnatud. Nende pead huugasid rühmade vastastikusest mahategemisest, mõnitusest ja sõimust, tuhandest vastakast lööklausest ja suuresuisest lubadusest, nii et nad lõpuks muutusid päris segaseks ja mõistsid veel vähem kui enne otsustada, kelle poolt hääletada ja kelle poolt mitte.

Hääletasidki siis kodanikud enamuses kas täiesti juhuslike meeleolude ja mõjude all või suguluse ja sõpruse järgi, nii et iga rühm ja rühmake sai oma osa hääli, aga ei saavutanud ükski volikogus õiget esindust.

Uue linnavalitsuse moodustamine osutus jälle äärmiselt raskeks. Rühmadevaheline kauplemine kestis mitu kuud, ilma et oleks andnud mingeid tulemusi. Endine linnapea Ramon Ubakivi pani käima kõik rattad ja rattakesed (ja neid seisis tema käsutuses päratu hulk), et volikogule näitlikult selgeks teha ning tõendada oma ainukõlvulisust sellele kõrgele kohale, kust tal tuline kahju oli lahkuda. Kuid kõik tema keerutused ja kõnelused ei aidanud, sest teda ei tahetud enam näha sellel kohal. Samuti ei leitud aga ka kedagi teist, keda oleks üldiselt vääriliseks peetud teda asendama, sest iga rühm tahtis linnapeaks upitada ainult oma meest.

Kui kõik koalitsiooniloomise katsed olid jäänud asjatuks, arvas August Madjak paraja aja tulnud olevat tegutsemiseks. Tema kui suurima, nimelt neljamehelise rühma juht volikogus kutsus oma rühma koosolekule veel Varangu kolme- ja Nübliku kahemehelise rühma ja hakkas nendega läbirääkimisi pidama.

„Meie oleme nüüd joba puul aastat jännanu," seletas ta väga tõsiselt ning veenvalt, „ja me ei ole viil kärbläsemusta võrdki edesi jõudnu. Sii tekitäp õiglast pahamiild kodanigude keskel, kes meid om valinu, ja egäüits võip meile ette heitä, et mes kuradi lehmäkauplemist te sääl piäte nii kavva vai mes maid teie vahel om jagada, et te viil valitsust kokku ei saa. Ja mia ku Soodoma tüürahva esitäjä küsi teilt kah niisama. Meil om viimätsel ajal kõigen avaligun elun asja lännü niisedäviisi, et egaüits kisup iks kõike endä kätte ja tahass tõist egält puult minemä pessä ja tedä kas vai üten naha ja karvuga ärä süvvä. Sii om miu meelest üits väega kurb nähtüs. Kohe me niisedäviisi väl'la jõvvame ja mes saap meie kallist esisaisvusest? Luuletajaki ütlep, et ku egä ihukarv om esi eräkonnast, siss ei saa mitte riiki valitseda. Me piäme iks üitskõrd nakkama kokku oitma ja ütenkuun ja ütel meelel ültkasu-

likku tüüd tegemä. Sest ühendus tiip tugevass ja ühendus avitap kõige rahva ja riigi elu edesi viiä paremba tulevigu poole. Nii piäss sii olema kah siin Soodoman. Ja selleperäst pane mia teile ette: meil om prõlla kuun volikogu enämus ja meie valime endi keskeld ärä liinavalitsuse. Mes meil siin iks enämb kaubelda om? Varang liinapääss, mia esi edimätsess ja Nüblik tõisess liinanõuniguss — sii om miu ettepanek."

Ei läinud mitte päris libedasti Madjaku ettepaneku vastuvõtmine, kuid see võeti lõpuks siiski vastu. Ja järgmisel linnavolikogu koosolekul sügise eel hääletati see enamuse otsuseks, mida enam keegi ei suutnud kõigutada.

*

Ärimees Juhan Pohlak jõi juba hulk aega järjekindlalt iga päev. Ühed seletasid seda meelekibedusega, mille temas esile kutsunud väljalangemine linnavalitsusest, teised südamevaluga, mida talle sünnitavat mõningad tõsised, aineliste kahjudega seotud ebaõnnestumised ärilisel alal, aga õigele otsale ei saanud keegi. Igatahes ta jõi otse pööraselt, unustades seejuures koguni oma hariliku säästlikkuse ja pillates raha tuulde küllalt suurte summadena.

Proua Pohlak oli meeleheitel. Ei aidanud enam mingi vahend: ei sõbralik noomimine ega vihane vandumine, ei pisarad ega hüsteerika. Mees jäi parandamatuks. Oli lihtsalt piin näha, kuidas ta meeletult raiskas oma tervist ja vara, midagi hoolimata kodust ja perekonnast. Ja päris hirmujudinad ajas nahale mõte, et mis sellest kõigest viimati välja tuleb ja kuhu viib niisugune aruandmatu priiskamine ja prassimine. Oi seda alandust ja häbi, kui mehel viimaks enam püksegi jalas pole ja ta naine ja lapsed peavad kerjustena tänavale minema!

Proua Pohlaku meeleheide oli tõesti ääretu. Ta oli jõudnud koguni niikaugele, et oli valmis igalt vastutulijalt nõu küsima ning igast abinõust kinni haarama, et aga päästa oma mees alkoholi küüsist.

Ühel märtsihommikul, kui mees alles magas öise raske pummeluse järel ja naisel vaja oli turule minna,

tekkis tal enda arust hea mõte: peidan mehe riided kappi luku taha, et ta vahepeal ei saa välja minna, ja kui tagasi tulen, küll siis temaga kuidagi toime saan.

Nagu mõeldud, nii ka tehtud, ja proua Pohlak lahkus seekord võrdlemisi rahuliku südamega kodunt.

Kui härra Pohlak viimaks ärkas, muidugi hirmsasti valutava peaga, ja otsima hakkas oma riideid ja neid kuskilt ei leidnud, taipas ta kohe naise kavalust, sest ta tundis oma naist. See ei ärritanud teda sugugi, ta koguni muheles endamisi selle üle: vaat mis naine kõik välja mõtleb! Ränk peavalu aga sundis teda tegutsema. Kiiresti otsis ta siit ja sealt kokku vanad põlvini ulatuvad vildid, riidega kaetud lambanahkse poolkasuka ja lotendavate kõrvadega läkiläki, mida kõike ta enam ammugi ei olnud kandnud. Nüüd osutusid need esemed talle otse päästjateks.

Riietunud kiiresti nagu polaaruurija mundrisse, avas ta kuskilt ühe akna ja ronis sealt välja, sest kaval naine oli ka kõik välisuksed korralikult lukustanud.

Hiilides kõrvalisi teid kaudu, et mitte naisele vastu juhtuda, läks ta pooljoostes „Hõimukõrtsi", kus sel tunnil teadis ees istuvat oma sõbra Sarapiku.

Leidiski seal Sarapiku kahe teise mehe, nimelt linnapea Varangu ja talupidaja Aksel Porovardja seltsis väikest hommikueinet võtmas ja napsi tegemas.

„Väga tore, et tulid," hõikas Sarapik talle laia, heatujulise naeruga vastu. „Meie arutasime siin praegu asju, mis ka sulle küllalt tähtsad on. Ole hea, võta kasukas ära ja istu lauda."

„Ei ma saa täna ühti kasukat ära võtta," vastas Pohlak lauale lähenedes kuidagi salapäratsevalt. „Ma istun niisama."

„Mis sul's on?" päris Sarapik uudishimulikult. „Oled ennast külmetanud või?"

„Ah, naine, kuramus, oli mu riided ja saapad ära peitnud ja ise välja läinud. Pidin tulema kasukas ja viltides."

Nende sõnade kinnituseks lõi Pohlak poolkasuka hõlmad laiali, nii et kaaslased võisid näha tema valgeid aluspükse ja särki ja selle vahelt tükki karvast rinda.

Olukord tegi kõigile pöörast nalja, nii et nad val-

justi naerma puhkesid ja üksteise võidu Pohlakut nöökima tikkusid.

„Mis te's nüüd irvitate, narrid?" sai Pohlak seepeale pahaseks. „Ega te isegi muud ei oleks mõistnud teha niisuguses seisukorras. Või kes teab, kas teil olekski nii palju tolku olnud, et niiviisi ilma riieteta ja lukus uste tagant tulema pääseda?"

„No ära siis, mädand, kohe pahaseks saa!" manitses teda Sarapik. „Meil on kõigil heameel, et sa alati oma sõpru meeles pead ja kas või tulest ja veest läbi nende juurde ruttad. See on väga tore komme — oma sõpru mitte unustada. Võtame selle peale ühe väikese. Üks naps ei tee kunagi halba. Proosit!"

Kõik jõid, ning seejärel küsis Pohlak:

„Mis tähtsaid asju te siin siis arutasite?"

„Ega siin ei olnud midagi rõõmustavat," hakkas Sarapik seletama. „Lugu on niisugune, et meie pank, mädand, läheb ikka rohkem tagurpidi. Peame teise vist päris ära lõpetama."

„See on väga narr lugu," ohkas Aksel Porovardja. „Ja mina lootsin veel, et ma teie pangast laenu saan."

Porovardja oli tulnud hiljem ega teadnud midagi eelnenud kõnelusist, mis olid toimunud samas asjas Sarapiku ja Varangu vahel.

„Mis teete teie laenuga?" imestas Pohlak Porovardja poole pöördudes. „Teil pidi ju olema niisugune uhke metsaäri, kus aina kühvelda raha kokku."

„Tahate äri laiendada või?" lisandas Varang omalt poolt. „No-jah, kui kuskil lõigata on, siis lõigata juba nii, et aitab."

„Ei, seda ma ei taha," õiendas Porovardja. „Mul on raha vaja ainult jooksvateks väljaminekuteks ja lühemaks ajaks. Olen palju metsamaterjali kokku ostnud, viimasel ajal on hinnad langenud ja ma ei saa edasi müüa, kui ma ei taha kahju kanda. Pean ootama uut hinnatõusu."

„Praegu ei ole ette näha, kunas see tõus tuleb," ütles Pohlak asjatundlikult, kuna tema ka tegeles metsaäriga. „Võib-olla langevad hinnad koguni veelgi."

„Minu arvates," algas Sarapik omakorda, „tegid sa

üldse halvasti, et hakkasid selle metsaga jändama. Oleksid võinud leppida ainult talupidamisega."

„Hea ütelda: oleksid võinud!" vastas Porovardja pisut solvunult. „Kaaspärijatele väljamaksmiseks said talule tehtud suured võlad. Tegin need lootuses, et põllusaaduste hinnad püsivad kõrged ja mul on kerge võlgasid korras hoida ja need aja jooksul ka tasuda. Aga siis korraga hakkasid põllusaaduste hinnad langema, ja ma mõtlesin, et kui iga teine mees äri teeb ja tublisti teenib, miks ei või siis minagi katsuda. Just talu võlgadest päästmiseks ma hakkasin kauplema metsaga."

„Ja tegite hulga uusi võlgasid juurde, mida te vist kunagi enam ei suuda tasuda," tähendas Pohlak, kes hindas väga madalalt Porovardja võimeid metsakaubanduse alal. „Teil ei ole asjatundmist selleks, et tabada õiget momenti ostmiseks ja müümiseks."

Porovardja sai juba päris pahaseks.

„Kes võis siis seda ette näha," hüüdis ta väriseva häälega, „et hinnad nii järsku hakkavad langema? Küsige härra Varangult, tema on juba hulk aastaid ärimees: kas võis tema seda ette näha?"

„Ei, seda ei võinud vist mitte keegi ette näha," ruttas Varang seletama. „See on majanduslik kriis, mis ennast üle maailma hakkab tunda andma."

„Seda ma ju ütlesingi," torkas Pohlak jälle, „et kes ei oska midagi ette näha ja oma äri nii seada, et see ka ajutisi kahjusid võiks välja kannatada, see ärgu oma nina üldse toppigu ärialale. Porovardja on just üks niisugune loll."

„Kurat võtku!" hüppas Aksel Porovardja seepeale lauast püsti, „mina ei lase mitte ennast lolliks sõimata. Parem ma lähen siit ära."

Ja juba ta oligi läinud, ilma et oleks midagi välja teinud arveõiendamisest.

„See on niisama upsakas ja turtsakas nagu ta advokaadist vendki," lausus Pohlak põlastavalt. „Päris paras talle, et ta selle metsaäriga õpetada saab."

„Ei maksa siin parastada midagi," ütles Sarapik tõsise näoga. „Meie endi ärid ei lähe praegu kah palju paremini."

„Ah sinu äri ei lähe hästi või?“ teeskles Pohlak imestust. „See on siis küll pagana halb lugu.“

„Noh, armas sõber,“ seletas Sarapik, „mina oma äriga tulen ikka veel välja ega karda midagi ka tulevikus. Aga ma räägin meie ühisest ärist.“

„Ma ei tea, et meil seda oleks.“

„Soodoma Kaubanduspank, mädand.“

„Usun, et selle asjaajamise eest peavad vastutama panga praegused juhid. Mina ei ole enam ammu juhatuses.“

„Kas sa praegu oled või ei ole, see ei tähenda midagi. Aga kunagi sa olid, ja sinu allkiri seisab paljude garantiipaberite all. Pealegi oled sa ka aktsionär.“

„Sina ja Varang, teie olite seal kõige suuremad tegelased. Kui tahate, vastutage.“

„Mina muidugi vastutan oma tegude ja võlgade eest,“ tähendas Varang väga külmalt ning ükskõikselt. „Selle üle ei maksa kellelgi muret tunda.“

Pohlak kallas endale uue napsi, jõi selle ära ja ütles siis:

„Jah, ega ei olegi hea oma patte teiste peale veeretada. Need tulevad viimaks koguni kuhjaga enda kaela tagasi.“

„Kui te seda teate, siis vastutage ka teie oma pattude eest ise,“ lausus Varang endises toonis.

„Ma ütlesin, et mul ei ole teie pangaga midagi tegemist,“ jäi Pohlak kindlaks oma otsuses.

Sarapik aga arvas:

„Ega sa ei pääse kuhugi. Panga likvideerimisel tuleb ikka sul ka oma osa kahjusid kanda. Ja likvideerima peab.“

„Minu pärast likvideerige,“ ütles Pohlak seepeale järsult ja tõusis lauast üles, „aga mind jätke päris rahule. Mulle pole seda panka vaja olnud. Jumalaga!“

Kui Pohlak koju tagasi jõudis, ootas teda seal tubli saun, sest ta naine oli kole vihane.

„No küll peab inimesel alles häda olema selle viina järele,“ kärkis ja paukus proua Pohlak, „et ta juba päris ilma püksata, niipea kui maast lahti saab, otsekohe kõrtsi jookseb. Ja veel läbi akna pealegi. Kas sa, mees, ise ka mõtled, mis sa teed? Häbistad ennast ja

meid kogu maailma ees, teed mulle ja lastele niisugust häbi, et me enam kellegi silma alla ei julge minna. Äraneetud lakekauss niisugune! Kinni peaks su panema, hullumajja saatma tükiks ajaks, võib-olla siis võtaksid jälle aru pähe."

Kuulas, kuulas Pohlak seda manamist, viimaks sai tal sellest villand ja ta ütles:

„Ära lärmitse midagi, naine. Mul oli vaja minna koosolekule, ja vaata, et sa veel ise ei saa selle eest, et mind tahtsid takistada."

„Ah, või koosolekule!" irvitas naine tigedalt. „Küll ma tunnen neid sinu koosolekuid. Niisuguseid on sul iga päev, küll „Hõimukõrtsis", küll „Linnusilmas"."

„Koosolekule jah!" kinnitas mees tõsiselt. „Ja oli väga hea, et ma sinna läksin ilma püksata ja otseteed läbi akna. Muidu oleksin hiljaks jäänud ega oleks vast teada saanudki, et nad juba hammast ihuvad minu maja peale."

„Sinu maja peale?" karjatas proua Pohlak ehmunult. „Või siis nii kaugel on juba asi! Või siis nii palju oled juba endale võlgasid kaela lakkunud, et nad sinu maja tahavad maha müüa! Oi, oi seda hirmsat meest, mis tükke ta küll on teinud! Kuhu lähen nüüd mina lastega?"

„Ära virise midagi, naine. Veel on aega maja päästa. Ma pole ise sentigi võlga teinud, aga Soodoma Kaubanduspank on jäänud pankrotti ja tahab nüüd ka mind kaasa tõmmata. Olen seal seotud . . . mõnesuguste summadega."

„Eks ma ütelnud sulle kohe, et ära topi oma nina niisugustesse äridesse, mis kindlad ei ole. Nüüd sa näed."

„Tagantjärele on hea tark olla."

„Ei midagi tagantjärele. Ma teadsin seda ette."

„Sinu teadmine, naine, või asi!"

„No-jah, nüüd sa veel sõimad mind!"

„Kuule sina, sa jäta kord see virisemine ja kõneleme päris mõistlikult."

Pikapeale nad saidki teineteisega mõistlikult kõnelema ja jõudsid viimaks leplikule otsusele, et maja päästmiseks tuleb see fiktiivselt ära müüa proua Poh-

laku ärimehest vennale, kes on kõigiti kindel ning usaldusväärne mees.

„Aga vaata sa ette," lisandas proua Pohlak, kui see otsus oli tehtud, „et sa enam nii hirmsasti ei joo. Muidu võtame sul maja tõesti käest ära."

„Küll ma juba vaatan," ohkas Pohlak, kellel oli nagu tunne, et ta siitpeale enam iseenda peremees ei ole.

18

Villibald Eiühti oli oma naisega juba kaks aastat elanud võrdlemisi heas läbisaamises. Oli olnud üksikuid väikesi lahkhelisid ja tülisid, kuid nende peale oli varsti heidetud käega, lohutades endid sellega, et niisuguseid asju tuleb ette igas abielus ja ka kõige peenemas perekonnas.

Nõnda saabus jälle kevad, ja Soodomas algas uus suvitushooaeg. Ühes esimeste suvevõõrastega jõudis kohale ka Eiühtite tütar Anette, kes oli Tartus lõpetanud gümnaasiumi ja nüüd tagasi tuli oma vanemate juurde. Tema seekordne ilmumine tõi Villibald Eiühti majja ning ellu järsu ja põhjaliku muutuse. Üheksateistkümnendas eluaastas nägusa neiuna, kes koduse kasvatuse puudumise tõttu oli arenenud täiesti omapead, kuna talle ka kool vähimalgi määral ei olnud suutnud asendada vanemaid, ei tahtnud ta mitte kuidagi alistuda Villibald Eiühti majakorrale. Ta pidas seda mõttetuks, ajast ja arust läinud kitsenduseks oma vabadusele, millist vabadust ta seni oli harjunud kasutama kõige laiemas ulatuses, ilma et ta seejuures ometi oleks läinud ülekäte. Ta oli koguni väga uhke selle üle, et ta seni nii vabalt oli osanud elada ja ühtlasi ometi — ta pidas seda enda isiklikuks teeneks, aga mitte olukordade õnnelikuks kokkusattumiseks — pääseda igasuguseist noort tütarlast ähvardavaist ohtudest. Talle tundus nüüd otse ennekuulmatu ning ärateenimatu alandusena, et tema elu hakatakse juhtima igasuguste käskude ja keeldudega, just nagu oleks ta mõni väike laps, kes ühtegi sammu ei oska astuda iseseisvalt. Tema tütarlapselik eneseuhkus ja vabaduseiha tõrkusid neid

käske ja keelde täitmast, ja enamasti ta hülgaski need: tuli ja läks, kunas tahtis, jäi harilikult lõuna- ja õhtusöögile hiljaks, sageli ei ilmunud üldse koju enne keskööd, liikus niisuguses seltskonnas ja sellistes kohtades, mis ei meeldinud vanemaile, vähemalt mitte isale.

Villibald Eiühti kannatas tõsiselt selle all. Kui tütar hiljemaks välja jäi, kui ta oli lubanud, hakkas ta ilmselt närvitsema, ja ta närvilisus võttis iga asjatult oodatud minutiga aina pöörasema kuju. Viimaks ei leidnud ta enam hetkekski kuskil rahu, käis üha kiiremaks muutuvate sammudega toast tuppa, pildus ettepuutuvaid esemeid ühest kohast teise, pahandas iseenesega valjusti nagu hullumeelne. Ta kujutles mõttes kõige hirmsamaid võimalusi, mis võib-olla tema tütart on tabanud: mõnda kohutavat õnnetust või julma võrgutaja küüsi sattumist, mis ta tütre kas täielikult hukka saadab või siis elu otsani õnnetuks teeb. Niisugused kujutelmad ajasid talle peale meeletu hirmu, ja see hirm omakorda suurendas tema närvide rahutust ja viis teda järjest lähemale täieliku arukaotuse seisundile.

Kui siis tütar lõpuks tervena ning rõõmsana koju tuli, alanes järsku tema närvipinge, ja möödunud rahutus näis talle endalegi niivõrd veidrana ning mõttetuna, et ta oma südames naerma pidi selle üle. Kuid järgmisel päeval kordus see täpselt samuti, ja kui ta siis endalt küsis, et mis see's õieti on, ei leidnud ta, et süüdi on ainuüksi tema rikutud närvid, vaid inimlikus endaõigustuspüüdes otsustas selle olevat tõelise ning õilsa armastuse oma lapse vastu ja hirmu tema saatuse pärast. Ning selle asemel, et püüda tütart mõista ja teda teistsuguse kohtlemisega endale lähendada, ta hakkas teda noomima ning manitsema — alateadlikust egoistlikust soovist, et ei korduks tema ebamugavad rahutu ootamise hetked! — ja sellega aina süvendas mõistmatuse kuristikku, mis oli juba olemas tema ja tütre vahel.

Tütar ei suutnud mõista, miks isa teda kohtleb nagu väikest rumalat last, ja isa omakorda ei mõistnud, kuidas tütar ometi sellest aru ei saa, et isa niiviisi talitab ainult puhtast armastusest tema vastu ja teda eemal

tahab hoida hädaohtudest, millest ta ise teadlik ei ole ja mille vastu ta võib-olla võimetu on. Tütre alatine, enesekaitsest tingitud vastuhakkamine vihastas isa, ja kui siis veel juhtus, et ema — kas tervemast vaistust või vaenust mehe vastu — sõna võttis tütre poolt, puhkes ikka raske perekondlik tüli.

Ühel juulikuu pärastlõunal, kui tütar jalutamast koju tuli, võttis Villibald Eiühti teda vastu järgmiste sõnadega:

„Nägin sind ennist rannas ühe noormehega, kes mulle sugugi ei meeldi. Imelik, et sa ikka nende kõige jõhkramate meestega kokku puutud."

„Mis sa sellega tahad ütelda?" tõukas tütar uhkesti pea kuklasse.

„Niisugustel meestel ei ole tütarlaste vastu häid mõtteid. Nad tahavad ainult võrgutada, keda kätte saavad."

„Sa näed tonte, isa."

„Ei midagi. Sinul puuduvad elust kogemused. Sa oled alles laps."

„Pole ma enam kellegi laps. Olen täiskasvanud inimene, ja sina ei saa mind keelata."

„Kuidas sa räägid oma isaga, mis?" tõstis Villibald Eiühti ähvardavalt häält.

„Kuidas ma räägin?" sähvas tütar jonnaka ägedusega. „Sa ise hakkasid peale . . . niiviisi. Ma ei saa aru, mis sa minust õieti tahad."

„Seda, et sa ei saaks õnnetuks. Maailm on kuri ja kaval."

„Noh, ära minu pärast karda. Ma tean ise, mis ma teen."

„Usaldad siiski liiga iga inimest."

„Sinu arust," muutus tütar aina ägedamaks, „ma ei tohiks vist enam ühtegi inimest näha ega kellegagi kõnelda."

„Ei," ägestus nüüd ka Villibald Eiühti. „Aga tuleb valida, kellega."

„Noh," torkas omakorda proua Lisette Eiühti, kes oli eemalt kuulnud isa ja tütre sõnavahetust ning otsemaid kohale rutanud, „sa pane ta siis juba vangi ja ära lase üldse välja, kui su süda muidu rahule ei jää."

„Sina," käratas Eiühti naisele, „ära topi ennast vahele, kui me isekeskis räägime."

„Ma ei saa kuulata," andis proua Lisette käredalt vastu, „kui sa last niiviisi piinad."

„Mina piinan last?" hüüatas Eiühti täiesti juhmistunult.

„Jah, piinad! Just piinad!" karjus tütar, vihast välkuvi silmi isale otsa vahtides.

„Kas kuuled? Kas kuuled nüüd?" ässitas ning ilkus proua Lisette omalt poolt. „Oled nagu kurivaim tal alati kallal. Mis sa õieti tahad temast?"

„Vait, naine!" põrutas mees äkkvihahoos jalga vastu põrandat. „Sina, riivatu abielurikkuja, ei ole siin kellegi kohtumõistja."

Kuid see ei mõjunud naisele vähimalgi määral, ka tütar võttis aina südant, ja nad hakkasid teineteise võidu Villibald Eiühtile näkku karjuma kõige raskemaid süüdistusi ja etteheiteid, võttes temalt oma karjumisega igasuguse võimaluse enesekaitseks.

„Häbene ometi oma lapse ees!" heitis proua Lisette mehe viimaste sõnade sekka. „Tahad olla haritud inimene."

„Las ta räägib, las ta räägib kõik," karjus tütar, peaaegu hüsteerikasse langemas. „Sellega ta näitab, kes ta õieti on."

„Loll ikka on, et kahtlustab oma tütart."

„Ah, ma õnnetu, mis olen ma teinud, et mind niiviisi piinatakse."

„Kuuled? Kuuled nüüd? Sa viid oma lapse veel nii kaugele, et ta endale midagi teeb."

„Jah, see elu on kole niiviisi."

Viimased laused mõjusid Eiühtile nagu hoop pähe. Täiesti juhmina, mitte millestki enam aru saades jooksis ta majast välja, ust enda järel paukudes kinni lüües.

Mõte sellele, et tütar talle nõnda ütles, üldse võis nõnda ütelda, valutas tema peas lakkamatult nagu raske haav. Tema meelest oli korraga kõik nii kohutavalt võõras ning ebamugav, et talle puhuti näis, nagu oleks kõik, ka tema ise ja see, et ta siin niiviisi läheb ja tunneb, mitte tõelisus, vaid mingi julm ning veider viirastus.

Raskes masendusmeeleolus, valutava pea ja südamega sammus ta sihitult edasi mööda metsavahelist teed.

Jõudnud „Linnusilma" kõrtsi kohale, pöördus ta nagu mehaaniliselt sinna sisse ja peatus leti ees.

Alles siis, kui kõrtsmik temalt küsis, mis ta soovib, ärkas ta jälle täiele teadvusele. Tellis endale pudeli õlut ja istus sellega nurka laua äärde. Tahtis olla üksi ning segamata ja vaikselt omaette järele mõtelda selle üle, mis oli juhtunud.

Ei saanud aga kaua üksi olla, sest varsti astus talle juurde advokaat Porovardja ning alustas juttu:

„Saab teid ka üle hulga aja näha, härra Eiühti. Kuidas käsi käib?"

„Tänan küsimast," vastas Eiühti tusaselt.

„Te ei paista nagu tujus olevat. On midagi juhtunud?"

„Ah ei. Ainult pea valutab pisut."

„Siis ärge jooge õlut. Viin on parem."

„Minu arvates täitsa ükskõik."

Tekkis lühike vaikus, siis jätkas Porovardja:

„Käite väga harva väljas, härra Eiühti. On teil kodus palju tegemist?"

„Pole midagi erilist," kostis Eiühti endiselt vastu tahtmist.

„Ega teie ei ole selle vastu, kui ma tellin ühe väikese konjaki?"

„Võite tellida, aga suurt tuju mul täna joomiseks ei ole."

„Sellest väikesest ei saagi midagi juua. Aga just tuju tõstmiseks see kulub ära. Ja siis võime pisut juttu ajada. Mul ka suvel na igavavõitu. Pole suurt teha."

„Muidugi. Kohtud peavad suvepuhkust."

„Jah. Ja tänavu on siin ka vähe tuttavaid, kellega saaks läbi käia. Hei, kelner, üks väike konjak ja sidrunit!"

Kelner tõi soovitud kraami ja kallas klaasid täis.

„Võtame siis," tõstis Porovardja klaasi. „Ma näen, et teie tuju muidu ei parane. Terviseks!"

„Ei tea, kas ta sellegagi paraneb," võttis ka Eiühti

klaasi, hoidis seda tükk aega nagu kaheldes käes ja tõstis siis suu juurde. „Terviseks!"

„Noh, kas sai parem?" küsis Porovardja, kui nad esimese pitsi olid ära võtnud.

„Ei saa aru midagi," kostis Eiühti.

„Tuleb kohe teine peale võtta."

„Olgu siis ka teine."

Nad võtsid veel teise pitsi, ja seejärel lausus Porovardja:

„Kas olete juba kuulnud Soodoma kõige uuemat uudist, härra Eiühti?"

„Ei, ma ei tea, millest te räägite."

„A.-S. Soodoma Kaubanduspank on pankrotti jäänud ja likvideerimisele määratud."

„Jah, seda ma olen poole kõrvaga kuulnud."

„Muidugi, kui nii oskamatult asju aetakse nagu seal, siis ei võigi see teisiti minna."

„Panga asutamisel tahtsid nad ka mind kaasa tõmmata."

„Oli kuulda jah. Ja linnas räägiti veel, et see katse lõppenud päris skandaalse väljaviskamisega ... teie poolt."

„Või nii! Või see kanti kah linna mööda laiali?"

„Siin Soodomas ei jää midagi saladuseks. Aga see on ükskõik. Teie tegite siiski hästi."

„Jah, mul on heameel, et ma tookord Varangu ja Sarapiku välja viskasin. Muidu oleks tulnud nendega koos vast veel panga puudujääkide eest vastutada."

„Selles ei ole kahtlust. Sarapik ja Varang on praegu päris hädas, sest nende kolmas kaaslane, Pohlak, olevat enda asjast ilusti osanud välja libistada. Müünud oma maja naisevennale ära, ja tema käest ei ole nüüd muidugi enam midagi võtta."

„Või nii kavalalt on see tehtud! Aga minu arvates ei ole see ilus — vastutusest kõrvale põigelda."

„Praegusel ajal ei küsi sellest keegi, mis ilus on või mis mitte, vaid kuidas endale kasulikum on. Ja kui kõik juba nõndaviisi mõtlevad, siis on see vast ka õige, kokkukõlas seltskondliku moraaliga, nii-ütelda. Misjaoks endale kahju teha, kui sellest saab kõrvale hoida?"

„Mina olen vanamoeline mees. Ma ei saa sellest aru."

„Siis küll."

„Muidugi, tänapäeval võetakse kõike ärilisest seisukohast. Ja Pohlak on ärimees."

„Ja kaval mees, oi, kui kaval. Mulle tuleb praegu meelde, kuidas ta tänavu suurel reedel toredasti oma naist ninapidi vedas. Pidi naisega minema lauakirikusse, aga endal nii kange viinahäda, et lihtsalt ei jõua välja kannatada. Avalikult juua ei saa, sest naine nõuab paastumist ja palvetamist ja käib igal sammul järel nagu luupainaja. Sammub siis heas lootuses jaama einelauda, naine muidugi kaasas, aga noh — mõtleb: kui sõber Sarapik on seal ees, küll siis asjast kuidagi üle saab. Istubki Sarapik letitaguses toas oma hariliku viinaportsjoni juures. Pohlak seltsib temaga, tellib pudeli selterssi, naine ikka ei lase teda silmist. Poetab siis salamahti vestitaskust mingi väikese metallraha kõlisedes laua alla, ise hüüab teeseldud ehmatusega: oi sa kuramus, mu ainus vene kuldviieline kukkus põrandaprao vahele. Naine kohe kuldviielist otsima, ja selle aja sees, kui naine seal ukerdab, viskab Pohlak ise kähku kaks tugevat napsi, mis Sarapik, kes asjast aru saanud, aegsasti on valmis kallanud. Niisugune kaval mees on Pohlak."

Villibald Eiühti naeris selle loo üle südamest, ja ka Porovardja naeris kaasa. Kui nad juba küllalt olid naernud ja lisaks veel ühe napsi võtnud, tähendas Eiühti:

„Jah, niisugusel mehel läheb elus alati hästi ja ta pääseb igalt poolt terve nahaga."

„Sealsamas," jätkas Porovardja kõnelust samal ainel, „näeme teisi mehi, kes on kõigiti eeskujulikud, aga elus neil ei vea ja mis nad ka iganes ette võtavad, kõik läheb neil viltu. Näiteks meie praegune linnapea Varang. Ta võtab oma ülesannet päris tõsiselt ja on vaevalt ühe aastaga siin väga palju head ning kasulikku korda saatnud. Kohe kevadel algas ta suurejoonelist tänavate sillutamist, mitmesuguste spordiplatside rajamist, supelranna korraldamist ja väljaehitamist, ja veel praegu käib igal pool, kuhu sa ka vaatad, kibe

töö linna korrastamiseks ning kaunistamiseks. Aga mis saavutab ta sellega isiklikult? Sõimatakse teda vast rohkem kui kedagi teist: tegevat linnale suured võlad kaela ja teenivat igalt poolt suuri vahekasusid, mis muidugi on tühi lori. Mees on niivõrd aus, et ta kuskilt sentigi linna oma ei võta. Kuid ma ei tahtnud mitte sellest rääkida. Tahtsin ütelda, et sellal, kui ta ennast kulutab üldkasulikus tegevuses, lähevad tema isiklikud ettevõtted aina tagurpidi. A.-S. Soodoma Kaubanduspank jäi pankrotti, suurelt kavatsetud linapuhastustööstus lõpetas tegevuse ja nüüd on kuulda, et ka tema universaaläri ja selle osakonda ähvardab sulgemine — kohtupristavi poolt. Nii et kui sa sääraseid asju vaatad, tuleb välja, et õige omakasu tagaajamine on ainus, mis inimest siin maailmas edasi aitab."

„Õige omakasu tagaajamine? Ma ei saa aru, mis see on."

„Kui iga inimene hoolitseb iseenda eest, nii et ta elu hästi läheb, siis peaks ju kõigil, kogu rahval ja riigil hea olema."

„See on muidugi iseasi. Aga inimene, kui ta on kapitalist, on loomu poolest niisugune tõbras, et ta ka teise, ja kolmanda, ja neljanda osa endale püüab kiskuda, ja mida rohkem ta edasi jõuab, seda kiskjamaks ta muutub. Nõnda jäävad paljud hoopis ilma."

„Kui inimene on loodud kiskjaks, eks ole siis asjatu katsuda teda ümber luua. See on tühi töö ja vaimunärimine."

Tekkis pikk vaikus, mil kumbki oli tegemises oma mõtetega. Siis algas Eiühti uuesti:

„Aga siiski on kole elada kiskjate keskel. Mõtelda, et aeg on läinud juba niikaugele, et isegi perekondades pole enam üksmeelt, et mees ja naine, vanemad ja lapsedki on nagu üksteise vaenlased ... see teeb hulluks. Ei ole enam midagi kindlat, mis sulle tuge annaks. Käid kogu eluaja nagu kõikuval purdel."

Porovardja vaatas talle üle laua teraselt silma ja küsis siis järsku:

„Kas teie olete väga õnnetu ... oma abielus?"

Villibald Eiühti võpatas.

„Millest te seda järeldate?"

„Noh, Soodomas ei jää midagi saladuseks. Aga ... võtame nüüd jälle ühe pitsi."

Nad jõid, ja seepeale lausus Eiühti:

„Nagu te teate, elasin ma mitu aastat naisest lahus. Aga siis äkki tuli ta tagasi. Ilmus ilma kutsumata ühel kevadisel päeval ja lõi jälle kõik mu elamise segamini."

„Kas te ei märganud, et talle võis siitpoolt märku antud olla, et nüüd on paras aeg, et nüüd on Eiühtil valmis uus tore maja Soodoma kaunimas kohas?"

„Pagana pihta! See võis olla küll. Ta nagu ütles, et ta väga hästi teadnud, kuidas ma siin elan."

„No vaadake! Ja ma võin teile omavahel ütelda, et see tema agent siin, kes talle teatas, oli Aleksander Karneol, tookordne kohtusekretär."

„Kas tõesti? Ei tea, mis huvi temal siis oli?"

„Kurat seda teab! Oli niisugune ... idioot, kes armastas end segada teiste ellu."

„Jah, igaühe elu oleks palju parem, kui teised seda ei kipuks segama."

„Vaid kõigepealt iseendi elu eest hoolt kannaksid."

„Mina olen väga palju kannatanud teiste pärast. Naise kaotasin ja kes teab, kas ... tütargi jääb," ohkas Eiühti korraga sügavasti.

„Noored lähevad ikka oma teed," lohutas teda Porovardja. „See on juba looduseseadus. Nende pärast ei maksa endale halle juukseid kasvatada. Ja keelamise ning moraalilugemisega saab siin kõige vähem kätte."

„Arvate?"

„See on tõesti nii."

„No-jah, kui see nii on, siis küll."

Eiühti jäi korraga jälle nukraks. Konjak oli otsa saanud, ja kui Porovardja tahtis uue pudeli tellida, keelas ta selle kategooriliselt.

„Ei, nüüd on juba küllalt," ütles ta. „Pealegi ei ole mul enam aega. Pean minema."

„Olgu, minugipoolest," nõustus Porovardja.

Nad tasusid arve, astusid koos tänavale ja lahkusid seal, kuna jutt enam ei sobinud.

Sellest päevast saadik ei keelanud ega käskinud Villibald Eiühti oma tütart mitte poole sõnagagi. Ta andis

temale täieliku vabaduse minna ja tulla, kunas tema tahtis, käia, kellega tema tahtis. Ja kuna ta ka muidu tütart kohtles lahkesti, paranes nende vahekord silmanähtavalt.

Proua Lisettest aga hoidus Eiühti piinlikult eemale. Ta oli nüüd päris kindel, et naine ainult tema varanduse pärast oli tagasi tulnud ja temaga kui mehega leppis ainult seetõttu, et tal silmapilgul paremat ei olnud käepärast. Kuid see kõik oli Eiühtile niivõrd alandav, et ta seda enam ei tahtnud sallida. Ta tegi endale kibedaid etteheiteid, et oli naise tookord vastu võtnud, ja haudus endamisi plaane, kuidas temast jälle lahti saada — vaikselt ning ilma kärata, sest lapse pärast pidi hoiduma skandaalist. Tal oli veel teravasti meeles viimane kokkupõrge tütrega, ja ta ei soovinud niisuguste stseenide kordumist.

19

Ühel augustikuu õhtupoolikul, pärast äritundide lõppu, istus Leopold Varang oma harukaupluse letitaguses toas koos ärijuht Pottsepaga ja arutas temaga mitmesuguseid ärisse puutuvaid küsimusi.

„Olge nii lahke, härra Pottsepp," alustas ta viimaks, kui nad juba küllalt olid ärist kõnelnud, „ütelge päris puhtast südamest, kas mul maksab jännata nende linnavalitsuse asjadega?"

„Miks te arvate, et ei maksa?" küsis Pottsepp vastu.

„Ma olen nüüd juba ühe aasta seal rakkes olnud, ja mis olen ma sellest saanud?"

„Siiski. Teie algatusel ja juhatusel on palju tööd ära tehtud: hulk tänavaid sillutatud, spordiplatse rajatud, supelrand korda seatud."

„Ma ei räägi mitte sellest. Mõtlen, et linnapea-amet on võtnud peaaegu kõik mu aja, nii et mu oma asjad on jäänud laokile ja lähevad tagurpidi. Ja ütelge nüüd, mis kasu mul sellest on olnud? Ainult au? Ma tänan. Ei ole väga suur au Soodoma linnapea olla. Ainult sõimata võid siin saada."

„Võtate asja liiga tõsiselt. Tahate ise igal pool ees

ja taga olla. Nii muidugi ei saa. Teil on seal Madjak ja Nüblik, las need õiendavad. Teie ainult käskige."

„Aga ma pean ometi vastutama."

„Kes teeb, see vastutab. Ja teie korralduste vastu ei saa nad ju ka midagi teha."

„Kavade väljatöötamine ja korralduste tegemine võtab isegi küllalt aega. Siin ei lähe asjad niisama lihtsalt nagu vast mujal linnades. Kui palju on siin tarvis ümber mõtelda, uuesti rajada, ehitada, korda seada!"

„Noh, kui te kogu Soodomat tahate ümber looma hakata, siis peate küll kõigi isiklikkude äride ja asjade peale käega lööma."

„Jah, kahte jumalat ei saa vist küll orjata."

„Seda saaks muidugi, kui teie, nagu ma juba ütlesin, asja võtaksite kergemalt. Võiksite olla linnapea ainult nime poolest, aga ühtlasi selle nimega teha äri, nii et lust oleks vaadata."

„Seda ma ei oska. Ja pealegi paistab mulle, et äritegemise aeg sedakorda ülepea möödas on. Te teate, kuidas ma linapuhastustööstuse pidin kinni panema. Te teate, kuidas lina- ja viljahinnad langevad. Olen selle läbi juba määratut kahju saanud, kuna mul olid suured tagavarad kallilt kokku ostetud."

„Jah, see kõik on õige," ütles Pottsepp oma mõtteid mõteldes. „Ja kui te edaspidistest kahjudest tahate pääseda, siis kuulake, mis nõu ma teile annan."

„Noh?"

„Te lõpetage tõesti oma äritegevus, senikaua kui veel päris hilja ei ole."

„Te tahate sellega ütelda," küsis Varang nagu pisut solvunult, „et ma ärimeheks ei kõlba? Mis?"

„Ei, seda just mitte."

„Just mitte? Ei, ei, ärge tulge niisuguste kõverate kõnedega. Ütelge selgesti välja, mis te mõtlete. Vastake julgesti ja kindlalt. Ma ei pane seda teile pahaks."

„Seda'nd küll, aga."

„Ei mingit aga. Rääkige nagu mees mehega."

„Kui te just tahate, siis ma ütlen, et te oma ärid olete rajanud liiga . . . roosilistele lootustele. Teiste sõnadega: teie asutasite oma ärid võlgadega ja ajasite siiski ärikulud ülemäära suureks. Kokkuhoiu asemel te hak-

kasite laiutama. Muidugi, alguses, kui raha igal pool oli nii-ütelda jalaga segada, läks teil kõik hästi. Aga hiljem, kui algas kriis, tekkisid kohe raskused."

„Kriisi ei võinud ju keegi ette näha."

„Õige ärimees peab seda alati ette nägema. Ja sellepärast ta peab ka heal ajal kalkuleerima kõige halvemate võimalustega: ärikulud viimase võimaluseni väikesed hoidma ja tagavarasid koguma ... mustade päevade jaoks."

„Tähendab, ma siis ikkagi ei kõlba ärimeheks!" ohkas Varang.

„Algasite oma äri liiga heal ajal," vastas Pottsepp kavalalt, „ja ilma tarvilikkude kogemusteta, sellepärast."

„Ja nüüd te soovitate mul ... likvideerida?"

„Jah."

„Kuidas kujutate teie seda endale ette?"

Pottsepp näis pisut järele mõtlevat ning lausus siis: „Kõigepealt te andke see harukauplus mulle üle."

„Te räägite seda päris tõsiselt?"

„Ja-jah. Ma annan teile kaupade eest hea hinna, ja te võite sellega korraldada oma muid kohustusi või ka ... mitte korraldada, mis veel parem on."

„Kuidas võiksin ma need korraldamata jätta?"

„Üsna lihtsalt. Te kalkuleerige vähemalt siingi ärimehelikult. Mõtelge ise: teie võlakoorem on niivõrd suur, et teil mingit väljavaadetki ei ole sellest lahti saada, kui kriis edasi kestab, — ja ta kestab, läheb koguni veel raskemaks, nagu kõik märgid näitavad. Mis mõte on teil siis veel rabelda, ja oma närve rikkuda, ja endale halle juukseid kasvatada? Tehke ükskord selge vahe — mida varem, seda parem. Päästke, mis veel päästa on, ja kõik muu laske minna."

„Kas te ei leia, et see oleks minust alatu?"

„Ma ei leia seal mingit alatust. See summa, mis te minult harukaupluse eest saaksite, kataks ainult väikese osa teie võlgadest ja teised jääksid ikka kaela rippuma. See oleks nii, nagu tahaksite teie tilga veega kustutada suurt tuld. Mis mõte sel on? Mis mõte on ühte võlausaldajat paremaks pidada ja talle tasuda, aga kõik teised ilma jätta? Need viimased võiksid teid

just siis alatuks pidada. Ei, ei, nii te ei jõua kuigi kaugele. Minu nõu on küll: suuräri, mida te enam ei jõua pidada, laske minna, harukauplus aga andke mulle üle ja saadud rahaga asutage midagi muud. Hakake uuesti ning targemini otsast peale, ja kui teil siis hästi läheb, võite aja jooksul kõik võlad ausasti tasuda."

„Mida peaksin ma peale hakkama? Senised võlausaldajad tuleksid mulle ju kohe kukile, kui ma midagi uut ette võtaksin."

„Te võite seda teha abikaasa nimel, siis ei saa teile keegi külge hakata."

„Jah, siis oleks sellel küll mõtet."

„Ja ma ütleksin teile veel ühte: parem on, kui te töötate oma kapitaliga ja väiksemate kasudega, selle asemel et teha võlgasid ja lõigata suuri kasusid. Samuti ärge rutake seniste võlgade tasumisega, sest need on tehtud pankadest, ja pangad on küllalt nöörinud seda vaest eesti rahvast, nii et nüüd mõne võlgnikuga võivad ka pisut oodata. Enne arendage oma uus ettevõte kõigiti elujõuliseks, nii et ta kindlustatud oleks igasuguste ootamatuste vastu, ja siis võite mõtelda endiste kohustuste korraldamisele. Te peate ükskord jätma õhulosside ehitamise ja päris kainelt elu peale vaatama hakkama, muidu ei saa te kunagi jalgu alla. Seda ütlen ma teile kui teie kauaaegne kaastööline. Ärge pange pahaks!"

„Ma tänan!" kostis Varang küll pisut kibestunult, kuid oma südames täielikult tunnistades kuuldud sõnade õigsust. „Olen juba isegi mõtelnud sellest, et niisugune äri, nagu ma seni olen ajanud, mitte minu õige ala ei ole. Ka linnapea-ameti panen ma vist varsti maha, sest see on mul ka kujunenud rohkem ... õhulosside ehitamiseks. Soodom on õieti üks väike popsiküla, aga mina hakkasin siin kavatsema ja tegutsema nagu mõnes suurlinnas."

„Selles ei ole midagi paha," arvas Pottsepp, „sest Soodoma popsiküla on küllalt jõukas, tal on suuri varandusi, ja siin võib plaanitseda ja ehitada."

„Aga rahvas on siin närune ja rumal, ei saa aru, mis talle kasuks tuleb ja mis mitte."

„Rahvas õpib eeskujust. Me õpetame rahvast sel-

lega kõige paremini, kui me ise parema poole püüame: rahvas näeb, et sellest kasu on, ja tuleb järele."

„Kunas see ükskord sünnib?"

„Pole tähtis, kunas. Ega meie ei saa talle kapaga aru pähe panna. Küll häda teda viimaks sunnib õppima."

„No-jah. See paistab küll vist nii olevat, et üksikud inimesed ei saa maailma teiseks teha kui ta on."

„Pole ka vaja. Igaüks katsugu kõigepealt ikka ennast ja oma elu parandada."

„Nii et teie leiate, et mul tuleks oma äritegevus siin lõpetada?" küsis Varang uuesti.

„Teile oleks see kindlasti kasulikum," vastas Pottsepp. „Ja ma olen nõus harukaupluse üle võtma kõige aktiva ja passivaga."

„Kas olete kindel, et te oma käe peal suudate äri ajada praegusel raskel ajal?"

„Loodan seda. Tõmban ärikulud kohe viimse võimaluseni kokku. Tuleval kevadel löön üles oma maja, ja siis jääb ära ka üür, mis praegu võrdlemisi kallis on."

„Kuidas te seda saate?"

„Ah maja ehitada või? Krunt mul on, siinsamas turu ääres, nagu te teate. Ja äialt saan ehitusmaterjali ja rahalist toetust."

„Äialt?"

„Jah. Mul on nimelt pruut valmis vaadatud, ühe rikka taluperemehe tütar, ja kõik juba kokku räägitud. Jõulu ajal teeme pulmad."

„Siis on muidugi iseasi. Soovin õnne."

„Tänan. Aga mis te otsustate harukaupluse kohta?"

„Olgu. Annan selle teile üle. Nagu ma aru saan, kavatsete teie igal juhul endale maja ehitada ja iseseisva äri avada, ja mis hakkan ma siis peale, kui te ära lähete? Parem võtke siis juba see kauplus siin ka ühes. Niiviisi olen ma vähemalt ühe äriga puhtalt välja tulnud. Teisega näeb, mis saab."

„Käsi selle peale. Ja kunas algame kaupade ülelugemist?"

„Minu pärast kas või hommepäev."

„Tehtud. Homme."

Sellega oli kaup koos, ja mehed lahkusid majast, kumbki ise suunas.

Üksi jäädes hakkas Varang tundma imelikku väsimust. Tal oli korraga kõik nii võõrastavalt ükstapuha, ta ei tahtnud enam midagi näha ega kuulda, vaid oleks kõige meelsamini siiasamasse tänavaäärsele mururibale maha heitnud ja nii magama uinunud, et üldse enam tarvis ei oleks ärgata. Ta oli tüdinenud sellest väiklasest, närusest võitlusest, mida ta siin iga päev ja iga tund oli sunnitud pidama mingisuguse veidra fiktsiooni — oma hea nime pärast — ja mis ometi mitte kuhugi välja ei viinud. See tühine, mõttetu rabelemine moodustas kogu ta elu olevikus, ja kuna tulevikus ähvardas kaduda seegi fiktsioon, mille pärast ta praegu heitles ning rabeles, hakkas tulevik talle paistma veel mitu korda tumedamais värves. On niisugune elu üldse väärt, et seda elada? Ei, parem siis juba korraga lõpp kõigele.

Sellises rõhutud meeleolus sammus Varang raekoja poole, kuhu ta kavatses sisse astuda, et sealt mõnesuguseid pabereid kaasa võtta. Ei jõudnud ta aga veel raekoja ette, kui talle ranna poolt vastu tuli kaupmees ja kinoomanik Juhkam Mangelmann.

„Kuhu nüüd?" küsis Mangelmann temalt väga elavalt. „Ja nägu nii kibe, nagu oleksite potitäie sinepit ära söönud. Või on linnapea-amet nii raske?"

„Ega see kerge ka ole," püüdis Varang naeratada, kuid see tuli väga virilalt välja.

„Kuulge," jätkas Mangelmann endise elavusega, „kas me ei astuks vähekeseks ajaks sisse „Linnusilma" või „Hõimukõrtsi"? Inimene peab oma üürikesest elust vahel ometi pisut lõbu tundma."

„Oodake, ma tulen kohe, ja siis räägime edasi. Käin korra raekojas sees."

Varang läks ja jäi ära umbes pooleks tunniks. Kui ta jälle tagasi tuli, ütles Mangelmann:

„Olete teie alles truu sulane linnale. Kas usute, et teile keegi selle eest aitäh ütleb?"

„Ei, sõimata saan," vastas Varang kibedusega. „Aga see ei ole tähtis. Kui ma kord ameti enda peale olen võtnud, siis ei saa teisiti."

„Küll saaks, kui te ise mitte liiga aus ei oleks. Ja teate, mis ma teile ütlen: üleliigne ausus ei ole mitte hea. See on juba patt."

„Seda kuulen ma täna juba teist korda, ainult pisut teiste sõnadega. Sellega ei üllata te mind enam. Parem räägime millestki muust. Kas teie äri hästi läheb?"

„Mida tühja ta läheb! Kiidelda ei ole midagi. Kino tuleb varsti vist küll kinni panna."

„Tõesti või? Imelik, et ka pornograafia Soodoma rahvast enam ei tõmba."

„Ei jah. Ja kui te nüüd mulle võiksite head nõu anda, mida ma peaksin sellele rahvale näitama, oleksin teile väga tänulik."

„Ei mina tea niisugustest asjadest midagi. See on rohkem teie eriala."

„Ja teie endi äri . . . läheb hästi või?"

„Ega just nuriseda või. Üldine majanduslik kriis muidugi annab ennast tunda."

„Ja Kaubanduspangaga saite ka nahutada."

„Ei ole veel saanud midagi. Aga noh . . . teatud kooliraha seal maksta tuleb."

„Teile loomulikult meeldiks, kui te enne oma ärid saaksite likvideerida?"

Varang, kes seni oli kõnelnud täiesti ükskõikselt, ärritus sellest küsimusest pisut.

„Ma ei ole kunagi," lausus ta pahaselt, „oma kohustusi tahtnud täitmata jätta."

„Paljugi, et ei ole tahtnud," ütles Mangelmann, „aga olud võivad kujuneda nii, et ei saa täita."

„Kuni oma surmani on aega kõike korraldada," teisendas Varang seepeale Pottsepalt kuuldud mõtet. „Pärast surma enam ei saa."

Mangelmann tahtis midagi vastata, kuid samal hetkel möödus temast noor nägus tütarlaps, kes tõmbas kogu ta tähelepanu enesele.

„Päris kena totsike," pomises ta ihalevalt tütarlapsele järele. „Ei tea, kes ta peaks olema."

„Vana Villibald Eiühti tütar," tähendas Varang nagu muu seas. „Mis te ta'st ikka vahite?"

„Ei-noh," irvitas Mangelmann kahemõtteliselt. „Oleks päris mõnus kaissu võtta."

„Et teie ka oma vanu vigureid ei saa maha jätta! Mõtelge, kui palju tütarlapsi te juba olete õnnetuks teinud."

„Mis õnnetuks? Õnnelikuks!" ilkus Mangelmann endisest veel häbematumalt. „Ja selle tütarlapse tahaksin ma nimelt kätte saada. Sel oleks veel eriline mekk man. See oleks kättemaksuks vanale Eiühtile, kes mulle kord kõrtsis häbematult ninna kargas. Oodaku ta! Küll mina oskan kätte maksta."

„Ei tasu vaeva. Ainult suured kulud ja südamevalu."

„Noh, olen ma kunagi kulusid kartnud... niisuguste asjade peale? Ja südamevalu? Ma ei tea üldse, mis tähendab südamevalu. See on nõrkade inimeste haigus."

„Aga kui teile endale kah kord kätte makstakse?"

„Pole seni kuulda olnud," lausus Mangelmann hooplevalt ja keeras „Linnusilma" kõrtsi väravast sisse.

„Jumalaga. Mina ei lähe kaasa," hüüdis Varang talle ja tegi minekut.

„Olete loll, kui te ei tule."

„Ei, ma ei lähe niisuguse ... lojusega."

Ja Varang läks oma teed, ilma et ta oleks tähele pannud vihaseid sõimusõnu, millega Mangelmann teda saatis.

Ta oli enda meelest täna väga palju targemaks saanud.

20

Sügisel, kui Soodoma metsades ja parkides juba valitses kuldne ja punane värv ja närtsinud lehti sahinal langes käijate ette, nähti seal üle hulga aja jalutavat Aleksander Karneoli, endist kohtusekretäri. Ka Soodoma kõrtsides käis ta päeva jooksul sees, aga ei seltsinud ega kõnelnud seal kellegagi, vaid jõi üksinda vaikselt oma napsi ning sõi suupiste ja liikus kohe edasi. Kui saabus õhtu, astus ta Soodoma jaamas rongile ja sõitis jälle minema.

Mis asju ta Soodomas ajas, see jäi saladuseks. Kuid mõni päev hiljem hakkas advokaat Armin Porovard-

jale tulema kirju klientidelt, kellega tal oli ammu õiendada rahalisi arveid. Need kirjad olid sõnastatud väga käredas toonis ning neis kõigis nõuti arvete õiendamist kõige lähema aja jooksul.

Advokaat Porovardja oli õnnetu ja muutus iga päevaga aina õnnetumaks. Need ei olnud väikesed summad, mille tasumist temalt nõuti, ja kust pidi ta need nii järsku välja võtma? Pangad ei olnud enam kaugeltki nii helded kui aastat paar, kolm tagasi, pealegi oli ta igast pangast, kust vähegi võimalik, juba küllalt pumbanud. Tuttavailt ka ei olnud laenu loota, sest raha oli üldse vähe liikumas ja igaühel oli õiendada omi asju. Naine ehk võiks veel aidata, kuid temaga ei ole vahekord kõige parem ja narr on kah temale alati oma häda kaevata.

Ja advokaat Porovardja oli õnnetu.

Peaaegu enesetapmismeeleolus istus ta ühel õhtupoolikul üksinda kodus ja vahtis läbi akna tänavale, kus sügisetuul lakkamatult keerutas koltunud lehti ja harva mööda liikus mõni sõiduk või jalakäija.

Järsku helises uksekell. Vastu tahtmist tõusis ta istmelt ja läks avama.

Tulija oli tema taluperemehest vend Aksel.

„Ütle, kuidas sul on lugu rahadega?" küsis taluperemees ilma pikema sissejuhatuseta, kui nad võõrastetoas olid istet võtnud.

„Ma ei saa sellest küsimusest aru," tegi vend Armin imestunud näo.

„Kas sul on praegu raha, küsin ma," seletas vend Aksel.

Seepeale puhkes advokaadist vend tigedalt naerma:

„Tahad sa mind pilgata või? Kunas on mul enne raha olnud?"

„Tähendab, sul ei ole?"

„Ei ole. Mis sa sest nii palju pärid?"

„Olen igaveses plindris. Pean vist talu ära müüma."

„No-noh!"

„Jah, vennas. Mu metsaäri lõppes õnnetult, sain tubli siraka mööda pükse. Ja pank, kus on pandis mu esimesed obligatsioonid, nõuab nende väljaostmist."

„Kas ei saa seal siis kõnelda, et nad ootaksid?"

„Ei võeta jutulegi. Nähtavasti on pank ise ka raskustes. Üks suur linakaupmees olevat mitmekümne miljoniga sisse lennanud, ja see ähvardavat ka panka kaasa vedada."

„Ega see ometi meie Varang ei ole?"

„Ei, keegi Tartu ärimees."

„Pagan neid ärimehi võtaks! Puha kelmid ja vargad. Ja et pangad neid nii ropusti usaldavad! Ise tahad mõnikümmend tuhat senti — ei saa, aga neile antakse korraga kümneid miljoneid."

„Ja kust need miljonid kõik tulevad, mis nad pankadest välja pumpavad ja õhku lasevad? Need on puha rahva vaevaga teenitud sendid, mis sinna on kokku kantud. Ma küsin, kus on siin õigus? Kus on valitsus ja erakonnad, et nad seda ei näe? Kui meie, talumehed, pangast laenu saame, siis võetakse meilt terve talu pandiks, ja kui me ei suuda tagasi maksta, sest et meile põllusaaduste eest õiget hinda ei anta, aetakse meie talu haamri alla. Neile härradele aga antakse ausõna peale, antakse kümne- ja sajakordselt rohkem kui meile, ja kui nad läbi põlevad, ei ole neilt mitte midagi võtta, ja pank hakkab jälle meile peale pressima. See on ju lausa röövmajandus. Ja valitsus ja erakonnad ei näe seda mitte."

Advokaat laskis peremehest vennal südame puhtaks kõnelda ja lausus siis:

„Noh, ega meie selle vastu midagi parata saa. Ja sa ei ole vist ka mitte selleks siia tulnud, et mulle poliitilisi kõnesid pidada. Parem arutame seda, kuidas me ise edasi saame. Kas sa ei saaks mõnda uut obligatsiooni teha?"

„Ei tea, kust kohalt? Pangad ei anna enam nii kergesti kui mõni aeg tagasi."

„Sul on ometi suur ja hea talu. Selle peale peaks antama."

„Aga mul on juba isegi küllalt võlgasid. Praeguste sissetulekute juures ei jõua neidki korras hoida. Ja ära unusta, mulle on senised obligatsioonid üles öeldud. Kas sa ei leia mingit teist nõu?"

Advokaat kratsis murega kõrvatagust.

„Ei," ütles ta siis järsult. „Mu enda rahaasjad on kah viletsad, ja ma ei leia siingi nõu."

„Viletsad?" imestas taluperemees. „Minu teada teenid sa kui advokaat väga head raha."

„Teenisin kord," parandas advokaat kärsitusega. „Aga nüüd ei teeni enam. Rahval on vähe raha. Ja peale selle... peale selle on mitmed sõbrad mulle vekslid kaela lasknud."

„Kuule, ära vigurda, vend," vaatas taluperemees talle teraselt otsa. „Mulle paistab, et sa elad liiga laialt, käid rohkem kui vaja kõrtsides. See läheb sulle kalliks maksma."

„Kas tuled ka sina mind noomima?" sai advokaat korraga pahaseks. „Need on ainult tühjad rahvajutud, et ma tihti kõrtsis käin ja seal palju kulutan. Imelik, et ka sina, vennas, neid jutte võid uskuda. Eks sa tea ju omadest kogemustest, kui palju või vähe neil juttudel kunagi on tõepõhja."

„Noh, ärme sellest räägime, et sa päris pai poiss oled. Olen ise mitu korda näinud, kuidas sa kõrtsis hullupööra oled laristanud."

„Seda sai tehtud siis, kui olid paremad ajad. Nüüd, kui raha nii vähe on liikumas, ei ole ma enam ammu kõrtsi saanud."

„Kas see just nii on? Ma arvan, et sul pole siin enam sõpru, kellega kõrtsis käia. Nüüd liigutad ennast väljaspool Soodomat."

Advokaat sai jälle vihaseks.

„Mis kuradi ülekuulamine see on niisugune?" hüüatas ta.

„Ei midagi," rahustas teda taluperemees. „Ma niisama venna poolest."

„Tänan. Sinu meelest võib see väga ilus olla, et sa ka venna eluviiside vastu huvi tunned. Aga mulle isiklikult meeldiks küll rohkem, kui sa minu eraelu jätaksid mu enda asjaks."

„See jääbki sinu asjaks. Ega's mina sinu elu saa elada."

Tekkis kaunis pikk vaikus, mille järel advokaat küsis:

„Kas sa Varangu pangaga kah palju mööda pükse saad?"

„Ei tea veel midagi. Seal töötab nüüd likvideerimiskomisjon, ja kui see oma töö on lõpetanud, siis näeb."

„Noh, see võib küll mitu aastat kesta. Advokaat Lagevest, kes seal esimeheks on, juba oskab venitada."

„Eks näe. Aga räägime nüüd jälle asjast. Kas sa ei tea siin Soodomas kedagi rikast meest, kelle käest saaks obligatsiooni vastu laenata?"

„Kellel võiks siin raha olla? Vast Sarapikul? Temast ikka kuulukse, et ta üht ja teist hädalist on aidanud."

„Mina küll tema juurde ei saa minna. Meil on vanast ajast saadik kana kitkuda."

„Vast siis Pohlak võiks aidata. Ta olevat hiljuti oma maja ära müünud. Tal peaks raha olema."

„See majamüümine on kõik üks vigur, et võlausaldajatest pääseda. Ja kuigi tal raha oleks, tema käest ei saa. Tead ise, kui uhke mees ta on."

„Ja mis arvad sa advokaat Paulsonist? Ta ehitab nüüd juba teist maja."

Vend Aksel ei suutnud naeru tagasi hoida.

„See mees hoiab hammastega iga sendi servast kinni, kui seda peab välja andma. Ja tema käest tahad sa laenu saada!"

„Noh, siis ei tea ma küll kedagi," lausus vend Armin resigneerunult.

„Kas tõesti mitte?" ajas vend Aksel peale. „Mõtle hästi järele, sest see on mulle eluküsimus. Kui ma kuskilt raha ei saa, läheb mu talu haamri alla. Ja mis ma siis peale hakkan? Võta kas või kepp ja kott ja mine santima. Ilma naljata, vend. Asjad on nii kaugel."

Vend Armin mõtles tükk aega järele ja ütles siis:

„Mul on üks tuttav, Villibald Eiühti, endine rahandusministeeriumi ametnik. Ta ehitas endale uhke maja Konnaoja taha ja elab seal nagu härra. Kapitali näikse tal igatahes olevat. Küsimus on aga selles, kuidas talle asja selgeks teha, nii et ta usuks."

„Katsu seda, vend," palus taluperemees tõsiselt. „Ta ei kaota ju midagi, sest mul on hea talu, ja ta saab selle peale esimesed obligatsioonid ja nende eest oma kõvad

protsendid. See on talle veel kasulikum kui raha pangas hoida, kus protsent on palju väiksem."

„Hea küll, ma katsun temaga rääkida."

„Tee seda aga kohe, sest asi on kiire. Saad selle eest oma tubli vaevatasu."

„Oh, mis nüüd tasust! Küll ma kõnelen temaga niisama."

Nõnda lubas advokaat Armin Porovardja oma talupeemehest vennale Akselile. Aga ega see kõnelus toimunud siiski nii pea, nagu ta oli lubanud. Tal oli endal väga palju muret sel sügisel. Aeg kulus alatistes läbirääkimistes ja sekeldustes oma klientide ja võlausaldajatega ja sageli pidi ta enda nahast välja jooksma, et hankida väikesi summasid, millega rahuldada kõige hädalisemaid. Kui ta viimaks mahti sai Villibald Eiühti poole sisse astuda, osutus, et ta oli tulnud väga ebaõnnelikul hetkel.

Villibald Eiühti oli haiglane ning halvas tujus, ja temaga ei saanud mitte kuidagi jutule. Teda ei paistnud mingi kõneaine huvitavat, ja ta andis kõige peale ainult napisõnalisi vastuseid, mis advokaati sugugi ei julgustanud asja juurde asuma.

Lõpuks võttis Porovardja ennast siiski kokku ja ütles:

„Teie olete vist küll väga rikas mees, et te niiviisi saate elada... ilma igasuguse tegevuseta."

„Mis nüüd rikkusest, aga läbi saab," kostis Eiühti, silmade libisedes raamatusse, mis seisis lahtisena tema ees laual ja mida ta ennist oli lugenud.

„Ma rääkisin täna," jätkas Porovardja väga diplomaatiliselt, „härra linnapeaga. Tema oli teist väga huvitatud ja kahetses südamest, et te Soodoma avalikust elust täiesti kõrvale hoidute. Ta avaldas arvamist, et te oma teadmiste ja oma kapitaliga siin väga palju kasulikku võiksite ära teha."

„Ma kord kavatsesin siin midagi peale hakata ja rääkisin sellest ühele tuttavale, aga varsti nägin, et olin teinud lollisti. Ja nüüd ei kavatse ma enam midagi."

„Jah, nüüd, kriisiajal, vast muidugi enam ei maksa midagi iseseisvalt ette võtta."

„Teil siin Soodomas," muutus Eiühti korraga jutukamaks, „on imelikud kombed teiste ideid üle võtta."

„Ja nimelt?"

„Kui ma siia tulin, siis rääkisin Peebuleedule, et tahan siin asutada ühe mõistliku ajalehe. Ka hiljem — mäletate, kui minu juures oli väike koosviibimine? — rääkisin ajalehe asutamisest."

„Jah, sellest te rääkisite küll."

„See, tähendab, oli minu idee. Ja mis on sellest nüüd saanud? Peebuleedu, kes alguses selle mõtte täiesti maha laitis, on ise hakanud ajalehte välja andma."

„Ega tal sellega õnne ei ole olnud. Leht on vilets."

„Just vilets. Aga mina oleksin seda toimetanud hoopis teisiti. Leht oleks tulnud kõigiti elav ja huvitav, nii et lust oleks olnud lugeda. Nüüd on mu hea idee lihtsalt ära narritud."

„Ja te olete sellest nii pettunud, et siin enam midagi ette ei võta?"

„Ei."

„Aga majanduslikul alal ... oma kapitali kasutamiseks leiaksite ehk siiski võimalusi."

„Näiteks missuguseid?"

„Ma tean praegu ühte suurt ilusat talu, mille peale tahetakse teha laenu obligatsioonide vastu. Protsent on seal palju kõrgem kui pangas."

„Kas kõnelete tolle talu omaniku ülesandel või?"

„Võib-olla."

„Noh, siis ütlen teile küll otsekoheselt, et mina neid obligatsioone ei soovi."

See oli öeldud nii järsult ning kategooriliselt, et Porovardja enam katsetki ei teinud samal ainel edasi kõnelda.

Ta tegi veel viisakuse pärast ühest ja teisest juttu ja lahkus siis täiesti pettunult.

21

Möödusid veel mõned päevad, ja siis läbis Soodomat põrutav uudis: advokaat Armin Porovardja on oma klientide raha raiskamise pärast vangistatud. Lõid seda kuuldes kaht kätt kokku vanad elutargad

soodomlased ja ohkasid, et kes oleks seda võinud uskuda ühest haritud inimesest, advokaadist, kes pealegi teenis nii hästi. Aga kui nad tükk aega isekeskis olid arutanud, siis jõudsid nad otsusele, et noh, seda võis juba ette näha, sest advokaadi eluviisid olid nii laiad, et seal kõige paremgi teenistus ei võinud vastu lüüa ja paratamatult võõrast raha tuli lisaks võtta. Niisugused jutud käisid ammust aega, ja on ime, et asi juba varemalt välja ei tulnud.

Arutasid nõnda soodomlased, parastasid mis parastasid, aga erilist kõlbelist meelepaha nad siiski ei tundnud. Oli palju koguni neidki, kellel oli advokaat Porovardjast kahju ja kes seda avalikult väljendasid. Kuid leidus Soodomas siiski üks mees, kes nagu muistne Jehoova ei tundnud armu ega halastust, vaid piitsutas vaest advokaati kogu oma kõlbelise viha ning eetilise kirega.

See mees oli „Soodoma Teataja" toimetaja Jüri Kustas Allemann.

Ta avaldas lehes oma täieliku allkirjaga artikli, milles ta väga lopsakais värves kujutas alkoholi laostavat mõju ühiskondlikule moraalile ja perekondlikule õnnele. Sealjuures tõi ta esile Porovardja juhtumi kui kõige karjuvama näite, kuidas inimene, kes peaks õieti olema jumaliku tahte tööriistaks oma keskkonnas, oma hinge alkoholikuradile ära müües ristiks ja viletsuseks saab nii oma perekonnale kui ka kogu seltskonnale, kus ta liigub. Tõenduseks lükkis toimetaja ritta kõik tema kõrvu kantud kuuldused Porovardja jooma- ja armuseiklusist Soodomas ja mujal, säästmata värve ja kirge nende kirjeldamisel. Lõpetanud Porovardjaga, vihjas ta — tasa ja targu! — veel ühe kohaliku ärimehe (Robert Nopassoni) 50. aasta juubelipidule suure söömingu ja joominguga, kus korraldajateks olnud naisseltsi tegelased, kellest mõned isegi oma alaealised tütred kaasa toonud. Niisugune noore generatsiooni liiga varajane tutvumine ebaratsionaalse elupõletamise nähtustega olevat täielikult taunitav, sest ta hävitavat noortes hingedes jumaliku tahte sisendatud püha religiooni kui meile juba vitaalselt vajalikku sünteesi ja kokkukõla andjat.

Luges seda tarka epistlit ühel õhtul oma kamina ees Villibald Eiühti ja ta südamesse torkas valu. Tema esimene mõte oli oma tütrele, kes jälle kodus ei olnud nagu väga paljudel õhtutel. Kus see laps küll peaks hulkuma nii sageli ja nii hilja? Kas ta viimaks siiski ei ole sattunud halvale teele?

Ja Villibald Eiühti kutsus üle mitme aja proua Lisette enda juurde ja küsis, „Soodoma Teataja" artiklile osutades:

„Kas oled seda juba lugenud?"

„Mis asja?" tegi proua Lisette imestusest suured silmad.

„Seda ikka," jätkas Eiühti, naisele uuriva pilguga otsa vaadates, „et teie kuulus naisselts olevat ühele kohalikule ärimehele juubelijoomingu korraldanud. Mõned naised olevat sinna isegi oma alaealisi tütreid kaasa tassinud."

Proua Lisette läks näost üleni punaseks.

„Ja mis sa sellest mulle räägid?" küsis ta kohmetult.

„Noh, sina oled ka seal tegelane, ja sul on ka tütar."

„Sa arvad siis, et mina? . . ."

„Ma ei arva midagi, aga sa ise oled enda ära andnud. Mispärast sa nüüd punaseks läksid, mis?"

„Sinu kahtlustused lähevad juba liiga kaugele."

„Kuule, naine, sa ära vigurda!" võttis Eiühti korraga väga tõsise tooni. „Ütle otsekoheselt, kas olid ka sina oma tütrega seal või ei olnud?"

„Ja mis siis, kui ma oleksingi olnud?" küsis proua Lisette trotslikult.

„Sa vasta, mis sinult küsitakse!" pinnis Eiühti juba päris ähvardavalt. „Jaa või ei?"

„See ei ole sinu asi, ütlen ma sulle."

„No kurat!" hüppas Eiühti toolilt vihaselt üles ja haaras naisel mõlemast käest kinni, neid tugevasti pigistades. „Küll ma vaatan, kas on minu asi või ei ole."

„Oi, metsaline!" oigas naine viha ja valu pärast. „Lase lahti! Sa teed mu vigaseks."

„Vasta, või ma löön su siinsamas surnuks!" ähvardas Eiühti, järjest kõvemini naise käsi pigistades.

„Oi, oi," kaebles naine, „mis pean ma küll tegema

sinu, metsalisega! Jah, ma olin seal," paiskas ta siis järsku mehele näkku.

„Sa igavene risu!" karjatas mees nagu haavatud metsloom, laskis naise käed lahti ja hakkas suurte sammudega mööda tuba edasi-tagasi käima. „Kas sa ise ka mõtled, mis sa teed? On sul üldse veel arunatukestki peas? Sa viid oma ainsa tütre nende marujoodikute ja naisteküttide keskele! Sa tahad tema vist päris meelega hukka saata! Sul ei ole veel küllalt sellest, et sa ise raisku oled läinud, sa tahad ka oma lapse hukatusse saata."

„Ära kisenda ometi nii!" karjus proua Lisette omakorda mehe viimaste sõnade sekka. „Härra Kõvamees üleval võib kuulda." (Härra Kõvamees oli asetäitja õpetaja, kes sügisel Soodomasse oli ametisse tulnud ja Eiühti maja ühte katusekambrisse elama asunud.)

„Kuulgu minupärast," jätkas Eiühti endises toonis. „Kuulgu kas või terve maailm, missugune riivatu naisterahvas sa oled ja kuidas sa oma ainsat lihast tütart tahad halvale teele saata."

„No kuule sina, mees," sai nüüd proua Lisette täis pöörast viha, „kas sul enam kübetki häbi ei ole, et sa oma lapsest niiviisi võid mõtelda."

„Laps on laps," põrutas Eiühti vahele, „ja tema ei tea midagi. Mina ei ütle ka midagi tema kohta. Aga sina . . . sa ei oska last kasvatada."

„He-he-hee!" puhkes proua Lisette seepeale tigedalt naerma. „Ja sina, va mehekäsn, niisugune igavene tossike, oskad?"

„Vait, riivatu!" käratas Eiühti uuesti, naisele kallale tormates. „Kao mu silmist, või muidu ma tapan su . . . siinsamas."

„Mõrtsukas sa oled jah. Seda ma tean küll," irvitas naine talle vastu, kuid taandus ettevaatuse pärast siiski teise tuppa ja keeras uksegi enda järel lukku. „Vangi peaks su panema, seal oleks su õige koht," kuulis Eiühti teda seal veel edasi ilkuvat.

Täiesti löödmuna langes Eiühti tagasi tugitoolile kamina ette. Tal oli korraga nii pööraselt halb olla, et ta uskus end siinsamas kokku varisevat. Mingi meeletu, jube hirm ja rahutus valdas teda, nii et ta oleks taht-

nud põgeneda, ära joosta ükskõik kuhu, kuid samal ajal oli kogu tema keha nii raske ja väsinud, et ta ei suutnud kätt ega jalga liigutada.

Tema tütar aga ei tulnud ega tulnud koju. Kellaosuti näitas juba kaugelt üle kesköö, ja ta ei olnud ikka veel tulnud. Eiühti rahutus ja hirm kasvas iga hetkega. Ta tundis end olevat nagu piinapingil, kus teda tuliste oradega järjest õelamalt torgitakse, nii et ta süda ähvardab valu pärast lõhkeda.

Pikkamisi lähenes hommik, ja tütar jäi ikka veel tulemata. Nüüd oli Eiühti juba päris kindel, et on juhtunud mingi raske õnnetus, ja ta süda tõmbus kramplikult kokku. Siis ei talunud ta seda enam, ajas enese suuri vaevu tugitoolilt üles ja läks välja — tütart otsima.

Karge hommikuõhk mõjus temale ergutavalt, ta unustas oma valu ja väsimuse ja astus sammu kiirustades edasi.

Mitu tundi lonkis ta niisama sihitult linna vahet, lootes kadunut leida, kuid veendudes, et see on asjatu lootus, siirdus ta politseisse abi otsima.

Ei andnud aga ka politseilised otsingud tagajärgi ei sel ega järgnevail päevil. Küsitleti korrast läbi kõik kadunud tütarlapse võimalikud tuttavad: keegi ei olnud teda kadumise päeval näinud ega teadnud juhatada, kus ta võiks olla. Otsiti siis metsades ja parkides, mööda järve- ja jõekaldaid — ei leitud mingit jälge kuskil.

Villibald Eiühti oli ise esimene otsijate hulgas, ja mida kauemini ta otsis, seda kindlamaks kasvas temas teadmine, et otsitav ei ole enam elavate kirjas. Täiesti murtud valust ja kannatusest, jättis ta viimaks otsimise ega tahtnud enam midagi muud kui saada ükskord rahu, surra, kaduda samuti nagu tema tütar, sest ta ei näinud oma elul ilma tütreta enam mingit mõtet olevat.

Langenud raskesse melanhooliasse, tõmbus ta tagasi oma „tondilossi" üksindusse ega lahkunud sealt enam päevade ja nädalate kaupa. Ta ei tahtnud näha ühtegi inimest, ja kui proua Lisette, kes tütre kadumise pärast ka väga kannatas, oma õnnetuses talle uuesti püüdis

läheneda, käratas ta, silmade metsikust vihast välkuma lüües:

„Mis pagana komme see on, et võõrad inimesed minu majas ringi kaaberdavad ja mulle rahu ei anna. Otsekohe kasi, naine, siit minema, või muidu ma tapan su . . . tõepoolest."

Naine mõistis seda vihast lõõmavat, kalki pilku, aimas aga ühtlasi nagu mingit kergendust, kui ta minema saab sellest majast, kus kõik on nii tühi ning õudne, ja vastas väga leplikult ning lühidalt:

„Jah, ma lähen. Ma ei taha sulle sugugi . . . koormaks olla."

Ja ta sõitis veel samal päeval Soodomast minema.

*

Möödusid jõulud, ja saabus uus aasta. Soodomas sai teatavaks, et Juhkam Mangelmann on salaja likvideerinud oma kino ja kaupluse ja seejärel kohe Soodomast lahkunud, nagu oleks teda keegi taga ajanud. Rahvasuu seadis tema äkilise lahkumise ühendusse Villibald Eiühti tütre kadumisega ning hakkas teda kujutama otsese süüdlasena tolle tütarlapse õnnetus saatuses. Teati kõnelda, et too vana naistevõrgutaja Mangelmann saanud tütarlapsega kaupmees Nopassoni juubelipidul tuttavaks ega ole talle sestsaadik enam rahu andnud. Kuidagiviisi meelitanud ta tüdruku ühel päeval oma korterisse, hoidnud teda seal luku taga, piinanud ning ahvatanud, jootnud viimaks kavalusega purju ja vägistanud siis kõige julmemal kombel. Tütarlaps muidugi ei olevat pärast seda hirmu ja häbi pärast enam julgenud koju minna ja teinud endale otsa — küllap ta ükskord kuskilt leitakse. Ja nüüd see vana jäär Mangelmann on omakorda Soodomast põgenenud: võib-olla kartis ta, et asi tuleb avalikuks ja teda hakatakse kimbutama, võib-olla hakkas teda ka südametunnistus vaevama — kes seda teab.

Nõnda rääkisid soodomlased, ja need jutud levisid ning ulatusid lõpuks ka Villibald Eiühti kõrvu, kuigi ta väga harva väljas käis ja inimestega peaaegu sugugi kokku ei puutunud. Sellest kuuldes läks ta peaaegu hulluks, kisendas ja märatses oma kodus, lõhkus ja pil-

dus mööblit, sõimas ja vandus suure häälega omaette.

Mõistis seda õpetaja Ants Kõvamees, kes elas tema maja katusekambris, ja tuli alla teda rahustama.

„Härra Kõvamees! Hahaa, teie olete!" hüüdis Villibald Eiühti, kes vahepeal juba oligi pisut rahulikumaks jäänud, talle vastu. „Tulge aga sisse! Ärge kartke midagi!"

„Tere õhtust, härra Eiühti!" tervitas Kõvamees ja astus tuppa. „Mul oli täna nii igav, ja ma mõtlesin, et tulen teiega pisut juttu ajama."

„Väga kena teist," ütles Villibald Eiühti, kelle vihahoog nüüd täiesti oli vaibunud, kuidagi süüdlaselt. „Me elame küll ühes majas, aga näeme üsna harva teineteist."

Kõvamehel omakorda oli piinlik, sest ta ei teadnud õieti, kust otsast juttu alustada. Et mitte kuidagi osatada kaaslase värskeid haavu, pidi ta igatahes olema äärmiselt ettevaatlik ja otsustas seepärast jätta algatuse Eiühtile, ise vahele poetades ainult mittemidagiütlevaid lauseid.

„Jah, nii see on," jätkas Eiühti. „Ja et te nüüd olete tulnud, siis on see haruldane juhtum, ja seda tuleb kuidagi ... pühitseda. Oodake, mul peab kuskil olema pudel konjakit."

Ta tõi konjakipudeli lauale, kallas klaasid täis ja ütles:

„Joome siis. Mul on tõesti hea meel, et te tulite. Mul ei ole ju nüüd enam ... kedagi."

Nad jõid, ning juba esimese napsi järel muutus Eiühti sentimentaalseks. Ta oli liiga kaua kannatanud üksi ning vaikides, ja nüüd hakkas kõik see, mis vahepeal ta südamele oli kogunenud, endale tõkestamatult teed murdma.

„Te teate ju minu õnnetut lugu?" küsis ta, peaaegu pisarad silmis.

„Jah," vastas Kõvamees väga tõsiselt ning vaikselt. „Ma tean."

„Ja see tuli kõik selle ... naise pärast. Teie, härra Kõvamees, ärge võtke iialgi naist, kui te kindlasti ei tea, et teie teda suudate ... kinni pidada."

„Paraku ma olen juba naisemees," lausus Kõvamees.

„Kuidas? Siin te elate ju päris üksinda."

„Mu naine asub Tartus. Ja mul on kolm last. Need elavad ka tema juures."

Eiühti kallas uuesti klaasid täis ja lõi Kõvamehega kokku. Seejärel ta küsis:

„On teie abielu siis kah õnnetu?"

„Ega ta ole just kõige õnnelikum," kostis Kõvamees tusaselt.

„Jah, neid naisi ei saa mitte iialgi uskuda. Need on saadanad, püsti kuradid, ütlen ma teile. See on vahel otse imestamisväärt, kui leidlikud nad on meeste petmises. Ma mäletan, kuidas see algas . . . minu omaga. Me elasime tookord Nõmmel, Tallinna lähedal. Mina muidugi käisin iga päev Tallinnas ametis, ja mis oleks olnud loomulikum kui see, et me need vähesed tunnid, mis mul päevas ametist üle jäid, oleksime veetnud kahekesi kodus, pealegi kui meil oli väike laps, kelle eest vaja oli hoolitseda? Aga ei. Naisele ei meeldinud niisugune kodune elu, talle oli see vist igav ja üksluine. Ja ta leidis sellest kavalusega väljapääsu. Järsku ta hakkas kaebama mingit sisemist valu, ja kui ta minu palvel oli käinud arsti juures, tuli ta sealt tagasi näiliselt väga rõhutuna ning teatas, et arst on leidnud tal mingi väga raske naistehaiguse ja ta peab seda hakkama tõsiselt ravima ning selleks pikemat aega ülepäeviti Tallinnasse sõitma. Muidugi, lisas ta väga süüdlase näoga juurde, tuleb ravimise ajal hoiduda ka mehest. Mina oma rumaluses nõustusin muidugi kõigega, ja nii see algas ja kestis ligemale kaks aastat. Igal teisel päeval pidin mina õhtupoolikul kodus last hoidma, kuna naine viibis Tallinnas, et ravida oma . . . naistehaigust. Muidugi oli see kõik pettus. Pärast tuli välja, et tal ei olnud mingit haigust, et ta kõik need õhtupoolikud ja vahetevahel veel ööd otsa oli aelenud oma armukesega mööda Tallinna joogikohti ja võõrastemajasid. Ma olin nagu puuga pähe saanud, kui ma sellest kuulsin, olin nii juhmiks löödud, et ma isegi mitte vihastada ei osanud. Ehh, kurrat! Võtame viina, see on veel ainus rohi, mis aitab."

Ja Villibald Eiühti kummutas klaasi suure ägedusega suu peale ning küsis seejärel:

„Ja teie lugu? Oli see ka midagi säärast?"

„Ei," vastas Kõvamees vaikselt, „minul oli see pisut teisiti. Meie abielu panid nahka head naabrid oma keelekandmisega. Me abiellusime armastuse pärast, ja olime mõlemad väga vaesed, ja kui meile siis üksteise järel tuli kolm last, ei olnud meie seisukord mitte just kadestamisväärne. Me saime vaevalt kuidagi peost suhu elatud, sest mu teenistus oli viieliikmelise perekonna kohta väga väike. Ja siit see algas. Meie head naabrid agulis, kus me elasime, ei võinud oma haleda südamega näha meie viletsust ja tundsid endid kutsutud olevat seda parandama. Nad hakkasid iga päev, kui ma teenistuses olin, minu naise juures käima ja talle ette laulma, et kuidas see siiski tuleb, et teie mees paremat kohta ei saa, kuna kõik teised saavad, või jälle, et küllap ta teenibki rohkem, aga kodus ainult ütleb nii, et ei teeni, sest ta võib-olla kulutab liiga palju enda peale või on tal mõni armuke, kelle peale ta raiskab. Leidus koguni neid, kes tõendasid, et nad on mind oma silmaga näinud viibivat võõraste naisterahvaste seltsis ja istuvat kõrtsides. Kahtluseseeme oli külvatud ja idanes jõudsasti, sest vaesus ja viletsus, mis edasi kestis, soodustas seda. Naine kaotas usalduse minu vastu järjest rohkem, armastus muutus üha enam pettumuse kibeduseks, kodused tülid sagenesid — kõigele lisaks veel laste pärast, keda kumbki tahtis kasvatada omamoodi. Viimaks ma ei kannatanud seda elu enam välja, jätsin naise ja lapsed ning tulin ära Soodomasse õpetajaks. Niisugune on minu lugu," lõpetas Kõvamees sügava ohkega.

Eiühti oli teda väga teraselt kuulanud, näost üha süngemaks muutudes.

„Ja-jah," võttis ta nüüd uuesti sõna, „see lugu on mulle tuttav. Ainult mul algas see hiljem. Ka mina tulin naise ja tütre juurest ära Soodomasse. Olin juba harjunud lahusolekuga ja elasin päris rahulikult, kui need head naabrid hakkasid vahele segama. Keegi Karneol — või kuidas ta nimi oli — kutsus mu naise siia järele, ja see tõigi mulle kaela selle viimase õnnetuse."

Eiühti hääl hakkas korraga värisema ja ta suutis vaevu pisaraid tagasi hoida.

„Oleks parem olnud," jätkas ta halisevalt, „kui ma tookord naise ühes tütrega oleksin tagasi saatnud. Siis oleks õnnetus tulemata jäänud. Aga ma tahtsin tütart nii väga enda juurde, ja peale selle olin ma loll ning lasksin naisel enda peale mõjuda... Ehh, kurrat! Mis ma sellest enam räägin?" heitis ta järsku käega ja võttis klaasi. „Joome ja... unustame kõik."

Järgnes pikk ning piinav vaikus, siis ütles Kõvamees, et üldse midagi ütelda:

„Kui inimesed vähem kipuksid segama teiste elu ja rohkem vaataksid iseendi ümber, siis oleks, ma usun, kõigil parem elada. Aga nüüd: see alatine omakasupüüd, ja lõbuhimu, ja kadedus, ja jumal teab mis veel — see teeb kõik õnnetuks."

Eiühti ei vastanud sellele midagi, sest ta mõtles silmapilgul hoopis teistest asjadest. Alles tüki aja pärast, endamisi nagu millegi üle otsusele jõudnud, hüüatas ta:

„Too äraneetud lurjus Mangelmann! Kui ma ta kätte saaksin, ma näitaksin talle, jumala eest. Jah, seda ma teengi, tõepoolest."

„Kas arvate," küsis Kõvamees arglikult, „et tema on süüdi teie tütre... kadumises?"

„Aga kes siis? Sellest räägitakse ju Soodomas avalikult.

„Räägitakse küll, kuid ei teata midagi kindlat. Ma tahaksin koguni loota, et teie tütar alles elus ja terve on."

„Ah, ärge rääkige mulle sellest," tõrjus Eiühti ägestudes, „see ei ole ometi tõsi. Minu isasüda ütleb mulle, et temaga on kõik otsas. Jah, otsas... kõik."

Ning nüüd langes mehe pea nagu murtuna lauale ja ta puhkes valjusti nuuksuma otsekui väike laps.

Kõvamees jäi vaikses kaastundmuses tema kõrvale istuma ja ootama, kuni ta pisut oli rahunenud.

„Vaene sõber!" ütles Kõvamees siis. „Nüüd heitke puhkama, sest olete ennast liialt pingutanud ja ärritanud. Homme, kui lubate, tulen jälle teiega juttu ajama."

„Tulge kindlasti, palun. Muidu ma ei kannata seda elu enam välja."

Nõnda hakkas nende vahel arenema sõprus, mille tulemuseks oli see, et Eiühti pikapeale loobus neist mõrvamõtetest, mis tema pähe üksinduse ahastuses olid juurdunud.

22

Soodoma linnavalitsusele oli see talv väga kibe. Järjest süvenev majanduslik kriis pigistas üha koomale linna kehvemate kihtide elamisvõimalusi. Nende keskel levis rahulolematus ning nurin niihästi linna- kui riigivalitsuse tegevuse vastu, kes leiti ainuüksi süüdi olevat selles, et elu mitte ei parane, vaid aina halvemaks läheb. Iga päev käis hulgana inimesi raekojas oma hädasid kaebamas, ja kuna seal kellelegi ei saadud anda tõhusat abi, kasvas iga päevaga elanike pahameel ning võttis mõne aja pärast koguni ähvardava ulatuse. Suurte pingutustega õnnestus linnavalitsusel viimaks organiseerida hädaabitöid umbes paarisajale töötule, kes kannatasid kõige kisendavamat puudust. Kuid niisugused vahendid ei suutnud mässumeelsuse levimist pidurdada, vaid pigemini soodustasid seda. Need sajad, kes olid saanud tööd, leidsid varsti põhjust kaevata ning kisendada töö ränkuse ja madala palga, teised sajad aga, kes olid jäänud ilma, endile tehtud ülekohtu pärast. Ning kõik koos sõimasid ja vandusid nad linnavalitsust üha suureneva ägedusega ega lakanud teda ründamast.

Ei talunud seda sõimu ja kisa kaua linnapea Leopold Varang, kel liiati väga palju muret oli oma isiklike ettevõtetega. Ta kutsus ühel märtsikuu pärastlõunal oma parimad sõbrad — linnanõunik August Madjaku ja kaupmees Pottsepa — „Hõimukõrtsi“ kabinetti ja pöördus seal esimese pitsi järel nende poole järgmiste sõnadega:

„Teate, sõbrad, mis ma teile ütlen? Mul on kõrini villand sellest linnavalitsemisest ja kõigest sellest elust Soodomas. Midagi mõistlikku siin teha ei saa, sest inimesed on õelad ning väiklased ega tea isegi, mis nad õieti tahavad. Nagu praegu nende hädaabitööde juures. Seni kisasid kogu aeg, et nende eest ei hoolitseta, et

neil ei ole tööd ega nende lastel leiba, aga kui töö kätte said, siis ei olnud jälle hea, ja nad tulid sõimuga linnavalitsusse, et mis töö see on ja mis palk see on, et andku aga linnavalitsus kergemat tööd ja paremat palka. Nagu oleks linnavalitsus ei tea kui rikas, et ta igale hädalisele võiks kamaluga pilduda kõike, mida see iganes soovib! Ma ei ütle, et hädaabitööd, mis meil praegu käimas, oleksid kerged ja et nende eest makstaks küllalt kõrget tasu. Kuid inimesed peaksid ometi aru saama, et praeguse rahalise seisukorra juures ei ole linnavalitsusel võimalik asja teisiti korraldada: vähemproduktiivset ning kergemat tööd anda ja paremat palka maksta."

„Inemise nuriseva alati," haaras seepeale Madjak sõna, „ja sellest ei massass väl'lägi tetä. Enneki siin kotsil om meil tegemist sootumass tõiste asjuga. Sii, mes meil prõlla käip tüüliste ja muide linnakodanigude keskel, om poliidikaline kihutustüü riigi- kui ka liinavalitsuse vasta. Ja sii om sii kõige kahjuligumb asi."

„Just," tähendas Varang vahele, „ja sellepärast ma ei tahagi linnavalitsusse edasi jääda, et oma head nime mitte päris ära teotada lasta. Või mis arvate teie sellest, härra Pottsepp?"

„Arvan," vastas küsitav, „et nii kergesti teil siiski ei maksaks taganeda. Elu on juba kord niisugune võitlus, et tuleb vedelast ja paksust läbi minna."

„Aga mina ei taha seda," jäi Varang oma arvamise juurde. „Olen sellest tüdinenud. Ja pealegi on mul lahkumiseks veel . . . teised põhjused."

„Ja missugused need on?" küsis Pottsepp omakorda.

Varang kallas uuesti klaasid täis, ja kui nad olid joonud, kostis ta:

„Olete minu sõbrad, sellepärast ütlen ma teile päris avalikult: olen omadega läbi, olen täielikult . . . pankrotis. Kõik mu varandused, mis mulle veel on jäänud, võivad varsti minna oksjoni alla."

See oli üllatuseks Madjakule, kuid mitte Pottsepale, ja kuna esimene ruttas oma kõige südamlikumat kahetsust avaldama, tähendas viimane rahulikult:

„Praegusel ajal ei ole selles midagi iseäralikku. Nüüd langeb palju neid, kes nõrgad on."

„Mina olen siis nõrk ... teie arvates?" küsis Varang pisut solvunult.

„Arvan," vastas Pottsepp põiklevalt, „et kui teil elamiseks veel jõudu ja tahtmist on, siis te ennast uuesti püsti ajate. Kui üks asi on nurja läinud, tuleb teisega otsast peale hakata."

„Just seda ma tahangi," seletas nüüd Varang väga tõsiselt, „ja selleks ma pean lahti saama kõigest senisest: oma ärist ja ... kohast linnavalitsuses, kus mul enam sugugi ei meeldi olla ja kuhu ma õieti ei võigi jääda, sest opositsioon minu vastu — ma tean seda — kasvab järjest."

„Jah," võttis seepeale jälle Madjak sõna, „sii opositsjuun — ma tahtse sedä joba enne üteldä — om meil küll kõvaste kasunu sestsaadikelt, ku siin kaits miist om endit liigutama nakanu. Nii ommava meie notar Pooppuu ja vana Vahaste tudengist poig Uudu. Nemä käivä nigu munan kana liinapitti ringi ja tõstava iks egäl puul ääld nink kaagutava inemistel kõrva pääst, et liinavalitsusen ja ülepää egäsugutsen valitsusen istuva puha suli ja varga ja muudku petävä rahvast ning a'ava rahva raha peris käpägä oma taskude. Ja rumala inemise usuva näide kaagutamist ning avitava sedä omakõrda edesi kanda. Niisedäviisi kõik tuu mässüvaim sünnip. Ja pois'ke Allemann oma seitungiga om kah peris pöörätsess lännü viimätsel ajal."

„Noh, nii poisike Allemann küll ei ole," tähendas Pottsepp vahele. „Tal on juba üle kolmekümne aasta turjal."

„Mis tuu tähendäp?" vaidles Madjak kuraasikalt. „Temä olgu vai sa'a-aastane, aga ku täl õiget aru pään ei ole, om temä miu meelest iks viil pois'ke. Ja mes aru võip inemisel olla, ku ta egäsugust rumalat loba, mes koskild peri ei ole, papre pääle unikude a'ap ja siss sellele viil tõise uniku jumalasõna, mes kah om väega vilets, otsa kühveldäp? Mingu baptisti palvemajja rumalit vannu naisi ullutama, sääl om temä õige kotus. Proost!"

„Proosit!" tõstis Varang temaga klaasi, jõi selle ühe sõõmuga tühjaks ning jätkas siis: „Üks mõttetu sõnade-

mulin see on küll, mis Allemann seal oma lehes kokku kirjutab. Mina igatahes ei ole sellest karvavõrdki targemaks saanud. Kuid mis me sellest siin räägime! Kutsusin teid siia hoopis tähtsama asja pärast."

„Noh?" hüüdsid mõlemad kaaslased seepeale nagu ühest suust.

„Ma juba ütlesin teile," seletas Varang, „et mul kavatsus on oma elu uuesti otsast peale hakata. Tahan nimelt ära minna maale ja seal midagi väikselt ette võtta, mis kindel on ja millega teenida ning elada saab. Ainult nüüd on asi niisugune, et ma selle kavatsuse teostamiseks vajan teie abi."

„Me teeme kõik, mis me võime," oli Madjak kohe abivalmis.

Pottsepp aga küsis:

„Mida me peaksime tegema?"

„Ütlesin teile," seletas Varang edasi, hääle värisedes kergest erutusest, „et olen täielikult pankrotis. Äri ma ei suuda ega katsugi enam päästa, vaid lasen tal minna."

„Teete ka päris õieti," ütles Pottsepp vahele.

„Aga mul on," jätkas Varang, „veel üks vana mõisa jahiloss ilusa viljapuuaiaga, teate küll, järve taga, Lilleorus. Seda olen ma seni hoidnud igaks juhuks ega tahaks teda nüüd kohtupristavil lasta ära müüa. Esiteks mõjuks see mulle hingeliselt väga raskesti ja teiseks teeks mu sõna täies mõttes puupaljaks. Minult oleks võetud viimne võimalus midagi uuesti ette võtta. Sellepärast tahaksin lossi ise ära müüa, enne kui kohtupristav jaole jõuab."

„Ka see oleks teist õige tegu," kinnitas Pottsepp jälle.

„Ja kõige parema meelega," jätkas Varang, „müüksin ta Soodoma linnale. Koht on kaunis, ja sinna võiks tulevikus asutada suverestorani, millest arvatavasti saaks küllalt niipalju sissetulekut, et ost end tasuks."

„Vaevalt," avaldas Pottsepp kõige avameelsemalt kahtlust, „et linnavolikogu praegusel rahakehval ajal selleks summasid leiab."

„Kui teie kahekesi," arvas Varang, „selleks kaasa aitate ja hääletate, võib asi volikogus enamuse saada.

Ja raha laenavad pangad linnale vabalt. Olen paari direktoriga juba juttu teinud selle üle. Neil ei ole midagi selle vastu."

„Ei tea," kahtles Pottsepp ikka veel, „kas siiski maksab linna koormata uute võlgadega. Neid on juba isegi küllalt ja nende pärast kõik kohad kisa ning kära täis."

Kuid nüüd astus Madjak, kes viinast juba tublisti kuraasi oli saanud, vahele ning algas väga iseteadvalt:

„Mes sii tähendäp, et meil om võlga? Meil om selle iist kah tüüd tettü ja liinale uusi varandusi muretsedu. Ja tuu loss om sammuti varandus ja temä pääle võip vabalt lainu manu võtta. Aga siin om asjal viil tõine puul. Ärrä Varang om iks meie liinapää, kes liina kasuss väega pal'lu om ärä tennü, ja ku temä nüüd äkki raskuste sisse om sadanu, siss ei tohi meie tedä mitte ättä jättä. Ei suguki, vaid meie kohus om tälle appi tulla. Sii loss piäp liinale ostetuss saama ja ostetass kah. Ku sina, Pottsepp, ei taha kaasa lüvvä, siss naka mia esi ütsindä pääle ja vii selle asja läbi. Mia tahass nätä, kes om siin Soodoman kõrgemb võim. Mia ole siin kõrgemb võim, jah. Ja mia süü oma vana püksi üten paikuga ärä, ku mia mitte kate nädäliga volikogu enämust endä perrä ei saa tõmmata."

Hooples Madjak veel tükk aega samas toonis, ja kui Varang omakorda oli koputanud Pottsepa inimlikele tunnetele, ei vaielnud ka viimane enam vastu, vaid ütles päris kindlalt:

„Noh, olgu, annan oma hääle kah poolt."

Sellega oli asi otsustatud.

Järgmisel linnavolikogu koosolekul hääletas enamus Lilleoru lossi ostmise poolt. Ost teostati seejärel kõige kiiremas korras.

*

Oli jälle saabunud kevad.

Ühel rõõmsal päikesepaistelisel hommikul, mil Soodoma parkides ja metsades üksteise võidu vilistasid vindid ja kuldnokad, sammus Villibald Eiühti õpetaja Kõvamehe seltsis mööda linna peatänavat koolimaja poole.

„Imelik, kuidas kevad inimese väsinuks teeb," ütles Eiühti. „Või on see juba vanadus, mis läheneb? Igatahes ei ole ma veel kunagi nii väsinud olnud kui praegu."

„See tuleb arvatavasti ainult närvidest," vastas Kõvamees. „Kõige selle järel, mis te läbi olete elanud, ei ole ime, et teie närvid on väsinud."

„Ei usu, et see oleks üksnes närvidest. Mul on ka süda väga nõrk viimasel ajal. Talvel see veel nii ei olnud."

Nad jõudsid Leopold Varangu suuräri lähedusse, mille ette oli kogunenud tohutu rahvamurd.

„Mis seal siis täna lahti on?" küsis Eiühti kaaslaselt.

„Oksjon Varangu suuräris," vastas Kõvamees. „See käib juba teist päeva."

„Kas siis ka tema on pankrotti jäänud?" imestas Eiühti. „Aasta eest elas ta alles nii uhkesti."

„Iga pidu järel tuleb ikka pohmelus," sõnas Kõvamees. „Tema uhkus oli kõik õhk, ainult võlgadega üles puhutud. Kui tuli kriis ja pangad kraanid kinni keerasid, ei olnud ka uhkust enam kuskil. Ainult kohtupristav teenib veel pisut. Näete, seal ta hõljutab oma paksu vatsa, hambad irevil, ja kõlgutab vasarat."

Nad peatusid nüüd otse poe ees, mille laiad uksed olid aetud pärani, nii et neile kogu poe avar sisemus väga mitmesuguste segaminipaisatud kaupadega vastu paistis. Ühes nurgas märkasid nad Varangut ennast, kes istus madalal toolil suure paberitega koormatud laua taga ja oli nähtavasti millegi kallal kibedasti ametis.

„Et tema ise ka seda võib pealt vaadata!" avaldas Eiühti uuesti imestust. „Ja veel nii rahulikult! Mina jookseksin küll ära metsa."

„Inimene peab kõigele julgesti näkku vaatama," arvas Kõvamees. „Ega see, et ta oma valu või häbi eest põgeneb, seda valu või häbi olematuks tee. See jääb, aga inimene on pealekauba veel näidanud oma argust ja nõrkust. Niisuguse vastu ei teki ka teistel lugupidamist."

„Teil võib ju õigus olla, aga mina Varangu asemel küll ei tahaks näha kõike seda saagiahnust, omakasupüüdu, väiklast rumalat kadedust, parastamist ja irvi-

tamist, mis siin praegu koos on. Te vaadake ainult neid nägusid."

„Niisugune on elu. Meie kahekesi ei saa sinna midagi parata."

„Aga kui mõtlema hakata," tähendas Eiühti kibedusega, „mis on niisugune elu väärt, kus inimene on inimesele hunt ja üks oma kasu ja lõbu leiab ainult teise hävitamisest."

„Ärge olge sentimentaalne," lausus Kõvamees naeratades. „Varang on ju ka ainult ärimees. Ja kapitalistlik kord on meil ..."

„Ma ei räägi sellest," kostis Eiühti. „Räägin üldiselt, põhimõtteliselt. Leian, et see üksteise eest ärakiskumine ja üksteise õgimine ja oma õnne rajamine teise õnnetusele muutub ajaga aina metsikumaks ning jõledamaks."

„Loomulikult. Mida kitsamaks muutub aeg, mida raskemaks eluvõitlus, seda vähem saab valida abinõusid."

„Aga kuhu läheb niiviisi inimkond? Kuhu ta ükskord välja jõuab?"

„Barbaarsusse, rusikaõigusse. Teist teed ei ole."

„Ja siis ... mis saab?"

„Siis võib-olla algab paranemine. Iga arenemisfaas peab jõudma lõpule, siis võib tulla uus."

„Ma ei saa aru, kuidas see võiks sündida."

„Häda õpetab. Kui kõikide sõda kõikide vastu on viinud ummikusse, siis ehk hakkab inimene mõistusega ümber vaatama, kuidas teise inimesega rahu sobitada. See on nii nagu iga sõja järel."

„Mina küll ei suuda seda uskuda."

„Olete oma seisukorras pessimist. Loomulikult. Aga nüüd tulge. Läheme edasi."

Nad tõuklesid endid küünarnukkidega platsil saalivast tihedast rahvamurrust läbi ja sammusid vaikides edasi kuni teelahkmeni, kust Kõvamees ära keeras koolimajja viivale jalgrajale.

Üksi jäädes tundis Eiühti jälle teravasti oma väsimust ning oleks meelsasti siiasamasse tee veerde maha istunud, et uinuda magama, igaveseks puhkama sellest veidrast rabelevast ning heitlevast elust, mis teda nüüd

nii koledasti oli väsitanud ja millest tal enam midagi paremat loota ei olnud.

Ääretu pingutusega sundis ta ennast edasi minema. Möödunud metsade vahele peitunud järvikust, jõudis ta välja maanteele, kus hädaabitöölised ametis olid ühe künka mahakaevamisega.

„Vaene mees!" kuulis ta endast juttu tehtavat, kui ta töölistest, neile jõudu hüüdes, oli mööda sammunud. „Tema elu on kah too jäär Mangelmann nahka pannud."

Eiühti tundis korraga valusat pistet südames ja kiirendas samme, et mitte edasi kuulda seda juttu, mis talle valu tegi, osatades tema südamehaavu, millele juba kasvama oli hakanud õhukest unustuse kirmet. Kuid ta kuulis siiski veel, kuidas teine hääl — ja see oli Aadam Karindoski hääl, seda ta tundis — esimesele vastas:

„No küll juba Mangelmanni ja temataoliste lõõg ka ükskord täis saab. Köidetakse kuradi kõrilõikajad kõik ühte puntrasse ja põletatakse elava tulega maa pealt hoopis ära. Enne ei lähe õige inimese elu paremaks, kui niisugune röövikute sugu maailmast täiesti kadunud on. On nad küllalt meie verd ja higi õginud, ükskord peab sellele ometi lõpp tulema."

„Kas see on lahendus? Kas see on siiski lahendus?" tekkis Eiühti peas mõte, mis teda valusalt piinama hakkas. Ja ta ei saanud sellest piinavast mõttest enam tükil ajal lahti.

Sihitult tegi ta ringi ümber linna, käis korra metsakalmistul ja siirdus siis kaugemale Kuusepallu.

Reipasti laulsid ja hüplesid loendamatud vindid okstes, soojas tuuletus õhus surusid esimesed sääsed ja lähedasest jõest kuuldus konnade krooksumist.

Eiühti tundis ennast kesk seda noort tärkavat elu korraga nii üksinda ning mahajäetud olevat, et ta süda valu pärast kokku tõmbus.

Juba tahtis ta ümber pöörduda, et koju tagasi minna, kuid siis järsku peatasid teda kaks poisikest, kes lõõtsutades ning silmad täis hirmu metsatihnikust tema poole jooksid.

„Seal . . . seal," osutas suurem neist tema kohale jõudes metsa suunas.

„Mis on siis seal, väikemees? Räägi," päris Eiühti poisilt, tundes südames korraga imelikku sooja kaastunnet.

„Surnu on . . . jões," hüüdis poiss värisedes ning lõõtsutades ja jooksis koos teisega jälle edasi linna poole.

Eiühtil oleks nagu terava noaga südamest läbi torgatud. Halastamatu, julma löögina läbistas teda silmapilkselt teadmine, et see on tema tütar, kes lamab seal kuskil elutu, külma, kõduneva laibana.

Süda valusalt tagumas vastu rinnakorvi, jalad nõrkemas ääretust kohkumisest, algas ta jooksu arvatavale õnnetuskohale. Ta jooksis otseteed läbi paksu tihniku, mis ta käsi ja põski veriseks kiskus ja riideid seljas lõhki rebis, mäest alla jõe äärde. Seal vaatas ta hetke lõõtsutades ning hingeldades ringi ja jooksis siis viimast jõudu kokku võttes veel tükk maad edasi kuni kohani, kus lepapõõsaste vahelt nähtavale tuli lai madala veega jõekäär.

Ja seal ta lamaski, kummuli vees, paljad jalad ja kukal hirmsasti moondunud ning tursunud, lagunev, vesikasvude ja liivaga kaetud kleit lainetest pealepoole põlvi inetult kokku kägardatud: tema tütar.

Metsikult karjatades langes Eiühti jõekaldale maha. Teda oli tabanud südamerabandus.

Elva — Tartu, 1936—38

SISUKORD

Кярнер Яан Карлович
ХРОНИКА ГОРОДА СОДОМА
На эстонском языке
Оформление А. Коэметс
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярну маантеэ, 10

*

Toimetaja M. M ä l k.

Kunstiline toimetaja H. V i t s u r.

Tehniline toimetaja H. V e b e r.

Korrektorid S. K õ l v ja E. V a l d n a.

Ladumisele antud 20. VI 1955. Trükkimisele antud 8. VIII 1955. Paber 54:84, 1/16. Trükipoognaid 27. Formaadile 60:92 kohaldatud trükipoognaid 22.14. Arvutuspoognaid 23,08. Trükiarv 21 000. MB-05477. Tellimise nr. 980.
Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk t. 54/58.

Hind rbl. 9.50

7—3

Rbl. 9.50